

วารสารสังคมศาสตร์และ มานุษยวิทยาเชิงพุทธ Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology

P-ISSN : 2651-1630 ปี 7 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2565)

E-ISSN : 2672-9040 Vol.7 No.10 (October 2022)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของ วัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และ นักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก วัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือ บทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตาม หลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน บทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของ กองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

✿ เจ้าของ

วัดวังตะวันตก

1343/5 ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

✿ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพปัญญาสุธี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

✿ บรรณาธิการบริหาร

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

วัดวังตะวันตก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

✿ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูสิริธรรมาภีรต, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกรราช

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกรราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิศภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พอใจ สิงหนตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. อีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร. จิตติมา ดำรงวัฒนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร.ประนอม การชนะนันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร. อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

❁ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลาไม้ชัย

นายศักดิ์ดา หารเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายอภิรักษ์ คำหารพล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายอนุชิต ปราบพาล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธมมสโร

วัดสนธิ์ (นาสน)

พระบุญญฤทธิ์ ภาทพจารย์

วัดสนธิ์ (นาสน)

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ ฝ่ายกฎหมาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฉัตรมาศ วิเศษสินธุ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

❁ ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

❁ จัดรูปเล่ม

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

วัดสนธิ์ (นาสน)

❁ พิมพ์ที่

หจก. กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031, Fax : 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 10 ประจำปีพุทธศักราช 2565 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลายเช่นเคย จำนวนบทความทั้งหมด จำนวน 26 เรื่อง ซึ่งประกอบด้วย บทความวิชาการ จำนวน 3 เรื่อง และบทความวิจัย จำนวน 23 เรื่อง ปัจจุบันวารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 7 ของการปรับปรุงรูปแบบและประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

บรรณาธิการ

เรื่อง

หน้า

บรรณาธิการ

(ก)

บทบรรณาธิการ

(จ)

การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรอง ภาคเหนือตอนบน

1

THE DEVELOPMENT OF MODELS OF RELIGIOUS TOURISM AND MEDITATION RETREAT ON THE PILGRIM ROUTES IN THE SECONDARY CITIES IN THE UPPER NORTHERN THAILAND BASED ON BUDDHIST MEDICINE TO PROMOTE WELLBEING OF SENIORS LIVING ALONE AND HELP THEM COPE WITH DEPRESSION

พระมหาสกุ มหาวีโร, สาลินี รักกตัญญู, พิมภัสสร เต็ดขาด, นพรัตน์ กันทะพิกุล และพระมหาสหัสชัยญ รัตนสันติ

การพัฒนาสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

14

THE DEVELOPMENT OF A LOCAL CURRICULUM SONGKHLA BAN RAO OF SOCIAL STUDIES, RELIGION, AND CULTURE LEARNING DEPARTMENT MUANG DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

พนัชร พิทธิยะกุล, ไหมไทย ไชยพันธ์ุ, ขวัญดาว ปิ่นทองพันธ์ุ และรุ่งรังสิมา สัตยาไชย

รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา บ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

27

MANAGEMENT MODEL OF COMMUNITY FOREST AND WATER SOURCE OF GRASSROOTS COMMUNITY IN THE MOUNTAINS AREA BY THE KING'S PHILOSOPHY IN BAN AE-AO, VILLAGE NO. 1 CHAEM LUANG SUB-DISTRICT KALAYANIVADHANA DISTRICT CHIANG MAI PROVINCE

อุเทน ลาพิงค์, พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมโม และอริสา บุญล้อม

สารบัญ (ต่อ)

- การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 38

A DEVELOPMENT OF LEARNING CENTER MANAGEMENT STRATEGIES USING PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY BASED IN PHIANGLUANG 16 SCHOOL UNDER CHIANG RAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 4

สุริยา สมฤทธิ์

- การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงชุมชนบ้านขุนแม่หยอด จังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ 59
- CAPACITY DEVELOPMENT AND ENHANCEMENT OF THE COMMUNITY ENTERPRISE FOR THE ORGANIC COFFEE FARMERS IN MOUNTAIN AREAS BY THE KING'S PHILOSOPHY IN BAN KHUNMAEYOD CHIANG MAI PROVINCE

พระมหาวิรัชศักดิ์ สุระเมธี, พระครูวิจิตรศาสนาทรร, อุเทน ลาพิงค์, พร้อมพล สัมพันธ์โน และสรวิศ พรหมลี

- รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองหนองบัวลำภู 72

A MODEL FOR PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY TO ENHANCE LEARNING CENTER DEVELOPMENT OF MUEANG NONG BUA LAM PHU DISTRICT OF THE NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION CENTER

วินัย แสงใส

- การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชาบ้านขุนแม่รวม จังหวัดเชียงใหม่ 88

DEVELOPMENT OF DEMONSTRATION AND LEARNING CENTER FOR ECONOMIC TREE PLANTING FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT OF GRASSROOTS COMMUNITY IN MOUNTAIN AREAS BY THE KING'S PHILOSOPHY IN BAN KHUNMAERUAM CHIANG MAI PROVINCE

ตระกุล ชำนาญ, พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, พระมหาวิเศษ ปัญญาวิชโร, พระมหาบุญนา ฐานวิโร และอุเทน ลาพิงค์

สารบัญ (ต่อ)

แนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:	101
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี	
THE GUIDELINE OF THE SOCIAL WELFARE FOR THE ELDERLY OF THE LOCAL ADMINISTRATION: A CASE STUDY SUB DISTRICT MUNICIPALS, SURAT THANI PROVINCE	
เพ็ญนภา สวนทอง	
การแสวงหาแนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ของประเทศไทย	117
เพื่อการสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยว	
SEEKING IDEAS FOR THE DEVELOPMENT OF ELEPHANT TOURISM DESTINATION IN THAILAND TO CREATE VALUE FOR TOURISM ACTIVITIES	
ศรเพชร ยี่งมี, ศิริเพ็ญ ดาบเพชร และฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์	
แนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย	133
COMMUNICATION MANAGEMENT GUIDELINES AND THE IMPACT OF ESPORTS IN THAI SOCIETY	
ณัฐพงษ์ สายพิน และวรัญญู ครุจิต	
การพัฒนาต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ	153
วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก	
PRODUCTION PROTOTYPE DEVELOPMENT OF GERMINATED BROWN RICE TO INCREASE VALUE FOR SMALL GERMINATED BROWN RICE INDUSTRIES IN THE EAST OF THAILAND	
น้ำฝน ใจดี, วทีญญ รอดประพัฒน์, กวีพร บุญญาวานิชย์, ยิ่งยศ จิตจักร และ จุฬารัตน์ หงส์ลิรัตน์	
Different Touch: ภาพยนตร์แอนิเมชันคอนเทนต์สุขภาพการนวดแผนไทย	171
แบบราชสำนัก	
DIFFERENT TOUCH: THE ROYAL THAI TRADITIONAL MASSAGE HEALTH CONTENT SHORT ANIMATION	
ชุตานันท์ สุดทองคง และวิเชียร ลัทธิพงศ์พันธ์	

สารบัญ (ต่อ)

กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชน 189
เป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาสตูล

A STRATEGY OF MULTICULTURAL AREA-BASED APPROACH USING SCHOOL
AND COMMUNITY-BASED MANAGEMENT FOR LEARNING RESOURCES
DEVELOPMENT IN BAN KHLONG KHUT SCHOOL UNDER THE SATUN PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

เทียนชัย พิสิฐธาดา

การประเมินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า 210
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัด
ร้อยเอ็ด

AN EVALUATION OF COMMUNITY VOCATIONAL TRAINING, 1 DISTRICT 1
CAREER, (WEAVING COURSE) PROJECT OF PHO CHAI DISTRICT OF THE NON-
FORMAL AND INFORMAL EDUCATION CENTER, ROI ET PROVINCE

ปราริณา อาษาธง

มรดกภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมมลายูส่งผ่านกระบวนการสื่อสารข้าม 228
วัฒนธรรมโดยใช้เทคโนโลยีสื่อบททดสอบจริง

MELAYU CULTURAL HERITAGE IS TRANSMITTED THROUGH A CROSS-
CULTURAL COMMUNICATION PROCESS USING VIRTUAL INHERITANCE
TECHNOLOGY

ณภัทร ประศาสน์ศิลป์ และศรวุฒิ ปิ่นทอง

สมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือใน 245
กิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล

LIFEGUARDING COMPETENCY OF BOAT STAFFS IN MARINE TOURISM
ACTIVITIES IN SATUN PROVINCE

นพดล นิมสุวรรณ, ไพศาล สุขเกษม และอริสรา บุญรัตน์

การใช้การสื่อสารแบบรวมเพื่อพัฒนาทักษะการตั้งคำถามของกรณีศึกษา 262
หูหนวกตาบอด

USING A TOTAL COMMUNICATION SYSTEM TO DEVELOP QUESTIONING
SKILLS OF A CASE STUDY WITH DEAFBLINDNESS

กิตติณัฐ์ เจียงใหม่, รัชนิกร ทองสุคติ, สร้อยสุดา วิทยากร และพิกุล เลี้ยวสิริพงศ์

สารบัญ (ต่อ)

- การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียน 279**
ที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้โรงเรียนจัดการเรียนรวม
DEVELOPMENT OF COMPETENCY BASED CURRICULUM IN LEARNING
MANAGEMENT FOR LEARNING DISABILITY STUDENT TEACHERS OF
INCLUSIVE SCHOOL
ยุพิน บุญประเสริฐ และวิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์
- ความหลากหลายของศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืชในนาข้าวแบบดั้งเดิม 298**
และแบบอินทรีย์
DIVERSITY OF PESTS, NATURAL ENEMIES AND WEEDS IN TRADITIONAL
AND ORGANIC PADDY FIELDS
สมาพร เรืองสังข์ และชนบพร บุญตะโก
- การปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทย สมัยรัตนโกสินทร์ 310**
ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3)
THE SETTING PRESENTED IN TRAI BHUM BELIEFS IN THE EARLY RATTANAKOSIN
POETIC TALES LITERATURE (KING RAMA I – III)
ศรียุญา ขวัญทอง
- ผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษา 327**
SCHOOL CHILDREN
THE EFFECTIVENESS OF AI LEARNING INNOVATION FOR ELEMENTARY
SCHOOL CHILDREN
วรรณิ์ สุขจิตรจุล, นลินทิพย์ คชพงษ์, อุบลรัตน์ ตรีพงษ์พันธุ์, กฤติยา คงแท่น
และสุพจน์ เสงี่ยมพรหม
- การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์และ 339**
สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
COMPUTER PROGRAM DEVELOPMENT FOR THE ADMINISTRATION OF THE
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES RAJAMANGALA UNIVERSITY
OF TECHNOLOGY TAWAN-OK
เสกสรร สวัสดิ์รักษา และวีรวรรณ ธานี
- การประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 355**
2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีราช
CURRICULUM EVALUATION OF CERTIFICATE PROGRAM FOR PRACTICAL
NURSING, BOROMARAJONANI COLLEGE OF NURSING, CHAKIRAJ
ปริญสกล ไชยวุฒิ, สไบทิพย์ เชื้อเอี่ยม และดวงฤทัย เสมอคุ้มหอม

สารบัญ (ต่อ)

ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดในบริบทของกีฬาอี-สปอร์ต COMM. TECH DETERMINISM IN THE CONTEXT OF E-SPORTS ปวิตร มงคลประสิทธิ์	371
การพัฒนาตัวแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมในประเทศไทย THE DEVELOPMENT OF EXPORT MARKETING STRATEGY MODELS FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE IN THAILAND พัชราวดี ทองพริ้ม และวิจิต อู่อ้น	387
การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้ บ้านเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และทักษะชีวิตภายใต้ สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ของ นักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง DEVELOPMENT OF INTEGRATED LEARNING ACTIVITY PACKAGE WITH HOME-BASED LEARNING EXPERIENCE TO IMPROVE READING, ANALYTICAL THINKING, WRITING, AND LIFE SKILLS DURING THE SPREAD OF CORONAVIRUS DISEASE (COVID -19) FOR STUDENTS FROM U-SCHOOL MENTORING จุติพร อัสวโสวรรณ, สุจินต์ หนูแก้วและจุฑามาศ ศุภพันธ์	402
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	421

การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อน
และยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืน
สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรอง
ภาคเหนือตอนบน*

THE DEVELOPMENT OF MODELS OF RELIGIOUS TOURISM AND
MEDITATION RETREAT ON THE PILGRIM ROUTES IN
THE SECONDARY CITIES IN THE UPPER NORTHERN THAILAND BASED
ON BUDDHIST MEDICINE TO PROMOTE WELLBEING OF SENIORS
LIVING ALONE AND HELP THEM COPE WITH DEPRESSION

พระมหาสกุ มหาวีโร

Phramaha Sakun Mahawiro

สาลิณี รักตัญญู

Salinee Raggatanyoo

พิมพ์สสร เต็ดขาด

Pimpatsorn Dedkhad

นพรัตน์ กันทะพิกุล

Nopparat Kantapikul

พระมหาสหัสชัยบุญ รัตนสันติ

Phramaha Sahassachan Rattanasanti

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand

E-mail: skulskul296@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพชุมชนต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยว และ 2) ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั่วไปและประชาชนในพื้นที่ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

* Received 19 October 2022; Revised 27 October 2022; Accepted 29 October 2022

สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ศักยภาพชุมชนต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยวโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รองลงมา คือ ด้านการอนุรักษ์ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และด้านการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันตามลำดับ 2) แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุ ควรเน้นส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในวัดและชุมชนให้มีศักยภาพ ความรู้ และทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุโดยเฉพาะ จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กำหนดมาตรฐานการบริการเพื่อสร้างความพึงพอใจและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เน้นระบบการสื่อสารและให้ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างครบถ้วน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับรู้ผ่านสื่อที่เหมาะสม ส่วนการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยว และเน้นกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ โดยคำนึงถึงการให้โอกาสผู้สูงอายุมีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญาและสังคมของผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน, ผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง, เมืองรองภาคเหนือตอนบน

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to study the potential of the model community in tourism management, 2) to investigate methods for enhancing religious tourism and meditation for the elderly through community-based tourist management. It is a hybrid research approach. Tourists and community members were the study's samples, and the experts were the target group who provided the crucial information. The research instruments consist of questionnaires, depth interviews, and discussion forums, whereas the quantitative data was assessed using an instant computerized program. The data was examined using content analysis and the statistics used were frequency, percentage, mean, and standard deviation. The results of the study were found that: 1) The overall mean of model community potential in community tourism management was at a high level. The details in each aspect were presented in descending order, starting with community tourist service quality, subsequently conservation and promotion of cultural heritage,

economic, social and life quality management, natural resource and environment management, community tourism management, and public relations and cooperation among communities respectively. 2) The development of community-based tourism management with the participation of the elderly potential should focus on promoting the development of personnel in temples and communities to have potential, knowledge, and skills in tourism management, particularly for elderly tourists. In terms of services and facilities, it should provide various facilities to serve elderly tourists and set service standards to satisfy and facilitate, emphasize communication systems, and provide community tourism information to elderly tourists in its entirety and through appropriate media. As for driving tourism activities, the emphasis should be concentrated on social activities that are group relationship activities, taking into account the opportunity for the elderly to participate as much as possible to promote the physical, mental, emotional, intellectual, and social development of the elderly tourists.

Keywords: Community-Based Tourism Management, Religious and Meditation Tourism, Seniors Living Alone, The Secondary Cities in The Upper Northern

บทนำ

ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในเขตเมืองรองภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา เป็นเป้าหมายสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาประมาณ 7.05 ล้านคนต่อปี ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่สำคัญ ได้แก่ ยุโรปร้อยละ 46 เอเชียร้อยละ 22 และสหรัฐอเมริการ้อยละ 15 รายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 1 ใน 4 เป็นการซื้อสินค้าและของที่ระลึก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) โดยมีปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ จุดเด่นด้านแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และความเป็นมิตรไมตรีของคนในพื้นที่ เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่โดดเด่น ยังคงรักษาวินัยชีวิตดั้งเดิมของชุมชนไว้อย่างดี โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความผูกพันกับวิถีทางพระพุทธศาสนาจนยอมรับใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตมาอย่างยาวนาน ถือได้ว่าพื้นที่ภาคเหนือตอนบนเป็นภูมิภาคที่มีความเข้มแข็งและหลากหลายทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุดของประเทศไทย โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางด้านพระพุทธศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมล้านนา (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562)

แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้

ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ โดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนในท้องถิ่น สาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น ผู้นำชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง ขาดการบริหารงานแบบมืออาชีพ ไม่สามารถถึงศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนมาใช้ในการทำงานร่วมกันได้ดีเท่าที่ควร อีกทั้งชาวบ้านในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (พิฑูรย์ ทองฉิม, 2558) แม้ว่าบางชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น หากแต่ความเข้มแข็งในชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนขาดความร่วมมือร่วมใจและแรงสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มในระยะยาว (Sudthanom, T., 2017)

สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน จึงเป็นปัญหาของการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาบุคลากรในการบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการจัดการในชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ (วรจุณี ภักดีบุรุษ, 2563) เช่นเดียวกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนเขตเมืองรองภาคเหนือตอนบน ซึ่งได้ประสบกับปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนและนักท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมกับวิถีการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง คนในชุมชนขาดความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยว (เจนจิรา อักษรพิมพ์, 2560) นอกจากนี้หากพิจารณาในประเด็นของการบริหารจัดการเพื่อเตรียมพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุแล้ว พบว่า ยังมีไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปมากกว่าที่จะเน้นดูแลหรือรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสนใจการท่องเที่ยวชุมชนที่เน้นทางกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา (สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา, 2557)

ดังนั้น จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน โดยจะมุ่งเน้นแนวทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้นแบบ และผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตอย่างแข็งแกร่งและยั่งยืนในทุกมิติ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นผู้ใช้ชุมชนเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืน สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) คือ เป็นการวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่มสนทนา
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั่วไปและประชาชนในพื้นที่ชุมชนรวมจำนวน 700 คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่และประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการท่องเที่ยวในชุมชน 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 20 คน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ชุมชน นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัด และผู้ทรงคุณวุฒิจรณิกภาคเอกชน ในพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในพื้นที่ มีประสบการณ์ และมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนโดยตรง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คือ แบบสอบถาม เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน จำนวน 34 ข้อ และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 36 ข้อ มีลักษณะแบบให้เลือกตอบโดยใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับ 2) เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เช่น การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ควรมีแนวทางการดำเนินการอย่างไร เป็นต้น ส่วนประเด็นที่ใช้ในการ

สนทนากลุ่ม เช่น การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการบริหารจัดการ เพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ ควรมีแนวทางการดำเนินการอย่างไร เป็นต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยได้ขอจริยธรรมวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว 117/2564 และได้ทำหนังสือขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูล ไปยังชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในเขตภาคเหนือตอนบน โดยมีการอธิบายรายละเอียดโครงการวิจัย ชี้แจง วัตถุประสงค์ 2) ผู้วิจัยและคณะลงพื้นที่ไปพบกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 3) ผู้วิจัยอธิบายรายละเอียดโครงการวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ เปิดโอกาส ให้ซักถามข้อสงสัย และใช้เวลาในการตัดสินใจกับกลุ่มตัวอย่าง 4) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม โดยการนัดพบประชุม และทำการเก็บข้อมูล ด้วยการบันทึกเสียงและการจดบันทึกข้อมูล 5) ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วน ถอดเทป ก่อนนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตาราง และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive) 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ (Content Analysis) นำมาวิเคราะห์เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดประเภท/กลุ่มข้อมูลเพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็นข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะ นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพชุมชนต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน เสนอผลการวิจัยเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.1 ศักยภาพชุมชนต้นแบบ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.67, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.16, S.D. = 0.68) รองลงมาคือ ด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.58) ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.61) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ($\bar{X}$ = 3.51,

S.D. = 0.62) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X}$ = 3.46, S.D. = 0.60) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน ($\bar{X}$ = 3.28, S.D. = 0.65)

1.2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม ชุมชนเป้าหมายทั้ง 7 แห่ง มีองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวหลักครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำมาเป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ทำให้ชุมชนสามารถนำองค์ประกอบเหล่านั้น มาเป็นต้นทุนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพ ยกระดับสู่เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับประเทศ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างคุณภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

2. การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืน สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์โดยเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ส่วน ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการ ควรจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนและปรับปรุงแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินงาน โดยบูรณาการการดำเนินงาน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันบนฐานการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ

2.2 การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ควรออกแบบระบบความปลอดภัยในพื้นที่ด้านห้องพักในชุมชน บูรณาการความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุภายในชุมชน

2.3 การประชาสัมพันธ์และกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรเน้นการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับรู้ผ่านสื่อที่เหมาะสมกับลักษณะพฤติกรรมของผู้สูงอายุ หรือเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนควรประกอบด้วยกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ โดยคำนึงถึงการให้โอกาสนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมมากที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ว่า

1. ศักยภาพชุมชนต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน อภิปรายผลเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.1 ศักยภาพชุมชนต้นแบบ มีศักยภาพครบทั้ง 4 ด้าน ซึ่งสามารถนำมาเป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทุกชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ในด้านองค์กรชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน ด้วยความสมัครใจ ด้านการจัดการมีการแบ่งงานตามภาระหน้าที่ และมีส่วนร่วมต่อการรับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีกฎกติกาและเงื่อนไข ที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ด้านการเรียนรู้ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังเป็นชุมชนที่มีศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากชุมชนเป้าหมายดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่โดดเด่น มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างเข้มแข็ง โดยการนำของผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่มีความพร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ รวมทั้งคนในชุมชนมีพื้นฐานองค์ความรู้ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นอย่างดี และสามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวรับรู้ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง ที่พบว่า ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนมีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ตามตัวชี้วัดของการท่องเที่ยวชุมชนสร้างสรรค์ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว / ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 4) การจัดการสิ่งแวดล้อมสะอาดขั้นพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และ 5) บุคลากร และนักสื่อความหมายท้องถิ่น (ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง, 2561)

1.2 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม การจัดการท่องเที่ยวด้านการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ของชุมชนต้นแบบนี้จะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากชุมชนยังขาดการวางแผนด้านการประชาสัมพันธ์ บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลยังมีไม่เพียงพอและขาดความรู้ความเข้าใจด้านการประชาสัมพันธ์และทักษะการสื่อสารสาธารณะ อีกทั้งสื่อประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ ชุมชนจึงขาดข้อมูลประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวที่ทันสมัยและสื่อประชาสัมพันธ์มีจำนวนน้อย ไม่หลากหลาย เนื้อหาการท่องเที่ยวของชุมชนขาดการเชื่อมโยงข้อมูลไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง สอดคล้องกับงานวิจัยของนันทพร อติเรกโชติกุล ที่พบว่า สภาพของการประชาสัมพันธ์

การท่องเที่ยวของ อบต. มีการเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ น้อยมาก และขาดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมทั้งขาดข้อมูลในเรื่องของที่ระลึก (นันทพร อติเรกโชติกุล, 2561)

2. การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน อภิปรายผลเป็น 3 ส่วน ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการ กระบวนการของการพัฒนาจะเกี่ยวข้องกับระบบและกลไกการดำเนินงานของชุมชน โดยประกอบด้วยการวางแผนชุมชน (Planning) การจัดองค์กรชุมชน (Organizing) การพัฒนาบุคลากรในชุมชน (Staffing) การอำนวยการของชุมชน (Directing) การตลาดท่องเที่ยวชุมชน (Marketing) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation) และการให้บริการของชุมชน (Service) ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว เป็นองค์ประกอบในการยกระดับและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน ชุมชนจึงจัดทำโครงสร้างการทำงาน แผนงาน และกลไกการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวชุมชน จนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ โดยเสริมสร้างให้ชุมชนมีการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งจัดตั้งกองทุนของชุมชนเพื่อพัฒนาฐานเศรษฐกิจฐานรากและสังคมของชุมชน ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์ของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงพิจารณาได้จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพ การจัดทำข้อตกลงร่วมกันสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลากรในกลุ่มบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประสิทธิภาพ ระบบบัญชีการเงินมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเด็กและเยาวชนได้รับการให้ความสำคัญเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิษฐา ใจเป็ง ที่พบว่า การกำหนดกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาต้นจั่น ได้แก่ กลยุทธ์เชิงแก้ไขโดยมีพันธกิจ 3 ด้าน คือ 1) การจัดทำแผนการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความชัดเจน มีการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเยี่ยมชมวิถีชีวิตและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน 2) มีการอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการนำเสนอและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว และ 3) เป็นชุมชนต้นแบบในการเปิดให้นักเรียนนักศึกษาสามารถเข้ามาเรียนรู้และร่วมสืบสาน (ชนิษฐา ใจเป็ง, 2563)

2.2 การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการออกแบบการบริการทางการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อสนับสนุนและจัดวิธีการใน

การอำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด โดยจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ ออกแบบระบบความปลอดภัยในพื้นที่ด้านห้องพักในชุมชน บูรณาการความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุภายในชุมชน เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบาย กำหนดมาตรการต่าง ๆ และมาตรฐานการบริการในการเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความพึงพอใจและอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริญญานาคปฐม ที่พบว่า การสร้างคุณภาพทางการบริการทางการท่องเที่ยวถือเป็นประเด็นสำคัญที่สามารถเสริมศักยภาพทางการแข่งขันเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยต้องศึกษาพฤติกรรมความต้องการทางการบริการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งก่อนรับบริการ ระหว่างบริการ และหลังรับบริการ เพื่อประเมินความต้องการและความพึงพอใจของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพบริการทางการท่องเที่ยว (ปริญญานาคปฐม, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของปวีณา งามประภาสุม ที่พบว่า แนวทางที่จะทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนเกิดศักยภาพและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุได้ ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงสถานที่แหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุได้อย่างเต็มศักยภาพ เช่น การสร้างราวจับในแหล่งท่องเที่ยว การสร้างราวจับในสุขา เป็นต้น เพื่อให้การบริการและอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (ปวีณา งามประภาสุม, 2560)

2.3 การประชาสัมพันธ์และกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมีการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับรู้ผ่านสื่อที่เหมาะสมกับลักษณะพฤติกรรมของผู้สูงอายุ หรือเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายมากขึ้น โดยคำนึงถึงการให้โอกาสผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งนี้ การสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุบางที่อาจเข้าถึงได้ยาก ชุมชนจึงควรเน้นกลยุทธ์ การประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อสร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยว เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายुर้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ กลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความกังวลเกี่ยวกับข้อจำกัดทางร่างกาย ความปลอดภัยและความสะดวกสบาย ดังนั้น แนวทางในการประชาสัมพันธ์จึงจำเป็นต้องนำเสนอให้เห็นว่า ผู้สูงอายุสามารถเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศได้อย่างไม่มีอุปสรรค สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดารณี ธัญญสิริ ที่พบว่า กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วยกลยุทธ์เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์การชี้ให้เห็นความสะดวกสบายในการเดินทางท่องเที่ยว กลยุทธ์การคลายความกังวลด้านความปลอดภัย กลยุทธ์การสื่อสารกับคนใกล้ชิดของผู้สูงอายุ กลยุทธ์การแสดงให้เห็นความคุ้มค่าของการเดินทางและคุณค่าด้านจิตใจ และกลยุทธ์เนื้อหาสั้นกระชับ สื่อด้วยภาพมากกว่าคำพูด ส่วนสื่อการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศสำหรับ

ผู้สูงอายุที่เหมาะสม ประกอบไปด้วยสื่อบุคคล สื่อออนไลน์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อกิจกรรม (ดารณี ธัญญสิริ, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้านพร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ ทั้งนี้ ศักยภาพของ CBT จะตั้งอยู่บนพื้นฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการบริหารจัดการในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ศักยภาพของคน ศักยภาพของพื้นที่ การจัดการและการมีส่วนร่วม สิ่งดึงดูดใจและการบริการ กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก องค์กรชุมชนและเจ้าของภูมิปัญญา การสร้างการเรียนรู้ คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน การตลาดและการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งเครือข่ายและกลไกการประสานงาน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยว

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้สรุปได้ว่า 1) ศักยภาพชุมชนต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน ชุมชนต้นแบบมีศักยภาพครบทั้ง 4 ด้าน ซึ่งสามารถนำมาเป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี ทุกชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างเข้มแข็ง โดยการนำของผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่มีความพร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ รวมทั้งคนในชุมชนมีพื้นฐานองค์ความรู้ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นอย่างดี และสามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวรับรู้ได้ 2) การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้พุทธธรรมและกระบวนการสื่อสารคุณค่า มีการจัดการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการและด้านการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำมาเป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้ชุมชนสามารถนำองค์ประกอบเหล่านั้น มาเป็นต้นทุนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถยกระดับสู่เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย และสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับข้อเสนอแนะ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีบทบาทในฐานะพันธมิตรชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีส่วนร่วมอยู่ในกระบวนการและส่งเสริมสนับสนุนเชิงวิชาการตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ภาครัฐ และแกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายเพื่อส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหรือภาคีร่วมกับองค์กรด้านการท่องเที่ยวหรือท้องถิ่นใกล้เคียง เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวร่วมกันและมีนโยบายสนับสนุนในการพัฒนาศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีมาตรฐาน โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อและเข้ามาใช้บริการได้โดยตรง ควรมีการศึกษาทางด้านการตลาดการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อยกระดับและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). โครงการจัดทำตัวชี้วัดภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และสำรวจทัศนคติและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

- เจนจิรา อักษรพิมพ์. (2560). กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิจัยและพัฒนาโดยองค์กรในพระบรมราชูปถัมภ์, 12(3), 141-153.
- ชนิษฐา ใจเป็ง. (2563). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- ดารณี ธัญญสิริ. (2563). กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศของผู้สูงอายุ. วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา, 13(2), 85-98.
- นันทพร อติเรกโชติกุล. (2561). การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ อบต.มะเกลือใหม่ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. วารสารราชพฤกษ์, 16(2), 46-52.
- ปริญญา นาคปฐม. (2561). การพัฒนาคุณภาพงานบริการทางการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 16(55), 1-12.
- ปวีณา งามประภาสม. (2560). การศึกษาศักยภาพและการเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวบ้านเกาะหลวงอำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(2), 177-189.
- พิฑูรย์ ทองฉิม. (2558). การจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตาจังหวัดกระบี่. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง. (2561). ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 8(2), 52-80.
- วรวิมล ภักดีบุรุษ. (2563). ปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของบ้านดอนซากตำบลห้วยสูง อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท. วารสารพัฒนศาสตร์, 3(1), 40-65.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (2557). ตลาดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ: โอกาสใหม่ไทยรับ AEC. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- Sudthanom, T. (2017). Community Based Tourism Management and Sustainable Tourism Development of Bangkantaek Community in Samutsongkhram Province. Journal of International and Thai Tourism, 13(2), 1-24.

การพัฒนาสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*
THE DEVELOPMENT OF A LOCAL CURRICULUM SONGKHLA BAN
RAO OF SOCIAL STUDIES, RELIGION, AND CULTURE LEARNING
DEPARTMENT MUANG DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

พนัชกร พิธิยะกุล

Panatchakorn Pittiyakul

ไหมไทย ไชยพันธุ์

Maithai Chaiyapun

ขวัญดาว ปิ่นทองพันธุ์

Khwandaw Pinthongpan

รุ่งรังสิมา สัตยาไชย

Rungrangsimar Suttayachai

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

Songkhla Rajabhat University, Thailand

E-mail: march_marcho@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สำหรับผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 50 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ 50 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 52 คน ได้มาจากการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกประชุมปฏิบัติการ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.23 และเนื้อหาเรื่องประวัติความเป็นมาของจังหวัดสงขลา มีระดับความต้องการมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.39 รองลงมา คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ค่าเฉลี่ย 4.38 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

* Received 7 October 2022; Revised 24 October 2022; Accepted 27 October 2022

มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 4.12 การตรวจสอบคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” 1) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ 2) ประวัติความเป็นมา 3) ลักษณะทางประชากร 4) บุคคลสำคัญ 5) ลักษณะทางเศรษฐกิจ 6) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และ 7) การอนุรักษ์และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เวลา 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง รวม 18 ชั่วโมง องค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.96 ค่าดัชนีความสอดคล้องแต่ละข้อตั้งแต่ 0.60-1.00 เท่ากับ 0.96 ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สถานศึกษาได้นำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับ ผู้เรียนที่สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น และได้นำความรู้คืนกลับสู่ชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนาสูตรท้องถิ่น, สงขลาบ้านเรา, กลุ่มสาระการเรียนรู้, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this research article were to develop local develop local formulations. Titled " Songkhla Ban Rao", a socialstudies learning group. For 6 th graders, Wichian Chom School, Muang District, Songkhla province uses a mixed research methodology 50 Associate Director of Academic Affairs Head of Social Studies Learning Group 5 2 Religion and Culture are derived from selecting specific audiences. Research tools include group discussion notes, action meetings, surveys, interviews. According to the research objectives, the results showed that the development of local curriculum on "Songkhla Ban Rao", social studies learning group. Religion and culture in Muang District, Songkhla province, in line with local problems and needs and educational institutions, is at a very high level. An average of 4.23 and the content of the history of Songkhla province has the highest level of demand. The average was 4 . 3 9 , followed by an average geographic feature of 4.38. 4.12 Quality inspection of learning units by experts revealed that the local curriculum "Songkhla Ban Rao" 1) Geographical features 2) Prasad history 3) Demographic characteristics, 4) Key figures, 5) Economic characteristics, 6) Social and cultural characteristics, and 7) Conservation and resolution of environmental problems. 6 weeks, 3 hours a week, for a total of 18 hours. An average of 4.96, each conformity index value ranging from 0.60-1.00 is equal to 0.96 according to the set criteria. The theme " Songkhla Ban Rao " is used to manage learning for learners

in accordance with the problem. It's about bringing knowledge back to the community.

Keywords: Local Curriculum Development, Songkhla Ban Rao, Learning Groups, Social Studies Religion & Culture

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความคิด มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นพลเมืองดี เพื่อนำพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญต่อไป ซึ่งปัจจุบันเป็นโลกของสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) จึงทำให้มนุษย์ทุกช่วงวัยจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก สามารถนำทักษะที่จำเป็นในโลกยุคศตวรรษ 21 มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในสังคม เช่น ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ทักษะการใช้ชีวิต (Life Skill) ทักษะการเข้าใจบริบทชุมชนท้องถิ่นและการอยู่ร่วมกับสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข โดยนำการศึกษามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ระบุไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรม สามารถปรับตัวที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และนวัตกรรมเทคโนโลยี plugged จิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัย ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ ทำให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและมุ่งหวังให้เยาวชนในทุกท้องถิ่นได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกัน จึงมีการประกาศใช้หลักสูตรเพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนมาหลายฉบับ และมีการปรับปรุงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จึงได้กำหนดให้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรแม่บทของชาตินำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนไทยทุกคนได้รับความรู้ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม plugged จิตสำนึกรักความเป็นไทย เข้าใจความเป็นรากเหง้าของตนเอง แสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก ดังนั้นจึงกำหนดให้สถานศึกษาได้จัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ นำองค์ความรู้ในท้องถิ่นที่ในเรื่องใกล้ตัวและนำทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมาอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอด และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุไว้ในหมวดที่ 4 มาตรา 23 ว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เน้นการนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาบูรณาการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน และหมวดที่ 4 มาตรา 29 ได้กำหนดให้สถานศึกษาใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยให้บุคคลในชุมชน เจ้าของมรดกภูมิปัญญา ราษฎรชาวบ้าน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน นำประสบการณ์ที่มีมาร่วมกันออกแบบและสร้างหลักสูตรท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต่อไป โดยกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวในบริบทของชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้มาอนุรักษ์ ส่งเสริม และต่อยอด เพื่อแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ที่ตอบสนองแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ที่ได้ให้ความสำคัญในการนำการศึกษาไปใช้ในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษา นอกจากจะมาจากหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทของชาติ แล้วแล้ว ยังกระจายอำนาจและเปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้จัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนของตนเองโดยให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ตัวแทนผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรและร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประวัติเรื่องราวท้องถิ่นของตน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เป็นต้น สถานศึกษาจึงสามารถเนื้อหาสาระสำคัญไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร โดยสามารถจัดให้เป็นสาระเพิ่มเติม หรือจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เป็นกิจกรรมเสริมหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เป็นไปตามจุดเน้นของสถานศึกษากำหนด (ศกร พรหมทา และเพิ่มเกียรติ ชมวัฒนา, 2559)

วิกฤติทางการศึกษาของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน ผู้เรียนไม่สามารถนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ได้ อันเนื่องมาจากการบริหารหลักสูตรแกนกลางนั้นรัฐเป็นผู้กำหนดเหมือนกันทั้งประเทศ มีการสอบแข่งขันเพื่อวัดระดับโดยดูจากผลสอบ O-NET เนื้อหาส่วนใหญ่ใช้มาตรฐานตัวชี้วัดในแต่ละระดับชั้นที่เหมือนกันทั่วประเทศ โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างและบริบทของผู้เรียนในแต่ละโรงเรียน จะเห็นได้ว่าในระบบสังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่มากระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนชายขอบ และการนำหลักสูตรสู่ชั้นเรียนนั้นเป็นแบบสำเร็จรูปและเป็นแบบเดียวกันทั้งประเทศ จึงทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้มาบูรณาการเชื่อมโยงกับความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้ (ประหยัด พิมพา, 2560) ดังนั้น จากวิกฤติดังกล่าวจึงทำให้ระบบการศึกษาเกิดความแปลกแยกไปจากวิถีชีวิตจริงผู้เรียนไม่สามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาบูรณาการเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประกอบกับการพัฒนางานแผนใน

องค์กรของรัฐไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงทำให้การออกแบบและการวางระบบโครงสร้างของหลักสูตรที่เปรียบเสมือนเข็มทิศชี้หนทางนั้นไม่มีความสอดคล้องและไม่สามารถนำพากระบวนการจัดการศึกษาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ เนื่องมาจากระบบการจัดการศึกษาของรัฐยังไม่สามารถตระหนักให้ผู้เรียนเข้าใจในความเป็นรากเหง้าของตนเอง ไม่ได้เรียนรู้เรื่องราวความเป็นท้องถิ่นของตนเอง จนทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ได้เรียนรู้เรื่องท้องถิ่นของตนเองอย่างลึกซึ้ง และอาจทำให้ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลหรือปราชญ์ชาวบ้านค่อย ๆ สูญหายไป ในที่สุด ถ้ารัฐไม่เข้ามาขับเคลื่อนและจัดระบบการศึกษาให้คนในท้องถิ่นได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเองอย่างจริงจัง หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่ท้องถิ่นสร้างขึ้นเอง หรือโดยการปรับขยายเพิ่มหรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นใหม่ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาในชุมชนของตนเอง ลักษณะทางกายภาพลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะทางเศรษฐกิจ อาชีพวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาที่ผ่านผู้เรียนจะเรียนตามมาตรฐานและตัวชี้วัดที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดให้ และมองไปที่ผลลัพธ์ในการสอบวัดความรู้เพียงอย่างเดียว สถานศึกษาจำเป็นต้องนำองค์ความรู้ในท้องถิ่นที่เป็นเรื่องใกล้ตัวมาออกแบบ โดยการปรับวิธีเรียนเปลี่ยนวิธีสอนให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะครอบคลุมทุกมิติมาเป็นฐานคิดเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ในท้องถิ่นและนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เกิดความยั่งยืน (ชนัท ธาตุทอง, 2550) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นตอนดังนี้ 1) จัดวางแผนและแต่งตั้งคณะทำงาน 2) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น 3) กำหนดจุดประสงค์โดยการปรับหลักสูตรเดิมหรือสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ 4) สร้างหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับชุมชน 5) การนำหลักสูตรไปใช้ และมีการนิเทศติดตามหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้น 6) ประเมินการใช้หลักสูตร 7) ปรับปรุงแก้ไข และ (นพเก้า ณ พัทลุง, 2550) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยทั่วไปสอดคล้องกับองค์ประกอบของหลักสูตร มี 5 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร 2) กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) กำหนดเนื้อหาของหลักสูตร 4) การนำหลักสูตรไปใช้ และ 5) การประเมินหลักสูตร

ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมและดำเนินการไปตามขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และจะต้องตอบโจทย์ของชุมชนเป็นสำคัญ การสร้างและออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ ดังนี้ 1) ศึกษาบริบทชุมชน 2) สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน 3) ระดมพลังสมองจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และวางกรอบแนวทางในการจัดทำหลักสูตร 4) ร่วมกันกำหนดเนื้อหาจัดทำโครงสร้างหลักสูตร และกำหนดเกณฑ์การวัดผลประเมินผล 5) ให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีการตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำหลักสูตรไปใช้ 6) การนำหลักสูตรไปใช้ และ 7) การประเมินการใช้หลักสูตร

เหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นถึงความสำคัญที่จะศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนและสถานศึกษาได้มีส่วนร่วม และนำมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อน และสามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ โดยใช้ศาสตร์ทางสังคมศึกษามาเป็นฐานตั้งต้นในการบูรณาการ เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นเพื่อต่อยอดและสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง อันจะก่อให้เกิดสมรรถนะในการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) และด้านคุณธรรม จริยธรรม (Attitude) ที่จะนำไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อันจะนำไปสู่การสร้างคุณธรรม รัก ความรัก ความภาคภูมิใจ และเห็นความสำคัญในพื้นที่ท้องถิ่นของตนเองรวมทั้งการนำต้นทุนทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม มาอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับท้องถิ่นสงขลาบ้านเราสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Design) ได้ออกแบบการวิจัยด้วยการผสมผสานกับวิธีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดเป็นแนวทางในการวิจัย และได้มีการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม สำหรับการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เขียนสรุป และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ในแต่ละประเด็น

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 50 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ 50 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 52 คน ใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการอะไรบ้าง ในการถอดองค์ความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่นเพื่อนำมาประกอบในการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สงขลาบ้านเรา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ และแหล่งข้อมูลสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สงขลาบ้านเรา ลงวิจัยภาคสนาม เพื่อศึกษาข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) ถอดองค์ความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่นเพื่อนำมาประกอบในการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สงขลาบ้านเรา กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่า ต้องการอะไรบ้าง จากการสนทนากลุ่มโดยกำหนดเรียงประเด็นความสำคัญก่อนแล้วจึงกำหนดประเด็นย่อย ๆ เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็น นำประเด็นจากการสนทนากลุ่มมาให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำข้อเสนอแนะมาแก้ไข และนำองค์ความรู้มาจัดระบบความสำคัญตามลำดับ แล้วจึงกำหนดโครงสร้างเนื้อหา เวลาเรียน สื่อ สิ่งสนับสนุน เกณฑ์การวัดและประเมินผล และนำมาเรียบเรียงเป็นเอกสารประกอบหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ด้วยการนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มาทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เผยแพร่เพื่อค้นองค์ความรู้ท้องถิ่น โดยใช้คำร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์เนื้อหาวัตถุประสงค์การวิจัย

จากวิธีดำเนินการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กล่าวมานั้น ทำให้สามารถสกัดองค์ความรู้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ฝังลึกอยู่ในตัวผู้รู้ในท้องถิ่นออกมา และนำความรู้ เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” มาจัดระบบเรียบเรียงเป็นเอกสารประกอบการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นรูปเล่มที่จะนำไปประกอบในการเรียนรู้และนำองค์ความรู้คืนสู่ท้องถิ่น และให้สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ที่สนใจได้นำไปใช้ในการศึกษาพัฒนา และต่อยอดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารงานวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 จำแนกเป็นรายด้าน ด้านประวัติความเป็นมา มีระดับความต้องการมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 รองลงมา คือ ด้านลักษณะ

ทางภูมิศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และด้านลักษณะทางเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยความต้องการน้อยที่สุดเท่ากับ 4.12

ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และการตรวจสอบคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประกอบด้วยโครงสร้างเนื้อหาจำแนกเป็น 7 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ 2) ประวัติความเป็นมา 3) ลักษณะทางประชากร 4) บุคคลสำคัญ 5) ลักษณะทางเศรษฐกิจ 6) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และ 7) การอนุรักษ์และการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง รวม 18 ชั่วโมง ที่เป็นไปตามองค์ประกอบของการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น หลักการจุดมุ่งหมาย ผังความคิดประจำหน่วย มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ เวลาเรียน วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล องค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง สงขลาบ้านเรา โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 มีค่าดัชนีความสอดคล้องในแต่ละข้อตั้งแต่ 0.60 - 1.00 ในภาพรวมเท่ากับ 0.96 ดังนั้นจึงเป็นตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

จากผลการทบทวน สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” ซึ่งผลการวิจัยที่ได้จากผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้บริหารงานวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า โดยภาพรวมต้องการการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” ซึ่งผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในสถานศึกษาและในท้องถิ่นทุกกลุ่มต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้เป็นการทำให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้มาบูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” มีการออกแบบโครงสร้างหลักสูตรให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในด้านตัวมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด จึงทำให้เนื้อหามีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น บริบทของสถานศึกษา และศักยภาพทางด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนตามช่วงวัยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เนื้อหาไม่ง่ายและไม่ยากจนเกินไป ผู้เรียนมีองค์ความรู้เรื่องใกล้ตัวเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กล่าวไว้ในมาตรา 5 ว่า การจัดสาระการเรียนรู้รายวิชาให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจของ

ผู้เรียน และสภาพภูมิสังคม(บริบทชุมชน) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง และทำให้ผู้เรียนนำเรื่องราวที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเชื่อมโยงและบูรณาการกับชีวิตจริงได้ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นนั้นจะต้องมาจากสภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียน และความต้องการของท้องถิ่นที่สถานศึกษาตั้งอยู่เป็นสำคัญ (พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2562)

หลักสูตรท้องถิ่น “สงขลาบ้านเรา” จึงเป็นหลักสูตรที่สร้างและออกแบบขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูในพื้นที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นที่ทุกภาคส่วนเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในการนำเรื่องราวในท้องถิ่น มาถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นของตนเอง และยังได้ลงพื้นที่ภาคสนามสัมผัสกับแหล่งเรียนรู้จริงทำให้สามารถนำเรื่องราวต่าง ๆ มาบูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ การพัฒนาหลักสูตรแบบมีส่วนร่วมทำให้ทุกส่วนเกิดความร่วมมือในการเป็นเจ้าของชุมชน ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ที่มีความสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวว่า ผู้เรียนที่ได้เรียนรู้เรื่องใกล้ตัวจะเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายและมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ และสนใจเรียนมากยิ่งขึ้น สามารถแสดงตนเป็นเจ้าของกิจกรรมและเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และทำให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะในการเรียนรู้ จากการที่สถานศึกษาได้สร้างและออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคมอันเกิดจากความต้องการในการตอบสนองต่อความสามารถและความต้องการของผู้เรียน ซึ่งทำให้สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) ดังนั้นจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียนรู้ กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก มองเห็นศักยภาพและคุณค่าในตนเอง จะเห็นได้ว่า สถานศึกษาสามารถนำหลักสูตรท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และขับเคลื่อนท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนต่อไป การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยการนำองค์ความรู้ ทักษะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นฐานเพื่อต่อยอดความรู้โดยการรวบรวมองค์ความรู้จากเอกสาร และองค์ความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล มาใช้ในการสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และในโครงสร้างหลักสูตรจะแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ได้ดังนี้ 1) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ 2) ประวัติความเป็นมา 3) ลักษณะทางประชากร 4) บุคคลสำคัญในท้องถิ่น 5) ลักษณะทางเศรษฐกิจ 6) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และ 7) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้ลงศึกษาแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน การวัดและประเมินผล

เรียนรู้ เน้นการประเมินด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะกระบวนการ (Process) และด้านการสร้างความตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญในท้องถิ่นของตนเอง (Attitude) ที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชรัญญา ไชยวรรณ ได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนจากการใช้หลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนในภาพรวม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 (ชรัญญา ไชยวรรณ, 2560) รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ออมสิน จตุพร ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์ ผลการประเมินหลักสูตร พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครูผู้สอน และผู้รู้ในท้องถิ่นที่มีต่อหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นการนำเรื่องราวใกล้ตัวมาเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์และต่อยอดกับความรู้เดิมเพื่อนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม (อมสิน จตุพร, 2560) ดังนั้นจึงทำให้การวัดผลการเรียนรู้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ทุกประการ โดยกำหนดขอบข่ายการเรียนรู้เพื่อนำมาออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ย่อยในรายวิชาที่มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับรายวิชาหลัก ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังนี้ 1) ชื่อหน่วยการเรียนรู้ 2) จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ 3) เนื้อหาสาระ 4) กิจกรรมการเรียนรู้ 5) การประเมินผลการเรียนรู้ และ 6) การนำเสนอวัดกรรมและทรัพยากรต่าง ๆ ในการเรียนรู้ มาสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มาใช้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เช่น การลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนหรือจะต้องมีการศึกษาข้อมูลวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เน้นเรื่องการบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาให้กับสังคมได้ รวมทั้งการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และต่อยอดจากทุนทางสังคมทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาบูรณาการ เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป

ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการนำข้อมูลพื้นฐานจากการศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อนำมาใช้ในการจัดการความรู้ให้สอดคล้องปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา นั้นเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วม

ร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้รู้ในท้องถิ่น ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ได้มาร่วมออกแบบโครงสร้างการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาขึ้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องในองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ทุกองค์ประกอบมีความสอดคล้องกันดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.96 ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้มีการกำหนดองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดของ ฆนัท ธาตุทอง ที่ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการปรับโครงสร้าง เนื้อหา เวลาเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน และเพิ่มรายละเอียดของมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน โดยจัดเนื้อหาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาท้องถิ่นที่ตนอาศัย ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น ซึ่งเรียนรู้จากชีวิตจริงและทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ฆนัท ธาตุทอง, 2550) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุไรรัตน์ ยามาเรียง กล่าวไว้ว่า การจัดหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้เข้าอบรม ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรจำเป็นต้องศึกษาความต้องการหรือความจำเป็นของผู้เรียนว่ามีอะไรบ้าง ต้องการเรียนรู้อย่างไร หลักสูตรจะต้องเน้นที่จะการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ด้วยจัดการเรียนรู้ และจะต้องมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ (อุไรรัตน์ ยามาเรียง, 2562) ภิรมย์ อิสโร ที่ได้ศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง กุ้งเสียบ พบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 1) ชื่อหน่วยการเรียนรู้ 2) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 3) สาระการเรียนรู้ 4) จำนวนชั่วโมงที่สอน 5) แผนการจัดการเรียนรู้ ที่มีการระบุมาตรฐานช่วงชั้นอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.60 และดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.77-1.00 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่มีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (ภิรมย์ อิสโร, 2549)

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้นำขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นขึ้น และผู้วิจัยได้นำแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นการวิเคราะห์สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น 2) ขั้นการมีส่วนร่วมวางแผนกำหนดจุดมุ่งหมาย คัดเลือกเนื้อหาความรู้เพื่อนำมาจัดทำโครงสร้างหลักสูตรและนำมาตรวจสอบคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น 3) ขั้นการนำหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นมาออกแบบการเรียนรู้ 4) ขั้นการประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น พบว่าสอดคล้องกับ ภรณ์ ศิริวิศาล

สุวรรณ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) โครงสร้างเนื้อหา 4) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) สื่อ และแหล่งเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล (NICE Model) พบว่า 1) นักเรียนมีพัฒนาการทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของอยู่ในระดับมากที่สุด 2) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลอยู่ในระดับมากที่สุด (ภรณ์ ศิริวิศาลสุวรรณ, 2562) และผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาเป็นแนวทางเพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพื่อให้หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่เกิดการมีส่วนร่วมที่มาจากปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง สามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “สงขลาบ้านเรา” กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นหลักสูตรที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารงานวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ร่วมกันออกแบบโครงสร้างเนื้อหาสาระความรู้ได้ 7 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ 2) ประวัติความเป็นมา 3) ลักษณะทางประชากร 4) บุคคลสำคัญ 5) ลักษณะทางเศรษฐกิจ 6) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และ 7) การอนุรักษ์และการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้สถานศึกษาได้นำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวใกล้ตัวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรัก ห่วงแหนงถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง และยังเป็นการสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวในความเป็นรากเหง้าของตนเอง การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อนำมาอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนกับท้องถิ่นต่อไป ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนครั้งต่อไป 1) สถานศึกษาควรนำหลักสูตรท้องถิ่นมาจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม 2) จัดเป็นกิจกรรมเสริมในชั่วโมงเวลาเรียนเพิ่มเติม 3) บูรณาการกับวิชาที่เกี่ยวข้อง 4) นำแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สอดคล้องกับทักษะศตวรรษที่ 21 มากำหนดไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ทางดิจิทัลเพื่อนำองค์ความรู้มาเผยแพร่สู่สาธารณะต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉันท ชาติทอง. (2550). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- ชรัญญา ไชยวรรณ. (2560). การหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย. วารสารบัณฑิตวิจัย, 8(1), 27-43.
- นพเก้า ณ พัทลุง. (2550). การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ประหยัด พิมพ์. (2560). การศึกษาไทยในปัจจุบัน. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 7(1) 242-249.
- พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. (2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก. ลงวันที่ 30 เมษายน 2562.
- ภรณ์ ศิริวิศาลสุวรรณ. (2562). “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลสำหรับนักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภิรมย์ อิสโร. (2549). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง กุ้งเสียโรงเรียนท่าสนุก. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศกร พรหมทา และเพิ่มเกียรติ ชมวัฒนา. (2559). การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในประเทศไทย. วารสารครุศาสตร์, 44(2), 183-201.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). รายงานผลการวิจัยและพัฒนากรอบสมรรถนะผู้เรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น สำหรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.).
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). หลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ออมสิน จตุพร. (2560). การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา กรณีชุมชนกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์. วารสารศึกษาศาสตร์, 21 (4) 342-365.
- อุไรรัตน์ ยามาเรียง. (2562). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม สำหรับผู้สอนตาดีกาในจังหวัดยะลา เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับสถานศึกษา ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ปรฎูอินประจำมัสยิด ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2559. ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูง
ตามศาสตร์พระราชา บ้านแอะอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง
อำเภอภักกลาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่*

MANAGEMENT MODEL OF COMMUNITY FOREST AND WATER
SOURCE OF GRASSROOTS COMMUNITY IN THE MOUNTAINS AREA
BY THE KING'S PHILOSOPHY IN BAN AE-AO, VILLAGE NO. 1 CHAEM
LUANG SUB-DISTRICT KALAYANIVADHANA DISTRICT
CHIANG MAI PROVINCE

อุเทน ลาพิงค์

Uten Larping

พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์

Phrakhru Suntormahachetianuruk

พระครูสมุห์ธนาโชติ จิระธมโม

Prakhrusamuh Thanachot chiradhammo

อติสา บุญล้อม

Atisa boolom

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, Thailand

E-mail: khunten2002@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฯ และ 3) นำเสนอรูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฯ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยภาคสนาม และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชน/ผู้นำจิตวิญญาณ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านแอะอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักกลาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 16 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอะอะตามแนวทางศาสตร์พระราชา ชุมชนมีกระบวนการและแนวทางในการร่วมกันรักษาป่าชุมชนไว้โดยใช้หลักในการทรงงานในเรื่องการยึดประโยชน์ส่วนรวม และ

* Received 23 October 2022; Revised 29 October 2022; Accepted 30 October 2022

แนวทางการจัดการเชิงอนุรักษ์มาเป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ และแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ป่าต้นน้ำหรือป่าอนุรักษ์ 2) การพัฒนารูปแบบป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะตามแนวทางศาสตร์พระราชา ชุมชนได้นำวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นแนวทาง โดยเริ่มต้นด้วยตนเอง และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ และ 3) การนำเสนอรูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะตามแนวทางศาสตร์พระราชาไว้ตามกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) ทำให้ทราบถึงความต้องการของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ผู้นำชุมชนควรใช้กระบวนการเวทีชาวบ้านประจำเดือน นำหัวข้อเรื่องการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และวางแผนร่วมกัน

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการป่าชุมชน, ชุมชนฐานราก, ศาสตร์พระราชา

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study the general condition of community forest management, watershed communities, and foundations in the highlands according to the King's science. 2) develop a watershed community forest management model; and 3) present a watershed community forest management model. It is qualitative research. Focus on field research and participatory research Key informants were community leaders, village committees, community philosophers/spiritual leaders. Pakakenya Ethnic Group, Ban Ae-Ao, Village No. 1, Chaem Luang Sub-district, Kalayanivadhana District Chiang Mai Province, 16 monk/person by using an interview form and a questionnaire to analyze descriptive statistical data/person by using an interview form and to analyze descriptive statistical data . The results of the research were as follows: 1) Watershed community forest management Ban Ae-Ao according to the King's Philosophy. The working principle of seizing common interests. and conservation management approaches as the basis in the process of developing watershed community forest management by using the belief system which is the cultural basis of the community and the power of the group in the form of a committee It is an important mechanism for determining the relationship of people in the community in utilizing the community forest. 2) The community has adopted the approach of the King's Philosophy for Sustainable Development as a guideline. By manually starting and lead to self-sufficiency in 3 forms: 1. The pattern of dependence and use of diverse forests 2. A model of community forest management in watersheds according to the King's Philosophy of Chiang Mai Province with ecotourism;

3) Proposed a model for community forest management. The Ban Ae-Ao watershed community forest management model was proposed in accordance with the King's Philosophy according to the participatory planning process (AIC), which made it aware of the villagers' needs in solving problems and developing the community. Research Recommendation, leaders should use the monthly village forum process. To bring the topic of watershed community forest management.

Keywords: Community Forest Management Model, Foundation Community, King's Philosophy

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ถือได้ว่ามีคุณประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนในการทำให้วัฏจักรของน้ำสมบูรณ์ การช่วยอนุรักษ์ดินและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร การช่วยปรับสภาพ บรรยากาศให้ดำรงความสมดุลและอื่น ๆ ดังนั้น การทำลายป่าไม้หรือการทำให้ป่าไม้มีความเสื่อมโทรม จะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสภาวะการดำรงชีวิตทั้งของสิ่งมีชีวิตทั้งมวล ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ พืช และ สัตว์ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การอนุรักษ์ป่าไม้จึงถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ผู้ใช้ประโยชน์ จากป่าไม้ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมกัน (อัจฉรา สโรบล, 2553) ประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509 จนถึงปัจจุบัน (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) แสดงออกให้เห็นถึงความตระหนักและรับผิดชอบในความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ที่สะท้อนออกมาเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น การเปิดโอกาสให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรของชุมชน (อคิน รพีพัฒน์, 2547) ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากร ของท้องถิ่นด้วยตนเองยังนับเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้เกิดศักยภาพในการอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ยังทำให้ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ ระบบนิเวศ และมีความผูกพันกับป่ามาเป็นเวลานานมีโอกาสและมีสิทธิที่จะจัดการป่าไม้ของชุมชน ได้อย่างยั่งยืน (สัญญา วิวัฒน์, 2549)

ลึกเข้าไปในหุบเขาอันเงียบสงบ อำเภอกัลยาณิวัฒนา เป็นหนึ่งอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ มีป่าไม้และแหล่งทรัพยากร ตลอดจนการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงที่น่าสนใจ คือ บ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบล แจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง (สะกอ) หรือเรียกว่า “ชาวปกากะญอ” อยู่ในหุบเขาพื้นราบเต็มไปด้วยป่าและพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มากมาย มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ทางทิศตะวันตกติดกับป่า

อนุรักษ์หมู่บ้าน และมีสายน้ำไหลผ่าน 2 สาย คือ สายน้ำขุนแม่รวม ไหลจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ และสายน้ำโป่งสะแยง ไหลจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ไหลสู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ วิถีชีวิตโดยทั่วไปของคนในชุมชน จะมีการดำรงชีวิตด้วยความเรียบง่าย ใช้ชีวิตอยู่กับป่าไม้ลำเนาไพร มีแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนเช่นในอดีตที่เน้นการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบวนเกษตร ภูมิปัญญาชุมชน ประเพณีความเชื่อเดบอทุ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติป่าโดยเฉพาะกับต้นไม้เพราะในชีวิตของกะเหรี่ยงนั้นความเชื่อว่ามีเด็กทุกคนเกิดมา พ่อจะต้องเอา “เด” หรือรอกมาผูกไว้กับต้นไม้ที่แข็งแรงหรือ แข็งแกร่งเพื่อให้ขวัญของเด็กได้อยู่กับต้นไม้และให้ต้นไม้ต้นนั้นมาดูแลตัวเด็กคนนั้น ๆ ไม่ให้มีการเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้น พี่น้องชาวกะเหรี่ยงจึงให้ความสำคัญกับป่าหรือต้นไม้เป็นอย่างมาก เพราะเชื่อว่าต้นไม้จะกลับมาดูแลชาวกะเหรี่ยงหรือการแบ่งปันผลผลิตจากป่า เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2563)

ดังนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะวิจัยประเด็น การศึกษาและพัฒนาแบบแผนการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ และนำเสนอแบบแผนการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่เพื่อการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำของชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนาแบบแผนการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อนำเสนอแบบแผนการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การลงพื้นที่ สัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่มสนทนา

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนามการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มสนทนา

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน /ผู้นำจิตวิญญาณ กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ บ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ บ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแจ่มหลวง คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านแอเอะ ปราชญ์ชุมชน/ผู้นำจิตวิญญาณ และผู้สูงอายุชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ประกอบกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดับความคิดร่วมกัน โดยมี กล้องถ่ายรูป สมุดจดและเครื่องบันทึกเสียงใช้บันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จาก สัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยเองในแต่ละช่วงของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยมีโครงสร้างดังนี้

แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งใช้สัมภาษณ์เจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส/พระภิกษุ/สามเณร/คนในชุมชน/รวมทั้งผู้นำในชุมชนที่เกี่ยวข้องในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ บ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีโครงสร้างดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น นักวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้แก่ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ตลอดจนใช้นักศึกษาระดับมหาบัณฑิต ของคณะศาสนาและปรัชญา จำนวน 5 ท่าน โดยมีหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์เกี่ยวกับชุมชนแต่ละชุมชน เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละวัด/ชุมชน ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการพบเห็นจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และข้อมูลที่เป็นข้อสรุปจากการที่ได้จัดเวทีการสนทนากลุ่มตลอดจนนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูลโดยนักวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากที่รวบรวมและจัดเก็บจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งจากเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเคราะห์จากเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนักวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานั้น ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดประเภท/กลุ่มข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็นข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะ นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

ผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. ผลการศึกษาในประเด็นของการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวทางศาสตร์พระราชา ชุมชนมีกระบวนการและแนวทางในการร่วมกันรักษาป่าชุมชนไว้โดยใช้หลักในการทรงงานในเรื่องการยึดประโยชน์ส่วนรวม และแนวทางการจัดการเชิงอนุรักษ์มาเป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำดังกล่าว เพื่อให้ป่าอำนวยการประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อย่างหลากหลายและยั่งยืน จึงต้องจัดการป่าให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยนำแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ ใช้การจัดการอย่างเข้มข้น การเข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งในอดีตป่าชุมชนที่นี้เรียกว่าป่าต้นน้ำหรือป่าอนุรักษ์ ทุกคนในชุมชนมีสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากป่า ใช้ระบบความเชื่ออันเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน และพลังของกลุ่มในรูปของคณะกรรมการ เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ไม่ว่าชุมชนจะจัดการป่าชุมชน โดยอาศัยกลไกใดก็ตามแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในการจัดการสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้อย่างเป็นระบบระเบียบและภายใต้ระบบการจัดการทำให้ชุมชนได้รับการตอบสนองความต้องการและสามารถดำรงไว้ ซึ่งรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ก่อเกิดเป็นลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

2. ผลการศึกษาในประเด็นของการพัฒนารูปแบบป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา ตามแนวทางศาสตร์พระราชา การพัฒนาการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากนั้นได้นำวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นแนวทาง โดยเริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) ได้ 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการพึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์จากป่าที่หลากหลาย 2) รูปแบบการสนับสนุนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในการป้องกันรักษาป่า

ชุมชนและกิจกรรมพื้นฟูป่า 3) รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์

3. นำเสนอรูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะตามแนวทางศาสตร์พระราชฯ เสนอรูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะตามแนวทางศาสตร์พระราชฯไว้ตามกระบวนการ A - I - C ทำให้ทราบถึงความต้องการของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนบ้านแอเอะ เป็นผลทำให้เกิดโครงการต่าง ๆ กล่าวคือ กระบวนการ A - I - C ช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นการวางแผนแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิดกำหนดแนวทางการพัฒนา และจัดสรรทรัพยากรเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นการรวมพลังเชิงสร้างสรรค์นอกจากนี้องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้เรียนรู้ที่จะเข้าร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้อง นับได้ว่ากระบวนการ A - I - C ช่วยให้เกิดการระดมแนวคิดที่สร้างสรรค์มีส่วนร่วมและเสริมพลังของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้รวบรวม และทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ โดยนำมาอภิปราย ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชฯ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บริบทชุมชนบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีชุมพล เป็นชุมชนที่มีแนวทางการดำเนินชีวิตเชิงเกษตรกรรมเป็นหลัก ทั้งนี้ชุมชนยังมีพื้นฐานวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเห็นได้จากวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชนเผ่า ปาเกอญอ ด้วยการจัดการดังนี้ 1) การจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำเชิงอนุรักษ์ 2) การจัดการป่าเพื่อใช้ประโยชน์ไม้และของป่าอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเดือนนภา ภูทอง ที่สรุปว่าการจัดการป่าชุมชนโดยการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยม และอาศัยปราชญ์ชาวบ้านหรือพ่อหลวงรวมทั้ง พระสงฆ์ เป็นรากฐานการขับเคลื่อนชุมชนผ่านการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด/ถิ่นเกิด/หรือท้องถิ่น (เดือนนภา ภูทอง, 2561) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรพงษ์ พวงงามชื่น ที่สรุปว่าในประเด็นชุมชนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง (จักรพงษ์ พวงงามชื่น, 2556) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ อุ่นท้าว ที่สรุปว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนมี 5 ด้านได้แก่ 1) ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา 2) ภาษาและวรรณกรรม 3) ศิลปกรรมและโบราณคดี 4) การละเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ 5) วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวิทยาการ (สมเกียรติ อุ่นท้าว, 2549)

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รูปแบบของการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีชุมพล ตามแนวทางศาสตร์พระราชา ได้ 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการพึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์จากป่าที่หลากหลาย 2) รูปแบบการสนับสนุนให้ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในการป้องกันรักษาป่าชุมชนและกิจกรรมฟื้นฟูป่า ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทักษิณ เวล้าสุวรรณ และคณะ เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดแคลนบุคลากรที่มีประสบการณ์และความรู้ ผู้บริหารท้องถิ่นมีนโยบายไม่ชัดเจนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งกดดันทางเศรษฐกิจทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งบุกรุกป่า รวมทั้งขาดความร่วมมือจากประชาชนในการอนุรักษ์ป่า (ทักษิณ เวล้าสุวรรณ และคณะ, 2553) 3) รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาวดี ทะไกรราช ที่สรุปได้ว่า สถานภาพและบริบทป่าชุมชนได้รับการบริหารจัดการและการฟื้นฟู ดูแลร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้านป่าไม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ (ภาวดี ทะไกรราช, 2561) ทั้งนี้ รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสอดคล้องกับ มนูญ เทศน์นำ และคณะ ในประเด็นการวางแผนการจัดการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยคำนึงความมั่นคงยั่งยืนและแผนแม่บทการพัฒนาชุมชน ดังนี้ 1) การจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องวนศาสตร์ชุมชน 2) การจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และศึกษาธรรมชาติมีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ มีมัคคุเทศก์ชุมชนบริการนำเที่ยว 3) พัฒนาศักยภาพของชุมชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง มีขีดความสามารถในการจัดการทุนหรือปัจจัยการผลิต ผลผลิตของชุมชนเพื่อใช้สอยระดับครอบครัวและพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจได้อย่างเป็นระบบโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง (มนูญ เทศน์นำ และคณะ, 2552) การผลิตและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ซึ่งคล้ายรูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้วิจัย

3. นำเสนอรูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะตามแนวทางศาสตร์พระราชา พบว่า นำเสนอรูปแบบของการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีชุมพล ตามแนวทางศาสตร์พระราชาไว้ตามรูปแบบ การมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A - I - C (Appreciation, Influence, and Control) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรพงษ์ พวงงามชื่น ที่สรุปว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (จักรพงษ์ พวงงามชื่น, 2556) ซึ่งการพัฒนาการมีส่วนร่วมขึ้นเห็นคุณค่า (A) ผลของการทำลายป่าในอดีต ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่าง

ๆ อย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชนให้มากขึ้น ในชั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ชุมชนได้ระบุและจัดลำดับความสำคัญโครงการในอนาคตเพื่อส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น และขั้นควบคุม (C) จากโครงการดังกล่าวชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน และหาผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการอย่างชัดเจนต่อไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อีรัทศน์ โรจน์กิจจากุล และพระสมุห์อุทัย (มะโนรัตน์) ประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมะนัง จังหวัดน่าน ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คือประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน และประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน (อีรัทศน์ โรจน์กิจจากุล และพระสมุห์อุทัย (มะโนรัตน์), 2561)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 Model รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชาบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยรูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อค้นพบดังนี้ กระบวนการจัดการป่าชุมชนตามแนวทางศาสตร์

พระราชฯ ประกอบด้วยเครือข่ายชุมชนต้นน้ำ โดยยึดหลักประโยชน์ส่วนรวมการมีส่วนร่วมและสร้างจิตอาสา ใช้ระบบความเชื่ออันเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมชุมชน อีกทั้งยังมีพลังกลุ่มในรูปแบบคณะกรรมการ นำไปสู่คุณลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง และการจัดการป่าชุมชนมีกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ทำให้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การวางแผนร่วมกัน และนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ในกระบวนการจัดทำศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชานั้น ประชาชนจะต้องมีพื้นฐานของการปลูกไม้เศรษฐกิจที่ลึกซึ้งและถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายของการปลูกไม้เศรษฐกิจในเขตป่าชุมชน กระบวนการปลูก การดูแล และแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ถูกต้องเพื่อไม่ให้กระทบต่อการดำรงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนและสามารถเป็นแนวทางที่ดีต่อการเผยแพร่ความรู้ในฐานะที่เป็นศูนย์สาธิตและเรียนรู้ฯ ต่อไป ชุมชนควรร่วมกันจัดทำแผนด้านการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ในการพัฒนาเป็นศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในอนาคต ข้อเสนอแนะการวิจัย หากมีการทำวิจัยแบบต่อเนื่องเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของ ผลที่ได้จากการจัดทำศูนย์เรียนรู้ฯ จะทำให้งานวิจัยเรื่องดังกล่าวมีเนื้อหาและข้อมูลสมบูรณ์ควรมีเนื้อหาเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนข้อมูลให้ชัดเจนและน่าเชื่อถือ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่12 พ.ศ. 2560 - 2564”. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน. วารสารวิจัยและพัฒนา มจร, 36(2), 233-239.
- เดือนนภา ภูทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืนโดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 6(2), 88-89.
- ทัชชวดี เหล่าสุวรรณ และคณะ. (2553). บทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล และพระสมุห์อุทัย (มะโนรัตน์). (2561). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาวดี ทะไกรราช. (2561). การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารวิชาการ, 12(3), 115-118.
- สมเกียรติ อุ่นท้าว. (2549). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนบ้านฝาง อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สัญญา วิวัฒน์. (2549). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 6 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2563). บรรยายสรุปจังหวัดเชียงใหม่. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2563 จาก <https://www.chiangmai.go.th/managing/public/D8/8D12Nov2020103220.pdf>
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุขสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัจฉรา สโรบล. (2553). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโครงการพัฒนา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบ้านและชุมชน. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4*

A DEVELOPMENT OF LEARNING CENTER MANAGEMENT STRATEGIES
USING PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY BASED IN
PHIANGLUANG 16 SCHOOL UNDER CHIANG RAI PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 4

สุริยา สมฤทธิ์

Suriya Somrit

โรงเรียนเพียงหลวง 16

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4

Phiangluang 16 School

The Chiangrai Primary Educational Service Area Office 4, Thailand

Email: suriyasmvththi962@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประชุมผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 35 คน สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 และประชุมสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้อง 22 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง 2) พัฒนากลยุทธ์ โดยยกร่างกลยุทธ์และตรวจสอบความเหมาะสมโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน 3) ศึกษาผลการใช้กลยุทธ์ ได้แก่ ผลประเมินทักษะชีวิตนักเรียน และ 4) ประเมินกลยุทธ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ รองผู้อำนวยการ ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 32 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ประเด็นสนทนากลุ่ม การประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ แบบประเมินทักษะชีวิต และแบบประเมินกลยุทธ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้มี 6 องค์ประกอบ และผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมีจุดแข็ง

* Received 10 September 2022; Revised 17 October 2022; Accepted 23 October 2022

6 ข้อ จุดอ่อน 3 ข้อ โอกาส 4 ข้อ และอุปสรรค 4 ข้อ 2) กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิต ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ 6 กลยุทธ์ 33 กลวิธี 35 ตัวชี้วัด 3) ผลการใช้กลยุทธ์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีทักษะชีวิตในระดับคุณภาพดีและดีเยี่ยม คิดเป็นร้อยละ 94.37 และ 100 ตามลำดับ 4) ผลการประเมินกลยุทธ์โดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ทักษะชีวิต, โรงเรียนเพียงหลวง 16

Abstract

The objective of this research article was to develop of learning center management strategies using philosophy of sufficiency economy based in Phiangluang 16 school by mixed methodology that there are 4 steps. 1) basic information study that data was collected via reviewing of documents and related literature, meeting 35 participants, interviewing 10 school administrators, conducting of a focus group discussion involving 22 participants, all of whom were purposively selected. 2) strategy development by drafting and doing connoisseurship by 7 scholar experts. 3) implement the strategy for student life skills assessment. And 4) strategy evaluation by 32 school administrator, teachers and school committee by questionnaires, all of whom were purposively selected. The research tools were a semi-interview form, focus group discussion, connoisseurship, questionnaires, life skills assessment form. Research data were percentage, mean, standard deviation, analyzed with content analysis in order to synthesize to derive at conclusions. The findings showed that 1) the results of the background information revealed that there were 6 components of learning center management and the result of the SWOT analysis consisted of 6 strengths, 3 weaknesses, 4 opportunities and 4 threats. 2) The learning center management strategies using philosophy of sufficiency economy based in Phiangluang 16 school, there were 6 strategies, 33 approaches and 35 indicators. 3) The results of strategy implementation showed 94.37 % of primary school students grade 1 - 6 and 100% of secondary school students have good and excellent quality of life skills. 4) The Strategies' propriety, feasibility and utility standards were at the highest level.

Keywords: Strategy, Learning Center Management, The philosophy of sufficiency economy, Life Skills, Phiangluang 16 School

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีความรวดเร็วและรุนแรงในทุกด้าน การรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของทุกคนในสังคม รวมถึงความสามารถที่จะดูแลตัวเองได้ เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและทุกประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทักษะชีวิตมีความสำคัญต่อคุณภาพของคนทุกคนในประเทศไทย ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ดังจะเห็นได้จากการระบุการพัฒนาทักษะชีวิตในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งกล่าวว่า “เสริมสร้างทักษะชีวิตในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ รวมทั้งพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องอย่างถูกต้องและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้” และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่ระบุทิศทางการพัฒนาประเทศ คือ 1) การน้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม 3) การสนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดการปฏิรูปประเทศ และ 4) การพัฒนาสู่ความมั่นคง ยั่งยืน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะความสามารถที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการใช้ข้อมูลสารสนเทศ ทักษะชีวิตและการทำงาน ความสามารถในการบริหารตนเอง การจัดการความสัมพันธ์อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย และมูลนิธิโรธ ทุเพลย์, 2560)

การพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนมีความสำคัญในวิถีชีวิตยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อเด็กในวัยเรียน ซึ่งต้องเผชิญกับสิ่งที่ยั่วยุรอบตัวก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ จากข้อมูลปัญหาการศึกษาของไทยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า กลุ่มเด็กวัยเรียน ยังมีปัญหาด้านความสามารถทางเชาวปัญญา (IQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ซึ่งเด็กวัยเรียนของไทยส่วนใหญ่มี IQ ที่ต่ำกว่าค่ากลางมาตรฐานสากล ขณะที่ EQ มีคะแนนเฉลี่ยที่ต่ำกว่าระดับปกติ อันเนื่องมาจากปัญหาภาวะโภชนาการของแม่และเด็ก ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม การดูแลของครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและทักษะการใช้ชีวิตของเด็ก รวมทั้งปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร และปัญหายาเสพติด ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากระบบการศึกษาที่ยังไม่สามารถเตรียมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะที่พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจและสังคม และเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับระบบหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล มาตรฐานสมรรถนะของ

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูตามมาตรฐานวิชาชีพ และระบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อสร้างทักษะการเรียนรู้ ทักษะการดำรงชีวิต รวมถึงการสร้างลักษณะนิสัยและคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับพลเมืองในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เตรียมความพร้อมในการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเน้นการพัฒนาเยาวชนแต่ละระดับให้มีคุณภาพ มีทักษะชีวิต สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพ ซึ่ง “การพัฒนาทักษะชีวิต” บรรจุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สมรรถนะผู้เรียนข้อ 4 ว่า “ผู้เรียนมีความสามารถในการพัฒนาทักษะชีวิต” และได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น 2) การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 3) การจัดการกับอารมณ์และความเครียด 4) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น และได้กำหนดตัวชี้วัดในแต่ละด้าน แต่ละระดับชั้น เพื่อให้ครูสามารถนำทักษะชีวิตสู่การเรียนการสอน ดังนั้น โรงเรียนและครูจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาทักษะชีวิตให้ผู้เรียน ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมค้นพบความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ ได้ร่วมคิด อภิปราย แสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การสะท้อนคิด มุมมอง ประยุกต์ใช้ความรู้และเชื่อมโยงสู่วิถีชีวิตของตนเอง เช่น กิจกรรมค่าย กิจกรรมชมรมหรือชุมนุม กิจกรรมโครงการหรือโครงงาน เป็นต้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และปรับใช้ชีวิตประจำวัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย และมูลนิธิไรท์ ทูเพลย์, 2560) สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ enGauge ของ NCREL/Metiri Group ที่ได้เสนอกรอบความคิดสำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า ผู้เรียนควรมีทักษะความสามารถในการปรับตัว การจัดการความซับซ้อน ความสามารถในการชี้นำตนเอง ความอยากรู้ ความสร้างสรรค์ ความกล้าเสี่ยง ความคิดระดับสูง การใช้เหตุผลที่ดี การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานเป็นทีม ความร่วมมือ ทักษะด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ในฐานะพลเมืองของโลก (NCREL/Metiri Group, 2003)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” พระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับหน่วยงานรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นำไปปฏิบัติ ให้ความสำคัญของคน สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้หลักของการมีส่วนร่วม “เข้าใจ” หมายถึง การเข้าใจสภาพแวดล้อม บริบทพื้นที่ และความต้องการจำเป็นโดยการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการจัดกิจกรรม “เข้าถึง” หมายถึง การจัดการความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ได้โดยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิด ทักษะชีวิต และการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันและชุมชนภายนอก

ให้กับนักเรียนโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม “พัฒนา” หมายถึง แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยความร่วมมือของผู้ให้และผู้รับโดยร่วมกันกำหนดเป้าหมายความสำเร็จ และร่วมกันพัฒนาและขยายเครือข่ายเพื่อก้าวไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ (นิรุต ถึงนาค, 2551); (สุนทร ตันติเวชกุล, 2555); (สมบัติ นพรัก, 2561) การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว เป็นการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาทั้งระบบโรงเรียน ได้แก่ การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา การจัดระบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การติดตามและประเมินผลในการจัดการศึกษา โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนโรงเรียนเพียงหลวง 16 พบว่า ปัญหาด้านนักเรียน มีนักเรียนบางคนไม่กล้าแสดงออกและมีบทบาทการทำงานกลุ่มค่อนข้างน้อย นักเรียนบางกลุ่มไม่ชอบการเรียนรู้ทางทฤษฎีหรือวิชาการ นักเรียนไม่สามารถเรียนรู้นอกเวลาหรือช่วงวันหยุดได้เนื่องจากต้องช่วยงานผู้ปกครอง นักเรียนไม่สามารถฝึกประสบการณ์จริงโดยการทำงานรับจ้างหรืองานพิเศษได้อย่างเต็มที่เพราะต้องปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และปัญหาด้านชุมชน พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ยังคงต้องการให้บุตรหลานช่วยเหลืองานครอบครัว และไม่ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โรงเรียนได้จัดประชุมผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว มติในที่ประชุมลงความเห็นร่วมกันว่า การที่จะพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน มุ่งเน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เหมาะสมกับระดับของนักเรียน และที่เห็นควรให้โรงเรียนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สู่ทักษะชีวิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบด้วย ฐานการเรียนรู้ทั้งหมด 8 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานการเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่ ฐานการเรียนรู้เพียงหลวง 16 คอฟฟี่ ฐานการเรียนรู้ที่ 3 การทำชาเขียวภูแล่น ฐานการเรียนรู้ที่ 4 การปลูกผักสวนครัว ฐานการเรียนรู้ที่ 5 เพียงหลวง 16 บาร์เบอร์ ฐานการเรียนรู้ที่ 6 การส่งเสริมกลุ่มสหกรณ์ ฐานการเรียนรู้ที่ 7 การส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ ฐานการเรียนรู้ที่ 8 กลุ่มหัตถกรรมของที่ระลึก (ผ้าปักมัดและใยกล้วย) ซึ่งแต่ละฐานการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนตามองค์ประกอบของทักษะชีวิตครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น 2) การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 3) การจัดการกับอารมณ์และความเครียด 4) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น และให้นักเรียนเกิดความตระหนักใน

การดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (โรงเรียนเพียงหลวง 16, 2563)

จากสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 ซึ่งกลยุทธ์เป็นแผนปฏิบัติการของผู้บริหารที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อมุ่งให้สิ่งที่จะทำประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (Thompson, A. A. et al., 2007) และยังเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจในการดำเนินการอย่างมีเป้าหมายด้วยการจัดสรรทรัพยากรภายในองค์กรและความสามารถหลักขององค์กรให้สอดคล้องกับโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมขององค์กรด้วย (Coulter, M., 2008) การกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน ทำให้ได้แนวทาง วิธีการดำเนินงาน เป้าหมาย และตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางที่นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4
3. เพื่อศึกษาผลการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4
4. เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed methods research) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 โดยใช้วิธีวิจัยและพัฒนา (Research and development) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล / กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล
เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานฯ	1. องค์ประกอบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน	ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	แบบบันทึกข้อมูลเพื่อสังเคราะห์รวมข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการ	วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)
	2. ความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน	ประชุมผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ รองผู้อำนวยการ ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และตัวแทนผู้ปกครอง รวมจำนวน 35 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง	แบบบันทึกการประชุม	วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)
	3. แนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน	สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานต้นแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 10 คน ได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง	แบบสัมภาษณ์ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยและพัฒนา การวัดและประเมินผล และการบริหารการศึกษา มีค่าความเที่ยงตรงเท่ากับ 1.00	วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)
	4. แนวทางของประเด็นกลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ คณะกรรมการสถานศึกษา รวมจำนวน 22 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ทั้งหมดได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง	ประชุมสนทนากลุ่มผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยและพัฒนา การวัดและประเมินผล และการบริหารการศึกษา มีค่าความเที่ยงตรงเท่ากับ 1.00	วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล (Content analysis)
เพื่อพัฒนากลยุทธ์ฯ	1. ยกร่างกลยุทธ์และจัดทำคู่มือการใช้กลยุทธ์ฯ 2. ตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ฯ	ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา เป็นอาจารย์สอนมหาวิทยาลัยมีประสบการณ์	1. สัมมนาเชิงผู้เชี่ยวชาญ 2. แบบตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ 3. แบบตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือกลยุทธ์	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล / กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล
	3. ตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือกลยุทธ์ฯ	ไม่น้อยกว่า 10 ปี และผู้เชี่ยวชาญด้าน การบริหารสถานศึกษา เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษาที่กำหนดนโยบายการบริหารสถานศึกษา มีประสบการณ์การบริหารสถานศึกษารวมไม่น้อยกว่า 10 ปี มีผลงานการบริหารจัดการโรงเรียนและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ และวิทยฐานะผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ	มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยข้อคำถามมีความเที่ยงตรงเท่ากับ 1.00	
เพื่อศึกษาผลการใช้กลยุทธ์ฯ	นำกลยุทธ์ไปใช้จริงในปีการศึกษา 2564 ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ 33 กลวิธี 35 ตัวชี้วัด เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเพียงหลวง 16	ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ รองผู้อำนวยการ ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 32 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง	แบบประเมินทักษะชีวิตรายชั้นเรียน จำนวน 9 ฉบับ มีลักษณะเป็นแบบรูบริค (Rubric score) ที่มีข้อความอธิบายเกณฑ์การให้คะแนน 4 ระดับ ผ่านการพิจารณาผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยข้อคำถามทุกฉบับมีความเที่ยงตรงเท่ากับ 1.00 และแต่ละฉบับมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน ดังนี้ ฉบับที่ 1 มีค่าเท่ากับ 0.98 ฉบับที่ 2 มีค่าเท่ากับ 0.96 ฉบับที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.98 ฉบับที่ 4 มีค่าเท่ากับ 0.98 ฉบับที่ 5 มีค่าเท่ากับ 0.97 ฉบับที่ 6 มีค่าเท่ากับ 0.96 ฉบับที่ 7 มีค่าเท่ากับ 0.95 ฉบับที่ 8 มีค่าเท่ากับ 0.99 ฉบับที่ 9 มีค่าเท่ากับ 0.87	ค่าร้อยละ
เพื่อประเมินกลยุทธ์ฯ	ประเมินกลยุทธ์ฯ ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และ ด้านความยั่งยืน	ผู้มีส่วนร่วมในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ได้แก่ รองผู้อำนวยการ ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา รวมจำนวน 32 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง	แบบประเมิน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้มีความรู้	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล / กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย	การวิเคราะห์ ข้อมูล
			ความเชี่ยวชาญด้านการวิจัย และพัฒนา การวัดและ ประเมินผล และการบริหาร การศึกษา โดยข้อคำถามมีค่า เที่ยงตรงเท่ากับ 1.00 สามารถนำไปใช้ได้	

ผลการวิจัย

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 4 ซึ่งเสนอผลการวิจัยเป็น 4 ส่วน คือ

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น ฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 สร้างความเข้าใจ องค์ประกอบที่ 2 กำหนดแผนงานของศูนย์การเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 3 จัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน องค์ประกอบที่ 4 ติดตามและการให้ข้อมูลย้อนกลับ องค์ประกอบที่ 5 สร้างเครือข่ายการเรียนรู้และขยายผล และองค์ประกอบที่ 6 ประเมินและสรุปผลสำเร็จที่เกิดขึ้น

1.2 ศึกษาความต้องการจำเป็น พบว่า มีความต้องการให้โรงเรียนมีศูนย์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง พัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีเป้าหมายที่เน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลาทั้งในและนอกห้องเรียน ฐานการเรียนรู้ที่นำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 8 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ฐานการเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่ 2) ฐานการเรียนรู้เพียงหลวง 16 คอฟฟี่ 3) ฐานการเรียนรู้การทำชาเขียวภูแล่น 4) ฐานการเรียนรู้การปลูกผักสวนครัว 5) ฐานการเรียนรู้เพียงหลวง 16 บาร์เบอร์ 6) ฐานการเรียนรู้การส่งเสริมกลุ่มสหกรณ์ 7) ฐานการเรียนรู้การส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ 8) ฐานการเรียนรู้กลุ่มหัตถกรรมของที่ระลึก (ผ้าปักม้งและโยกัญชง)

1.3 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า แนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน ต้องใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ต้องมีลักษณะเป็นฐานการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพนักเรียน นักเรียนเรียนรู้ตามความสนใจครบทุกฐานการเรียนรู้ โดยมีครูแกนนำหรือวิทยากรประจำฐานให้คำแนะนำ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนำไปขยายผลสู่ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย

1.4 ผลวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโรงเรียนทำให้ได้จุดแข็ง จำนวน 6 ข้อ จุดอ่อน จำนวน 3 ข้อ โอกาส จำนวน 4 ข้อ และอุปสรรค จำนวน 4 ข้อ และนำมากำหนดประเด็นกลยุทธ์ได้ 6 กลยุทธ์

2. ผลการพัฒนากลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิต ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ 6 กลยุทธ์ 33 กลวิธี 35 ตัวชี้วัด ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 สร้างความเข้าใจในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 กลวิธี 7 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาครูและสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 5 กลวิธี 5 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ประกอบด้วย 9 กลวิธี 10 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ประกอบด้วย 5 กลวิธี 3 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาการติดตามและประเมินผล ประกอบด้วย 4 กลวิธี 4 ตัวชี้วัด และกลยุทธ์ที่ 6 สร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้และขยายผล ประกอบด้วย 4 กลวิธี 6 ตัวชี้วัด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า กลยุทธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และคู่มือกลยุทธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิต โดยรวม พบว่า

3.1 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีทักษะชีวิตในระดับดีเยี่ยม คิดเป็นร้อยละ 34.93 ทักษะชีวิตระดับดี คิดเป็นร้อยละ 59.44 และทักษะชีวิตระดับพอใช้ คิดเป็นร้อยละ 5.63 เมื่อพิจารณาทักษะชีวิตในระดับคุณภาพดีและดีเยี่ยม มีนักเรียนจำนวนทั้งหมด 355 คน คิดเป็นร้อยละ 94.37 ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินทักษะชีวิตนักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนเพียงหลวง 16 โดยรวม

ระดับชั้น	จำนวนทั้งหมด	ระดับคุณภาพ							
		ดีเยี่ยม		ดี		พอใช้		ปรับปรุง	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ป.1	89	36	40.45	48	53.93	5	5.62	-	-
ป.2	71	18	25.35	52	73.24	1	1.41	-	-
ป.3	60	20	33.33	34	56.67	6	10.00	-	-
ป.4	50	15	30.00	27	54.00	8	16.00	-	-
ป.5	44	14	31.82	30	68.18	-	-	-	-
ป.6	41	21	51.22	20	48.78	-	-	-	-
รวม/ร้อยละ	355	124	34.93	211	59.44	20	5.63	-	-

3.2 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีทักษะชีวิตในระดับดีเยี่ยม คิดเป็นร้อยละ 61.02 ทักษะชีวิตระดับดี คิดเป็นร้อยละ 38.98 เมื่อพิจารณาทักษะชีวิตในระดับคุณภาพดีและดีเยี่ยม มีนักเรียนจำนวนทั้งหมด 59 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินทักษะชีวิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนเพียงหลวง 16 โดยรวม

ระดับชั้น	จำนวน ทั้งหมด	ระดับคุณภาพ							
		ดีเยี่ยม		ดี		พอใช้		ปรับปรุง	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ม.1	25	10	40.00	15	60.00	-	-	-	-
ม.2	17	15	88.24	2	11.76	-	-	-	-
ม.3	17	11	64.71	6	35.29	-	-	-	-
รวม/ร้อยละ	59	36	61.02	23	38.98	-	-	-	-

4. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิต ตามความคิดเห็นของรองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และ คณะกรรมการสถานศึกษา โดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ว่า การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 สามารถอภิปรายได้ 4 ประเด็น คือ

1. จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1.1 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ องค์ประกอบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น ฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 สร้างความเข้าใจ องค์ประกอบที่ 2 กำหนดแผนงานของศูนย์การเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 3 จัดการเรียนรู้และ พัฒนาผู้เรียน องค์ประกอบที่ 4 ติดตามและการให้ข้อมูลย้อนกลับ องค์ประกอบที่ 5 สร้าง เครือข่ายการเรียนรู้และขยายผล และองค์ประกอบที่ 6 ประเมินและสรุปผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ องค์ประกอบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดการบริหารการศึกษาเชิงกลยุทธ์ การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกระบวนการสำหรับนำไปใช้ในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้หลักการที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการ คือ หลักการ การทรงงาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” กล่าวคือ ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนและ ครูจำเป็นต้องเข้าใจสภาพแวดล้อม บริบทพื้นที่ และความต้องการจำเป็นโดยการวิเคราะห์ ปัญหา ความต้องการของชุมชน และกำหนดเป้าหมายการจัดกิจกรรม และในการดำเนินงาน

ใด ๆ ต้องจัดการความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติโดยเชื่อมโยงโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม คือ การร่วมกันพัฒนาและขยายเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและก้าวไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ (สมบัติ นพรัก, 2561); (นิรุต ถึงนาค, 2551) และกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวว่าไว้ว่า ในการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนผ่านการจัดกิจกรรมโดยใช้ฐานการเรียนรู้ ต้องขับเคลื่อนการจัดการศึกษาทั้งระบบโรงเรียน ต้องมีสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง จัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากร จัดระบบการเรียนรู้ทั้งการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ การปฏิบัติจริง การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา และการให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และการขยายผลและสร้างเครือข่าย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

1.2 ศึกษาความต้องการจำเป็น พบว่า ผู้เกี่ยวข้องมีต้องการให้โรงเรียนมีศูนย์การเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ได้พัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีเป้าหมายที่เน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลาทั้งในและนอกห้องเรียน ทั้งนี้เพราะความต้องการดังกล่าวเกิดจากนักเรียนมีความแตกต่างกันจึงมีนักเรียนบางส่วนที่ไม่ชอบเรียนวิชาการหรือภาคทฤษฎี และผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นโรงเรียนจึงจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาให้นักเรียนเกิดทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม มีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ จึงได้ลงความเห็นหา ควรสร้างศูนย์การเรียนรู้เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลาทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และรูปแบบกิจกรรมที่นำมาใช้คือ ฐานการเรียนรู้ จำนวน 8 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ฐานการเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่ 2) ฐานการเรียนรู้เพียงหลวง 16 คอพี 3) ฐานการเรียนรู้การทำชาเจียว กู่หลัน 4) ฐานการเรียนรู้การปลูกผักสวนครัว 5) ฐานการเรียนรู้เพียงหลวง 16 บาร์เบอร์ 6) ฐานการเรียนรู้การส่งเสริมกลุ่มสหกรณ์ 7) ฐานการเรียนรู้การส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ 8) ฐานการเรียนรู้กลุ่มหัตถกรรมของที่ระลึก (ผ้าปักม้ง และใยกล้วย) โดยแต่ละฐานการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน การทำงานกลุ่มร่วมกัน การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มาลัย ทองสิมา ที่ศึกษาพบว่า โรงเรียนจึงมีความต้องการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรให้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมด้านทักษะอาชีพ โดยยุทธศาสตร์ที่นำมาใช้ ได้แก่ 1) การพัฒนาความพร้อมด้านการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ 2) การพัฒนามาตรฐานด้านศักยภาพของผู้เรียน 3) การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะอาชีพ และ 4) ส่งเสริมและพัฒนาให้มีระบบเครือข่ายเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อการศึกษา (มาลัย ทองสิมา, 2562)

1.3 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า แนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตนักเรียน ต้องใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ต้องมีลักษณะเป็นฐานการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพนักเรียน นักเรียนเรียนรู้ตามความสนใจครบทุกฐานการเรียนรู้ โดยมีครูแกนนำหรือวิทยากรประจำฐานให้คำแนะนำ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนำไปขยายผลสู่ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ของสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ ที่กล่าวว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแหล่งเรียนรู้สาธิตและฝึกปฏิบัติ ด้านการศึกษาและด้านอาชีพ สำหรับนักเรียน ชุมชน และผู้สนใจ ในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การจัดพื้นที่ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม การจัดระบบการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน การพัฒนาหลักสูตร การจัดการทรัพยากรบุคคล อาคารสถานที่ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และขยายเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ไปยังชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาและขยายพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้, 2558)

1.4 ผลวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโรงเรียนทำให้ได้จุดแข็ง จำนวน 6 ข้อ จุดอ่อน จำนวน 3 ข้อ โอกาส จำนวน 4 ข้อ และอุปสรรค จำนวน 4 ข้อ และนำมากำหนดประเด็นกลยุทธ์ได้ 6 กลยุทธ์ ทั้งนี้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อให้ทราบถึงบริบท จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคที่นำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน ทักษะการทำงาน และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาที่ต้องกับความต้องการของท้องถิ่นในรูปแบบภาคีเครือข่าย เช่นเดียวกับผลการวิจัยของสุรพงษ์ ลาตวงษ์ และศศิธรดา แพงไทย ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการแหล่งเรียนรู้ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำมากำหนดพัฒนา กลยุทธ์การจัดการแหล่งเรียนรู้ของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม พบว่ามีจุดแข็ง 32 ข้อ จุดอ่อน 32 ข้อ โอกาส 15 ข้อ อุปสรรค 14 ข้อ (สุรพงษ์ ลาตวงษ์ และศศิธรดา แพงไทย, 2563)

2. ผลการพัฒนากลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ 6 กลยุทธ์ 33 กลวิธี 35 ตัวชี้วัด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า กลยุทธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และคู่มือกลยุทธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างความเข้าใจในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 กลวิธี 7 ตัวชี้วัด เป็นกระบวนการที่ให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องได้ปรึกษาหารือ ระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยร่วมกันศึกษาบริบทของชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจำเป็น ประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวางแผนการดำเนินงาน เตรียมความพร้อมด้านบุคลากร ชุมชน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ และร่วมกันกำหนดแนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ โดยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ที่นำไปใช้ในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษา ซึ่งนิรุฒ ถึงนาค สุเมธ ตันติเวชกุล และสมบัติ นพรัก ที่สรุปว่า การดำเนินงานใด ๆ จำเป็นต้องมีความเข้าใจ คือ การเข้าใจสภาพแวดล้อม บริบทพื้นที่ และความต้องการจำเป็นโดยการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการจัดกิจกรรม (นิรุฒ ถึงนาค, 2551); (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2555); (สมบัติ นพรัก, 2561)

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาครูและสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 5 กลวิธี 5 ตัวชี้วัด ซึ่งการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน ปัจจัยด้านบุคลากรและภาคีเครือข่ายเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ภายใต้พันธะสัญญาหรือข้อผูกพันร่วมกัน กำหนดแผนปฏิบัติการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ จัดกิจกรรมส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้กับหน่วยงานของรัฐ และชุมชน และส่งเสริมให้ครูพัฒนาสื่อการเรียนรู้และสื่อประชาสัมพันธ์ สอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาสู่สถานศึกษาของ ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประหัตษ์ ที่กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อให้เกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของศูนย์การเรียนรู้ในการดำเนินงานอย่างมีระบบ และเกิดการขับเคลื่อนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประหัตษ์, 2557)

กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ประกอบด้วย 9 กลวิธี 10 ตัวชี้วัด เป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรสถานศึกษา ดังนั้น จึงต้องจัดเตรียมระบบการเรียนรู้ กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดพื้นที่ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา จัดทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ สร้างฐานการเรียนรู้ จัดทำหลักสูตรหรือหน่วยการเรียนรู้และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะชีวิตและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การกำหนดให้มีครูแกนนำหรือวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้

การแต่งตั้งคณะกรรมการสถานักเรียนเพื่อแบ่งหน้าที่นักเรียนประจำฐานการเรียนรู้ การจัดตั้งชุมนุมตามกลุ่มสนใจตามฐานการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนระดมความคิดและวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทการใช้ชีวิตประจำวันของครอบครัวและชุมชน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ตามความสนใจครบทุกฐานการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง โดยครูแกนนำหรือวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้เป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ และส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้จากฐานการเรียนรู้ไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประห์ชัย ที่กล่าวว่า การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมของระบบการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดหลักสูตร/หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการร่วมกับ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดทำสื่อ แหล่งเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม หลักคำสอนทางศาสนา รวมทั้งจัดกิจกรรมที่โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงให้กับนักเรียน ครอบครัว และชุมชน (ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประห์ชัย, 2557)

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ประกอบด้วย 5 กลวิธี 3 ตัวชี้วัด เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนผ่านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฐานการเรียนรู้เป็นฐาน โดยการสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนสามารถพึ่งตนเองได้ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ พัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ถ่ายทอดองค์ความรู้ไปให้ผู้เรียนและผู้รับบริการ และนำเสนอเป็นรายกลุ่มร่วมกับวิทยากรและครู สอดคล้องกับแนวคิดการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงศึกษาธิการ ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนควรจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน เน้นกระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา การปฏิบัติจริง ที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัว ชุมชน และสังคม และในกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงในสถานศึกษาควรมีทั้งการทำทำโครงการ โครงการ และอื่น ๆ ทั้งการศึกษารายบุคคลและรายกลุ่ม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาการติดตามและประเมินผล ประกอบด้วย 4 กลวิธี 4 ตัวชี้วัด เป็นกระบวนการที่สำคัญที่นำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนด การติดตามและประเมินผลในกระบวนการและกิจกรรมการดำเนินงาน ได้แก่ การนิเทศติดตามการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ การพัฒนาฐานการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนเพื่อการปรับปรุงแก้ไข จึงส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ ที่กล่าวว่า การติดตามและประเมินผล ควรจัดให้มีการติดตามคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ของผู้เรียนทั้งในด้านผลงานและการปฏิบัติกิจกรรม การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน และควรติดตามและประเมินผลเป็นระยะให้สอดคล้องกับแผนที่วางไว้ และควรใช้ประโยชน์จากการมีการศึกษาสูงและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยให้แสดงความคิดเห็นถึงสิ่งที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้, 2558)

กลยุทธ์ที่ 6 สร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้และขยายผล ประกอบด้วย 4 กลวิธี และ 6 ตัวชี้วัด ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายและชุมชนท้องถิ่นในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดการศึกษาทุกระดับรวมทั้งมีวิธีการที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการโรงเรียนบนพื้นที่สูง ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชนเผ่าและอยู่ใกล้ชิดกับชุมชน โรงเรียนจึงต้องสร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ ภาคีเครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยากร หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนหรือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จเป็นตัวอย่างได้ และขยายผลการเรียนรู้ไปสู่ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย สรุปผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ได้แก่ ผลสำเร็จผู้บริหาร ครูและบุคลากร นักเรียน ชุมชน และรายงานผลการดำเนินงานสู่สาธารณชน สอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO ที่กล่าวว่า การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ต้องบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำงานแบบเครือข่ายโดยได้รับความร่วมมือที่หลากหลาย ทั้งองค์กรรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร และการสร้างเครือข่าย ต้องทำทั้งแนวนราบ คือ ระดับท้องถิ่น และแนวตั้ง คือ ระดับประเทศ (UNESCO, 2008)

3. ผลการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิต โดยรวม พบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษามีทักษะชีวิตอยู่ในระดับคุณดีและดีมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 80 ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียนเพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันนั้น จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนให้สามารถนำทักษะชีวิตไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและสามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ฐานการเรียนรู้เป็นฐาน ผ่านกระบวนการกลุ่ม ได้ร่วมคิด อภิปราย แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนความรู้สึกนึกคิด การจัดการอารมณ์และความเครียดที่เกิดขึ้น การแสดงออกด้านต่าง ๆ ทั้งการสื่อสาร การรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน การไตร่ตรองทำความเข้าใจและตรวจสอบตนเองทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม จึงเป็นการพัฒนาความสามารถจากภายในตัวของตัวผู้เรียน เพื่อให้มีความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาที่อาจเผชิญในอนาคต และเป็นความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเป็นสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Stella พบว่า การพัฒนาทักษะชีวิตผ่านการทำการเกษตร

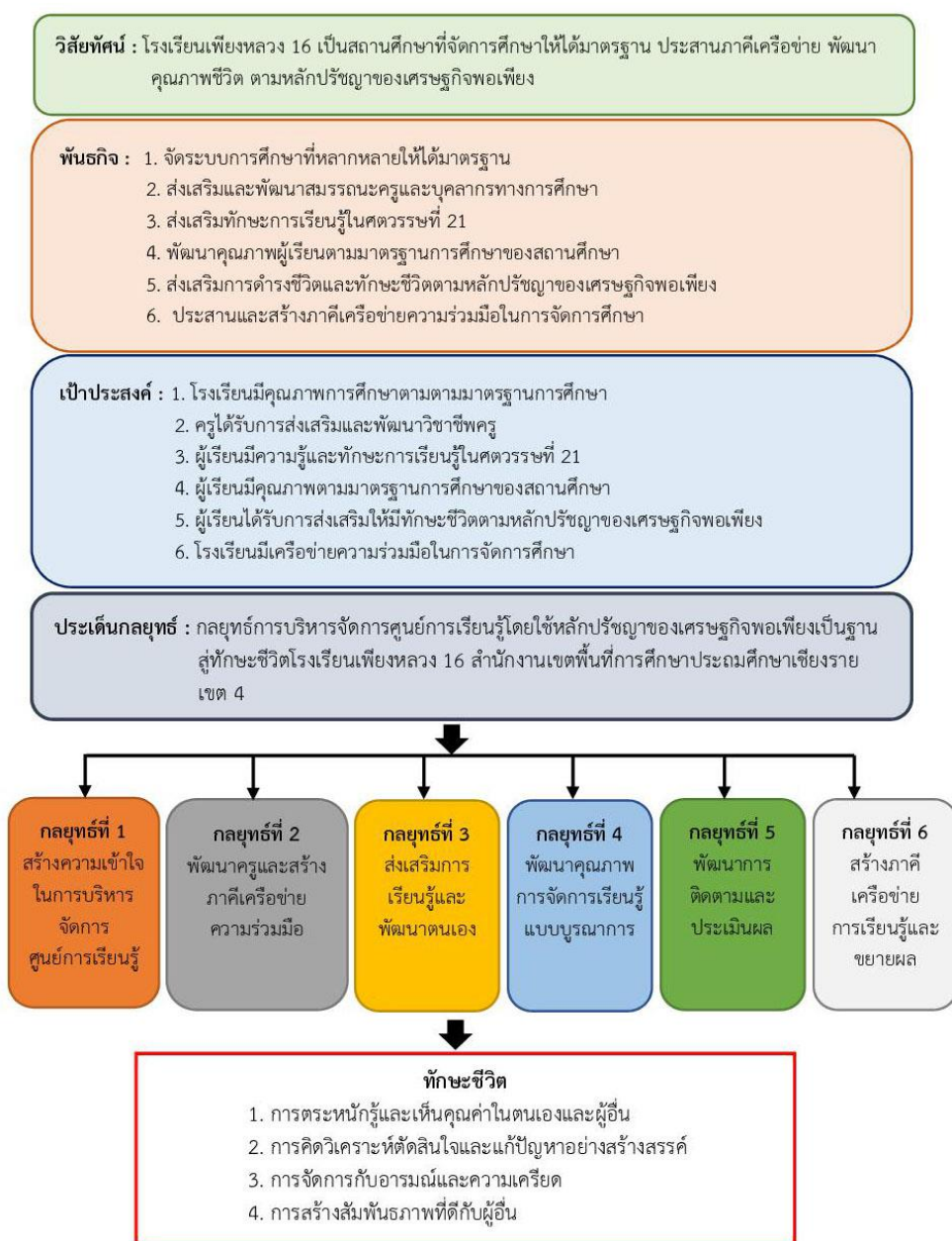

ในโรงเรียน นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มใจสามารถถ่ายทอดทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียน ไปยังการทำการเกษตรในบ้านของนักเรียน ได้ความรู้และทักษะชีวิตจากการปฏิบัติ ได้แก่ ความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีม และได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์จากผลผลิตที่ได้ ดังนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนควรเปิดรับและมีส่วนร่วมในหลักสูตรเกษตรกรรมในฐานะที่เป็นห้องปฏิบัติการเรียนรู้และฝึกทักษะชีวิตนักเรียน (Stella, A., 2013)

4. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิต ตามความคิดเห็นของรองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และ คณะกรรมการสถานศึกษา โดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการพัฒนากลยุทธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ทำให้ได้กลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการของโรงเรียน รวมทั้ง การตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญจึงทำให้กลยุทธ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม หลังจากการนำกลยุทธ์ลงสู่การปฏิบัติจริงตลอดระยะเวลา 1 ปีการศึกษา ทำให้นักเรียนมี ทักษะชีวิตผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ กลยุทธ์ดังกล่าวจึงมีความเหมาะสม ความเป็นไป ได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วินัย หริมเทศ ที่ศึกษาพบว่า ผลการประเมิน กลยุทธ์การบริหารแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 โดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และ ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด (วินัย หริมเทศ, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 4 ทำให้ได้ องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน สู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานสู่ทักษะชีวิตโรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 ทำให้ได้กลยุทธ์ 6 กลยุทธ์ 33 กลวิธี 35 ตัวชี้วัดซึ่งนำไปใช้พัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน ได้แก่ การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น พบว่า โดยรวมนักเรียนมีทักษะชีวิตในระดับคุณภาพดีและดีเยี่ยม ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้มีดังนี้ 1) ผู้บริหารโรงเรียนและครูควรวัดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2) ในการจัดการศึกษาและการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน โรงเรียนควรส่งเสริมการพัฒนาครูและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ภายใต้พันธะสัญญาหรือข้อผูกพันร่วมกัน 3) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ฐานการเรียนรู้เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน ควรมีครูแกนนำหรือนักเรียนแกนนำประจำศูนย์ทำหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ 4) ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการนำเสนอผลงานร่วมกับวิทยากรและครู 5) โรงเรียนควรมีการนิเทศติดตามการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 6) โรงเรียนควรขยายผลการเรียนรู้และผลการพัฒนาฐานการเรียนรู้ไปสู่ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับหัวข้อวิจัยครั้งต่อไป ควรวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครูเพื่อพัฒนาการพื้นที่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะการออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่การเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนโรงเรียนเพียงหลวง 16

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนกระทรวงศึกษาธิการ.
- นิรุฒ ถึงนาค. (2551). ครู พลังสำคัญในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 6(1), 20-24.
- มาลัย ทองสิมา. (2562). การพัฒนายุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมด้านทักษะอาชีพของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดนครปฐม เพื่อบรรจุรับสังคมไทย 4.0. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 6(2), 19-48.

- โรงเรียนเพียงหลวง 16. (2563). รายงานการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเพียงหลวง 16. เชียงราย: โรงเรียนเพียงหลวง 16 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 4.
- วินัย หริมเทศ. (2563). กลยุทธ์การบริหารแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41. มนุษยสังคมสาร (มสส.), 19(1), 117-136.
- ศาลินา บุญแก้ว และนันทกาญจน์ ชินประห์ชัย. (2557). การถอดบทเรียนและวิเคราะห์อัตลักษณ์ ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ.
- สมบัติ นพรัก. (2561). ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาศาสตร์การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต บูรณาการ การเรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย และมูลนิธิไรท์ ทูเพลย์. (2560). ทักษะชีวิต รหัสครูศตวรรษที่ 21: การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา ทักษะชีวิตแห่งศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้. (2558). รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนใน โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2555). 15 ปี จากวิกฤตเศรษฐกิจ : เศรษฐกิจพอเพียงกับความยั่งยืนของ สังคมไทย ใน พื้นฐานความคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากงานโครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิชัยพัฒนา.
- สุรพงษ์ ลาตวงษ์ และศศิรดา แพงไทย. (2563). กลยุทธ์การจัดการแหล่งเรียนรู้ของศูนย์ วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาส ราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(1), 98-110.
- Coulter, M. (2008). Strategic Management in Action. (4th ed.). New Jersey: Pearson Education.

- NCREL/Metiri Group. (2003). 21st Century Skills: Literacy in the Digital Age. Retrieved Jun 9, 1964, from <http://www.ncrel.org/engauge/skills/skills/>
- Stella, A. (2013). Potential of school gardening as a laboratory for developing life skills in agriculture in primary schools: A case study of Soroti and Kamuli Districts, Uganda. Retrieved jun 9, 1964, from <https://www.ruforum.org/documents/potential-school-gardening-laboratory-developing-life-skills-agriculture-case-universal>
- Thompson, A. A. et al. (2007). Crafting & Executing Strategy: The Quest for Competitive Advantage: Concepts and Cases. (15th ed.). New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.
- UNESCO. (2008). Community Learning Centres: Country Report From Asia. Bangkok: UNESCO Bangkok.

การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์
บนพื้นที่สูง ชุมชนบ้านขุนแม่หยอด จังหวัดเชียงใหม่
ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่*

CAPACITY DEVELOPMENT AND ENHANCEMENT OF THE COMMUNITY
ENTERPRISE FOR THE ORGANIC COFFEE FARMERS IN MOUNTAIN
AREAS BY THE KING'S PHILOSOPHY IN BAN KHUNMAEYOD
CHIANG MAI PROVINCE

พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี

Phramaha Veerasak Suirmatee

พระครูวิทิศานุสาร

Phrakhru Vititsasanatorn

อุเทน ลาพิงค์

Uten Larping

พร้อมพล สัมพันธ์โน

Promphol Samphanthano

สรวิศ พรหมลี

Sorawit Phromlee

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, Thailand

E-mail: khunten2002@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา 2) พัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชน ผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยภาคสนาม การวิจัยแบบมีส่วนร่วม ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอบ้านขุนแม่หยอด จำนวน 17 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนบ้านขุนแม่หยอด

* Received 22 October 2022; Revised 28 October 2022; Accepted 30 October 2022

เป็นหนึ่งในชุมชนนำร่องของเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ เป็นแหล่งกาแฟอาราบิก้าในระดับความสูงที่เหมาะสมและดีที่สุดของเชียงใหม่อีกแห่งหนึ่ง การปลูกกาแฟในป่าของชุมชนขุนแม่หยอดมีการดูแลต้นกาแฟร่วมกันโดยไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ย เน้นความเป็นธรรมชาติ 2) การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา เกิดกลุ่มเล็ก ๆ หรือเฉพาะกลุ่มที่สนใจในการปลูกและผลิตกาแฟ ชื่อแบรนด์ “ฟิอฟี Coffee” เป็นการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงชุมชนบ้านขุนแม่หยอด 3) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์ฯ พบว่า เกิดการนำเสนอรูปแบบการปลูกกาแฟแบบได้ร่มเงา และนำเสนอรูปแบบการจัดระบบการปลูกให้เหมาะสมกับอาณาเขตและลักษณะต่าง ๆ ในป่า “โมเดลพลิกฟื้นผืนป่า คู่กับพลิกชีวิต” อีกทั้งยังเกิดการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, ยกระดับวิสาหกิจชุมชน, กาแฟอินทรีย์, ศาสตร์พระราชา

Abstract

The objectives of this research article were to: 1) study group conditions the general condition of community enterprise of growing organic coffee in the mountain areas to the King's Philosophy Chiang Mai Province 2) developing potential and upgrading community enterprises Organic coffee growers and 3) to present a model for developing potential and upgrading the community enterprises of organic coffee growers. A qualitative research Emphasis on field research participatory the sample population and key informants used a method to select a specific sample group, namely community leaders, community scholars, Pga Khyau Ethnic Group, Ban Khunmaeyod Mae Suek sub district, Mae Chaem district, Chiang Mai Province, 17 monk/person by using an interview form and a questionnaire to analyze descriptive statistical data/person by using an interview form and to analyze descriptive statistical data. The results showed that 1) Ban Khunmaeyod community was one of the pilot communities in the special cultural area. It is another source of Arabica coffee at the optimal height and the best in Chiang Mai. Coffee plantation in the forest of Khunmaeyod community has co-care of the coffee plant without using chemicals and fertilizers. Emphasis on naturalness 2) Potential development and upgrading of community enterprises for growing organic coffee in the mountain areas to the King's Philosophy a small group or a specific group interested in coffee planting and production, the brand name “Phu Phi Coffee” is a potential development and upgrading of the community enterprise of organic coffee growers on the mountain of Ban Khunmaeyod. Developing potential and upgrading the organic coffee growing community enterprises found that the model of coffee

cultivation under the shade was presented. 3) presenting a model for organizing planting systems to suit different territories and characteristics in the forest along with changing lives, there will also be potential development and upgrading of community enterprises. Forest Revival Model Along with changing lives, there will also be potential development and upgrading of community enterprises. Forest Revival Model Along with changing lives.

Keywords: Potential Development, Upgrading Community Enterprises, Organic Coffee, King's Philosophy.

บทนำ

ในการค้นพบกาแฟครั้งแรกนั้น มีหลักฐานเป็นเพียงตำนานเรื่องเล่าอยู่มากมาย เช่น ตำนานแพะเดิน ซึ่งเป็นเรื่องของคนเลี้ยงแพะชาวเอธิโอเปียชื่อคาลติ ในศตวรรษที่ 9 กาแฟเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของโลก ในช่วงระยะเวลา 3 ปี ที่ผ่านมาตลาดโลกมีความต้องการผลผลิตกาแฟเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ช่อทิพวรรณ พันธุ์แก้ว, 2551) กาแฟในประเทศไทย พระยาสารศาสตร์พลชั้น ได้บันทึกไว้ว่า กาแฟได้ถูกนำเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกประมาณ ปี พ.ศ.2447 โดยชาวมุสลิมชื่อนายดีหมุน ได้เมล็ดกาแฟจากการแสวงบุญที่เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย นำมาปลูกครั้งแรกที่อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา จากนั้นก็มีการปลูกเผยแพร่ กว้างขวางออกไป ซึ่งกาแฟชนิดนั้นเป็นกาแฟโรบัสต้า ส่วนกาแฟอาราบิก้า นำมาปลูกครั้งแรกเมื่อประมาณปี 2516 โดยนำมาปลูกทดลองที่บ้านมูเซอห้วยตาด อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากมีหน่วยงานได้นำพันธุ์กาแฟต่าง ๆ เข้ามาจากต่างประเทศ เพื่อให้ชาวเขาปลูกทดแทนการปลูกฝิ่น จนกาแฟกลายเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญชนิดหนึ่งบนพื้นที่สูง ในภาคเหนือของประเทศไทย (ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มข, 2563) ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ปลูกกาแฟ 19 อำเภอ จำนวน 20,144 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผลผลิตแล้วจำนวน 17,487 ไร่ และยังไม่ให้ผลผลิตจำนวน 2,657 ไร่ และคาดว่าจะมีผลผลิตออกสู่ตลาดในปีการผลิต 2559/2560 จำนวน 3,848 ตัน มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่จำนวน 220 กิโลกรัมต่อไร่ โดยอำเภอที่มีการปลูกมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ อำเภอดอยสะเก็ด 7,414 ไร่ รองลงมา คือ อำเภอแม่แตง 2,317 ไร่ และอำเภอแม่แจ่ม 1,340 ไร่ (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2563)

ลึกเข้าไปในป่าลึกของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่บนเทือกเขาสูงนับพันเมตรเหนือระดับน้ำทะเล มีชุมชนชาติพันธุ์เล็ก ๆ อาศัยอยู่ คือ “ชุมชนขุนแม่หยอด” หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม เป็นชุมชนชาวปกาเกอะญอขนาดใหญ่ สมาชิกในชุมชนทั้งหมดดำรงชีพด้วยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ผ่านการทำเกษตรแบบ “ไร่หมุนเวียน” ภูมิปัญญาการทำเกษตรที่กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอล้วนมีร่วมกันมานานนับร้อยปีและพัฒนาต่อยอดจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทั่วโลกยอมรับถึงความยั่งยืน ด้วยไร่หมุนเวียนของชุมชนที่ไม่เหมือนที่อื่น คือ

ชาวบ้านที่บ้านขุนแม่หยอดยังชีพด้วยการทำไร่หมุนเวียนเป็นหลัก ไร่หมุนเวียน คือ ระบบการเกษตรบนพื้นที่สูง ที่มีการใช้พื้นที่เพาะปลูกในช่วงเวลาสั้น ๆ ประมาณ 1 ปี แล้วจะปล่อยพื้นที่ดังกล่าวพักฟื้นในระยะยาวอย่างน้อย 7 - 10 ปีขึ้นไป ซึ่งก็ได้มีการศึกษาว่า ถ้าจะให้ดินดีเพื่อให้เวลาหมุนกลับมาเพาะปลูกแล้วจะได้ผลผลิตงาม ควรให้ดินได้พักฟื้น 7 ปีขึ้นไป ดังนั้นไร่หมุนเวียนที่บ้านขุนแม่หยอดจึงมีผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์มาก เพราะมีการพักฟื้นดินถึง 12 ปี โดยเฉพาะระยะเวลาการพักหน้าดินก่อนวนกลับมาทำเกษตรยังแปลงเดิมที่นานถึง 12 ปี เพื่อรอให้ธาตุอาหารในดินบริเวณนั้นกลับมาสมบูรณ์เต็มที่อีกครั้งอย่างไม่มีรบกวน ด้วยกรอบคิดของการทำไร่หมุนเวียนนั้นเกิดจากความตั้งใจ “รักษา” สิ่งแวดล้อมของชุมชนให้อุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน ด้วยสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์นั้นล้วนผูกพันกับวิถีชีวิตกับธรรมชาติ หากหน้าดินพังทลายป่าขาดความอุดมสมบูรณ์หรือต้นน้ำแห้งเหือด เมื่อนั้นก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้เช่นกัน เมื่อการทำไร่หมุนเวียนเกิดขึ้นด้วยหลักคิดเพื่อการรักษา นั่นคือการแบ่งแปลงเกษตรของชุมชนออกเป็นหลายสิบแปลงจากนั้นทยอยปลูกพืชทั้งข้าวไร่และผักสวนครัวในแปลงหนึ่ง เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวสมาชิกในชุมชนก็จะร่วมแรงกันเก็บเกี่ยวผลผลิตและแบ่งปันเมล็ดพันธุ์ให้สมาชิกในชุมชนช่วยกันรักษาไว้สำหรับดูแลเพาะปลูกถัดไปซึ่งจะเกิดขึ้นในอีกแปลง ไร่หมุนเวียนอย่างนั้นกระทั่งวนกลับมาแปลงเดิมในอีก 12 ปีข้างหน้า และระหว่างนั้น แปลงเกษตรที่อยู่ในระยะ “พัก” หรือที่ชาวปากะเกะญอเรียกว่า “ไร่เหล่า” (กรมวิชาการเกษตร, 2561) นอกจากนี้บ้านขุนแม่หยอด หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ศึก อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีการปลูกกาแฟอาราบิก้าตั้งแต่ปี 2522 ปีที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จฯ มาที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางอุ๋ง บ้านปางอุ๋ง ตำบลแม่ศึก อำเภอมะแม่ม และทรงนำกาแฟมาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกรอบบริเวณบ้าน เนื่องจากมีสภาพอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกกาแฟ กาแฟต้นแรก ๆ ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงส่งเสริมให้ปลูกยังมีอยู่ อายุ 40 กว่าปี กาแฟบ้านขุนแม่หยอดนับเป็นชุมชนที่มีกาแฟอินทรีย์เติบโตตามธรรมชาติ ไม่มีการตัดแต่งกิ่งหรือบำรุงลำต้น จึงถือเป็นกาแฟออร์แกนิก ปลอดภัยและมีรสชาติที่อร่อยกลมกล่อม ต่อมาในปี 2561 ชาวบ้านขุนแม่หยอดได้เริ่มรวมกลุ่มกันปลูกและส่งเสริมกาแฟดิบป้อนสู่โรงคั่วและแบรนด์กาแฟชื่อดังมากมาย แต่ชุมชนขาดการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูง ส่งผลให้กาแฟอินทรีย์ของ บ้านขุนแม่หยอดขาดโอกาสพัฒนาและขาดโอกาสยกระดับกาแฟในท้องถิ่นและขาดการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชน

ดังนั้นจากสถานการณ์ชุมชนบ้านขุนแม่หยอด หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ศึก อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นประเด็นที่สำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ จนนำไปสู่การเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ เกิดผลจากการพัฒนารูปแบบพัฒนา

ศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ สู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดองค์ความรู้รูปแบบพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการวิจัยเป็นสำคัญ ได้คู่มือการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำรูปแบบไปใช้ในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อเกิดประโยชน์เชิงนโยบาย โดยเกิดนโยบายหลายด้าน เช่น นโยบายด้านการเกษตร อุตสาหกรรมในชุมชน การท่องเที่ยว ส่งเสริมวิจัยและการแปรรูปผลผลิตในท้องถิ่น อาทิ กาแฟของจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอมะแม่มั่น ต่อการสร้างความสามารถบูรณาการตอบสนองต่อแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้เป็นอย่างดี และเกิดการบูรณาการประสานงานทั้งด้านวิชาการและการดำเนินงานวิจัยระดับพื้นที่ชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้า การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การลงพื้นที่ สัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่มสนทนา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน / ผู้นำจิตวิญญาณ กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอชุมชนบ้านขุนแม่หยอด หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ศึก อำเภอมะแม่มั่น จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูง ปราชญ์ชุมชน/ผู้นำจิตวิญญาณ และผู้สูงอายุชุมชนบ้านขุนแม่หยอด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ประกอบกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระดับความคิดร่วมกัน โดยมีกล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียงใช้บันทึกข้อมูล ที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยเองในแต่ละช่วงของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล 1 แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งใช้สัมภาษณ์เจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส/พระภิกษุ/สามเณร/คนในชุมชน/รวมทั้งผู้นำในชุมชนที่เกี่ยวข้องในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ บ้านขุนแม่หยอด หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีโครงสร้าง ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคำถามศึกษาวิสาทกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล นักวิจัยลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้แก่ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ตลอดจนใช้นักศึกษาระดับมหาบัณฑิตของคณะศาสนาและปรัชญา จำนวน 5 ท่าน โดยมีหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์เกี่ยวกับชุมชนแต่ละชุมชน เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละวัด/ชุมชน ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการพบเห็นจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และข้อมูลที่เป็นข้อสรุปจากการที่ได้จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตลอดจนนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูลโดยนักวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากที่รวบรวมและจัดเก็บจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งจากเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเคราะห์จากเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนักวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานั้น ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดประเภท/กลุ่มข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็นข้อเท็จจริงและใช้ประกอบการวิเคราะห์หรืออภิปราย ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะ นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. ผลการศึกษาวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านขุนแม่หยอดเป็นหนึ่งในชุมชนนำร่องของเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ ว่าด้วยนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงเพื่อให้การแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิที่ดินและการสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งแนวคิดเขตวัฒนธรรมพิเศษคือเขตคุ้มครองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือชุมชนที่ครอบคลุมพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่ทำกิน พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์วิถีที่ตั้งอยู่บนฐานคุณค่าทางภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับองค์ความรู้ใหม่โดยได้รับการปกป้องคุ้มครองและยอมรับสิทธิทางกฎหมายเพื่อการดำรงอยู่ที่ยั่งยืนทางชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขอบเขตพื้นที่การทำไร่หมุนเวียนไว้ชัดเจน พื้นที่การทำไร่หมุนเวียนจึงไม่มีการขยายเพิ่มเติมในปัจจุบันแต่จำนวนแปลงเพิ่มขึ้น และขนาดแปลงไร่หมุนเวียนของครอบครัวมีขนาดเล็กลงอีกทั้งมีการทำไร่หมุนเวียนทุกครัวเรือนในลักษณะผืนใหญ่รวมกันมีการทำนา และพบอีกกว่าที่นี้เป็นแหล่งกาแฟอาราบิก้าในระดับความสูงที่เหมาะสมและดีที่สุดของเชียงใหม่อีกแห่งหนึ่ง

2. การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกกาแฟชุมชนบ้านขุนแม่หยอด “ฟือฟือ coffee” ซึ่งยังมีลักษณะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ จากการสัมภาษณ์นายอาสาเสก ศิลปาศิพวิไล ผู้นำชุมชนบ้านขุนแม่หยอด เล่าว่า “ตนจบปวส. จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่บ้านแม่หยอดปลูกกาแฟอาราบิก้าตั้งแต่ปี 2522 ปีที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จฯ มาที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางอุ๋ง บ้านปางอุ๋ง ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม และทรงนำกาแฟมาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกรอบบริเวณบ้าน สมัยก่อนปลูกไว้ เมื่อมีคนมาขอซื้อค่อยเก็บขาย พอไม่มีคนซื้อก็ปล่อยให้เมล็ดกาแฟร่วงลงพื้นดินจนเกิดเป็นต้นใหม่ กาแฟต้นแรก ๆ ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงส่งเสริมให้ปลูก ยังมีอยู่ อายุ 40 กว่าปีแล้ว ชาวบ้านใช้พันธุ์ดั้งเดิมมาขยายพันธุ์ต่อและขายเมล็ดกาแฟเซอร์รีให้คนข้างนอก จึงได้ราคาไม่ดีเมื่อกลับมาอยู่บ้านปี 2561 ได้ชักชวนเพื่อน ๆ และเยาวชนมาสีเมล็ดกาแฟ หัก ตากแห้ง และคั่วเอง เริ่มขายเป็นกะลาในปีแรก ปี 2561 หลังจากนั้น ปี 2562 คิดว่าควรสร้างเป็นแบรนด์ของหมู่บ้านดีกว่า ใช้ชื่อแบรนด์ “ฟือฟือ” (PHUPHI) ในภาษาปกาเกอะญอแปลว่า “ปู่ย่าตายาย” ทำเฉพาะกลุ่มที่สนใจในการปลูกและผลิตกาแฟเท่านั้น ยังไม่มีลักษณะที่เป็นกลุ่มขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ ตั้งแต่อดีตยังมีลักษณะปลูกเพื่อสร้างความสมบูรณ์ในป่ามากกว่าการนำไปจำหน่าย แต่เมื่อมีการพัฒนาทางด้านสภาพสังคมและเศรษฐกิจ กาแฟจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เหมาะสำหรับการปลูกกาแฟและผลิตสารกาแฟที่ได้คุณภาพแห่งหนึ่ง ทางชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา

ในลักษณะอุตสาหกรรมในครอบครัวที่ยังอิงความเป็นชุมชนชนแม่หยอด เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นชุมชนและอัตลักษณ์ของชุมชนที่สื่อถึงความเป็นกลิ่นไอของชุมชนดั้งเดิมปากาเกะญอดดั้งเดิม ทั้งนี้ยังคงความเป็นธรรมชาติแบบอินทรีย์ ไร้การใช้สารเคมีทุกชนิดในการปลูก เนื่องจากเป็นการปลูกในป่า ต้องอาศัยการพึ่งพิงจากต้นไม้ใหญ่และเศษพืชและซากสัตว์เป็นอินทรีย์วัตถุจากธรรมชาติมาบำรุงต้นกาแฟตามธรรมชาติที่เป็นอยู่ และยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูง ภายใต้โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อให้ได้ตามมาตรฐาน โดยการแปรรูปกาแฟของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตและแปรรูปกาแฟบ้านขุนแม่หยอด โดยมีการพัฒนาระบบการปลูกกาแฟอินทรีย์ให้ได้ตามมาตรฐาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องคุณภาพสินค้าเกษตรในชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

3. การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ารูปแบบการปลูกกาแฟอินทรีย์รักษาป่าของชุมชนบ้านขุนแม่หยอด ปัจจุบันยังอาศัยการปลูกแซมในป่าชุมชน ซึ่งการปลูกกาแฟแบบได้ร่มเงา หรือที่เรียกว่า Shade-Grown Coffee เป็นการทำไร่กาแฟโดยที่ปลูกต้นกาแฟไว้ได้ร่มเงาต้นไม้ใหญ่ ไม่ต้องรับแสงแดดเต็มที่ ถึงแม้ว่าวิธีนี้จะให้ผลผลิตช้า แต่จะทำให้กาแฟยืนต้น ผลผลิตมีคุณภาพ และให้ผลผลิตในระยะยาวได้ดีกว่าการปลูกไว้เดี่ยว ๆ มีการปลูกทดแทนสวนเก่าและพื้นที่ใหม่ มีการผลิตต้นพันธุ์กาแฟด้วยวิธีเสียบยอด การปรับปรุงบำรุงดิน การดูแลรักษาและจัดการสวนกาแฟ การฟื้นฟูสวนกาแฟเสื่อมโทรม การตัดฟันต้นกาแฟ การปรับปรุงบำรุงดิน การดูแลรักษาและจัดการสวนกาแฟ เน้นการพัฒนาคุณภาพกาแฟ มีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน ทั้งนี้การปลูกกาแฟในป่ายังเป็นการลดต้นทุนการผลิตกาแฟ เช่น การเลือกและใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม การปรับปรุงบำรุงดินโดยปุ๋ยหมักจากเปลือกกาแฟ ไม่มีสารพิษและยังเป็นประโยชน์ต่อสภาพดินในป่าเป็นต้น จากข้อมูลดังกล่าวทางผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการพัฒนาการปลูกกาแฟให้เกิดประโยชน์สูงสุดให้กับป่าในชุมชน โดยมีการจัดระบบการปลูกให้เหมาะสมกับอาณาเขต และลักษณะต่าง ๆ ในป่า เพื่อช่วยสร้างความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ให้กับระบบนิเวศน์ โดยเสนอเป็น “โมเดลพลิกฟื้นผืนป่า คู่กับพลิกชีวิต” คือคำตอบการหารายได้จากการปลูกเมล็ดกาแฟอินทรีย์ขาย เลี้ยงปากท้อง คู่กับการปลูกไม้ใหญ่ให้ร่มเงา เพิ่มความชุ่มชื้นให้กับหน้าดิน จะทำให้มีพื้นที่ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์รักษาป่าเพิ่มมากขึ้น และเป็นอีกผลิตภัณฑ์ที่เป็นเมล็ดกาแฟดิบภายใต้แบรนด์ “ฟิโอฟี coffee”

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้รวบรวมและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ โดยนำมาอภิปราย ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านขุนแม่หยอดเป็นหนึ่งในชุมชนนำร่องของเขตพื้นที่วัฒนธรรม

พิเศษตามมติ ครม. ลงวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 ว่าด้วยนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงเพื่อให้การแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิในที่ดินและการสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงซึ่งแนวคิดเขตวัฒนธรรมพิเศษ คือ เขตคุ้มครองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือชุมชนที่ครอบคลุมพื้นที่ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์วิถีที่ตั้งอยู่บนฐานคุณค่าทางภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับองค์ความรู้ใหม่ โดยได้รับการปกป้องคุ้มครองและยอมรับสิทธิทางกฎหมายเพื่อการดำรงอยู่ที่ยั่งยืน ทางชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขอบเขตพื้นที่การทำไร่หมุนเวียนไว้ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทินกฤต นุตวงษ์ ที่สรุปว่าการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนชุมชนมีการอนุรักษ์โดยการตั้งกฎตามวิถีความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น (ทินกฤต นุตวงษ์, 2551) การหมุนจะกลับมาทำในพื้นที่เดิมของครอบครัว ในส่วนของรอบหมุนเวียนการทำไร่ของชาวบ้านที่นี้อยู่ที่ 12 ปี มีพื้นที่หมุน 12 แปลง จากเดิมที่มีรอบหมุนเวียนยาวนานถึง 20 ปี แม้จะมีกฎหมายคุ้มครองพื้นที่ป่า แต่ก็ยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าได้ โดยไม่ทำลายป่าเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างป่ากับคน จึงได้มีการนำกาแพไปปลูกแซมในป่าเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ให้กับป่าไม้ อีกทางหนึ่ง โดยการปลูกกาแพในป่าของชุมชนบ้านขุนแม่หยอด เป็นการปลูกโดยมีการร่วมกันเข้ามาดูแลต้นกาแพโดยไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ย เน้นความเป็นธรรมชาติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะ พละปัญญา และณัฐตากานต์ ปินทุภาค ในกระบวนการผลิตกาแพอราก้า จำเป็นต้องมีการใส่ปุ๋ยเพื่อบำรุงต้นกาแพและดินหลังกาแพออกดอก และอาศัยน้ำฝนในการให้น้ำต้นกาแพและตัดแต่งกิ่ง (ปิยะ พละปัญญาและณัฐตากานต์ ปินทุภาค, 2562) เนื่องจากพื้นที่ปลูกกาแพโดยส่วนใหญ่เป็นและมีการเก็บผลผลิตตามระยะของผลผลิตกาแพ ซึ่งไม่มีการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน ทั้งนี้การปลูกกาแพของบ้านขุนแม่หยอดมีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีกลุ่มเยาวชนบ้านขุนแม่หยอดที่เคยออกจากชุมชนเพื่อไปหางานทำในเมือง ซึ่งตัดสินใจกลับมาดูแลครอบครัวและพัฒนาชุมชนของตนเอง จึงมีการเพิ่มเติมกาแพในระบบวนเกษตรของชุมชน โดยมีการปลูกต้นกาแพเสริมเข้าไปในป่าชุมชน ให้ต้นกาแพอยู่ได้ร่มไม้ในป่าชุมชนรอบหมู่บ้านที่ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่เก็บพืชผัก เก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งเก็บฟืนในพื้นที่ป่าชุมชน ชาวบ้านจึงมีอาหารและรายได้ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกันกับงานวิจัยของ เดือนนภา ภูทอง ที่สรุปในประเด็นการจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ จัดการของชุมชน กระบวนทัศน์และรากฐานของการจัดการป่าชุมชน รวมถึงกฎหมายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสิทธิป่าชุมชนและยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการป่าชุมชน (เดือนนภา ภูทอง, 2561) สังคมท้องถิ่นมีการจัดการป่าชุมชนโดยการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยม เป็นรากฐานการขับเคลื่อนชุมชนผ่านการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด/ถิ่นเกิด/หรือท้องถิ่น

2. การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกกาแฟชุมชนขุนแม่หยอด “ฟือฟือ coffee” มีลักษณะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือเฉพาะกลุ่มที่สนใจในการปลูกและผลิตกาแฟเท่านั้น แต่เมื่อมีการพัฒนาทางด้านสภาพสังคมและเศรษฐกิจ กาแฟจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เหมาะสำหรับการปลูกกาแฟและผลิตสารกาแฟที่ได้คุณภาพแห่งนี้ ทางชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาในลักษณะอุตสาหกรรมในครอบครัวที่ยังอิงความเป็นชุมชนขุนแม่หยอด เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นชุมชนและอัตลักษณ์ของชุมชนที่สื่อถึงความเป็นกลิ่นไอของชุมชนดั้งเดิมปกาเกอะญอดั้งเดิม ซึ่งทุนของวิสาหกิจชุมชนบ้านขุนแม่หยอดมีทั้งทุนที่เป็นเงิน และทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน ป่าน้ำ ความรู้หรือ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ความเป็นพี่น้องและความไว้วางใจกันของชุมชน ทั้งนี้เครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิก ชุมชนวิสาหกิจจะใช้ทุนตนเองเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิพัฒน์ แก้วศรี ที่สรุปว่า การจัดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนปัจจัยหลักสำคัญของการรวมกลุ่ม คือ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับ ที่ตั้งของพื้นที่เอื้อต่อการผลิตกาแฟอินทรีย์ควบคู่กับการรักษาป่า และมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (ฐิพัฒน์ แก้วศรี, 2561) การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงสอดคล้องกับหลักการสำคัญของศาสตร์พระราชานัน ได้แก่ การศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ การระเบิดจากภายใน กล่าวคือ จะทำการใด ๆ ต้องเริ่มจากคนที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ต้องสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้เกิดความเข้าใจและอยากทำ ไม่ใช่การสั่งให้ทำ คนไม่เข้าใจก็อาจจะไม่ทำก็ได้ ในการทำงานนั้นอาจจะต้องคุยหรือประชุมกับลูกทีม เพื่อนร่วมงาน หรือคนในทีมเสียก่อน เพื่อให้ทราบถึงเป้าหมายและวิธีการต่อไป มีกระบวนการทำตามลำดับขั้น เข้าใจภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ของชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมให้ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมแสดงความคิดเห็น การระดมสติปัญญาละประสบการณ์อันหลากหลายมาอำนวยความสะดวกปฏิบัติบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์ และต้องยึดประโยชน์ส่วนรวม ใช้แนวทางการพึ่งพาตนเองตามแนวพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไปตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะนุช สิ้นันตา และคณะ; ชนิตา พันธุ์มณี และคณะ ที่สรุปในประเด็นการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการผลิตกาแฟ และคุณภาพของกาแฟชุมชน แนวทางการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าอินทรีย์ ในภาคเหนือของประเทศไทย (ปิยะนุช สิ้นันตา, 2557); (ชนิตา พันธุ์มณี และคณะ, 2557)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 Model การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงชุมชนบ้านขุนแม่หยอด จังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชาจังหวัดเชียงใหม่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านขุนแม่หยอดเป็นชุมชนนาร่องของเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ เป็นแหล่งกาแฟอาราบิก้าในระดับความสูงที่เหมาะสม ปลูกกาแฟในป่าของชุมชนมีการดูแลต้นกาแฟร่วมกันโดยไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ย เน้นความเป็นธรรมชาติจากการรวมกลุ่มเล็ก ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูง และเกิดการนำเสนอรูปแบบการปลูกกาแฟแบบได้ร่มเงา รูปแบบการจัดระบบการปลูกให้เหมาะสมกับอาณาเขตและลักษณะต่าง ๆ ในป่า “โมเดลพลิกฟื้นผืนป่า คู่กับพลิกชีวิต” ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในกระบวนการวางแผน สิ่งที่ต้องทำและจัดการเป็นอันดับแรก ก็คือ การวิเคราะห์ S W O T ของชุมชนทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย เพราะจะทำให้มีข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนข้อมูลการวิจัย และสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจในการเลือกทำการวิจัยในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ชุมชนควรร่วมกันจัดทำแผน

ด้านการส่งเสริมการปลูกกาแฟเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ในการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้การปลูกกาแฟรักษาป่า เพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่และแนวทางในการอนุรักษ์ป่ารวมถึงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนในอนาคต และข้อเสนอแนะการวิจัย หากมีการทำวิจัยแบบต่อเนื่อง เกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ เรียนรู้การปลูกกาแฟรักษาป่าเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชน ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของ ผลที่ได้จากการจัดทำศูนย์เรียนรู้ฯ ดังกล่าวจะทำให้งานวิจัยเรื่องดังกล่าวมีเนื้อหาและข้อมูลสมบูรณ์มากขึ้น และควรมีเนื้อหาเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนข้อมูลให้ชัดเจนและน่าเชื่อถือมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการเกษตร. (2561). การรายงานประจำปีกรมวิชาการ 2561. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชนิตา พันธุ์ณิลและคณะ. (2557). แนวทางการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าอินทรีย์ภาคเหนือประเทศไทย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ช่อทิพย์วรรณ พันธุ์แก้ว. (2551). กาแฟเพื่อสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นธรรม.
- เดือนนภา ภูทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 6(2), 80-94.
- ทินกฤต นุตวงศ์. (2551). การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนกรณีศึกษาเปรียบเทียบชุมชน 2 แห่งในจังหวัดลำพูน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิยะ พลະปัญญา และณัฐธาดา กานต์ ปินทุภาศ. (2562). การศึกษากระบวนการผลิตเมล็ดกาแฟอาราบิก้าของวิสาหกิจชุมชนบ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร, 36(2), 101-105.
- ปิยะนุช สิ้นันดา. (2557). การจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการผลิตกาแฟ และคุณภาพของกาแฟชุมชนบ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าม่วง จังหวัดน่าน. วารสารพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 2(3), 325-331.
- ภูริพัฒน์ แก้วศรี. (2561). การเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 6(1), 293-305.
- ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มช. (2563). เอกสาร ความรู้เกี่ยวกับกาแฟ. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2563 จาก https://www.agri.cmu.ac.th/2017/webs/mainmenu_detail/3/383/3

สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2563).
บรรยายสรุปจังหวัดเชียงใหม่. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2563 จาก
<https://www.chiangmai.go.th/managing/public/D8/8D12Nov202010322.pdf>

รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอเมืองหนองบัวลำภู*

A MODEL FOR PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY TO
ENHANCE LEARNING CENTER DEVELOPMENT OF MUEANG
NONG BUA LAM PHU DISTRICT OF THE NON-FORMAL
AND INFORMAL EDUCATION CENTER

วินัย แสงใส

Winai Sangsai

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู

Office of the Non-Formal and Informal Education, Thailand

E-mail: winai020907@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมือง หนองบัวลำภู โดยใช้วิธีวิจัยและพัฒนา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ครูและบุคลากร กศน. 43 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน รวมจำนวน 55 คน วิธีการได้มาโดยการคัดเลือก แบบเจาะจง มีวิธีการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การประชุม และการสัมภาษณ์ 2) สร้างรูปแบบโดยยกร่างและ ตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบจากครูและบุคลากร กศน. และรายงานสรุปผลการพัฒนาและผลการใช้ฐานการเรียนรู้ 4) ประเมินรูปแบบ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหา สรุปข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาศูนย์ การเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่ โคก หนอง นา โมเดล เน้นการจัดการพื้นที่ชุมชนเพื่อทำ เกษตรอย่างยั่งยืน ยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดีสู่ชุมชน 2) รูปแบบ ประกอบด้วย 2.1) หลักการ 2.2) วัตถุประสงค์ 2.3) กระบวนการ 2.4) การวัดและ ประเมินผล และ 2.5) เงื่อนไขความสำเร็จ มีกระบวนการ ได้แก่ ขั้นที่ 1 กำหนดวิสัยทัศน์และ ค่านิยมร่วมกัน ขั้นที่ 2 กำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติร่วมกัน ขั้นที่ 3 ทำงานร่วมกันเป็นทีม ขั้นที่ 4 รับคำชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญ ขั้นที่ 5 สะท้อนผลการปฏิบัติงาน และขั้นที่ 6 ถอดบทเรียน

* Received 14 July 2022; Revised 17 October 2022; Accepted 22 October 2022

การปฏิบัติที่ดีและเผยแพร่ความรู้ 3) ผลการใช้รูปแบบทำให้สถานศึกษามีฐานการเรียนรู้ต้นแบบ 6 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ 3.1) ฐานการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ 3.2) โคก หนอง นา โมเดล 3.3) 30 ตารางวา พายั่งยืน 3.4) ปุ๋ยและสมุนไพรไล่แมลง 3.5) คนรักสัตว์ 3.6) การแปรรูปผลผลิต 4) ผลการประเมินรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้, ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

Abstract

The objectives of this research article were to development the model for professional learning community to enhance learning center development of Muang Nong Bua Lam Phu District of the Non-formal and Informal Education Center by research and development method. The data were collected from 43 teachers and staffs, 7 special experts and 5 scholar experts by Purposive sampling. The research and development process 4 steps as follow; 1) to study basic information of the model via reviewing of documents and related literature, conducting of a focus meeting and interview. 2) To create the drafting the model and checking and the models' suitability assessment by scholar experts. 3) To implement the model and doing achievement summary report. And 4) to evaluate the model by questionnaires. Research data were mean, standard deviation, analyzed with content analysis in order to synthesize to derive at conclusions. The finding showed as follow: 1) The development for learning center based on the royal concept of Khok Nong Na model, that focus on community areas management for sustainable agriculture, participatory management principle, doing activities and expand best practice to public. 2) The professional community learning model consists of 5 components; 2.1) Principle, 2.2) objectives, 2.3) process 2.4) evaluation and 2.5) key success factors, and the procedure include 6 steps as follow: step 1: shared values and vision, step 2: intentional collective learning, step 3: collaboration, step 4: expert advice, step 5: reflection dialogue, step 6: expand best practice to public. 3) The results of implementation the model showed the school had 6 learning centers consist of 3.1) Learning base for sufficiency economy philosophy and new theory agriculture 3.2) Khok Nong Na Model 3.3) 30 square wah and sustainable land 3.4) Fertilizer and herb repellent 3.5) Animal lovers 3.6) Processing produce. And 4) the result of model evaluation in overall was at the highest level.

Keywords: Professional Community Learning Model, Learning Center Development, The Non-Formal and Informal Education Center

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยตามยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) และทิศทางการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการศึกษา โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” โดยมีแนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม มีคุณธรรมจริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ และพัฒนาองค์ความรู้งานวิจัยและนวัตกรรมด้านการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีแผนงานและโครงการสำคัญ เช่น โครงการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพคนทุกช่วงวัย โครงการโรงเรียนคุณธรรม เป็นต้น (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2560)

ทิศทางการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่อง คือ มุ่งเน้นจัดการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำในกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม และอาชีพเฉพาะทางหรือบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับทุกกลุ่มเป้าหมาย จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนในรูปแบบของการฝึกอบรม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างชุมชนนักปฏิบัติ และรูปแบบอื่นที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และบริบทชุมชน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับประชาชน (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2562) และจุดเน้นการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 คือ สืบสานศาสตร์พระราชา โดยสร้างและพัฒนาศูนย์สาธิตและเรียนรู้ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการบริหารทรัพยากรรูปแบบต่าง ๆ ทั้งดิน น้ำ ลม แดด รวมถึงพืชพันธุ์ต่าง และส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนอย่างมีประสิทธิภาพ และบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน อาทิ การส่งเสริมฝึกอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์และบริบทของชุมชน ส่งเสริมการตลาดและขยายช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์/สินค้า กศน. (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2563)

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู ได้น้อมนำ “แนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งเป็นหลักคิดในการทำงานในการจัดการ ออกแบบพื้นที่เพื่อทำการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรมีการจัดการ เพื่อให้เกิดสมดุลของระบบนิเวศ ตลอดจนใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และแนวคิด การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการนำปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการ มาบูรณาการร่วมกันและนำมาใช้การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู เรียกชื่อว่า “ศูนย์การเรียนรู้ศาสตร์พระราชาสู่ โคก หนอง นา โมเดล กศน.หนองบัวลำภู” ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่ากว่า 9 ไร่ บริเวณใจกลางเมืองในศูนย์ราชการจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นที่ดินรกร้าง แห้งแล้ง ไม่มีน้ำสำหรับการ เพาะปลูกหรือทำการเกษตร เป็นที่ดินไร้ความอุดมสมบูรณ์ ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาหลายสิบปี จึงนำมาสร้างแหล่งเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล โดยจัดสรรพื้นที่ให้ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ประมาณ 30% สำหรับขุดหนองน้ำเพื่อใช้ เก็บกักน้ำฝนและเลี้ยงปลา ส่วนที่ 2 ประมาณ 30% สำหรับใช้ปลูกข้าว ส่วนที่ 3 ประมาณ 30% สำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ และส่วนที่ 4 ประมาณ 10% สำหรับสร้างอาคารที่เป็น ฐานเรียนรู้และที่พักสำหรับเจ้าหน้าที่พักผ่อน และทำเล้าไก่ โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริม แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็น แหล่งเรียนรู้ สานิตและฝึกปฏิบัติด้านการจัดการศึกษาอาชีพในกลุ่มเกษตรกรกรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษาและประชาชนที่สนใจด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 1 สภาพที่ดินรกร้างก่อนการดำเนินงานพัฒนาศูนย์การเรียนรู้

ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาครูและบุคลากรของศูนย์ กศน. อำเภอเมือง หนองบัวลำภูให้มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล และ แนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกระบวนการพัฒนา ความรู้ความสามารถของครู ได้นำแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งหมายถึง การรวมตัว

ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในการทำงานร่วมกัน มีเป้าหมายเดียวกัน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ในสถานศึกษา พบว่า การให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารขับเคลื่อนสถานศึกษา เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นการยกระดับการศึกษาทั้งระบบ และพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้ทัดเทียมกับสากล เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้แห่งอนาคต และเป็นการปฏิรูปครูให้เห็นความสำคัญของการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างสูงสุดในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ประเมินตนเอง สะท้อนคิดเพื่อพัฒนาตนเอง และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ตามความต้องการของตนเองและต่อสังคม (มินตรา ลายสนิทเสรีกุล และปิยพงษ์ สุเมตติกุล, 2557) นอกจากนี้ผลการวิจัยของ ธิชาภรณ์ กำนันตน และคณะ ได้นำหลักการกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมาเป็นกระบวนการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และเกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชน ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน นำไปสู่การขยายเครือข่ายเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ (ธิชาภรณ์ กำนันตน และคณะ, 2563) และชุดิมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ ที่ได้ศึกษาการนำกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชน พบว่า เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้วยการเรียนรู้และความรู้ของชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ผ่านกระบวนการเรียนรู้การคิด วิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และนำความรู้ ทักษะ ความสามารถต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลักสำคัญ ส่งเสริมให้คนในชุมชนเรียนรู้ตลอดเวลา ด้วยการจัดบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตามศักยภาพของแต่ละคน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน (ชุดิมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ, 2564)

จากผลสำเร็จของการนำกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมาใช้ในการพัฒนาครูและชุมชนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู เพื่อพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โดมเดล และแนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ สาธิตและฝึกปฏิบัติด้านการจัดการศึกษาอาชีพในกลุ่มเกษตรกรกรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษาและประชาชนที่สนใจด้านเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การประชุมครู กศน. จำนวน 43 คน และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง มีคุณสมบัติ คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา เป็นอาจารย์ในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา และมีผลงานวิจัยหรือมีบทบาทสำคัญด้านการบริหารการศึกษา มีประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนด้านการบริหารการศึกษา หรือโครงการสำคัญด้านการพัฒนาการศึกษา จำนวน 2 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารสถานศึกษา และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการพัฒนาสถานศึกษา จำนวน 3 คน และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอน คือ เป็นผู้ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา มีความรู้ความสามารถพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและมีประสบการณ์ในจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยข้อคำถามมีดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 สามารถนำไปใช้ได้ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ การวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู โดยการยกร่างรูปแบบตามองค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ และนำเสนอร่างรูปแบบแก่ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมิน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยข้อคำถามมีดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 สามารถนำไปใช้ได้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภูก่อนนำไปทดลองใช้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู โดยนำไปใช้ในปีการศึกษา 2563 - 2564 กับครูและบุคลากร จำนวน 43 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสรุปผลการพัฒนาศูนย์

การเรียนรู้ และแบบประเมินความคิดเห็นต่อผลการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยข้อคำถามมีดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 สามารถนำไปใช้ได้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู โดยใช้รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J. (Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J., 2007) โดยเลือกประเมินใน 3 ประเด็น คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ครูและบุคลากร ปีการศึกษา 2564 จำนวน 43 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมิน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 สามารถนำไปใช้ได้ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู มีผลการวิจัยดังนี้

1. ผลศึกษาข้อมูลพื้นฐานของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่ โคก หนอง นา โมเดล เน้นการจัดการพื้นที่ชุมชนเพื่อทำเกษตรอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ควรวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของพื้นที่ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระดับสถานศึกษา มีการนำหลักการหรือแนวคิดมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในระดับสูง วางแผนความร่วมมือและวางกรอบการทำงานให้ชัดเจน จัดเตรียมทรัพยากรและสารสนเทศที่ใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิเคราะห์กระบวนการและวิธีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ลงมือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามแผนการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักศึกษา และภาคีเครือข่าย จัดกิจกรรมบูรณาการการใช้แหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ติดตามและตรวจสอบความสำเร็จ สะท้อนผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน และเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จสู่สาธารณชน

2. ผลการสร้างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู พบว่า 1) รูปแบบ

มีองค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยมีกระบวนการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน กำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติร่วมกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีม เปิดรับคำชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญ สะท้อนผลการปฏิบัติงาน และถอดบทเรียนการปฏิบัติที่ดีและเผยแพร่ความรู้ 2) ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.29) และคู่มือการใช้รูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.24)

3. ผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ ฐานการเรียนรู้ที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ฐานการเรียนรู้ที่ 2 โคก หนอง นา โมเดล ฐานการเรียนรู้ที่ 3 30 ตารางวา พาย้งยืน ฐานการเรียนรู้ที่ 4 ปุยและสมุนไพรไล่แมลง ฐานการเรียนรู้ที่ 5 คนรักสัตว์ และฐานการเรียนรู้ที่ 6 การแปรรูปผลผลิต โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงผลสำเร็จของการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประจำปีงบประมาณ 2563 โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สมุดเยี่ยม บันทึกการเรียนรู้ หนังสือขอความอนุเคราะห์ศึกษาดูงาน และภาพการจัดกิจกรรม

4. ผลการประเมินรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภูโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ทุกด้านมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกระบวนการ ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = 0.34) ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.41) และด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.30) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยและพัฒนาารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภูสามารถอภิปรายผลในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. จากผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของรูปแบบ พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ที่เน้นการจัดการพื้นที่ชุมชนเพื่อทำเกษตรอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นหลักคิดในการทำงาน การจัดการออกแบบพื้นที่เพื่อทำการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรมีการจัดการเพื่อให้เกิดสมดุลของระบบนิเวศ ตลอดจนใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเป็นการออกแบบพื้นที่เพื่อการจัดการน้ำตามภูมิสังคม ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี

ชนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่ โคก หนอง นา โมเดล (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2563) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล มาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่ากว่า 9 ไร่ บริเวณใจกลางเมืองในศูนย์ราชการจังหวัดหนองบัวลำภูที่เป็นพื้นที่ร้างมาหลายสิบปีให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษา ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีการจัดสรรพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 พื้นที่ 30% สำหรับขุดหนองน้ำเพื่อใช้กักน้ำฝนและเลี้ยงปลา ส่วนที่ 2 พื้นที่ 30% สำหรับใช้ปลูกข้าว ส่วนที่ 3 พื้นที่ 30% สำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ และส่วนที่ 4 พื้นที่ 10% สำหรับสร้างอาคารที่เป็นฐานการเรียนรู้และที่พักสำหรับเจ้าหน้าที่พักผ่อน และทำเล้าไก่ และจากการศึกษาแนวทางการพัฒนา พบว่า ควรวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของพื้นที่ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระดับสถานศึกษา มีการนำหลักการหรือแนวคิดมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในระดับสูง วางแผนความร่วมมือและวางกรอบการทำงานให้ชัดเจน จัดเตรียมทรัพยากรและสารสนเทศที่ใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิเคราะห์กระบวนการและวิธีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ลงมือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามแผนการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักศึกษา และภาคีเครือข่าย จัดกิจกรรมบูรณาการการใช้แหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ติดตามและตรวจสอบความสำเร็จ สะท้อนผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน และเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จสู่สาธารณชน จากแนวทางดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู

2. จากผลการสร้างรูปแบบ พบว่า 1) รูปแบบมีองค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยมีกระบวนการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน กำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติร่วมกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีม เปิดรับคำชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญ สะท้อนผลการปฏิบัติงาน และถอดบทเรียนการปฏิบัติที่ดีและเผยแพร่ความรู้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั้งจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ได้องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ จากนั้นนำมาयर่างรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และคู่มือการใช้รูปแบบมีความเหมาะสมอยู่

ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนารูปแบบของ รัตนะ บัวสนธ์ และทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน ที่กล่าวว่า การออกแบบ สร้าง และประเมินนวัตกรรม เป็นการนำผลที่ได้จาก ขั้นตอนการศึกษาพื้นฐานมาใช้ในการออกแบบหรือวางแผนสร้างนวัตกรรม หลังจากสร้าง นวัตกรรมตามทีออกแบบไว้ ทำการประเมินตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างส่วนประกอบ ต่าง ๆ ของนวัตกรรม และประเมินตรวจสอบความเหมาะสมก่อนที่จะนำนวัตกรรมไปใช้กับ กลุ่มเป้าหมายต่อไป และในการขึ้นตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นของนวัตกรรมนั้น มักจะให้ผู้ที่ มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้พิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของรูปแบบ ตามแนวคิดที่ใช้ในการพัฒนาแบบ (รัตนะ บัวสนธ์, 2563); (ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน, 2563) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรพล พรหมกุล และคณะ ที่ศึกษาพบว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองแขว ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีความตรงและความ เหมาะสมมาก (สุรพล พรหมกุล และคณะ, 2561)

3. ผลการใช้รูปแบบ พบว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ ฐานการเรียนรู้ที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ฐานการเรียนรู้ที่ 2 โคก หนอง นา โมเดล ฐานการเรียนรู้ที่ 3 30 ตารางวา พาย้งยืน ฐานการเรียนรู้ที่ 4 ปุ๋ยและสมุนไพร ไล่แมลง ฐานการเรียนรู้ที่ 5 คนรักสัตว์ และฐานการเรียนรู้ที่ 6 การแปรรูปผลผลิต โดยมี หลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงผลสำเร็จของการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ รางวัลรอง ชนะเลิศอันดับ 1 ประจำปีงบประมาณ 2563 โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สมุดเยี่ยม บันทึกการเรียนรู้ หนังสือขอความอนุเคราะห์ ศึกษาดูงาน และภาพการจัดกิจกรรม แสดงให้เห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ได้จริง เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่และฐานการเรียนรู้ทั้ง 6 ฐานที่ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และน้อมนำศาสตร์พระราชา และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ร่วมกับ กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้ง 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดวิสัยทัศน์และค่านิยม ร่วมกัน 2) กำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติร่วมกัน 3) ทำงานร่วมกันเป็นทีม 4) เปิดรับคำ ชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญ 5) สะท้อนผลการปฏิบัติงาน และ 6) ถอดบทเรียนการปฏิบัติที่ดีและ เผยแพร่ความรู้ ก่อให้เกิดการพัฒนาฐานการเรียนรู้ อาคารสำหรับบรรยาย สื่อการเรียนรู้ และสื่อประชาสัมพันธ์ การพัฒนาพื้นที่ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม และการสร้างภาคี เครือข่าย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง ที่ระบุว่าองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ฐานกิจกรรม เป็นฐานการเรียนรู้ที่ตั้งขึ้นในชุมชนเพื่อสอนให้ เรียนรู้ ห้องหรือสถานที่บรรยายชี้แจงให้ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การจัด พื้นที่ให้เป็นสัดส่วน เหมาะสมเพื่อการเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์แล้วสำหรับผู้ อยู่

ผู้มาเรียนรู้และพบเห็นได้ความรู้เกิดจินตนาการ และมีความสุข และการสร้างความร่วมมือ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษาและผู้ศึกษาจากชุมชนอื่น ในขณะเดียวกันจะเป็น การช่วยกระตุ้นและส่งเสริมเกียรติภูมิของชุมชนด้วย (สำนักมาตรฐานการศึกษาและ พัฒนาการเรียนรู้, 2558) ซึ่งกระบวนการของรูปแบบทำให้ครูและบุคลากรมีความรู้ความ เข้าใจในกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และการจัดกระบวนการเรียนรู้หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาสู่ โคก หนอง นา มากขึ้น เกิดความร่วมมือร่วมใจ ทำงานเป็นทีมของสมาชิกในชุมชนในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งเกิดความร่วมมือสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายระดับ ต่าง ๆ และสามารถเป็นต้นแบบและแหล่งศึกษาของนักศึกษา ประชาชน และ หน่วยงานในระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัดมากขึ้น ซึ่งหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ แสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เช่น กศน.อำเภอนากลาง ได้เข้ามา เรียนรู้การทำเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ โคก หนอง นา โมเดล สำนักงาน กศน.จังหวัดเลยและคณะ ได้เยี่ยมชมศูนย์เรียนรู้ กศน. อำเภอมืองหนองบัวลำภู และกศน.อำเภอนาวัง ได้นำนักศึกษาเข้าศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง หน้บ้านสวย หลังบ้านสวน ในบ้านงาม ด้านยาเสพติด เป็นต้น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธิชาภรณ์ กำนันตน และคณะ ที่ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง PLC ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน กระบวนการ PLC ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นกระบวนการในการสร้าง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากหลักการ 3 อย่าง คือ 1) ความเป็นมืออาชีพ เป็นตัวอย่างต้นแบบ ของความสำเร็จต่อการดำเนินการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน 2) การเรียนรู้ เป็นกระบวนการ เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน ความรู้ ความเข้าใจ และการเป็นต้นแบบ การดำเนินงาน เพื่อให้บุคคลที่เข้าไปเรียนรู้ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่าง ๆ ขึ้น และ 3) ชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณเดียวกัน (ธิชาภรณ์ กำนัน ตน และคณะ, 2563)

4. ผลการประเมินรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ครูและบุคลากรได้รับการอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านกระบวนการ พบว่า กระบวนการทำให้ได้ข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาศูนย์การ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านผลผลิตพบว่า ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล และได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการขยายผลการ

ขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล สู่หน่วยงานภายนอก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะก่อนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของศูนย์การศึกษาออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู ได้พัฒนาครูโดยการอบรมให้ความรู้ในโครงการพัฒนาบุคลากรตามโครงการอบรมศาสตร์ของพระราชาชื้อขยายผลเกษตรธรรมชาติ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและการสร้างฐานเรียนรู้ สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” และการศึกษาดูงานจากพื้นที่จริงเพื่อให้ครูและบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาตามแนวคิดศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล และแนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และระหว่างการทำงานพัฒนาได้รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การชี้แนะจากภาคีเครือข่าย รวมทั้งการนิเทศติดตามจากสำนักงาน กศน. จังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ได้ข้อมูลสำหรับนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนครูและบุคลากรมีความเข้าใจทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ จนสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และทำให้ศูนย์การเรียนรู้ของศูนย์ศึกษาออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู เป็นต้นแบบการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา โมเดล และแหล่งศึกษาดูงานจากภาคีเครือข่าย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นันทวดี พุ่มเกิด และคณะ ที่ศึกษาพบว่า ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีความคิดเห็นว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสถานศึกษาพอเพียงสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้อย่างเหมาะสม (นันทวดี พุ่มเกิด และคณะ, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการวิจัยได้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ศึกษาออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยมีกระบวนการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน 2) กำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติร่วมกัน 3) ทำงานร่วมกันเป็นทีม 4) เปิดรับคำชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญ 5) สะท้อนผลการปฏิบัติงาน และ 6) ถอดบทเรียนการปฏิบัติที่ดีและเผยแพร่ความรู้ และมีการจัดสรรพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 พื้นที่ 30% สำหรับขุดหนองน้ำเพื่อใช้กักน้ำฝนและเลี้ยงปลา ส่วนที่ 2 พื้นที่ 30% สำหรับใช้ปลูกข้าว ส่วนที่ 3 พื้นที่ 30% สำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ และส่วนที่ 4 พื้นที่ 10% สำหรับสร้างอาคารที่เป็นฐานการเรียนรู้และที่พักสำหรับเจ้าหน้าที่

ภาพที่ 2 แผนผังการจัดแบ่งพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชานาโมเดล"กศน. อำเภอเมืองหนองบัวลำภู"

ภาพที่ 3 รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู

สรุป/ข้อเสนอแนะ

รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ซึ่งกระบวนการมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 กำหนดวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน ขั้นที่ 2 กำหนด เป้าหมายและวิธีปฏิบัติร่วมกัน ขั้น 3 ทำงานร่วมกันเป็นทีม ขั้นที่ 4 เปิดรับคำชี้แนะจาก ผู้เชี่ยวชาญ ขั้นที่ 5 สะท้อนผลการปฏิบัติงาน ขั้น 6 ถอดบทเรียนการปฏิบัติที่ดีและเผยแพร่ ความรู้ สรุปข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้มีดังนี้ 1) การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตาม รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพ ควรมีการจัดเตรียมความพร้อมด้าน ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ พื้นที่ บุคลากร อาคารสถานที่ สื่อการเรียนรู้ และงบประมาณ โดยเฉพาะสื่อ การเรียนรู้ ควรมีการจัดเตรียมแผนภูมิแสดงบุคลากร กิจกรรม ฐานกิจกรรม และระบบการบริหาร จัดการศูนย์การเรียนรู้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และกระบวนการบริหารจัดการของศูนย์ การเรียนรู้แก่นักศึกษา ผู้สนใจ และภาคีเครือข่ายที่เข้ามาเยี่ยมชม 2) กระบวนการของรูปแบบทำ ให้ได้แนวทางหรือวิธีปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ดังนั้นควรมีการถอดบทเรียนวิธี ปฏิบัติที่ดีจากการดำเนินงานตามรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาศูนย์ การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู 3) ควรสร้างการมีส่วนร่วมของนักศึกษาแกนนำในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และร่วมจัดกิจกรรม ของศูนย์การเรียนรู้สู่ นักศึกษา ชุมชน และภาคีเครือข่ายให้มากขึ้น เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจและประยุกต์ใช้แนวคิดศาสตร์พระราชาสู่ โคก หนอง นา โมเดล และแนวคิดการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมและ คุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรพัฒนารูปแบบการสร้าง ภาคีเครือข่ายและการขยายผลการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอเมืองหนองบัวลำภู เพื่อให้เกิดรูปแบบความร่วมมือที่มียั่งยืน 2) ควรพัฒนา รูปแบบการนิเทศศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เมืองหนองบัวลำภู เพื่อให้การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 3) ควรพัฒนากลยุทธ์การบริหาร จัดการศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมือง หนองบัวลำภู เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2563). การประยุกต์ใช้ โคก หนอง นา โมเดล. กรุงเทพมหานคร: สำนัก พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์.
- ชุตินา ถวัลย์ปรีดา และคณะ. (2564). ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน. วารสารการ จัดและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 1(2), 97-111.

- ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน. (2563). การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: ตักศิลาการพิมพ์.
- ธิชาภรณ์ กำนันตน และคณะ. (2563). PLC ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การพัฒนาวิชาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน. *Journal of Modern Learning Development*, 5(4), 159-172.
- นันทวดี พุ่มเกิด และคณะ. (2564). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียงสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 21(1), 103-117.
- มินตรา ลายสนิทเสรีกุล และปิยพงษ์ สุเมตติกุล. (2557). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตเบญจบุรพา กรุงเทพมหานคร. *วารสาร OJED*, 9(3), 392-406.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2563). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2560). แผนพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ของสำนักงาน กศน. (พ.ศ. 2560 - 2579). กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กศน.
- _____. (2562). แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563 (ฉบับปรับปรุงตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรร). กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กศน.
- _____. (2563). แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 (ฉบับปรับปรุงตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรร). กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กศน.
- สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้. (2558). รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุรพล พรหมกุล และคณะ. (2561). รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแวง ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 11(1), 108-122.
- Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J. (2007). *Evaluation Theory, Models and Applications*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ
เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตาม
ศาสตร์พระราชา บ้านขุนแม่รวม จังหวัดเชียงใหม่*

DEVELOPMENT OF DEMONSTRATION AND LEARNING CENTER FOR
ECONOMIC TREE PLANTING FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL
DEVELOPMENT OF GRASSROOTS COMMUNITY IN MOUNTAIN AREAS
BY THE KING'S PHILOSOPHY IN BAN KHUNMAERUAM
CHIANG MAI PROVINCE

ตระกูล ชำนาญ

Trakul Chamnan

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย

Phramaha Chatchai Suchattajayo

พระมหาวิเศษ ปัญญาวิชโร

Phramaha Wiset Phanyavachiro

พระมหาบุญนา ฐานวิโร

Phramaha Boona Pratumchat

อุเทน ลาพิงค์

Uten Larping

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, Thailand

E-mail: dtk.chamnan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การปลูกไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา 2) ศึกษาศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจในการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา และ 3) พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยภาคสนาม และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชุมชน 2) คณะกรรมการหมู่บ้าน 3) ประชาชนชุมชน/ผู้นำจิตวิญญาณ และ 4) กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ จำนวน 17 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

* Received 22 October 2022; Revised 28 October 2022; Accepted 30 October 2022

1) สถานการณ์การปลูกไม้เศรษฐกิจในชุมชนบ้านขุนแม่รวมมีพื้นฐานวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเห็นได้จากวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ และมีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ชุมชนมีการจัดตั้ง คณะกรรมการโครงสร้างดูแลป่าเศรษฐกิจ และบทบาทในการจัดการและดูแลป่าเศรษฐกิจ โดยมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับในชุมชน 2) ศึกษาศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจในการประยุกต์ใช้ ศาสตร์พระราชฯ พบว่าเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แนวทางการปลูกไม้เศรษฐกิจ และสร้างความตระหนักด้านการอนุรักษ์ให้แก่เยาวชนและประชาชน ผ่านแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงจัดทำเป็นศูนย์สาธิต 3) เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชฯ พบว่า รูปแบบการปลูกไม้ป่าโดยระบบวนเกษตรของ ชุมชนบ้านขุนแม่รวม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรในพื้นที่ป่า เช่น การปลูกพืชเกษตร แซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ รวมถึงการสร้างระบบการเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศ ป่าธรรมชาติ

คำสำคัญ: การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้, การปลูกไม้เศรษฐกิจ, ชุมชนฐานราก, ศาสตร์พระราชฯ

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study the situation of economic tree planting according to the King's Philosophy 2) to study the economic wood learning center in applying the King's Philosophy and 3) develop a model of a learning center for economic wood according to the King's Philosophy. It is qualitative research, emphasizing field study and participatory research. Divided into 4 groups 1) They are community leaders, 2) village committees, 3) community philosophers/spiritual leaders and 4) Pga K'nyau ethnic group Ban Khunmaeruam. 17 monks/priests were used by interview form to analyze descriptive statistical data. The results revealed that: 1) Planting economic trees in communities for economic and environmental development The community also has a basic lifestyle that is dependent on nature and the environment as can be seen from the way of life and economy. culture that is inherited from ancestors and has evolved to change according to current conditions in this regard an economic forest stewardship structure committee was established and played a role in the management and care of the economic forest. 2) Development of a demonstration and learning center for economic tree planting It is a learning center. Therefore, it has been established as a demonstration center to promote learning on economic logging and conservation of forest resources by the community in which the community has a

role in managing and taking care and learning centers with the concept of community development. and 3) The presentation of economic tree planting Propose a model of forest planting by agroforestry system of Ban Khunmaeruam community. Which is an area where agriculture in forest areas such as the cultivation of agricultural crops in the natural forest area, this community is close to natural forest areas.

Keywords: Development of Demonstration and Learning Centers, Economic Tree Planting, Foundation Community, King's Philosophy

บทนำ

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนจำนวนมาก โดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ยากจน การดำรงชีวิตและเป็นป่าที่สามารถให้บริการระบบนิเวศได้มากขึ้นในทำนองเดียวกันการจัดการป่าเพื่อหลากหลายทางชีวภาพยังเป็นการจัดการป่าให้กับประชาชนอย่างแท้จริง และการทำเช่นนี้สามารถช่วยลดความยากจน (Shaun Hurrell, 2015) การจัดการป่าชุมชนได้รับการระบุว่าเป็นหนึ่งในแนวทางที่ดีที่สุดในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน และการเสริมสร้างรายได้ของชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ และตระหนักดีว่าชุมชนสามารถอยู่ในสถานที่ที่ดีกว่าในการปกป้องป่าลดการเสื่อมโทรมของป่าและการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า (United Nations Development Program, 2009) พื้นที่ป่าไม้ประเทศไทย พ.ศ. 2561 มีเนื้อที่ 102,488 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.68 ซึ่งมากกว่าปี พ.ศ. 2560 ร้อยละ 0.1 หรือเพิ่มขึ้น 331,951.67 ไร่ ถือเป็นที่น่ายินดีซึ่งแสดงถึงความสำเร็จของการดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากการดำเนินงานของกรมป่าไม้ ในหลายด้านตามนโยบายรัฐบาล (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561) การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่ายังสื่อให้เห็นถึง ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ทรัพยากรป่าไม้ของภาคเหนือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่มีความสำคัญต่อคนไทยทั่วประเทศ เนื่องจากพื้นที่เป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงแม่น้ำปิงและไหลมาสู่แม่น้ำเจ้าพระยาในที่สุด ลักษณะของป่าต้นน้ำคือเป็นเขาและป่าไม้ต้นน้ำ ขณะที่ป่าไม้ของไทยถูกทำลายอย่างรวดเร็ว (โกมล แพรกทอง, 2535)

“มือजेकी” เป็นภาษาปากาเกอะญอ (คำว่า “มือजे” แปลว่าน้ำแม่แจ่ม ส่วนคำว่า “คี” แปลว่า ขุนห้วย ขุนตัน ต้นน้ำ) หมายถึง บริเวณที่เป็นต้นกำเนิดของน้ำแม่แจ่ม เป็นพื้นที่ป่าเขาที่มีสายน้ำหรือลำห้วยต่าง ๆ ประกอบกันเป็นลำน้ำแม่แจ่ม ไหลผ่านตัวอำเภอแม่แจ่มและลงสู่แม่น้ำปิง ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยของ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กะเหรี่ยงหรือปากาเกอะญอ ม้ง และลีซูชาวปากาเกอะญอ (มาลี สิทธิเกรียงไกร, 2555) ในปี พ.ศ. 2552 ราชการได้ประกาศ แยกพื้นที่มือजेคี จำนวน 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวง

และตำบลแม่แดด จากอำเภอแม่แจ่มมาจัดตั้งเป็นอำเภอใหม่ชื่ออำเภอกัลยาณิวัฒนา (เสรี รัตนเย็นใจ, 2560) บ้านขุนแม่รวม หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อยู่ในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2326 เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง หรือ “ชาวปกาเกอะญอ” อาศัยอยู่ตามป่าเขา อยู่กับธรรมชาติ กินกับธรรมชาติ หนึ่งสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิตและเป็นปัจจัยที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้ คือ ป่าชุมชนโดยมีการใช้ประโยชน์จากป่าและการบริหารจัดการไม้เศรษฐกิจในชุมชน 3 ด้าน คือ ประโยชน์จากป่าหรือป่าชุมชน ของชุมชนบ้านขุนแม่รวมมี 3 ด้าน คือ ประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอันส่งผลต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร การอุปโภค และการบริโภคในครัวเรือน การอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพให้มีความอุดมสมบูรณ์ ฯลฯ ประโยชน์ทางด้านสังคมที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันในชุมชน ทั้งในด้านศาสนาหรือความเชื่อ การประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์ตามความเหมาะสม กับทั้งอาจส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพตามศักยภาพของชุมชนตามมา การใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ และแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และบทบาทในการจัดการและดูแลป่าเศรษฐกิจนั้น โดยได้มีการคัดเลือกจากคณะกรรมการชุมชนให้มีบทบาทเป็นแกนนำในการจัดการ ดูแล ปรับปรุง และพัฒนาป่าเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นไปในทิศทางและกระบวนการเดียวกัน โดยมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับซึ่งออกโดยคณะกรรมการดูแลป่า โดยมีกฎหลัก 2 ประเด็น คือ กฎระเบียบข้อบังคับเรื่องที่ 1 ว่าด้วยการอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำ และกฎระเบียบข้อบังคับเรื่องที่ 2 ว่าด้วยการอนุรักษ์สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ

ดังนั้นคณะวิจัยจึงสนใจประเด็นการพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่บ้านขุนแม่รวม หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการปลูกไม้เศรษฐกิจ และพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนนำเสนอการปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การปลูกไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจในการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้า การลงพื้นที่ภาคสนามการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มสนทนา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชน/ผู้นำจิตวิญญาณกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ชุมชนบ้านขุนแม่รวม และบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ประกอบกับการสนทนากลุ่ม ระดมความคิดร่วมกัน โดยมีกล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียงใช้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกต และการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยเองในแต่ละช่วงของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล 1 แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งใช้สัมภาษณ์เจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส /พระภิกษุ/สามเณร/คนในชุมชน/รวมทั้งผู้นำในชุมชนที่เกี่ยวข้องในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ บ้านขุนแม่รวม และบ้านแอเอะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีโครงสร้างดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ศึกษาการปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชาจังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล นักวิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้แก่ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ตลอดจนใช้นักศึกษาระดับมหาบัณฑิต ของคณะศาสนาและปรัชญา จำนวน 5 ท่าน โดยมีหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย มหามงกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์เกี่ยวกับชุมชนแต่ละชุมชน เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละวัด/ชุมชน ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการพบเห็นจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และข้อมูลที่เป็นข้อสรุปจากการที่ได้จัดเวทีการสนทนากลุ่ม ตลอดจนนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูลโดยนักวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากที่รวบรวมและจัดเก็บจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งจากเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก และ

การสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์จากเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนักวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานั้น ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดประเภท/กลุ่มข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็นข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์หรืออภิปราย ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะ นำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนา เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. สถานการณ์การปลูกไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ จากอดีตถึงปัจจุบัน ยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยังเป็นวิถีชีวิตเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ทั้งนี้ชุมชนยังมีพื้นฐานวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเห็นได้จากวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ของชนเผ่าปกาเกอะญอ บ้านขุนแม่รวม ดำเนินไปตามฤดูกาลที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ และมีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน อนึ่งสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิตและเป็นปัจจัยที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้ก็คือ ป่าชุมชนโดยมีการใช้ประโยชน์จากป่าและการบริหารจัดการไม้เศรษฐกิจในชุมชน ประโยชน์จากป่าหรือป่าชุมชนของชุมชนบ้านขุนแม่รวม มี 3 ด้าน คือ ประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอันส่งผลต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร การอุปโภค และการบริโภคในครัวเรือน จากการสัมภาษณ์ประธานและคณะกรรมการดูแลป่าชุมชนขุนแม่รวมพบว่า “บ้านขุนแม่รวมเป็นชุมชนที่เหมาะสมกับการปลูกไม้เศรษฐกิจ ซึ่งชุมชนได้พึ่งตระหนักในขอบเขตของกฎหมายของอุทยานเป็นหลัก ในการดำเนินการพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจดังกล่าวโดยมีหน่วยงานรัฐ ได้แก่อุทยานแห่งชาติและป่าไม้ในพื้นที่ เข้าทำการตรวจสอบและให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกไม้เศรษฐกิจ และการนำไม้ไปใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง รวมถึงการแบ่งโซนพื้นที่ระหว่างป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ และป่าชุมชน โดยที่การปลูกไม้เศรษฐกิจนั้นจะเป็นการปลูกในเขตของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนเองนั้นช่วยกันสอดส่องดูแล และมีการใช้ประโยชน์จากไม้เศรษฐกิจดังกล่าวภายใต้กฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกัน” ประโยชน์ทางด้านสังคมที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันในชุมชน ทั้งในด้านศาสนาหรือความเชื่อการประกอบอาชีพการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจ

ชุมชนหรือสหกรณ์ตามความเหมาะสม กับทั้งอาจส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพตามศักยภาพของชุมชนตามการใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในบางแห่งอาจมีการสร้างเครือข่ายโดยป่าชุมชนที่เชื่อมโยงความร่วมมือกับหมู่บ้านอื่นทั้งในระดับตำบล อำเภอ ภูมิภาค และประเทศอีกด้วย และการใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ได้รับในรูปแบบจากการเก็บหาของป่าและสมุนไพรตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้เพื่อการบริโภคและอุปโภคในครัวเรือน ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการลดค่าใช้จ่ายได้ในระดับหนึ่ง ในกรณีที่มีจำนวนมากอาจมีการรวบรวมจำหน่ายซึ่งอาจมีการแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ที่เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ คนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง สำหรับปัจจุบันป่าชุมชนสามารถตัดฟันไม้ยืนต้นที่มีอยู่มาสร้างบ้านเรือนได้ แต่ก็ยังไม่สามารถจำหน่ายได้เนื่องจากยังเป็นเขตป่าชุมชนและมีข้อตกลงร่วมกัน ในการบริหารจัดการป่าชุมชนดังกล่าว ทั้งนี้ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการโครงสร้างดูแลป่าเศรษฐกิจ และบทบาทในการจัดการและดูแลป่าเศรษฐกิจนั้น โดยได้มีการคัดเลือกจากคณะกรรมการชุมชนให้มีบทบาทเป็นแกนนำในการจัดการ ดูแล ปรับปรุง และพัฒนาป่าเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นไปในทิศทางและกระบวนการเดียวกัน โดยมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับซึ่งออกโดยคณะกรรมการดูแลป่า โดยมีกฎหลัก 2 ประเด็น คือ กฎระเบียบข้อบังคับเรื่องที่ 1 ว่าด้วยการอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำ และกฎระเบียบข้อบังคับเรื่องที่ 2 ว่าด้วยการอนุรักษ์สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ โดยไม้เศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชน เป็นไม้ยืนต้นรวมถึงไม้ที่ปลูกหรือขึ้นเองตามธรรมชาติ และอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ที่มีการใช้ประโยชน์เนื้อไม้ และ/หรือ ผลผลิตอื่นที่ไม่ใช่เนื้อไม้เพื่อการค้า ดังนั้น อาจกล่าวโดยรวมได้ว่าไม้ค่าทางเศรษฐกิจเป็นไม้ที่สามารถนำมาสร้างมูลค่า หรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ รวมทั้งให้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้ปลูก เช่น ไม้ฟืน ไม้ใช้สอย ไม้ที่ใช้ในการก่อสร้าง ไม้เพื่อพืชอาหาร หรือสารหอมระเหย จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน โดยทางชุมชนมีการจำแนกกลุ่มไม้ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ไม้โตเร็ว มีอัตราการเติบโตของเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก มากกว่า 1.5 เซนติเมตร/ปี อายุสำหรับตัดฟันไม้ประมาณ 5 - 15 ปี เช่น สะเดา ชีเหล็ก รวมถึงไม้ชนิดต่าง ๆ ไม้โตปานกลาง มีอัตราการเติบโตของเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 0.8 - 1.5 เซนติเมตร/ปีอายุสำหรับตัดฟันไม้ประมาณ 15 - 20 ปี ได้แก่ สัก ประดู่ ยางนา และไม้โตช้า มีอัตราการเติบโตของเส้นผ่าศูนย์กลาง น้อยกว่า 0.8 เซนติเมตร/ปี รอบตัดฟันไม้ประมาณ 20 - 30 ปี ได้แก่ ตะเคียนทอง พะยุง มะค่าโมง เป็นต้น

2. เพื่อศึกษาศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจในการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราช เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แนวทางการปลูกไม้เศรษฐกิจและสร้างความตระหนักด้านการอนุรักษ์ให้แก่เยาวชน และประชาชนผ่านแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยในการดำเนินงานนั้น ได้จัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปลูกไม้เศรษฐกิจ และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะป่าชุมชนที่มีความสำคัญกับพื้นที่ ซึ่งป่าชุมชนยังคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และ

เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งในการดำเนินการและพัฒนานั้น มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องของการปลูกไม้เศรษฐกิจ การรวมกลุ่มเพื่อปลูกไม้เศรษฐกิจของชุมชน แนวทางการใช้ประโยชน์และแนวทางการอนุรักษ์ แต่เนื่องด้วยทรัพยากรที่เป็นไม้เศรษฐกิจของชุมชนนั้นมีจำนวนมาก จึงจัดทำเป็นศูนย์สาธิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปลูกไม้เศรษฐกิจและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน ซึ่งชุมชนเองเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดการและดูแลภายใต้การกำหนดกฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ เมื่อทางเครือข่ายเห็นว่าชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจได้ จึงเห็นควรจัดสร้างและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่” ในการปลูกไม้เศรษฐกิจในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน และการใช้ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ประชาชน ชุมชน สังคม ให้ได้รับความรู้ และสามารถนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่” ในเรื่องของการปลูกไม้เศรษฐกิจไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่นและสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชนได้ต่อไป ดังนั้นการพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านขุนแม่หยอด เกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการดังนี้ คือ หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า และการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งทางชุมชนบ้านขุนแม่รวมได้วางแผนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาออกเป็น 5 ขั้นตอน (การริเริ่ม การวางแผน การมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และสรุปผลการดำเนินงานร่วมกัน) เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการของการพัฒนาดังกล่าว

3. เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ รูปแบบการปลูกไม้ป่าโดยระบบวนเกษตรของชุมชนบ้านขุนแม่รวม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรในพื้นที่ป่า เช่น การปลูกพืชเกษตรแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ การนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่า การเก็บผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการใช้พื้นที่ป่าทำการเพาะปลูกในบางช่วงเวลาสลับกับการปล่อยให้ฟื้นคืน สภาพกลับไปเป็นป่า รวมถึงการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ คือ มีไม้ยืนต้นหนาแน่นเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ระบบมีร่มไม้ปกคลุม และมีความชุ่มชื้นสูง อีกทั้งชุมชนแห่งนี้อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ป่าธรรมชาติ เกษตรกรจะทำการผลิตโดยไม่ให้กระทบต่อพื้นที่ป่าเดิม มีระบบวนเกษตรที่มีต้นไม้ล้อมไถนา เหมาะกับพื้นที่ไถนา และวนเกษตรที่มีแถบต้นไม้และ

พืชผลสลับกัน เหมาะกับพื้นที่ที่มีความลาดชันเป็นแนวยาวน้ำไหลเซาะหน้าดินมาก แอ่งต้นไม้ซึ่งปลูกไว้สองถึงสามแถวสลับกับพืชผลเป็นช่วง ๆ ขวางความลาดชันจะช่วยรักษาหน้าดิน และในระยะยาวจะทำให้เกิดชั้นดินแบบธรรมชาติให้กับพื้นที่สำหรับแถบพืชตามความเหมาะสมของพื้นที่ทั้งนี้ยังได้เสนอการปลูกพืชหมุนเวียนปลูกไม้ยืนต้น พืชผล และเลี้ยงสัตว์ เหมาะกับพื้นที่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่พอที่จะปลูกพืชผลเป็นแปลงหมุนเวียน โดยมีแปลงไม้ยืนต้นร่วมกับการเลี้ยงสัตว์แบบหมุนเวียนเพื่อฟื้นฟูดิน เพื่อให้เป็นแนวทางการพัฒนาขึ้นของศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนบนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา ของชุมชนขุนแม่รวม อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ ต่อไป

อภิปรายผล

1. สถานการณ์การปลูกไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า 1) การปลูกไม้เศรษฐกิจในชุมชนบ้านขุนแม่ มีสภาพความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามวิถีของชนเผ่าปกาเกอะญอ ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ดำเนินไปตามฤดูกาลที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และมีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้ยังมีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตและเป็นปัจจัยหลักของชุมชน คือ ป่าชุมชน โดยมีการใช้ประโยชน์จากป่าและการบริหารจัดการไม้เศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งประโยชน์จากป่าหรือป่าชุมชน 3 ด้าน คือ 1) ประโยชน์ด้านวัฒนธรรมและวิถีชนเผ่า 2) ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม และ 3) ประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิไกร ผิวนาว และอำนาจ วงศ์บัณฑิต ได้วิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจศึกษากรณีพื้นที่อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ที่พบว่าพื้นที่อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ยังไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการปลูกป่าเศรษฐกิจและถูกปล่อยเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม (วุฒไกร ผิวนาว และอำนาจ วงศ์บัณฑิต, 2565) และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรธิดา วงศ์มหาชัย ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาฐานเรียนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 8 ตำบลพังขว้าง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ที่สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีน้อยเนื่องจากชาวบ้านมีภาระในการประกอบอาชีพ ไม่มีการสืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่รุ่นลูกหลาน ชุมชนยังใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรม การขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม (วีรธิดา วงศ์มหาชัย, 2557)

2. ศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจในการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แนวทางการปลูกไม้เศรษฐกิจ และสร้างความตระหนักด้านการอนุรักษ์ให้แก่เยาวชนและประชาชน ผ่านแนว

พระราชดำริฯ ได้แก่ 1) การจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปลูกไม้เศรษฐกิจและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 2) การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ โดยมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องของการปลูกไม้เศรษฐกิจ 3) การรวมกลุ่มเพื่อปลูกไม้เศรษฐกิจของชุมชนแนวทางการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และแนวทางการอนุรักษ์ และ 4) จัดตั้งเป็นศูนย์สาธิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปลูกไม้เศรษฐกิจและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน ทั้งนี้ชุมชนเองมีส่วนร่วมเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดการและดูแล ภายใต้การกำหนดกฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้การปลูกไม้เศรษฐกิจในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน และการใช้ประโยชน์สูงสุดแก่เยาวชน ประชาชน ชุมชน สังคม และให้ได้รับความรู้ มีความสามารถในการจัดการ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการบูรณาการกับการเรียนการสอน เป็นแหล่งฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาและประชาชนโดยทั่วไป เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธิตการปลูกไม้เศรษฐกิจ ดังนั้นการพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านขุนแม่หยอด เกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ 1) กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ 3) มีการแสดงความคิดเห็นและนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ซึ่งมีवासอดคล้องกับงานวิจัยของ ทินกฤต นุตวงษ์ ได้วิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนกรณีศึกษาเปรียบเทียบชุมชน 2 แห่ง ในจังหวัดลำพูน ที่สรุปว่าชุมชนบ้านหนองไซ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ดำเนินงานด้านป่าชุมชน โดยได้มีรูปแบบ และมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่มีความชัดเจนในบทบาทและหน้าที่ การดำเนินงาน มีการกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (ทินกฤต นุตวงษ์, 2552)

3. พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ไม้เศรษฐกิจตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนาในรูปแบบศูนย์สาธิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการปลูกไม้เศรษฐกิจและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน รูปแบบการปลูกไม้ป่าโดยระบบวนเกษตรของชุมชนบ้านขุนแม่รวม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรในพื้นที่ป่า ได้แก่ 1) การปลูกพืชเกษตรแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ 2) การนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่า 3) การเก็บผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และ 4) การใช้พื้นที่ป่าทำการเพาะปลูกในบางช่วงเวลาสลับกับการปล่อยให้ฟื้นคืน สภาพกลับไปเป็นป่า รวมถึงการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาวดี ทะไกรราช ได้วิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่สรุปว่าการสร้างจิตสำนึกในการ

อนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชน สนับสนุนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเป็นการอนุรักษ์และสร้างความเสียหายให้แก่ป่าน้อยที่สุด (ภาวดี ทะไกรราช, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 Model การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้แนวทางการปลูกไม้เศรษฐกิจและสามารถสร้างความตระหนักรู้ด้านการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ การมีจิตสำนึก และการคงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าชาติพันธุ์ เยาชนและประชาชนได้เรียนรู้รักษามีการส่งเสริมสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้สามารถต่อยอดและพัฒนาต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการปลูกไม้เศรษฐกิจในชุมชน ชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการโครงสร้างดูแลป่าเศรษฐกิจ และบทบาทในการจัดการและดูแลป่าเศรษฐกิจ โดยมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับในชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แนวทางการปลูกไม้เศรษฐกิจและสร้างความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์ให้แก่เยาวชนและประชาชน ผ่านแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชการที่ 9 จึงจัดทำเป็นศูนย์สาธิต และมีรูปแบบการปลูกไม้ป่า

โดยระบบวนเกษตรของชุมชน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในกระบวนการจัดทำศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจฯ ประชาชนจะต้องมีพื้นฐานของการปลูกไม้เศรษฐกิจที่ลึกซึ้ง และถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายของการปลูกไม้เศรษฐกิจในเขตป่าชุมชน กระบวนการปลูก การใช้ประโยชน์ที่ถูกต้องเพื่อไม่ให้กระทบต่อการดำรงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน ข้อเสนอแนะการวิจัย หากมีการทำวิจัยแบบต่อเนื่อง เกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาศูนย์สาธิตและเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของผลที่ได้จากการจัดทำศูนย์เรียนรู้ฯ จะทำให้งานวิจัยเรื่องดังกล่าวมีเนื้อหาและข้อมูลสมบูรณ์มากขึ้นควรมีเนื้อหาเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนข้อมูลให้ชัดเจนและน่าเชื่อมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- โกมล แพรกทอง. (2535). แนวทางการจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ทินกฤต นุตวงศ์. (2552). โครงการการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน กรณีศึกษาเปรียบเทียบชุมชนสองแห่งในจังหวัดลำพูน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ภาวดี ทะไกรราช. (2561). การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษ โดยการใช้มีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารวิชาการ, 12(3), 116-120.
- มาลี สิทธิเกรียงไกร. (2555). การสร้างเสริมความเข้มแข็งของพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษชาติพันธุ์แบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วีรธิดา วงศ์มหาชัย. (2557). การพัฒนาฐานเรียนรู้ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านโนนสวรรค์หมู่ที่ 8 ตำบลพังขว้าง อำเภอเมืองสกลนครจังหวัดสกลนคร. วารสารบัณฑิตศึกษา, 11(53), 34-35.
- วุฒิไกร ผิวขาว และ อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2565). มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจศึกษากรณีพื้นที่อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ. วารสารรัชต์ภาคย์, 1(16), 176-178.
- เสรี รัตนเย็นใจ. (2560). การส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ผู้อำนวยการส่วนปลูกป่าภาคเอกชน. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้.

- Shaun Hurrell. (2015). Community forestry to benefit nature and peopleBird Life InternationalAsia. Retrieved September 20, 2019, from <http://www.birdlife.org/asia/news/community-forestry-benefitnature-and-people>
- United Nations Development Program. (2009). Sri LankaCommunityForestry Programme. Retrieved September 20, 2019, from http://www.lk.undp.org/content/srilanka/operations/projects/environment_and_energy/sri-lanka-community-forestry-programme-.html

แนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี*
THE GUIDELINE OF THE SOCIAL WELFARE FOR THE ELDERLY OF
THE LOCAL ADMINISTRATION: A CASE STUDY SUB DISTRICT
MUNICIPALS, SURAT THANI PROVINCE

เพ็ญภา สวนทอง

Pennapha Suanthong

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: pennapa.sru@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานสวัสดิการและปัญหาสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 2) ศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานโดยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลตำบล จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 386 คน วิเคราะห์ข้อมูลค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเชิงคุณภาพศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) ผู้บริหาร 2) เจ้าหน้าที่เทศบาล และ 3) ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า 1) การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$, $SD = 0.79$) ได้แก่ 1.1) สุขภาพและการรักษาพยาบาล 1.2) อาชีพและการประกันรายได้ 1.3) ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม 1.4) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสังคม 1.5) นันทนาการและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และ 1.6) บริการทางสังคมและเครือข่าย เกื้อหนุน ปัญหาคือ ขาดกิจกรรมสร้างสรรค์ ขาดความรู้ดูแลสุขภาพ การช่วยเหลือผู้ป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และรายได้ไม่เพียงพอ ส่งผลต่อการเดินทางรักษาพยาบาล รวมถึงที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ สิ่งแวดล้อมเกิดพาหะโรค วิตกกังวลความไม่ปลอดภัยในยามวิกาล และ 2) ความต้องการสวัสดิการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, $SD = 0.60$) คือ ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ บริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ($\bar{X} = 4.15$, $SD = 0.70$) รองลงมา

* Received 19 May 2021; Revised 26 October 2022; Accepted 29 October 2022

คือ อาชีพและการประกันรายได้ ($\bar{X} = 4.06$, $SD = 0.72$) และแนวทางการจัดสวัสดิการคือ พัฒนาระบบบริการสุขภาพและบริการเข้าถึงการแพทย์ บริการฉุกเฉินที่ทันสมัยเชื่อมโยงสถานพยาบาล และจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ รวมทั้งการสร้างความร่วมมือการจัดบริการสาธารณะร่วมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การจัดสวัสดิการ, สังคมผู้สูงอายุ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the welfare management and the problems of the welfare elderly in Sub-district Municipals Surat thani Province and 2) study the need and management guideline of Sub-district Municipals in Surat thani Province. This was mixed research method by using quantitative research. The data was collected by using specific randomized questionnaire of elderly people living in sub-district municipalities all 386 peoples and analyzed for frequency, percentage, mean, standard deviation, qualitatively and study qualitative data from documents, in-depth interview and focus group on specific example. Collecting key informant by 1) board 2) officer and 3) ageing leaders for all 30 persons. The data was content analysis and summary overview found that: 1) Managing of welfare elderly at overview moderate ($\bar{X} = 3.32$, $SD = 0.79$) such as 1.1) health and medical treatment, 1.2) career and revenue assurance, 1.3) residence and environment, 1.4) security of life, property and society, 1.5) recreation and improve the quality of life and 1.6) social service and support network. It was found problem that lack of recreation and medical treatment knowledge of helping patients who can't help themselves, insufficient income that affected to medical trip, unsanitary housing, environmental disease carriers and concerned about safety at night, and 2) The welfare needs at high level overview ($\bar{X} = 4.04$, $SD = 0.60$), it was highest average of social service and support network ($\bar{X} = 4.15$, $SD = 0.70$) as well as followed by career and revenue assurance ($\bar{X} = 4.06$, $SD = 0.72$). The management guideline of welfare was developed a health service system and access to medical services, emergency services link to healthcare facilities, establish a welfare fund and including with create cooperation in organizing public services by relevant agencies.

Keywords: Welfare Management, Elderly Community, Local Administrative Organization

บทนำ

จากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการแพทย์สาธารณสุขที่ทันสมัย และมีประสิทธิภาพในการดูแลระบบสุขภาพทำให้คนมีอายุยืนยาวขึ้น อีกทั้งมาตรฐานการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังก้าวสู่ “ศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ” เนื่องจากจำนวนหรือขนาดและสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สถานการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นทั้งในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ทำให้โครงสร้างประชากรของโลกในช่วงศตวรรษที่ 21 เคลื่อนเข้าสู่ระยะที่เรียกว่า “ภาวะประชากรผู้สูงอายุ” สถานการณ์นี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปรากฏการณ์ด้านประชากรศาสตร์กล่าวคือ การเพิ่มจำนวนประชากร (ทีมเศรษฐกิจ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, 2563) ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มของประเทศที่มีอัตราการเพิ่มของผู้สูงอายุในระดับสูง ในปี พ.ศ. 2563 พบว่า ประเทศไทยมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวนมากกว่า 12 ล้านคน หรือร้อยละ 18 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และจะเพิ่มเป็นร้อยละ 20 ซึ่งปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2564 พบว่า ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และกำลังจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบ ปีพ.ศ. 2565 เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว ในปีพ.ศ. 2568 คาดว่าจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 20 และปี พ.ศ. 2573 จะมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 26.9 ของประชากรทั้งประเทศ ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐได้กำหนดให้สังคมสูงอายุเป็นวาระแห่งชาติ และได้สานต่อแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2545 - 2565) เตรียมพร้อมสังคมไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ จึงได้ปรับแผนปฏิบัติการ (พ.ศ. 2563 - 2565) การทำงานร่วมกันกับหลายหน่วยงาน โดยให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมให้ทุกภาคส่วนสามารถรับมือกับสังคมผู้สูงอายุ ทั้งการพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม และพัฒนาองค์ความรู้ สู่การบริการประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยกระทรวงสาธารณสุข ได้บูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน กำหนดแนวทางและเป้าหมาย เพื่อสร้างความตระหนักในกลุ่มวัยทำงานถึงความสำคัญของการเตรียมตนเองสู่การเป็นผู้สูงอายุที่สามารถดูแลตนเอง ดำรงชีวิตประจำวัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งสร้างทัศนคติของคนในสังคมให้มองผู้สูงอายุว่าเป็นผู้มีศักยภาพ ถือเป็น การเตรียมความพร้อมให้ทุกภาคส่วนสามารถรับมือกับสังคมผู้สูงอายุได้ในอนาคต (กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2564) เพื่อให้เกิดการดูแลที่ต่อเนื่อง ตอบสนองความต้องการความช่วยเหลือของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและครอบครัว และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม (อภินันท์ สนน้อย และคณะ, 2559)

ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้มีการจัดทำพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ที่มีเจตนารมณ์เพื่อพิทักษ์สิทธิ ค้ำครอง ดูแล สนับสนุน

ให้เกิดการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุ ครอบคลุมในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน และรวมถึงการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา การมีงานทำและมีอาชีพที่เหมาะสม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถอยู่ในสังคมอย่างค้ำค้ำและมีศักดิ์ศรี การจัดสวัสดิการสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุมีการกำหนดไว้ในแผนต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กำหนดแนวทางหลักในการพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุยากจนที่ไม่มีญาติ หรือผู้เลี้ยงดูไว้หลายแนวทาง ส่วนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้ระบุถึงการสร้างหลักประกันให้กับคนทุกช่วงวัย ซึ่งครอบคลุมถึงกลุ่มผู้สูงอายุด้วย ขณะเดียวกันแผนดังกล่าวยังให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้วย ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีภารกิจอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 กำหนดให้เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ที่ต้องทำคือ ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ และยังมีอำนาจหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนตามพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กำหนดกรอบทิศทางและแนวทางการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการ ซึ่งกำหนดหลักการทั่วไปในการถ่ายโอนภารกิจรูปแบบการถ่ายโอนและหน้าที่การจัดระบบบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ในมาตรา 16 (10) มีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2548)

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดมาตรฐานในการส่งเสริมผู้สูงอายุไว้ 6 มาตรฐาน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล 2) ด้านรายได้ 3) ด้านที่พักอาศัย 4) ด้านนันทนาการ 5) ด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง และ 6) ด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายการเกื้อหนุน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2552) ปัจจุบันจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีผู้สูงอายุทั้งสิ้น 70,596 คน จำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรังประมาณ 17,625 คน และช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ประมาณ 1,163 คน จึงเป็นที่น่าสนใจว่าในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากขึ้นนั้น (กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงมหาดไทย, 2563) จากการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่า ได้จัดทำแผนงานกิจกรรมเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุตามศักยภาพที่จะให้การสนับสนุนได้กิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัด สุราษฎร์ธานีดำเนินการ ได้แก่ การอุดหนุนเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุ การจัดงานวันผู้สูงอายุเพื่อให้ลูกหลานได้แสดงความรักความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดสวัสดิการสังคม

ของผู้สูงอายุในด้านอื่น ๆ ยังไม่มีการดำเนินการที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ซึ่งหากพิจารณาถึงปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานียังไม่สามารถจัดสวัสดิการให้ได้อย่างพอเพียง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาที่เรื้อรังในสังคมได้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) ดังนั้น จากสภาพดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุได้ครอบคลุมเพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปสู่การพัฒนานโยบายสาธารณะด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานสวัสดิการและปัญหาสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงผสมผสานวิธี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านประชากร (Population) คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบล จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีเขตพื้นที่ 10 เทศบาลตำบล ประกอบด้วย 1) เทศบาลตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง 2) เทศบาลตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ 3) เทศบาลตำบลเคียนซา อำเภอเคียนซา 4) เทศบาลตำบลตลาดไชยา อำเภอไชยา 5) เทศบาลตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง 6) เทศบาลตำบลท่าชนะ อำเภوتاชนะ 7) เทศบาลตำบลท่าขนอน อำเภอกีรีรัฐนิคม 8) เทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม 9) เทศบาลตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม และ 10) เทศบาลตำบลพุนี อำเภอนาสาร จำนวน 8,435 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2562)

1.1.1 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบล ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สุ่มเลือกตัวอย่างตัวอย่างแบบเจาะจง โดยมีเขตพื้นที่ 10 เทศบาลตำบล ประกอบด้วย 1) เทศบาลตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จำนวน 68 คน 2) เทศบาลตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 48 คน 3) เทศบาลตำบลเคียนซา อำเภอเคียนซา จำนวน 27 คน 4) เทศบาลตำบลตลาดไชยา อำเภอไชยา จำนวน 44 คน 5) เทศบาลตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จำนวน 25 คน 6) เทศบาลตำบลท่าชนะ อำเภوتاชนะ จำนวน 24 คน 7) เทศบาลตำบลท่าขนอน อำเภอกีรีรัฐนิคม จำนวน 33 คน 8) เทศบาลตำบล

บ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จำนวน 31 คน 9) เทศบาลตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จำนวน 50 คน และ 10) เทศบาลตำบลพรุพี อำเภอนาสาร จำนวน 36 คนจำนวนทั้งสิ้น 386 คน โดยใช้สูตรของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

1.1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ผู้สูงอายุและบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารเทศบาล 2) เจ้าหน้าที่เทศบาล และ 3) ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มละ 10 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และอาศัยในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการสวัสดิการ ปัญหาสวัสดิการผู้สูงอายุ ความต้องการและแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และบทบาทภาระงานของเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เชิงปริมาณใช้แบบสอบถามซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการดำเนินการจัดสวัสดิการ ด้านภาษา และด้านวิจัยประเมินผล จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และได้หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, L. J., 1990) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน (Checklist) 2) การดำเนินการสวัสดิการ 3) ความต้องการจัดสวัสดิการ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, R., 1967) (โดยแบ่งช่วงของคะแนน ได้แก่ 1 หมายถึง น้อยที่สุด 2 หมายถึง น้อย 3 หมายถึง มีปานกลาง 4 หมายถึง มาก และ 5 หมายถึง มากที่สุด) และ 4) ข้อเสนอแนะ และเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) ปัญหาสวัสดิการ 3) ความต้องการจัดสวัสดิการ และ 4) แนวทางการจัดสวัสดิการ

3. ด้านการเก็บข้อมูลการวิจัย คือ แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป (แบบสอบถาม) ระยะที่ 2 การดำเนินการและความต้องการการจัดสวัสดิการ (แบบสอบถาม) ระยะที่ 3 ปัญหาสวัสดิการและความต้องการการจัดสวัสดิการ (แบบสัมภาษณ์) และระยะที่ 4 แนวทางการจัดสวัสดิการ (สนทนากลุ่ม)

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เชิงปริมาณใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเชิงคุณภาพใช้ Content Analysis สรุปภาพรวม

ผลการวิจัย

การศึกษาดำเนินงานสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาลตำบล จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การดำเนินงานการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$, $SD = 0.79$) ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล 2) ด้านอาชีพและการประกันรายได้ 3) ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสังคม 5) ด้านนันทนาการและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และ 6) ด้านบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การดำเนินงานการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ 6 ด้าน

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	SD.	ระดับการดำเนินงาน
ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล	3.32	0.94	ปานกลาง
ด้านอาชีพและการประกันรายได้	3.29	0.88	ปานกลาง
ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม	3.27	0.90	ปานกลาง
ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสังคม	3.27	0.88	ปานกลาง
ด้านนันทนาการและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต	3.44	1.09	ปานกลาง
ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน	3.36	0.94	ปานกลาง
รวม	3.32	0.79	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านนันทนาการและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ($\bar{X} = 3.44$, $SD = 1.09$) รองลงมาคือ ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ($\bar{X} = 3.36$, $SD = 0.94$) และน้อยที่สุดคือ ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.27$, $SD = 0.90$) และด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสังคม ($\bar{X} = 3.27$, $SD = 0.88$)

ด้านปัญหาการดำเนินงานสวัสดิการผู้สูงอายุ พบว่า

1. ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล คือ ผู้สูงอายุและผู้ดูแลขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ ไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ไม่ได้รับการฟื้นฟูสุขภาพและกายภาพบำบัด ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุและผู้ดูแลขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ ไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ไม่มีศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพ ปัญหาสุขภาพคือ ข้อเข่าเสื่อม และมีโรคประจำตัว ได้แก่ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง โรคหัวใจ เนื่องจากไปหาหมอลำบากและขาดผู้ดูแล” (ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 1, 2561)

2. ด้านอาชีพและการประกันรายได้ คือ ผู้สูงอายุมีรายได้ไม่เพียงพอรายจ่าย ไม่มีงานที่สร้างรายได้เพิ่มอื่นนอกจากเงินสงเคราะห์ ไม่มีอาชีพเสริม ไม่มีกองทุนส่งเสริมอาชีพ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุและผู้ดูแลขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ ไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ไม่ได้รับการฟื้นฟูสุขภาพและกายภาพบำบัด ไม่มีศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพ ปัญหา

สุขภาพของผู้สูงอายุคือ ข้อเข่าเสื่อมเดินไม่ได้ มีโรคประจำตัว เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง โรคหัวใจ ไปหาหมอลำบากเนื่องจากการเดินทางและขาดผู้ดูแล” (เจ้าหน้าที่เทศบาลคนที่ 1, 2561)

3. ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม คือ ผู้สูงอายุประสบปัญหาบ้านชำรุดไม่มีงบประมาณซ่อมแซม ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยที่บ้านถูกน้ำท่วม ดำเนินการลำบาก ผู้สูงอายุบางรายไม่มีบ้านของตัวเอง ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุประสบปัญหาบ้านชำรุดไม่มีงบประมาณซ่อมแซม ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค ผู้สูงอายุบางรายไม่มีบ้านของตัวเอง สุขลักษณะ/สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดพาหะนำโรค เช่น ยุงลาย เป็นต้น” (เจ้าหน้าที่เทศบาลคนที่ 2, 2561)

4. ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ ผู้สูงอายุวิตกกังวลความไม่ปลอดภัย บ้านห่างไกลคนอื่น ๆ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุวิตกกังวลความไม่ปลอดภัยในยามวิกาล บ้านห่างไกลคนอื่น ๆ การช่วยเหลือผู้ป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้” (ผู้บริหารเทศบาลคนที่ 2, 2561)

5. ด้านนันทนาการและกิจกรรมสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตคือ ผู้สูงอายุขาดกิจกรรมพบปะสังสรรค์ระหว่างผู้สูงอายุเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุมีความวิตกกังวลเครียด เนื่องจากขาดกิจกรรมพบปะสังสรรค์ระหว่างผู้สูงอายุ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด และการเสริมคุณค่าผู้สูงอายุ” (ผู้บริหารเทศบาลคนที่ 3, 2561)

6. ด้านบริการทางสังคมและเครือข่ายเกี่ยวพันคือ ความไม่สะดวกในการเดินทางไปรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุไม่สะดวกในการเดินทางไปรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้/ไม่มีรถฉุกเฉินบริการ อาสาสมัครดูแลไม่ทั่วถึง” (ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 1, 2561)

การศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการสวัสดิการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, $SD = 0.60$) ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกี่ยวพัน ($\bar{X} = 4.15$, $SD = 0.70$) รองลงมา คือ ด้านอาชีพและการประกันรายได้ ($\bar{X} = 4.06$, $SD = 0.72$) และน้อยสุด คือ ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.99$, $SD = 0.73$) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความต้องการสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความต้องการสวัสดิการผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	SD.	ระดับความต้องการ
ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล	4.02	0.71	มาก
ด้านอาชีพและการประกันรายได้	4.06	0.72	มาก
ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม	3.99	0.73	มาก
ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสังคม	4.04	0.71	มาก

ความต้องการสวัสดิการผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ ความต้องการ
ด้านนันทนาการและกิจกรรมสร้างสรรค์	4.02	0.67	มาก
ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน	4.15	0.70	มาก
รวม	4.04	0.60	มาก

จากการสัมภาษณ์ความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุ พบว่า

1. ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุนคือ ผู้สูงอายุต้องการศูนย์อำนวยความสะดวกผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการประสานงานเมื่อยามเจ็บป่วยและไม่มีบุตรหลานหรือญาติดูแล กองทุนสวัสดิการต่าง ๆ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุต้องการศูนย์อำนวยความสะดวกผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการประสานงานเมื่อยามเจ็บป่วยและไม่มีบุตรหลานหรือญาติดูแล กองทุนสวัสดิการต่าง ๆ เช่น กองทุนฌาปนกิจ เงินช่วยเหลือด้านสังคม การเพิ่มเงินสวัสดิการผู้สูงอายุ รวมถึงเครือข่ายผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ การเยี่ยมบ้านให้กำลังใจผู้สูงอายุเพื่อการเฝ้าระวังสุขภาพ” (ผู้บริหารเทศบาลคนที่ 2, 2561)

2. ด้านอาชีพและการประกันรายได้ คือ ผู้สูงอายุต้องการให้มีช่องทางในการสร้างรายได้เพิ่มมีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ที่บ้าน สร้างกลุ่มอาชีพโดยให้กลุ่มแม่บ้านสนับสนุนผู้สูงอายุ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ต้องการให้มีช่องทางในการสร้างรายได้เพิ่ม มีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ที่บ้าน สร้างกลุ่มอาชีพโดยให้กลุ่มแม่บ้านสนับสนุนผู้สูงอายุ ให้มี OTOP ที่ขยายผลรายได้ให้ผู้สูงอายุอย่างถาวร” (ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 1, 2561)

3. ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล คือ ผู้สูงอายุต้องการให้เทศบาลให้ความรู้ ให้คำปรึกษาและแนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพ การตรวจสุขภาพประจำปีและตรวจสุขภาพตามบ้าน มีเจ้าหน้าที่ดูแล การแจกจ่ายยาสามัญประจำบ้าน หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ การบริการรักษาพยาบาลที่รวดเร็ว การดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และระบบการฟื้นฟูสุขภาพ กายภาพบำบัดที่บ้าน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุต้องการให้เทศบาลให้ความรู้ ให้คำปรึกษาและแนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพ การตรวจสุขภาพประจำปีและตรวจสุขภาพตามบ้าน มีเจ้าหน้าที่ดูแล การแจกจ่ายยาสามัญประจำบ้าน หน่วยแพทย์เคลื่อนที่” (ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 2, 2561)

4. ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมคือ ผู้สูงอายุต้องการให้เทศบาลดูแลที่อยู่อาศัยช่วงน้ำท่วม การซ่อมแซมบ้านเรือน การช่วยเหลือเมื่อประสบภัยพิบัติ น้ำอุปโภคบริโภค สถานที่ฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ต้องการให้เทศบาลช่วยซ่อมแซมบ้าน การดูแลยามมีภัยพิบัติ ดูแลสภาพแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ให้เจ้าหน้าที่มาตรวจและแนะนำปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เหมาะกับการใช้ชีวิตผู้สูงอายุ” (ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 3, 2561)

5. ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตคือ ผู้สูงอายุต้องการการดูแลผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือ

ตัวเองไม่ได้ เครื่องสนับสนุนการเดินทาง/ไม่เท่า การเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุเพื่อทราบสถานการณ์ต่าง ๆ การตรวจเวรยามยามวิกาล ตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุ/รับเรื่องเดือดร้อนต่าง ๆ ให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุต้องการการดูแลผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เครื่องสนับสนุนการเดินทาง/ไม่เท่า การเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุเพื่อทราบสถานการณ์ต่าง ๆ การตรวจเวรยามยามวิกาล ตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุ/รับเรื่องเดือดร้อนต่าง ๆ ให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย” (เจ้าหน้าที่เทศบาลคนที่ 2, 2561)

6. ด้านนันทนาการและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคือ ผู้สูงอายุต้องการให้มีการจัดกิจกรรมนันทนาการ จัดกิจกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดและต่างจังหวัด และลานออกกำลังกายในชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้สูงอายุต้องการการออกกำลังกายที่เหมาะสม การกายภาพบำบัด การจัดกิจกรรมสม่ำเสมอ ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านและนันทนาการเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุที่ดำเนินการอยู่ให้ดำเนินการต่อไปอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนอกสถานที่” (เจ้าหน้าที่เทศบาลคนที่ 2, 2561)

จากการวิเคราะห์การสนทนากลุ่ม พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุสรุปได้ดังนี้

1. ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล คือ ควรมีการจัดบริการตรวจสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้านการดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้การตรวจสุขภาพประจำปีผู้สูงอายุของตำบล การให้ความรู้และการดูแลสุขภาพอนามัยสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงศูนย์บริการสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ การอำนวยความสะดวกในการเดินทางไปรักษาพยาบาล และมีระบบการบริการรักษาพยาบาลที่รวดเร็ว

2. ด้านอาชีพและการประกันรายได้ คือ ควรมีการเสริมรายได้แก่ผู้สูงอายุที่ยากไร้และเทศบาลควรมีเวทีหรือช่องทางให้ผู้สูงอายุได้สะท้อนปัญหาด้านอาชีพและรายได้ การสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมอาชีพและรวมกลุ่ม และการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุ สร้างกลุ่มอาชีพโดยให้กลุ่มแม่บ้านสนับสนุนผู้สูงอายุ ให้มี OTOP ที่ขยายผลรายได้ให้ผู้สูงอายุ

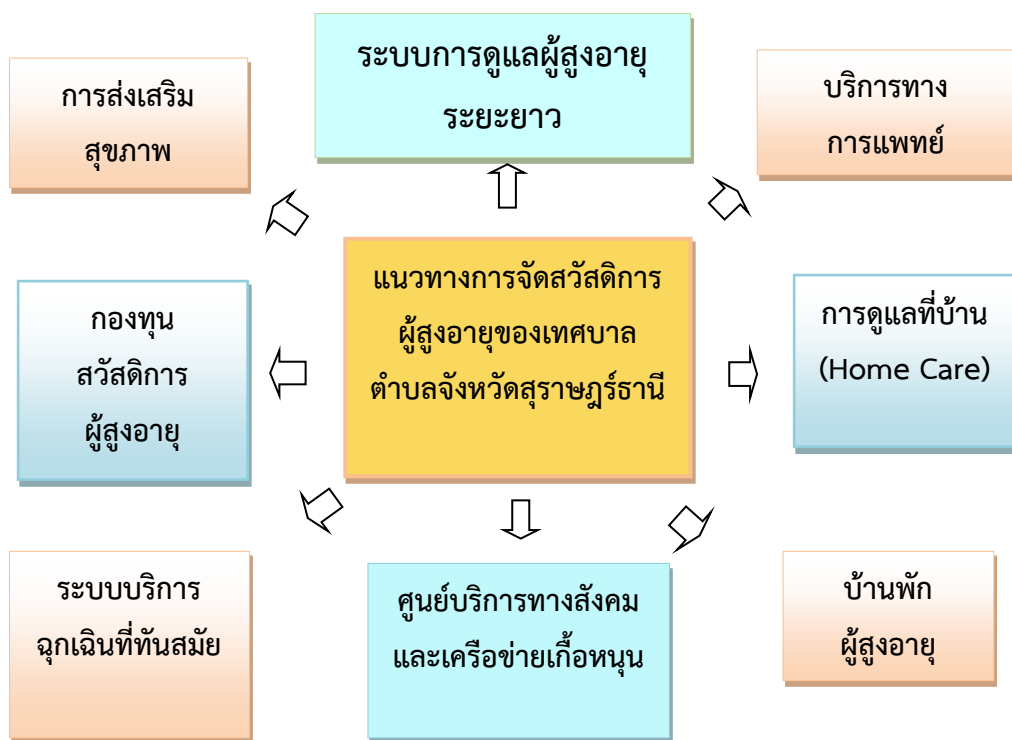
3. ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม คือ ควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมที่พักในกรณีเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ มีการจัดสร้างบ้านพักหรือศูนย์ดูแลผู้สูงอายุที่สามารถสมทบค่าใช้จ่ายได้ รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อม และหน่วยบรรเทาสาธารณภัยให้การช่วยเหลือทันทีเมื่อมีภัยพิบัติ

4. ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ ควรมีการส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าผู้สูงอายุ มีหน่วยช่วยเหลือคุ้มครองทางด้านกฎหมายและความปลอดภัยผู้สูงอายุและมีระบบการบริการผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เช่น ศูนย์บริการทางสังคม

5. ด้านนันทนาการและกิจกรรมสร้างสรรค์ คือ ควรมีศูนย์นันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านภูมิปัญญา ลานออกกำลังกาย ศูนย์นันทนาการ ศูนย์เรียนรู้ และโรงเรียนผู้สูงอายุ ช่วยให้เกิดการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในการทำกิจกรรม พบปะสังสรรค์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้

6. ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน คือ ควรสร้างความร่วมมือในการจัดบริการสาธารณะร่วมหน่วยงานอื่นเพื่อประโยชน์ของผู้สูงอายุ มีระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อให้ความรู้และทักษะในการดูแลผู้สูงอายุแก่อาสาสมัคร มีระบบเฝ้าระวังเกื้อกูลและดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน รวมทั้งต้องการศูนย์อำนวยความสะดวกผู้สูงอายุโดยเฉพาะการประสานงานยามเจ็บป่วยและไม่มีบุตรหลานหรือญาติดูแลและการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการต่าง ๆ ได้แก่ กองทุนฌาปนกิจ กองทุนดูแลสุขภาพและการเพิ่มเงินสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น สามารถสรุปแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบล จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อภิปรายผล

จากการศึกษาการดำเนินงานสวัสดิการและปัญหาสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า การดำเนินการงานการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

มีการดำเนินงาน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล 2) ด้านอาชีพและการประกันรายได้ 3) ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินและสังคม 5) ด้านนันทนาการและการสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต และ 6) ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน และมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านนันทนาการและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต รองลงมาคือ ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน นอกจากนี้ พบปัญหาการดำเนินงานการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุคือ ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล ผู้สูงอายุและผู้ดูแลขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ และไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ด้านอาชีพและการประกันรายได้ ผู้สูงอายุมีรายได้ไม่เพียงพอรายจ่าย เนื่องจากไม่มีงานประจำที่สร้างรายได้ และกองทุนส่งเสริมอาชีพ ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุประสบปัญหาบ้านชำรุดไม่มีงบประมาณซ่อมแซม และการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยที่บ้านถูกน้ำท่วมดำเนินการลำบาก ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้สูงอายุวิตกกังวลความไม่ปลอดภัยในยามวิกาล บ้านห่างไกลคนอื่น ๆ และการช่วยเหลือผู้ป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ด้านนันทนาการและกิจกรรมสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุขาดกิจกรรมพบปะสังสรรค์ระหว่างผู้สูงอายุเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด และด้านบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ผู้สูงอายุผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และไม่สะดวกในการเดินทางไปรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ เนื่องจากไม่มีรถส่วนตัว และรถฉุกเฉินบริการ ดังที่ สударัตน์ สุตสมบูรณ์ ได้ศึกษาเรื่องสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า การจัดสวัสดิการสังคมของไทย เริ่มต้นจากระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างไม่เป็นทางการของครอบครัว เครือญาติและชุมชน ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมมีการปรับเปลี่ยนทิศทางไปสู่สวัสดิการแบบบูรณาการและเป็นสังคมสวัสดิการ (สударัตน์ สุตสมบูรณ์, 2557) ปัจจุบันประเทศไทยมีรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4 รูปแบบ คือ การประกันสังคม การช่วยเหลือสาธารณะ การบริการสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลของภาคประชาชน นอกจากนี้ การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุไทยยังมีปัญหาและอุปสรรค เช่น 1) ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่อง การดำเนินงานด้านสวัสดิการ ผู้สูงอายุแยกส่วนระหว่างงานด้านสุขภาพกับงานด้านสังคม กระจายความรับผิดชอบหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ 2) ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง 3) ความไม่พร้อมของงบประมาณและการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านผู้สูงอายุโดยตรง และ 4) สวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุ ไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริงและไม่ครอบคลุม และประเด็นที่สำคัญคือ บุตรหลานหรือคนในครอบครัวขาดความตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ ดังนั้น การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจะต้องมีการบูรณาการจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นผู้มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ

จากการศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการสวัสดิการมากที่สุดคือ ด้านบริการสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน เนื่องจากผู้สูงอายุต้องการศูนย์อำนวยความสะดวกผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการประสานงานเมื่อยามเจ็บป่วยและไม่มียุทธศาสตร์หรือญาติดูแล การเข้าถึงกองทุนสวัสดิการต่าง ๆ เช่น กองทุนฌาปนกิจ เงินช่วยเหลือด้านสังคม การเพิ่มเงินสวัสดิการผู้สูงอายุ รองลงมาคือ ด้านอาชีพและการประกันรายได้ เนื่องจากผู้สูงอายุต้องการให้มีช่องทางในการสร้างรายได้เพิ่ม มีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ที่บ้าน และสร้างกลุ่มอาชีพโดยให้กลุ่มแม่บ้านสนับสนุนผู้สูงอายุให้มี OTOP ที่ขยายผลรายได้ให้ผู้สูงอายุอย่างถ่วงถ่วง และน้อยสุดคือ ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล และด้านนันทนาการและการสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต เนื่องจากเทศบาลมีกิจกรรมและโครงการสนับสนุนอยู่บ้างแล้ว แต่ต้องการคำปรึกษา ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเองเบื้องต้น ได้แก่ ตรวจสุขภาพประจำปี ตรวจสุขภาพตามบ้าน แจกจ่ายยาสามัญประจำบ้าน หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ การบริการรักษาพยาบาล การดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และระบบการฟื้นฟูสุขภาพ กายภาพบำบัดที่บ้าน เป็นต้น และด้านแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การพัฒนาสวัสดิการด้านการส่งเสริมสุขภาพและการรักษาพยาบาล 2) การอำนวยความสะดวกในการเดินทางไปรักษาพยาบาลและระบบการฟื้นฟูสุขภาพ 3) การบริการศูนย์แพทย์ตำบลและจัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ 4) การส่งเสริมให้คนในครอบครัวและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าผู้สูงอายุ 5) จัดตั้งหน่วยช่วยเหลือคุ้มครองทางด้านกฎหมายและความปลอดภัยและ 6) การส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม รวมทั้งเครือข่ายผู้สูงอายุในการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้สามารถขยายกิจกรรมกลุ่มและเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความร่วมมือในการจัดบริการสาธารณะร่วมของหน่วยงานอื่นเพื่อประโยชน์ของผู้สูงอายุ ดังที่ พระณภัทร ใจเอื้อ ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้มีบริการสุขภาพเคลื่อนที่ออกไปให้บริการแก่ท่านถึงชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากเป็นอันดับแรก ความต้องการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาและการฝึกอบรมอาชีพ ความต้องการจัดสวัสดิการด้านนันทนาการ ความต้องการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย ความต้องการจัดสวัสดิการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความต้องการจัดสวัสดิการด้านการแก้ไขปัญหาคนจนและด้อยโอกาส ตามลำดับ (พระณภัทร ใจเอื้อ, 2563) และแนวทางการพัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในตำบลเนินศาลา พบว่า แนวทางการพัฒนาสวัสดิการสังคม 6 ด้าน โดยใช้ธรรมาวุธสุขภาพชุมชน ได้แก่ 1) โดยให้พิจารณาจัดกิจกรรมผู้สูงอายุ ตั้งแต่กระบวนการพัฒนา กิจกรรมตั้งแต่เริ่มเรียนรู้ (วัยเด็ก) กลุ่มวัยคนทำงาน และกลุ่มผู้สูงอายุวัยเกษียณ 2) ลักษณะการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะคนยากจนและด้อยโอกาสให้ความรู้ พัฒนาด้านอาชีพ รายได้ พฤติกรรมการออม 3) ลักษณะของกิจกรรมการให้คุณค่าผู้สูงอายุผ่านกิจกรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ

ชุมชนในตำบลเนินศาลา 4) พัฒนาศักยภาพชมรมผู้สูงอายุ 5) การพัฒนาศักยภาพขององค์กร
เครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และ
6) การพัฒนาศักยภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนให้มีความเข้มแข็งสามารถจัดสวัสดิการ ได้
หลากหลายประเภทตั้งแต่เกิด - ตาย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ด้านสุขภาพและการ
รักษาพยาบาล ด้านอาชีพและการประกันรายได้ ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านความ
มั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสังคม ด้านนันทนาการและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และ
ด้านบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน การดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ด้านปัญหา
การดำเนินงานการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุคือ ด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล
ผู้สูงอายุและผู้ดูแลขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ ด้านอาชีพและการประกันรายได้ ผู้สูงอายุมี
รายได้ไม่เพียงพอรายจ่ายและไม่มียานประจำที่สร้างรายได้ ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม
ผู้สูงอายุประสบปัญหาบ้านชำรุดไม่มีงบประมาณซ่อมแซม ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต
และทรัพย์สิน ผู้สูงอายุวิตกกังวลความไม่ปลอดภัยในยามวิกาล บ้านห่างไกลคนอื่น ๆ
ด้านนันทนาการและกิจกรรมสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุขาดกิจกรรมพบปะสังสรรค์
ระหว่างผู้สูงอายุเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด และด้านบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน
ผู้สูงอายุผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และไม่สะดวกในการเดินทางไปรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ
สำหรับความต้องการสวัสดิการอยู่ในระดับมาก แนวทางการจัดสวัสดิการ การพัฒนาระบบ
บริการสุขภาพและบริการทางการแพทย์แก่ผู้สูงอายุให้สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้
รวดเร็ว สะดวก พัฒนาระบบการดูแลสุขภาพโดยชุมชน จัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการ
ผู้สูงอายุ การจัดบ้านพักสวัสดิการผู้สูงอายุซึ่งประสงค์ขอความช่วยเหลือสวัสดิการบ้านพัก
มีระบบบริการฉุกเฉินที่ทันสมัยเชื่อมโยงกับสถานพยาบาลและเครือข่ายทางสังคมอื่นที่
เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน การ
จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน รวมทั้งการสร้างความร่วมมือในการ
จัดบริการสาธารณะร่วมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเอื้อประโยชน์ผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะในการนำ
ผลวิจัยไปใช้คือ ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาระบบบริการสุขภาพและบริการทาง
การแพทย์แก่ผู้สูงอายุให้สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้สะดวกและรวดเร็วทั้งระบบการ
ส่งเสริมสุขภาพ การให้ความรู้ การป้องกันโรคการรักษาและการบำบัดฟื้นฟูร่างกายผู้สูงอายุ
และพัฒนารูปแบบบริการและการเฝ้าระวังทางสุขภาพร่วมกับชุมชนมากขึ้นโดยให้มีค่าใช้จ่าย
น้อยกว่าการดูแลในสถานพยาบาลของรัฐ และควรส่งเสริมนโยบายสวัสดิการพื้นฐานสำหรับ
ผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและสนับสนุนให้องค์กรเอกชนที่ไม่
แสวงหากำไรหรือธุรกิจเพื่อสังคมเข้ามามีส่วนร่วมจัดบริการเพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับผู้สูงอายุ

อย่างทั่วถึง และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ 1) ควรศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ 2) ควรศึกษาประสิทธิภาพและบทบาทของท้องถิ่นในการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ 3) ควรศึกษาการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษากรณีศึกษาบทบาทและท้องถิ่นต้นแบบในการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ และ 4) ควรศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุสำหรับผู้สูงอายุที่มีกำลังสนับสนุนรัฐ เพื่อต้องการการกระบวนดูแลและสร้างความมั่นคงปลอดภัยในผู้สูงอายุที่อยู่โดยลำพัง

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงมหาดไทย. (2563). สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 14 กรกฎาคม 2563 จาก <http://dop.go.th/th/know/side/1/1/335>
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2552). รายงานผลการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุปี พ.ศ. 2552. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2548). มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. (2564). ร้อยละของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงได้รับการดูแลตาม care plan. เรียกใช้เมื่อ 9 สิงหาคม 2564 จาก <http://healthkpi.moph.go.th /kpi2/kpi/index/?id=1392>
- เจ้าหน้าที่เทศบาลคนที่ 1. (23 กันยายน 2561). เรื่องแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภาสวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- เจ้าหน้าที่เทศบาลคนที่ 2. (23 กันยายน 2561). เรื่องแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภาสวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- ทีมเศรษฐกิจ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. (2563). สแกนเจเนอเรชันคนไทย พลังสำคัญผลักดันเศรษฐกิจ ดิจิตอล. เรียกใช้เมื่อ 19 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.thairath.co.th/content/ 475518>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 1. (25 กันยายน 2561). เรื่องแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภาสวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)

- ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 2. (25 กันยายน 2561). เรื่องแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภาสวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 3. (25 กันยายน 2561). เรื่องแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภาสวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารเทศบาลคนที่ 2. (24 กันยายน 2561). เรื่องแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภาสวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารเทศบาลคนที่ 3. (24 กันยายน 2561). เรื่องแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (เพ็ญภาสวนทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- พรรณภัทระ ใจเอื้อ. (2563). แนวทางการพัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 8(3), 39-54.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2562). ข้อมูลสถิติจำนวนประชากร. เรียกใช้เมื่อ 26 เมษายน 2562 จาก <https://www.bora.dopa.go.th/index.php/th/contact-part6>
- สุดาร์ตน์ สดสมบุรณ์. (2557). สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 7(1), 73-82.
- อภิรักษ์ สนน้อย และคณะ. (2559). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ ในจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(2), 153-169.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins. Publishers.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Likert, R. (1967). "The Method of Constructing and Attitude Scale". In Reading in Fishbein, M (Ed.), Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley & Son.

การแสวงหาแนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ของประเทศไทย
เพื่อการสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยว*

SEEKING IDEAS FOR THE DEVELOPMENT OF ELEPHANT TOURISM
DESTINATION IN THAILAND TO CREATE VALUE FOR
TOURISM ACTIVITIES

ศรเพชร ยิ่งมี

Sornpech Yingmee

ศิริเพ็ญ ดาบเพชร

Siripen Dabphet

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์

Chalongsri Pimonsompong

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University, Thailand

E-mail: sornpechy61@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวควบคู่ในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยกำลังประสบปัญหา
ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในการนำช้างมาใช้ในการท่องเที่ยวด้วยการพยายามฝึกและบังคับช้างเพื่อ
นำเสนอความบันเทิงให้กับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวอาจพบเห็นภาพที่ไม่
เหมาะสม เช่น การทารุณสัตว์ แหล่งท่องเที่ยวควบคู่ได้พยายามหาทางแก้ไขมาโดยตลอด
โดยเฉพาะการยกเลิกกิจกรรมที่ถูกละเลยว่าเป็นการทารุณสัตว์ เช่น การขี่ช้าง การแสดงของ
ช้างและพยายามปล่อยช้างให้เป็นอิสระตามธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่รองรับ
นักท่องเที่ยวที่ต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิม การแสวงหาแนวคิดการ
พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ ควรศึกษาการพัฒนาด้านคุณค่ากิจกรรม การท่องเที่ยว
เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะช้างเป็นสัตว์ป่า กิจกรรม
การท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงพฤติกรรมทางธรรมชาติของช้าง จนพบกับแนวคิดการสร้าง
ความน่าหลงใหลในจุดหมายปลายทาง 6 มิติ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา
คุณค่ากิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ให้มีความน่าหลงใหลได้และมี
ความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมทางธรรมชาติของช้าง ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวควรมี
1) ความลึกซึ้ง มีเสน่ห์ มีเรื่องราวน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว 2) ความอุดมสมบูรณ์ของ

* Received 27 June 2022; Revised 27 October 2022; Accepted 29 October 2022

ทรัพยากร ความหลากหลายของทรัพยากรที่ข้างต้องการ 3) ความน่าดึงดูดใจที่นักท่องเที่ยวต้องการ 4) ความมีเอกลักษณ์ของช้าง 5) ความเหมาะสมพอดีและเข้ากันได้ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวเทศบาลและกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) ความเป็นมิตร นักท่องเที่ยวยังคงสามารถปฏิสัมพันธ์กับช้างผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ แนวคิดนี้จะทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาคุณค่าของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มและเพื่อความอยู่รอดของช้าง

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวช้าง, แหล่งท่องเที่ยวเทศบาล, การสร้างคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยว

Abstract

Elephant tourism in many countries including Thailand is experiencing a bad image in using elephants for tourism by trying to train and control the elephants to offer entertainment to tourists mainly. As the result, tourists may encounter inappropriate images such as animal cruelty. Elephant tourism destination have always tried to find a solution, especially the cancellation of activities that are seen as animal cruelty such as elephant riding, elephant shows and try to free the elephants live naturally within the tourist attraction, but cannot support tourists who want to travel activities that used to be. Searching ideas for development of elephant tourism destination should study the development of value for tourism activities in order to accommodate all groups of tourists. Especially elephants are wild animals, tourism activities must take to consider the natural behavior of elephants. Until the concept of creating destination fascination is found in 6 dimensions, which can be applied to develop the value in elephant tourism activities and linked to the natural behavior of elephants. which tourism activities should have 1) Mystery, charm, interesting stories of tourist attractions 2) Abundance of resources, diversity of resources that elephants need 3) Attractiveness desired by tourists 4) The uniqueness of the elephants 5) Appropriate fit and compatibility between elephant tourism destination and tourism activities 6) Friendliness of the attraction where tourists can still interact with elephants through tourism activities. This concept will introduce ways to develop the value for existing tourism activities, to be able to accommodate all groups of tourists and for the survival of the elephants.

Keyword: Elephant Tourism, Elephant Tourism Destination, Create Value for Tourism Activities

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นศึกษาระบบนิเวศทางธรรมชาติ และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องมีรูปแบบและกิจกรรมต่าง ๆ มากมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสัตว์ป่าเป็นสิ่งดึงดูดใจโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขี่ช้าง แต่ต่อมาเมื่อกระแสนิยมมีเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อการเร่งสร้างกิจกรรมขี่ช้างมากขึ้น เช่นกัน และยังแสดงให้เห็นถึงการใช้จ่ายงานช้างที่มากขึ้นเพราะต้องใช้ช้างในการทำกิจกรรมในแต่ละวันจำนวนหลายรอบ ประกอบกับภูมิอากาศของ แต่ละประเทศที่แตกต่าง กันย่อมส่งผลเสียต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของช้างอย่างเลี่ยงไม่ได้ จนนักท่องเที่ยวเริ่มมีความใส่ใจในการท่องเที่ยวช้างและพยายามหลีกเลี่ยงในกิจกรรมขี่ช้างที่ดูจะเป็น การทรมานช้างมากจนเกินไป จึงพัฒนาให้มีกิจกรรมทางเลือกในการแสดงความแสนรู้ของ ช้างมากขึ้น ทำให้มีกิจกรรมที่แปลกและแตกต่างออกไป ในช่วงปี พ.ศ.2556 ประเทศไทย มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทปางช้างหรือแหล่งท่องเที่ยวควาบาลกระจายตัวอยู่ทุกภาคของ ประเทศ กรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการพัฒนามาตรฐานบริการ จึงได้จัดทำมาตรฐานการจัดกิจกรรม ปางช้างเพื่อการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวคิด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวปางช้างที่มีคุณภาพและได้ มาตรฐานในระดับที่นานาชาติให้การยอมรับและเพื่อให้ ช้างไทยได้รับการดูแลที่เหมาะสม กับการเป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำชาติของประเทศไทย กรมการท่องเที่ยวหวังเป็นอย่างยิ่ง ว่ามาตรฐานการจัดกิจกรรมปางช้างเพื่อการท่องเที่ยวที่เผยแพร่กันจะเป็นแนวทางใน การยกระดับคุณภาพของการบริหารจัดการให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจปางช้างและสร้าง ความพึงพอใจ ความมั่นใจในความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงบรรเทาผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมและทำให้การดูแลช้างไทยได้รับการดูแลที่เหมาะสมและมีสุขภาพดี ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (กรมการ ท่องเที่ยว, 2556)

แหล่งท่องเที่ยวควาบาลเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการฝึกช้างเพื่อใช้ใ นการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวควาบาลเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยว ให้ความสนใจมากและยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างรายได้และเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของ ช้างและคนเลี้ยงให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ในทางกลับกันนักท่องเที่ยวอาจมองว่าไม่ เหมาะสมมากนักที่จะมุ่งเน้นในการสร้างรายได้ด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่มาก เกินไป เพราะฉะนั้นการรับรู้ถึงมุมมองของนักท่องเที่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่ง

ห้องเที่ยวชมศาลในแต่ละกิจกรรมจะเป็นข้อมูลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวชมศาลได้เป็นอย่างดีในอนาคต

การท่องเที่ยวชมศาล

การท่องเที่ยวชมศาลในหลายประเทศโดยส่วนใหญ่เน้นเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวสมัครเล่น โดยอาจจะมีการแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ของแต่ละประเทศ เช่น การแนะนำชมศาลในลักษณะเยี่ยมชมธรรมชาติของข้างในป่าหรือในซาฟารี ในหลายประเทศการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมุ่งเน้นไปในทางการอนุรักษ์ให้ข้างยังคงอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของข้าง แต่มีหลายประเทศที่ได้นำข้างจากป่ามาฝึกเพื่อใช้งานไม่ว่าจะเป็นเพื่อการศึกษาศึกษา หรือเพื่อใช้งานในการฟื้นฟูของมนุษย์ โดยเฉพาะประเทศทางเอเชีย เช่น ประเทศไทยที่มีการฝึกข้างไว้ใช้งานมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน ต่อมาเพื่อความอยู่รอดของผู้เลี้ยงข้างและตัวข้างเองจึงนำมาสู่การนำข้างมาใช้ในการท่องเที่ยวด้วยการนำเสนอความแสนรู้ของข้างไม่ว่าจะเป็นความเชื่อจากการฝึกอย่างหนักเพื่อใช้งานประจำวันและการฝึกเพื่อแสดงความบันเทิงให้กับนักท่องเที่ยว

ข้างมีความสำคัญทั้งมรดกทางวัฒนธรรมไทยและมีคุณค่ามาก ทำให้การท่องเที่ยวเกิด การขยายตัวและสร้างรายได้ให้กับประเทศ มีการนำข้างมาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว เริ่มจาก การทำเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาข้างเรื้อรังในเมืองหลวงและเพื่อสร้างรายได้ให้กับความข้างและเจ้าของข้างเลี้ยงเหล่านั้น โดยการนำข้างมาใช้เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในรูปแบบกิจกรรม การท่องเที่ยวต่าง ๆ ด้วยการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับชมและสัมผัสกับข้างอย่างใกล้ชิด แต่ละแหล่งท่องเที่ยวข้างหรือเรียกได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวชมศาล จึงพยายามหาจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยวิธีการต่าง ๆ มากมายจากการแสดงของข้างและการฝึกข้างของความเชื่อ ทั้งด้วยความน่ารักแสนรู้และความเชื่อของข้างเลี้ยงที่ถูกเลี้ยงดูในชุมชนอย่างใกล้ชิด จึงสร้างความน่าตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่ไม่เคยได้สัมผัสกับข้างในการท่องเที่ยวแบบนี้มาก่อนและมีการฝึกข้างเพื่อการท่องเที่ยวอย่างแพร่หลายมีอยู่ทั่วไปในประเทศไทย จนกระทั่งมีการฝึกข้างเพื่อกิจกรรม การท่องเที่ยวมีรูปแบบวิธีการที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การฝึกข้างให้แสดงการวาดภาพ ฝึกข้างให้แสดงการเตะฟุตบอล เป็นต้น แม้กระทั่งฝึกข้างเพื่อการแสดงให้ข้างเดินไต่เชือก ล้วนเป็นกิจกรรมที่ไม่ใช่พฤติกรรมทางธรรมชาติของข้างเลี้ยงในสมัยก่อนและเริ่มมีความคล้ายกับการฝึกสัตว์ในละครสัตว์ที่มีอยู่ทั่วไปในโลก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการขี่ข้างหรือนั่งข้างชมธรรมชาติในป่าหรือที่เรียกว่า การท่องเที่ยวบนหลังข้างยังเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีความนิยมอย่างต่อเนื่องและเป็นประเด็นปัญหามาถึงปัจจุบัน

แหล่งท่องเที่ยวเทศบาลที่มีการใช้ช้างเพื่อการท่องเที่ยวจาก 220 แห่ง ในช่วงปลายปี 2014 ถึงกลางปี 2016 พบว่า มีการใช้ช้างในกิจกรรมขี่ช้าง คิดเป็น 80% ของช้างทั้งหมดที่ทำการสำรวจ นอกจากนั้นเป็นช้างที่ใช้ในการแสดงกิจกรรมอาบน้ำช้างและการปล่อยช้างเป็นธรรมชาติ ช้างจำนวน 2,923 เชือก ใน 6 ประเทศแถบเอเชีย ได้แก่ ไทย ลาว กัมพูชา เนปาล ศรีลังกา และบางส่วนของอินเดีย นอกจากนี้ยังพบว่าช้างจำนวน 1,839 เชือก ถูกล่ามไว้ด้วยโซ่สั้น ๆ ไม่เกิน 3 เมตร หลังถูกใช้ในกิจกรรมการขี่ช้าง ประเทศไทยมีช้างที่ถูกนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากที่สุดถึง 2,193 เชือก และได้คะแนน 4.6 เต็ม 10 เกี่ยวกับสวัสดิภาพของช้าง ซึ่งเป็นคะแนนที่ต่ำสุดรองจากอินเดีย แต่ การขี่ช้างยังคงอยู่ในรายการโปรดของนักท่องเที่ยวจำนวนมากเมื่อเดินทางมาเยือนเอเชีย (World Animal Protection, 2014)

คณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรีและองค์กรด้านการอนุรักษ์ช้างได้พยายามศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางที่ยั่งยืนมาแก้ไขปัญหช้างในประเทศที่กำลังเข้าสู่ภาวะวิกฤติในปัจจุบัน สถาบันคชบาลแห่งชาติในพระอุปถัมภ์ฯ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในฐานะหน่วยงานหนึ่งที่พยายามศึกษาหาแนวทางในการปกป้องและอนุรักษ์ช้างในหลากหลายมิติทั้งด้านการดูแลสุขภาพ การจัดการเรื่องฐานข้อมูลประชากรช้างเลี้ยงโดยอาศัยข้อมูลทางพันธุกรรม การดูแลช้างเด็ก การจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดช้างและความรู้ช้าง การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม การจัดตั้งบ้านหลังสุดท้ายสำหรับช้างชรา ช้างพิการ และช้างพลัดถิ่นไร้เจ้าของ ซึ่งสามารถบรรเทาปัญหาช้างได้ในระดับหนึ่ง แต่เนื่องจากปัญหาของช้างมีความสลับซับซ้อนและมีหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงไม่อาจครอบคลุมได้ในทุกประเด็นและทุกมิติได้ (สถาบันคชบาลแห่งชาติในพระอุปถัมภ์ฯ, 2561) นอกจากนี้ กรมการท่องเที่ยวได้เคาะวางแนวทางและมาตรฐานให้ผู้ประกอบการปางช้างเพื่อรับรองความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว อาทิ ด้านโครงสร้างของปางช้างที่ประกอบด้วยสถานที่ ช้างเลี้ยง และบุคลากร ด้านการบริหารและจัดการ ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย การสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว ฐานข้อมูลและการพัฒนาบุคลากร ด้านการให้ความรู้ประกอบและด้านการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและกรมปศุสัตว์กลุ่มบำบัดรักษาโรคสัตว์ สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ได้มีการจัดมาตรฐานปางช้างตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพของปางช้างให้ได้มาตรฐานและเป็นการคุ้มครองนักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัย ด้านการบริการ ตลอดจนถึงการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพช้าง ทำให้ช้างควาญช้างและผู้ประกอบการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีมุมมองภาพลักษณ์ที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยวและช้างในธุรกิจท่องเที่ยว แต่ก็ยังไม่ได้ศึกษาถึงคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ว่าควรพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

โดยเฉพาะในปัจจุบันภาคการท่องเที่ยวช้างกำลังเผชิญกับปัญหาจากที่บริษัทท่องเที่ยวทั่วโลกมากกว่า 100 ราย ได้ตกลงที่จะหยุดการส่งเสริมและขายจุดหมายปลายทางที่มีการขี่ช้างและการแสดงโชว์ของช้าง ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางไปเยี่ยมชมสถานที่

ดังกล่าวได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่ออุตสาหกรรม การท่องเที่ยวในหลายประเทศ สาเหตุเนื่องมาจากปัจจุบันสังคมได้ตระหนักถึงสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์ และเห็นว่าการเลี้ยงช้างภายในกรอบการกำกับดูแลที่เข้มงวดเพื่อรับรองสิทธิและสวัสดิภาพของช้าง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับช้างมากกว่าการเลี้ยงช้างเพื่อความบันเทิงในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Dissanayake, D. M. M. I., 2016) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวอาจไม่ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวกลุ่มทั่วไปที่ยังมีความต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิม แม้จะเริ่มมีความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสวัสดิภาพช้างเพิ่มขึ้น แต่การขี่ช้างก็ยังเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวยอดนิยมในประเทศไทย แม้ว่าผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวควบาลบางสถานที่จะหยุดให้บริการขี่ช้างเพราะทนต่อกระแสสื่อต่างประเทศออกมาโจมตีไม่ไหว แต่จำนวนช้างและการท่องเที่ยวก็ยังคงเพิ่มขึ้น (Kachel, U. E., 2018) ประเด็นข่าวช้างทำร้ายนักท่องเที่ยวยังคงมีให้พบเห็นอยู่ตลอดในปัจจุบัน รัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ พยายามส่งเสริมการท่องเที่ยวช้างมาตั้งแต่ปี 2556 และพยายามออกเกณฑ์มาตรฐานรวมถึงงานวิจัยเกี่ยวกับช้างมากมายแต่ก็ยังไม่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวมั่นใจได้ว่าปลอดภัยและมีมุมมองที่ดีเกี่ยวกับการนำช้างมาใช้ทางการท่องเที่ยว

การแสวงหาแนวคิดที่จะช่วยพัฒนาคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ได้ถึงคุณค่าของกิจกรรมและยังเป็นการสร้างความน่าหลงใหลให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงความเป็นมิตรกับช้าง น่าจะเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควบาลอย่างยั่งยืนมากที่สุด เพราะช้างเป็นสัตว์ป่าจำเป็นต้องได้รับความใส่ใจและเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางธรรมชาติที่สอดคล้องกับกิจกรรม การท่องเที่ยวที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวและตรงความต้องการของนักท่องเที่ยว

เกณฑ์มาตรฐานการจัดกิจกรรมปางช้างเพื่อการท่องเที่ยว ประเภทมาตรฐานเสริม มีดังนี้ (กรมการท่องเที่ยว, 2556)

1. เกณฑ์มาตรฐานการจัดกิจกรรมปางช้างเพื่อการท่องเที่ยว ประเภท: มีการแสดงช้าง ได้แก่ กิจกรรมการแสดงยุทธหัตถีและพิธีการสำคัญ กิจกรรมการแสดงควาณารักแสน์ของช้างและกิจกรรม การแสดงการใช้งานช้างตามวิถีชีวิตในชุมชน

2. เกณฑ์มาตรฐานการจัดกิจกรรมปางช้างเพื่อการท่องเที่ยว ประเภท: ไม่มีการแสดงช้าง ได้แก่ กิจกรรมการเลี้ยง ให้อาหารช้างและอาบน้ำช้าง กิจกรรมขี่ช้างท่องเที่ยว กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับช้าง ศูนย์ศึกษา อนุรักษ์และบริหารช้างและกิจกรรมการฝึกเป็นควาณช้าง

ปัญหาความไม่เข้าใจของนักท่องเที่ยวในบริบทของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีเรื่องราวความเป็นมาของช้างที่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่ช้างในประเทศไทยนับได้ว่าเป็นความผูกพันกับคนไทยมานาน จนกลายมาเป็นช้างเลี้ยงที่มีความสำคัญและมีคุณค่ากับชุมชนและประเทศไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งกิจกรรมบางกิจกรรมอาจมองเป็นเรื่องธรรมดาของแหล่งท่องเที่ยว แต่ในทางกลับกันนักท่องเที่ยวอาจมองว่าเป็นการทารุณสัตว์ หากมองในทั้งสองด้าน ช้างคือสิ่งดึงดูดของ

แหล่งที่มีชีวิตและมีคุณค่ามาก ในบางกิจกรรมนักท่องเที่ยวอาจมีมุมมองว่าแหล่งท่องเที่ยวเอาเปรียบหรือใช้แรงงานช้างมากเกินไป

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ การนำช้างมาทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การขี่ช้าง กิจกรรมการแสดงของช้างที่ถูกมองว่าเป็นการทารุณสัตว์ (Cohen, E., 2009); (World Animal Protection, 2014); (Animals, M., 2019); (Srinok, N., 2020) ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวควรถูกปรับเปลี่ยนกิจกรรม การท่องเที่ยวช้างโดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของช้างเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนกิจกรรม การท่องเที่ยวช้างนั้นอาจไม่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่ยังคงสนใจกิจกรรม การท่องเที่ยวช้างในรูปแบบเดิม ดังนั้น กิจกรรมที่นำเสนอในแหล่งท่องเที่ยวควรสามารถตอบสนองต่อความต้องการและเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าในมุมมองของนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม

แหล่งท่องเที่ยวควาบาล

แหล่งท่องเที่ยวควาบาล หมายถึง สถานที่ที่มีการเลี้ยงช้างเพื่อวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีวิธีการและรูปแบบการเลี้ยงที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ บางแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะตามรูปแบบของการเลี้ยงช้างแบบโบราณตามหลักประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่และความเป็นชุมชนเลี้ยงช้าง บางแหล่งเป็นการเลี้ยงแบบมุ่งเน้นความเป็นธรรมชาติของช้างมากที่สุด เพราะฉะนั้นสถานที่เลี้ยงช้างและมีการฝึกช้างจึงเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวควาบาลยังมีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับช้างและการอนุรักษ์ช้าง (Conservation) มีลักษณะที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับช้างและร่วมสนับสนุนช่วยเหลือช้างที่กำลังลำบากอยู่ในปัจจุบัน เช่น ช้างพิการ ช้างชรา เป็นต้น ซึ่งช้างที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนี้จะได้เป็นช้างป่า แต่เป็นช้างที่ถูกฝึกและเลี้ยงดูอาจประสบอุบัติเหตุหรือถูกทอดทิ้ง แหล่งท่องเที่ยวที่มีการมุ่งเน้นการอนุรักษ์ช้างจะมีกระจัดกระจายในประเทศไทย โดยนักท่องเที่ยวที่มาเป็นอาสาสมัครส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวศัลยกรรมสูงและมาท่องเที่ยวใช้เวลานานหลายวัน

สภาพแวดล้อมในการท่องเที่ยวสัตว์ป่า เช่น ช้าง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท (Cohen, E., 2015) ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ (Fully Natural Settings) เช่น ถิ่นทุรกันดาร ป่า หรือทะเลทราย นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าถึงได้ เป็นเพียงการได้สังเกตการณ์ในระยะไกลเท่านั้นและสัตว์ป่ายังคงวิถีชีวิตตามธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสูง

2. สภาพแวดล้อมกึ่งธรรมชาติ (Semi-Natural Settings) เช่น อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งมีการควบคุมจากหน่วยงานของอุทยานที่เฝ้าดูแลอยู่

ห่าง ๆ แต่นักท่องเที่ยวก็สามารถเข้าชมได้ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดเอาไว้ว่าปลอดภัย เป็นเพียงการได้สังเกตการณ์ในระยะไกล เพื่อการอนุรักษ์และการเรียนรู้ โดยยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสูง และมีความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว

3. สภาพแวดล้อมกึ่งการสร้างขึ้น (Semi-Contrived Settings) เช่น สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ มีกิจกรรมจากเรื่องเล่า หรือป้ายสื่อความหมายของสัตว์ชนิดต่าง ๆ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ผ่าน กรงขัง เป็นเพียงการได้สังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด เพื่อการอนุรักษ์ เรียนรู้ ธรรมชาติจำลองของสัตว์

4. สภาพแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้น (Fully-Contrived Settings) เช่น สถานประกอบการที่มุ่งเน้นในการแสดงของสัตว์ อาทิ ปางช้างหรือแหล่งท่องเที่ยวควาบาล รวมถึงศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยที่ควบคุมดูแลโดยภาครัฐ มีกิจกรรมจากช้างที่ได้รับการฝึกฝนเพื่อความบันเทิงของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ช้างจะถูกฝึกให้เชื่อฟังโดยมนุษย์และให้ทำตามกิจกรรมของมนุษย์เพื่อการแสดงและให้ความบันเทิงกับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสและปฏิสัมพันธ์กับช้างได้อย่างใกล้ชิด

สภาพแวดล้อมกึ่งการสร้างขึ้น มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในบางจุดกับสภาพแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้น โดยสภาพแวดล้อมกึ่งการสร้างขึ้นมุ่งเน้นให้สัตว์ป่ายังอยู่ในพื้นที่เฉพาะในกรอบคอกกันชัดเจนเพื่อไม่ให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสหรือปฏิสัมพันธ์ได้โดยตรง ทำได้เพียงชื่นชมเรียนรู้พฤติกรรมของสัตว์จากภายนอกกรงคอกกัน หรือที่เรียกว่า สวนสัตว์ ที่มุ่งเน้นการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้พฤติกรรมของสัตว์ให้ได้มากที่สุด แต่ในบางสวนสัตว์ได้มีการฝึกสัตว์ในการแสดงความรู้เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และนักท่องเที่ยวอาจจะสามารถปฏิสัมพันธ์หรือสัมผัสกับสัตว์ได้ ดังนั้น หากเป็นลักษณะของสวนสัตว์แต่มีการฝึกให้มีการแสดง เช่น ช้างในสวนสัตว์ จะถือได้ว่าอยู่ในกลุ่มของสภาพแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นหรือแหล่งท่องเที่ยวควาบาล

ปัจจุบันประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวควาบาล จำนวน 233 ปางช้าง โดยแบ่งเป็นภาคเหนือจำนวน 102 แห่ง ภาคใต้จำนวน 76 แห่ง ภาคตะวันออกจำนวน 25 แห่ง ภาคตะวันตกจำนวน 23 แห่ง ภาคกลางจำนวน 4 แห่ง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 3 แห่ง โดยแบ่งตามเขตพื้นที่ปศุสัตว์ของสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ (สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์, 2552)

แนวคิดในการสร้างคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวควาบาล

นักท่องเที่ยวต่างชาติอาจมองว่าการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวควาบาลยังใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งยังไม่เหมาะสมกับช้างมากนักหรือมีผลต่อสวัสดิภาพของช้างที่ยังไม่เพียงพอ โดยอาจจะมาจากการเร่งสร้างกิจกรรมที่แปลกใหม่และแตกต่างออกไปจากเดิมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ในบางแหล่งท่องเที่ยวยังขาดเรื่องราวเกี่ยวกับคุณค่าของกิจกรรม

การท่องเที่ยวช่วง การอนุรักษ์และการท่องเที่ยวชุมชน แต่เน้นไปในการแสดงความรู้ของช่างมากกว่า ดังนั้น แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณค่าของกิจกรรมท่องเที่ยวแหล่งคชบาล จึงควรตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นการท่องเที่ยวที่เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน โดยการทบทวนแนวคิดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากในอดีตถึงปัจจุบันมี ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourist Destination and Tourism Product) ได้แก่ 5As ประกอบด้วย 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) คือ สิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว 2) สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง (Accessibility) คือ ความสะดวกสบายที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็วปลอดภัยและสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) คือ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว เช่น สาธารณูปโภค น้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์ ห้องสุขา และสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวมีความจำเป็นต้องใช้ เช่น โรงพยาบาล ธนาคาร สำนักงานไปรษณีย์ การบริการในกรณีฉุกเฉิน 4) ที่พัก (Accommodation) คือ สถานที่พักในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งควรมีจำนวนที่เพียงพอ มีความหลากหลายด้านราคาและมีการบริการที่เหมาะสม สถานที่พักควรอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวมากนัก และ 5) กิจกรรม (Activity) คือ นักท่องเที่ยวสามารถกระทำกิจกรรมในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยวเพื่อทำให้การท่องเที่ยวและช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยวน่าสนใจมากขึ้น กิจกรรมควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (Dickman, C. R., 1996)

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ 3As ประกอบด้วย 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์เป็นผู้ สร้างขึ้น 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) คือ มีโครงสร้าง สิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมของนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมและมีการบริหารจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ระบบขนส่ง ระบบสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค และ 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) คือ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบคมนาคมขนส่งประกอบด้วยเส้นทาง ยานพาหนะและผู้ประกอบการขนส่งเพื่อลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง (Collier, A. & Harraway, S., 1997)

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ 6As ประกอบด้วย 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) คือ สถานที่นั้นจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ต้องมีลักษณะดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการเดินทางไปท่องเที่ยว อาจเป็นสถานที่ที่เกิดในธรรมชาติ มนุษย์สร้างขึ้น หรือจำลองขึ้น มรดกวัฒนธรรม เทศกาลพิเศษ 2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) คือ สถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะต้องสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก มีเส้นทางและระบบการคมนาคมขนส่งประกอบด้วยถนนหนทาง สถานีชุมทางและพาหนะเดินทาง 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) คือ แหล่งท่องเที่ยวที่ดีควรมี สิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการใช้บริการของนักท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร

ร้านขายของ และการบริการทางการท่องเที่ยว 4) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) คือ แหล่งท่องเที่ยวที่ดีควรจะต้องมีกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมระหว่าง การมาเยี่ยมเยือน 5) การจัดบริการการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว (Available Packages) คือ การจัดบริการเหมาจ่ายโดยตัวกลางการท่องเที่ยวและตัวแทนจำหน่าย และ 6) การบริการอื่น ๆ (Ancillary Services) คือ การบริการที่ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยว เช่น การใช้ บริการธนาคาร การสื่อสารโทรคมนาคม ไปรษณีย์โรงพยาบาล ฯลฯ ถือว่าจำเป็นสำหรับ นักท่องเที่ยว (Buhalis, D., 2000)

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่จะสามารถทำให้แหล่งท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ ได้แก่ 10 As ประกอบด้วย 1) การตระหนักรู้ (Awareness) คือ ระดับการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ว่ามีข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด 2) ความมีเสน่ห์ดึงดูด (Attractiveness) คือ ขอบเขตของการชวนให้เดินทางไปเยือน 3) มีการจัดหาให้บริการ (Availability) คือ ความสะดวกในการดำเนินการจองและสำรองที่นั่งรวมถึงช่องทางการติดต่อ 4) การเข้าถึง (Access) คือ ความสะดวกสบายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทั้งเที่ยวไปและ เที่ยวกลับ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้สะดวก 5) สภาพของแหล่ง ท่องเที่ยว (Appearance) คือ แหล่งท่องเที่ยวมีความสามารถในการสร้างความประทับใจตั้งแต่ แรกเข้าถึง ตลอดช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวอยู่ภายในแหล่งท่องเที่ยว 6) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) คือ แหล่งท่องเที่ยวจัดให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย 7) การสร้างความมั่นใจ (Assurance) คือ แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัยและไม่เป็นอันตรายกับนักท่องเที่ยว 8) ความประทับใจ (Appreciation) คือ แหล่งท่องเที่ยวมีบุคลากร ชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเป็น มิตรกับนักท่องเที่ยว 9) การนำไปปฏิบัติ (Action) คือ แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดทำแผนพัฒนา ระยะยาว รวมถึงแผนการตลาด และ 10) การประเมินผล (Accountability) คือ การประเมินผล แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Morrison, A. M., 2013)

จากแนวคิดที่ได้ทบทวนมาทั้งหมดนั้น มุ่งเน้นในการพัฒนาด้านองค์ประกอบหลักของ แหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่ได้มุ่งเน้นในการพัฒนาไปที่กิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งที่กิจกรรม การท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดที่สำคัญมากสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและเป็นการท่องเที่ยวที่ เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่า ซึ่งต่อมาได้พบกับแนวคิดที่เริ่มมุ่งเน้นการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับสัตว์ป่าในสวนสัตว์ โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม การท่องเที่ยวสัตว์ป่าเป็นหลัก ได้แก่ กรอบแนวคิดจริยธรรม (Ethical Framework) ประกอบด้วย 1) การอนุรักษ์แบบเห็นอกเห็นใจ (Compassionate conservation) 2) การดูแลรักษาสวัสดิภาพสัตว์ (Conservation welfare) 3) หน้าที่ในการดูแล (Duty of care) ซึ่งแนวคิดนี้พยายามศึกษาถึงการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับสัตว์ป่าที่เหมาะสม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ลึกซึ้ง แต่อาจไม่สามารถใช้ได้กับการท่องเที่ยวสัตว์ป่าใน

รูปแบบอื่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเทศบาลที่อาจมีกิจกรรมที่สามารถปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวได้หลากหลายวิธีการมากกว่าสัตว์ป่าที่อยู่ในสวนสัตว์ (Learmonth, M. J., 2020)

สุดท้ายได้พบว่าแนวคิดที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวเทศบาลมากที่สุด คือ แนวคิดการสร้างความน่าหลงใหลในจุดหมายปลายทาง (Destination Fascination Scale) ที่นิยมนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเทศบาลได้ ดังนี้ (Liu, C.-R. et al., 2017)

1. ความลึกลับ (Mystique) ได้แก่ ความมีเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยว ความลึกลับของกิจกรรมที่ผ่าน การเล่าเรื่อง มีเป้าหมายให้มีความน่าหลงใหลที่นำไปสู่การเกิดประสบการณ์ตลอดการเดินทาง มีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับช้างในประเทศไทยที่มีทั้งความผูกพันทางประวัติศาสตร์และชุมชน มีความเชื่อความศรัทธาในการเลี้ยงช้างและมีรูปแบบวิธีการฝึกที่มีมนต์ขลัง มีเสน่ห์ มีความน่าตื่นตาตื่นใจในการได้ชม การแสดงของช้าง รวมทั้งการได้ขี่ช้าง การเล่าเรื่องลึกลับเป็นรูปแบบของกระบวนการเพื่อสร้างความหลงใหลแหล่งท่องเที่ยวที่ดี (Chen, P. J. & Kerstetter, D. L., 1999) แหล่งท่องเที่ยวปลายทางถูกกระตุ้นด้วยมนต์ขลัง ความหลงใหลซึ่งก่อให้เกิดการสำรวจและการค้นพบอาจเป็นสิ่งลึกลับทางทางประวัติศาสตร์ ความมีมนต์ขลังก่อให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าหลงใหล

2. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร (Richness) ได้แก่ ความหลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว หากมีกิจกรรมที่มีความหลากหลายมากก็จะทำให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแข่งขันในแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์กระตุ้นการกลับมาเยือนอีกครั้ง โดยเกิดจากความตั้งใจของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเพลิดเพลินไปกับประสบการณ์ต่าง ๆ พร้อมกัน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ส่งผลต่อความสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีการมีความหมายต่าง ๆ ในจุดหมายปลายทาง (Kaplan, S., 1995)

3. ความน่าดึงดูดใจ (Attractiveness) ได้แก่ ความน่าดึงดูดใจของจุดหมายปลายทางจะถูกกำหนดจากการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ความน่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ และสามารถกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาเพลิดเพลินไปกับความรื่นรมย์ และเกิดประสบการณ์ มีความสุนทรีะทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความน่าดึงดูดของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับความชอบส่วนตัวของนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจที่จะกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ช้างมีความน่าดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพราะในประเทศไทยมีความใกล้ชิดกับช้างและการท่องเที่ยวเกี่ยวกับช้างหลากหลายรูปแบบ ความน่าดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวนั้นถูกกำหนดโดยการตัดสินใจด้านสุนทรีะของนักท่องเที่ยวเอง จุดหมายปลายทางกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาเพลิดเพลินไปกับความรื่นรมย์และสร้างประสบการณ์ได้

4. ความมีเอกลักษณ์ (Uniqueness) ได้แก่ เอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวหรือจุดหมายปลายทางนั้น การรับรู้ได้ถึงความพิเศษที่อยากจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบอื่น ความมีเอกลักษณ์ของกิจกรรม การท่องเที่ยวที่น่าหลงใหล มีกระบวนการด้านประสบการณ์ การรับรู้ถึงความมีเอกลักษณ์ ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเพลิดเพลินไปกับความรู้สึทางจิตใจที่ต้องการออกจากภาระผูกพันในกิจวัตรประจำวัน ความมีเอกลักษณ์เป็นกุญแจสำคัญเป็นการวัดภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเพราะในแต่ละสถานที่ต่างมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป ความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแหล่งท่องเที่ยวเทศบาลและเป็นเอกลักษณ์ของไทยตั้งแต่โบราณที่ไม่มีประเทศใดมี โดยเฉพาะเอกลักษณ์ของช้างกับความเป็นชาติไทยและยังรวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นในจุดหมายปลายทางนั้น ความมีเอกลักษณ์เป็นกุญแจสำคัญของการวัดจุดหมายปลายทางเพราะมีรูปร่างที่แตกต่างกัน และทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจว่าอะไรเป็นสิ่งที่พิเศษเกี่ยวกับ แหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว คือ การสร้างแบรนด์ของแหล่งท่องเที่ยว (Echtner, C. M. & Ritchie, J. B., 1993) การสร้างแบรนด์ คือ การปรับปรุงเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถระบุแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางได้และสามารถสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับนักท่องเที่ยวได้ (Kim, S.-H. et al., 2009)

5. ความเหมาะสมและพอดี (Fitness) ความพอดีและเข้ากันได้ระหว่างภาพลักษณ์ของ แหล่งท่องเที่ยวกับตัวนักท่องเที่ยวเอง รู้สึกว่ามีความเหมาะสมกับความต้องการท่องเที่ยวของตนในสภาพแวดล้อมโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยว โดยแหล่งท่องเที่ยวควรมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว การจัดบริการของกิจกรรมที่เหมาะสมกับช้างและความรู้ช้าง และมีความเข้ากันได้ดีกับนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม ซึ่งการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแหล่งเทศบาลที่เหมาะสมจะส่งผลต่อสวัสดิภาพของช้างทั้งด้านร่างกายและจิตใจ นักท่องเที่ยวมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวควบคู่กับภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่จริงในอุดมคติและสังคมของนักท่องเที่ยว (Sirgy, M. J. & Su, C., 2000) ความสอดคล้องของนักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวช่วยยกระดับตัวตนด้วยสถานที่และกระตุ้นความตั้งใจที่มีผลต่อความภักดีของนักท่องเที่ยวที่เต็มใจที่จะใช้เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระยะยาวกับแหล่งท่องเที่ยว (Stokburger-Sauer, N. E., 2011)

6. ความเป็นมิตร (Friendliness) ความเป็นมิตรของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ได้ จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับการบริการในกิจกรรมที่ได้สัมผัส โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความมุ่งมั่น ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวแหล่งเทศบาลที่สามารถให้คุณค่าต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวช้างได้ ความเข้าใจและระลึกถึงเสมอในขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวเทศบาลนั้น ในการรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมในการตระหนักรู้และร่วมมือที่เป็นมิตรเพื่อการอนุรักษ์ช้างเลี้ยง

สู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แหล่งท่องเที่ยวควบาลเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัวและการสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึงบริบทของพื้นที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะถ้าแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างความน่าหลงใหลให้กับนักท่องเที่ยวจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่จะทำให้นักท่องเที่ยวพอใจในคุณค่าของกิจกรรม การท่องเที่ยวและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวซ้ำได้

สรุป

แนวคิดที่จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควบาล นอกจากแนวคิดในการพัฒนาด้านสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของช้าง การพัฒนาด้านคุณค่าของกิจกรรมการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดหลักที่ใช้ในการนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านพฤติกรรมความสามารถของช้าง โดยเฉพาะการแสวงหาแนวคิดที่สามารถผสมผสานสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ กับการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวบนวิถีคุณค่าของช้างจะเป็นการแสดงถึงความเป็นมิตรกับช้างอย่างแท้จริง เพราะไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการขี่ช้าง กิจกรรมการแสดงของช้าง ต่างก็เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวยังคงชื่นชอบและเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย ซึ่งสาเหตุของประเด็นปัญหาที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในมุมมองที่ไม่ดี ถูกมองว่าเป็นการทารุณสัตว์ เป็นผลมาจากในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีความพยายามหากิจกรรมรูปแบบใหม่เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจมาท่องเที่ยว ซึ่งบางกิจกรรมอาจมีโอกาสเกิดอันตรายกับช้างได้ เช่น การแสดงช้างปั่นจักรยาน ช้างยืนขาเดียว ช้างดำน้ำ ภายใต้อากาศที่ร้อนและมีแหล่งน้ำทางธรรมชาติน้อยทำให้ช้างเกิดความเครียดได้ จะเห็นได้ว่าการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยไม่ใส่ใจว่าช้างจะมีความสุขหรืออยากทำกิจกรรมนั้นหรือไม่ ย่อมส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ไม่ดีจากที่นักท่องเที่ยวได้พบเห็นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการใช้ตะขอและการล่ามโซ่ตลอดเวลาที่อาจเกิดความจำเป็นอย่างจนส่งผลต่อการสร้างความโหดร้ายให้กับช้าง ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ได้จากสิ่งที่พบเห็น ทุกกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างมีคุณค่าต่อแหล่งท่องเที่ยวเพราะช่วยสร้างรายได้และความอยู่รอดแต่อาจจะมีคุณค่าสำหรับช้างเลย จึงควรแสวงหาแนวคิดที่สามารถพัฒนาคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุด การแสวงหาแนวคิดในการสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควบาลที่มีความสำคัญมาก เพราะแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างช้างกับการปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงพฤติกรรมทางธรรมชาติของช้างให้มากที่สุด การนำแนวคิดในการพัฒนาคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวควบาลให้มีความน่าหลงใหลได้และมีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมทางธรรมชาติของช้าง

ควรมี 1) ความลึกซึ้ง มีเสน่ห์ มีเรื่องราวน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว 2) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ความหลากหลายของทรัพยากรที่ข้างต้องการ 3) ความน่าดึงดูดใจที่นักท่องเที่ยวต้องการ 4) ความมีเอกลักษณ์ของข้าง 5) ความเหมาะสมพอดีและเข้ากันได้ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวของเทศบาลและกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) ความเป็นมิตร นักท่องเที่ยวยังคงสามารถปฏิสัมพันธ์กับข้างผ่านกิจกรรม การท่องเที่ยวได้จากแนวคิดการพัฒนาคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวของเทศบาลให้มีความน่าหลงใหลนั้น นักวิชาการควรมุ่งเน้นในการศึกษาถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวของเทศบาลว่านักท่องเที่ยวมองว่ามีคุณค่าหรือไม่และควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร เพราะหากจะต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นในรูปแบบใหม่หรือการปล่อยข้างอย่างอิสระภายในแหล่งท่องเที่ยว อาจส่งผลกระทบต่อในบางแหล่งท่องเที่ยวที่ยังคงใช้การแสดงความแสนรู้ของข้างเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นความอยู่รอดของแหล่งท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนและไม่ได้เป็นการทารุณสัตว์หรือใช้ข้างทำงานมากเกินไป นอกจากการพัฒนาให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่มีคุณค่ามากขึ้นแล้วยังเป็นการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมองว่าไม่ดีหรือไม่เหมาะสมกับข้าง ไม่ว่าจะเป็นการขี่ข้าง หรือกิจกรรมการแสดงความแสนรู้ของข้างให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มมากที่สุด อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ข้างได้รับการอนุรักษ์อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของข้าง ความรู้ข้างและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวของเทศบาล ในการพัฒนาคุณค่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของเทศบาลจะนำไปสู่การพัฒนาที่สามารถทำให้เกิดการสร้างกิจกรรมที่เป็นมิตรกับข้าง ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มและไม่ถูกมองว่าเป็นการทารุณสัตว์ ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของข้าง ความรู้ข้าง ผู้ประกอบการ และชุมชน ปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความใส่ใจข้างมากขึ้นและพยายามหาแนวทางการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าประทับใจและอยู่ภายใต้ความใส่ใจเกี่ยวกับจริยธรรมที่มีต่อการท่องเที่ยวของเทศบาล นอกจากนี้ หากสามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้มีคุณค่ามากขึ้นย่อมส่งผลต่อการรับรู้ได้ถึงความเป็นมิตรกับข้างของนักท่องเที่ยว และสิ่งที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาต่อไป คือ การประชาสัมพันธ์ถึงความเป็นมิตรกับข้าง ความใส่ใจข้างของแหล่งท่องเที่ยว เพราะสำหรับในประเทศไทยแล้วข้างเป็นทั้งเอกลักษณ์ของชาติไทยมีความผูกพันกันมาตั้งแต่ในอดีตจากรุ่นต่อรุ่น ซึ่งในปัจจุบันนักท่องเที่ยวหลายกลุ่มยังคงได้รับรู้ข่าวสารและสื่อออนไลน์เกี่ยวกับมุมมองการบังคับและทารุณข้าง หรือมีความรู้สึกว่าการท่องเที่ยวจัดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมกับข้าง ทั้งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนพยายามแก้ปัญหามุมมองที่ไม่ดีนี้มาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่สามารถแสดงให้นักท่องเที่ยวรับรู้ได้ถึงความเป็นมิตรกับข้างอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2556). พิธีมอบเครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยว ประจำปี พ.ศ. 2555 - 2556. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สถาบันคชบาลแห่งชาติในพระอุปถัมภ์ฯ. (2561). โครงการ “การประชุมช้างแห่งชาติ ประจำปี 2561” วันที่ 2 - 3 สิงหาคม 2561. เรียกใช้เมื่อ 31 สิงหาคม 2562 จาก <https://shorturl.asia/pVUgW>
- สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์. (2552). รายชื่อปางช้างในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 17 สิงหาคม 2562 จาก <https://dld.go.th/th/index.php/th/Animals>, M. (2019). Daily Mail online. Retrieved August 17, 2019, from www.dailymail.co.uk
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism management*, 21(1), 97-116.
- Chen, P. J. & Kerstetter, D. L. (1999). International students' image of rural Pennsylvania as a travel destination. *Journal of travel research*, 37(3), 256-266.
- Cohen, E. (2009). The wild and the humanized: Animals in Thai tourism. *Anatolia*, 20(1), 100-118.
- Cohen, E. (2015). Young elephants in Thai tourism: A fatal attraction. *Animals and tourism: Understanding diverse relationships*, 34(2), 163-177.
- Collier, A. & Harraway, S. (1997). *Tourism Industry Principles of Tourism*. Auckland: Longman Paul Ltd.
- Dickman, C. R. (1996). Impact of exotic generalist predators on the native fauna of Australia. *Wildlife Biology*, 2(3), 185-195.
- Dissanayake, D. M. M. I. (2016). Promoting Elephant Friendly Tourism in Sri Lanka. In Anura Manatunga, K.A.T. Chamara, Thilina Wickramaarachchi and Harini Navoda de Zoysa (Eds.), *International Conference on Asian Elephants in Culture & Nature*, 20th - 21st August 2016 (pp. 170-180). Sri Lanka: Centre for Asian Studies, University of Kelaniya, Sri Lanka.
- Echtner, C. M. & Ritchie, J. B. (1993). The measurement of destination image: An empirical assessment. *Journal of travel research*, 31(4), 3-13.
- Kachel, U. E. (2018). Sense-and decision-making in online discussions: To ride or not to ride an elephant in Thailand. 28th Annual CAUTHE Conference : Get Smart: Paradoxes and Possibilities in Tourism, Hospitality and Events

- Education and Research - University of Newcastle, Newcastle, Australia, 12(1), 777-780.
- Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of environmental psychology*, 15(3), 169-182.
- Kim, S.-H. et al. (2009). Structural relationships among involvement, destination brand equity, satisfaction and destination visit intentions: The case of Japanese outbound travelers. *Journal of Vacation Marketing*, 15(4), 349-365.
- Learmonth, M. J. (2020). Human-Animal Interactions in Zoos: What Can Compassionate Conservation, Conservation Welfare and Duty of Care Tell Us about the Ethics of Interacting, and Avoiding Unintended Consequences? *Animals*, 10(11), 1-14.
- Liu, C.-R. et al. (2017). Destination fascination: Conceptualization and scale development. *Tourism management*, 63(1), 255-267.
- Morrison, A. M. (2013). *Marketing and managing tourism destinations*. London: Routledge.
- Sirgy, M. J. & Su, C. (2000). Destination image, self-congruity, and travel behavior: Toward an integrative model. *Journal of travel research*, 38(4), 340-352.
- Srinok, N. (2020). Marketing communication tools for elephant camp business a case study of Ayutthaya elephant palace & royal kraal. In *Master of Arts (Marketing Communications)*. Rajamangala University of Technology Phra Nakhon.
- Stokburger-Sauer, N. E. (2011). The relevance of visitors' nation brand embeddedness and personality congruence for nation brand identification, visit intentions and advocacy. *Tourism management*, 32(6), 1282-1289.
- World Animal Protection. (2014). *Checking out of cruelty*. World Animal Protection. Company Limited by Guarantee in England and Wales, Registration No. 4029540. Registered Charity 1081849. Retrieved March 27, 2019, from www.worldanimalprotection.org/tourismguide

แนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย*

COMMUNICATION MANAGEMENT GUIDELINES AND THE IMPACT OF ESPORTS IN THAI SOCIETY

ณัฐพงษ์ สายพิน

Natthapong Saipin

วรชัย คุรุจิต

Warat Karuchit

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

National Institute of Development Administration, Thailand

E-mail: realdimos@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การสื่อสารในเกมและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต 2) ผลกระทบของอีสปอร์ต และ 3) แนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วย 1) การวิเคราะห์เอกสาร 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และ 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก คือ นักกีฬาอีสปอร์ต ผู้เล่นเกมอีสปอร์ต นักวิชาการและนักวิชาชีพ จำนวน 16 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า 1) การสื่อสารในเกมและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตเป็นการสื่อสารแบบสองทาง มีการสื่อสารผ่านข้อความตัวอักษรทางช่องแชทและผ่านการสนทนาทางไมค์และลำโพงของระบบเกม วัตถุประสงค์ในการสื่อสารแบ่งเป็น 2 ฐานะ คือ แคสเตอร์และนักกีฬาอีสปอร์ต ในฐานะผู้ส่งสารใช้เพื่อการแคสเกม และเกมเมอร์ฐานะผู้รับสารใช้เพื่อติดตามการแคสเกม การสื่อสารในการแคสเกมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะตัวของแคสเตอร์ ซึ่งพบความรุนแรงต่อผู้เล่นที่เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในการสื่อสารอีสปอร์ตส่งผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ผลกระทบเชิงบวกด้านอารมณ์ พบว่าเป็นกิจกรรมสันตนาการที่สร้างความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียด และผลกระทบเชิงลบด้านสุขภาพ พบปัญหาสุขภาพกายที่เกี่ยวกับสายตา ปวดกล้ามเนื้อ พฤติกรรมเนือยนิ่ง และปัญหาสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสพติดเกม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน 2) ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย ผ่าน ESPORTS Model เช่น E: Ecosystem of Esports, S: Social Media and Game Communication, P: Protection of Children and Adolescents เป็นต้น

* Received 18 October 2022; Revised 25 October 2022; Accepted 28 October 2022

คำสำคัญ: การสื่อสาร, ผลกระทบ, อีสปอร์ต

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) communication in game and esports online community; 2) impact of esports in Thai society and 3) communication management guidelines and impact of esports in Thai society. Qualitatively, the research is conducted by 1) Document Analysis 2) Participant Observation 3) In-depth Interview of 16 people who were esports athletes, esports player, scholar and professional, which was purposive sampling. The research outcomes are 1) Communication in esports games and online gaming communities is Two Way Communication. Through the game systems, communication messages are interacted through text boxes and vocal conversations via speakers and microphones. The purposes of communication are delivered based on two positions. Firstly, as senders, game casters and esports athletes communicate to cast the games. Secondly, as receivers, gamers watch and follow the game casting. In gaming context, various communicative styles are created, depending on different personalities of each game casters. Noticeably, abusive languages and contents are detected, especially among children and adolescents. According to the interview, esports contain both positive and negative impacts. Regarding the upside, it is a recreational activity which emotionally provides entertainment and relaxation. However, the downside concerns both physical and mental healths such as eyesight problems, muscle pain, sedentary behavior, and game addiction. 2) The researcher proposes ESPORTS Model as guidelines for communication management and the impact of esports in Thai society. They are E: Ecosystem of Esports, S: Social Media and Game Communication, P: Protection of Children and Adolescents, O: Opportunity to Create New Careers, R: Rules, Regulations and Responsibility, T: Training to Create Smart Players and Business Operators and S: Soft Power Esports Industry.

Keywords: Communication, Impact, Esports

บทนำ

ปัจจุบันนี้การแข่งขันเกมออนไลน์ ได้ถูกจัดเป็นกีฬาชนิดหนึ่งซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาในระดับสากลในชื่อ “อีสปอร์ต (Esport)” หรือการแข่งขันเกมในเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแข่งขันที่อยู่บนหน้าจอคอมพิวเตอร์หรือสมาร์ทโฟนที่กำลังเปลี่ยนให้ “การเล่นเกม” เป็นมากกว่าแค่การเล่นเพื่อฆ่าเวลา โดยมีเรื่องของชื่อเสียงและเงินรางวัลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอีสปอร์ตกลายเป็นเกมกีฬาชนิดหนึ่งที่สามารถสร้างชื่อเสียงและรายได้จากการแข่งขันในลักษณะของเงินรางวัล เกมเมอร์หรือนักกีฬอีสปอร์ตที่เป็นผู้แข่งขันอีสปอร์ตนั้นมีการฝึกซ้อมกันอย่างเข้มข้น สามารถสร้างเป็นอาชีพ และมีสปอนเซอร์จำนวนมากที่พร้อมสนับสนุนเหล่านักกีฬาไซเบอร์ (Cyberathlete) ในการจัดทัวร์นาเมนต์แข่งขันอยู่เสมอ จึงเป็นสิ่งที่สร้างความน่าสนใจและดึงดูดเหล่าบรรดาเกมเมอร์ให้เข้ามามีส่วนร่วมในวงการอีสปอร์ตจำนวนมาก สำหรับการแข่งขันอีสปอร์ตของสังคมไทย มีจุดเริ่มมาจากการจัดแข่งขันเกมออนไลน์ประเภทต่าง ๆ จากอีเวนต์แข่งเดี่ยว แข่งเป็นทีม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ก่อนที่มีการบรรจุในมหกรรมกีฬามหาวิทยาลัยระดับนานาชาติเมื่อหลายปีก่อน ในประเทศไทยเองก็ได้มีการจัดแข่งขันอีสปอร์ตในงาน U-League ที่จัดการแข่งขันขึ้นโดยมีผู้เข้าชมที่เป็นนักศึกษาและบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นเยาวชนจากเครือข่ายมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เข้าร่วมแข่งขันของประเทศไทย (เอ็มไทยนิวส์, 2560)

บริษัทเน็กซ์อน (Nexon) ซึ่งเป็นผู้พัฒนาและให้บริการเกมจากประเทศเกาหลีได้ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2537 มีเกมให้บริการมากกว่า 100 เกม ใน 190 ประเทศทั่วโลก และมีจำนวนผู้เล่นที่ได้ลงทะเบียนกับบริษัทไว้ถึง 1,500 ล้านคน โดยมีการเติบโตแบบก้าวกระโดดมาตลอดจนได้มีการเสนอขายหลักทรัพย์ครั้งแรกของบริษัทให้กับนักลงทุน (Initial Public Offering) ซึ่งนิยมเรียกกันว่า หุ่น IPO เป็นลักษณะของกิจการที่เข้าจดทะเบียนเพื่อซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์ โดยในปี พ.ศ. 2554 เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของประเทศญี่ปุ่นด้วยมูลค่าหลักทรัพย์สูงสุดของปีนั้น ปัจจุบันเน็กซ์อนได้กลายเป็นบริษัทเกมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศเกาหลี โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น มีรายได้ในปีที่ผ่านมามูลค่า 58,000 ล้านบาท มีสนามแข่งอีสปอร์ตเป็นของตัวเองในการทำกิจกรรมโปรโมตร่วมกับเกมต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนหลักให้นักกีฬา สโมสรต่าง ๆ และมีสตูดิโอสำหรับผลิตเกมโดยเฉพาะถึง 10 แห่ง ทั่วโลก ในส่วนของประเทศไทยนั้น เน็กซ์อนเข้าสู่ตลาดประเทศไทยในนาม บริษัท เน็กซ์อน (ไทยแลนด์) จำกัด ด้วยการเข้าซื้อบริษัท ไอ ดิจิตอล คอนเนคท์ จำกัด หนึ่งในผู้ให้บริการเกมออนไลน์ของไทย มีแผนสนับสนุนอีสปอร์ตและนำเกมเพื่อการแข่งขันเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2561 ที่ผ่านมา (ฐานเศรษฐกิจ, 2560); (ดิจิทัลเอจ, 2560) ทั้งนี้ประเทศไทยถือเป็นตลาดสำคัญของอีสปอร์ต และถือว่ามีอัตราการเติบโตสูงที่สุดในโลกเมื่อพิจารณาจากจำนวนผู้ชมที่ติดตามอย่างสม่ำเสมอ (Esports Enthusiasts) โดยปี พ.ศ. 2559 มีผู้ชม 7,400,000 คน ปี พ.ศ. 2560 มีผู้ชม 8,800,000 คน และ ปี พ.ศ. 2561 มีผู้ชม 11,400,000 คน และเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ชมในอาเซียนแล้ว พบว่า ร้อยละ 61 เป็นผู้ชมจากประเทศไทย (มาร์เก็ตเธียร์, 2562) จะเห็นได้ว่าเกมอีสปอร์ตรวมถึงชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตนั้น เป็นพื้นที่หนึ่งในโลกเสมือนที่เป็นแหล่งรวมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ไว้

ได้กลายมาเป็นรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมที่กลุ่มเด็ก เยาวชน และกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานให้ความสนใจเข้าชมและเข้าร่วมเล่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สำหรับกรณีของการเข้าถึงการสื่อสารในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตที่เป็นพื้นที่สาธารณะในการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ นั้น มีช่องทางการสื่อสารมากมายและเข้าถึงได้โดยง่าย ทั้งเกมอีสปอร์ตที่มีระบบสื่อสารในเกม แฟนเพจของเกมอีสปอร์ต รายการถ่ายทอดสดการแข่งขัน (Tournament) การไลฟ์สด (Live) สตรีมมิง (Streaming) จากผู้เล่นเกม การพากย์เกมจากแคสเตอร์ (Caster) หรือแอดมิน (Admin) ที่ดูแลระบบ เพื่อแชร์เทคนิคการเล่นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับอีสปอร์ตจากแพลตฟอร์มของผู้ให้บริการต่าง ๆ เช่น ทวิต (Twitch) ยูทูบ (Youtube) เฟซบุ๊ก (Facebook) และไลน์ (Line) เป็นต้น ช่องทางการสื่อสารเหล่านี้เป็นการสื่อสารของกลุ่มผู้เล่นเกมอีสปอร์ต เป็นสังคมที่อยู่บนอินเทอร์เน็ตที่สร้างชีวิตเสมือนจริงของผู้เล่นเกม มีการสื่อสารของคนที่เล่นเกมด้วยกัน โดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความสนใจร่วมกัน การสื่อสารของกลุ่มผู้เล่นเกมอีสปอร์ต จะใช้การสื่อสารทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมตามอัตลักษณ์ของผู้เล่น ถ้าหากว่าเพื่อนที่เล่นเกมเหล่านั้นยอมรับในการสื่อสารของกลุ่มได้ แต่ถ้าหากในกลุ่มเพื่อนมีการสร้างกฎกติกาในเรื่องของการสื่อสารจำเป็นต้องสื่อสารหรือใช้คำพูดที่เหมาะสมตามที่เพื่อนสร้างกฎกติกาไว้ ถึงจะสามารถเล่นกับเพื่อนในกลุ่มได้ แต่ถ้าหากไม่ยอมรับในกฎกติกาของการสื่อสารที่ตั้งไว้ ก็ต้องไปหาเล่นกับเพื่อนกลุ่มอื่น นอกจากนี้ หากผู้ดูแลเกมหรือผู้ดูแลเพจ (Admin) ตลอดจนผู้ให้บริการเกมไม่มีความความรับผิดชอบในด้านการให้บริการ โดยปล่อยให้เกิดการสื่อสารในกลุ่มผู้เล่นที่ไม่เหมาะสม จะทำให้การสื่อสารผ่านการเล่นเกมอีสปอร์ตเป็นช่องทางการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมของสังคม (อภิวรรณ ศิรินันทนา, 2559)

อีสปอร์ตสำหรับเด็กและเยาวชนแล้วถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันมาก เนื่องจากเป็นสื่อที่ให้ความบันเทิง สร้างความเพลิดเพลิน สามารถหาความเข้าใจเนื้อหาและวิธีการเล่นได้ง่าย สร้างความตื่นเต้น ตลอดจนสร้างการติดตามผลการแข่งขัน นอกจากนั้นยังทำหน้าที่เป็นสื่อบอกเล่าความเป็นไปในสังคมในช่วงเวลานั้นๆ ด้วยผ่านชุมชนออนไลน์ของแวดวงอีสปอร์ตต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแหล่งการสื่อสารเพื่อนำเสนอเรื่องราว ข่าวสาร เนื้อหา สาระบันเทิง เกร็ดความรู้ เทคนิคการเล่น การถ่ายทอดสดการแข่งขันทัวร์นาเมนต์ ความคิดคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ เกี่ยวกับอีสปอร์ตในสังคมไทยได้ อย่างไรก็ตามอีสปอร์ตนั้นสามารถสร้างค่านิยมและส่งผลเชิงบวกทางพฤติกรรมได้ และในทางตรงกันข้ามก็สามารถสร้างค่านิยมและส่งผลเชิงลบทางพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องให้แก่เด็กและเยาวชนได้เช่นกัน นอกจากนี้เกมอีสปอร์ตที่เล่นได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านดีไวซ์ต่าง ๆ พร้อมกับกลไกที่พัฒนาให้ผู้เล่นติดได้ง่าย กำลังขยายประชากรเกมเมอร์ในประเทศไทยจากแวดวงเด็กและเยาวชนสู่วัยทำงาน การเข้าถึงเกมได้ง่ายตลอดวันทำให้ภาวะติดเกมไม่ได้เป็นเรื่องของเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ผู้ใหญ่ทำงานอาจจะพบว่าตัวเองและคนรอบข้างติดเกมได้มากขึ้น

แต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถแบ่งเวลาได้อย่างพอเหมาะ ซึ่งอาจจะส่งผลตามมาเมื่อการเล่นเกมกินเวลากิจกรรมอื่นที่สำคัญกว่า ซึ่งกรมสุขภาพจิตระบุว่าสิ่งที่กังวลจากความเข้าใจผิดคิดว่าการแข่งขันอีสปอร์ตโดยเฉพาะเกมประเภทโมบ้า (MOBA) มีอันตรายต่อสมองที่บริเวณสมองส่วนหน้าของเด็กและวัยรุ่น มีผลต่อการควบคุมความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมโดยตรง ในขณะที่สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ระบุว่าหากเด็กใช้เวลาหมกมุ่นอย่างมากกับการเล่นเกมนั้นคือสัญญาณที่กำลังเกิดปัญหาติดเกม (ปีพียูไทย, 2560); (ไทยทรูทูน, 2560)

จากเหตุผลข้างต้นที่กล่าวมา ทำให้เห็นภาพรวมได้ว่าสถานการณ์ของอีสปอร์ตในสังคมไทยกำลังเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งมีทั้งคุณและโทษ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาความสมดุลระหว่างทั้งสองด้าน และยังมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนางานต่าง ๆ ทั้งการสื่อสาร เกม การกีฬา เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และความสามารถในการแข่งขันของคนไทย ซึ่งยังอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วงหากผู้ที่เกี่ยวข้องยังเป็นเด็กและเยาวชน จากบริบทการแข่งขันเกมออนไลน์สู่บริบทอีสปอร์ตจึงเป็นการก้าวข้ามผ่านปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อผู้คนอย่างมาก เกมเมอร์เหล่านี้จึงเป็นกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในบริบทของการสื่อสารในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตทั้งสิ้น

ผู้วิจัยมุ่งหวังว่าผลของการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงแนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทยว่าเป็นเช่นไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบริบทของผู้เล่นเกมอีสปอร์ตได้มากขึ้น สร้างความเข้าใจ เข้าถึงตัวตนของเกมเมอร์กลุ่มนี้ด้วยการสื่อสาร รวมทั้งนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการอีสปอร์ตได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารในเกมและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของอีสปอร์ต
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พฤติกรรมการเล่น และผลกระทบจากการเล่นเกมอีสปอร์ตที่เกิดขึ้นอยู่ในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตในสังคมไทยจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในบริบทอีสปอร์ต โดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือผู้เล่นเกมอีสปอร์ต (Esport Gamer) ในสังคมไทยที่เป็นผู้เล่นเกมอีสปอร์ตโดยเล่นเกม ฝึกซ้อม ชมสดริมมิง ติดตามการแข่งขันหรือเข้ากลุ่มชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต ไม่จำกัดเพศและอายุ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงศึกษาในภาพรวมทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในส่วนของเบื้องหลังวิถีคิดของกลุ่มตัวอย่างว่า มีรูปแบบ วิธีการ รวมไปถึงลักษณะ

ของการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างไร โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยอาศัยเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เกี่ยวกับเกมอีสปอร์ต เกมโมบ่า (MOBA) และชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำไปสู่การทำความเข้าใจเบื้องต้น ประกอบด้วย

1.1 เกมอีสปอร์ตประเภทโมบ่า (MOBA) ที่ได้รับความนิยมในสังคมไทย ได้แก่ ROV และ DOTA2 โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกจากเกมที่ได้รับการคัดเลือกเป็น Best MOBA Game ในงาน Thailand Game Awards 2017 ซึ่งเป็นรางวัลสำหรับเกมแนวโมบ่าที่ดีที่สุดแห่งปี พิจารณาจากเกมที่มีการอัปเดตแพตช์และเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง การทำการตลาดที่สร้างสรรค์ รวมไปถึงการให้บริการที่ดีและการดูแลเอาใจใส่ผู้เล่น

1.2 ชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต ได้แก่ เกมอีสปอร์ต เว็บไซต์เกี่ยวกับอีสปอร์ต แฟนเพจแอปพลิเคชันถ่ายทอดสดการแข่งขันอีสปอร์ต ได้แก่ เฟซบุ๊ก ยูทูบ ทวิต และไลน์

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปสังเกตและมีส่วนร่วมในกลุ่มตัวอย่างในลักษณะของการเข้าไปเล่นเกมอีสปอร์ตร่วมกับผู้เล่นอื่น การเข้าไปร่วมอยู่ในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต และการเข้าไปสังเกตการณ์ในการแข่งขันทัวร์นาเมนต์ หรือการจัดงานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอีสปอร์ตเพื่อทำการสังเกตการณ์ในประเด็นที่ต้องการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำข้อมูลที่ได้มาประกอบประกอบวิเคราะห์ โดยจะทำการจดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเล่นเกมและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต เพื่อความครบถ้วนสมบูรณ์ โดยมีวิธีการสังเกต ประกอบด้วย 1) สังเกตตั้งแต่เริ่มเล่นเกมหรือเริ่มงานกิจกรรมว่ากลุ่มตัวอย่างมีลักษณะภายนอกเป็นอย่างไร (บุคลิกภาพ การแต่งกาย การสื่อสาร ฯลฯ) พฤติกรรมก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างไร 2) ดูว่าในระหว่างการเล่นเกมหรือร่วมงานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอีสปอร์ต กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเป็นอย่างไร และ 3) หลังจากจบเกมหรือกิจกรรมนั้น ๆ กลุ่มตัวอย่างทำอะไรต่อหลังเลิกงานหรือจบเกมแล้ว โดยผู้วิจัยทำการจดบันทึกภาคสนามพร้อมทั้งบันทึกภาพและเสียงไว้เพื่อให้ได้คุณภาพในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมดียิ่งขึ้น

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้ทราบถึงวิธีคิด มุมมองและประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ไม่จำกัดเพศและอายุ โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

3.1 นักกีฬาอีสปอร์ตสัญชาติไทยที่มีประสบการณ์แข่งขันในทัวร์นาเมนต์ใด ๆ มากกว่า 1 ครั้ง ขึ้นไป จำนวน 4 คน

3.2 นักวิชาการและนักวิชาชีพผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ปฏิบัติงานหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับเกมอีสปอร์ตไม่ต่ำกว่า 1 ปี จำนวน 3 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 1 คน นักวิชาชีพ 1 คน และนักจิตวิทยาหรือบุคลากรทางการแพทย์ จำนวน 1 คน

3.3 ผู้เล่นเกมอีสปอร์ต ที่มีประสบการณ์เล่นเกมอีสปอร์ตหรือมีประสบการณ์ในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตใด ๆ มากกว่า 1 ปี จำนวน 9 คน โดยเป็นแบ่งเป็นแคสเตอร์ จำนวน 3 คน แอดมิน จำนวน 3 คน และเกมเมอร์ จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นตัวแทนที่สามารถให้ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานวิจัยได้

ในการสัมภาษณ์นี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยทำการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 16 คน ที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามที่กำหนดไว้ว่าทำการสัมภาษณ์จนได้ข้อมูลที่มีความอิ่มตัว (Saturation) คือไม่ค้นพบคำตอบหรือประเด็นใหม่ จึงหยุดทำการหาผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยทำการจดบันทึกและใช้อุปกรณ์ในการบันทึกเสียงเป็นเครื่องมือในการวิจัย ทั้งนี้แนวคำถามที่กำหนดไว้ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสร้างเป็นคำถามให้ครอบคลุมตามขอบเขตของการวิจัยที่ต้องการศึกษาเพื่อกำหนดข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับแบบสัมภาษณ์ โดยผ่านการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในภาคสนามในกิจกรรมอีสปอร์ตและงานแข่งขันอีสปอร์ต

สำหรับการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านการทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา ด้านการสื่อสารและด้านเกม จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ทำการตรวจสอบและประเมินเป็นรายบุคคลว่าข้อคำถามแต่ละข้อสอดคล้องหรือวัดได้ตรงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC (Item Objective Congruence Index) ตลอดจนความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) เพื่อขอคำแนะนำในการปรับปรุงแบบสอบถามให้มีประสิทธิภาพและถูกต้องเหมาะสมในการทำไปเก็บข้อมูลจริง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ทำการตรวจสอบและให้คำแนะนำในการปรับแก้ไข จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับแก้ไขตามคำแนะนำจนได้แบบสอบถามที่มีความเที่ยงตรงของเนื้อหาผ่านเกณฑ์ที่กำหนด จากจำนวนข้อคำถามทั้งหมด มีค่า IOC มากกว่า 0.50 ทุกข้อ ถือว่าคัดเลือกไว้ใช้ได้

สำหรับการทดสอบความเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยนำไปทดลองใช้ (Pilot test) กับผู้ตอบแบบสอบถามแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงที่กำหนดไว้ จำนวน 50 คน ในงาน Thailand

Game Show 2018 ณ รอยัล พารากอน ฮอลล์ สยามพารากอน เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2561 โดยรวมทั้งแบบสอบถามเท่ากับ 0.967 ซึ่งถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อถือได้ดี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และ บทสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการถอบทสนทนา นำมาวิเคราะห์แยกประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นจึงตีความข้อมูลเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับเกมออนไลน์และอีสปอร์ต แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนออนไลน์ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในโลกออนไลน์ แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรและจิตวิทยาเชิงวิเคราะห์ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมถึงความจริง แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเล่นเกม แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการเล่นเกม แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชน และทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่ข้อค้นพบข้อเท็จจริงที่สามารถตอบคำถามตาม วัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. การสื่อสารในเกมและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต

1.1 การสื่อสารในเกมและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) คือ ผู้เล่นทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน โดยใช้ช่องทางสื่อสารภายในเกมอีสปอร์ตในการส่งสารกับผู้เล่นคนอื่น ๆ

เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร (Sender) และผู้รับสาร (Receiver) ต้องมีประสบการณ์ร่วมกันในเกมอีสปอร์ต กล่าวคือ ข้อมูลและรายละเอียดภายในเกม วิธีเล่น เนื้อหาเกม ความรู้สึก ความคิดเห็น การซักถามเพื่อความเข้าใจ เพื่อเชื่อมต่อกับผู้อื่น และทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเกมอีสปอร์ตนี้ ทำให้เกิดการสื่อสารระดับตัวเอง (Intrapersonal Communication) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับตัวเอง โดยประกอบด้วยการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการตีความหมายด้วยตัวเองก่อนจะแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น การสื่อสารระดับบุคคล (Interpersonal Communication) ที่เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ซึ่งในเกมที่เล่นเป็นทีมเดียวกันจะมีการสื่อสารระดับกลุ่มย่อย (Interpersonal Communication) เป็นการสื่อสารที่เน้นความสัมพันธ์กันในการเสนอความคิดเห็นเพื่อหาวิธีการที่ดีที่สุดในการทำกิจกรรมร่วมกัน ผ่านการสื่อสารระดับเทคโนโลยี (Technology Communication) มาเป็นเครื่องมือมาอำนวยความสะดวกในการสื่อสารจากระบบสื่อสารในเกมสู่การสื่อสารระดับชุมชน (Public Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีผู้รับสารเป็นจำนวนมากกว่ากลุ่มย่อย ในที่นี้เปรียบเสมือนทีมคู่แข่งในเกมในการแจ้งข้อมูล, ข่าวสารหรือ

กลยุทธ์วิธีการเล่นให้รับรู้ ซึ่งไหวชิงพริบซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมร่วมกัน

1.2 รูปแบบการสื่อสารในเกมอีสปอร์ตมีทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

รูปแบบการสื่อสารในเกมอีสปอร์ตระหว่างผู้เล่นนั้นมีความหลากหลายทางการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาโดยผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถรับรู้ความรู้สึกและอารมณ์ร่วมของกันและกันได้ นอกจากนี้การสื่อสารในเกมอีสปอร์ตนั้นยังให้ความอิสระกว่าการสื่อสารในโลกแห่งความเป็นจริง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนระบุว่ามีประสบการณ์ตรงในการสื่อสารผ่านระบบเกม 2 รูปแบบ คือการสื่อสารผ่านข้อความตัวอักษรทางช่องแชทของระบบเกม และการสื่อสารผ่านคำพูดด้วยการสนทนาทางไมค์และลำโพงของระบบเกม

1.3 วัตถุประสงค์ในการสื่อสารมีความแตกต่างของฐานะผู้ส่งสารและฐานะผู้รับสาร

กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตในสังคมไทยเป็นวัยเด็กและเยาวชนมากกว่าวัยทำงาน โดยพบว่า เฟซบุ๊กเป็นแพลตฟอร์มชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในสังคมไทย วัตถุประสงค์ในการสื่อสารมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชน แบ่งเป็น 2 ฐานะ คือ ฐานะผู้ส่งสาร ได้แก่ แคสเตอร์และนักกีฬาอีสปอร์ต ใช้เพื่อการแคสเกม และฐานะผู้รับสาร ได้แก่ เกมเมอร์ ใช้เพื่อติดตามการแคสเกม โดยการสื่อสารในการแคสเกม (Gaming Communication) มีวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะตัวของแคสเตอร์ การเลือกใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษของผู้รับสาร และชนิดของเกม ซึ่งพบความรุนแรงต่อผู้เล่นที่เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

1.4 แพลตฟอร์มในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แพลตฟอร์มในการสตรีมเกม ถ่ายทอดสดการแข่งขันเกม และแพลตฟอร์มในการสื่อสารระหว่างผู้เล่นเกม โดยแพลตฟอร์มถ่ายทอดสดการแข่งขันเกมที่ได้รับความนิยม ได้แก่ เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิต (Twitch) สตีม (Steam) ยูทูบ (YouTube) และการ์นิลาไลฟ์ (Garena Live) ทั้งนี้พบว่าเฟซบุ๊กเป็นแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมในกลุ่มนักกีฬาอีสปอร์ต แคสเตอร์ และสตรีมเมอร์ที่ใช้ในการสตรีมเกม แคสเกม และสื่อสารกับผู้ติดตามที่เป็นเกมเมอร์มากที่สุดในสังคมเกมอีสปอร์ตไทย ในขณะที่ทวิตได้รับความนิยมในต่างประเทศ

1.5 แพลตฟอร์มในการสื่อสารระหว่างผู้เล่นเกมที่ได้รับความนิยมในสังคมเกมอีสปอร์ตไทย ได้แก่ เฟซบุ๊กและไลน์ ทั้งนี้พบว่า ไลน์ เป็นแอปพลิเคชันที่กลุ่มผู้เล่นเกมมีการตั้งแชทกลุ่มขึ้นมาเพื่อชักชวนไปเล่นเกมและใช้ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเกม

2. ผลกระทบของอีสปอร์ต

เกมเป็นสื่อบันเทิงสิ่งหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยมสูงขึ้น วิวัฒนาการของเทคโนโลยีเกมเปลี่ยนแปลง มีความสมจริง มีการสื่อสารที่หลากหลาย ทำให้มีผลกระทบเมื่อเด็กและเยาวชน

เล่นอยู่ในโลกของเกมอีสปอร์ต การเล่นเกมอีสปอร์ตมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการเงิน ด้านการศึกษา การงานและสติปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านอารมณ์ ด้านกีฬา ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ซึ่งมีทั้งประโยชน์และโทษต่อผู้เล่นขึ้นอยู่กับบริบทในการเล่น โดยผลที่เกิดขึ้นนั้นจะมีผลกระทบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของอีสปอร์ตไปในทางเดียวกันว่าผลกระทบจากการเล่นเกมอีสปอร์ตมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในมิติต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การเล่นเกมอีสปอร์ตส่งผลกระทบเชิงบวกในมิติต่าง ๆ 9 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านสุขภาพ ช่วยพัฒนาทางกายศาสตร์ (Ergonomics) ของผู้เล่นที่มีการเล่นเกมให้สอดคล้องกับสรีระของร่างกายซึ่งเป็นการประสานการทำงานระหว่างสายตาและกล้ามเนื้อในระหว่างการเล่นและการฝึกซ้อมอีสปอร์ต 2) ด้านการเงิน ด้วยการสร้างรายได้จากการเล่นเกม โดยเข้าแข่งขันอีสปอร์ตเพื่อชิงรางวัล 3) ด้านการศึกษา การงานและสติปัญญา อีสปอร์ตสร้างโอกาสในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับอีสปอร์ตในระดับอุดมศึกษา สามารถต่อยอดทางการงานในอาชีพที่เกี่ยวข้องได้ และการเล่นเกมอีสปอร์ตประเภทโมบ้า ช่วยพัฒนาทักษะความคิดเชิงกลยุทธ์ในระดับบุคคล 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยการเล่นเกมอีสปอร์ตประเภทโมบ้าอาศัยการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นส่วนสำคัญ สร้างความสามัคคีและการทำงานเป็นทีม 5) ด้านอารมณ์ การเล่นเกมเป็นกิจกรรมสันทนาการที่สร้างความสนุกสนาน ช่วยในการผ่อนคลายความเครียด 6) ด้านกีฬา มีการส่งเสริมการเล่นเกมอีสปอร์ตให้เป็นกีฬาสากล 7) ด้านเทคโนโลยี กิจกรรมอีสปอร์ตอาศัยอุปกรณ์และเทคโนโลยีในการสื่อสาร 8) ด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมอีสปอร์ตมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจในประเทศไทยจากการลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 9) ด้านสังคม เกมอีสปอร์ตสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในเรื่องของอีสปอร์ตระหว่างกลุ่มคนทุกภาคส่วน

2.2 การเล่นเกมอีสปอร์ตส่งผลกระทบเชิงลบในมิติต่าง ๆ 9 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ทั้งปัญหาสุขภาพกายที่เกี่ยวกับสายตา ปวดกล้ามเนื้อ อ่อนเพลีย เหนื่อยล้า การพักผ่อนไม่เพียงพอ พฤติกรรมเนือยนิ่งจากการขาดการเคลื่อนไหวร่างกาย และปัญหาสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสพติดเกม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน 2) ด้านการเงิน โดยเฉพาะการเติมเงินในระบบเกมเพื่อซื้อไอเทมในเกมอีสปอร์ตและกิจกรรมการแข่งขันอีสปอร์ต มีการยืมเงิน กู้เงิน และการขโมยเงินจากบุคคลอื่นเพื่อนำมาใช้จ่ายสำหรับการเล่นเกมอีสปอร์ต 3) ด้านการศึกษา การงานและสติปัญญา โดยเฉพาะในกลุ่มที่อยู่ในวัยกำลังศึกษา ขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ การขาดสมาธิ หงุดหงิดกับการเล่นเกม ผลการเรียนตกต่ำลง สอบตก เรียนซ้ำชั้น และออกจากระบบการศึกษา 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เกิดช่องว่างระหว่างวัยของผู้เล่นที่เป็นเด็กและเยาวชนกับผู้ปกครองในการใช้

สปอร์ตเป็นข้ออ้างในการเล่นเกมน และพฤติกรรมการสื่อสารทางเครือข่ายออนไลน์ (Chatting Behavior) ในเกมอีสปอร์ตและชุมชนออนไลน์อีสปอร์ต การกระรานทางไซเบอร์ (Cyberbully) และการกระรานในโรงเรียนหรือสถานศึกษา (School Bully) 5) ด้านอารมณ์ ในสังคมไทย เรียกพฤติกรรมจากบุคคลอื่นที่จ้องใจก่อวุ่น ยั่วเย้า กล่าวหา หรือยั่วโมโหว่า เกรียน (Trolls) ซึ่งมีผลปัญหาอาการหัวร้อน (Hot-Headed) ของผู้เล่น ได้แก่ อารมณ์ร้อน โกรธ โมโห รุนแรง หงุดหงิดง่าย อาการวิตกกังวล และซึมเศร้า และพฤติกรรมก้าวร้าว 6) ด้านกีฬา กีฬาในรูปแบบเดิม (Traditional Sport) ได้รับความนิยมน้อยลง แต่เกมอีสปอร์ตที่มีการแข่งขันในโลกเสมือน (Virtual World) เพื่อชิงรางวัลได้รับความนิยมมากขึ้น 7) ด้านเทคโนโลยี มีข้อจำกัดด้านเนื้อหาเรตติ้ง และการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลในเกมอีสปอร์ตและระบบชุมชนออนไลน์อีสปอร์ต โดยเฉพาะเนื้อหาบางเกมที่มีความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม 8) ด้านเศรษฐกิจ เอเจนซีการตลาดอีสปอร์ตในประเทศไทยขาดการจัดการและการสนับสนุนอีสปอร์ตที่ดี มีผู้เล่นเกมอีสปอร์ตหลายเกม หลายประเภท จำนวนผู้ชมการแข่งขันอีสปอร์ตมีมากแต่จำกัดเฉพาะในวงการเด็กและเยาวชน และ 9) ด้านสังคม พบปัญหาการติดเกมและโรคติดเกม (Gaming Disorder) สูงมากโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน

3. แนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย

การสร้างความรู้เท่าทันอีสปอร์ตให้มีความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงอีสปอร์ตทั้งเชิงบวกและเชิงลบอย่างรู้เท่าทัน จะเป็นแนวทางการจัดการอีสปอร์ตที่ดี ทั้งนี้ต้องอาศัยการบริหารจัดการอย่างบูรณาการและความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกันระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องอย่างมีจรรยาบรรณ ด้วยการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ระหว่างกลุ่มคนในเจนเนอเรชันที่แตกต่างกันอย่างเหมาะสม ดังนี้

3.1 แนวทางการจัดการอีสปอร์ตควรมี 3 แนวทาง ประกอบไปด้วย

1) การควบคุมสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงและการเล่นเกมอีสปอร์ตโดยยึดผู้เล่นเป็นศูนย์กลาง
2) การจัดการระยะเวลาในการเล่น การฝึกซ้อม การผ่อนคลาย การออกกำลังกาย และการพักผ่อนที่เหมาะสม และ 3) ช่วงอายุที่เหมาะสมในการเป็นนักกีฬาอีสปอร์ตและเข้าแข่งขันเกมอีสปอร์ต

3.2 แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนอีสปอร์ตควรมี 2 แนวทาง ประกอบไปด้วย

1) การส่งเสริมผู้เล่นเกมอีสปอร์ต ภาครัฐยังมีการส่งเสริมและสนับสนุนอีสปอร์ตไม่เพียงพอ โดยเฉพาะการดูแลผู้เล่นเกมอีสปอร์ตที่มีมาตรฐาน และการสนับสนุนการจัดแข่งขันเกมอีสปอร์ตที่มีมาตรฐานเป็นระบบจากผู้ประกอบการกิจการเกมอีสปอร์ต 2) การส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาอีสปอร์ต ควรมีการส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาอีสปอร์ตเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในศาสตร์ใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นด้วย โดยจัดเป็นการอบรมให้ความรู้

เกี่ยวกับอีสปอร์ตในแง่มุมต่าง ๆ ตามกิจกรรมแข่งขันเกมอีสปอร์ตและสถาบันการศึกษา และสื่อในการให้ความรู้ตามแพลตฟอร์มการสื่อสารต่าง ๆ

3.3 แนวทางการกำกับดูแลระบบนิเวศอีสปอร์ต (esports ecosystem) ในประเทศไทยยังไม่มีโครงสร้าง (structure) การใช้กฎหมายกำกับดูแลอีสปอร์ตในมิติต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการคุ้มครองผู้เล่นเกมอีสปอร์ต นักกีฬาอีสปอร์ต แคสเตอร์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องของการทำสัญญา ค่าจ้าง ค่าตอบแทน ระหว่างกันที่มีมาตรฐานโดยมีการคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์อย่างสมดุลของผู้จ้างและผู้ว่าจ้างที่เป็นต้นสังกัด นอกจากนี้ยังไม่มีมีการกำกับดูแลการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมในเกมอีสปอร์ตและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตด้วย ควรมีการกำกับดูแลอีสปอร์ต 2 ด้าน ได้แก่ 1) การกำกับดูแลควบคุมการแข่งขันเกมอีสปอร์ต ควรมีการกำกับดูแลการจัดการแข่งขันอีสปอร์ตในประกาศคณะกรรมการกีฬาอาชีพตามพระราชบัญญัติส่งเสริมกีฬาอาชีพ พ.ศ.2564 เช่น ให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เข้าแข่งขันอีสปอร์ต เช่น นักกีฬาอีสปอร์ต ให้มีการทำสัญญาจ้างโดยมีค่าตอบแทนเพื่อวัตถุประสงค์ในการแข่งขันกีฬาและได้รับค่าตอบแทนอย่างยุติธรรมเหมาะสม และ 2) การกำกับดูแลและการจำกัดเนื้อหา เรตติ้ง และอายุที่เหมาะสมในการเข้าถึงระบบการสื่อสารเกมอีสปอร์ตและชุมชนออนไลน์อีสปอร์ต กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมควรมีการเพิ่มเติมข้อกำหนดที่จำเป็นเกี่ยวกับอีสปอร์ตในการกำกับดูแลในการกำหนดเนื้อหา เรตติ้ง และอายุที่เหมาะสม เช่น เนื้อหาที่เหมาะสมควรจัดอยู่ในเรตทั่วไป (Everyone) หากเป็นเนื้อหาที่เฉพาะ ควรจัดเรต 18+ หรือ 20+ หรือ Adult Only (AO) เกมแต่ละประเภทควรกำหนดช่วงอายุในการเข้าถึงได้ และกำหนดผู้รับผิดชอบในการควบคุมดูแลระบบการสื่อสารโดยมีข้อกำหนดและบทลงโทษที่เหมาะสม

3.4 แนวทางการป้องกันปัญหาจากอีสปอร์ต ส่วนใหญ่พบปัญหาการติดเกม ในเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ ซึ่งพบว่าโอกาสที่จะเกิดการทน ทิดซ้ำง่ายขึ้น (tolerance) นอกจากนี้ยังพบ การซื้อขายไอเทมในเกม การพนันออนไลน์ การเลียนแบบพฤติกรรมความรุนแรง และการระรานทางไซเบอร์จากการเล่นเกมอีสปอร์ตและชุมชนออนไลน์อีสปอร์ต จากข้อมูลกรมสุขภาพจิต ในผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะ (maturity) อายุเกิน 18 ปี ขึ้นไปจะป้องกันตัวเองได้ไม่เป็นปัญหา แต่ในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ยังไม่ถึงอายุ 18 ปี ที่ยังมีพัฒนาการของสมอง (brain maturity) จะมีโอกาสที่ได้รับผลกระทบสูงกว่าในวัยอื่น ทั้งนี้สังคมไทยยังไม่มีกฎหมายที่กำกับดูแลอีสปอร์ตอย่างเป็นรูปธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการร่างกฎหมายเกม พระราชบัญญัติประกอบกิจการเกม โดยให้ความสำคัญที่เด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ โดยต้องให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศอีสปอร์ตมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

3.5 มาตรการรองรับที่จำเป็นเกี่ยวกับเกมอีสปอร์ต

3.5.1 การจัดตั้งหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบอีสปอร์ต โดยมีการทำข้อตกลงและกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าภาพหลักที่เป็นหน่วยงานที่ดูแล

เฉพาะเจาะจงในแต่ละด้านเพื่อการดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างครบวงจร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

3.5.2 การขับเคลื่อนนโยบายและผลักดันการยกร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเกมอีสปอร์ต ภัยออนไลน์ และพระราชบัญญัติประกอบกิจการเกมให้เป็นวาระสำคัญเร่งด่วนในระดับชาติ โดยมีการปรับปรุงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน

3.5.3 การสร้างการรู้เท่าทันสื่ออีสปอร์ต โดยเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และส่งเสริมให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่มีต่ออีสปอร์ตอย่างรู้เท่าทัน โดยเฉพาะกลุ่มผู้เล่นเกมอีสปอร์ตให้มีความฉลาด (Smart player) และกลุ่มผู้ประกอบการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกมอีสปอร์ตให้มีความฉลาด (Smart business operator) ในการดำเนินธุรกิจอย่างมีจรรยาบรรณและความรับผิดชอบต่อสังคมในระบบนิเวศอีสปอร์ต

3.5.4 การจัดตั้งกองทุนอีสปอร์ต โดยทำการจัดเก็บค่าธรรมเนียมที่เกิดขึ้นเป็นรายได้และกำไรจากการประกอบธุรกิจอีสปอร์ตในรูปแบบภาษี โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อนำมาใช้บริหารจัดการในการส่งเสริม สนับสนุน และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศอีสปอร์ตจากการสร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมเกมอีสปอร์ต

อภิปรายผล

การสื่อสารที่เกิดขึ้นในบริบทของอีสปอร์ตเกิดจากผู้ส่งสารส่งสารไปยังผู้รับสารโดยอาศัยช่องทางการสื่อสารในเกมอีสปอร์ตและชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ตระหว่างกัน ซึ่งมีความสลับไหลทางการสื่อสาร ทั้งความแตกต่างทางลักษณะทางจิตวิทยา ลักษณะประชากร และลักษณะเฉพาะตัวของผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร ในบริบทเกมอีสปอร์ตที่มีการดำรงตนของเกมเมอร์ที่มีความหลากหลายและมีการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างเกมเมอร์และเกมเมอร์ด้วยกันแล้ว ยังมีการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างแคสเตอร์และเกมเมอร์ด้วย โดยทั้งผู้ส่งสาร, สาร, ช่องทาง และผู้รับสารนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน จึงมีความสลับไหลทางการสื่อสารด้วยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าเฟซบุ๊กเป็นแพลตฟอร์มการสื่อสารที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในประเทศไทย โดยแคสเตอร์นิยมใช้ในการสื่อสารเพื่อแคสเกม สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (กาญจนา แก้วเทพ, 2554) โดย D. McQuail ระบุว่า เทคโนโลยีแต่ละชนิดจะเหมาะสมกับรูปแบบโครงสร้างสังคมแต่ละอย่าง ในสังคมไทยยังนิยมใช้เฟซบุ๊กในการแคสเกมมากกว่าแพลตฟอร์มอื่นซึ่งในขณะที่ทวิตได้รับความนิยมในต่างประเทศ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า แคสเตอร์จะใช้ในการถ่ายทอดสดการแคสเกมหรือสตรีมมิ่งในฐานะผู้ส่งสารที่มีช่องทาง (Channel) เป็นของตัวเองในการผลิตคอนเทนต์ สตรีมเกม แข่งขันเกม แลกเปลี่ยนข้อมูล

ข่าวสาร วิธีการ เทคนิค การเล่น และกิจกรรมเกี่ยวกับเกม เมื่อมีกลุ่มคนดูในระดับหนึ่งกดติดตาม (Subscribe) จะมีส่วนแบ่งเป็นรายได้จากโฆษณาในแต่ละแพลตฟอร์ม โดยมีโอกาสได้รับเงินสนับสนุนด้วยการบริจาค (donate) จากผู้ติดตาม (Subscriber) ด้วย โดยเกมเมอร์จะเป็นผู้ติดตามรับชมการแคสเกม กิจกรรมเกี่ยวกับเกม และการแข่งขันเกมของนักกีฬาอีสปอร์ตที่สนใจในฐานะผู้รับสาร ทั้งนี้ยังพบว่าการสื่อสารในการแคสเกม (gaming communication) ของแคสเตอร์กับผู้ติดตามในชุมชนออนไลน์เกมอีสปอร์ต มีวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะตัวของแคสเตอร์ การเลือกใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษของผู้รับสาร และชนิดของเกม และสอดคล้องกับผลงานวิจัยหลายเรื่องที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รับชมเกมอีสปอร์ตโดยรับชมการแคสเกมผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก ยูทูบ และทวิต การรับรู้ความง่ายในการใช้งานสื่อมีอิทธิพลในเชิงบวกกับความเพลิดเพลินและความบันเทิงที่ได้รับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีด้านความบันเทิงจะได้รับความสนใจอย่างมาก และยังแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกที่ชื่นชอบและเห็นความสะดวกในการใช้งานซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกของผู้รับชมในการเล่นเกมนบนสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีการติดต่อสื่อสารที่มากกว่าช่องทางสื่อสารภายในเกม ทั้งเฟซบุ๊ก แอพเพล และไลน์ และร่วมกิจกรรมที่ผู้จัดจัดขึ้น ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเปิดชมรายการถ่ายทอดการแข่งขันอีสปอร์ตมากกว่า 2 ชั่วโมงต่อวัน (Petrova, K., & Qu, H., 2007) ; (ธัญญากร บุญมี, 2560) ; (พุดตาล ปราชญ์ศรีภูมิ, 2561) ; (ศัลยาภา นวรัตน์ และ โมไนย พล วัฒน, 2561); (เจตน์จันทร์ เกิดสุข และลัทธสิริ ทีวีสุข, 2562)

ปัญหาด้านสุขภาพเป็นสิ่งที่ถูกพูดถึงเสมอเมื่อมีความเกี่ยวข้องกับการเล่นเกม จากการเล่นเกมอีสปอร์ต ผู้เล่นเกมอีสปอร์ตได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงและทางอ้อมต่อสุขภาพ โดยเฉพาะสุขภาพกาย ซึ่งทำให้กระบวนการรักษาสสมดุลของร่างกาย (Homeostasis) สูญเสียจากการพักผ่อนไม่เพียงพอจากการเล่นเกม ทำให้เกิดความผิดปกติของกระบวนการนาฬิกาชีวภาพในสมอง (Circadian Rhythm) เพิ่มความเสี่ยงทางกาย เพิ่มความอ่อนล้า ปัญหาเกี่ยวกับสายตา ปัญหาปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ และพฤติกรรมเนือยนิ่ง (Sedentary Behavior) จากการขาดการเคลื่อนไหวร่างกาย และพบปัญหาสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสพติดเกมและสื่อสังคมออนไลน์โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่องที่พบว่า วัยรุ่นที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีพฤติกรรมเนือยนิ่งจากการใช้สื่อใหม่ติดต่อกันโดยเฉลี่ยเกือบชั่วโมงครึ่งและใช้ต่อเนื่องโดยไม่ทำอย่างอื่นนานสุดถึงเกือบสองชั่วโมง โดยมีความวิตกกังวลทางสังคม การรับรู้ความสามารถทางคอมพิวเตอร์ การควบคุมตนเองที่ไม่ดีและการควบคุมตนเองที่ดีมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเล่นเกมนออนไลน์ ซึ่งได้รับผลกระทบในด้านสุขภาพร่างกาย โดยมีปัญหาเกี่ยวกับระบบสายตา (ชลลดา บุญโท, 2554); (พัสกร คงสาคร และคณะ, 2556); (บุหงา ชัยสุวรรณ และพรพรรณ ประจักษ์เนตร, 2560)

อย่างไรก็ตามอีสปอร์ตนั้นส่งผลกระทบต่อผู้เล่นด้วย อีสปอร์ตเป็นกิจกรรมการแข่งขันเกมออนไลน์ของผู้เล่นเกมในรูปแบบการแข่งขันเป็นทีมหรือแข่งขันเดี่ยว มีส่วนประกอบหลักคือ ผู้เล่นเกม และอุปกรณ์สมรรถนะที่ไวซ์ที่สนับสนุนการเล่น เกม มีการวางแผนและใช้ทักษะในการเล่น โดยมีผลตอบแทนเป็นรางวัลในรูปแบบของเงินรางวัลหรือชื่อเสียง เกมอีสปอร์ตประเภทโมบ้า (Multiplayer Online Battle Arena) เป็นเกมการวางแผนกลยุทธ์ (Strategy) เป็นเกมแนวที่ได้รับความนิยมมาอย่างยาวนานและมากที่สุดของวงการเกมอีสปอร์ตในสังคมไทย โดยมีการเล่นด้วยผู้เล่นหลายคนผ่านระบบออนไลน์ แบ่งผู้เล่นเป็นออกเป็นสองทีมให้ทำการต่อสู้กันในสนามจำลองในเกม อาศัยทักษะการสื่อสารในการกำหนดกลยุทธ์ร่วมกันโดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีมในโลกเสมือน เพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากผู้เล่นฝ่ายตรงข้าม ผู้เล่นแต่ละคนต้องสวมบทบาทที่ตนได้รับ รู้จักหน้าที่ และประสานงานกัน เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามด้วยการทำลายฐานทัพของฝ่ายตรงข้ามด้วยทักษะทางปัญญาต่างๆ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของการเล่นเกมอีสปอร์ตต่อการพัฒนาทักษะทางปัญญาต่าง ๆ (Jonasson, K. & Thiborg, J., 2010); (ธีรภัค คมนา, 2556); (Nuangjumnong, T., 2016) โดยพบว่าเกมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการผจญภัยและการต่อสู้ในเกมเดียวกัน ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างผู้เล่นในการเอาชนะคู่ต่อสู้อีกฝ่าย ซึ่งใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในเกมเพื่อการสร้างปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างบุคคลในผู้เล่นเกมอีสปอร์ตชาวไทยในลักษณะการเล่นแบบทีมเสมือนจริง แม้อีสปอร์ตจะใช้เวลาเคลื่อนไหวทางร่างกายน้อยมากเมื่อเทียบกับกีฬาประเภทอื่น เช่น ฟุตบอลหรือบาสเก็ตบอล และไม่มีการออกแรงเหมือนกีฬาบางประเภท เช่น ยิงปืนหรือสนุกเกอร์ แต่การเล่นเกมประเภทโมบ้าในฐานะเครื่องมือฝึกฝนบทบาทเฉพาะภายในเกมโมบ้าอย่างต่อเนื่องนั้น ช่วยให้มีคุณค่าคุ้นเคยกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ส่งผลต่อทักษะความเคลื่อนไหวร่างกาย โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมือและสายตา รวมทั้งทักษะในการสื่อสารด้วยการพิมพ์ข้อความแชท และส่งผลต่อทักษะความเป็นผู้นำและพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำในโลกความเป็นจริงได้

นอกจากนี้การเติบโตของอุตสาหกรรมเกมอีสปอร์ตไทยยังมีแนวโน้มเติบโตอย่างรวดเร็วและสามารถสร้างโอกาสทางอาชีพใหม่ให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศอีสปอร์ตในประเทศไทย เนื่องจากในสังคมไทยมีราชกิจจานุเบกษา ประกาศคณะกรรมการกีฬาอาชีพ เรื่อง กำหนดชนิดหรือประเภทกีฬาที่เป็นกีฬาอาชีพ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564 ประกาศให้เพิ่มเติมชนิดกีฬาอีสปอร์ตเป็นกีฬาอาชีพ มีการรับรองเป็นนักกีฬาอาชีพจากหน่วยงานที่ดูแลด้านกีฬาของประเทศไทย ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเล่นอีสปอร์ตให้เป็นกีฬาอาชีพในระบบนิเวศอีสปอร์ต ประกอบด้วย นักกีฬาอีสปอร์ต แคสเตอร์ สตรีมเมอร์ โค้ช ผู้จัดการทีม สตาฟฟ์ นักจัดอีเวนต์ ออแกนไนเซอร์ กรรมการผู้ตัดสินการแข่งขัน ช่างภาพ ช่างกล้อง กราฟิกดีไซน์เนอร์ นักการตลาด นักออกแบบและพัฒนาเกม และผู้ดูแลระบบการสื่อสาร ฯลฯ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสการเติบโตของ

อุตสาหกรรมเกมอีสปอร์ตไทยจากการลงทุนธุรกิจอีสปอร์ตต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศในการจำหน่ายอุปกรณ์อีสปอร์ตและการจัดการแข่งขันเกมและลีกอีสปอร์ตเป็นการสร้างผลกำไรจากธุรกิจเกี่ยวกับเกมอีสปอร์ต ซึ่งสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจในประเทศไทยได้ สอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่องที่คาดการณ์การเติบโตในอนาคตเกมอีสปอร์ต พบว่ามีประโยชน์โดยตรงทางเศรษฐกิจ อีกทั้งกระแสจากเกมที่เล่น, ประเภทเกมของอีสปอร์ต และผู้ชมสตรีมมิ่งมีแนวโน้มเติบโตขึ้น (นัทธี พันทวีศักดิ์, 2558); (ภาพิมล ไชยวุฒิ, 2558); (Wu, M. et al., 2017)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยเสนอแนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย ผ่าน ESports Model โดยมีรายละเอียดดังนี้

E: Ecosystem of Esports (ระบบนิเวศอีสปอร์ต)

- สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศอีสปอร์ต
- ควบคุมสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงและการเล่นเกมอีสปอร์ตโดยยึดผู้เล่นเป็นศูนย์กลาง
- จัดตั้งกองทุนพัฒนาอีสปอร์ตจากระบบนิเวศอีสปอร์ตโดยนำรายได้ส่วนหนึ่งมาจัดเก็บเป็นภาษีเพื่อใช้ในการบริหารจัดการส่งเสริมการรู้เท่าทันอีสปอร์ตและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

S: Social Media and Game Communication (การสื่อสารในชุมชนออนไลน์และเกม)

- ผู้รับผิดชอบในการควบคุมดูแลระบบการสื่อสารมีจำนวนเพียงพอต่อการดูแล มีการแจ้งข้อกำหนดใช้งาน และมีมาตรการในการจัดการผู้ใช้งานที่ไม่เหมาะสม
- ผู้ให้บริการเกม สื่อสังคม แอปพลิเคชัน พัฒนาระบบตรวจจับเนื้อหาที่รุนแรง, การพนันออนไลน์ และการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมและแจ้งเตือนผู้ใช้งาน
- ปลุกฝังมารยาทในการใช้สื่อที่เหมาะสมและไม่สนับสนุนความรุนแรงในการสื่อสารของผู้ใช้งาน

P: Protection of Children and Adolescents (การป้องกันคุ้มครองเด็กและเยาวชน)

- จัดการระยะเวลาในการเล่น กำกับดูแล จำกัดเนื้อหา เรตติ้ง และอายุที่เหมาะสมในการเข้าถึงเกม
- กำหนดช่วงอายุที่เหมาะสมในการเป็นนักกีฬาอีสปอร์ตและเข้าแข่งขันเกม
- ส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิของผู้เข้าแข่งขันอีสปอร์ต

O: Opportunity to Create New Careers (การสร้างโอกาสทางอาชีพใหม่)

- จัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาและแล็บเฉพาะทางในการพัฒนาอีสปอร์ตเพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างอาชีพใหม่

- ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับอีสปอร์ตเพื่อรองรับอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นในอนาคต

R: Rules, Regulations and Responsibility (กฎระเบียบ ข้อตกลง และความรับผิดชอบร่วม)

- สร้างกฎระเบียบ ข้อตกลง และความรับผิดชอบร่วมกันในการเล่นเกมนอีสปอร์ตของผู้เล่นและผู้ดูแลโดยกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม

- ขับเคลื่อน ผลักดัน ทบทวน ปรับปรุง ยกร่างกฎหมายเกม, พรบ.ประกอบกิจการเกม, พรบ.คอม และพรบ. ส่งเสริมกีฬาอาชีพ ให้เป็นปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญที่เด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

- จัดทำคู่มือให้ความรู้ทางกฎหมายและพรบ. ที่เกี่ยวข้อง

T: Training to Create Smart Players and Business Operators (การอบรมให้เป็นผู้เล่นและผู้ประกอบการที่มีความฉลาด)

- สอนและอบรมเชิงปฏิบัติการให้เด็กและเยาวชนมีความรู้เท่าทันอีสปอร์ตและสื่อดิจิทัล ตระหนักถึงปัญหา ผลกระทบ การแก้ปัญหา และสร้างโอกาสจากอีสปอร์ตได้

- จัดคอร์สอบรมให้ผู้กลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเกมอีสปอร์ตดำเนินธุรกิจอย่างมีจรรยาบรรณ

S: Soft Power of eSports Industry (ซอฟต์แวร์พาวเวอร์ของอุตสาหกรรมอีสปอร์ต)

- ภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนนักกีฬาอีสปอร์ตให้เป็นบุคคลต้นแบบ ผลักดันอีสปอร์ตไทยให้เป็นมหาอำนาจทางอุตสาหกรรมอีสปอร์ตโลก

- หาโอกาส/ช่องทางผ่านการท่องเที่ยวเชิงกีฬาจากการจัดอีเวนต์, ดิจิทัลคอนเทนต์, เกม โดยสอดแทรกศิลปวัฒนธรรมไทย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การเล่นเกมนอีสปอร์ตส่งผลกระทบในมิติต่าง ๆ 9 ด้าน ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการเงิน ด้านการศึกษา การงานและสติปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านอารมณ์ ด้านกีฬา ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยพบว่าด้านที่มีผลกระทบเชิงบวกจากการเล่นเกมนอีสปอร์ตมากที่สุด ได้แก่ ด้านอารมณ์ โดยพบว่าการเล่นเกมเป็นกิจกรรมสันทนาการที่สร้างความสนุกสนาน ช่วยในการผ่อนคลายความเครียด และด้านที่มีผลกระทบเชิงลบมากที่สุด ได้แก่ ด้านสุขภาพ โดยพบปัญหาสุขภาพกายที่เกี่ยวกับสายตา ปวดกล้ามเนื้อ อ่อนเพลีย เหนื่อยล้า การพักผ่อนไม่เพียงพอ พฤติกรรมเนือยนิ่งจากการ

ขาดการเคลื่อนไหวร่างกาย และปัญหาสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสพติดเกม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางการจัดการการสื่อสารและผลกระทบของอีสปอร์ตในสังคมไทย ผ่าน ESports Model ได้แก่ E: Ecosystem of Esports (ระบบนิเวศอีสปอร์ต), S: Social Media and Game Communication (การสื่อสารในชุมชนออนไลน์และเกม), P: Protection of Children and Adolescents (การป้องกันคุ้มครองเด็กและเยาวชน), O: Opportunity to Create New Careers (การสร้างโอกาสทางอาชีพใหม่), R: Rules, Regulations and Responsibility (กฎระเบียบ ข้อตกลง และความรับผิดชอบ), T: Training to Create Smart Players and Business Operators (การอบรมให้เป็นผู้เล่นและผู้ประกอบการที่มีความฉลาด) และ S: Soft Power of eSports Industry (ซอฟต์แวร์ของอุตสาหกรรมอีสปอร์ต) เกมอีสปอร์ตไม่ได้เป็นเพียงสื่อบันเทิงเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนเพียงเท่านั้น แต่รวมไปถึงกลุ่มผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่ให้ความสนใจและดำรงตนอยู่ในระบบนิเวศอีสปอร์ตด้วย ดังนั้นด้วยคุณสมบัติความเป็นสื่อของอีสปอร์ตจึงสามารถสร้างเครือข่ายการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ในสังคมออนไลน์ของผู้เล่นได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเพศ อายุ และสถานะ ผู้วิจัยจึงอยากเสนอแนะให้มีการพัฒนาประเด็นสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปเกี่ยวกับบริบทเกมอีสปอร์ตประเภทต่างๆ ทั้งรูปแบบการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของผู้เล่นที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่อาจแยกศึกษาเป็นกลุ่มเด็กเยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ รวมทั้งการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเกมแคสเตอร์ประเภทต่าง ๆ การระรานทางไซเบอร์ของผู้เล่นเกมอีสปอร์ต รูปแบบการสื่อสารของผู้ดูแลระบบเกมและผู้ควบคุมเพจ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ นักกีฬาอีสปอร์ต และโค้ช ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศอีสปอร์ต อาจทำให้ได้รับรู้รูปแบบการสื่อสารและผลกระทบที่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่ม สามารถหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง การสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พฤติกรรมการเล่น และผลกระทบจากการเล่นเกมอีสปอร์ตของเกมเมอร์ไทย

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการทำและการตีพิมพ์วิทยานิพนธ์จากเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2562 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2554). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- เจตนันจันทร์ เกิดสุข และลัทธสิทธิ ทวีสุข. (2562). แรงจูงใจของผู้ชมอีสปอร์ตที่ส่งผลต่อการติดเกม. วารสารนิเทศสยามปริทรรศน์, 18(2), 13-152.

- ชลลดา บุญโท. (2554). พฤติกรรมการเล่นเกมออนไลน์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีและผลกระทบจากการเล่นเกมออนไลน์. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาระบบสารสนเทศ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2560). ตลาดเกมออนไลน์ในไทยโตกว่า 32.4 เปอร์เซ็นต์ ผู้เล่นรายใหญ่จากเกาหลีบุกไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2560 จาก <https://www.thansettakij.com/business/171647>
- ดิจิทัลเอจ. (2560). อุตสาหกรรมเกมเติบโตเร็ว ผู้ให้บริการเกมของเกาหลี เปิดตัวในไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2560 จาก <https://www.digitalagemag.com>
- ไทยทริบูน. (2560). สถิติเด็กติดเกมพุ่ง 1.5 เท่า อายุต่ำสุดแค่ 5 ขวบ เสี่ยง'สมาธิสั้น-ต่อต้าน'. เรียกใช้เมื่อ 13 กันยายน 2560 จาก <http://thaitribune.org/contents/detail>
- ธัญญากร บุญมี. (2560). อัตลักษณ์เสมือนกับการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนเครือข่ายสังคมเกมออนไลน์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศศาสตร์และนวัตกรรม. สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธีรภัค คมนา. (2556). การวิเคราะห์รูปแบบเกมออนไลน์ที่มีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 โรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- นัทธี พันทวีศักดิ์. (2558). แผนธุรกิจผลิตและจัดจำหน่ายอุปกรณ์อีสปอร์ต (E-Sport). ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสำหรับการเป็นผู้ประกอบการ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- บีบีซีไทย. (2560). ผู้ใหญ่ก็ติดเกมได้: ตลาดเกมมือถืออาเซียนโตสูงสุดในโลก. เรียกใช้เมื่อ 19 กันยายน 2560 จาก <http://www.bbc.com/thai/thailand-40565506>
- บุหงา ชัยสุวรรณ และพรพรรณ ประจักษ์เนตร. (2560). พฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ของวัยรุ่นอายุระหว่าง 10-19 ปี. วารสารการสื่อสารและการจัดการนิดา, 1(1), 31-57.
- พัสกร คงสาคร และคณะ. (2556). รายงานการวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลทางสังคม . ใน การรับรู้ความสามารถทางคอมพิวเตอร์ การควบคุมตนเอง กับพฤติกรรมการเล่นเกมออนไลน์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุดตาล ปรากฏศรีภูมิ. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจที่จะชมกีฬาอิเล็กทรอนิกส์. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ภาพิมล ไชยวุฒิ. (2558). แรงจูงใจในการสมัครเข้าเป็นนักกีฬาอิเล็กทรอนิกส์ (ESports). ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ. มหาวิทยาลัยสยาม.
- มาร์เก็ตเธียร์. (2562). เผยปี 61 ผู้ชมอีสปอร์ตไทย 11. ล้านคน เติบโตเร็วที่สุดในโลก. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2562 จาก <https://marketeeronline.co/archives/108515>
- ศัลยาภา นวรรตน์ และ โมไนยพล รณเวช. (2561). ความคาดหวัง การเปิดรับ และความพึงพอใจต่อรายการถ่ายทอดการแข่งขันอีสปอร์ต. วารสารการสื่อสารและการจัดการ นิต้า, 4(2), 46-60.
- อภิวรรณ ศิรินนันทนา. (2559). การสื่อสารของกลุ่มผู้เล่นเกมออนไลน์ในยุคดิจิทัล. วารสารเทคโนโลยีสื่อสาร มวลชน มทร.พระนคร, 1(1), 56-65.
- เอ็มไทยนิวส์. (2560). เจ๋ง! ครูจัดแข่ง ROV ในโรงเรียน หวังส่งเสริมกีฬา ESPORTS. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2560 จาก <https://news.mthai.com/social-news/581487.html>
- Jonasson, K. & Thiborg, J. (2010). Electronic sports and its impact on future sport. *Sport in Society*, 13(2), 287-299.
- Nuangjumnong, T. (2016). Development of Leadership through Esports. In Doctoral's dissertation. Waseda University.
- Petrova, K., & Qu, H. (2007). Playing mobile games: Consumer perceptions. Paper presented at the Proc2nd int. conf. e-Business (ICE-B 2007). Retrieved April 19, 2019, from https://www.academia.edu/1086831/Playing_mobile_games_consumer_perceptions
- Wu, M. et al. (2017). Fairness mechanism in multiplayer online battle arena games. The 2016 3rd International Conference on Systems and Informatics (ICSAI 2016). Retrieved April 19, 2019, from <https://ieeexplore.ieee.org/document/7810986>

การพัฒนาต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม
ให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณท์จากข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก*
PRODUCTION PROTOTYPE DEVELOPMENT OF GERMINATED BROWN
RICE TO INCREASE VALUE FOR SMALL GERMINATED BROWN RICE
INDUSTRIES IN THE EAST OF THAILAND

น้ำฝน ใจดี

Namphone Chaidee

วาทัญญู รอดประพัฒน์

Wathanyoo Rordprapat

กวีพร บุญญาวานิชย์

Kaweporn Boonyavanich

ยิ่งยศ จิตจักร

Yingyot Jitjack

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Thailand

จุฬารัตน์ หงส์ลีรัตน์

Chularat Hongvaleerat

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University, Thailand

E-mail: namphone_ch@rmutto.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก และ2) ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออกหรือกลุ่มอื่นที่สนใจ การวิจัยนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อเปรียบเทียบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่ที่ใช้เครื่องอบแห้งฟลูอิดซ์เบด จำนวน 2 กลุ่ม โดยการออกแบบและติดตั้งระบบการผลิตข้าวกล้องงอก การทดสอบสมรรถนะระบบการผลิตข้าวกล้องงอก การทดสอบคุณภาพผลิตภัณท์ข้าวกล้องงอกตามมาตรฐานสินค้าเกษตร การวิเคราะห์ต้นทุนค่าใช้จ่ายความคุ้มค่าในการผลิต เพื่อนำเสนอเป็นต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอก ผลการวิจัยพบว่า การอบแห้งที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส สามารถลดปริมาณความชื้น

* Received 19 September 2022; Revised 26 October 2022; Accepted 29 October 2022

ในข้าวเปลือกงอกจนเหลือความชื้นสุดท้าย 16.1 เปอร์เซ็นต์มาตรฐานแห้ง ตามลำดับ หลังผ่านกระบวนการอบแห้ง เปอร์เซ็นต์ต้นข้าวกล้อง เปอร์เซ็นต์การร้าว และเปอร์เซ็นต์ข้าวท้องไขเป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร ทั้งนี้กระบวนการอบแห้งส่งผลให้ปริมาณสาร GABA เพิ่มขึ้นมากกว่าวิธีการแบบดั้งเดิม และจากผลการวิเคราะห์ต้นทุนค่าใช้จ่ายความคุ้มค่าในการผลิต พบว่าต้นทุนในการอบแห้งข้าวเปลือกงอกด้วยวิธีดังกล่าว มีค่าเท่ากับ 1.69 บาท/กิโลกรัม นอกจากนี้ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอก เกษตรกร และผู้สนใจ จำนวน 3 กลุ่ม พบว่า สามารถนำไปผลิตได้จริง ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ตลอดจนเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของผู้ประกอบการ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนเป็นแนวทางพัฒนาให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออกของไทยมีความเข้มแข็งสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล

คำสำคัญ: ต้นแบบกรรมวิธีการผลิต, ข้าวกล้องงอก, เครื่องอบแห้งแบบฟลูอิดไรซ์เบด, วิสาหกิจชุมชน, มาตรฐานสินค้าเกษตร

Abstract

The objectives of this research article were to 1) develop the prototype production of germinated brown rice to increase value for Small and Micro Community Enterprises (SMEs) that is running business on germinated brown rice (GBR) in the East of Thailand, and 2) transfer knowledge to the SMEs of germinated brown rice in the East and others. This study was the experimental research. To compare the traditional germinated brown rice production process with the new model using 2 groups of fluidized bed dryer. A fluidized bed dryer was designed and developed to test production performance of GBR, the quality of GBR products under the agricultural product standards, and production cost analysis. These were done to present the prototype of GBR production which added value to the local products for the SMEs in the East. This will be commercial production which leads to the highest advantage of the community. The transferred knowledge will increase competitiveness of the community. The results showed that drying GBR at 130 degrees Celsius reduced the moisture content in the germinated brown rice remained 16.1 % db. After the drying process, the percentages of brown rice saplings, cracking, and chalky grain met the agricultural product standards. The drying process increased more GABA comparing to the traditional drying. The cost analysis of germinated brown rice production was 1.69 baht per kilogram. In addition, the results of transferring knowledge from research to community enterprises, farmers, and

3 groups of interested parties found that they could actually be used to produce, bring the greatest benefit to the community as well as increase the competitiveness of entrepreneurs. The prototype development of germinated brown rice production in this study can be increased value for Small and Micro Community Enterprises (SMEs) and developed guide to strengthen SME owners in the East of Thailand and be able to compete in the international market.

Keywords: Prototype Production, Germinated Brown Rice, Fluidized Bed Dryer, Small and Micro Community Enterprises, Agricultural Product Standard

บทนำ

ในสภาวะการแข่งขันทางการค้าที่รุนแรงที่มาจากคู่แข่งทางธุรกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้วิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กของไทยที่ดำเนินการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย ต้องปรับตัวเรียนรู้สภาพทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างหลากหลาย เพื่อให้สามารถอยู่รอดและเติบโตได้ ยุทธศาสตร์ของประเทศและจังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สินค้าของวิสาหกิจชุมชนอุตสาหกรรมเกษตรและแปรรูปอาหารเป็นสำคัญ ประกอบกับในปัจจุบันกระแสความต้องการของผู้บริโภคไทยที่ต้องการอาหารแปรรูปที่มีคุณภาพดีและมีความปลอดภัยเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนที่แปรรูปอาหารมีแนวโน้มในการส่งออกสินค้าไปยังตลาดต่างประเทศมากขึ้น ได้พบกับปัญหาด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคเท่าที่ควร รวมทั้งไม่มีระบบที่รับรองความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคที่ดีพอ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการจำหน่ายไปยังต่างประเทศที่มีเงื่อนไขเรื่องมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารที่ค่อนข้างสูง (สุวิมล กิริติพิบูล, 2556)

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบบเบ็ดเสร็จ (Single Command) เกษตรกรผู้ประกอบการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร และวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถือเป็นแหล่งการพัฒนาอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชนที่นอกเหนือจากการประกอบอาชีพรับจ้าง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับประธานกลุ่มวิสาหกิจฯ พบปัญหาที่สำคัญทางด้านเทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนการผลิต กล่าวคือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจฯ ขาดทักษะฝีมือการผลิต ขาดความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตสินค้า และขาดความรู้เทคโนโลยีการผลิต และปัญหาด้านการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์พบว่า ยังไม่มีการทดสอบคุณภาพ การรับรองมาตรฐานและคุณภาพ ตลอดจนความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในตราผลิตภัณฑ์

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม สินค้าส่งออกส่วนใหญ่ของประเทศ คือ ข้าวที่ครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด (คิดเป็น 46.1% ของพื้นที่เกษตรทั้งหมดของประเทศ และ

ครอบคลุมครัวเรือนถึง 4.9 ล้านครัวเรือน คิดเป็น 60.5% ของจำนวนครัวเรือนภาคเกษตรทั้งหมด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563) ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากรัฐบาลมาโดยตลอด รวมถึงมีนโยบายช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านราคา (Price policy) อาทิ การประกันราคาข้าว การรับจำนำข้าว และโครงการช่วยเหลืออื่น ๆ เช่น โครงการสนับสนุนเงินช่วยเหลือต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและปรับปรุงคุณภาพข้าว เป็นต้น คนไทยโดยส่วนใหญ่ก็บริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก โดยส่วนมากมักจะบริโภคแต่ข้าวขาว ซึ่งข้าวขาวนั้นเป็นข้าวที่มีสารอาหารหรือประโยชน์น้อยกว่าข้าวกล้องงอก เพราะข้าวขาว คือ ข้าวที่ถูกขัดเอารำออกจากเมล็ดข้าวจนเหลือเมล็ดข้าวที่ขาว หรือเหลือเมล็ดแป้งธรรมดา ซึ่งส่วนใหญ่ที่ถูกขัดออก คือส่วนที่อุดมไปด้วยวิตามิน แร่ธาตุ และเส้นใยอาหารที่สำคัญ ดังนั้น จึงควรปรับเปลี่ยนการบริโภคข้าวกล้องงอกให้มากขึ้น เพราะข้าวกล้องงอกมีวิตามินและ GABA (Gamma Amino Butyric Acid) มากกว่าข้าวขาวและข้าวกล้องธรรมดา ข้าวกล้องงอก (Germinated Brown Rice) ถือเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมากเนื่องจากการนำข้าวกล้องมาผ่านกระบวนการงอก ซึ่งก็คือ ข้าวกล้องที่นำมาแช่น้ำเพื่อกระตุ้นให้เกิดการงอก บริเวณที่มีการงอกจะมีเนื้อสัมผัสหลังหุงสุกที่อ่อนนุ่มและมีสารอาหารต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับข้าวกล้องที่ไม่ได้ผ่านการงอก ในปัจจุบันการบริโภคข้าวกล้องงอกนิยมอย่างมากเนื่องจากประกอบด้วยวิตามิน เกลือแร่ เส้นใย และสารประกอบต่าง ๆ ที่นำไปใช้ในกิจกรรมของร่างกายได้ดีกว่าข้าวกล้อง และยังพบว่ามีรสชาติที่ดีเคี้ยวง่ายกว่าการบริโภคข้าวกล้องปกติและง่ายต่อการทำให้สุก (นงนุช วงศ์สินชอน, 2555) ซึ่งโดยปกติแล้ว ในตัวข้าวกล้องเองประกอบด้วยสารอาหารจำนวนมาก เช่น โยอาหาร กรดไฟติก (Phytic Acid) วิตามินซี วิตามินอี และ GABA ซึ่งช่วยป้องกันโรคต่าง ๆ เช่น มะเร็ง เบาหวาน และช่วยในการควบคุมน้ำหนักตัว รวมทั้งสามารถป้องกันการทำลายสมอง ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคสูญเสียความทรงจำ ปัจจุบัน “ข้าวกล้องงอก” มีจำหน่ายที่สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยจำหน่ายเป็นถุง ปริมาณ 450 กรัม ราคา 75 บาท คำนวณแล้ว กิโลกรัมละ 167 บาท ซึ่งแพงกว่าข้าวกล้องทั่วไปประมาณกว่า 3 เท่าตัว แต่กว่าที่จะผลิตข้าวกล้องงอกพร้อมหุงรับประทานได้ ต้องผ่านหลายขั้นตอนเริ่มตั้งแต่คัดข้าวกล้องพันธุ์ดีให้สาร GABA มากที่สุด คือ ข้าวหอมมะลิ 105 และต้องเลือกข้าวกล้องที่ผ่านการกะเทาะเปลือกไม่เกิน 2 สัปดาห์มาแช่น้ำให้เกิดกระบวนการงอก ต้องมีการเปลี่ยนถ่ายน้ำเป็นระยะ ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมเสียเมื่อเกิดการงอกแล้วจึงใช้ความร้อนเพื่อให้หยุดการงอก จากนั้นมาทำให้แห้งเพื่อลดความชื้น แล้วนำมาบรรจุเป็นถุงออกจำหน่ายเพื่ออำนวยความสะดวกให้นำไปหุงรับประทานได้ทันที อย่างไรก็ตามการผลิตข้าวกล้องงอก และข้าวกล้องงอกผงขงพร้อมดื่มของเกษตรกร ยังเป็นการผลิตแบบดั้งเดิม กล่าวคือ มีการเพาะงอกข้าวเปลือก แล้วนำไปนึ่งฆ่าเชื้อและทำให้สุกด้วยหวดนึ่งข้าว หลังจากนั้นนำไปให้ทำให้แห้งด้วยการตากแดดประมาณ 1 - 2 วัน จนได้ความชื้นที่เหมาะสมจึงนำมาขัดสีเอาแกลบออก คัดสิ่งแปลกปลอมออกแล้วนำมาคั่ว เข้าเครื่องบด

เป็นข้าวกล้องงอกผงบรรจุถุง การสร้างนวัตกรรมข้าวเป็นการเพิ่มคุณค่า สร้างความแตกต่าง รวมทั้งเพิ่มความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปของไทย การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าวโดยใช้วัตถุดิบในรูปข้าวกล้อง ข้าวกล้องงอก ข้าวขาว ทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียว เพื่อตอบสนองต่อการบริโภค และการใช้ในอุตสาหกรรมแปรรูปอื่นจากการใช้ส่วนต่าง ๆ ของข้าวภายหลังการกะเทาะเปลือกและการขัดสีข้าวเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ทั้งในรูปของอาหารสำเร็จรูป กึ่งสำเร็จรูปพร้อมรับประทาน หรือพร้อมปรุง และในรูปของส่วนผสมประกอบเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร อาหารเพื่อสุขภาพและความงาม กระดาษยาและเครื่องสำอาง โดยมีแนวทางการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับกระแสความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งแรงขับเคลื่อนจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในตลาดที่มีกำลังมากขึ้น ทำให้มีความต้องการโภชนาการที่มีคุณค่าทางสุขภาพและมุ่งสู่การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (พัชร ตั้งตระกูล, 2555)

การอบแห้งแบบฟลูอิดไชน์เบด เป็นเทคนิคการลดความชื้นที่มีอัตราการอบแห้งที่สูง เมื่อเทียบกับการอบแห้งชนิดอื่น ๆ เนื่องจากวัสดุจะถูกทำให้ลอยตัวขึ้น จึงสามารถสัมผัสกับอากาศร้อนซึ่งเป็นตัวกลางในการอบแห้งได้ทั่วถึง ดังนั้น ระยะเวลาที่ใช้ในการอบแห้งจึงสั้น สามารถเพิ่มอุณหภูมิของอากาศได้สูงโดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อวัสดุ (วทีญญ รอดประพัฒน์ และคณะ, 2553) โดยงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า เทคนิคการอบแห้งชนิดนี้ สามารถเพิ่มปริมาณข้าวเต็มเมล็ด และรักษาคุณภาพของข้าวที่ผ่านการอบแห้งให้อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ทั้งนี้ กระบวนการการผลิตข้าวกล้องงอกแบบวิธีดั้งเดิม จะใช้การนึ่งข้าวเปลือกงอก เพื่อให้ข้าวสุกและหยุดการงอกของข้าวเปลือก ซึ่งเป็นการทำลายจุลินทรีย์ที่เกิดจากการแช่และเพาะงอก โดยการนำข้าวเปลือกงอกจำนวน 5 กิโลกรัม มานึ่งด้วยหวดเป็นเวลา 45 นาที บนเตกก๊าซหุงต้ม และวัดปริมาณการใช้ก๊าซ ด้วยวิธีการชั่งน้ำหนักก่อนและหลังการนึ่ง และบันทึกค่า หลังจากนั้นนำไปลดความชื้นโดยการตากแดดเป็นเวลา 1 - 2 วัน เพื่อให้ความชื้นข้าวเปลือกงอกลดลงเหลือ 13 - 14% (w.b.) ทำการเก็บตัวอย่างข้าวเปลือกงอกจำนวน 500 กรัม ใส่ถุงพลาสติก ปิดปากถุงให้สนิท เพื่อนำไปหาความชื้นและทดสอบคุณภาพต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งกระบวนการการผลิตข้าวกล้องงอกแบบใหม่ จะนำข้าวเปลือกที่ผ่านการแช่และเพาะงอกมานึ่งและอบแห้งด้วยเครื่องอบแห้งแบบฟลูอิดไชน์เบดแบบต่อเนื่อง โดยปรับตั้งอุณหภูมิอบแห้งไว้ที่ 130 องศาเซลเซียส โดยเดินเครื่องต่อเนื่องเป็นเวลา 2 - 3 ชั่วโมง ปลอ่ยให้เครื่องอบแห้งทำงานในสภาวะคงตัว จึงเริ่มวัดอัตราการป้อนข้าวเปลือกงอกทุก ๆ 20 นาที และเก็บตัวอย่างข้าวเปลือกงอกประมาณ 500 กรัม ใส่ถุงพลาสติกกร้อนปิดปากถุงให้สนิทก่อนนำเข้าและออกจากเครื่องอบแห้งทุก ๆ 10 นาที เพื่อนำตัวอย่างข้าวเปลือกงอกที่ได้ก่อนและหลังการอบแห้งแล้ว ไปหาความชื้นและทดสอบคุณภาพ ส่วนข้าวเปลือกงอกที่ผ่านการอบแห้งนำไปลดความชื้นโดยการผึ่งลมธรรมชาติให้เหลือความชื้น 13 - 14% (w.b.) แล้วจึงนำไปแปรรูปโดยการกะเทาะเปลือกเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอก และการคว่ำ บดเป็นผงต่อไป

เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกแบบดั้งเดิมคาดว่าจะสามารถลดขั้นตอนและระยะเวลาในการผลิตลงได้มาก เนื่องจากว่าเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบตสามารถแห้งและอบแห้งข้าวเปลือกงอกได้ในเวลาเดียวกัน โดยข้าวเปลือกหลังการอบแห้งสามารถนำไปกะเทาะเปลือกได้ทันที และเมื่อนำตัวอย่างข้าวกล้องงอกก่อนและหลังการอบแห้งด้วยวิธีดังกล่าวไปตรวจสอบที่สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ก่อนการอบแห้งมีสาร GABA เท่ากับ 3.43 mg/100g และหลังการอบแห้งที่อุณหภูมิ 130 °C มีสาร GABA เท่ากับ 16.55 mg/100g และจากการสอบถามกลุ่มแม่บ้านที่ผลิตข้าวกล้องงอกพบว่า การใช้งานมีความสะดวก ไม่ยุ่งยาก และใช้เวลาสั้นกว่าวิธีเดิมมากไม่น้อยกว่า 2 - 3 วัน เกษตรกรสามารถผลิตได้ตลอดเวลาทุกสภาพอากาศ ตลอดจนคุณภาพข้าวกล้องงอกที่ได้ยังดีกว่าที่เคยผลิตแบบวิธีดั้งเดิมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากงานวิจัยที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ากรรมวิธีผลิตข้าวกล้องงอกแบบใหม่ โดยผ่านการแช่เป็นเวลา 24 - 48 ชั่วโมง เพาะงอกเป็นเวลานาน 24 ชั่วโมง และนำมาแห้งและอบแห้งด้วยเครื่องอบแห้งต้นแบบฟลูอิดซ์เบตโดยใช้ไอน้ำร้อนยวดยิ่งที่ได้จากความร้อนของข้าวเปลือกงอกที่เวียนกลับมาใช้ใหม่ ขนาดกำลังผลิต 100 กิโลกรัมต่อชั่วโมง (ซึ่งเหมาะกับวิสาหกิจชุมชน) เป็นเวลานาน 4 นาที และนำไปผึ่งแดดเพื่อลดความชื้นในระดับที่เก็บรักษาได้ระหว่าง 13 - 14% (w.b.) เพื่อ รอกการสี (Milling) เป็นผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอก และรอกการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายต่อไป ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนสามารถผลิตได้ปริมาณมากขึ้น และสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยในโครงการการพัฒนาต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน (Base-line Data) ในการพัฒนาต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอก และวิสาหกิจชุมชนสามารถนำไปผลิตได้จริง ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ตลอดจนเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก ตลอดจนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดแนวทางในการพัฒนา Smart SMEs ของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก
2. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออกหรือกลุ่มอื่นที่สนใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

จากงานวิจัยที่ผ่านมา การอบแห้งแบบฟลูอิดซ์เบต เป็นเทคนิคการลดความชื้นที่มีอัตราการอบแห้งที่สูงเมื่อเทียบกับการอบแห้งชนิดอื่น ๆ เนื่องจากวัสดุจะถูกทำให้ลอยตัวขึ้น

จึงสามารถสัมผัสกับอากาศร้อนซึ่งเป็นตัวกลางในการอบแห้งได้ทั่วถึง ดังนั้น ระยะเวลาที่ใช้ในการอบแห้งจึงสั้น สามารถเพิ่มอุณหภูมิของอากาศได้สูงโดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อวัสดุ (วาทัญญู รอดประพัฒน์ และคณะ, 2553) โดยงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า เทคนิคการอบแห้งชนิดนี้ สามารถเพิ่มปริมาณข้าวเต็มเมล็ด และรักษาคุณภาพของข้าวที่ผ่านการอบแห้งให้อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อพัฒนาต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอก เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก โดยดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การย้าย ติดตั้ง และทดสอบสมรรถนะเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบด จากผลงานวิจัยเดิมที่ได้ออกแบบและพัฒนาขึ้นจากโครงการพัฒนาประติสฐกรรมเพื่อชนบท สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เคยติดตั้งใช้งานที่อาคารฝึกปฏิบัติงานของสาขาวิชาเกษตรกลวิธาน คณะเกษตรศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ทำการรื้อเพื่อสร้างอาคารหลังใหม่แทน เครื่องอบแห้งจึงถูกรื้อและกองทิ้งไว้ตากแดดและฝนมาเป็นเวลา 4 - 5 ปี อาจส่งผลชิ้นส่วนและอุปกรณ์บางตัวของเครื่องอบแห้งดังกล่าว ชำรุดเสียหาย ไม่สามารถใช้งานได้เหมือนเดิม ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับมหาวิทยาลัยและกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตข้าวกล้องงอก คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการย้ายชิ้นส่วนจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เพื่อไปติดตั้งใช้งานจริงที่ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ข้าว) อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ในการดำเนินการประกอบ ติดตั้ง และปรับปรุงระบบต่าง ๆ ที่ชำรุดให้สามารถใช้งานได้เหมือนเดิม พร้อมทดสอบสมรรถนะของเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบด ได้แก่ ความสามารถในการผลิต การเกิดฟลูอิดเซชัน อุณหภูมิอบแห้ง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การทดลอง ได้แก่ การทดลองเพื่อเปรียบเทียบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่ที่ใช้เครื่องอบแห้งฟลูอิดซ์เบด การทดสอบคุณภาพข้าวกล้องงอกในประเด็นที่เป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 4003-2555 และการวิเคราะห์ต้นทุนค่าใช้จ่าย ความคุ้มค่าในการผลิต โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เมื่อคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตั้งและปรับปรุงเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบดให้สามารถทำงานได้ตามปกติแล้ว จึงได้ดำเนินการทดลองกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่ที่ใช้เครื่องอบแห้งฟลูอิดซ์เบด ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 การเตรียมวัตถุดิบและเตรียมตัวอย่างข้าวกล้องงอก ใช้ข้าวเปลือกพันธุ์ขาวมะลิ 105 ซึ่งเก็บเกี่ยวในเดือนพฤศจิกายน ที่ได้จากเกษตรกรนำมาล้างทำความสะอาดด้วยน้ำเพื่อกำจัดเศษดิน หญ้า ฟาง และเมล็ดข้าวลีบออก

2.2 การแช่และเพาะข้าวกล้องงอก โดยการนำข้าวเปลือกมาแช่น้ำสะอาดไว้ 48 ชั่วโมง โดยที่มีการเปลี่ยนถ่ายน้ำทุก 4 - 6 ชั่วโมง เมื่อครบ 48 ชั่วโมงแล้วถ่ายน้ำออก และใช้กระสอบป่านคลุมข้าวเปลือกไว้ แล้วปล่อยทิ้งไว้อีก 24 ชั่วโมง ก่อนนำไปนึ่งและอบแห้งต่อไป

2.3 การนึ่งและอบแห้งข้าวเปลือกงอก มีรายละเอียดดังนี้

กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอกแบบวิธีดั้งเดิม

ใช้การนึ่งข้าวเปลือกงอก เพื่อให้ข้าวสุกและหยุดการงอกของข้าวเปลือก ซึ่งเป็นการทำลายจุลินทรีย์ที่เกิดจากการแช่และเพาะงอก โดยการนำข้าวเปลือกงอกจำนวน 5 กิโลกรัมมานึ่งด้วยหวดเป็นเวลา 45 นาที บนเตาแก๊สหุงต้ม และวัดปริมาณการใช้แก๊ส ด้วยวิธีการชั่งน้ำหนักก่อนและหลังการนึ่ง และบันทึกค่า หลังจากนั้นนำไปลดความชื้นโดยการตากแดดเป็นเวลา 1 - 2 วัน เพื่อให้ความชื้นข้าวเปลือกงอกลดลงเหลือ 13 - 14% (w.b.) ทำการเก็บตัวอย่างข้าวเปลือกงอกจำนวน 500 กรัมใส่ถุงพลาสติก ปิดปากถุงให้สนิท เพื่อนำไปหาความชื้นและทดสอบคุณภาพต่าง ๆ ต่อไป

กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอกแบบใหม่

นำข้าวเปลือกที่ผ่านการแช่และเพาะงอกมานึ่งและอบแห้งด้วยเครื่องอบแห้งแบบฟลูอิดซ์เบดแบบต่อเนื่อง โดยปรับตั้งอุณหภูมิอบแห้งไว้ที่ 130 องศาเซลเซียส โดยเดินเครื่องต่อเนื่องเป็นเวลา 2 - 3 ชั่วโมง ปล่อยให้เครื่องอบแห้งทำงานในสภาวะคงตัว จึงเริ่มวัดอัตราการป้อนข้าวเปลือกงอกทุก ๆ 20 นาที และเก็บตัวอย่างข้าวเปลือกงอกประมาณ 500 กรัม ใส่ถุงพลาสติก ร้อนปิดปากถุงให้สนิทก่อนเข้าและออกจากเครื่องอบแห้งทุก ๆ 10 นาที เพื่อนำตัวอย่างข้าวเปลือกงอกที่ได้ก่อนและหลังการอบแห้งแล้ว ไปหาความชื้นและทดสอบคุณภาพ ส่วนข้าวเปลือกงอกที่ผ่านการอบแห้งนำไปลดความชื้นโดยการผึ่งลมธรรมชาติให้เหลือความชื้น 13 - 14% (w.b.) แล้วจึงนำไปแปรรูปโดยการกะเทาะเปลือกเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกและการคั่ว บดเป็นผงต่อไป

วิธีการทดสอบคุณภาพข้าวกล้องงอก

1. วิธีการหาค่าความชื้น

ชั่งน้ำหนักกระป๋องเปล่า บันทึกค่าและทำเครื่องหมายไว้ นำตัวอย่างข้าวเปลือกงอกใส่ในกระป๋อง ตัวอย่างละ 20 - 30 กรัม ชั่งน้ำหนักและบันทึกค่า นำเข้าตู้อบลมร้อน (hot air oven) ซึ่งตั้งอุณหภูมิไว้ 103 องศาเซลเซียส นาน 72 ชั่วโมง (ASAE standard S352.1) นำกระป๋องข้าวเปลือกงอกออกจากตู้อบ ปล่อยให้กระป๋องเย็นตัวแล้วนำไปชั่งและบันทึกค่า นำน้ำหนักของกระป๋องเปล่ามาลบออกจากน้ำหนักตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการคำนวณเปอร์เซ็นต์มาตรฐานเปียก

2. วิธีการทดสอบเปอร์เซ็นต์ต้นข้าวกล้อง

ทำความสะอาดข้าวเปลือกงอก โดยผ่านเครื่องคัดแยก (aspirator) เพื่อคัดเอาเมล็ดลีบและสิ่งเจือปนต่าง ๆ ออก ส่วนวัสดุหนักคัดเลือกออกด้วยมือ ทำการชั่งน้ำหนักข้าวเปลือก

ที่ทำความสะอาดแล้ว 250 กรัม นำไปกะเทาะเปลือกด้วยเครื่องกะเทาะเปลือก จนเปลือกออกหมด หลังจากนั้นชั่งน้ำหนักข้าวกล้องแล้วบันทึกค่าไว้ นำข้าวกล้องทั้งหมดไปแยกส่วนที่เป็นต้นข้าวและข้าวหัก ด้วยเครื่องคัดเกรดข้าว (rice grader) รวมไปถึงการคัดแยกด้วยมือ เมื่อคัดแยกเสร็จนำไปชั่งน้ำหนักต้นข้าวกล้องแล้วบันทึกค่า และทำการคำนวณเปอร์เซ็นต์ข้าวกล้อง

3. วิธีการทดสอบเปอร์เซ็นต์การร้าว

นำต้นข้าวกล้องมาจำนวน 100 เมล็ด ทำการแยกเมล็ดข้าวโดยใช้ไฟส่องเมล็ดข้าวกล้อง เลือกเฉพาะเมล็ดข้าวกล้องที่มีการรำน้อยกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมดของเมล็ดข้าว บันทึกจำนวนข้าวที่มีการร้าวที่นับได้ ทำซ้ำกันตัวอย่างละ 3 ครั้ง แล้วนำไปเฉลี่ยเป็นเปอร์เซ็นต์การร้าวของเมล็ดข้าวกล้อง

4. วิธีการทดสอบเปอร์เซ็นต์ข้าวท้องไข

นำตัวอย่างต้นข้าวกล้องมาจำนวน 100 เมล็ด ใช้ไฟส่องเมล็ดข้าวกล้องแล้วแยกข้าวท้องไขออกโดยข้าวท้องไขจะมีพื้นที่ขาวขุ่นมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่เมล็ดข้าวกล้อง ทำการบันทึกค่าแล้วคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ข้าวท้องไข

5. วิธีการทดสอบปริมาณสารกาบา

การเตรียมตัวอย่าง โดยการนำข้าวที่ผ่านการแช่หรือผ่านการงอกมาอบที่อุณหภูมิที่ 100 องศาเซลเซียส นาน 3 ชั่วโมง จนได้ความชื้น 6 - 8 เปอร์เซ็นต์ (มาตรฐานแห้ง) จากนั้นนำตัวอย่างที่ผ่านการอบแห้ง 5 กรัม มาบดให้ละเอียดแล้วเติมสารละลายกรดไฮโดรคลอริกเข้มข้น 5 โมล จำนวน 1 มิลลิลิตร ย่อยตัวอย่างที่อุณหภูมิ 110 องศาเซลเซียส นาน 24 ชั่วโมง ของเหลวที่ได้จากย่อยเป็นโปรตีนไฮโดรไลเสส

จากนั้นนำโปรตีนไฮโดรไลเสส ที่ได้จากการเตรียมไปทำปฏิกิริยากับ 9-Fluorenyl Methyl chloroformate (FMOC) ได้เป็นตัวอย่างอนุพันธ์ของโปรตีนไฮโดรไลเสสที่สกัดได้แล้วนำไปวิเคราะห์ปริมาณสารกาบา

วิธีการวิเคราะห์ต้นทุน ค่าใช้จ่าย ความคุ้มค่าในการผลิต

การประมาณค่าใช้จ่ายในการอบแห้ง คำนวณต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เพื่อประเมินความคุ้มค่าในการผลิต ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการประเมินประสิทธิภาพของเครื่องอบแห้ง เนื่องจากเครื่องอบแห้งที่มีประสิทธิภาพสูงจะมีการใช้พลังงานน้อยในการไล่ความชื้นออกแสดงว่า จะมีค่าใช้จ่ายในการอบแห้งต่ำด้วย ดังนั้น การประมาณค่าใช้จ่ายในการอบแห้งมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบค่าใช้จ่ายในการทำแห้ง เพื่อประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ตลอดจนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการอบแห้งและลดค่าใช้จ่ายในการอบแห้ง เนื่องจากกระบวนการผลิตข้าวกล้องงอกและข้าวกล้องงอกผง ขั้นตอนการอบแห้งมีการใช้พลังงานมากที่สุด ค่าใช้จ่ายในการอบแห้งที่เกิดขึ้น ได้แก่

1. ค่าใช้จ่ายคงที่ หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการลงทุนทำธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นมีการผลิตหรือไม่มีการผลิตก็จะมีค่าใช้จ่ายนี้ ได้แก่ ค่าเครื่องจักร ค่าที่ดินสิ่งก่อสร้าง ค่าจ้าง

ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไม่ว่าจะมีการผลิตหรือไม่ก็จะมีค่าใช้จ่ายนี้เกิดขึ้น ซึ่งประเมินจากค่าเสื่อมราคาของเครื่องจักร เงินเดือน และค่าใช้จ่ายรายเดือน

2. ค่าใช้จ่ายผันแปร หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เมื่อมีการผลิต ได้แก่ ค่าวัตถุดิบ ค่าเชื้อเพลิง ค่าไฟฟ้า ค่าแรงงาน และค่าใช้จ่ายดำเนินการที่เกิดขึ้นจากการผลิต การคำนวณค่าเสื่อมราคา คำนวณจากสมการ

$$\text{การคำนวณค่าเสื่อมราคา (บาทต่อปี)} = \frac{\text{ราคาแรกซื้อ}}{\text{อายุใช้งาน}}$$

ในส่วนของการประเมินค่าใช้จ่ายเครื่องจักรอื่น ๆ จะใช้วิธีการเดียวกันกับการประเมินเครื่องอบแห้งแล้วนำค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มารวมกันคำนวณเป็นต้นทุนทั้งหมด จากนั้นคำนวณรายรับที่ได้จากการผลิตแล้วนำมาเปรียบเทียบกับรายจ่ายรายรับที่เกิดจากกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม

ขั้นตอนที่ 3 การถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยการให้คำปรึกษา ถ่ายทอดกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกแบบใหม่แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออกและผู้สนใจ เทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดให้ข้อมูล ได้แก่ กรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกให้สามารถเก็บรักษาได้นาน โดยปราศจากมอดแมลง โดยย่อเริ่มจากน้ำข้าวเปลือกผ่านการกะเทาะ เอาเปลือกออกได้เป็นข้าวกล้อง นำมาแช่น้ำ เพาะงอก นึ่งและอบ บรรจุถุง เน้นภาคปฏิบัติให้เห็น ตลอดทั้งกระบวนการ ผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีสามารถทำได้จริง โดยการบรรยาย การสาธิต และการลงมือปฏิบัติ ประเมินผลหลังการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสอบถามทางโทรศัพท์เพื่อติดตามและแก้ไขปัญหา

นอกจากนี้ ยังมีการประเมินผลการนำไปผลิตขายในเชิงพาณิชย์ ในช่วงเวลา 3 เดือน และ 6 เดือน ตามไปสำรวจยังสถานที่จริงหลังการอบรม การนำไปใช้ประโยชน์ ปริมาณการขาย ราคาขาย และการยอมรับของผู้บริโภค

ผลการวิจัย

1. ผลการย้าย ติดตั้งและทดสอบสมรรถนะเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบด คณะผู้วิจัยดำเนินการขนย้ายเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบด จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก จังหวัดชลบุรี เพื่อไปติดตั้งใช้งานจริง ณ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ข้าว) อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เมื่อคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตั้งและปรับปรุงเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบดให้สามารถทำงานได้ตามปกติแล้ว จึงได้ดำเนินการทดลองกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่ที่ใช้เครื่องอบแห้งฟลูอิดซ์เบด

ภาพที่ 1 การติดตั้งเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกด้วยเทคนิคฟลูอิดไชเบต

2. ผลการทดลอง ในการทดลองอบแห้งข้าวเปลือกงอกด้วยเครื่องอบแห้งแบบฟลูอิดไชเบต มีดังนี้

2.1 เริ่มเดินเครื่องอบแห้ง ปรับระดับความสูงของแผ่นกั้น (weir) 10 เซนติเมตร และปรับตั้งอุณหภูมิอบแห้ง 130 องศาเซลเซียส เมื่อเครื่องอบแห้งทำงานเข้าสู่สภาวะคงตัวแล้ว จึงเริ่มปล่อยข้าวเปลือกงอกจากถังพัก 100 กิโลกรัม เข้าไปในห้องอบแห้ง วัดความเร็วอากาศร้อน วัดอุณหภูมิที่ตำแหน่งต่าง ๆ ของเครื่องอบแห้งทุก ๆ 10 นาที วัดการใช้กระแสไฟฟ้าที่มอเตอร์ขับเคลื่อนและวัดการใช้พลังงานไฟฟ้าของชุดอุปกรณ์ให้ความร้อน

2.2 ปล่อยให้เครื่องอบแห้งทำงานในสภาวะคงตัว วัดอัตราการป้อนข้าวเปลือกงอกทุก ๆ 20 นาที และเก็บตัวอย่างข้าวเปลือกงอกประมาณ 500 กรัม ใส่ถุงพลาสติกร้อน ปิดปากถุงให้สนิท ก่อนเข้าและออกจากเครื่องอบแห้งทุก ๆ 10 นาที และจะทำงานต่อเนื่องประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง

2.3 นำตัวอย่างของข้าวเปลือกงอกที่ผ่านการอบแห้งแล้วไปหาความชื้น

2.4 นำตัวอย่างข้าวเปลือกงอกที่เหลือไปลดความชื้น โดยการผึ่งลมธรรมชาติ ให้เหลือความชื้นประมาณ 14 เปอร์เซ็นต์ (มาตรฐานเปียก) แล้วจึงนำไปทดสอบคุณภาพต่าง ๆ

ผลทดสอบคุณภาพข้าวกล้องงอก

การอบแห้งที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส สามารถลดปริมาณความชื้นในข้าวเปลือกงอกจนเหลือความชื้นสุดท้าย 16.1 เปอร์เซ็นต์มาตรฐานแห้ง และหลังผ่านกระบวนการอบแห้ง เปอร์เซ็นต์ต้นข้าวกล้องงอก เปอร์เซ็นต์การร้าว และเปอร์เซ็นต์ข้าวท้องไขเป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 4003-2555 ทั้งนี้กระบวนการอบแห้งทำให้ปริมาณสาร GABA เพิ่มขึ้นมากกว่าวิธีการแบบดั้งเดิม รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบคุณภาพข้าวที่ผ่านการอบแห้ง ที่เงื่อนไขต่าง ๆ

เงื่อนไขการอบแห้ง	ความชื้น (% w.b.)	ต้นข้าวกล้องงอก (%)	การร้าว (%)	ข้าวท้องไข (%)	GABA (mg/kg brown rice)
ข้าวเปลือกก่อนแช่	10.8	60.8	0.57	3.8	7.50
หลังแช่และเพาะงอก	32.1	54.2	0.20	34.5	48.03
การนึ่งด้วยหวด	33.4	70.6	0	0	25.35
อบแห้งด้วย FBD (130 °C)	16.1	68.3	0.19	0	36.69

3. ผลการวิเคราะห์ต้นทุน ค่าใช้จ่าย ความคุ้มค่าในการผลิต ในการปรับปรุงและติดตั้งเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบด ที่สามารถรวมขั้นตอนการนึ่งและอบแห้งข้าวเปลือกงอกไว้ในขั้นตอนเดียวกัน มีขนาดกำลังผลิต 100 กิโลกรัมต่อชั่วโมง และเมื่อคิดต้นทุนในการดำเนินอบแห้งข้าวเปลือกงอกด้วยวิธีดังกล่าว ซึ่งคิดจากราคาเครื่อง ค่าไฟฟ้า ค่าแรงงานภายใน 1 ปี มีค่าเท่ากับ 1.95 บาท/กิโลกรัม ในขณะที่วิธีการดั้งเดิม (นึ่งด้วยหวด และตากแห้งด้วยแสงอาทิตย์) มีต้นทุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานนึ่งและอบแห้งใน 1 ปี เท่ากับ 14.60 บาท/กิโลกรัม รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลการผลิตข้าวกล้องงอกแบบดั้งเดิมกับกรรมวิธีการผลิตแบบใหม่

รายการ	กรรมวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม	กรรมวิธีการผลิตแบบใหม่
กำลังผลิต (กิโลกรัมต่อปี)	96,000	6,000
ต้นข้าวกล้องงอก (เปอร์เซ็นต์)	70.6	68.3
การร้าว (เปอร์เซ็นต์)	0	0.19
ข้าวท้องไข่ (เปอร์เซ็นต์)	0	0
GABA (mg/kg brown rice)	25.35	36.69
แรงงานที่ใช้ (คน)	2	1
สิ้นเปลืองพลังงาน (บาทต่อกิโลกรัม)	0.48	1.03
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรวม (บาทต่อกิโลกรัม)	14.40	1.95

4. ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยการให้คำปรึกษา ถ่ายทอดกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกแบบใหม่แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออกและผู้สนใจ โดยดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัย จำนวน 3 ครั้ง

ครั้งที่ 1 ณ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ข้าว) ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี จัดโดยสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านบึง นายชาญชัย เอี่ยมเจริญ รองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรีเป็นประธานในพิธีเปิดงานวันถ่ายทอดเทคโนโลยี (Field day) และบริการการเกษตรเพื่อเริ่มต้นฤดูกาลผลิตใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 102 คน

ครั้งที่ 2 ณ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ข้าว) ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 52 คน

ครั้งที่ 3 ในโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตผลิตภัณฑ์จากข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก ณ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ข้าว) ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี จัดโดยสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านบึง โดยมี นายพินทร เลิศเชมทัต นายอำเภอบ้านบึง เป็นประธานในพิธีเปิดงานวันถ่ายทอดเทคโนโลยี (Field Day) และบริการการเกษตรเพื่อเริ่มต้นฤดูกาลผลิต โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 56 คน

ผลการประเมินการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผู้เข้าร่วมโครงการ มีความพึงพอใจในการดำเนินงานโดยภาพรวม ทั้งหมดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.57 คิดเป็นร้อยละ 91.40) ด้านวิทยากรอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.61 คิดเป็นร้อยละ 92.22) ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.58 คิดเป็นร้อยละ 91.60) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.58 คิดเป็นร้อยละ 91.60) และด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.51 คิดเป็นร้อยละ 90.20)

ผลการประเมินความรู้ ความเข้าใจ และการนำความรู้ไปใช้ ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำความรู้ไปใช้โดยภาพรวม ทั้งหมดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.59 คิดเป็นร้อยละ 91.80) ด้านความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.59 คิดเป็นร้อยละ 91.80) ด้านการนำความรู้ไปใช้ของผู้เข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.58 คิดเป็นร้อยละ 91.40) ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 20

ผลการประเมินการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้เข้าร่วมโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49 คิดเป็นร้อยละ 89.80) เห็นได้ว่า จากการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.52 คิดเป็นร้อยละ 90.04) ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.45 คิดเป็นร้อยละ 89.00)

ผลการประเมินการคาดว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้น ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ แสดงความคิดเห็นว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณ 2,001 - 3,000 บาท (ร้อยละ 55) รองลงมาประมาณ 1,001 - 2,000 บาท (ร้อยละ 35) และประมาณ 3,001 - 4,000 บาท (ร้อยละ 10) โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ควรจัดโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอก รวมทั้งเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจในการถ่ายทอดเทคโนโลยี การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ อันเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ดึงดูดความสนใจจากลูกค้า มีเอกลักษณ์ร่วมของผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น และวิสาหกิจชุมชนสามารถนำไปผลิตได้จริง ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ตลอดจนเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก

อภิปรายผล

จากผลการอบแห้งที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส สามารถลดปริมาณความชื้นในข้าวเปลือกงอกจนเหลือความชื้นสุดท้าย 16.1 เปอร์เซ็นต์มาตรฐานแห้งตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า หลังผ่านกระบวนการอบแห้ง เปอร์เซ็นต์ต้นข้าวกล้อง เปอร์เซ็นต์การร้าว และ เปอร์เซ็นต์ข้าวท้องไข่เป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 4003-2555 ทั้งนี้กระบวนการ

อบแห้งส่งผลให้ปริมาณสาร GABA เพิ่มขึ้นมากกว่าวิธีการแบบดั้งเดิม โดยปริมาณสาร GABA ของข้าวกล้องงอกที่ผ่านกรรมวิธีการผลิตแบบใหม่ (36.69 mg/kg) สูงกว่าวิธีแบบดั้งเดิม (25.35 mg/kg) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จารุรัตน์ สันเต ที่สรุปว่า การเพาะข้าวกล้องงอกที่อุณหภูมิ 40 องศาเซลเซียส นาน 36 ชั่วโมง มีผลให้มีปริมาณ GABA สูงขึ้น (จารุรัตน์ สันเต, 2550) และผลการวิจัยของ Ohtsubo and et al. ที่พบว่า เมื่อนำข้าวกล้องไปเพาะในระยะเวลาในการงอกที่นานมากขึ้นมีผลให้ปริมาณ GABA สูงขึ้น โดยการงอกที่ระยะเวลา 96 ชั่วโมง มีปริมาณของ GABA มากกว่า 72.48 และ 24 ชั่วโมง ตามลำดับ ปริมาณ GABA ที่ผ่านการเพาะให้งอกที่อุณหภูมิ 30 องศาเซลเซียส นาน 96 ชั่วโมง มีปริมาณ GABA มากเป็น 40 เท่าของข้าวขัดขาว (Ohtsubo, K. et al., 2004) รวมทั้งงานวิจัยของ Watanabe, M. et al. ที่สรุปว่า ระยะเวลาในการแช่ข้าวที่แตกต่างกันส่งผลต่อปริมาณของกรดอะมิโนและ GABA แตกต่างกัน (Watanabe, M. et al., 2004)

หลังจากการเพาะงอก จึงนำไปอบแห้งด้วยเครื่องอบแห้งแบบฟลูอิดไชด์เบต (ต่อเนื่อง) ที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส ทำให้ความชื้นลดลงเหลือ 16.1% (w.b.) ต่อจากนั้นนำไปผึ่งด้วยลมเพื่อลดอุณหภูมิและความชื้นข้าวเปลือกงอกลงก่อนนำไปกะเทาะเปลือกเป็นข้าวกล้องงอกต่อไป เมื่อนำตัวอย่างข้าวไปทดสอบการสี (Milling) พบว่า เปอร์เซ็นต์ต้นข้าวกล้องงอกสูงชันมากเมื่อเทียบกับข้าวกล้องงอกก่อนการอบแห้งมีค่าใกล้เคียงกับวิธีดั้งเดิม ส่วนปริมาณสาร GABA ของข้าวกล้องงอกที่ผ่านกรรมวิธีการผลิตแบบใหม่ (36.69 mg/kg) สูงกว่าวิธีแบบดั้งเดิม (25.35 mg/kg) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ โช้ทอง และไกรสร รวยป้อม ที่ได้ออกแบบและสร้างเครื่องอบแห้งแบบฟลูอิดไชด์เบต โดยใช้ไอน้ำร้อนยวดยิ่งเป็นตัวกลางในการอบแห้ง ทำให้สามารถลดความชื้นลงได้ และเปอร์เซ็นต์ต้นข้าวกล้องงอกที่ได้จากการอบแห้งที่อุณหภูมิ 130 องศาเซลเซียส มีค่าสูงกว่า 150 และ 170 องศาเซลเซียส รวมทั้งมีการใช้พลังงานจำเพาะต่ำสุด 2.93 เมกะจูลต่อกิโลกรัม (สุรพงษ์ โช้ทอง และไกรสร รวยป้อม, 2559) รวมทั้งผลการทดสอบคุณภาพข้าวกล้อง ของ ขาววิทย์ ศรีเพ็ญชัย ที่พบว่า อุณหภูมิที่สูงขึ้นมีผลทำให้เปอร์เซ็นต์ข้าวกล้องเต็มเมล็ดเพิ่มขึ้น แต่ไม่ส่งผลต่อปริมาณสารกาบาอย่างมีนัยสำคัญ (ขาววิทย์ ศรีเพ็ญชัย, 2552) ทั้งนี้คุณภาพโดยรวมของข้าวกล้องงอกที่ผ่านกรรมวิธีการนี้และอบแห้งแบบใหม่เป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 4003-2555 และช่วยลดขั้นตอนและเวลาในการผลิตข้าวกล้องงอกได้มากหลายเท่าเมื่อเทียบกับวิธีดั้งเดิม (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2555)

เมื่อคิดต้นทุนในการดำเนินอบแห้งข้าวเปลือกงอกด้วยวิธีดังกล่าว ซึ่งคิดจากราคาเครื่องค่าไฟฟ้า ค่าแรงงาน ภายใน 1 ปี มีค่าเท่ากับ 1.95 บาท/กิโลกรัม ในขณะที่วิธีการดั้งเดิม (นั่งด้วยหวด และตากแห้งด้วยแสงอาทิตย์) มีต้นทุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานนี้และอบแห้งใน 1 ปี เท่ากับ 14.60 บาท/กิโลกรัม ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนิรุทธิ์ ต่ายขาว ที่ได้วิเคราะห์ด้านเศรษฐศาสตร์ของเครื่องอบแห้งกระตาศพลังงานแสงอาทิตย์ที่พัฒนากระบวนการผลิตกระตาศเพื่อให้อาหารสามารถผลิตได้มากขึ้น ผลการวิเคราะห์จุดคุ้มทุนพิจารณาจากมูลค่าเพิ่มที่ได้

จากการใช้เครื่องอบแห้งเปรียบเทียบกับการตากแดดธรรมชาติต่อพื้นที่ขนาด 30 ตารางเมตร ผลกำไรสุทธิจากการผลิตกระดาษสา 2 บาทต่อแผ่น และทำการอบแห้ง 180 วันต่อปี จากราคาเครื่องอบแห้ง 30,000 บาท พบว่า จุดคุ้มทุนของการใช้เครื่องอบแห้งนี้มีค่าประมาณ 1 ปี 29 วัน (อนิรุทธิ์ ต่ายขาว, 2556)

ในการเพิ่มมูลค่าข้าวให้เพิ่มขึ้นด้วยการสร้างนวัตกรรมในกระบวนการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าว ภายใต้หลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สามารถเพิ่มมูลค่าได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การพัฒนาสายพันธุ์ข้าวจนถึงการบรรจุผลิตภัณฑ์ วิธีการของกระบวนการเพิ่มมูลค่ามักพัฒนามาจากปัญหาที่พบในปัจจุบันหรือจากความต้องการของผู้บริโภคเข้ามาเป็นตัวกำหนดทิศทางในการพัฒนาหรือการสร้างนวัตกรรมของผลิตภัณฑ์ข้าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพงษ์ ตระกูลโชคอำนวย ที่ได้ศึกษาถึงนวัตกรรมการผลิตข้าว การแปรรูปข้าว และการค้าข้าวในประเทศไทย พบว่า ผู้บริโภคข้าวเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรม โดยที่กระบวนการซื้อผลิตภัณฑ์ข้าวของกลุ่มผู้บริโภคคนเมืองมี 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดลักษณะผลิตภัณฑ์ข้าว การเลือกช่องทางจัดจำหน่าย การเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ข้าวการตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค และการตัดสินใจซื้อ ในขณะที่ช่องทางการจัดจำหน่ายข้าวเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และพัฒนานวัตกรรมเห็นได้จากการจัดเรียงผลิตภัณฑ์ในร้านค้าปลีกทันสมัย ห้างสรรพสินค้า และร้านสะดวกซื้อแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่ผู้บริโภคร่วมกับผลิตภัณฑ์ได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมถึงการออกร้านและการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (กิตติพงษ์ ตระกูลโชคอำนวย, 2558)

ข้อค้นพบดังกล่าว ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปวางแผนการผลิตของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม เกษตรกรใช้งานได้ง่าย สามารถลดระยะเวลาในการผลิตข้าวกล้องงอกได้มาก ใช้แรงงานคนน้อยลง และสามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่องไม่ต้องรอให้มีแสงแดดเหมือนวิธีดั้งเดิม โดยฝนฟ้าอากาศไม่มีผลต่อการทำงานของกรรมวิธีแบบใหม่ ทำให้ลดการสูญเสียเนื่องจากการเน่าเสียจากสภาพที่มีฝนตกขณะอยู่ในขั้นตอนการตากแห้ง อีกทั้งคุณภาพของข้าวกล้องงอกที่ผลิตแบบกรรมวิธีใหม่ยังมีสาร GABA ที่สูง และผลการทดสอบคุณภาพข้าวกล้องงอกเป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 4003-2555 รวมทั้งต้นทุนการผลิตข้าวกล้องงอกต่อกิโลกรัมต่ำกว่ามากเมื่อเทียบกับวิธีดั้งเดิม โดยมีข้อเสนอให้คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก สอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580 ในด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ประเด็นการพัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการ ยกระดับผลิตภาพแรงงาน และพัฒนา SMEs สู่สากล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) และนโยบายประเทศไทย 4.0 ในเรื่องการบ่มเพาะผู้ประกอบการและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจที่

ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ตลอดจนตามแผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี ในเรื่องการพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าเกษตรสู่ระบบการผลิตคุณภาพสูง และพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้มีความสามารถในการแข่งขัน เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสินค้าชุมชนให้เป็นที่ยอมรับและสามารถจำหน่ายได้ ตลอดจนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ต้นแบบกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก เป็นการเพิ่มมูลค่าข้าวให้เพิ่มขึ้นด้วยการสร้างนวัตกรรมในกระบวนการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าว ภายใต้หลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สามารถเพิ่มมูลค่าได้ทุกขั้นตอน ซึ่งคุณภาพโดยรวมของผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกที่ผ่านกรรมวิธีการนี้และอบแห้งแบบใหม่เป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร และผลการถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยให้กับวิสาหกิจชุมชน เกษตรกร และผู้สนใจพบว่าเกษตรกรที่ใช้งานมีความพึงพอใจอย่างมาก เพราะใช้ง่าย สามารถลดระยะเวลาในการผลิตข้าวกล้องงอกได้มาก ใช้แรงงานคนน้อยลง และสามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่องไม่ต้องรอให้หมักแฉะเหมือนวิธีดั้งเดิม โดยแผนฟ้าอากาศไม่มีผลต่อการทำงานของกรรมวิธีแบบใหม่ ทำให้ลดการสูญเสียเนื่องจากการเน่าเสียจากสภาพที่มีฝนตกขณะอยู่ในขั้นตอนการตากแห้ง อีกทั้งคุณภาพของ ข้าวกล้องงอกที่ผลิตแบบกรรมวิธีใหม่ยังมีสาร GABA ที่สูง และผลการทดสอบคุณภาพข้าวกล้องงอกเป็นไปตามมาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 4003-2555 รวมทั้งต้นทุนการผลิตข้าวกล้องงอกต่อกิโลกรัมต่ำกว่ามากเมื่อเทียบกับวิธีดั้งเดิม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกของไทย ในการพิจารณาแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อช่วยให้การควบคุมกรรมวิธีการผลิตข้าวกล้องงอกให้สะดวก รวดเร็วและถูกต้องมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาแรงงานคนที่ขาดแคลน การออกแบบและสร้างระบบการแช่ เพาะงอก และระบบการเป่าลมเย็นเพื่อลดอุณหภูมิข้าวเปลือกงอกหลังผ่านการอบแห้งแล้ว ให้เหมาะสมกับเครื่องอบแห้งข้าวเปลือกงอกแบบฟลูอิดซ์เบดที่มีอยู่เดิม รวมทั้งการศึกษาการนำน้ำแช่ข้าวเปลือกงอกไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ แทนการปล่อยทิ้งเป็นน้ำเสีย เนื่องจากจุลินทรีย์จากเปลือกข้าวมีประโยชน์อยู่หลายชนิด การส่งเสริม และพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวให้มีความหลากหลาย เพื่อเพิ่มทางเลือกให้ผู้บริโภค และรายได้ให้เกษตรกรให้มากขึ้น การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ได้จากการเกษตรสามารถย่อยสลายได้ เพื่อลดปัญหาโลกร้อน และช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องดำเนินการตามนโยบายการพัฒนาด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตร (ข้าว) อย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่รับผิดชอบธุรกิจชุมชนต้องสนับสนุน แก๊ซ ปรับปรุงและร่วมมือกัน ส่งเสริมให้สินค้าสินค้าทางการเกษตรโดยเฉพาะข้าวที่เป็นผลิตภัณฑ์หลักของไทยมีมาตรฐานปลอดภัย และต้นทุน การผลิตต่ำ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้ จัดให้มีหน่วยงานหรือกลุ่มงานต้นแบบ เพื่อ

พัฒนางานด้านข้าวอย่างครบวงจร ตั้งแต่การปลูก ดูแลรักษาโดยไม่ใช้สารเคมี เก็บเกี่ยว แปรรูป จำหน่าย วิจัย และพัฒนาทุกด้าน ตลอดจนส่งเสริมและสร้างไว้ซึ่งมาตรฐานการผลิตสินค้าเกษตร สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก ตลอดจนเป็นแนวทางพัฒนาให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออกของไทยมีความเข้มแข็งสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์จากข้าวกล้องงอก เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก” ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก พ.ศ. 2561 ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวกล้องงอกในเขตภาคตะวันออก เกษตรอำเภอบ้านบึง ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ข้าว) ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ที่ให้ข้อมูลและเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนตัวแทนของเกษตรกรและชุมชนที่ให้ความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บตัวอย่าง ทำการทดลอง และให้ข้อมูลต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ ตระกูลโชคอำนวย. (2558). นวัตกรรมการผลิตข้าว การแปรรูปข้าว และการค้าข้าวในประเทศไทย. วารสารพัฒนาสังคม, 17(2), 51-67.
- จารุรัตน์ สันเต. (2550). ผลของกระบวนการแช่และกระบวนการงอกของข้าวกล้อง (หอมมะลิ 105) ต่อปริมาณสารแกมมาอะมิโนบิวเทอริกเอซิดในข้าวกล้องงอก. ใน วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการอาหาร. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชายวิทย์ ศรีเพ็ญชัย. (2552). การอบแห้งข้าวเปลือกงอกด้วยฟลูอิดซ์เบดแบบอากาศร้อน. ใน วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิศวกรรมเคมี. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นงนุช วงศ์สินชวน. (2555). การเพาะข้าวกล้องงอก. วารสารรัฐสมิแล, 33(2), 57-62.
- พัชร ตั้งตระกูล. (2555). การแปรรูปข้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ ข้าวแห่งชาติ ครั้งที่ 2 มิติใหม่วิจัยข้าวไทยพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และการเปิดตลาดเสรีอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- วทัญญู รอดประพัฒน์ และคณะ. (2553). การพัฒนาเครื่องต้นแบบอบแห้งข้าวหนึ่งแบบฟลูอิดซ์เบดโดยใช้ไอน้ำร้อนยวดยิ่ง. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 30(2), 363-378.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2555). มาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 4004-2555. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2563). สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2563. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุรพงษ์ โชทอง และไกรสร รวยป้อม. (2559). การวิจัยการอบแห้งเปลือกมังคุดโดยใช้อากาศร้อนเวียนกลับ. วารสารเทคโนโลยีอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 6(2), 197-213.
- สุวิมล กิริติพิบูล. (2556). ระบบประกันคุณภาพด้านความปลอดภัยของอาหาร HACCP. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- อนิรุทธิ์ ต่ายขาว. (2556). การวิเคราะห์ด้านเศรษฐศาสตร์ของเครื่องอบแห้งกระดาศาปลังงานแสงอาทิตย์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 7(1), 59-64.
- Ohtsubo, K. et al. (2004). Bio-functional components in the processed pre-germinated brown rice by a twin- screw extruder. Journal of Food Composition and Analysis, 18(4), 303-316.
- Watanabe, M. et al. (2004). Defective Function of GABA-containing Synaptic Vesicles in Mice Lacking the AP-3B Clathrin Adaptor. Journal of Cell Biology, 167(2), 293-302.

Different Touch: ภาพยนตร์แอนิเมชันคอนเทนต์สุขภาพ
การนวดแผนไทย แบบราชสำนัก*
DIFFERENT TOUCH: THE ROYAL THAI TRADITIONAL MASSAGE
HEALTH CONTENT SHORT ANIMATION

ชูดานันท์ สุดทองคง

Chudanat Sudthongkhong

วิเชียร ลัทธิพงศ์พันธ์

Wichian Lattipongpun

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

National Institute of Development Administration, Thailand

E-mail: medicalmedia01@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชัน และศึกษาความคิดเห็นชาวต่างชาติที่มีต่อการรับชมภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักท่องเที่ยวต่างชาติ 3 สัญชาติ คือ จีน ญี่ปุ่น และอังกฤษ เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามประเมินความคิดเห็น สถิติที่ใช้ในการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า การออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชัน มีการออกแบบบุคลิกภาพของตัวละครนำที่ใช้ในการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์รูปร่างและหน้าตา ความคิดเห็นที่มีต่อการรับชมภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก ในภาพรวมอยู่ในระดับดี ส่วนด้านการออกแบบตัวละครมีความสร้างสรรค์เหมาะสมกับเรื่องราว ด้านอรรถรสความจริงของฉากออกแบบได้สมจริงและมีความสวยงาม สามารถถ่ายทอดและสื่อความหมาย ด้านเนื้อหาของภาพยนตร์มีความร่วมสมัยและเข้าใจได้แม้ไม่มีการบรรยาย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี และภาพยนตร์แอนิเมชันดิจิทัลคอนเทนต์สุขภาพการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก ที่ออกแบบสามารถสื่อสารให้ผู้ชมได้เข้าใจตามจุดประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ อยู่ในระดับดี โดยมีระดับคะแนนค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 3.66 (S.D. = 0.06) นอกจากนั้นด้านการออกแบบตัวละครมีความสร้างสรรค์เหมาะสมกับเรื่องราว พบว่า มีระดับคะแนนค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.76 อยู่ในระดับดี ในการผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน พบว่า มีการจัดการความรู้สำหรับผลิต

* Received 17 October 2022; Revised 28 October 2022; Accepted 30 October 2022

ภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ความรู้ที่จัดเก็บหรือที่สร้างสรรค์ 2) การประมวลความรู้ 3) การเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ 4) การใช้ความรู้ร่วมกัน และ 5) การนำเสนอความรู้

คำสำคัญ: การออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชัน, คอนเทนต์สุขภาพ, การนวดแผนไทยแบบราชสำนัก, นักท่องเที่ยวต่างชาติ, ผลต่อการรับชมภาพยนตร์

Abstract

The objectives of this research article were to study animation film design and the opinions of foreigners after viewing the royal Thai traditional massage short animation. It uses a mixed research method. The target group is foreign tourists from 3 nationalities: China, Japan, and England. The sample is selected by a single random sampling method of 400 people. The research tool is an opinion assessment questionnaire. The statistics used in the research and analysis of the data were mean and standard deviation. The results reveal that the film designs the personality of the lead characters and communicates signs visually through their appearance. Overall, opinions after viewing the royal Thai traditional massage short animation are at a good level. As for the character design, it is creative and suitable for the story. In terms of the scene's design, it is realistic, beautiful, and conveys meaning. The film's content is contemporary and understandable, even without narration, with a good average score. The design of the animated film health content about royal Thai traditional massage can communicate to the audience according to the intended purpose at a good level, with a total average score of 3.66 (S.D. = 0.06). In addition, the character design is creative and suitable for the story, and the average score of 3.76 is a good level. Knowledge management in the royal Thai massage animated film production was found and consisted of 5 steps: 1) stored or created knowledge, 2) knowledge processing, 3) dissemination, 4) knowledge sharing, and 5) knowledge presentation.

Keywords: Animation Design, Health Content, Royal Thai Traditional Massage, Foreign Tourists, Effects on Viewing

บทนำ

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล ได้กล่าวว่า ในปี 2559 แอนิเมชันมีมูลค่าตลาด 3,966 ล้านบาท และปี 2561 มีมูลค่าตลาด 4,441 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถแบ่งประเภทของผลงานแอนิเมชัน ได้ดังนี้ 1) ภาพยนตร์แอนิเมชัน (Animated Feature Film) 2) การ์ตูนแอนิเมชันที่ฉายทางโทรทัศน์ (Animated TV Series) 3) แอนิเมชันบนวีซีดี/ดีวีดี (Animation on VCD/DVD) 4) แอนิเมชันบนอุปกรณ์เคลื่อนที่ (Animation Mobile Content) 5) VFX สำหรับหนังโฆษณา (VFX for TVC) 6) VFX สำหรับภาพยนตร์ (VFX & Post Production) ครอบคลุมถึง Visual Effects, Post Production, Motion Graphics จึงกล่าวได้ว่า ภาพยนตร์แอนิเมชันเป็นสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Product) ที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยการนำ “วัฒนธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ มาสร้างเป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ที่สอดคล้องกับ กระแสความต้องการของโลก ตลาด และผู้บริโภค เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นอำนาจอ่อนอันทรงพลัง (Soft Power) หรืออำนาจละมุน ที่สามารถแทรกซึมผ่านผู้คนได้อย่างแนบเนียนและได้ผล (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2561); (Nye, J., 2004); (กองบรรณาธิการเครือทีฟไทยแลนด์, 2565) จารุวรรณ เจตเกษกิจ กล่าวไว้ว่า การทำให้แอนิเมชันเป็นสินค้าวัฒนธรรมนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่แต่อย่างใด ต่างชาติสามารถทำได้และประสบความสำเร็จมาอย่างยาวนานเป็นอันดับหนึ่ง เช่น Walt Disney สตูดิโอ ที่เป็นผู้นำด้านภาพยนตร์แอนิเมชันระดับโลกที่สามารถขายวัฒนธรรมตะวันตกผ่านแอนิเมชันที่สร้างรายได้อย่างงดงาม แอนิเมชันเหล่านี้ได้นำเสนอภาพลักษณ์ วิถีชีวิตของชาวตะวันตกออกมาได้อย่างแนบเนียน หรือแม้กระทั่งการ์ตูนซูเปอร์ฮีโร่ของอเมริกา Marvel Studio หรือ DC Comics ที่ผลิตการ์ตูนซูเปอร์ฮีโร่ที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ของอเมริกา (จารุวรรณ เจตเกษกิจ, 2555) และตัวอย่างทางด้านเอเชียประเทศที่สามารถสร้างแอนิเมชันเป็นสินค้าวัฒนธรรมได้แข็งแกร่งที่สุด คือ ประเทศญี่ปุ่น ผู้รับสาร (ผู้ชม) สามารถรับรู้และเข้าถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านแอนิเมชัน เช่น การรับชมแอนิเมชันเรื่อง โดราเอมอน ก็สามารถรับรู้ถึงสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ นิยายใจคอ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนญี่ปุ่นได้ทันที (กองบรรณาธิการเครือทีฟไทยแลนด์, 2565) นิพนธ์ คุณารักษ์ กล่าวไว้ว่า ภาพยนตร์แอนิเมชัน นอกจากจะเป็นอุตสาหกรรมสื่อเพื่อความบันเทิงแล้ว ภาพยนตร์แอนิเมชันยังได้รับการยอมรับว่า เป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะและการออกแบบสื่อสาร (Communication Arts and Design) ประเภทสื่อสมัยใหม่ (New Media) เป็นสื่อสำคัญในการสื่อสารมวลชนทางสังคมและเป็นสื่อวัฒนธรรม เป็นวัฒนธรรมประชานิยม (Pop Culture) ที่ได้รับความสนใจและมีอิทธิพลต่อทุกช่วงวัย และถ่ายทอดความหมายกับผู้รับชมทั่วโลก (นิพนธ์ คุณารักษ์, 2556); (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2564)

การวางแผนไทยแบบราชสำนักนั้นสามารถช่วยบำบัดรักษาสุขภาพได้ เพราะการนวดการบีบ และกด ซึ่งเป็นการสัมผัสที่มีผลต่อระบบลิมบิก ทำหน้าที่ในการตอบสนองส่วนอารมณ์

ถูกกระตุ้นน้อยลง ทำให้ร่างกายมีการผ่อนคลาย ได้พักผ่อนได้ในระดับลึก สามารถรับรู้ถึงความสงบและเป็นสุขได้ จิรภรณ์ แนวบุตร และบุรณี กาญจนถวัลย์ ได้กล่าวไว้ว่า ประโยชน์ของการนวดในการลดเกร็งของกล้ามเนื้อ และยังส่งผลให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ทำให้อาการปวดลดลง (จิรภรณ์ แนวบุตร และบุรณี กาญจนถวัลย์, 2557) นอกจากนี้ ถุตถณ กุลเวิน และคณะ กล่าวว่า การรักษาผู้ป่วยปวดคอหรือหลังส่วนบนจาก Myofascial pain syndrome เมื่อใช้การนวดไทยร่วมกับการประคบสมุนไพร 2 ครั้งต่อสัปดาห์ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ อาการปวดลดน้อยลง (ถุตถณ กุลเวิน และคณะ, 2556) การนวดแผนไทยยังช่วยในการรักษาอาการปวดได้ดี การนวดแผนไทยถือว่าเป็นการนวดที่ถูกอนุรักษ์มายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น โดยการสอนจากบุคคลภายในหรือคนรู้จัก ซึ่งในปัจจุบันที่มีประชาชนมีแนวโน้มเป็นออฟฟิศซินโดรมมากขึ้น และมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากสัดส่วนของประชากรศาสตร์ การนวดไทยมีวิธีการนวดแตกต่างกันไป 2 วิธี คือ การนวดแบบราชสำนัก และการนวดแบบเชลยศักดิ์ การนวดแบบราชสำนักแต่เดิมเป็นการนวดเพื่อถวายพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงในราชสำนัก มีขั้นตอนและมารยาทในการนวดแตกต่างของการนวดแบบทั่วไป (เชลยศักดิ์) ซึ่งการนวดแบบเชลยศักดิ์เป็นการนวดโดยวิธีของสามัญชนในสมัยโบราณ มาจนถึงปัจจุบันที่ได้รับการออกแบบทำนวดและฟื้นฟูให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยเริ่มนวดที่ฝ่าเท้าขึ้นไปหาลำตัว มีการให้ผู้ป่วยนอนคว่ำด้วยและนอนหงายด้วย เป็นการนวดที่เน้นการกดเป็นส่วนใหญ่ และการนวดคลึงเป็นครั้งคราว หากความรู้ไม่ดีพอ อาจเกิดอันตรายได้ เช่น การหลุดของข้อต่อกระดูก การเขี้ยวเข้าของกล้ามเนื้อหรือเส้นเลือดฝอยแตกได้ ซึ่งแตกต่างจากการนวดแบบราชสำนักที่เป็นการนวดเพื่อถวายกษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงในราชสำนัก ผู้นวดเริ่มนวดตั้งแต่ใต้เข่าลงมาหาข้อเท้า ใช้เฉพาะมือ นิ้วหัวแม่มือและปลายนิ้วในการนวดเท่านั้น และไม่ใช้การนวดคลึงผู้ป่วยห้ามอยู่ในท่านอนคว่ำ ไม่ใช้การดัดหรือการงอข้อหลังหรือส่วนใดของร่างกายด้วยกำลังแรง และไม่มีการนวดโดยใช้เข่า ข้อศอก ผู้นวดต้องมีความรู้ทางกายวิภาคศาสตร์ และต้องมีความเชี่ยวชาญในการนวดสูง (นพพร ชายหอมรส, 2564)

สัญญาวิทยามีเอกลักษณ์ตรงที่จะสนใจเรื่องการสร้างสรรค์และการแปรเปลี่ยนความหมายที่ดำรงอยู่ในสัญญาต่าง ๆ ดังเช่น ในกรณีของสื่อโมชันภาพเคลื่อนไหว ภาพยนตร์สั้น หรือแอนิเมชัน เราสามารถประยุกต์เอาแนวคิดด้านสัญญาวิทยามาตั้งคำถามนำการศึกษาได้ว่า ในภาพยนตร์แอนิเมชัน มีสัญญาอะไรประกอบอยู่บ้าง เช่น ภาพ ฉาก ตัวละคร อุปกรณ์ประกอบฉาก สี การแต่งกายของนักแสดง ฯลฯ และสัญญาเหล่านั้นทำงานและสร้างความหมายอย่างไร (กาญจนา แก้วเทพ, 2542) สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ คือ กระบวนการในการจัดสร้างระบบความรู้ โดยจัดระเบียบของข้อมูลให้เป็นระบบความรู้ สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม และจัดเก็บให้บุคคลอื่นสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ ช่วยให้ประหยัดเวลา และพัฒนาทีมงานและองค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการออกแบบการออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก เพื่อให้ผู้ชมเกิดการรับทราบข้อมูลโดยใช้สัญญาณในการสื่อสารนวดแผนไทยแบบราชสำนักเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ประเทศไทยตระหนักถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมแอนิเมชันที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชัน และศึกษาความคิดเห็นชาวต่างชาติที่มีต่อการรับชมภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) ที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

แหล่งข้อมูลที่ 1 ประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือการนวดแผนไทย หนังสือตำราเรียนนวดไทย หนังสือหัตถเวชกรรมแผนไทย (นวดแบบราชสำนัก)

แหล่งข้อมูลที่ 2 ประเภทบุคคล ได้แก่ ทีมงานผู้ผลิตแอนิเมชัน ครูสอนนวดแผนไทย ผู้กำกับโฆษณาและครีเอทีฟ นักเรียนนวดแผนไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติ

แหล่งข้อมูลที่ 3 แอนิเมชันเรื่อง Different Touch ความยาว 3.39 นาที เป็นสื่อแบบมีดนตรีประกอบแต่ไม่มีคำบรรยาย

แหล่งข้อมูลที่ 4 นักท่องเที่ยวต่างชาติ 3 สัญชาติ คือ จีน ญี่ปุ่น และอังกฤษ เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Single Random Sampling) จำนวน 400 คน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร คือ นักท่องเที่ยวต่างชาติจาก 3 สัญชาติ คือ ญี่ปุ่น จีน และอังกฤษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินความพึงพอใจต่อแอนิเมชันเพื่อการสื่อสารการนวดแผนไทยแบบราชสำนักเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้ง 3 สัญชาติ คือ ญี่ปุ่น จีน และ อังกฤษ จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Single Random Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) นักวิชาการนวดแผนไทย จำนวน 3 ท่าน (ไม่เปิดเผยชื่อ) 2) ผู้กำกับโฆษณาและครีเอทีฟ จำนวน 3 ท่าน (ไม่เปิดเผยชื่อ) 3) นักเรียนนวดแผนไทย จำนวน 5 ท่าน (ไม่เปิดเผยชื่อ) 4) นักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวน 5 ท่าน (ไม่เปิดเผยชื่อ)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ศึกษาค้นคว้า) ประกอบด้วย

3.1 ภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก เรื่อง Different Touch ความยาว 3.39 นาที เป็นสื่อแบบมีดนตรีประกอบ แต่ไม่มีคำบรรยาย

3.2 แบบสอบถามความคิดเห็นและทัศนคติต่อการรับชม ภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก โดยมีคำถาม 12 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้เก็บรวบรวมตามขั้นตอนการผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน นวดแผนไทยแบบราชสำนัก

การผลิตภาพยนตร์แอนิเมชันใช้หลักการ 3P ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการผลิต 2) ขั้นตอนการผลิ 3) ขั้นตอนหลังการผลิต และทุกขั้นตอนจะมีการแสวงหาความรู้จากทั้งตัวบุคคลและจากแหล่งความรู้อื่น ๆ มาทำการกลั่นกรองและเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (Ma, B., 2018); (นิพนธ์ कुमारักษ์, 2554); (สันติภาพ วงศ์แก้วโพธิ์ทอง, 2559)

ภาพที่ 1 ขั้นตอนก่อนการผลิตแอนิเมชัน

4.1 ขั้นตอนก่อนการผลิต (Pre-production) เป็นขั้นตอนของการวางแผนและเตรียมการ ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร และแหล่งข้อมูลที่ได้รับ การถ่ายทอด (Share) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย และผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิต ภาพยนตร์แอนิเมชัน เช่น การออกแบบคอนเซ็ปต์ (Concepts Design) การออกแบบและวาดฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลแล้วจึงนำข้อมูลจากทั้งผู้เชี่ยวชาญและการ นวดแผนไทยแบบราชสำนักมาออกแบบและวางแผนแนวคิด โครงเรื่อง การนำเสนอเนื้อหาที่ มุ่งเน้นความถูกต้องของเนื้อหาประกอบการออกแบบทางศิลปะ สคริปต์และสตอรี่บอร์ด ออกแบบแคร็กเตอร์ ทำทาง ออกแบบฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก โดยมีการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อถกเถียงให้ได้ข้อสรุปและแนวทาง ร่วมกัน

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการผลิตแอนิเมชัน

4.2 ขั้นตอนการผลิต (Production) ขั้นตอนการผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน ต้องใช้การเผยแพร่ความรู้ และประสบการณ์ทำงานร่วมกันในการนำทักษะความสามารถเฉพาะตัวบุคคลมาถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนโดยคำนึงถึงองค์ประกอบของการผลิตที่สอดคล้องกับทฤษฎีที่ใช้สื่อสารความหมาย โดยมีการแบ่งฝ่ายผลิตตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยยึดหลักตามความถนัด และทักษะความสามารถเฉพาะบุคคล การบริหารจัดการทีมจะใช้ร่วมกับการคิดและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนั้น จะมีการถ่ายทอดเทคนิคการทำงานที่สำเร็จและรวดเร็วให้แก่สมาชิกในทีม โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร ผู้วิจัยพบว่า หากมีการแบ่งงานและติดตามงานเป็นระยะและให้เพื่อนสอนเพื่อน จะช่วยให้บรรยากาศการทำงานเป็นการทำงานที่ให้ความร่วมมือที่ดี มีการติดตามงานกันเองเนื่องจากต้องส่งต่อไปให้ฝ่ายอื่นทำต่อ เช่น ฝ่ายประกอบ (Composite) และสนุกสนานระหว่างการทำงานอีกทั้งการให้ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของงานจะทำให้มีความกระตือรือร้นให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ขั้นตอนนี้จะมีการคำนึง คือ ปลายทางที่ต้องมีความสม่ำเสมอตลอดทั้งเรื่อง

ภาพที่ 3 ขั้นตอนหลังการผลิตแอนิเมชัน

4.3 ขั้นตอนหลังการผลิต (Post Production) ขั้นตอนนี้เป็นการนำภาพวาดต่าง ๆ จากขั้นตอนการผลิต (Production) มาทำการเรียบเรียงการนำเสนอ ผสานการให้กับ

เทคนิคทางภาพและเทคนิคพิเศษ (Transition and Visual Effect) เช่น ในขณะที่ตัวละครนำ (พระเอก) สวมใส่เสื้อผ้าที่จะเปลี่ยนตามการเล่าเรื่องของสตอรี่บอร์ดที่ว่าถ้าสุขภาพดี สีเสื้อจะมีสีสดใส และถ้ามีสุขภาพไม่ดีสีเสื้อจะมีสีหม่นหมอง และหากเมื่อรักษาหายปวดเมื่อยกล้ามเนื้อแล้วจะให้สีเหลืองแสดงถึงความสุข สงบ สบายกาย ซึ่งขั้นตอนนี้จะให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นทั้งในมุมมองของความเข้าใจการเล่าเรื่อง การนำเสนอความหมายด้วยภาพ การเปลี่ยนฉากเพื่อกระชับเวลาดำเนินเรื่อง หรือแม้กระทั่งจังหวะของดนตรีและจังหวะของภาพประกอบฉาก (Prop.) โดยจะมีการแก้ไขงานและนำไปทดลองให้กลุ่มเป้าหมายภาคสนามได้แสดงความคิดเห็นโดยมีการปรับแก้ไขงานก่อนที่เผยแพร่

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์การวิจัย ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย จากนั้นหาค่าเฉลี่ยจากคำตอบของแบบสอบถามทางด้านทัศนคติที่มีต่อการรับชมภาพยนตร์แอนิเมชันจากกลุ่มตัวอย่าง

ค่าเฉลี่ย

ระดับคะแนน	4.21 - 5.00	ดีมาก
ระดับคะแนน	3.50 - 4.20	ดี
ระดับคะแนน	2.50 - 3.49	ปานกลาง
ระดับคะแนน	1.50 - 2.49	พอใช้
ระดับคะแนน	1.00 - 1.49	ควรปรับปรุง

วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 2 แบบ คือ แบบสาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นว่าผลมาจากเหตุ วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นย้อนกลับมาให้เห็นว่าเกิดจากปัจจัยใดบ้าง หรือวิเคราะห์เหตุไปหาผล คือ วิเคราะห์ให้เห็นว่าเมื่อเหตุนี้เกิดขึ้น ได้นำไปสู่ผลที่เกิดขึ้นอะไรบ้าง และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลอีกวิธี คือ การวิเคราะห์ส่วนประกอบ(Componential Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ออกให้เห็นเป็นส่วน ๆ

ผลการวิจัย

การออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชัน และศึกษาความคิดเห็นชาวต่างชาติที่มีต่อการรับชมภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก นำเสนอเป็น 3 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 ด้านการผลิตและการออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชัน

ภาพที่ 4 การออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชันใช้หลักการ 3P

ภาพยนตร์แอนิเมชัน 2 มิติ เรื่อง Different Touch การนวดแผนไทยแบบราชสำนัก พบว่า ในการออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชันใช้หลักการ 3P ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนก่อนการผลิต 2) ขั้นตอนการผลิต 3) ขั้นตอนหลังการผลิต ดังภาพที่ 4

ในด้านการผลิตและการออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชันนี้ มีการออกแบบบุคลิกภาพของตัวละครนำที่ใช้ในการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ผ่านรูปร่างและหน้าตา ได้รับอิทธิพลทางบุคลิกภาพ 2 ชนิด คือ ชนิดที่ 1 ตะวันตก เช่น อเมริกา พวกซูเปอร์ฮีโร่ก็จะมีรูปลักษณ์และลักษณะคล้ายคนจริง มักจะมีความสามารถพิเศษติดตามตัว ชนิดที่ 2 ตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น จีน จะมีลักษณะแนวเกินจริงและบางครั้งก็คล้ายคนจริง ที่มักสอดแทรกวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของคนญี่ปุ่นและจีน แสดงเนื้อหาเรื่องเล่าจากนิทานปรัมปรา และความเชื่อของเชื่อบุชาตินั้น ๆ

ภาพที่ 5 การออกแบบบุคลิกตัวละครนำ (พระเอก) โดยใช้อิทธิพลของทั้งตะวันตกและตะวันออกมาผสมผสานกัน เช่น จมูกโด่ง คางแหลมชัด ตาโต ทรงผมตั้งรอกทรง เป็นต้น และการออกแบบฉากเป็นสนามบิน มองเห็นรูปปั้นยักษ์ที่ลักษณะผิวสีเขียว ยืนอารักขาสถานที่ตามความเชื่อของการอารักขาสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมือง

ภาพที่ 6 การออกแบบบุคลิกตัวละครนำ (แพทย์แผนไทย) เป็นผู้ที่มีความเมตตาจะช่วยรักษาและบรรเทาความเจ็บปวดจากการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อและการติดขัดของร่างกายที่ไม่สมดุลให้มาใช้งานได้ จะสังเกตที่สีเสื้อของผู้ป่วยจะมีสีหม่นหมอง ไม่สดใส ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ในการสอดแทรกความหมายในสีของเครื่องแต่งกาย

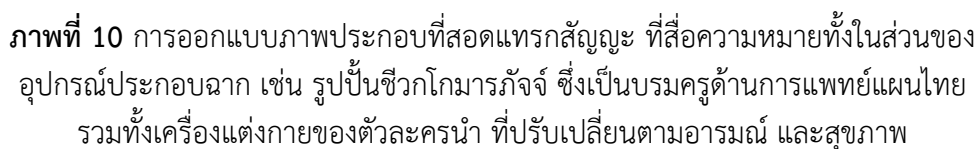
ภาพที่ 7 การออกแบบบุคลิกตัวละครนำ (เม็ดเลือดแดงและรถยนต์) เป็นโลกจินตนาการตามความเชื่อของแพทย์แผนไทย ที่บอกว่าถ้าหากปวดเมื่อยนั้นแสดงว่า เลือดติดขัดลมไหลเวียนไม่สะดวก โดยใช้รถเป็นตัวแทนของลมในการพัดกระแสเลือดไปเลี้ยงซ่อมแซมร่างกาย ให้ระบบต่าง ๆ กลับทำงานเป็นปกติ

ภาพที่ 8 การออกแบบบุคลิกตัวละครนำ (หัวใจ) หัวใจ เป็นส่วนหนึ่งในการสูบน้ำเลือด ถ้าหากมีการติดขัดและไม่ไหลเวียนตามปกติจะทำให้ดอกไม้ที่อยู่หัวใจเหี่ยวเฉาและตาย แต่ถ้าได้รับการรักษาหรือกุดจุกจากแพทย์แผนไทยแบบราชสำนักแล้วดอกไม้จะบานสดชื่น

ภาพที่ 9 การวาดภาพบุคลิกตัวละครนำ (พระเอก) โดยใช้เทคนิค Rotoscope คือ การวาดภาพจากภาพต้นแบบวิดีโอแบบเฟรมต่อเฟรม แล้วมาร้อยเรียงให้เกิดเป็นภาพเคลื่อนไหวที่เป็นธรรมชาติ

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความคิดเห็นชาวต่างชาติที่มีต่อการรับชมภาพยนตร์
แอนิเมชันคอนเทนต์สุขภาพการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก

หัวข้อการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	ระดับการประเมิน
มีการสื่อสารเรื่องราวของการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก	3.57	0.20	ดี
เพื่อการดูแลสุขภาพผ่านภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชันได้ชัดเจน			
การนำเสนอภาพยนตร์แอนิเมชันเหมาะสมกับระยะเวลา	3.64	0.28	ดี
เอกภาพของงานเป็นในรูปแบบเดียวกัน	3.57	0.24	ดี
การออกแบบฉากและภาพประกอบบอกเล่าภาพลักษณ์	3.71	0.17	ดี
การท่องเที่ยวสถานที่สำคัญและบ่งบอกได้ตามเนื้อเรื่องที่ต้องการ			
สื่อสาร			
การออกแบบตัวละครมีความสร้างสรรค์เหมาะสมกับเรื่องราว	3.76	0.37	ดี
การตัดต่อภาพยนตร์แอนิเมชัน สนุก กระชับและชวนติดตาม	3.67	0.30	ดี
เนื้อหาของภาพยนตร์มีความร่วมสมัย และเข้าใจได้แม้ไม่มี	3.72	0.20	ดี
การบรรยาย			
อรรถรสความจริงของฉาก มีความสวยงาม	3.74	0.21	ดี
ฉากจินตนาการช่วยเสริมความเข้าใจการโครงเรื่องได้มากขึ้น	3.68	0.15	ดี
เสียงและดนตรีประกอบ เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง	3.62	0.23	ดี

หัวข้อการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	ระดับการประเมิน
การสื่อสารด้วยท่าทางและการเคลื่อนไหวด้วยภาพมีความสอดคล้องกับเรื่องราว	3.65	0.19	ดี
สาระและความบันเทิงจากภาพยนตร์แอนิเมชันแนวไทยแบบราชสำนัก สร้างสาระและบันเทิงสำหรับผู้ชม	3.61	0.21	ดี
รวม	3.66	0.06	ดี

ผลการประเมินความคิดเห็นชาวต่างชาติที่มีต่อการรับชมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อภาพยนตร์แอนิเมชันดิจิทัลคอนเทนต์สุขภาพการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก ในภาพรวมพบว่า มีความพึงพอใจต่อแอนิเมชันเพื่อการสื่อสารการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.66 (S.D. = 0.06) อยู่ในระดับดี โดยมีด้านการออกแบบตัวละครมีความสร้างสรรค์เหมาะสมกับเรื่องราว นักท่องเที่ยวทั้ง 3 สัญชาติให้ระดับของการประเมินความพึงพอใจ พบว่ามีค่าเฉลี่ย อยู่ที่ 3.76 อยู่ในระดับดี (S.D. = 0.37) อยู่ในระดับดี และรองลงมา คือ ด้านอรรถรสความจริงของฉาก ออกแบบได้สมจริงและมีความสวยงาม สามารถถ่ายทอดและสื่อความหมายพบว่า มีระดับคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.74 (S.D. = 0.06) อยู่ในระดับดี และด้านเนื้อหาของภาพยนตร์มีความร่วมสมัยและเข้าใจได้แม้ไม่มีการบรรยาย พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.72 (S.D. = 0.21) อยู่ในระดับดี สรุปได้ว่า จากงานวิจัยภาพยนตร์แอนิเมชันคอนเทนต์สุขภาพการนวดแผนไทยแบบราชสำนักที่ออกแบบขึ้นมานั้นสามารถสื่อสารให้ผู้ชมได้เข้าใจตามจุดประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ และอยู่ในระดับดี และสามารถเผยแพร่ได้

มิติที่ 3 ด้านการทำงานของทีมผู้ผลิตภาพยนตร์แอนิเมชันนั้น สามารถศึกษากระบวนการผลิตจากต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเพื่อย่นวิธีการและขั้นตอน โดยมีกลวิธีคือให้ผู้ที่มีประสบการณ์ในการผลิตแอนิเมชันในฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายเขียนบทและคอนเซ็ปต์ ผ่านออกแบบตัวละคร ฝ่ายออกแบบฉาก ฝ่ายตัดต่อ มาถ่ายทอดความรู้และให้คำแนะนำตลอดจนสาธิตการทำงานเพื่อให้ทีมผู้ผลิตสามารถทำได้สำเร็จและรวดเร็ว

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปราย ได้ดังนี้

1. การออกแบบภาพยนตร์แอนิเมชันใช้หลักการ 3P ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนก่อนการผลิต เป็นขั้นตอนของการเตรียมการและวางแผนแนวคิดและไอดีโดยกำหนดคอนเซ็ปต์และกลวิธีของเรื่องเล่าที่ได้ออกแบบไว้ 2) ขั้นตอนการผลิต เป็นขั้นตอนของการนำเรื่องเล่าที่ออกแบบมาแยกเป็นฉากต่าง ๆ รวมทั้งการวาดตัวละครและกำหนดสัณฐานวิทยาที่ปรากฏภายในเนื้อหาเป็นการสอดแทรกประกอบความเข้าใจของผู้รับชม 3) ขั้นตอนหลังการผลิต เป็นขั้นตอนการเรียบเรียงเรื่องเล่าซึ่งใช้เทคนิคการเปลี่ยนภาพและใช้เทคนิคพิเศษ

ทางภาพ ซึ่งทั้ง 3 ขั้นตอนเป็นไปตามหลักการสื่อภาพยนตร์ผลิตแอนิเมชันของ นิพนธ์ คุณารักษ์ และ Ma, B. ซึ่งการพัฒนาภาพยนตร์แอนิเมชัน 2 มิติ เรื่อง Different Touch การวาดแผนไทยแบบราชสำนักที่ใช้ในการช่วยบำบัดรักษาสุขภาพนั้นสามารถรักษาสุขภาพได้ (นิพนธ์ คุณารักษ์, 2554); (Ma, B., 2018)

2. จากผลการประเมินความพึงพอใจต่อการรับชมภาพยนตร์แอนิเมชัน ปรากฏว่า ผลประเมินค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับดี พบว่า ค่าระดับคะแนนค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.66 (S.D. = 0.06) โดยมีความสนใจและให้ระดับคะแนนในด้านการออกแบบตัวละครมีความเหมาะสมกับเรื่องราว โดยมีระดับคะแนนค่าเฉลี่ย อยู่ที่ 3.76 อยู่ในระดับดี และด้านเนื้อหาของภาพยนตร์ที่มีความร่วมสมัยและเข้าใจได้แม้ไม่มีการบรรยาย และด้านการออกแบบฉากและภาพประกอบ บอกเล่าภาพลักษณ์ การท่องเที่ยว สถานที่สำคัญ และบ่งบอกให้ตามเนื้อเรื่องที่ต้องการ โดยใช้แนวคิดของ De Saussure เรื่องของสัญลักษณ์ที่การสื่อสารจะต้องประกอบไปด้วยตัวหมาย (Signifier) และตัวหมายถึง (Signified) ในการสื่อสารต่าง ๆ และในการสื่อสารของภาพยนตร์แอนิเมชันที่ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นความเข้าใจของผู้รับสารจะเพิ่มมากขึ้นได้ จำเป็นต้องอาศัยสัญญาณทางวจนภาษาที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียนประกอบภาพยนตร์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542)

3. การพัฒนาของทีมงานการผลิตภาพยนตร์แอนิเมชันนั้น สามารถศึกษากรณีวิธีการผลิตจากต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เพื่อย่นวิธีการและขั้นตอนให้สำเร็จได้เร็วขึ้น ปัทมา สิงหรา ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า ประเทศเกาหลีใต้ได้ศึกษาและพัฒนาแอนิเมชัน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและเป็นการศึกษาเชิงลึก โดยเลียนแบบจากประเทศญี่ปุ่นในการนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการผลิตแอนิเมชัน โดยสามารถทำได้ดีและเป็นเอกลักษณ์ นำมาพัฒนาต่อยอดให้ดีกว่าต้นแบบของประเทศญี่ปุ่น โดยเรียกกลยุทธ์นี้ว่า Copy to Innovation (ปัทมา สิงหรา ณ อยุธยา, 2560) อีกทั้งสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (สคช.) ได้ปรับเพิ่มการแพทย์แผนไทยเอาไว้ในกลุ่มของมรดกทางวัฒนธรรม และกลุ่มอุตสาหกรรมย่อยในลำดับที่ 14 และ ลำดับที่ 15 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการท่องเที่ยวมักจะรวมการแพทย์แผนไทย อาหารไทย เข้าไปในโปรแกรมการท่องเที่ยว นอกจากนั้นการวาดแผนไทยมีลักษณะความเป็นเฉพาะ และต้องใช้ความถูกต้องและเข้าใจ ศาสตร์การแพทย์แผนไทยแบบดั้งเดิม การให้ข้อมูลและความเข้าใจในเนื้อหาก่อนที่จะผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน ผู้ผลิตต้องเรียนรู้และนำความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลของครูนวดแผนไทย มาถ่ายทอดและสาธิตให้กับทีมผู้ผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน การได้ทดลองและเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ได้รับประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญในหลาย ๆ ด้าน นอกจากนั้นผู้เชี่ยวชาญการออกแบบและแนวคิด (Concept) ผู้เชี่ยวชาญการวาดฉาก ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบตัวละครและการตัดต่อก็ช่วยกันแนะนำ ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้ผลิตและ

บุคลากรเพื่อออกแบบและสร้างสรรค์ได้ตามจุดประสงค์ที่วางไว้ (ณัฐพร จาตุศรีพิทักษ์ และรานี อีฐรัตน์, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการความรู้สำหรับผลิตภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

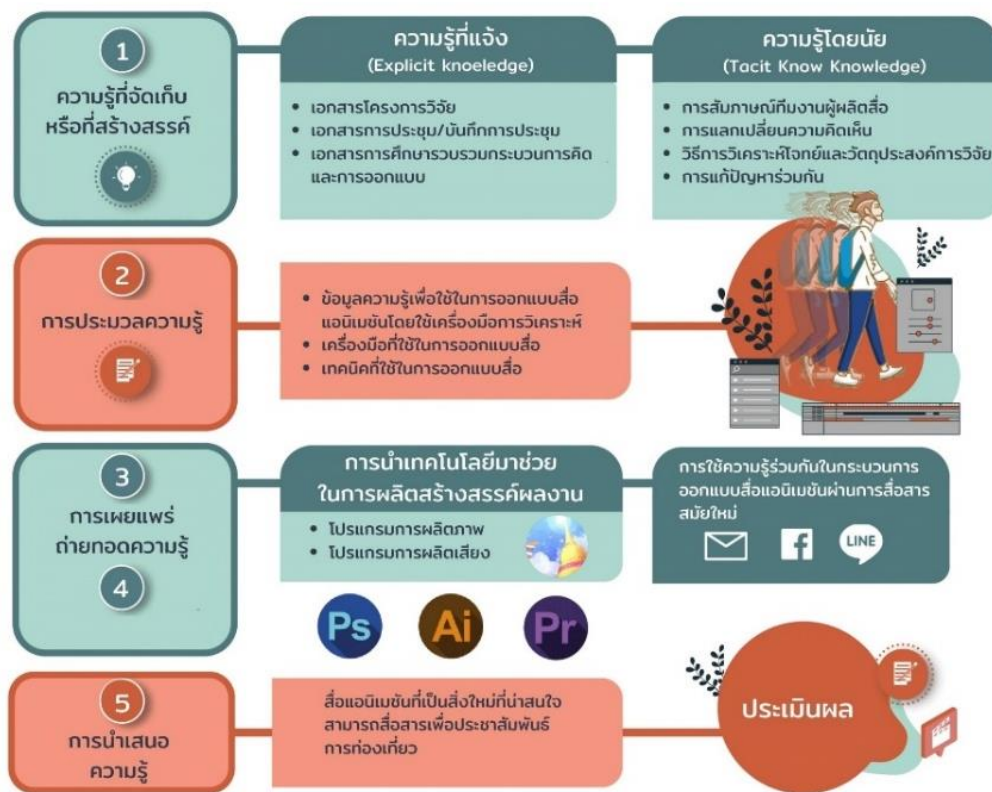
1. ความรู้ที่จัดเก็บหรือที่สร้างสรรค์ คือ การนำความรู้ที่มีอยู่ในที่ต่าง ๆ ทั้งจัดเก็บที่อยู่ในตัวบุคคลหรือปัจเจกบุคคล การจัดเก็บจากแหล่งข้อมูล

2. การประมวลความรู้ คือ การสร้างสรรค์ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น การเข้าถึงความรู้ผ่านเทคโนโลยีใหม่ในการออกแบบและแสดงโปรแกรมวาดภาพ โปรแกรมการตกแต่งภาพ โปรแกรมบันทึกเสียงและโปรแกรมตัดต่อภาพเคลื่อนไหว เพื่อให้ประมวลความรู้ที่จัดเก็บสามารถเลือกนำมาทำงานได้รวดเร็วขึ้น

3. การเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ คือ การส่งผ่านความรู้ การถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่แล้วทั้งจากตัวบุคคลและในองค์กรเป็นทั้งทางการสื่อสารระดับบุคคล การสื่อสารผ่านสารสนเทศ และการจัดเก็บแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การแชร์ไฟล์ผลงาน การแชร์รูปภาพหรือวิดีโอ ซึ่งตัวอย่างและประสบการณ์การทำงาน และวิธีการแก้ไขปัญหาที่เจอและค้นพบ มาบอกเล่าต่อกัน ด้วยการสื่อสารระหว่างบุคคล การสนทนากลุ่มหรือจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อให้รับรู้ประสบการณ์ดังกล่าว เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จได้ตามจุดประสงค์

4. การใช้ความรู้ร่วมกัน คือ การถ่ายโอนความรู้และนำความรู้มาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งมีได้หลายวิธี เช่น การบันทึก การออกแบบและสเก็ต การประชุมกลุ่มย่อย การสื่อสารภายในทีมงานมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Line Group และ Facebook Messenger นอกจากนั้นยังมีแชร์ข้อมูลไว้ใน Google drive เพื่อให้สามารถนำข้อมูลของสมาชิกภายในทีมมาใช้ได้อย่างง่าย

5. การนำเสนอความรู้ คือ นำความรู้ของแต่ละบุคคลโดยสังเขปจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ทำงาน และใช้ความรู้ร่วมกันมาเป็นฐานในการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานใหม่

ภาพที่ 11 รูปแบบการจัดการความรู้ และการใช้ความรู้ร่วมกันสำหรับผลิตภาพยนตร์
แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนักด้วยเทคนิค Rotoscope

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ความคิดเห็นชาวต่างชาติที่มีต่อการรับชมภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนัก มีการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ของภาพยนตร์แอนิเมชันช่วยให้การเข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้นภายใต้กรอบของเวลาที่จำกัด และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปนั้นควรมีบทสนทนาประกอบ เพื่อให้การสื่อสารมีความชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถเพิ่มอรรถรสในการรับชมอีกด้วย และควรมีการศึกษาขยายผลจากข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านการผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน สำหรับการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาบุคลากรทางด้านนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง “การจัดการความรู้ในการผลิตสื่อภาพยนตร์แอนิเมชันการนวดแผนไทยแบบราชสำนักในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- กฤตฤณ กุลเวิน และคณะ. (2556). ผลการรักษาผู้ป่วยปวดคอหรือหลังส่วนบนจาก Myofascial pain syndrome ด้วยการนวดไทยร่วมกับการประคบสมุนไพร. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, 6(2), 86-89.
- กองบรรณาธิการศรีเอทีพีไทยแลนด์. (2565). จัปส์ญาณการฟื้นฟูของ “แอนิเมชันไทย” สร้างโอกาสเติบโตอย่างยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 22 สิงหาคม 2565 จาก https://www.creativethailand.org/view/article-read?article_id=33625&lang=th
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). การวิเคราะห์สื่อแก่นความคิดและเทคนิค. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอ็ดสัน เพรส โปรดักส์.
- จารุวรรณ เจตเกษกิจ. (2555). การใส่วัฒนธรรมเข้าไปในตัวสินค้า. วารสารของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 54(6), 18-19.
- จิรภรณ์ แนวบุตร และบุรณี กาญจนถวัลย์. (2557). ผลการนวดไทยต่อระดับความวิตกกังวล ความซึมเศร้า และอาการปวดของผู้ป่วยกลุ่มอาการปวดกล้ามเนื้อและเยื่อพังผืดที่มาใช้บริการนวดแผนไทย ณ คลินิกแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วารสารเวชศาสตร์ร่วมสมัย, 60(3), 313-327.
- ณัฐพร จาตุศรีพิทักษ์ และรานี อีฐรัตน์. (2565). เศรษฐกิจสร้างสรรค์: จากความคิดสร้างสรรค์สู่มูลค่าเศรษฐกิจ. เรียกใช้เมื่อ 12 มกราคม 2565 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/123808>
- นพพร ชายหอมรส. (2564). การศึกษาประสิทธิผลการนวดแผนไทยแบบทั่วไปกับการนวดไทยแบบราชสำนักในการลดอาการปวดบ่า ต้นคอ และศีรษะ โรงพยาบาลนครปฐม. วารสารหมอยาไทยวิจัย, 7(1), 67-84.
- นิพนธ์ คุณารักษ์. (2554). ระบบและกระบวนการผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน 2 มิติร่วมสมัย. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 3(2), 59-68.
- _____. (2556). การออกแบบบุคลิกลักษณะเพื่อผลิตภาพยนตร์แอนิเมชัน ประเภทนิยายวิทยาศาสตร์ด้วยทฤษฎีสัญศาสตร์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปัทมา สิงหรา ณ อยุธยา. (2560). การพัฒนาธุรกิจแอนิเมชันของประเทศไทยให้มีความสามารถแข่งขันในตลาดโลก. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงต่างประเทศ.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2564). รายงานการศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ สาขาซอฟต์แวร์ (เกมส์และแอนิเมชัน). เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2565 จาก https://article.tcdc.or.th/uploads/media/2022/6/22/media_8-CEA-Game-and-Animation-Final-Report.pdf
- สันติภาพ วงศ์แก้วโพธิ์ทอง. (2559). การพัฒนาการ์ตูนแอนิเมชัน 2 มิติ เรื่อง สายเกิน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2561). สรุปผลการสำรวจข้อมูลอุตสาหกรรมแอนิเมชัน เกม และคาแรคเตอร์. เรียกใช้เมื่อ 12 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.depaa.or.th/storage/app/media/file/digital-content.pdf>
- Ma, B. (2018). Animation Production Teaching Model based on Design-Oriented Learning. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 13(08), 172-184.
- Nye, J. (2004). *Soft power: the means to success in world politics*. New York: Public Affairs.

กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
และชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล*

A STRATEGY OF MULTICULTURAL AREA-BASED APPROACH USING
SCHOOL AND COMMUNITY-BASED MANAGEMENT FOR LEARNING
RESOURCES DEVELOPMENT IN BAN KHLONG KHUT SCHOOL UNDER
THE SATUN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

เทียนชัย พิสิฐธาดา

Tianchai Pisittada

โรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล

Ban khlong khut School, The Satun Primary Educational Service Area Office, Thailand

E-mail: t.pisittada@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ขั้นตอน 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบ จำนวน 10 คน ประชุมสนทนากลุ่ม จำนวน 22 คน ขั้นตอน 2 พัฒนากลยุทธ์และตรวจสอบกลยุทธ์โดยประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ขั้นตอน 3 ศึกษาผลการใช้กลยุทธ์ ได้แก่ ผลการพัฒนาและผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ขั้นตอน 4 ประเมินกลยุทธ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 50 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ประเด็นสนทนากลุ่ม แบบตรวจสอบ การประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ แบบสรุปข้อมูล และแบบประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหา สรุปข้อมูลผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนควรสร้างการมีส่วนร่วมระดมทุนทรัพยากรจากทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้หลากหลายเหมาะสม 2) กลยุทธ์ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลัก 9 กลยุทธ์รอง และ 38 กิจกรรม/โครงการ 3) ผลการใช้กลยุทธ์ โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ 3.1) การตัดผมชายและเสริมสวย 3.2) แก๊สชีวภาพ 3.3) โรงเรือนปลูกเมล่อนปลอดสารพิษ 3.4) การเพาะเห็ด 3.5) การเลี้ยงไส้เดือน 3.6) สหกรณ์ร้านค้า 3.7) ธนาคารโรงเรียน 3.8) ห้องสมุด

* Received 18 October 2022; Revised 26 October 2022; Accepted 29 October 2022

3.9) ห้องปฏิบัติการ 3.10) ธนาคารขยะ 3.11) การทำน้ำหมักชีวภาพ 3.12) การนวดแผนไทย 3.13) ตลาดนัดพอเพียง และ 3.14) สวนสวยด้วยมือเรา สำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียน ได้ฝึกปฏิบัติ มีความรู้ ทักษะ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ 4) กลยุทธ์มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรม, สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน, การพัฒนาแหล่งเรียนรู้, โรงเรียนบ้านคลองขุด

Abstract

The objective of this research article was to develop a strategy of multicultural area- based approach using school and community- based management for learning resources development in Ban Khlong Khut school by mixed method. Step 1, basic information study that data was collected via interviewing 10 school administrators, conducting of a focus group discussion involving 22 participants. Step 2, strategy development by drafting and doing connoisseurship by 7 scholar experts. Step 3, implement the strategy for study results of learning resources development and results of using learning resources. Step 4, strategy evaluation by 50 school administrator, teachers and school committee by questionnaires, all of whom were purposively selected. The research tools were a form containing issues for semi-interview, focus group discussion, questionnaires, connoisseurship, summary form. Research data were mean, standard deviation, analyzed with content analysis in order to synthesize to derive at conclusions. The findings showed that 1) the school should encourage participation, funding, resources from all stakeholders to develop various learning resources. 2) The strategy of multicultural area-based approach using school and community- based management for learning resources development in Ban Khlong Khut school was composed of 5 core strategies, 9 second strategies, and 38 activities/projects. 3) The school have 14 learning resources that consist of 3.1) men's haircut and beauty salon 3.2) biogas 3.3) non-toxic melon greenhouse 3.4) mushroom cultivation 3.5) earthworm farming 3.6) shop cooperative 3.7) school bank 3.8) library 3.9) laboratories 3.10) waste banks 3.11) bio-fermented water production 3.12) Thai massages 3.13) sufficiency market and 3.14) garden that there were brought for teaching and doing activities

for students to practice and skills and be able to apply in daily life. 4) The Strategies' suitable and benefits were at the highest level.

Keywords: Strategy, Multicultural Area-Based Approach, School and Community-Based, Learning Resources Management, Ban Khlong Khut School.

บทนำ

แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองเน้นการปฏิรูป 4 แนวทาง โดยด้านการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับและประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษาและการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพ และด้านพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ที่มีมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา การมีส่วนร่วมของเขตพื้นที่การศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยมีนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ทำงานเป็นทีม มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดำรงชีวิตโดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ประเด็นการปฏิรูปการศึกษารอบสองให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนรู้ เข้าใจ และรักชุมชน ประเทศชาติ ดังนั้น การเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน (ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2563) แหล่งเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เนื่องจากแหล่งเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นแหล่งกิจกรรม ฝึกงาน และฝึกอาชีพของผู้เรียน เสริมสร้างทักษะการคิด และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งเป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง (กรมวิชาการ, 2545); (ดารี บุญชู, 2548); (กิ่งแก้ว อาริรักษ์ และคณะ, 2548)

จากข้อมูลปัญหาและอุปสรรคของการจัดการแหล่งเรียนรู้ในประเทศไทยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า แม้ทุกหน่วยงานมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในนโยบายและแผนต่าง ๆ แต่การจัดการแหล่งเรียนรู้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องมาจากหน่วยงานไม่มีการนำแผนหรือนโยบายลงสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง การปฏิบัติงานไม่ประสานเชื่อมโยง การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ ขาดงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ขาดการสร้างและขยายเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน และขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นหรือจูงใจให้ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น แนวทางการ

พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา จึงควรมีคณะบุคคลเข้ามาดูแล จะเป็นบุคคลในชุมชน ปรชาชน ผู้รู้ พระภิกษุสงฆ์ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาความรู้ ร่วมกันจัดเนื้อหา รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น การกำหนด กระบวนการบริหาร สร้างระบบเครือข่าย การจัดทำกรอบแนวคิด การเชื่อมโยงกับการเรียน การสอน การส่งเสริมให้เป็นแหล่งรายได้ การประชาสัมพันธ์ผลงานให้แพร่หลาย (สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา, 2551); (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2554)

แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area Based Education: ABE) เป็นแนวคิดการจัดการ การศึกษาที่เปิดโอกาสให้แก่ภาคส่วนต่างๆ เป็นผู้จัดการศึกษาโดยรัฐมีการกระจายอำนาจให้ จังหวัด เป็นผู้จัดการศึกษา อาจดำเนินการในรูปแบบของ “สภาการศึกษา” ที่มีองค์ประกอบ ของคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วน มีอิสระและอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจ ร่วมออกแบบการพัฒนาการศึกษา สนับสนุนตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษาและ ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาในจังหวัด สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ต้องกระจายอำนาจให้โรงเรียน เป็นนิติบุคคลโดยแท้จริง ให้มีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากร รวมถึงในมิติทางวิชาการ ได้แก่ การบริหารและพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามศักยภาพ และบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองต่อโจทย์ปัญหาและความต้องการตาม บริบทของพื้นที่ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ โอกาส คุณภาพ และการลดความเหลื่อมล้ำทางการ ศึกษา (มนต์นภัส มโนการณ, 2561) และมีหลักคิดและหลักปฏิบัติที่สำคัญ โดยปัจจัยสู่ ความสำเร็จของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ได้แก่ 1) การมีโจทย์หรือเป้าหมายที่ชัดเจนบน ฐานข้อมูลความรู้และการมีส่วนร่วมของ ทุกภาคส่วน 2) การมีกลไกในการทำงานร่วมกัน ระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในระดับพื้นที่ 3) การเห็นภาพรวมร่วมกัน 4) การมุ่งผลลัพธ์ที่เป็น รูปธรรม 5) การให้ความสำคัญและการพัฒนาครูและผู้เรียน 6) การให้ความยืดหยุ่นกับภาคีที่ เข้ามาร่วมงาน และ 7) การทำให้เป็นเรื่องสาธารณะของสังคมในพื้นที่ผ่านสื่อท้องถิ่น (จุฬารณ มาเสถียรวงศ์ และคณะ, 2560)

โรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล จัดการศึกษา ระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากการประเมินผลการจัดการศึกษาปีการศึกษา 2562 ที่ผ่านมา พบว่า คุณภาพผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นโรงเรียนจึงได้ทบทวนและปรับปรุง โครงการพัฒนาผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ตรง ให้กับผู้เรียนทุกระดับชั้นเพิ่มเติมจากการเรียนในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เน้น คุณภาพผู้เรียนรอบด้าน กิจกรรมตามโครงการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ให้ครอบคลุมทั้ง 4 หมวด กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะและการเรียนรู้ กิจกรรม สร้างเสริมคุณลักษณะและค่านิยม กิจกรรมสร้างเสริมทักษะการทำงาน การดำรงชีวิต และทักษะชีวิต และโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ จริง ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ซึ่ง

ช่วยให้นักเรียนได้เกิดความรู้ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงาน ทักษะชีวิต และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร โดยมอบหมายให้ครูผู้สอนพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้เข้าสู่ห้องเรียนเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น และให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน ได้แก่ แปลงเกษตร สวนหย่อม โรงอาหาร เรือนเพาะชำ น้ำตก ห้องสมุด ธนาคารโรงเรียน ภาพวาดผนังห้องน้ำ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องวิทยาศาสตร์ และน่านักเรียนศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนทั้งแหล่งเรียนรู้พหุวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เมืองสตูล แหล่งทัศนศึกษาในท้องถิ่นจังหวัดสตูล และจังหวัดพัทลุง (โรงเรียนบ้านคลองขุด, 2562)

การจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้เข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงนั้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูผู้สอนทุกคน นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และบุคคลต่าง ๆ ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย โครงสร้างและระบบการบริหาร สนับสนุนการจัดสร้าง จัดทำ และพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ในและนอกโรงเรียน จัดทำแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการ จัดสรรงบประมาณ ดำเนินการให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนมาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและการดำเนินโครงการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสุขภาวะเด็กและเยาวชนระหว่างปี 2554 - 2559 ของพิณสุตา สิริรังศรี พบว่า การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมใน 2 ประเภท คือ การมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมด้านกายภาพตามศักยภาพและความพร้อม เช่น การร่วมระดมทรัพยากร การร่วมสนับสนุนทรัพยากร (พิณสุตา สิริรังศรี, 2559) ข้อดีของการบริหารจัดการโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ทำให้เกิดการร่วมกิจกรรม ร่วมรับผิดชอบร่วมกัน ส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา และเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนและชุมชนร่วมกัน ชุมชนมีความพึงพอใจต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันทั้งโรงเรียน ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน และร่วมชื่นชมความสำเร็จร่วมกันที่การศึกษาสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง (พิณสุตา สิริรังศรี, 2559)

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมแก้ปัญหา และร่วมชื่นชมความสำเร็จทุกภาคส่วนทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อตอบสนองความต้องการของโรงเรียน ชุมชน และท้องถิ่น การจัดทำกลยุทธ์ ซึ่งเป็นแผน แนวทาง ซึ่งรวมถึงวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้องค์การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด และ

สามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ (นันทรัตน์ เจริญกุล, 2564) โดยแผนกลยุทธ์มีความสำคัญและมีประโยชน์ กล่าวคือ ทำให้การดำเนินงานขององค์การมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และทิศทางที่ชัดเจน ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับมีส่วนร่วมในการริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนาองค์การให้มีความก้าวหน้ามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สร้างการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล
3. เพื่อศึกษาผลการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล
4. เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและการพัฒนากลยุทธ์

วัตถุประสงค์ ของ การวิจัย	ประเด็นที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล/กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ใน การวิจัย	การวิเคราะห์ ข้อมูล
1. เพื่อศึกษา ข้อมูลพื้นฐาน	1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และ เอกสารที่ เกี่ยวข้อง	แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	บันทึกข้อมูลเพื่อ สังเคราะห์รวม ข้อมูลตาม ประเด็นที่ ต้องการ	วิเคราะห์เนื้อหา และสรุปข้อมูล (Content analysis)
	2. การประชุม ผู้เกี่ยวข้อง	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 53 คน ได้แก่ รองผู้อำนวยการ 1 คน ครู 36 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 13 คน ตัวแทนผู้ปกครอง 3 คน	บันทึกการประชุม ผู้บริหารและ คณะครู	วิเคราะห์เนื้อหา และสรุปข้อมูล (Content analysis)
	3. สัมภาษณ์ผู้บริหาร โรงเรียนต้นแบบ	ผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบ จำนวน 10 คน	แบบสัมภาษณ์กึ่ง โครงสร้าง	วิเคราะห์เนื้อหา และสรุปข้อมูล (Content analysis)
	4. วิเคราะห์ SWOT และกำหนดกล ยุทธ์โดยประชุม สนทนากลุ่ม	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 22 คน ได้แก่ รองผู้อำนวยการ 1 คน ครู 8 คน คณะกรรมการสถานศึกษา 13 คน	แบบสรุปผลการ วิเคราะห์ SWOT	วิเคราะห์เนื้อหา และสรุปข้อมูล (Content analysis)
2. เพื่อพัฒนา กลยุทธ์	1. ยกร่างกลยุทธ์ฯ	นำประเด็นที่ศึกษาใน ขั้นศึกษาข้อมูลพื้นฐาน มายกร่างกลยุทธ์	1. ร่างกลยุทธ์ฯ 2. ร่างคู่มือการใช้ กลยุทธ์ฯ	-
	2. ตรวจสอบความถูก ต้องและความ เป็นไปได้ของกล ยุทธ์ฯ โดยการ สัมมนาอิง ผู้เชี่ยวชาญ	ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน	1. แบบ ตรวจสอบ ความถูกต้อง และความ เป็นไปได้ของ กลยุทธ์ฯ	1. ค่าเฉลี่ย 2. ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
	3. ตรวจสอบความ เหมาะสมของ คู่มือ การใช้กล ยุทธ์ฯ		2. แบบ ตรวจสอบ ความ เหมาะสมของ คู่มือการใช้กล ยุทธ์ฯ	

ผลการวิจัย

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตล. ปรากฏผลวิจัยดังนี้

1.1 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 31 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการปรับปรุงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ มี 3 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างเครือข่ายผู้มีส่วนร่วมและร่วมวางแผนพัฒนา มี 9 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการพัฒนา กิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 4 ด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ สถานศึกษาและชุมชนในการดำเนินการพัฒนา มี 6 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 5 ด้านการสร้าง ประสิทธิภาพในการติดตามและประเมินผล มี 5 ตัวบ่งชี้ และองค์ประกอบที่ 6 ด้านขยายผล การรับรู้และร่วมรับผลประโยชน์ มี 3 ตัวบ่งชี้

1.2 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยประชุมผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 53 คน สรุปความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ 1) ด้านการมีส่วนร่วม ควรประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ 2) ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรจัดระบบสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารและการจัดการเรียนรู้ และควรพัฒนาการใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ 3) ด้านครู ควรส่งเสริมให้ครูใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพและใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และควรสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ และ 4) ด้านคุณภาพผู้เรียน ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ควรพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้และคุณค่าควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาวิชาการรอบด้าน เพิ่มทักษะการทำงาน ทักษะอาชีพ

1.3 ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบ พบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน คือ โรงเรียนควรมีนโยบายแผนการดำเนินงานและโครงการในการจัดแหล่งเรียนรู้ ควรสร้างความเข้าใจและสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนระหว่างสถานศึกษาผู้ปกครอง และชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้จากผู้เกี่ยวข้อง ระดมทุนและทรัพยากรจากทุกภาคส่วนมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้หลากหลายเหมาะสมในการฝึกปฏิบัติจริง จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ เน้นทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ นิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และผลการใช้แหล่งเรียนรู้ และรายงานภาพความสำเร็จของสถานศึกษาต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอันแสดงให้เห็นถึงความสุขจิต โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

1.4 ผลวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโรงเรียนบ้านคลองขุดโดยใช้การประชุมประเด็นสนทนากลุ่ม ทำให้ได้จุดแข็ง 10 ข้อ จุดอ่อน 10 ข้อ โอกาส 5 ข้อ และ อุปสรรค 6 ข้อ สามารถกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานได้ 8 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตนักเรียน กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 สร้างความตระหนักและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 4 ปรับปรุงการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน กลยุทธ์ที่ 5 ปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน กลยุทธ์ที่ 6 ระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลยุทธ์ที่ 7 สร้างความเข้าใจและสื่อสารกับบุคลากรและชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และกลยุทธ์ 8 ปรับปรุงการนิเทศ กำกับ ติดตามการจัดการศึกษาและการเรียนรู้

2. ผลการพัฒนากลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลัก 9 กลยุทธ์รอง และ 38 กิจกรรม/โครงการ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 ปรับปรุงข้อมูลพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์รอง ได้แก่ กลยุทธ์รองที่ 1 ปรับปรุงการวางแผน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน กลยุทธ์รองที่ 2 ปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน มี 7 กิจกรรม/โครงการ กลยุทธ์ที่ 2 สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์รอง ได้แก่ กลยุทธ์รองที่ 1 สร้างความเข้าใจและสื่อสารกับบุคลากรและชุมชน มี 5 กิจกรรม/โครงการ กลยุทธ์รองที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน มี 6 กิจกรรม/โครงการ และกลยุทธ์รองที่ 3 ระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มี 1 กิจกรรม/โครงการ กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนากิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์รอง ได้แก่ กลยุทธ์รองที่ 1 ปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน มี 5 กิจกรรม/โครงการ และกลยุทธ์รองที่ 2 พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มี 5 กิจกรรม/โครงการ กลยุทธ์ที่ 4 กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาคุณภาพการติดตามและประเมินผล มี 1 กลยุทธ์รอง คือ กลยุทธ์พัฒนาคุณภาพการติดตามและประเมินผล มี 6 กิจกรรม/โครงการ และกลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมการรับรู้และร่วมรับผลประโยชน์ มี 1 กลยุทธ์รอง คือ กลยุทธ์ขยายผลการรับรู้และร่วมรับผลประโยชน์ มี 5 กิจกรรม/โครงการ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ากลยุทธ์มีความถูกต้องและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด และคู่มือการใช้กลยุทธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. ผลการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

3.1 ผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ทำให้โรงเรียนบ้านคลองขุดมีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ 1) แหล่งเรียนรู้การตัดผมชายและเสริมสวย 2) แหล่งเรียนรู้แก้สชีวภาพ 3) แหล่งเรียนรู้โรงเรือนปลูกเมล่อนปลอดสารพิษ 4) แหล่งเรียนรู้การเพาะเห็ด 5) แหล่งเรียนรู้การเลี้ยงไส้เดือน 6) แหล่งเรียนรู้สหกรณ์ร้านค้า 7) แหล่งเรียนรู้ธนาคารโรงเรียน 8) แหล่งเรียนรู้ห้องสมุด 9) แหล่งเรียนรู้ห้องปฏิบัติการ 10) แหล่งเรียนรู้ธนาคารขยะ 11) แหล่งเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพ 12) แหล่งเรียนรู้การนวดแผนไทย 13) แหล่งเรียนรู้ตลาดนัดพอเพียง และ 14) แหล่งเรียนรู้สวนสวยด้วยมือเรา โดยสถานศึกษาได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน การสนับสนุนวิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนจนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีและเป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานภายนอก

3.2 ผลการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ทำให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจากแหล่งเรียนรู้จริง ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

แหล่งเรียนรู้	ผลการใช้
1. แหล่งเรียนรู้การตัดผมชายและเสริมสวย	ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะการตัดผมชายและเสริมสวย สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. แหล่งเรียนรู้แก้สิวภาพ	นักเรียนได้วิเคราะห์ปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา และฝึกปฏิบัติการแก้สิวภาพ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
3. แหล่งเรียนรู้ไม่เล่นปลอดภัยสารพิษ	นักเรียนมีความรู้และทักษะการปลูกเมล็ดพันธุ์ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ
4. แหล่งเรียนรู้การเพาะเห็ด	นักเรียนมีความรู้และทักษะการเพาะเห็ด สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ
5. แหล่งเรียนรู้การเลี้ยงไส้เดือน	นักเรียนมีความรู้และทักษะการเลี้ยงไส้เดือน สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ
6. แหล่งเรียนรู้สหกรณ์ร้านค้า	นักเรียนทุกระดับชั้นมีทักษะการออมทรัพย์ และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีความรู้และทักษะเรียนรู้และฝึกปฏิบัติงานสหกรณ์ร้านค้า
7. แหล่งเรียนรู้ธนาคารโรงเรียน	นักเรียนทุกระดับชั้นมีทักษะการออมผ่านระบบธนาคารโรงเรียน รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด
8. แหล่งเรียนรู้ห้องสมุด	นักเรียนมีทักษะการใช้ห้องสมุดและมีนิสัยรักการอ่านมากขึ้น
9. แหล่งเรียนรู้ห้องปฏิบัติการ	ทำให้นักเรียนมีห้องปฏิบัติการ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ สื่อเทคโนโลยีที่พร้อมสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติจริง
10. แหล่งเรียนรู้ธนาคารขยะ	ทำให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับขยะและประเภทของขยะ รู้จักแยกแยะขยะ และนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต
11. แหล่งเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพ	ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะการทำน้ำหมักชีวภาพ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ
12. แหล่งเรียนรู้ขนาดแผนไทย	ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการขนาดแผนไทย สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ
13. แหล่งเรียนรู้ตลาดนัดพอเพียง	ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะการขายสินค้าจากการปฏิบัติจริง สร้างความสนุกในการเรียนรู้พร้อมทั้งมีทักษะในการไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในอนาคต
14. แหล่งเรียนรู้สวนสวยด้วยมือเรา	ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะการทำสวน การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติจริงในการดูแลและจัดสวน สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติจริงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล พบว่า มีความเหมาะสมอยู่และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ว่า

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ดังรายละเอียด คือ

1. จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1.1 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้องค์ประกอบของการบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 31 ตัวบ่งชี้ ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน นักเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้วิจัยนำไปใช้กำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นไปแนวคิดของ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ ที่กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการทำงาน ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่ต้องใช้ รวมทั้งการให้การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน การเข้าร่วมบริหาร การติดตามและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาและให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543)

1.2 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการประชุมสนทนากลุ่มกับผู้เกี่ยวข้องสรุปความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม ควรประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรจัดหาและและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารและการจัดการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ ด้านครู ควรส่งเสริมให้ครูใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพและใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และด้านคุณภาพผู้เรียน ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ควรพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้

ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้และคุณค่า ควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาวิชาการรอบด้าน เพิ่มทักษะการทำงาน ทักษะอาชีพ ทั้งนี้การสำรวจความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เป็นการวิเคราะห์ความสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์และผลกระทบจากการบริหารงานของโรงเรียน (กนกกานต์ เทวาทิทธิ, 2561)

1.3 ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบ พบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน คือ โรงเรียนควรมีนโยบายแผนการดำเนินงานและโครงการในการจัดแหล่งเรียนรู้ ควรสร้างความเข้าใจและสื่อสารให้เข้าใจตรงกันระหว่างสถานศึกษาผู้ปกครองและชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้จากผู้เกี่ยวข้อง ระดมทุนและทรัพยากรจากทุกภาคส่วน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้หลากหลายเหมาะสมในการฝึกปฏิบัติจริง ทั้งนี้ผลการสัมภาษณ์โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ทำให้ได้แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนบ้านคลองขุดนำแนวทางการพัฒนาดังกล่าวไปปรับใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ ญัฐหทัย ชันนอก ที่ศึกษาพบว่าวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนต้นแบบระดับประเทศ คือ การวิเคราะห์บริบท และการกำหนดยุทธศาสตร์ กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอนวิธีการ และระยะเวลา ตลอดจนจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น การบริหารจัดการที่ดี การนำองค์การและเทคโนโลยี การแปลผลแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติการบริหารการเปลี่ยนแปลง การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมปฏิบัติตามแผน การควบคุม การวัดประเมิน ตรวจสอบ เพื่อดูความก้าวหน้าและความสำเร็จของงาน (ญัฐหทัย ชันนอก, 2559)

1.4 ผลวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโรงเรียนบ้านคลองขุด ได้แก่ มีจุดแข็ง 10 ข้อ จุดอ่อน 10 ข้อ โอกาส 5 ข้อ และ อุปสรรค 6 ข้อ สามารถกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานได้ 8 กลยุทธ์ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และประยงค์ เนาวบุตร ที่ได้ระบุว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์การ เป็นการตรวจสอบสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์การ โดยประเมินผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ และสภาพแวดล้อมภายในองค์การ เพื่อทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์การ และนำไปกำหนดปัจจัยเชิงกลยุทธ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2554); (ประยงค์ เนาวบุตร, 2562)

2. ผลการพัฒนากลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลัก 9 กลยุทธ์รอง และ 38 กิจกรรม/โครงการ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ากลยุทธ์มีความถูกต้องและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด และคู่มือการใช้กลยุทธ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

กลยุทธ์ที่ 1 ปรับปรุงข้อมูลพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ มี 2 กลยุทธ์รอง ได้แก่ กลยุทธ์รอง ที่ 1 ปรับปรุงการวางแผนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และกลยุทธ์รองที่ 2 ปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ทั้งนี้ข้อมูลพื้นฐานเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับใช้นำมาใช้ตัดสินใจกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและสามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ที่กล่าวว่า ข้อมูลพื้นฐานช่วยชี้ปัญหา จัดลำดับความสำคัญและติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายมากขึ้นเพียงไร (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2559)

กลยุทธ์ที่ 2 สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์รอง ได้แก่ 1) สร้างความเข้าใจและสื่อสารกับบุคลากรและชุมชน 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และ 3) ระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้นั้น จำเป็นต้องจัดกิจกรรมระดมงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา มีแผนการดำเนินงานและกิจกรรมที่ชัดเจน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ดังนั้น การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกันโรงเรียนต้องสร้างความตระหนักและความเข้าใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่กล่าวว่า การพัฒนากลไกความร่วมมือของภาคีร่วมพัฒนา ได้แก่ การสำรวจและแสวงหาทุนทางสังคม การสร้างการรับรู้และตระหนักถึงปัญหา การกำหนดผู้รับผิดชอบหลัก การพัฒนาระบบประสานงาน และการขยายภาคร่วมพัฒนา จนนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของจังหวัด เพื่อบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรในการจัดการศึกษาร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนากิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์รอง ได้แก่ 1) ปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน และ 2) พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้ การพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการนักเรียนและชุมชนจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับครูผู้รับผิดชอบ และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้โดยจัดพื้นที่แหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสม จัดเตรียมความพร้อมและความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์และทรัพยากร สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงาน และ ทักษะอาชีพด้วยการลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้และทักษะการปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้นั้น ทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือเป็นทางเลือก

หนึ่งในการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐหทัย ชันนอก ที่ได้ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 15 (เวียงเก่า แสนภูวิทยาประชาท) สู่ความเป็นเลิศ คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนของผู้เรียน (ณัฐหทัย ชันนอก, 2559)

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาคุณภาพการติดตามและประเมินผล มี 1 กลยุทธ์รอง คือ กลยุทธ์พัฒนาคุณภาพการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้การให้สถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลทำให้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานและเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของวินัย หริมเทศ สุภาพ ผู้รุ่งเรือง และประหยัด ภูมิโคกรักษ์ ที่พบว่า กลยุทธ์การบริหารแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 คือ การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ได้แก่ พัฒนาความรู้ความสามารถและเจตคติต่อการติดตามและประเมินผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์ให้กับบุคลากร และปรับปรุงการติดตามและประเมินผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์อย่างเป็นระบบ และการนำผลการติดตามและประเมินผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานด้านแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง (วินัย หริมเทศ และคณะ, 2563)

กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมการรับรู้และร่วมรับผลประโยชน์ มี 1 กลยุทธ์รอง คือ กลยุทธ์ขยายผลการรับรู้และร่วมรับผลประโยชน์ ทั้งนี้เพราะการขยายผลและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ตลอดจนการถอดบทเรียนและเผยแพร่ผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ เป็นการรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพผู้เรียน เป็นไปตามแนวคิดของ Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. ที่กล่าวว่า เมื่อเกิดผลผลิตผลลัพธ์ หรือความสำเร็จอันเกิดจากการบริหารจัดการร่วมกัน ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนได้เสีย มีความพึงพอใจและชื่นชมในผลสำเร็จนั้น ๆ ร่วมกัน ตลอดจนการถอดบทเรียนและเผยแพร่ผลการดำเนินงานร่วมกัน ทำให้เกิดการใช้แหล่งการเรียนรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (Cohen, J. M. & Uphoff, N. T., 1980); (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555)

3. ผลการใช้กลยุทธ์ พบว่า 1) ผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ทำให้โรงเรียนบ้านคลองขุดมีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน 14 แหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนบ้านคลองขุดได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน การสนับสนุนวิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนจนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีและเป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้เพราะการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

บ้านคลองขุด มุ่งประเด็นการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านงบประมาณและทรัพยากร ด้านพื้นที่ อาคาร และสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านบริหารจัดการ และผู้บริหาร ครูและบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การ สนับสนุนในด้านงบประมาณ ทรัพยากร แรงงาน และการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ตาม ประเด็นการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน ส่งผลให้โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ จากแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว สอดคล้องกับมาตรฐานด้านความเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่การสร้าง แหล่งเรียนรู้มีการทำงานแบบร่วมมือกับชุมชน ทุกภาคส่วนของสังคมในการสร้างแหล่งการ เรียนรู้ และมีการสร้างเครือข่ายในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการทุก กลุ่มเป้าหมายใช้บริการแหล่งเรียนรู้ได้ และมาตรฐานด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ ทั้งความ พร้อมด้านงบประมาณ ทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวก ความพร้อมด้านพื้นที่ อาคาร และสถานที่ ความพร้อมด้านบุคลากร และระบบบริหาร การกำกับ ติดตาม และประเมินการ ปฏิบัติงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) และ 2) ผลการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ทำให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจากแหล่งเรียนรู้จริง ส่งผลให้นักเรียนมีความรู้และทักษะ อาชีพ ทักษะการคิดวิเคราะห์ปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ และนำไปใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้การใช้แหล่ง เรียนรู้สหกรณ์ร้านค้า ทำให้นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีความรู้และทักษะเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติงานสหกรณ์ร้านค้า แหล่งเรียนรู้ธนาคารโรงเรียน ทำให้นักเรียนมีทักษะการออม ผ่านระบบธนาคารโรงเรียน รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด แหล่งเรียนรู้ห้องสมุด ทำให้นักเรียนมี ทักษะการใช้ห้องสมุดและมีนิสัยรักการอ่านมากขึ้น แหล่งเรียนรู้ห้องปฏิบัติการ ทำให้นักเรียน มีห้องปฏิบัติการ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ สื่อเทคโนโลยีที่พร้อมสำหรับการจัด กิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติจริง แหล่งเรียนรู้ธนาคารขยะ ทำให้นักเรียนมีความรู้ เกี่ยวกับขยะและประเภทของขยะ รู้จักแยกขยะ และแหล่งเรียนรู้ตลาดนัดพอเพียง ทำใ้ นักเรียนมีความรู้และทักษะการขายสินค้าจากการปฏิบัติจริง สร้างความสนุกในการเรียนรู้ และ นำไปใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพในอนาคต ทั้งนี้เพราะการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่พัฒนาขึ้น ทำให้นักเรียนได้ปฏิบัติจากสถานการณ์จริง มีการทำงานเป็นทีม ครูและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีสื่อการเรียนรู้และให้คำแนะนำในการฝึกปฏิบัติ จริงในทุก ๆ ขั้นตอน ซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ คือ มีการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ มีการจัดทำสื่อ/เอกสารสำหรับการเรียนรู้ และ มีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาสำหรับการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2562)

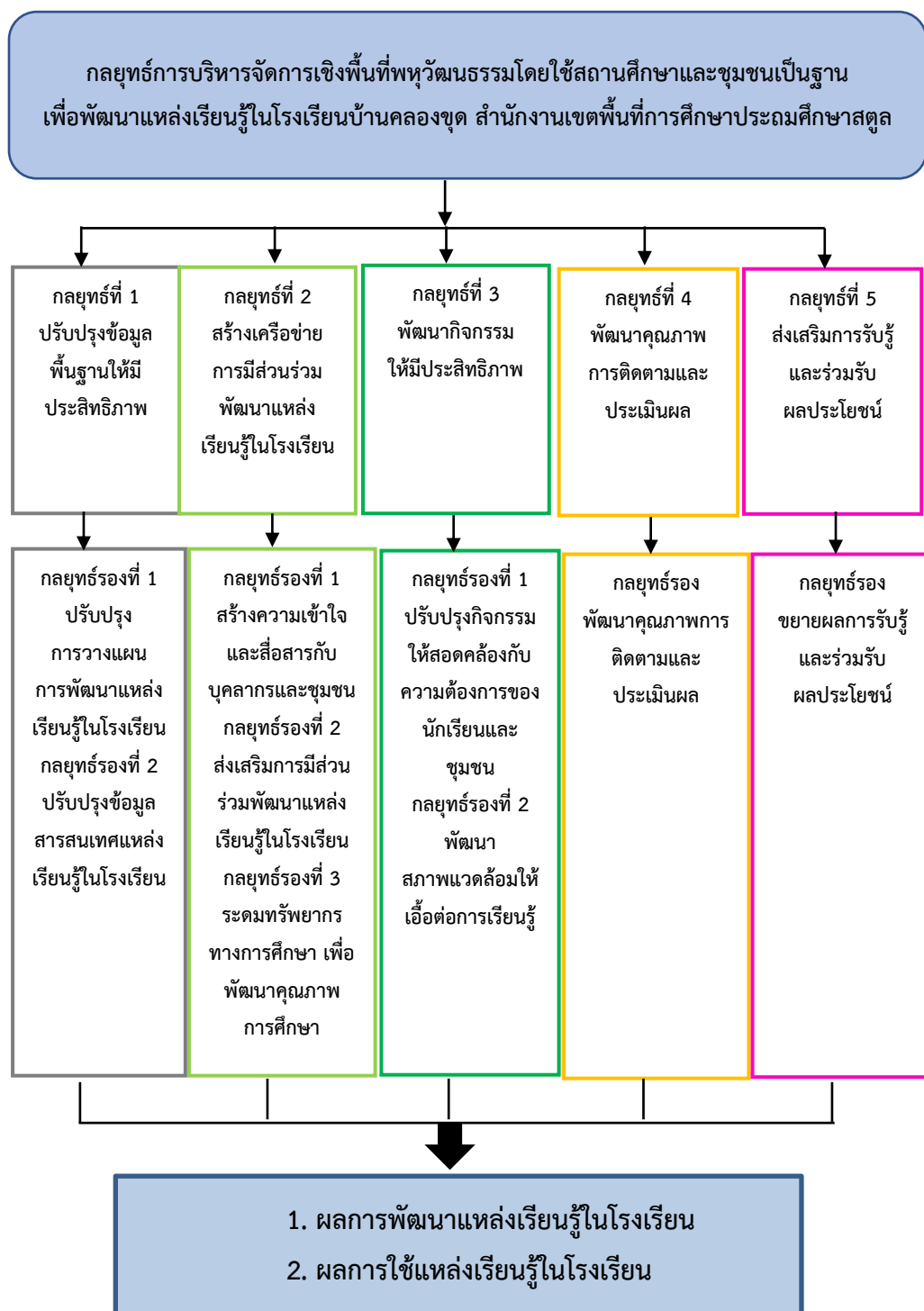
4. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา และชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด พบว่า มีความเหมาะสมอยู่

และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนบ้านคลองขุด ศึกษาความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ข้อมูลในเชิงปฏิบัติการสำหรับเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ทำให้กำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด มีความถูกต้องและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เมื่อนำกลยุทธ์ลงสู่การปฏิบัติจริง ทำให้โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชน และทำให้นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิตจากการใช้แหล่งเรียนรู้ จนทำให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นว่ากลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศักดิ์ชัย เพชรแกมทอง สมชัย วงษ์นายะ และ ทวนทอง เขาวงกตพิงศ์ ที่ได้พัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และเขต 2 พบว่า กลยุทธ์มีความเหมาะสมความเป็นไปได้ และการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากและมากที่สุด (ศักดิ์ชัย เพชรแกมทอง และคณะ, 2556)

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาสตูล ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลัก 9 กลยุทธ์รอง และ 38 กิจกรรม/โครงการ มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) การนำกลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพื้นที่พหุวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ไปใช้ควรประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และการระดมทุนและทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน 2) การจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรสำรวจความสนใจของนักเรียนและชุมชนในการใช้แหล่งเรียนรู้ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงาน และทักษะอาชีพ ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง 3) ควรส่งเสริมให้ครูออกแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในกลุ่มสาระควบคู่ไปกับพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสร้างความคิดตระหนักและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับหัวข้อวิจัยครั้งต่อไป ควรวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครูเพื่อพัฒนาการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ ทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานนักเรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กนกกานต์ เทวาพิทักษ์. (2561). การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของมหาวิทยาลัยในกำกับของ รัฐ. วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 7(13), 88-108.
- กรมวิชาการ. (2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ.
- กิ่งแก้ว อารีรักษ์ และคณะ. (2548). การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย. กรุงเทพมหานคร: อัลฟา มิเลเนียม.
- จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ. (2560). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ณัฐหทัย ชันนอก. (2559). ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 15 (เวียงเก่าแสนภูวิทยาประชา) สู่ความเป็นเลิศ. ใน

- สารนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย.
- ดำริ บุญชู. (2548). การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา. วารสารวิชาการ, 8(1), 27-31.
- นันทรัตน์ เจริญกุล. (2564). การบริหารนโยบายและกลยุทธ์การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยงค์ เนาวบุตร. (2562). การจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา หน่วยที่ 7 ใน นโยบาย การวางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หน่วยที่ 6-10. นนทบุรี: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์. (2563). การจัดการห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มิน เซอร์วิส ซัพพลาย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิณสุดา สิริธรรศรี. (2559). รายงานผลการดำเนินโครงการการจัดการการเรียนรู้แบบเครือข่าย การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสุขภาวะเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- มนต์นภัส มโนการณ. (2561). การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์, 19(1), 1-15.
- โรงเรียนบ้านคลองขุด. (2562). รายงานประจำปีของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2562. สตูล: โรงเรียนบ้านคลองขุด.
- วินัย หริมเทศ และคณะ. (2563). กลยุทธ์การบริหารแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 มนุษยสังคมสาร (มสส.). มนุษย สังคมสาร (มสส.), 19(1), 117-136.
- ศักดิ์ชัย เพชรแกมทอง และคณะ. (2556). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และเขต 2. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15(4), 55-67.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และ การใช้นวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริหารโครงการหนึ่ง อำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2554). แหล่งเรียนรู้ยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). รายงานการติดตามความก้าวหน้าในการจัดการ แหล่งเรียนรู้ ปี 2549-2550. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพลิน สตูดิโอ จำกัด.

- _____. (2562). ประสิทธิภาพของแหล่งเรียนรู้: การเผยแพร่และการนำมาตรฐานแหล่งเรียนรู้สู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิก.
- _____. (2563). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของภาคประชาสังคม/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2559). จากแนวความคิดจัดการศึกษาเชิงพื้นที่สู่การสนับสนุนการขับเคลื่อน กศจ. จดหมายข่าวถึงเพื่อนสมาชิก, 215(3), 1-2.
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213-235.

การประเมินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า
ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอโพธิ์ชัย
จังหวัดร้อยเอ็ด*

AN EVALUATION OF COMMUNITY VOCATIONAL TRAINING, 1
DISTRICT 1 CAREER, (WEAVING COURSE) PROJECT OF PHO CHAI
DISTRICT OF THE NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION
CENTER, ROI ET PROVINCE

ปราริณา อาสารง

Prarina Arsathong

ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย

Pho Chai District of the Non-Formal and Informal Education Center, Thailand

E-mail: prarina1111@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตของโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสมผสาน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูและบุคลากร กศน. คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้เรียนหลักสูตรทอผ้าปีการศึกษา 2563 รวมจำนวน 114 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน คือ แบบประเมินโครงการ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบกับเกณฑ์ประเมินที่กำหนดไว้ ผลการประเมินโครงการสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านบริบท มีผลการประเมินความสอดคล้องโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.24) 2) ด้านปัจจัยนำเข้า มีผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.28) 3) ด้านกระบวนการ มีผลการประเมินการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.12) 4) ด้านผลผลิต พบว่า 1) ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้การทอผ้าเพิ่มขึ้น มีทักษะการทอผ้าที่ถูกต้อง สามารถประกอบอาชีพทอผ้าและมีรายได้จากอาชีพทอผ้า คิดเป็นร้อยละ 43.42 และมีรายได้จากอาชีพทอผ้าต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 60.61 และมีรายได้

* Received 6 October 2022; Revised 26 October 2022; Accepted 29 October 2022

ระหว่าง 5,001-7,500 บาท ต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 39.39 2) ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการโดยรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.27) 3) ครูและบุคลากร กศน. มีความคิดเห็นต่อผลสำเร็จของโครงการ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.26)

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน, 1 อำเภอ 1 อาชีพ, หลักสูตร ทอผ้า

Abstract

The objectives of this research article were to evaluate the context, the input, the process and the products of community vocational training, 1 district 1 career, weaving course, project of Pho Chai district of the Non-Formal and Informal Education Center, Roi Et province. By mixed methodology. Data were collected from 114 teachers and students in 2563BE. The research tools were questionnaires that were analyzed by using the descriptive statistics: percentage, mean and standard deviation. The results showed that: 1) The results of the context evaluation in overall was at the highest level ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.24). 2) The results of the input evaluation in overall was at the highest level ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.28). 3) The results of the process evaluation in overall was at the highest level ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.12). 4) The results of the products evaluation as follows: 1) the trainees have increased knowledge and skills of weaving. 43.42% of trainees whom had career and income from weaving, 60.61% of trainees had income less than 5,000 bath per month and 39.39% of trainees had income between 5,001-7,500 bath per month. 2) The satisfaction evaluation toward the project in overall was at the highest level ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.27) and 3) The opinion of teachers and staff to outcome of the project in overall were at the highest level ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.26).

Keywords: Project Evaluation, The Community Vocational Training 1 District 1 Career Project, Weaving Course

บทนำ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญด้านการศึกษาในฐานะกลไกหลักในการพัฒนาประเทศ โดยมีแนวคิดการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักสำคัญ คือ หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียม และทั่วถึง (Inclusive education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy)

หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for education) ยึดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals: SDGs 2030) และประเด็นภายในประเทศ (Local issues) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ด้วยความสำคัญดังกล่าว สำนักงาน กศน. ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา (Strategic roadmap) พ.ศ.2563 - 2565 และได้กำหนดนโยบายด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่องโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการงานและอาชีพ ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนางานระดับพื้นฐาน ระดับกึ่งฝีมือ และระดับฝีมือที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพหรือเพิ่มพูนรายได้ และให้มีการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการที่หลากหลายและทันสมัย สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยมีหลักการดำเนินงาน คือ จัดกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายเป็นไปตามสภาพบริบทชุมชนและสังคม รวมถึงนโยบายของทางราชการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานและทักษะในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินงาน และมีรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษา 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบกลุ่มสนใจ รูปแบบชั้นเรียนวิชาชีพ รูปแบบกิจกรรมฝึกอบรมประชาชน รูปแบบการเรียนรู้รายบุคคล (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2561)

โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน เป็นกิจกรรมของสำนักงาน กศน. และภารกิจของโครงการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยุทธศาสตร์ข้อที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และยุทธศาสตร์ ข้อที่ 3 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งการดำเนินงานโครงการศูนย์ฝึกอบรมอาชีพชุมชนโดยใช้สถานศึกษา กศน.อำเภอ / เขต และกศน.ตำบล / แขวง เป็นฐาน เป็นการจัดการศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยเน้นการจัดการศึกษาที่ยึดพื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา (Area-based development) และหลักสูตรการศึกษาที่เน้นอาชีพเป็นฐาน (Career-based education) ประกอบด้วย 5 หลักสูตรกลุ่มอาชีพ คือ กลุ่มอาชีพด้านเกษตรกรรม กลุ่มอาชีพด้านอุตสาหกรรม กลุ่มอาชีพด้านพาณิชยกรรมและบริการ กลุ่มอาชีพด้านความคิดสร้างสรรค์ และกลุ่มอาชีพเฉพาะทาง เพื่อให้ประชาชนระดับฐานรากที่อาศัยอยู่ในระดับตำบลได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะการดำรงชีวิตเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะอาชีพระยะสั้น เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอาชีพสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2563) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย ได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตามอัธยาศัย และนำนโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติ โดยได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อม

ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย พบว่า ด้านจุดแข็งด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่อง คือ สถานศึกษามีวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ดี หลักสูตรการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนในพื้นที่ มีการสำรวจความต้องการของผู้เรียน พัฒนาหลักสูตรที่หลากหลาย ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง และจุดแข็งด้านการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมได้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มีแหล่งเรียนรู้ครบทุกตำบล และภาคีเครือข่ายร่วมจัดกิจกรรมและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ส่วนจุดอ่อนด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่อง คือ หลักสูตรไม่ทันสมัย บางหลักสูตรไม่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนยังไม่เป็นไปตามขั้นตอนการจัดทำหลักสูตร ขาดการพัฒนาอบรมวิทยากรสอนในอาชีพกลุ่มที่สนใจ และหลักสูตรที่เด่นในชุมชนยังไม่ปรากฏอย่างยั่งยืน และจุดอ่อนด้านการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย ยังไม่มีกิจกรรมที่เด่น และงบประมาณในการจัดกิจกรรมยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน (ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย, 2563)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย ได้สำรวจกลุ่มอาชีพของของประชาชนที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย พบว่า กลุ่มอาชีพทอผ้า ได้แก่ กลุ่มอาชีพทอผ้าลาย สากेत กลุ่มอาชีพทอผ้าลายตาเคียบ กลุ่มอาชีพทอผ้าสไบ เป็นอาชีพของคนในชุมชนอำเภอ โพธิ์ชัย ที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมให้ประชาชนผู้สนใจมีความรู้ ทักษะ และสร้างรายได้จากการทอผ้า หากประชาชนได้รับการส่งเสริมอาชีพในชุมชนอย่างจริงจัง สามารถเป็นธุรกิจที่อาจสร้างรายได้ที่มั่นคง และหากมีความคิดสร้างสรรค์หรือพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นธุรกิจที่มีศักยภาพสูง สร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอาชีพนี้เป็นอย่างดี

จากการสำรวจความต้องการ พบว่า จำนวนประชาชนที่มีความต้องการเรียนรู้และพัฒนาทักษะอาชีพทอผ้าเพื่อสร้างเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ได้แก่ ประชาชนที่สนใจอาชีพทอผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ดในเขตตำบลขามเปี้ย จำนวน 31 คน ประชาชนที่สนใจอาชีพทอผ้าลายสากेतในเขตตำบลคำพอง จำนวน 15 คน ตำบลดอนโอง จำนวน 15 คน ตำบลบัวคำ จำนวน 15 คน รวมจำนวน 45 คน และประชาชนที่สนใจอาชีพทอผ้าลายตาเคียบในเขตตำบลโพธิ์ศรี จำนวน 11 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 87 คน ดังนั้นศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จึงได้จัดทำโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลัก สูตรทอผ้า โดยแบ่งออกเป็น 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรทอผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ด หลักสูตรทอผ้าลายสากेत และหลักสูตรทอผ้าลายตาเคียบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้และมีทักษะการทอผ้ามากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำหรือมีรายได้เสริมจากอาชีพทอผ้า และกำหนดเป้าหมายของโครงการ คือ

ประชาชนร้อยละ 80 มีความรู้และมีทักษะการทอผ้า มีงานทำหรือมีรายได้เสริมจากอาชีพทอผ้า และมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ (หลักสูตรอาชีพการทอผ้า) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย

จากการดำเนินงานโครงการดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การดำเนินงานเกิดการพัฒนาทักษะอาชีพแก่ประชาชนผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง ผู้ประเมินในฐานะผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จึงมีความสนใจที่จะประเมินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ (หลักสูตรอาชีพการทอผ้า) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินซีบีพี (CIPP model) ได้แก่ ด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Product) (Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J., 2007) เนื่องจากมีความสัมพันธ์กัน สามารถวัดผลได้ในเชิงปริมาณ และเป็นที่นิยมใช้และยอมรับในการนำมาใช้ในการประเมินโครงการครอบคลุมการประเมินก่อนดำเนินงานโครงการ ระหว่างการดำเนินโครงการ และหลังการดำเนินโครงการ โดยจะนำผลจากการประเมินโครงการดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านพัฒนาอาชีพ ให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพทอผ้าสามารถประกอบอาชีพและสร้างรายได้จากอาชีพทอผ้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิตโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตเนื้อหา การประเมินโครงการนี้ได้ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP model ของ Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J. (Stufflebeam, D. L. & Shinkfield, A. J., 2007) ซึ่งประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริบท (Context evaluation) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินโครงการ ได้แก่ ความสอดคล้องของโครงการกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ความสอดคล้องของโครงการกับความต้องการจำเป็น ความสอดคล้องและความชัดเจนของหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input evaluation) เป็นการประเมินความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้าที่นำมาใช้ในการดำเนินโครงการในประเด็นด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ และด้านบริหารจัดการ 3) ด้านกระบวนการ (Process evaluation) เป็นการประเมินระดับการปฏิบัติตามกระบวนการ PDCA ประกอบด้วย ด้านการวางแผน (Plan) ด้านการดำเนินงาน (Do) 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรม

การศึกษาดูงาน กิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติจริง กิจกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ กิจกรรมการจัดนิทรรศการและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมการจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้ด้านการฝึกอาชีพชุมชน ด้านการติดตามและประเมินผล (Check) และด้านการ แก้ไขปรับปรุง (Act) และ 4) ด้านผลผลิต (Product evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตตาม วัตถุประสงค์ของโครงการหลังเสร็จสิ้นโครงการ ได้แก่ 1) ความรู้และทักษะการทอผ้าของผู้เข้า รับการอบรม 2) สรุปการติดตามการมีงานทำหรือมีรายได้เสริมจากอาชีพทอผ้าของผู้เรียน 3) ประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการ ครอบคลุมด้านเนื้อหาของหลักสูตร ด้าน วิทยากร ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ และด้านการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ 4) ประเมินผลสำเร็จของโครงการ

1.2 ขอบเขตระยะเวลา การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินโครงการ ปีการศึกษา 2563

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครู กศน. ตำบล คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้เรียนหลักสูตร ทอผ้า ปีการศึกษา 2563 รวมจำนวน 114 คน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ได้มาโดยการคัดเลือก แบบเจาะจง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ ดังนี้ 1) ครู กศน. ตำบล ปีการศึกษา 2563 จำนวน 18 คน 2) คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 9 คน 3) ประชาชนที่ สนใจอาชีพทอผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ด ในเขตตำบลขามเปี้ย จำนวน 31 คน 4) ประชาชนที่สนใจอาชีพทอผ้าลายสาเกต ในเขตตำบลคำพอง จำนวน 15 คน ตำบลดอนโอง จำนวน 15 คน และตำบลบัวคำ จำนวน 15 คน 5) ประชาชนที่สนใจอาชีพ ทอผ้าลายตาเสือ ในเขตตำบลโพธิ์ศรี จำนวน 11 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ ได้แก่ แบบประเมิน จำนวน 5 ฉบับ ซึ่งมี ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรง ของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีคุณสมบัติเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย มีความ เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา หลักสูตรและการสอน มีประสบการณ์ในการสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 3 คน และผู้บริหารสถานศึกษา มีวิทยฐานะผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน จากนั้นนำไปทดลองใช้ เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นทั้งฉบับก่อนนำไปใช้ โดยค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของ แบบประเมินด้านบริบท เท่ากับ 0.83 แบบประเมินด้านปัจจัยนำเข้า เท่ากับ 0.90 แบบประเมินด้านกระบวนการ เท่ากับ 0.96 แบบประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของ โครงการ เท่ากับ 0.90 และแบบประเมินผลสำเร็จของโครงการ เท่ากับ 0.78 และแบบ สัมภาษณ์มีค่าความเที่ยงตรง เท่ากับ 1.00

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลสำเร็จ และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการแก่กลุ่มผู้ให้ข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลกลับด้วยตนเอง จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินทั้งหมดจากกลุ่มประชากร และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลและสัมภาษณ์ประชาชนที่เข้าร่วมอบรมหลักสูตรทอผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ด หลักสูตรทอผ้าลายสาเกต และหลักสูตรทอผ้าลายตาเสือ จำนวน 87 คน เกี่ยวกับความรู้และทักษะการทอผ้า สรุปผลการติดตามการปฏิบัติงานทำหรือมีรายได้เสริมจากอาชีพทอผ้าของผู้เรียน

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบกับเกณฑ์เฉลี่ย

ผลการวิจัย

ผลการประเมินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

1. ด้านบริบทของโครงการ โดยรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.24) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยโครงการสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00)

2. ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ โดยรวมมีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.28) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยประเด็นที่มีผลการประเมินสูงสุด คือ ด้านบุคลากร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.34) รองลงมา คือ ด้านบริหารจัดการ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.34) ด้านงบประมาณ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.33) และด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.30) ตามลำดับ

3. ด้านกระบวนการของโครงการ โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.12) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยประเด็นที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านการวางแผน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.20) รองลงมา คือ ด้านการติดตามและประเมินผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.39) ด้านแก้ไขปรับปรุง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.24)

และด้านการดำเนินงาน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.15) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาแต่ละรายการกิจกรรม พบว่า กิจกรรมที่มีผลการปฏิบัติสูงสุด คือ กิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติจริง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.19) รองลงมา คือ กิจกรรมการศึกษาดูงาน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.19) กิจกรรมการจัดนิทรรศการและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.29) กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านการฝึกอบรมชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.15) และกิจกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.22) ตามลำดับ

4. ด้านผลผลิตของโครงการ โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ดังนี้

4.1 ผลประเมินด้านความรู้และทักษะการทอผ้า พบว่า 1) ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ การทอผ้าลายสาเกตเพิ่มขึ้น ได้แก่ การเลือกเส้นด้าย เทคนิคการมัดหมี่ การย้อมผ้า วิธีการทอผ้าลายสาเกต การเลือกสี รองลงมาคือ การทอผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ดเพิ่มขึ้น ได้แก่ การทำลายผ้า การยกไม้ การทำลายขิด ขนาดผ้า ความยาวในการทอผ้า และขั้นตอนและวิธีการทอผ้า เช่น การเลือกเส้นด้าย การเลือกสี เทคนิคและวิธีการทอผ้าที่ถูกต้องทำให้เกิดลายที่สวยงามตรงตามความต้องการ 2) มีทักษะการทอผ้าลายสาเกตที่ถูกต้อง ได้แก่ การเลือกเส้นด้าย การมัดหมี่ การทอ จนเป็นผืนผ้าลายผ้าที่สวยงาม มีทักษะการทอผ้าเพิ่มมากขึ้น และทักษะการทอผ้าสไบ เช่น การยกลายผ้า การยกไม้คั่นทำลายผ้า การปล่อยชายผ้า 3) นำความรู้และทักษะที่ได้ไปทำเป็นอาชีพเสริมและมีรายได้จากการทอผ้าลายตาเคียบ ต่อยอดอาชีพเดิมและมีรายได้จากการทอผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ด และพัฒนาตนเองและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และ 4) ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน คือ ชุมชนมีความสามัคคี และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในกลุ่ม เกิดการขยายผลในชุมชน เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และเกิดรายได้ในชุมชน สร้างงานให้กับคนในชุมชนและชุมชนมีความเข้มแข็ง และชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

4.2 สรุปผลจากการติดตามการดำเนินงานและรายได้จากการประกอบอาชีพทอผ้าของผู้เรียน ดังตารางที่ 1 - ตารางที่ 3

ตารางที่ 1 สรุปผลความต้องการมีอาชีพทอผ้าของผู้เรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการทำเป็นอาชีพเสริม	40	45.98
2. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการต่อยอดอาชีพเดิม	36	41.38
3. ไม่ระบุ/ไม่ตัดสินใจ	11	12.64
รวม	87	100.0

จากตารางที่ 1 สรุปผลความต้องการมีอาชีพทอผ้าของผู้เรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมโครงการ ศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษาชนบทและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 87 คน พบว่า ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมต้องการทำเป็นอาชีพเสริม จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 45.98 ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ต้องการต่อยอดอาชีพเดิม จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 41.38 และผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ไม่ ระบุหรือไม่ตัดสินใจ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 12.64

ตารางที่ 2 สรุปผลการมีงานทำและมีรายได้เสริมจากอาชีพทอผ้าของผู้เรียนที่เข้ารับ การฝึกอบรมโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษา ชนบทและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประกอบอาชีพทอผ้าและมีรายได้ จากอาชีพทอผ้า	33	43.42
2. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประกอบอาชีพทอผ้าแต่ยังไม่มีรายได้	43	56.58
รวม	76	100.0

จากตารางที่ 2 สรุปผลการติดตามผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ต้องการประกอบอาชีพทอผ้า โดยทำเป็นอาชีพเสริมและต่อยอดจากอาชีพเดิม จำนวน 76 คน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประกอบอาชีพทอผ้าและมีรายได้จากอาชีพทอผ้า จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 43.42 และผู้เข้า รับการฝึกอบรมประกอบอาชีพทอผ้าแต่ยังไม่มีรายได้ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 56.58

ตารางที่ 3 จำนวนรายได้จากการประกอบอาชีพทอผ้า โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษาชนบทและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ โพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

จำนวนรายได้จากการประกอบอาชีพทอผ้า	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	20	60.61
ระหว่าง 5,001 - 7,500 บาท ต่อเดือน	13	39.39
รวม	33	100.0

จากตารางที่ 3 สรุปผลการติดตามผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ประกอบอาชีพทอผ้าและมี รายได้ จำนวน 33 คน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีรายได้จากอาชีพทอผ้าต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อเดือน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 60.61 และมีรายได้ระหว่าง 5,001 - 7,500 บาท ต่อ เดือน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 39.39

4.3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อการดำเนินงานโครงการ โดยรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยด้าน

การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ด้านวิทยากร ด้านเนื้อหาของหลักสูตร และด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการศูนย์ฝึกอาชีพ ชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษาชนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

รายการ	n = 87		ระดับ การประเมิน	การผ่านเกณฑ์ ประเมิน > 3.51
	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านเนื้อหาของหลักสูตร	4.68	0.34	มากที่สุด	ผ่าน
ด้านวิทยากร	4.69	0.28	มากที่สุด	ผ่าน
ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้	4.56	0.33	มากที่สุด	ผ่าน
ด้านการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์	4.70	0.37	มากที่สุด	ผ่าน
รวมเฉลี่ย	4.66	0.27	มากที่สุด	ผ่าน

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษาชนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.27)

4.4 ผลสำเร็จของโครงการตามความคิดเห็นของครูและบุคลากร กศน. ตำบล พบว่า โดยรวมมีการความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.26) ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยเห็นว่า ควรดำเนินงานโครงการนี้อย่างต่อเนื่องจนเป็นต้นแบบให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจมีโอกาสเข้าร่วมโครงการ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.38)

อภิปรายผล

จากผลการประเมินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษาชนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด นำเสนอการอภิปรายผลในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. จากผลการประเมินด้านบริบทของโครงการ โดยรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยโครงการสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการจัดทำโครงการดังกล่าว ศูนย์การศึกษาชนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัยได้นำนโยบายด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่องมาปฏิบัติซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการงานและอาชีพ โดยเน้นการจัดการศึกษาที่ยึดพื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา และหลักสูตรการศึกษาที่เน้นอาชีพเป็นฐาน เพื่อให้

ประชาชนระดับฐานรากที่อาศัยอยู่ในระดับตำบลได้รับการพัฒนาสมรรถนะ และทักษะการดำรงชีวิตเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะอาชีพพระยะสั้น เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอาชีพสามารถนำความรู้ไปใช้ประจำวันสร้างอาชีพ และสร้างรายได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2563) ซึ่งการประเมินด้านบริบทดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดการประเมินด้านบริบทโครงการของ (สมคิด พรหมจ้อย, 2563) ที่กล่าวว่า การประเมินด้านบริบทโครงการเป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจปรับปรุง ตรวจสอบเพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์และความเป็นไปได้ของโครงการให้มีความชัดเจน เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย และนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ผลการประเมินดังกล่าวสอดคล้องกับผลการประเมินของ (โกลดา แถวโพธิ์, 2563) ที่ศึกษาพบว่า ผลการประเมินด้านบริบทโครงการศาสตร์พระราชเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ) โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. จากผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ โดยรวมมีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะการดำเนินโครงการดังกล่าว ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย ได้สำรวจความพร้อมทั้งด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ และด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน การจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และการจัดหาวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์ตามเนื้อหาหลักสูตร และจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมต่อการดำเนินโครงการดังกล่าว ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดด้านประเมินด้านปัจจัยนำเข้าพิชิต ฤทธิ์จรรยา กล่าวว่า การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร (Input evaluation) เป็นการประเมินสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการและกลวิธีดำเนินโครงการ เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยต่างๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยพร้อมมูลที่จะดำเนินการหรือไม่ (พิชิต ฤทธิ์จรรยา, 2557) สอดคล้องกับแนวคิดของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ กล่าวว่า การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากรเป็นการตรวจสอบความพร้อมทรัพยากรทั้งปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนระบบการบริหารจัดการเพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2553) ซึ่ง เสาวลักษณ์ แสนโรจน์ ศึกษาพบว่า ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (เสาวลักษณ์ แสนโรจน์, 2559)

3. จากผลการประเมินด้านกระบวนการของโครงการ โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยด้านการวางแผน ด้านการติดตามและประเมินผล ด้านแก้ไขปรับปรุง และด้านการดำเนินงาน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาได้จัดทำหลักสูตรเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและได้จัดหาวิทยากรที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในการทอดผ้าทั้งการทอดผ้าลายสาเกต ทอดผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ด และทอดผ้าลายตาเคียบ และในกระบวนการฝึกอบรม วิทยากรได้จัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะการบรรยาย การสาธิต การฝึกปฏิบัติจริง โดยได้ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา แนะนำวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการทอดผ้า อธิบายพร้อมทั้งสาธิต ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติจริง วัดและประเมินผลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตจากผลการฝึกปฏิบัติจริงในประเด็นความรู้และทักษะการทอดผ้า การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับผลการประเมินของเมธา ฌ พิกุล ที่ศึกษาพบว่า กระบวนการโครงการฝึกวิชาชีพสำหรับทหารกองประจำการมณฑลทหารบกที่ 32 ค่ายสุรศักดิ์มนตรี จังหวัดลำปาง พบว่าได้มีการสำรวจข้อมูล ประชุมวางแผนก่อนดำเนินโครงการ ดำเนินการตามองค์ประกอบอย่างต่อเนื่องและครบทุกองค์ประกอบ นิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแผน มีการประเมินผล และสรุปผลการดำเนินงานตามโครงการ ทำการประเมินโครงการหลังจากการสิ้นสุดการฝึกอาชีพเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก (เมธา ฌ พิกุล, 2557) สอดคล้องกับผลการประเมินของ เสาวลักษณ์ แสนโรจน์ ศึกษาพบว่า ผลการประเมินด้านกระบวนการของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (เสาวลักษณ์ แสนโรจน์, 2559)

4. จากผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ดังนี้

4.1 ผลประเมินด้านความรู้และทักษะการทอดผ้า พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้และทักษะการทอดผ้าลายสาเกต การทอดผ้าสไบลายประตูเมืองร้อยเอ็ดเพิ่มขึ้น นำความรู้และทักษะที่ได้ไปทำเป็นอาชีพเสริมหรือต่อยอดอาชีพเดิมและมีรายได้จากการทอดผ้าเป็นการพัฒนาตนเองและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน คือ ชุมชนมีความสามัคคี และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในกลุ่ม เกิดการขยายผลในชุมชน เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และเกิดรายได้ในชุมชน สร้างงานให้กับคนในชุมชนและชุมชนมีความเข้มแข็ง และชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน อาจจะเป็นเพราะว่าศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย ได้ทำการสำรวจความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย และได้วางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนทั้งการกำหนดเป้าหมาย การจัดทำหลักสูตร และการจัดหาวิทยากร ทำให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนมีความรู้และมีทักษะ

การทอผ้าเพิ่มมากขึ้น และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปประกอบอาชีพเสริม หรือ ต่อยอดอาชีพเดิมของตนเอง รวมทั้งการทอผ้าใช้เองภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการดำเนินโครงการศูนย์ฝักอาชีพชุมชนของสำนักงาน กศน. ที่เน้นการจัดการศึกษาที่ ยึดพื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา (Area-Based Development) หลักสูตรการศึกษาที่เน้นอาชีพ เป็นฐาน (Career-based education) ประกอบด้วย หลักสูตรกลุ่มอาชีพด้านเกษตรกรรม หลักสูตรกลุ่มอาชีพด้านอุตสาหกรรม หลักสูตรกลุ่มอาชีพด้านพาณิชยกรรมและบริการ หลักสูตรกลุ่มอาชีพด้านความคิดสร้างสรรค์ และหลักสูตรกลุ่มอาชีพเฉพาะทาง (สำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2555) สอดคล้องกับผลการประเมิน ของเสาวลักษณ์ แสนโรจน์ ที่ศึกษาพบว่า โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานีทำให้ชุมชนส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมด้านการประกอบอาชีพเป็นหลัก ส่งเสริม รายได้ การดำเนินงาน และด้านชีวิตครอบครัว (เสาวลักษณ์ แสนโรจน์, 2559)

4.2 สรุปผลจากการติดตามการมีงานทำและรายได้จากการประกอบอาชีพทอผ้าของผู้เรียน พบว่า 1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการทำเป็นอาชีพเสริม คิดเป็นร้อยละ 45.98 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการต่อยอดอาชีพเดิม คิดเป็นร้อยละ 41.38 และผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่ไม่ระบุหรือไม่ตัดสินใจ คิดเป็นร้อยละ 12.64 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประกอบอาชีพทอผ้า และมีรายได้จากอาชีพทอผ้า คิดเป็นร้อยละ 43.42 และประกอบอาชีพทอผ้าแต่ยังไม่มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ 56.58 และ 3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีรายได้จากอาชีพทอผ้าต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 60.61 และมีรายได้ระหว่าง 5,001-7,500 บาท ต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 39.39 เมื่อพิจารณาผลการมีงานทำ พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรทอผ้า ร้อยละ 87.36 ต้องการทำเป็นอาชีพเสริมและต่อยอดอาชีพเดิม ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายร้อยละ 80 ที่กำหนดไว้ ซึ่ง การดำเนินงานโครงการดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการศูนย์ฝักอาชีพชุมชนของ สำนักงาน กศน. คือ การฝึกอบรมอาชีพให้แก่ประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีอาชีพ และมีรายได้จากการประกอบอาชีพตามที่ฝึกอบรม (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการ ศึกษาตามอัธยาศัย, 2555) และวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง คือเพื่อส่งเสริม ให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต และพัฒนา สังคมและชุมชน ให้กลุ่มเป้าหมายได้เห็นช่องทางการประกอบอาชีพ หรือการต่อยอดอาชีพเดิม ให้พัฒนาสามารถพึ่งพาตนเองได้ และให้กลุ่มเป้าหมายดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข สอดคล้องตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับผลการประเมินของ วิเชียรโชติ โสอุบล ที่ได้ประเมินผลสำเร็จของการดำเนินโครงการศูนย์ฝักอาชีพชุมชน ที่พบว่า ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมอาชีพจากศูนย์ฝักอาชีพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเข้าสู่อาชีพใหม่ (ประกอบเป็น อาชีพเสริม) และหรือต้องการต่อยอดอาชีพเดิม คิดเป็นร้อยละ 97.83 สามารถประกอบอาชีพ จากการอบรมได้ คิดเป็น ร้อยละ 94.01 ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายร้อยละ 80 ที่กำหนดไว้ (วิเชียรโชติ โสอุบล, 2559)

4.3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อการดำเนินงานโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย โดยรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยด้านการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ด้านวิทยากร ด้านเนื้อหาของหลักสูตร และด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะการฝึกอบรมโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีทักษะการทอผ้า ได้มีความรู้ ทักษะการทอผ้า มีความชำนาญเพิ่มมากขึ้น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดอาชีพการทอผ้า เช่น การพัฒนาตลาด การประยุกต์ลาย การเลือกสีผ้าให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด ทักษะการมัดหมี่ให้สวยงาม และถูกต้อง เทคนิคการทอผ้าให้ดูหนาและแน่นขึ้น เป็นต้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่เคยทอผ้าลายธรรมดาสามารถทอผ้าลายสาเกต ลายตาศีบ และทอผ้าสไบลายประตูเมือง ร้อยเอ็ดได้ มีความรู้วิธีการทอและเทคนิคการทอที่ถูกต้อง เช่น การดึงเส้นด้ายเพื่อให้ผืนผ้าออกมาดูสวยงาม การเลือกสีในการทอ ทักษะการสังเกตลายผ้า เป็นต้น และผู้เข้ารับการอบรมที่ไม่มีทักษะการทอผ้ามา ได้เรียนรู้เทคนิคและวิธีการ สามารถทอผ้าพื้นได้ การเลือกเส้นด้าย การสับคันเส้นด้าย การเก็บหรือม้วนผ้า สามารถทอผ้าเป็นผืนได้ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประกอบอาชีพทอผ้าโดยทำเป็นอาชีพเสริมหรือต่อยอดอาชีพเดิมจนทำให้มีรายได้จากอาชีพทอผ้า ผลการประเมินนี้สอดคล้องกับผลการประเมินของวิเชียรโชติ โสอุบล ที่ศึกษาพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 91.96 ซึ่งถือได้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (วิเชียรโชติ โสอุบล, 2559)

4.4 ผลสำเร็จของโครงการตามความคิดเห็นของครูและบุคลากร กศน. ตำบลพบว่า โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยเห็นว่า ควรดำเนินงานโครงการนี้อย่างต่อเนื่องจนเป็นต้นแบบให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจมีโอกาสเข้าร่วมโครงการ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการดำเนินงานโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีอาชีพ และมีรายได้จากการประกอบอาชีพตามที่ฝึกอบรม ให้กลุ่มเป้าหมายได้เห็นช่องทางการประกอบอาชีพ หรือการต่อยอดอาชีพเดิมให้พัฒนาสามารถพึ่งพาตนเองได้ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2555) ; (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2561) ดังนั้นเมื่อพิจารณาเป้าหมายของการดำเนินงานโครงการที่กำหนดไว้พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรทอผ้า ร้อยละ 87.36 ต้องการทำเป็นอาชีพเสริมและต่อยอดอาชีพเดิม ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายร้อยละ 80 ที่กำหนดไว้ และมีรายได้จากอาชีพทอผ้า คิดเป็นร้อยละ 43.42 ดังนั้นจึงควรจัดทำโครงการนี้อย่างต่อเนื่องจนเป็นต้นแบบให้เกิดการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจมีโอกาสเข้าร่วมโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (เสาวลักษณ์

แสนโรจน์, 2559) ที่ได้ให้แนวทางการพัฒนากิจกรรมตามโครงการว่า ทุกกิจกรรมต้องเป็นกิจกรรมที่สามารถตอบสนองปัญหา และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง สร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านรูปแบบเวทีประชาคมหมู่บ้าน และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนกิจกรรม (เสาวลักษณ์ แสนโรจน์, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

การดำเนินงานโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษาครอบครัวและชุมชนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซีบีพี (CIPP model) เป็นการนำเอาแนวคิดการวิเคราะห์เชิงระบบ (System approach) มาใช้ในการประเมินโครงการ ในระยะก่อนดำเนินงาน ได้แก่ การประเมินด้านบริบท และด้านปัจจัยนำเข้า ระยะระหว่างการทำงาน ได้แก่ การประเมินด้านกระบวนการ และระยะหลังสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การประเมินด้านผลผลิต เพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้ดียิ่งขึ้น ดังนี้

ระยะการประเมิน	ประเด็นการประเมิน	ผลที่ได้รับ
ระยะก่อนดำเนินงาน	วัตถุประสงค์เพื่อประเมินด้านบริบทของโครงการ โดยประเมินความสอดคล้องในประเด็น 1. โครงการกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด 2. โครงการกับความต้องการจำเป็น 3. ความสอดคล้องและความชัดเจนของหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม	ผลการประเมินด้านบริบทของโครงการ 1. โครงการกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด 2. โครงการกับความต้องการจำเป็น 3. ความสอดคล้องและความชัดเจนของหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม มีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้
	วัตถุประสงค์เพื่อประเมินด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ โดยประเมินความเหมาะสม 1. ด้านบุคลากร 2. ด้านงบประมาณ 3. ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ 4. ด้านบริหารจัดการ	ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ 1. ด้านบุคลากร 2. ด้านงบประมาณ 3. ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ 4. ด้านบริหารจัดการ โดยรวมมีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้
ระยะระหว่างการทำงานโครงการ	วัตถุประสงค์เพื่อประเมินกระบวนการ โดยประเมินการปฏิบัติตามกระบวนการ PDCA ดังนี้	ประเมินการปฏิบัติตามกระบวนการ PDCA ได้แก่ 1. ด้านการวางแผน (Plan)

ระยะการประเมิน	ประเด็นการประเมิน	ผลที่ได้รับ
	1. ด้านการวางแผน (Plan) 2. ด้านการดำเนินงาน (Do) ได้แก่ 1) กิจกรรมการศึกษาดูงาน 2) กิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติจริง 3) กิจกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ 4) กิจกรรมการจัดนิทรรศการและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 5) กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านการฝึกอาชีพชุมชน 3. ด้านการติดตามและประเมินผล (Check) 4. ด้านการแก้ไขปรับปรุง (Act)	2. ด้านการดำเนินงาน (Do) ได้แก่ 1) กิจกรรมการศึกษาดูงาน 2) กิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติจริง 3) กิจกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ 4) กิจกรรมการจัดนิทรรศการและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 5) กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านการฝึกอาชีพชุมชน 3. ด้านการติดตามและประเมินผล (Check) 4. ด้านการแก้ไขปรับปรุง (Act) โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้
ระยะสิ้นสุดโครงการ	วัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลผลิต โดยสรุปและประเมินผลโครงการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ได้แก่ 1. ความรู้และทักษะการทอผ้า 2. การมีงานทำหรือมีรายได้เสริมจากอาชีพทอผ้า 3. ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการ 4. ผลสำเร็จของโครงการ	ผลผลิตของโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้ 1. ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้และทักษะการทอผ้าลายสาเกต การทอผ้าลายสาเกต การทอผ้าลายสไบ ประตุมือร้อยเอ็ดเพิ่มขึ้น 2. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการทำเป็นอาชีพเสริมร้อยละ 45.98 และต้องการต่อยอดอาชีพเดิม ร้อยละ 41.38 มีรายได้จากอาชีพทอผ้า ร้อยละ 43.42 และยังไม่มีรายได้ ร้อยละ 56.58 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 60.61 และมีรายได้ระหว่าง 5,001 - 7,500 บาทต่อเดือน ร้อยละ 39.39 3. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยรวมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ 4. ครูและบุคลากร กศน. ตำบล มีความเห็นต่อผลสำเร็จของโครงการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาและปรับปรุงโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ และมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงาน กศน. ควรให้การสนับสนุนเรื่องผลิตภัณฑ์การส่งเสริมการตลาด และเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ควรมีนโยบายสร้างความตระหนักให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญและเข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องทอผ้าเพื่อสืบสานอนุรักษ์การทอผ้าไว้ตลอดไป ควรจัดให้มีมาตรฐานการรับรองผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และควรเข้ามาสนับสนุนเรื่องวิทยากรและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ควรจัดทำโครงการอย่างต่อเนื่องและมีหลักสูตรใหม่ มีการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทอผ้าและการแปรรูปผ้า ควรส่งเสริมการแปรรูปผ้าเป็นผลิตภัณฑ์อื่นที่หลากหลาย สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่แข็งแรงและเพียงพอให้กับกลุ่มเป้าหมาย นำเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบลายผ้า และพัฒนาวิธีการทอผ้าให้เร็วขึ้นกับความต้องการของตลาด มีการประชาสัมพันธ์งานเผยแพร่สินค้าและขยายผลสู่ชุมชนอื่นให้รู้จักมากขึ้น และส่งเสริมและพัฒนาการบรรจุภัณฑ์และหีบห่อผ้า สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับหัวข้อการประเมินครั้งต่อไป ควรมีการศึกษากลยุทธ์การดำเนินงานโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ หลักสูตรทอผ้า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย และควรมีการศึกษาแนวทางปฏิบัติที่ดีที่ทำให้โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพ ประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- พิชิต ฤทธิจรูญ. (2557). เทคนิคการประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร: แฮสส์ ออฟ เคอร์มิสท์.
- เมธา ณ พิกุล. (2557). การประเมินโครงการฝึกวิชาชีพสำหรับทหารกองประจำการ มณฑลทหารบกที่ 32 คำสรศักดิ์มนตรี จังหวัดลำปาง. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- วิเชียรโชติ ไสอบล. (2559). รายงานการประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน ปีงบประมาณ 2558. อุบลราชธานี: สถาบัน กศนสถาบัน กศน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย. (2563). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย. ร้อยเอ็ด: ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัย.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2563). เทคนิคการประเมินโครงการ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). นนทบุรี : จตุพร ดีไซน์.

- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2553). วิธีวิทยาการประเมิน : ศาสตร์แห่งคุณค่า. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวาน.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2555). แนวทางการดำเนินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน. กรุงเทพมหานคร: รังสีการพิมพ์.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2561). แนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาต่อเนื่อง (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2561). กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กศน.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2563). นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ 2563. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กศน.
- เสาวลักษณ์ แสนโรจน์. (2559). การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ไอลดา แถวโพธิ์. (2563). การประเมินโครงการศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ). ใน สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Stufflebeam, D.L. & Shinkfield, A.J. (2007). Evaluation Theory, Models and Applications San Francisco. California: Jossey-Bass.

มรดกภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมมลายูส่งผ่านกระบวนการสื่อสาร
ข้ามวัฒนธรรมโดยใช้เทคโนโลยีสืบทอดเสมือนจริง*
MELAYU CULTURAL HERITAGE IS TRANSMITTED THROUGH
A CROSS-CULTURAL COMMUNICATION PROCESS USING VIRTUAL
INHERITANCE TECHNOLOGY

ณภัทร ประศาสน์ศิลป์

Napat Prasartsin

ศราวุฒ ปิ่นทอง

Sarawuth Pinthong

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University, Thailand

E-mail: p_napat@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการแพร่กระจายวัฒนธรรม รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีความจริงเสมือน ทั้งนี้เพื่อนำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานี ผลการศึกษาค้นคว้าความรู้พบว่า ในงานศิลปะมลายูดั้งเดิมนั้นจะสะท้อนถึงวัฒนธรรมมลายูปัตตานีซึ่งเปรียบเสมือนกับมรดกภูมิปัญญาทางศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มลายูนั่นที่ทรงคุณค่าของชุมชนในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ และงานศิลปะที่แสดงถึงวัฒนธรรมเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดผ่านงานศิลปะหลายรูปแบบ ทั้งงานจิตรกรรมและงานสถาปัตยกรรมรวมทั้งศิลปะการแสดง เช่น การเต้นรอนเง็ง ชัมเปงมะโย่ง จากมะโย่งถึงโนรา วายังเซียม ลิเกฮูลู กรือโตะ ดาระ และบานอร์ ซึ่งมีความสวยงามและมีอัตลักษณ์ที่แสดงถึงตัวตนของชาวมลายูอย่างชัดเจน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่องานศิลปะมลายูปัตตานีนั้น นอกเหนือไปจากปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์และวิถีชีวิตแล้ว ประชญาชีวิต คติความเชื่อทางศาสนาอิสลามที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบศิลปวัฒนธรรมมลายูปัตตานีเช่นกัน ซึ่งการจะอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีให้คงอยู่ต่อไปนั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและจากชุมชนเอง เช่น การเข้าร่วมงานนิทรรศการการแสดงศิลปะต่าง ๆ

* Received 30 August 2021; Revised 23 October 2022; Accepted 26 October 2022

ที่จัดขึ้น นอกจากนี้แล้วผู้คนในชุมชนยังสามารถดำเนินการสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมมาด้วยกระบวนการแพร่กระจายวัฒนธรรมผ่านกระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ด้วยการจัดทำวิดิทัศน์และสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายผสมผสานกับการใช้เทคโนโลยีความจริงเสมือนและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมมลายู, การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม, เทคโนโลยีเสมือนจริง

Abstract

The objectives of this academic paper were to review about the concept and communication theories, cross-cultural communication, and cultural propagation. To apply the aforementioned knowledge in the inheritance of intellectual heritage of Melayu Pattani arts and culture. The results of the body of knowledge review found that Traditional Malay artworks reflect the Melayu culture of Pattani, as well as the cultural and artistic heritage of the Melayu ethnic group that is invaluable to the communities in the southern provinces. And the art that represents these cultures will be transmitted through many forms of art, including painting and architectural works as well as performing arts such as; Rongngeng, Sampeng Ma Yong, from Mayong to Nora, Wayangseum, Likehulu, Krueto, Dara and Banor, which are beautiful and unique, clearly represent the Melayu people. And factors influencing the art of Melayu Pattani in addition to geography and lifestyle factors, life philosophy, Islamic beliefs that have been passed down for a long time are also important factors that determine the pattern of Melayu Pattani art and culture. To preserve and inherit Melayu Pattani arts and culture to remain requires participation from both the government-private sector and from the community itself, such as participating in various art exhibitions held. In addition, people in the community can also carry on the inheritance of arts and culture with the process of spreading culture through the process of cross-cultural communication by producing a variety of video and public relations materials combined with the use of immersive technology and communication technologies.

Keywords: Melayu Pattani Intellectual Heritage, Cross-Cultural Communication, Immersive Technology

บทนำ

ศิลปะและวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่อดีต ซึ่งในปัจจุบันนั้นศิลปะและวัฒนธรรมนับเป็นมรดกอันทรงคุณค่าและมีความสำคัญยิ่งของชาติ ซึ่งผู้คนในแต่ละชนชาติโดยอ้อมมีมรดกด้านศิลปะและวัฒนธรรมอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น (มานิตย์ กันทะสัก, 2560) และหากจะกล่าวถึงความหมายของศิลปะนั้น ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า “ศิลปะ” (Art) หมายถึง ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพความประทับใจหรือความสะเทือนอารมณ์ตามอัจฉริยภาพพุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยมและทักษะของแต่ละคนเพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีหรือความเชื่อในลัทธิศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) โดยศิลปะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วิจิตรศิลป์ (Fine Art) กับ ประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) ในขณะที่วัฒนธรรม (Culture) จะหมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคมที่เป็นแบบแผน ประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ชาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม (พัชรพร วรจักร, 2559) ซึ่งศิลปะและวัฒนธรรมจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยที่ศิลปะจะเป็นสื่อที่แสดงถึงวัฒนธรรมและวัฒนธรรมก็จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงศิลปะของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ และทั้งสองสิ่งยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ (Identity) ของแต่ละชุมชนในแต่ละภูมิภาค ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่เปรียบเสมือนมรดกทางความคิดของบรรพบุรุษของแต่ละชุมชนอีกด้วยเช่นกัน

ศิลปะและวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยก็จะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน ซึ่งในความเหมือนก็คือศิลปะและวัฒนธรรมจะมีหน้าที่ในการสื่อถึงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนส่วนในขณะที่ศิลปะและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันในด้านของรูปแบบและแนวทางปฏิบัติในการสร้างสรรค์ ซึ่งมีผลมาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้าน เช่น วิถีชีวิต (Folk Way) สภาพสิ่งแวดล้อม (Environment) ตลอดจนคติความเชื่อต่าง ๆ (Believe) ของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ เช่นเดียวกับศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีซึ่งเกิดจากการผสมผสานแนวความคิด คติความเชื่อและแนวทางปฏิบัติจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ จนกลายมาเป็นงานศิลปะและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว (Specific Identity) มีความแปลกและโดดเด่นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีเปรียบเสมือนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและเป็นหนึ่งในศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทยที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป แต่อย่างไรก็ตามจากการที่บริบททางสังคมโลกได้เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาของเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพคนรุ่นใหม่ในแต่ละพื้นที่สามารถเข้าถึงศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลายจากทั่วทุกมุมโลกได้ง่ายขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้อาจส่งผลให้ศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีแบบดั้งเดิมถูก

กลืนและเลือนหายไปในที่สุด ซึ่งจากความสวยงามและมีคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีซึ่งเปรียบเสมือนมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลานาน

ผู้เขียนจึงสนใจศึกษากระบวนการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมมลายูส่งผ่านกระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมโดยใช้เทคโนโลยีสืบทอดเสมือนจริง ด้วยการทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งผลการทบทวนองค์ความรู้ในครั้งนี้จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานี รวมถึงศิลปะและวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาคอื่น ๆ ได้ในลำดับต่อไปซึ่งมีรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป โดยบทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมลายูปัตตานีสู่ศิลปะการออกแบบสื่อร่วมสมัยเพื่อการสร้างความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศิลปะและวัฒนธรรม : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนมลายูปัตตานี

ปัตตานีในอดีต ได้ชื่อว่าเป็นเมืองศูนย์กลางของวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมดังกล่าวมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนการดำรงชีวิต สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่งเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีนั่นก็คือ ศิลปะจาก “ปัตตานี” ซึ่งแม้จะเป็นอาณานิคมที่มีประชากรชาวมลายูซึ่งนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนมาก และมีวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม แต่ผลงานด้านศิลปะที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมที่มีรากฐานมาจากมลายูกลับถูกพัฒนาขึ้นมาได้โครงสร้างอำนาจรัฐและสถาบันการศึกษาศิลปะของไทย (เกษมพร แสงสุระธรรม, 2558) จนหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของโลกศิลปะไทย ตามแนวคิดเรื่อง “โลกศิลปะ” ของนักสังคมวิทยาศิลปะที่น่าเสนอว่า คุณค่าของงานศิลปะมักจะก่อรูปผ่านความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับโลกศิลปะมากกว่าตัวผลงานเอง

หากพิจารณาย้อนกลับไปที่เราเห็นหรือที่มาของงานศิลปะแบบมลายู จะพบว่ารูปแบบงานศิลปะมลายูดั้งเดิมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมมลายูปัตตานีซึ่งเปรียบเสมือนกับมรดกภูมิปัญญาทางศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มลายูนั่น จะมีลักษณะที่เน้นลวดลายและมีความอ่อนช้อย งดงาม และอิงกับรูปแบบธรรมชาติ ซึ่งจะถูกนำเสนอผ่านวัตถุที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรือ กอ กริช และผ้าปาเต๊ะหรือแม้แต่กระทั่งสอดแทรกอยู่ในงานด้านสถาปัตยกรรม เช่น การก่อสร้างอาคารหรืองานด้านสถาปัตยกรรมแบบมลายูนั่น เป็นงานที่ผสมผสานศิลปะไว้หลายแขนงได้อย่างกลมกลืนและลงตัว เช่น ศิลปะการวาดภาพหรือการใช้สีร่วมกับงานแกะสลัก โดยภาพรวมจะสะท้อนให้เห็นความแตกต่างจากศิลปะของภาคอื่น ๆ ได้อย่างชัดเจน (ณายิบ อาแวบือซา, 2556) และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่องานศิลปะมลายูปัตตานีนี้นอกเหนือไปจากปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์แล้ว ศาสนาและคติความเชื่อที่สืบทอดกันมานาน

ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบและลักษณะศิลปะมลายูปัตตานี ซึ่งจะสะท้อนออกมาในรูปแบบของลวดลายที่ใช้ประดับในงานสถาปัตยกรรม และโดยเฉพาะอิทธิพลด้านคติความเชื่อทางศาสนาอิสลามในเรื่องข้อห้ามในการใช้รูปคนหรือสัตว์ในงานศิลปะ จึงส่งผลทำให้ศิลปะการตกแต่งการวาดลวดลายต่าง ๆ ที่ใช้ในสถาปัตยกรรมมลายูส่วนใหญ่มักจะเป็นลวดลายพฤกษชาติ ลวดลายแบบเรขาคณิต ลวดลายที่เลียนแบบจักรวาลและลายอักษรประดิษฐ์เป็นส่วนใหญ่ (นาจิบ บิน ออหมัด, 2559) ดังปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การใช้ศิลปะการเขียนสีบนหัวของเรือนมลายูและงานแกะสลัก
(เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ, 2551)

นอกจากนี้แล้วจากการที่คติความเชื่อทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาอิสลามซึ่งมีอิทธิพลเป็นอย่างสูงกับการสร้างสรรค์ งานศิลปะมลายูปัตตานี ดังนั้น ในบางครั้งการสื่อสารความหมายผ่านงานศิลปะก็จะมีสอดแทรกคติคำสอนต่าง ๆ ออกมาด้วยเช่นกัน ดังเช่น ภาพวาดผู้หญิงสองคนซึ่งเป็นตัวแทนของความงามที่หันหน้าเข้าหากัน ส่วนช่องว่างระหว่างผู้หญิงทั้งสองคนก็จะมีลักษณะเหมือนกับเสาโกโบร์หรือหลุมฝังศพ ซึ่งเป็นการสื่อสารให้ผู้คนเห็นว่า ช่องว่างระหว่างความเป็นกับความตายนั้นมันเป็นเพียงเส้นบาง ๆ เท่านั้น โดยเป็นการสอนว่าอย่าลุ่มหลงกับความงามเพียงอย่างเดียวแต่ให้ตระหนักต่อความตายด้วย (เจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ, 2561) ซึ่งถือว่าเป็นงานศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นมรดกภูมิปัญญาที่แสดงถึงปรัชญาชีวิต ความเชื่อ และศาสนาโดยแฝงนัยของความเป็นเหตุเป็นผล (ปัญญา เทพสิงห์ และเก็ดถวา บุญปรการ, 2559)

ภาพที่ 2 การใช้ศิลปะการเขียนสีในภาพวาด
(เจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ, 2561)

สิ่งที่สังเกตได้ชัดเจนจากงานศิลปะมลายูปัตตานี ก็คือ มักจะมีการสอดแทรกอัตลักษณ์ท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้แล้วศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีในด้านอื่นก็ยังมีแปลกและมีความเฉพาะตัวเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นศิลปะด้านการแสดง เช่น ร่องเง็ง ซัมเปงมะโย่ง จากมะโย่งถึงโนรา วายังเซียม ลิกะฮูลู สีละ กรือโตะ ดาระและบานอร์ ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่มีความสวยงามและมีอัตลักษณ์ที่แสดงถึงตัวตนของชาวมลายูอย่างชัดเจน โดยเฉพาะวัฒนธรรมการเต้นร่องเง็ง ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงที่มีมาแต่โบราณของกลุ่มชาติพันธุ์มลายู โดยที่การเต้นร่องเง็งส่วนใหญ่มีชายและหญิงฝ่ายละ 5 คน ยืนเข้าแถวแยกเป็นชายแถวหนึ่ง หญิงแถวหนึ่งและยืนห่างกันพอสมควร ลักษณะการเต้นต้องใช้ลีลามือเท้าและส่วนลำตัวเคลื่อนไหวไปข้างหน้าข้างหลังให้เข้ากับดนตรี ความสวยงามน่ามองและความน่าสนใจของศิลปะการเต้นร่องเง็งนั้นอยู่ที่การใช้เท้าเต้นให้เข้ากับจังหวะโดยเน้นการเคลื่อนไหวด้วยจังหวะเท้ามากกว่าท่าทางของมือ (ชญาดา รัตนพันธ์, 2560) ซึ่งจะเห็นได้ว่าศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีในหลายแขนงแบบนี้จะมีความสวยงาม อ่อนช้อยและยังแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

ภาพที่ 3 การเต้นร่องเง็ง
(สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์, 2542)

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

“วัฒนธรรม” (Culture) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแสดงให้เห็นถึงความดีงามและมีการยอมรับและนำมาปฏิบัติร่วมกันและได้วิวัฒนาการต่อเนื่องมาอย่างมีแบบแผน (สุนทรียา ไชยปัญหา และอุรารักษ์ ศรีประเสริฐ, 2559) อีกทั้งยังมีการถ่ายทอดและการเรียนรู้และถือเป็นมรดกทางสังคม นอกจากนี้แล้วยังมีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือได้ว่าเป็นความรู้ทางวัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะถือเป็นรากฐานของสังคมที่มีการสั่งสมสืบทอดมาเป็นองค์ความรู้ในแต่ละด้านที่ผูกติดอยู่กับตัวบุคคลและแผ่นดิน และสามารถกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมนั้นได้สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตผู้คนซึ่งเกิดจากการปรับตัวให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมมาเป็นเวลานาน และงานศิลปะรูปแบบมลายูปัตตานีซึ่งก็ถือว่าเป็นมรดก

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ด้วยเช่นกัน ซึ่งการอนุรักษ์และสืบทอดงานศิลปวัฒนธรรมในลักษณะนี้อาจจำเป็นต้องดำเนินการตามแนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและยังต้องอาศัยการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งจากชุมชนเจ้าของผลงานศิลปะ หน่วยงานเอกชนและหน่วยงานภาครัฐทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ทั้งนี้ สารสำคัญของแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Boas, F., 1970) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกันและต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน ซึ่งเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมและเมื่อเกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมขึ้นแล้ว สังคมที่เจริญกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้และในทำนองเดียวกัน สังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ โดยอาจจะแพร่กระจายวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของบุคคลด้วยเช่นกัน และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้นยังเป็นกระบวนการที่วัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งนั่นก็หมายความว่าหลังจากมีการแพร่กระจายวัฒนธรรมไปแล้ว ความเป็นไปได้ว่าวัฒนธรรมนั้นเมื่อมีการไปผสมผสานกับอีกวัฒนธรรมก็อาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้าง แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ แนวคิด ทฤษฎีในกลุ่มการแพร่กระจายวัฒนธรรม ระบุไว้ว่าวัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม ดังนั้น จำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม โดยที่นวัตกรรมอาจหมายถึงตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรมอื่น (Barnett, H. G., 1953) และคำว่านวัตกรรม ยังหมายถึงความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใด ๆ ก็ตามที่เป็นของใหม่เพราะมีความแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ เมื่อนำแนวคิดนี้มาอธิบายเปรียบเทียบกับงานศิลปะมลายูปัตตานี ก็สามารถอธิบายได้ว่าเมื่องานศิลปะรูปแบบมลายูปัตตานีซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ถูกแพร่กระจายไปยังพื้นที่อื่น ก็จะมีการผสมผสานรูปแบบศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นจนเกิดเป็นศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่แต่ยังคงรูปแบบและเอกลักษณ์ดั้งเดิมอยู่ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรม เช่น การก่อสร้างที่อยู่อาศัยซึ่งไม่ว่าจะถูกนำไปก่อสร้างในภาคใดและไม่ว่ารูปทรงของตัวอาคารจะเป็นอย่างไรแต่ก็จะยังคงเอกลักษณ์ของศิลปะดั้งเดิมอยู่เสมอ นั่นคือหลังคาทรงปั้นหยาหรือหลังคาลิมา โดยคำว่า “ลิมา” แปลว่า “ห้า” หมายถึงหลังคาที่นับสันหลังคาได้ 5 สันเป็นรูปทรงหลังคาที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบอาณานิคมของชาวตะวันตกหลังคาทรงปั้นหยานี้ นับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานีซึ่งถือศิลปะรูปแบบมลายูปัตตานีแบบดั้งเดิม ดังภาพที่ 4 - 5

ภาพที่ 4 หลังคาทรงปั้นหยาแบบบ้านสมัยก่อน
(เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ, 2551)

ภาพที่ 5 การผสมผสานกับการสร้างบ้านแบบทันสมัย
(เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ, 2551)

จากภาพประกอบที่ 4 - 5 จะเห็นได้ว่าการก่อสร้างบ้านในแบบทันสมัยได้มีการผสมผสานการออกแบบหลังคาตามแบบสถาปัตยกรรมภาคใต้ในลักษณะหลังคาทรงปั้นหยา ซึ่งเป็นศิลปะมลายูปัตตานีได้อย่างลงตัวซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ หากนำทฤษฎีการแพร่กระจายวัฒนธรรมมาอธิบายสามารถอธิบายได้ว่า หลังคาทรงปั้นหยาซึ่งถือเป็นงานสถาปัตยกรรมที่สะท้อนมรดกภูมิปัญญาด้านศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานี ได้แพร่กระจายเข้าสู่สถาปัตยกรรมแบบทันสมัยและได้เกิดงานศิลปะร่วมสมัยในรูปแบบใหม่ขึ้นมาซึ่งสะท้อนให้เห็นการผสมผสานระหว่างศิลปวัฒนธรรมมลายูปัตตานีแบบดั้งเดิมและศิลปวัฒนธรรมแบบทันสมัย กรณีดังกล่าวนี้ ก็ถือได้ว่ามีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมมลายูปัตตานีซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาให้คงอยู่ต่อไปด้วยเช่นกัน นอกจากนี้แล้วในกระบวนการเผยแพร่วัฒนธรรมนั้นจากแนวคิด “นวัตกรรมคือตัวแทนจากวัฒนธรรม” การแพร่กระจายนวัตกรรมก็จะหมายถึงการแพร่กระจายของวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน และสาระสำคัญในแนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมนั้น ระบุไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่าและ Rogers, E. M. and Shoemaker, F. F. ได้อธิบาย

เพิ่มเติมว่า นวัตกรรมที่ทำให้เกิดการยอมรับจะต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ 1) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) 2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) 3) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) 4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ 5) สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) และขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่จะมี 5 ขั้นตอนได้แก่ 1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) ซึ่งหมายถึงศิลปะและวัฒนธรรมมาสู่ปทัสถาน 2) ขั้นตอนเกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้น ๆ (Interest) 3) ขั้นตอนประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) 4) ขั้นตอนทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ 5) ขั้นตอนการรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Rejection) โดยที่ผู้รับนวัตกรรมนั้นอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป (Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F., 1971)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอนของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง และในการเผยแพร่นั้นจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ และเมื่อเกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมซึ่งเป็นตัวแทนวัฒนธรรมผ่านกระบวนการสื่อสารและเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมต่างพื้นที่กันแล้ว ก็จะเป็นวัฒนธรรมแบบทวีลักษณ์ขึ้นมาซึ่งหมายถึงการผสมผสานทั้งสองวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืนและยังส่งผลให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไป

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

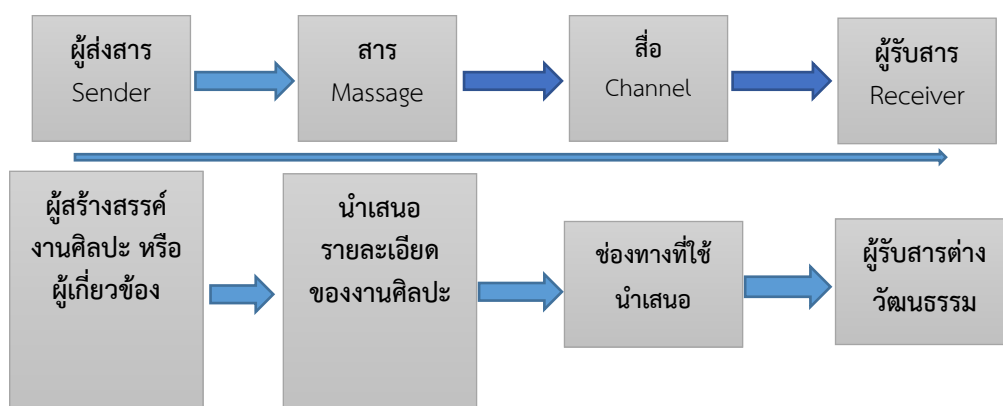
กระบวนการแพร่กระจายของศิลปะและวัฒนธรรมมาสู่ปทัสถานไปยังวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดนั้นก็ต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ดังนี้

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญในโลกยุคปัจจุบันที่เรียกได้ว่าเป็น โลกาภิวัตน์หรือยุคไร้พรมแดนโดยเทคโนโลยีการสื่อสารรวมถึงการคมนาคมต่าง ๆ มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มนุษย์ที่อยู่ห่างไกลกันคนละมุมโลกและมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันสามารถเชื่อมโยงการสื่อสารร่วมกันได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย (พัชรภา เอื้ออมรวิช, 2560) และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้นเป็นการปฏิสัมพันธ์แบบเห็นหน้าที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มาจากวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม การรับรู้ อารมณ์และกระบวนการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งการส่งข่าวสารและการรับข่าวสารทั้งที่เป็นวัจนภาษา และอวัจนภาษาระหว่างบุคคลที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารระหว่างผู้ที่ใช้ภาษาต่างกันหรือมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารระหว่างผู้ที่ใช้ภาษาต่างกันหรือมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน ในขณะที่ พิมพ์ฉนิ ชาติสมบูรณ์ อธิบายว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้นก็คือ

ทัศนคติและระดับความรู้และทักษะด้านการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน ซึ่งคู่สื่อสารจะต้องมีทัศนคติไปในทิศทางเดียวกันและระดับความรู้ที่ใกล้เคียงกันหรือเท่ากัน เพราะจะทำให้สามารถกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารในการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก ทัศนคติและพฤติกรรมระหว่างบุคคลที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันได้ (พิมพ์ณี ขาติสมบุรณ์, 2562) ซึ่งนั่นก็หมายความว่า การที่วัฒนธรรมใดจะแพร่กระจายไปและสร้างการยอมรับได้เพียงใดนั้น ทักษะด้านการสื่อสารมีความสำคัญมาก เพราะจะต้องสามารถสื่อสารให้ผู้รับสารเข้าใจและมองเห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมนั้น ๆ และยอมรับในวัฒนธรรมดังกล่าวนั่นเอง

หากจะกล่าวถึงกรณีศิลปวัฒนธรรมลายุปัตตานินั้นก็เช่นกัน การที่จะทำการสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมดังกล่าวโดยการเผยแพร่ออกไปนั้น ตัวศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์งานศิลปะจะหมายถึงผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารนั่นเอง ซึ่งจำเป็นต้องมีทักษะในการนำเสนอเกี่ยวกับคุณค่า ความงดงามและความสำคัญของงานศิลปะชิ้นนั้น ซึ่งหากเปรียบเทียบกับกระบวนการเผยแพร่วัฒนธรรมกับกระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมโดยอ้างอิงกับแบบจำลององค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารของ (Berlo, K., 1960) จะสามารถนำเสนอได้ดังนี้

ภาพที่ 6 องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารศิลปะ

จากแบบจำลองสามารถอธิบายได้ว่า หากจะทำการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมลายุปัตตานีผ่านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมจะมีองค์ประกอบ ดังนี้ คือ ผู้ส่งสารซึ่งหมายถึงผู้สร้างสรรค์งานศิลปะหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับชิ้นงานศิลปะนั้น ๆ ทั้งในด้านคุณค่า ความงดงาม และความสำคัญผ่านช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อกิจกรรม เช่น การประกวดงานศิลปะต่าง ๆ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อออนไลน์ ไปยังผู้รับสารต่างวัฒนธรรมและในบางครั้งในแต่ละองค์ประกอบยังมีการทับซ้อนของหน้าที่ในกระบวนการ

สื่อสารด้วย เช่น ผู้สร้างสรรค์ในฐานะผู้ส่งสารอาจจะอยู่ในฐานะของสื่อบุคคลด้วยก็เป็นไปได้ และในบางครั้งชิ้นงานศิลปะนั้น ๆ ก็ยังอาจทำหน้าที่มากกว่าหนึ่งหน้าที่ในองค์ประกอบการสื่อสารก็เป็นได้โดยชิ้นงานศิลปะนั้นสามารถที่จะเป็นทั้งสื่อและสารตามแนวคิดทฤษฎีสื่อคือสาร (Medium is message) ของ Marshall McLuhan ซึ่งนอกจากนี้แล้วทักษะหรือความสามารถในการสื่อสารนั้น ยังหมายความว่าไปถึงความสามารถในการใช้สื่อหรือการผลิตสื่อเพื่อการนำเสนออีกด้วยเช่นกัน โดยใช้ในยุคที่เทคโนโลยีด้านการสื่อสารได้พัฒนาไปอย่างมากนั้น ผู้ส่งสารที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีย่อมสามารถผลิตและสร้างสรรค์สื่อนำเสนอที่มีความน่าสนใจต่อผู้รับสารได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมมาสู่ปิตานีนั้น หากผู้สื่อสารหรือผู้เผยแพร่มีความสามารถในการผลิตเนื้อหาเพื่อการเผยแพร่งานศิลปะดังกล่าวผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือนก็จะสามารถช่วยให้การเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมมาสู่ปิตานีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน

เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Immersive Technology) หมายถึง เทคโนโลยีที่สร้างความกลมกลืนระหว่างโลกในความจริงกับโลกจำลองแบบดิจิทัลซึ่งเป็นการสร้าง “ความรู้สึกจมดิ่ง” (Immersion) ลงไปจนคล้ายกับอยู่ในโลกความเป็นจริง ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีดังกล่าวนี้ถูกนำมาใช้ในหลายภาคส่วนและยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเช่นกัน อาทิ ผลิตสื่อเสมือนจริงผ่านเทคโนโลยี AR VR และ MR นำเอาเทคโนโลยีเสมือนจริงไปใช้งานด้านการตลาด การฝึกอบรมพนักงาน การศึกษา (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2563) ซึ่งองค์ประกอบของการเกิดความเป็นจริงเสมือนนั้นได้แก่ การสัมผัสรับรู้ การมีปฏิสัมพันธ์และซอฟต์แวร์ ซึ่งเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือนจะมี 2 รูปแบบดังนี้

1. “เทคโนโลยี VR” (Virtual Reality) หรือ “ความเป็นจริงเสมือน” คือ เทคโนโลยีที่ทำให้ผู้ใช้รู้สึกและได้ประสบการณ์ของโลกดิจิทัล เสมือนกับว่าตัวเองอยู่ภายใต้สภาพนั้นจริง ๆ แต่มันได้รวมถึงเทคโนโลยี stereoscopic 3D, haptic (touch), sound, และ gesture/motion control เป็นเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือนสำหรับบุคคล โดยใช้จอภาพสวมศีรษะในการแสดงภาพและเสียงของโลกเสมือนจริง ที่ขยายความเป็นจริงหรือสร้างความเป็นจริงใหม่ (ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล, 2562) ด้วยการซ้อนทับภาพดิจิทัลหรือบุคคลอื่นหรือสร้างความเป็นจริงเสมือนใหม่ให้ได้ดื่มด่ำในสภาพแวดล้อมแบบดิจิทัล (ภาสกร ไหลสกุล, 2559) ปัจจุบันเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือนถูกนำมาประยุกต์ใช้กับงานศิลปะและวัฒนธรรม โดยที่ในพิพิธภัณฑ์หลายแห่งได้ใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือนช่วยให้ผู้เยี่ยมชมมีส่วนร่วมและรู้สึกผูกพันกับศิลปะ โดยการฟื้นฟูงานศิลปะเก่าแก่ในพิพิธภัณฑ์ให้กลายเป็นพื้นที่เสมือนจริง ซึ่งทำ

ให้ผู้เยี่ยมชมไม่จำเป็นต้องยืนอยู่ท่ามกลางผู้คนมาก ๆ เพื่อชมภาพวาดจากระยะ 5 ฟุต ผู้ชมสามารถดื่มด่ำกับงานศิลปะที่อยู่ในสตูดิโอได้

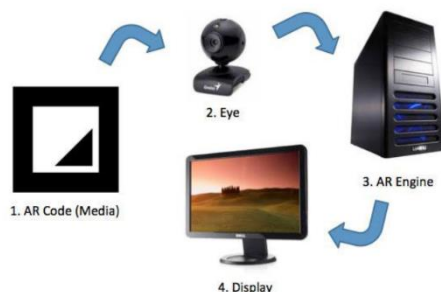

ภาพที่ 7 เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Immersive Technology)
(ภาสกร ไหลสกุล, 2559)

2. “เทคโนโลยี AR” (Augmented Reality) หรือเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมเป็นเทคโนโลยีที่ผสมผสานโลกในความเป็นจริงและโลกเสมือนที่สร้างขึ้นมาผสานเข้าด้วยกันผ่านซอฟต์แวร์และอุปกรณ์เชื่อมต่อต่าง ๆ ซึ่งถือว่าการสร้างข้อมูลอีกข้อมูลหนึ่งที่เป็นส่วนประกอบบนโลกเสมือน (Virtual world) เช่น ภาพกราฟิก วิดีโอ รูปทรงสามมิติ ให้ผนวกซ้อนทับกับภาพในโลกจริงที่ปรากฏบนมอนิเตอร์แสดงผล เป็นการผสมผสานระหว่างความเป็นจริงและโลกเสมือนที่สร้างขึ้นมา แนวคิดหลักของเทคโนโลยีเสมือนจริงคือการพัฒนาเทคโนโลยีที่ผสานเอาโลกแห่งความเป็นจริงและความเสมือนจริงเข้าด้วยกันผ่านซอฟต์แวร์และอุปกรณ์เชื่อมต่อต่าง ๆ เช่น เว็บแคม คอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งภาพเสมือนจริงนั้น จะแสดงผลผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ หน้าจอโทรศัพท์มือถือ บนเครื่องฉายภาพ หรือบนอุปกรณ์แสดงผลอื่น ๆ โดยภาพเสมือนจริงที่ปรากฏขึ้นจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ได้ทันทีทั้งในลักษณะที่เป็นภาพนิ่งสามมิติ ภาพเคลื่อนไหวหรืออาจจะเป็นสื่อที่มีเสียงประกอบ ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการออกแบบสื่อแต่ละรูปแบบว่าให้ออกมาแบบใด หลักการทำงานของเทคโนโลยีเสมือนจริงประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ภาพ (Image Analysis) เป็นขั้นตอนการค้นหา Marker จากภาพที่ได้จากกล้องแล้วสืบค้นจากฐานข้อมูล (Marker Database) 2) การคำนวณค่าตำแหน่งเชิง 3 มิติ (Pose Estimation) ของ Marker เทียบกับกล้อง และ 3) กระบวนการสร้างภาพสองมิติจากโมเดลสามมิติ (3D Rendering) เป็นการเพิ่มข้อมูลเข้าไปในภาพ โดยใช้ค่าตำแหน่งเชิง 3 มิติที่คำนวณได้จนได้ภาพเสมือนจริง และเทคโนโลยีเสมือนจริงจะมีองค์ประกอบ ดังนี้ คือ 1) AR Code หรือตัว Marker ใช้ในการกำหนดตำแหน่งของวัตถุ 2) Eye หรือ กล้องวิดีโอ กล้องเว็บแคม กล้องโทรศัพท์มือถือ หรือ ตัวจับ Sensor อื่น ๆ ใช้มองตำแหน่งของ AR Code แล้วส่งข้อมูลเข้า AR Engine 3) AR Engine เป็นตัวส่งข้อมูลที่อ่านได้

ผ่านเข้าซอฟต์แวร์หรือส่วนประมวลผลเพื่อแสดงเป็นภาพต่อไป และ 4) Display หรือจอแสดงผลไม่ว่าจะเป็นจอโทรศัพท์มือถือหรือจอคอมพิวเตอร์

ภาพที่ 8 องค์ประกอบของกระบวนการสร้างเทคโนโลยีเสมือนจริง
(ภาสกร ไหลสกุล, 2559)

การนำเอาเทคโนโลยีความจริงเสมือนมาใช้ในการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมนั้น บุญชู บุญลิขิตศิริ อธิบายว่า สามารถดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน คือ เริ่มจากการออกแบบโครงสร้างศิลปะและวัฒนธรรมที่ต้องการเผยแพร่ จากนั้นทำการออกแบบแบบร่างแล้วจึงออกแบบกราฟิกของส่วนต่อประสานกับผู้ใช้งาน และแล้วจึงทำการออกแบบสัญลักษณ์ เพื่อใช้งานร่วมกับสื่อความเป็นจริงเสริม (บุญชู บุญลิขิตศิริ, 2561) โดยที่การสืบทอดมรดกภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมมลายูสามารถนำเอาขั้นตอนดังที่กล่าวมา มาประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน

การอนุรักษ์และการสืบทอดวัฒนธรรม

การอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่กำลังจะสูญหายไปให้คนรุ่นหลังศึกษาค้นคว้าหาร่องรอยความเจริญในอดีต (คณะอนุกรรมการและประสานงานวันอนุรักษ์มรดกไทย, 2563) โดยวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและไม่ได้เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ วัฒนธรรมจะต้องเรียนรู้และต้องมีการถ่ายทอดหรือสอนให้คนรุ่นหลังเรียนรู้ถึงระบบสัญลักษณ์นั้น ๆ ซึ่งเคยมีการตกลงกันไว้ว่าประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง ส่วนแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมนั้น ผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน” ของ คำล่า มุสิกกา พบว่า ต้องใช้กระบวนการจัดการเพื่อสร้างความตระหนักถึงคุณค่าให้กับเยาวชนในชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต มีการผลิตวีดิทัศน์รวมถึงการจัดทำเอกสารเผยแพร่และจัดนิทรรศการในสถานศึกษาต่าง ๆ (คำล่า มุสิกกา, 2556) สอดคล้องกับผลการวิจัย เรื่อง การอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “รำตง” ของเอื้องฟ้า ถาวรรักษ์ ซึ่งพบว่าหนึ่งในแนวทางการอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านคือการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น วีดิทัศน์

เว็บไซต์และวารสารเพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การแสดงให้เห็นกับประชาชนในชุมชน ชุมชนอื่น นักท่องเที่ยวและผู้ที่มีสนใจทั่วไป (เอื้องฟ้า ถาวรรัช, 2555) ส่วนผลการวิจัยของ บุญชู บุญลิขิตศิริ พบว่า การนำเอาเทคโนโลยีความจริงเสริมมาใช้ในการออกแบบสื่อความจริงเสริมในการดำเนินงานของหอศิลปะและวัฒนธรรมในภาคตะวันออก มีทั้งที่เป็นการให้ข้อมูลแบบภาพนิ่ง ข้อความ กราฟิก วิดีทัศน์ หุ่นจำลอง (บุญชู บุญลิขิตศิริ, 2561) ในขณะที่ นิทรรศการบางส่วนนั้น ผู้เข้าชมสามารถเลือกฟังเสียงบรรยายทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษได้ และในการอนุรักษ์และสืบทอดของงานวิจัยทั้ง 3 คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สะท้อนให้เห็นว่าการที่ศิลปวัฒนธรรมใด ๆ จะดำรงอยู่ได้ นอกจากการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แล้ว จะต้องได้รับการสนับสนุนทั้งจากชุมชนและจากภาครัฐด้วยนั่นเอง รวมถึงกรณีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมลายูปัตตานีเช่นกัน นอกจากการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่แล้ว การมีส่วนร่วมก็มีความสำคัญเช่นกัน ทั้งการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชนและของชุมชนเอง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องในชุมชนอาจจะต้องเข้าร่วมนิทรรศการงานแสดงศิลปะเป็นต้น

สรุป

ศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีซึ่งเปรียบเสมือนกับมรดกภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์มลายุนั้น จะแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ และงานศิลปะจะเน้นที่ลวดลายที่มีความอ่อนช้อย ดูอบอุ่นและอิงกับรูปแบบธรรมชาติ อีกทั้งจากการที่ศรัทธาความเชื่อของทางศาสนาอิสลามซึ่งมีอิทธิพลเป็นอย่างสูงกับการสร้างสรรค์งานศิลปะมลายูปัตตานี ดังนั้นในบางครั้งจะพบว่าการสื่อสารความหมายผ่านงานศิลปะมลายูปัตตานี จะมีการสอดแทรกคติคำสอนที่แสดงถึงปรัชญาชีวิต ความเชื่อและศาสนาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป และการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีนั้น นอกจากการสืบทอดผ่านชิ้นงานศิลปะหรืองานด้านสถาปัตยกรรมแล้ว ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ล้วนเป็นการสืบทอดทางอ้อม ซึ่งการสืบทอดทางตรงนั้นยังคงต้องอาศัยการประสานความร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานี สามารถดำเนินการด้วยแนวคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมร่วมกับกระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมด้วยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อวีดิทัศน์ผ่านการใช้เทคโนโลยีความจริงเสมือน ซึ่งจะช่วยให้นำเสนองานศิลปะนั้น ๆ ไปสู่ผู้คนต่างพื้นที่และต่างวัฒนธรรมได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังทำให้ผู้คนเหล่านั้นสามารถรับรู้และสัมผัสกับงานศิลปะดังกล่าวได้เสมือนอยู่ในสถานที่จริง ซึ่งช่วยก่อให้เกิดสุนทรียะต่องานศิลปะนั้น ๆ และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อกระบวนการสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมมลายูปัตตานีด้วยการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้นก็คือ ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารของผู้ที่จะทำการเผยแพร่งานศิลปะนั้น ๆ โดยที่การใช้เทคโนโลยีความเป็นจริง

เสมือน (VR) จะช่วยให้การออกแบบสื่อแอนิเมชันเป็นภาพจำลองสถานที่สำคัญให้มีสภาพแวดล้อมเสมือนจริงโดยใช้มุมมองผ่านตัวบุคคล ทำให้ผู้เยี่ยมชมสามารถสัมผัสศิลปะและวัฒนธรรมมาอยู่ด้วยตนเองผ่านบนหน้าเครื่องคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและการใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมหรือความเป็นจริงแต่งเติม (AR) มาสร้างแบบสื่อแอปพลิเคชันแบบ 3 มิติ จำลองโบราณสถานที่มีสภาพชำรุดเสียหายในรูปแบบที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงศิลปะดังกล่าวผ่านทางโมบายแอปพลิเคชันของตนเองได้นอกจากนี้แล้วองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการแก้ปัญหาด้านการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมมาอยู่รวมถึงศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถานในสถานที่อื่น ๆ ได้เช่นกัน ทั้งนี้ทักษะด้านการสื่อสารของผู้ส่งสารยังหมายความรวมถึงความสามารถในการสร้างสรรค์สื่อเพื่อการนำเสนองานศิลปะนั้น ผ่านเทคโนโลยีความจริงเสมือนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะคือ การอนุรักษ์และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมมาอยู่ผู้ที่ต้องการสืบทอดหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นตัวผู้สร้างสรรค์งานศิลปะหรือหน่วยงานภาครัฐ สามารถนำเอาผลการทบทวนองค์ความรู้นี้ไปประยุกต์ใช้ โดยต้องมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์ของศิลปะและวัฒนธรรมนั้นอย่างชัดเจนเพื่อให้การนำเสนอมีความถูกต้องมากที่สุด นอกจากนี้แล้วในเชิงวิชาการยังสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพิ่มเติมในการวิจัยได้เช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- กษมาพร แสงสุระธรรม. (2558). ในนิยาม “ความเป็นไทย” : “ศิลปะจากปัทมาณี” ในเวทีการประกวดศิลปกรรมไทย พ.ศ. 2549-2558. วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา, 34(1), 81-106.
- คณะอนุกรรมการและประสานงานวันอนุรักษ์มรดกไทย. (2563). วันอนุรักษ์มรดกไทย. เรียกใช้เมื่อ 22 เมษายน 2564 จาก https://www.m-culture.go.th/phantthalung/ewt_news.php?nid
- คำล่า มุสิกกา. (2556). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน กรณีศึกษา: ฟ่อนกลองต๋ม จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ (สกว.), 5(6), 21-37.
- เจอะอัปเดตเลาะ เจ๊ะสอเหาะ. (2561). “ปัทมาณี อาร์ตสเปซ” รากเหง้าศิลปะมลายู. เรียกใช้เมื่อ 6 มกราคม 2564 จาก <https://voicetv.co.th/read/MGHGeb2IM>
- ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล. (2562). Immersive Technology เทคโนโลยีเสมือนที่จะทำให้เรา “อิน”. เรียกใช้เมื่อ 16 มกราคม 2564 จาก <https://www.scimath.org/article-technology/item/10457-immersive-technology>
- ชญาดา รัตนพันธ์. (2560). วิเคราะห์เปรียบเทียบการแสดงรองเง็งฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตก. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 11(1), 71-82.

- ณายิบ อาแวบือซา. (2556). สถาปัตยกรรมมลายูในท้องถิ่นสามจังหวัดภาคใต้. ใน การบรรยาย วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2556 ห้องประชุมชั้น 2 มุลินีอิเล็กทรอนิกส์-ประไพ วิริยะพันธุ์. มุลินีอิเล็กทรอนิกส์-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- นาจิบ บิน ออหมัด. (2559). บรรยายสาธารณะ: สถาปัตยกรรมมลายูในท้องถิ่นสามจังหวัดภาคใต้. เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม 2564 จาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=1043>
- บุญชู บุญลิขิตศิริ. (2561). การออกแบบสื่อความเป็นจริงเสริมห่อศิลปะและวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารสารสนเทศศาสตร์, 36(3), 19-41.
- ปัญญา เทพสิงห์ และเก็ดถวา บุญปรการ. (2559). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย : กรณีศึกษาชุมชนโล๊ะจูด จังหวัดนราธิวาส. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 11(1), 19-38.
- พัชรภา เอื้ออมรวิช. (2560). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม. วารสารวิชาการคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2(3), 97-102.
- พัชรพร วรจักร. (2559). รูปแบบการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พิมพ์มณี ชาดิสมบุญ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของพนักงานชาวไทยในองค์กรเอกชนต่างชาติที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภาสกร ไหลสกุล. (2559). ตีมนำล้ำลึกด้วย Immersive Technology. เรียกใช้เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://tednet.wordpress.com/2015/07/31/ตีมนำล้ำลึกด้วย-immersive-technology>
- มานิตย์ กันทะสัก. (2560). พุทธศิลปกรรมล้านนา: แนวคิด คุณค่า การสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณและการเรียนรู้ของสังคม. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์. (2542). วิพิธทัศนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซเวน พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2563). “ดีป้า” ยกขบวนดิจิทัลสตาร์อัพเข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนำเสนอเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ช่วยยกระดับการศึกษาไทยในยุคดิจิทัล. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2564 จาก https://www.depaa.or.th/th/article-view/20200220_04

สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ. (2559). แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ : การปรับตัวภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 1(2), 104-116.

เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาส. (2551). สถาปัตยกรรมมลายูในท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนใต้. เรียกใช้เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2565 จาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=150>

เอื้องฟ้า ถาวรรักษ์. (2555). การอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “รำตง” อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี.

Barnett, H. G. (1953). *The Basis of Cultural Change*. New York: McGrawhill.

Berlo, K. (1960). *The Process of Communication*. New York: Hoit, Rinehart and Winston.

Boas, F. (1970). *The social organization and the secret societies of the Kwakiutl Indians*/by Franz Boas. New York: Johnson Reprint Corp.

Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. (1971). *Communication of Innovations : A Cross Cultural Approach*. New York: The Free Press.

สมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือ
ในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล*
LIFEGUARDING COMPETENCY OF BOAT STAFFS IN MARINE TOURISM
ACTIVITIES IN SATUN PROVINCE

นพดล นิมสุวรรณ

Nopadol Nimsuwan

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University, Thailand

ไพศาล สุขเกษม

Paisal Sukasame

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Thailand

อริสรา บุญรัตน์

Arisra Boonrat

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Hatyai University, Thailand

E-mail: nopadol.n@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำ และ 2) ความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล เป็นการวิจัยแบบผสมผสานกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลที่ปฏิบัติงานในท่าเรือโดยสารท่องเที่ยวในจังหวัดสตูล ซึ่งเลือกมาจากความสมัครใจ จำนวน 43 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เพื่อสอบถามระดับสมรรถนะ และความต้องการพัฒนาสมรรถนะการดูแลความปลอดภัยทางน้ำ ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 0.89 ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำ พนักงานส่วนใหญ่มีสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำระดับปานกลาง ดังนี้ 1) ร้อยละ 60.5 สามารถว่ายน้ำได้ 2) ร้อยละ 76.6 สามารถปฐมพยาบาลเบื้องต้นได้ 3) ร้อยละ 72.1 สามารถช่วยคนจมน้ำได้ 4) ร้อยละ 44.2 สามารถตรวจสภาพเรือได้ 5) ร้อยละ 69.8 สามารถใช้อุปกรณ์เครื่องใช้บนเรือและเครื่องช่วยชีวิตได้ 6) ร้อยละ 67.4 มีความรู้ด้านสัตว์มีพิษทางทะเล 7) ร้อยละ 60.5 สามารถปฐมพยาบาลอุบัติเหตุจากสัตว์มีพิษ

* Received 23 October 2022; Revised 29 October 2022; Accepted 30 October 2022

ได้ 8) ร้อยละ 72.1 มีความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร และกฎระเบียบการใช้ 9) ร้อยละ 67.4 สามารถใช้อุปกรณ์สื่อสารบนเรือได้ และ 10) ร้อยละ 62.8 มีความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติเรือไทย และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 2) ความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงาน พนักงานประจำเรือร้อยละ 100 ต้องการให้มีการจัดอบรมการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำอย่างสม่ำเสมอ และหากมีการจัดอบรมดังกล่าว ร้อยละ 97.7 คิดว่าจะเข้าร่วมโครงการ

คำสำคัญ: สมรรถนะ, การดูแลความปลอดภัยทางน้ำ, พนักงานประจำเรือ, การท่องเที่ยวทางทะเล, จังหวัดสตูล

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) the lifeguarding competency of boat staffs in marine tourism activities in Satun Province and 2) their need to improve lifeguarding competency. The research used mixed method approach. The sample group consisted of 43 boat staffs working at ports in Satun Province. They were voluntarily selected. The research tools were Interview form about lifeguarding competency levels and the need to improve the lifeguarding competency with the IOC value of 0.89. The results showed that lifeguarding competency of boat staffs in marine tourism activities in Satun Province has mostly been at moderate level in various aspects as follows: 1) 60.5 percent were able to swim. 2) 76.6% were able to provide first aid 3) 72.1% were able to help a drowning person 4) 44.2% were able to inspect the mechanical system 5) 69.8% were able to use boat equipment and life-saving equipment 6) 67.4 percent had moderately knowledge about venomous animals 7) 60.5 percent were able to provide first aid in a venomous animal accident 8) 72.1% have knowledge of communication devices and rules of use 9) 67.4 percent were able to use correctly communication equipment on board and 10) 62.8 percent have knowledge of the Thai Boat Act and other related laws. The findings also found that 100% of boat staffs would like to have usual training to improve their lifeguarding competency in marine tourism activities and 97.7 percent of them will join the training program if organized.

Keywords: Competency, Marine Life-Guard, Boat Staffs, Marine Tourism Activities, Satun Province

บทนำ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นเป้าหมายหลักตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องเตรียมความพร้อมในการพัฒนา และสร้างระบบการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและปลอดภัยได้มาตรฐานระดับสากล เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวโลกได้ (ศรีวาลี ทองเลี่ยมนาค และอรพิน รุ่งยิ่ง, 2564)

การท่องเที่ยวทางเรือเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในจังหวัดชายฝั่งทะเลในประเทศไทย แต่การท่องเที่ยวทางเรือเป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยงและอาจทำให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางน้ำได้ หากพนักงานประจำเรือไม่ปฏิบัติตามมาตรการความปลอดภัย หรือขาดความรู้ และทักษะในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว (กาญจนา หันใจชน, 2558) ดังนั้นนอกเหนือจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคของท่าเรือและท่าเทียบเรือให้ได้มาตรฐาน และการบริหารจัดการท่าเรือทั้งในเรื่องความสะอาด และการจัดการความปลอดภัยของท่าเรือที่ได้มาตรฐานสากลแล้ว การกำกับดูแลความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำของนักท่องเที่ยวจึงเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก (อารีรัตน์ วัชรโยธินกุล, 2559); (ศุภราภรณ์ แต่งตั้งลำ และ อริยา พงษ์พานิช, 2564) ด้วยเหตุนี้กรมเจ้าท่าซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงได้กำหนดให้มีมาตรการเพื่อป้องกันและลดอุบัติเหตุทางน้ำขึ้น ได้แก่ มาตรการที่ 1 ด้านความปลอดภัยของตัวเรือ มาตรการที่ 2 ด้านความปลอดภัยในการใช้ท่าเทียบเรือโดยสาร มาตรการที่ 3 ด้านคุณสมบัติของผู้ทำการในเรือและผู้ประกอบการ มาตรการที่ 4 ด้านความปลอดภัยของผู้โดยสาร และมาตรการที่ 5 ด้านการประชาสัมพันธ์ (กรมเจ้าท่า, 2561)

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มาตรการด้านความปลอดภัยในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำในประเทศไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นมาตรการเยียวยาภายหลังจากเกิดเหตุแล้ว แต่มาตรการป้องกันเชิงรุกทางด้านความปลอดภัยในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (ทวีศักดิ์ ตะทะกระโทก, 2561) และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลส่วนใหญ่เกิดจากการขาดความรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การป้องกันอุบัติเหตุ และการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวจมน้ำบริเวณชายหาด การขาดทักษะในการสื่อสาร นอกจากนี้ยังเกิดจากปัญหาด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ในการป้องกันหรือช่วยเหลือคนจมน้ำ เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือคนจมน้ำบริเวณชายหาดหรือไลฟ์การ์ดไม่เพียงพอ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมีสาเหตุทั้งจากการบังคับใช้กฎหมาย และการกำกับดูแลที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขาดแคลนกำลังคนและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและได้มาตรฐาน และศักยภาพของบุคลากรด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลยังไม่เป็นไปตาม

มาตรฐานสากล (ฉัตรชัย ศักดิ์ดี, 2550); พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล, 2559) ดังนั้น การเตรียมความพร้อมทางด้านกำลังคนหรือผู้ปฏิบัติการในการดูแลความปลอดภัยทางน้ำให้มีจิตสำนึกความปลอดภัย มีความรู้ และทักษะในการจัดการและควบคุมความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุในแต่ละขั้นตอน มีความรู้ และทักษะการช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉินได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนการสื่อสารในสถานการณ์ฉุกเฉินให้นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ เพื่อให้พร้อมในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวได้ทันต่อเหตุการณ์อย่างมีประสิทธิภาพก็จะเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะต้องดำเนินการให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศไทย สร้างความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจในการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 19 (ไมตรี ไซมมงคล และคณะ, 2563); (ศุภลักษณ์ ศรีวิไล และรุ่งเรือง ทองศรี, 2564)

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของไทยที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลมากมาย และได้รับความนิยมอย่างมาก การท่องเที่ยวทางเรือจึงเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล จากข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภูมิภาคภาคใต้ พบว่า ทิศทางการท่องเที่ยวของจังหวัดสตูลเจริญเติบโตอย่างมากในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา โดยในปี 2560 (ก่อนสถานการณ์การระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 19) จังหวัดสตูลมีรายได้จากการท่องเที่ยว 8.03 พันล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน คิดเป็น 6.22% (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, 2561) นับตั้งแต่การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 19 ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดสตูลเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย ทำให้เจ้าหน้าที่และพนักงานประจำเรือท่องเที่ยวถูกเลิกจ้างงานจำนวนมาก (ธีระ สินเดชารักษ์ และคณะ, 2562) จากการสอบถามผู้เกี่ยวข้องในสมาคมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดสตูล และอาจารย์ผู้สอนสาขาวิชามัคคุเทศก์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบการเรียนการสอนที่จังหวัดสตูล ผู้วิจัยได้ทราบว่ายักยภาพการทำงานในหลาย ๆ ด้านของพนักงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสตูลยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้สอนและมีประสบการณ์การสอนวิชาว่ายน้ำ และการช่วยเหลือทางน้ำมาเป็นเวลานาน จึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล และความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำ ให้แก่พนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล ในระหว่างที่การท่องเที่ยวของจังหวัดยังไม่ฟื้นตัวอย่างสมบูรณ์ และพนักงานประจำเรือโดยส่วนใหญ่ยังต้องทำงานแบบไม่เต็มเวลา เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่พนักงานประจำเรือได้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะในการป้องกันอุบัติเหตุทางน้ำ การดูแลความปลอดภัยของกิจกรรมการท่องเที่ยว และสามารถช่วยคนจมน้ำและการช่วยฟื้น

คืนชีพได้ ก่อนจะกลับมาปฏิบัติงานเต็มเวลา อันจะส่งผลให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสตูลให้พัฒนายิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล
2. เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research)
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลที่ปฏิบัติงานในท่าเรือโดยสารท่องเที่ยวในจังหวัดสตูล ได้แก่ ต้นเรือ สร้างเรือ นายท้าย กลาสี ตันกล รองตันกล สร้างกล ช่างยนต์ จำนวน 240 คน และได้สุ่มกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งสิ้น 43 คน ซึ่งเลือกด้วยความสมัครใจ จากการปิดประกาศรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้ที่ท่าเรือจังหวัดสตูล เนื่องจากอยู่ในช่วงที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 19 การเดินเรือโดยสารเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดสตูลยังเปิดให้บริการน้อย ทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้มามีจำนวนค่อนข้างน้อย และส่วนใหญ่เป็นพนักงานประจำเรือที่อาศัยอยู่ใกล้ท่าเรือ และปฏิบัติงานแบบไม่เต็มเวลา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เพื่อวัดระดับสมรรถนะและศึกษาความต้องการพัฒนาสมรรถนะการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล ซึ่งประกอบด้วยประเด็นคำถามดังนี้ ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบความปลอดภัย ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์คุ้มครองอันตรายส่วนบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล ในท่าเรือการท่องเที่ยวจังหวัดสตูล โดยแบบสัมภาษณ์ชุดนี้มีค่า IOC (Index of Item-Objective Congruence) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.89
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 43 คน ด้วยตนเอง ที่บริเวณท่าเรือปากบารา จังหวัดสตูล ช่วงเดือนตุลาคม 2564 ทั้งนี้ ในระหว่างเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติด้านสาธารณสุขเพื่อการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของจังหวัดสตูลอย่างเคร่งครัด
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย หลังจากได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้ว ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการนำข้อมูลมาจำแนก จัดหมวดหมู่ เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้ วิเคราะห์ส่วนประกอบโดยอาศัยความสอดคล้องและความเป็นเหตุเป็นผล และสรุปผลเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. สมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล แสดงผลการวิจัยเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว ปรากฏผลตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละ หน้าที่บนเรือ

หน้าที่บนเรือ	จำนวน	ร้อยละ
1. คนขับเรือ	17	39.5
2. พนักงานเรือ	15	34.9
3. ช่างเครื่อง	8	18.6
4. อื่น ๆ	3	7
รวม	43	100

จากตารางที่ 1 พบว่า จากจำนวนทั้งหมด 43 คน เป็นคนขับเรือมากที่สุด จำนวน 17 คน ร้อยละ 39.5 รองลงมา เป็นพนักงานขับเรือ จำนวน 15 คน ร้อยละ 34.9 เป็นช่างเครื่อง จำนวน 8 คน ร้อยละ 18.6 และมีหน้าที่อื่น ๆ จำนวน 3 คน ร้อยละ 7 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละ ประสบการณ์การทำงานบนเรือ

ประสบการณ์การทำงานบนเรือ	จำนวน	ร้อยละ
1. 1 - 5 ปี	21	48.8
2. 6 - 10 ปี	15	34.9
3. มากกว่า 10 ปี	7	16.3
รวม	43	100

จากตารางที่ 2 พบว่า จากจำนวนทั้งหมด 43 คน มีประสบการณ์ทำงานบนเรือ 1-5 ปี จำนวน 21 คน ร้อยละ 48.8 รองลงมา มีประสบการณ์ทำงานบนเรือ 6 - 10 ปี จำนวน 15 คน ร้อยละ 34.9 และมีประสบการณ์ทำงานบนเรือ มากกว่า 10 ปี จำนวน 7 คน ร้อยละ 16.3 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 คุณสมบัติ และความสามารถด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล ปรากฏผลตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวน ร้อยละ ตามระดับความสามารถของพนักงานประจำเรือ

	น้อย		ปานกลาง		มาก		มากที่สุด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ท่านสามารถว่ายน้ำได้	0	0	26	60.5	13	30.2	4	9.3

		น้อย		ปานกลาง		มาก		มากที่สุด	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2.	ท่านมี ความสามารถใน การปฐมพยาบาล เบื้องต้น	8	18.6	33	76.6	2	4.7	0	0
3.	ท่านมีความรู้ด้าน สรีรวิทย	7	16.3	29	67.4	6	14	1	2.3
4.	ท่านมีความสามารถ ในการปฐมพยาบาล อุบัติเหตุจากสรีร วิทย	14	32.6	26	60.5	3	7	0	0
5.	ท่านมี ความสามารถใน การทำ CPR	19	44.2	22	51.2	2	4.6	0	0
6.	ท่านมี ความสามารถใน การใช้เครื่อง AED	29	67.4	14	32.6	0	0	0	0
7.	ในกรณีพบคน จมน้ำหรือเกิด อุบัติเหตุทางน้ำ ท่านคิดว่า จะสามารถเข้าช่วย คนจมน้ำได้	2	4.7	31	72.1	8	18.6	2	4.7
8.	ท่านมีความสามารถ ในการตรวจสอบ สภาพเรือ	3	7	19	44.2	16	37.2	5	11.6
9.	ท่านมี ความสามารถใน การใช้อุปกรณ์ เครื่องใช้บนเรือ และเครื่องช่วยชีวิต	1	2.3	30	69.8	9	20.9	3	7
10.	ท่านมีความรู้ เกี่ยวกับการใช้ อุปกรณ์เครื่องมือ สื่อสาร และ กฎระเบียบการใช้ ที่ถูกต้อง	6	14	31	72.1	3	7	3	7

	น้อย		ปานกลาง		มาก		มากที่สุด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
11. ท่านสามารถใช้ อุปกรณ์สื่อสารบน เรือได้อย่างถูกต้อง	3	7	29	67.4	8	18.6	3	7
12. ท่านมีความรู้ เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติ การเดินเรือใน น่านน้ำไทย/ พระราชบัญญัติ เรือไทย/ พระราชบัญญัติ ป้องกันเรือ และ กฎหมายอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้อง	14	32.6	27	62.8	1	2.3	1	2.3

จากตารางที่ 3 พบว่าพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล โดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.5) สามารถว่ายน้ำได้ระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 30.2 ว่ายน้ำได้ดี และร้อยละ 9.3 ว่ายน้ำได้ดีมาก ด้านความสามารถในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ 76.6 สามารถปฐมพยาบาลเบื้องต้นระดับปานกลาง ร้อยละ 18.6 ได้น้อย และร้อยละ 4.7 ได้มาก ส่วนความรู้ด้านสัตว์มีพิษพบว่าร้อยละ 67.4 มีความรู้ด้านสัตว์มีพิษทางทะเลระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 16.3 มีความรู้ระดับน้อย และร้อยละ 14 มีความรู้มาก เช่นเดียวกับการปฐมพยาบาลอุบัติเหตุจากสัตว์มีพิษที่พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ 60.5 มีความสามารถปานกลาง และรองลงมาร้อยละ 32.6 มีความสามารถน้อย และร้อยละ 7 มีความสามารถมากตามลำดับ ด้านความสามารถในการทำ CPR พบว่าพนักงานประจำเรือร้อยละ 51.2 สามารถทำ CPR ได้ปานกลาง รองลงมาร้อยละ 44.2 สามารถทำได้น้อย และร้อยละ 4.6 ทำได้มาก ในขณะที่พนักงานประจำเรือร้อยละ 67.4 มีความสามารถในการใช้เครื่อง AED น้อย รองลงมาร้อยละ 32.6 สามารถใช้ได้ปานกลาง ในกรณีพบคนจมน้ำหรือเกิดอุบัติเหตุทางน้ำ พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ ร้อยละ 72.1 จะสามารถเข้าช่วยคนจมน้ำได้ในระดับปานกลาง ร้อยละ 18.6 ช่วยได้ระดับปานกลาง ร้อยละ 4.7 เข้าช่วยได้น้อย และร้อยละ 4.7 เข้าช่วยได้มากที่สุด ด้านความสามารถในการตรวจสอบสภาพเรือ พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ 44.2 เชื่อว่าตนเองสามารถตรวจสอบสภาพเรือได้ในระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 37.2 เชื่อว่าสามารถตรวจสอบสภาพเรือได้ดี และร้อยละ 11.6 ได้มาก นอกจากนี้ยัง พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ 69.8 มีความสามารถในการใช้อุปกรณ์

เครื่องใช้บนเรือและเครื่องช่วยชีวิตในระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 20.9 ระดับมาก และร้อยละ 7 ระดับมากที่สุด ด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร และกฎระเบียบการใช้ที่ถูกต้อง พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ 72.1 มีความรู้ระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 14 มีความรู้น้อย และร้อยละ 7 มีความรู้มาก และมากที่สุด และร้อยละ 67.4 เชื่อด้วยว่าตนเองสามารถใช้อุปกรณ์สื่อสารบนเรือได้อย่างถูกต้องในระดับปานกลาง ร้อยละ 18.6 สามารถใช้ได้ดี และร้อยละ 7 ใช้ได้ระดับน้อยมาก และระดับดีมาก และด้านความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย/ พระราชบัญญัติเรือไทย/ พระราชบัญญัติป้องกันเรือ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ 62.8 มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในระดับปานกลาง และรองลงมาร้อยละ 32.6 มีความรู้น้อย ร้อยละ 2.3 มีความรู้มาก และมากที่สุด

2. ความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล ปรากฏผลตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน ร้อยละ ความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล

	ใช่		ไม่ใช่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ท่านต้องการให้มีการจัดอบรมการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำหรือไม่	43	100	0	0
2. เมื่อมีการจัดอบรมการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำให้แก่พนักงานประจำเรือ ท่านคิดว่าจะเข้าร่วมอบรมหรือไม่	42	97.7	1	2.3

จากตารางที่ 4 พบว่า พนักงานต้องการให้มีการจัดอบรมการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำ จำนวน 43 คน ร้อยละ 100 และเมื่อมีการจัดอบรมการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำให้แก่พนักงานประจำเรือ คิดว่าจะเข้าร่วมอบรมจำนวน 42 คน ร้อยละ 97.7 และไม่ประสงค์เข้ารับการอบรมการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำ มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.3

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล พนักงานประจำเรือร้อยละ 39.5 เป็นคนขับเรือ รองลงมา ร้อยละ 34.9 เป็นพนักงานเรือ ร้อยละ 18.6 เป็นช่างเครื่อง และร้อยละ 7 เป็น

พนักงานอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าพนักงานประจำเรือส่วนใหญ่เป็นคนขับเรือ เพราะในจังหวัดสตูล อาชีพหลักอย่างหนึ่งของประชากรคือการทำประมง ซึ่งผู้ที่ทำประมงจะสามารถขับเรือได้ และเมื่อว่างจากการทำการประมงก็มาประกอบอาชีพเสริมเป็นพนักงานขับเรือในธุรกิจนำเที่ยว ร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือบางคนอาจจะเปลี่ยนจากการประกอบอาชีพประมงซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอนมาร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้บริการเรือนำเที่ยวแทน ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าพนักงานประจำเรือเหล่านี้จะอยู่ในตำแหน่งใด ทุกตำแหน่งต่างก็มีความสำคัญอย่างมากในการช่วยกันป้องกันและเฝ้าระวังอุบัติเหตุต่าง ๆ เพื่อช่วยลดการสูญเสียหรือบรรเทาความสูญเสียได้ รวมทั้งในการดูแลความปลอดภัยทางน้ำแก่นักท่องเที่ยวและช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุได้ทันทั่วถึง เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์อุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น (ธัญญาภรณ์ ศรสุวรรณศิริ และประภาพร ประเทศ, 2559) พนักงานประจำเรือส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานบนเรือ 1 - 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.8 รองลงมา มีประสบการณ์ 6 - 10 ปี ร้อยละ 34.9 และมีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี ร้อยละ 16.3 ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์พบว่าพนักงานประจำเรือโดยส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นที่ไม่เรียนหนังสือ หรือจบการศึกษาแค่ระดับมัธยมศึกษา และไม่ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น พนักงานเหล่านี้เป็นพนักงานแบบรับจ้างรายวันมากกว่าเป็นพนักงานประจำ จึงมีการเปลี่ยนพนักงานบ่อย ๆ นอกจากนี้สาเหตุอีกประการหนึ่งน่าจะมาจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 19 ในช่วงสองปีที่ผ่านมา (2563 - 2565) ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวอย่างหนัก ทำให้ผู้ประกอบการทางด้านกิจการเรือขนส่งโดยสารและการท่องเที่ยวในจังหวัดสตูลปิดกิจการชั่วคราว ส่งผลต่อการลดค่าจ้างและค่าตอบแทน ถูกลดเวลาทำงาน และการเลิกจ้างงาน แรงงานบางส่วนไปหางานทำใหม่ ที่ได้รับค่าจ้างหรือผลตอบแทนสูงกว่า (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2565) ผู้ประกอบการจึงต้องหาพนักงานประจำเรือใหม่เมื่อสามารถกลับมาประกอบกิจการได้ ซึ่งพนักงานใหม่ส่วนใหญ่อีกเป็นเด็กวัยรุ่นที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงพนักงานประจำเรือส่วนใหญ่จึงมีประสบการณ์ค่อนข้างน้อย (1 - 5 ปี) ซึ่ง อนุราช วิมล ได้ทำการวิจัยพบว่าคนประจำเรือโดยสารของอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุต่ำกว่า 30 ปี การศึกษาต่ำกว่าอนุปริญญา และมีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี (อนุราช วิมล, 2555) และงานวิจัยของ ปันฑารีย์ สีสะอาด พบว่าพนักงานประจำเรือเส้นทางพญา-เกาะล้านประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 20 - 30 ปี การศึกษาระดับมัธยมปลาย หรือ ปวช. ปฏิบัติหน้าที่ตำแหน่งลูกเรือ มีประสบการณ์ในการทำงาน 1 - 2 ปี เนื่องจากพนักงานส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ (พม่า) พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ และมีการเปลี่ยนงานบ่อย จึงทำให้มีประสบการณ์การทำงานน้อย สำหรับสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูลในด้านต่าง ๆ ผลการวิจัย พบว่า พนักงานประจำเรือโดยส่วนใหญ่สามารถว่ายน้ำได้ระดับปานกลาง (ร้อยละ 60.5) สามารถปฐมพยาบาลเบื้องต้นระดับปานกลาง (ร้อยละ 76.6) และ จะสามารถเข้าช่วยคนจมน้ำได้ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 72.1)

การว่ายน้ำเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพนักงานประจำเรือ ดังนั้นพนักงานประจำเรือในจังหวัดสตูลทุกคนสามารถว่ายน้ำได้ แต่ส่วนใหญ่คิดว่าตนเองสามารถว่ายน้ำได้แค่ระดับปานกลาง ไม่เก่งมาก (ปิ่นทาร์ย์ สีสะอาด, 2564) ทั้งนี้จะเป็นเพราะพนักงานประจำเรือโดยส่วนใหญ่ไม่มั่นใจในความสามารถของตนเอง เพราะไม่เคยเข้ารับทดสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ประกอบการไม่ได้กำหนดให้พนักงานต้องเข้ารับการทดสอบความสามารถในการว่ายน้ำอย่างเป็นระบบก่อนเริ่มทำงาน จึงทำให้ไม่รู้ว่าตนเองมีความสามารถในระดับใด จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้หรือไม่ในกรณีฉุกเฉิน นอกจากนี้อาจจะเกี่ยวเนื่องจากการระบาดของโควิด 19 ที่ส่งผลกระทบต่อภารกิจงานของแรงงานในภาคการท่องเที่ยวทุกสาขาย่างรุนแรง เมื่อแรงงานต้องว่างงานเป็นเวลานานเกินไป ก็อาจจะสูญเสียทักษะและประสบการณ์การทำงานลงได้ (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2565) อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูลเหล่านี้คิดว่าตนเองจะสามารถช่วยเหลือคนจมน้ำได้ในระดับปานกลาง หากเมื่อพิจารณาคุณสมบัติของพนักงานประจำเรือกลุ่มนี้ก็พบว่า สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานบริการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความปลอดภัยสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำ ที่กำหนดไว้ว่าพนักงานประจำเรือจะต้องว่ายน้ำได้ และต้องมีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ และสามารถช่วยเหลือและปฐมพยาบาลผู้โดยสารได้ คอยให้ความช่วยเหลือ และรักษาความปลอดภัยแก่ผู้โดยสารภายในเรือ หรือบริเวณท่าเทียบเรืออย่างน้อย 1 คน (วีรพัฒน์ ชินพันธ์, 2020) นอกเหนือจากความสามารถด้านการว่ายน้ำ และการช่วยเหลือคนตกน้ำแล้ว การตรวจสอบสภาพเรือ และการใช้อุปกรณ์เครื่องใช้บนเรือและเครื่องช่วยชีวิตก็เป็นคุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งที่จำเป็นสำหรับ พนักงานประจำเรือ ผลการวิจัยนี้พบว่าพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูลร้อยละ 44.2 เชื่อว่าตนเองสามารถตรวจสอบสภาพเรือได้ในระดับปานกลาง รองลงมาเชื่อว่าสามารถตรวจสอบสภาพเรือได้ดี และดีมาก ร้อยละ 37.2 และร้อยละ 11.6 ตามลำดับ ผลการวิจัยนี้สามารถเชื่อมโยงได้กับจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ให้การสัมภาษณ์โดยส่วนใหญ่ ซึ่งพบว่าเป็นคนขับเรือ ร้อยละ 39.5 และช่างเครื่องร้อยละ 18.6 พนักงานประจำเรือเหล่านี้จึงมีความมั่นใจในความสามารถตรวจสอบสภาพเรือของตนเองว่าทำได้ดีถึงดีมาก เพราะถือเป็นคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งที่จะต้องรู้และปฏิบัติได้อย่างเชี่ยวชาญ และคุณสมบัติดังกล่าวนี้ก็จะเป็นไปตามเกณฑ์ข้อ 3 ของเกณฑ์มาตรฐานบริการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความปลอดภัยสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำ ที่กำหนดไว้ว่าคนขับ (ผู้ควบคุมเรือ/นายท้ายเรือ) และช่างเครื่องต้องมีความรู้ความสามารถ และมีประกาศนียบัตรที่ไม่หมดอายุ ตามขนาด ประเภท และเขตการเดินเรือ สามารถตรวจสอบสภาพตัวเรือ เครื่องจักร และอุปกรณ์ก่อนออกเรือทุกครั้ง (วีรพัฒน์ ชินพันธ์, 2020) การวิจัยนี้พบด้วยว่าพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูลโดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.8) สามารถใช้อุปกรณ์เครื่องใช้บนเรือและเครื่องช่วยชีวิตในระดับปานกลาง รองลงมาคือระดับมาก (ร้อยละ 20.9) และระดับมากที่สุด (ร้อยละ 7) เป็นที่

น่าสังเกตว่าผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของพนักงานประจำเรือส่วนหนึ่งที่ได้เสนอว่า ต้องการให้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์บนเรือที่จำเป็นอย่างยิ่ง ด้วย ทั้งนี้ตามข้อบังคับว่าด้วยเรื่องเกณฑ์มาตรฐานบริการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความปลอดภัยสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำกำหนดไว้ว่า อุปกรณ์ช่วยชีวิตที่จะต้องมียกขึ้นมีดังนี้ 1) เครื่องลอยน้ำ เช่น พวงชูชีพ หรือเสื้อชูชีพที่มีลักษณะและคุณสมบัติเป็นเครื่องชูชีพที่ใช้งานได้ดี มีคุณภาพตามมาตรฐาน สะอาด และพร้อมใช้งาน ครบตามจำนวนผู้โดยสาร และจัดวางอยู่ในจุดที่เหมาะสม โดยเครื่องลอยน้ำนั้นจะต้องมีชื่อเรือ หรือเลขทะเบียนเรือที่อุปกรณ์ช่วยชีวิตทุกชิ้น 2) อุปกรณ์ดับเพลิงประจำเรือที่มีประสิทธิภาพ มีครบตามจำนวนที่กำหนด ติดตั้งไว้ในจุดที่เหมาะสมพร้อมใช้งาน และมีชื่อเรือ หรือเลขทะเบียนเรือแสดงไว้อย่างชัดเจน 3) หากมีห้องโดยสารที่เป็นช่องกระจกต้องสามารถเปิด-ปิดได้สะดวก ต้องมีขนาดไม่น้อยกว่า 0.50×0.50 เมตร และกรณีห้องโดยสารที่มีช่องกระจกที่ไม่สามารถเปิด-ปิดได้ ต้องมีขนาดไม่น้อยกว่า 0.50×0.50 เมตร และต้องมีค้อนติดตั้งไว้ทุกระยะ 2 เมตร และ 4) ยาสามัญประจำบ้าน และชุดปฐมพยาบาลที่มีคุณภาพ ต้องจัดเตรียมไว้ในจุดที่เหมาะสมพร้อมใช้งาน และไม่หมดอายุ (สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, 2557) ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่พนักงานประจำเรือทุกคนจะต้องสามารถใช้อุปกรณ์เครื่องใช้บนเรือ และเครื่องช่วยชีวิตต่าง ๆ ได้ ทั้งยังจะต้องทำหน้าที่ตรวจความพร้อมของอุปกรณ์ช่วยชีวิตประจำเรือให้มีสภาพและจำนวนครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนดอย่างสม่ำเสมอ เพราะนอกจากจะช่วยลดอัตราการสูญเสียได้แล้ว ยังสามารถรักษามาตรฐานความปลอดภัย และสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยระหว่างการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก (อนุราช วิมล, 2555); (ปิ่นทาร์ย สีสอาด, 2564) นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า พนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูลร้อยละ 67.4 มีความรู้ด้านสัตว์มีพิษทางทะเลระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 16.3 มีความรู้ระดับน้อย และร้อยละ 14 มีความรู้มาก เช่นเดียวกับความสามารถในการปฐมพยาบาลอุบัติเหตุจากสัตว์มีพิษ ที่พบว่าพนักงานประจำเรือร้อยละ 60.5 มีความสามารถปานกลาง และรองลงมาร้อยละ 32.6 มีความสามารถน้อย และร้อยละ 7 มีความสามารถมากตามลำดับ ทั้งนี้จากการสอบถามพนักงานประจำเรือโดยส่วนใหญ่มีความรู้ที่เป็นเพียงความรู้พื้นฐานซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือเป็นความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ พ่อแม่ หรือคนในครอบครัวมากกว่า พนักงานเหล่านี้ไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้พื้นฐานทางด้านสัตว์มีพิษและการปฐมพยาบาลมาก่อนเลย เช่นเดียวกับความสามารถในการทำ CPR และความสามารถในการใช้เครื่อง AED พนักงานประจำเรือร้อยละ 51.2 สามารถทำ CPR ได้ปานกลาง และรองลงมาร้อยละ 44.2 สามารถทำได้น้อย ในขณะที่พนักงานประจำเรือร้อยละ 67.4 มีความสามารถในการใช้เครื่อง AED น้อย รองลงมาร้อยละ 32.6 สามารถใช้ได้ปานกลาง ทั้งนี้ น่าจะมาจากเหตุผลหลายประการ อาทิ ที่ผ่านมาพนักงานประจำเรือมีโอกาสดำเนินการใช้เครื่อง AED และทำ CPR น้อยมาก เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องหยุดชะงักไป เนื่องจากการ

ระบาดของโรคโควิด 19 ในช่วงสองปีที่ผ่านมา (2563 - 2565) และไม่ค่อยเกิดอุบัติเหตุหรือเหตุการณ์ฉุกเฉินที่รุนแรงมากถึงต้องช่วยชีวิตผู้โดยสารด้วยวิธีการดังกล่าว และที่สำคัญที่สุดคือ พนักงานประจำเรือโดยส่วนใหญ่คิดว่าผู้ประกอบการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในจังหวัดสตูลไม่เคยจัดอบรมการใช้เครื่อง AED และทำ CPR ให้กับพนักงานประจำเรือที่ทำงานที่ท่าเรือต่าง ๆ เลย ดังนั้น พนักงานประจำเรือจำนวนมากจึงเสนอแนะว่าจะ เป็นสิ่งที่ดีมากหากมีหน่วยงานใดมาจัดอบรมเรื่องการทำ CPR และการใช้เครื่อง AED เพราะ ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม ให้ตนเองได้มีความรู้พื้นฐานและสามารถนำไปใช้งานได้จริง และ ต้องการที่จะเข้าร่วมการอบรมเป็นอย่างมาก ในส่วนของความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร และความสามารถในการใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารบนเรือนั้น พบว่า พนักงานประจำ เรือร้อยละ 72.1 มีความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร และกฎระเบียบการใช้ที่ ถูกต้องในระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 14 มีความรู้น้อย และร้อยละ 7 มีความรู้มาก และ มากที่สุด และร้อยละ 67.4 และเชื่อว่าตนเองสามารถใช้อุปกรณ์สื่อสารบนเรือได้อย่าง ถูกต้องในระดับปานกลางเช่นกัน ร้อยละ 18.6 สามารถใช้ได้ดี และร้อยละ 7 ใช้ได้ระดับน้อย มาก และระดับดีมาก ตามบรรทัดฐานอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารหรือเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่ ช่วยหรือใช้ในการเดินเรือทั่วไป ขององค์การทะเลโลก (IMO - International Maritime Organization) บังคับให้เรือโดยสารทุกขนาดและเรือสินค้าตั้งแต่ 300 ตันกรอสส์ขึ้นไป (ยกเว้นเรือรบ เรือสำราญ ที่ไม่ได้ทำการค้า เรือทำด้วยไม้ และไม่ใช้เครื่องจักรกลในการ ขับเคลื่อน และเรือประมง) ติดตั้งระบบสื่อสารแจ้งเหตุอันตรายชื่อระบบ GMDSS ตามพื้นที่ที่ กำหนดแต่ละประเภท ซึ่งประกอบด้วยอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่ใช้ความถี่ มีรูปแบบ และ วิธีการใช้ที่แตกต่างกัน เช่น เครื่องรับส่งวิทยุ เครื่องรับข่าว เครื่องรับวิทยุ กระโจมส่งสัญญาณ ผ่านดาวเทียม เป็นต้น (มารีนไทยดอทคอม, 2564) ดังนั้นพนักงานประจำเรือจึงต้องมีความรู้ พื้นฐาน และสามารถใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ และอาจจะ ต้องอาศัยประสบการณ์ในการใช้งานอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ พนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูลโดยส่วนใหญ่คิดว่าตนเองมี ความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร และกฎระเบียบการใช้ที่ถูกต้อง และสามารถใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ได้ในระดับปานกลางเท่านั้น เช่นเดียวกับความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย/ พระราชบัญญัติเรือไทย/ พระราชบัญญัติป้องกัน เรือ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิจัยนี้พบว่า พนักงานประจำเรือร้อยละ 62.8 มีความรู้ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในระดับปานกลาง และรองลงมาร้อยละ 32.6 คือมีความรู้แน่น ทั้งนี้ เพราะพนักงานเหล่านี้โดยส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานค่อนข้างน้อย อาจจะยังไม่ค่อยได้ มีโอกาสใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่จำเป็น หรืออาจจะไม่เคยได้รับการอบรมอย่างเป็นระบบ เกี่ยวกับการใช้งานอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร และเกี่ยวกับพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูลนั้น พนักงานประจำเรือ ร้อยละ 100 เห็นว่าตนเองต้องการได้รับการอบรมการปฏิบัติการด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำในกรณีฉุกเฉินอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทางด้านการปฏิบัติงานบนเรือ การตรวจสอบสภาพเรือ การใช้อุปกรณ์เครื่องใช้บนเรือ และเครื่องช่วยชีวิต และควรมีวิทยากรที่เลี้ยงให้การดูแลระหว่างการฝึกปฏิบัติอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำ CPR และการใช้เครื่อง AED เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการและคนประจำเรือ เพราะจะได้ช่วยให้พวกตนได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้ตรงกับงานที่ทำในปัจจุบัน และได้ใช้ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากการอบรมมาใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจที่จะยึดอาชีพพนักงานประจำเรือเป็นอาชีพหลักต่อไป และหากมีการจัดอบรม พนักงานประจำเรือร้อยละ 97.7 คิดว่าจะเข้าร่วมโครงการอบรมอย่างแน่นอน หากเป็นไปได้ควรมีการจัดเป็นประจำทุกปี เพื่อจะได้ให้ตนเองได้ทบทวนความรู้และพัฒนาศักยภาพในการทำงานให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ถึงความต้องการเพิ่มพูนความรู้หรือพัฒนาสมรรถนะอื่น ๆ พนักงานประจำเรือเสนอแนะด้วยว่าเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของตน ควรให้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการขับเรือและการดูแลเครื่องยนต์เรือเพิ่มเติม ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้จะเกี่ยวข้องกับสมรรถนะด้านความสามารถในการตรวจสอบสภาพเรือที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะยังมีพนักงานอีกจำนวนหนึ่ง (ร้อยละ 44.2) ที่คิดว่าตนเองสามารถตรวจสอบสภาพเรือได้ในระดับปานกลางเท่านั้น พนักงานกลุ่มนี้จึงมีความต้องการที่จะให้จัดอบรมทางด้านการขับเรือและการดูแลเครื่องยนต์เรือเพิ่มเติมด้วย เพื่อจะได้พัฒนาความรู้และความสามารถในการประกอบอาชีพของตนเองให้มากขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้เป็นไปตามข้อบังคับว่าด้วยเรื่องเกณฑ์มาตรฐานบริการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความปลอดภัยสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำ เกณฑ์ที่ 4 ที่กำหนดว่าเจ้าของเรือและผู้ประกอบการต้องส่งเสริมให้มีการอบรม การปฏิบัติในกรณีฉุกเฉินต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอหรือทุกปี (เปรม ถาวร ประภาสวัสดิ์, 2562) อีกทั้งยังต้องการพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ความสามารถด้านการเดินเรือทางทะเล และการเดินเรือในน่านน้ำไทย การเอาตัวรอดในทะเลในสถานการณ์ที่ต้องขาดแคลนอุปกรณ์และอาหาร การบริการลูกค้าและการแนะนำให้อุปกรณ์เกี่ยวกับเกะต่าง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับใช้ในการทำงาน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า สมรรถนะการดูแลความปลอดภัยทางน้ำด้านต่าง ๆ ของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และส่วนมากต้องการให้จัดโครงการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาสมรรถนะในการทำงานของตนเองให้ดีขึ้น จึงได้นำผลการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนโครงการ

“การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล” ต่อไป เป็นการช่วยพัฒนาสมรรถนะด้านการดูแลความปลอดภัยทางน้ำของพนักงานประจำเรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสูงขึ้นทั้งในด้านคุณภาพ ความรู้ความสามารถระดับทักษะทั่วไป ทักษะการบริหาร และทักษะเฉพาะทาง เพื่อรองรับความต้องการบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น อันจะสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว สนับสนุนการพัฒนาประเทศไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ และเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีคุณภาพสูง เป็นการช่วยส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่ยั่งยืนให้กับจังหวัดสตูลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมเจ้าท่า. (2561). รายงานการสำรวจเรือโดยสาร/ท่องเที่ยว ปีงบประมาณ 2561. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2562 จาก https://www.md.go.th/stat/images/pdf_report_stat/2561/travel_61.pdf
- กาญจนา ทันใจชน. (2558). มาตรฐานเรือรับจ้างนำเที่ยว. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2562 จาก <http://ltrc.npru.ac.th/?p=349>
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ฉัตรชัย ศักดิ์ดี. (2550). ยุทธศาสตร์การป้องกันอุบัติเหตุการจมน้ำของนักท่องเที่ยว: กรณีศึกษาชายหาดด้านทิศตะวันตกของเกาะภูเก็ต. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2562 จาก http://graduate.pkru.ac.th/Abstract/development%20strategies/abstract53_chatchai.htm
- ทวีศักดิ์ ตะกระโทก. (2561). เจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในกิจกรรมท่องเที่ยว ก้าวใหม่ที่ไม่ซ้ำรอยเดิม. เรียกใช้เมื่อ 18 เมษายน 2562 จาก <https://www.posttoday.com/social/think/557274>
- ธัญญาภรณ์ ศรีสุวรรณศิริ และประภาพร ประเทศ. (2559). ความปลอดภัยบนเรือ. เรียกใช้เมื่อ 18 เมษายน 2562 จาก <https://sites.google.com/site/khwampxnim/about-the-location>
- ธีระ สนิทธารักษ์ และคณะ. (2562). การสำรวจการจ้างงานในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 15(1), 131-149.

- ปณทาร์ย สีสะอาด. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมต่อมาตรการความปลอดภัยในการ เดินทางท่องเที่ยวทางน้ำของพนักงานประจำเรือ กรณีศึกษาการเดินทางเรือเส้นทาง พัทยา - เกาะล้าน. วารสารวิจัยวิชาการ, 4(4), 133-142.
- เปรม ถาวรประภาสวัสดิ์. (2562). มาตรการความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2565). การปรับตัวของแรงงานในภาคการท่องเที่ยวในยุคโควิด-19. เรียกใช้เมื่อ 30 มิถุนายน 2565 จาก <http://econ.nida.ac.th/2022/03/>
- มารีนไทยดอทคอม. (2564). เครื่องมือสื่อสารและอุปกรณ์ช่วยการเดินทางเรือ. เรียกใช้เมื่อ 30 มิถุนายน 2564 จาก <http://www.marinerthai.net/comms.htm>
- ไมตรี ไชยมงคล และคณะ . (2563). การยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยการท่องเที่ยวทางทะเลในประเทศไทย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 22(2), 331-345.
- วีรพัฒน์ ชินพันธ์. (2020). เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรผู้จัดการแผนงานป้องกันการจมน้ำ (Drowning Prevention Course for Program Manager). กรุงเทพมหานคร: กลุ่มป้องกันการบาดเจ็บทั่วไป กองป้องกันการบาดเจ็บ กรมควบคุมโรค.
- ศรีวาลี ทองเลี่ยมนาค และ อรพิน รุ้อยิ่ง. (2564). การพัฒนาคุณภาพการให้บริการขนส่งทางทะเลแก่ชาวต่างชาติ ของเรือเฟอร์รี่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 8(2), 95-123.
- ศุภลักษณ์ ศรีวิไล และ รุ่งเรือง ทองศรี. (2564). การแพร่ระบาดของ โควิด-19 ส่งผลต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7(8), 405-416.
- ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ และ อริยา พงษ์พานิช. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกการเดินทางท่องเที่ยวไทยแบบปรกติใหม่. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(1), 12-24.
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. (2557). คู่มือแนวทางปฏิบัติการฉุกเฉินทางน้ำและทางทะเล. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ.
- หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ. (16-19 กันยายน 2561). ททท.บูมท่องเที่ยวสตูล ตั้งสง.ส่งเสริมการตลาด. หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, หน้า 1.
- อนุราช วิมล. (2555). การมีส่วนร่วมในการป้องกันอุบัติเหตุทางน้ำของคนประจำเรือโดยสารอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

อารีรัตน์ วัชรโยธินกุล. (2559). ความคาดหวังและมิติแห่งความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ส่งผลต่อการกลับมาเยือนซ้ำเกาะล้าน จังหวัดชลบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

การใช้การสื่อสารระบบรวมเพื่อพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม
ของกรณีศึกษาหูหนวกตาบอด*

USING A TOTAL COMMUNICATION SYSTEM TO DEVELOP
QUESTIONING SKILLS OF A CASE STUDY WITH DEAFBLINDNESS

กิตติณัฐ เจียงใหม่

Kitinat Jeangmai

รัชนิกร ทองสุขดี

Ratchaneekorn Tongsookdee

สร้อยสุตา วิทยากร

Soisuda Vittayakorn

พิกุล เลียวสิริพงศ์

Pikul Leosiripong

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University, Thailand

E-mail: kitinat_tom_21@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้การสื่อสารระบบรวมในการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ของกรณีศึกษาหูหนวกตาบอดเพศหญิง อายุ 22 ปี ที่เลือกแบบเฉพาะเจาะจง 1 คน เครื่องมือ ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ 1) แผนการสอนเฉพาะบุคคลที่เน้นการสื่อสารระบบรวมในการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม และ 2) แบบสังเกตพัฒนาการทักษะการตั้งคำถาม ในการสอนแต่ละครั้งผู้วิจัยใช้การสื่อสารระบบรวมตามขั้นตอนที่กำหนด 4 ขั้นตอน ได้แก่ สัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ ส่งบัตร ตั้งคำถามด้วยภาษามือ และตอบคำถาม โดยใช้เทคนิคการสอน 4 เทคนิค ได้แก่ การสอนจับมือทำ การสาธิตนำแบบมีผู้ช่วย การกระตุ้นเตือนทางกาย และการเสริมแรง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ การหาค่าความถี่ ค่ามัธยฐาน นำเสนอข้อมูลโดยใช้ตารางประกอบความเรียง ผลการวิจัยพบว่า จากการสอน 3 ครั้ง กรณีศึกษาฝึกการตั้งคำถามกับบุคคลต่าง ๆ ครั้งละ 6 คน รวม 18 คน ผลครั้งที่ 1 ผู้วิจัยสาธิตนำแบบมีผู้ช่วย 9 ครั้ง และสอนจับมือทำ 10 ครั้ง ค่ามัธยฐาน สัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ = 2 ส่งบัตร = 2 ตั้งคำถาม = 1 และตอบคำถาม = 3 ผลครั้งที่ 2 ผู้วิจัยสาธิตนำแบบมีผู้ช่วย 2 ครั้ง สอนจับมือทำ 8 ครั้ง ค่ามัธยฐาน สัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ = 3 ส่งบัตร = 3 ตั้งคำถาม

* Received 19 September 2022; Revised 18 October 2022; Accepted 24 October 2022

= 2 และตอบคำถาม = 3 ผลครั้งที่ 3 กรณีศึกษาสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถามได้ด้วยตัวเอง คำมธยฐาน สัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ ส่งบัตรตั้งคำถาม และตอบคำถาม = 3

คำสำคัญ: การสื่อสารระบบรวม, การตั้งคำถาม, หูหนวกตาบอด

Abstract

The objective of this research article were to study the effect of using a total communication system to develop questioning skill. “What is your name?” of a 22-year-old case study, deafblindness female. The case study was chosen by purposive sampling. The tools used for this research were 1) four individual implementation plans (IIPs) focusing on the total communication system to develop the questioning skill and 2) observation form for questioning skill development. In each activity of teaching, the researcher used the total communication system for the specified Four steps: reading braille on cards, sending cards, asking questions in sign language, and answering questions in sign language. The researcher used Four teaching techniques, demonstration by hand over Hand, hand under hand technique, physical prompt, and reinforcement. The statistics used for analyzing data were frequency distribution, median, and presenting data by using tables and description. The results from Three teaching activities, the case study practiced asking questions with 6 people, totaling 18 people as follows. The first result, the researcher demonstrated by hand Under hand technique 9 times and demonstrated by hand instruction 10 times. The median of reading braille on cards = 2, sending cards = 2, asking questions in sign language = 1 and answering questions in sign language = 3. The second result, the researcher demonstrated by hand Under hand technique 2 times and demonstrated by hand instruction 8 times. The median of reading braille on cards = 3, sending cards = 3, asking questions in sign language = 2 and answering questions in sign language = 3. The third result, the case study can be followed in steps, use total communication to ask questions herself. The median of reading braille on cards, sending cards, asking questions in sign language, and answering questions in sign language = 3 respectively.

Keywords: Total Communication System, Questioning Skills, Deafblindness

บทนำ

การตั้งคำถามมีความสำคัญในการเรียนรู้สำหรับมนุษย์ทุกคน เด็ก ๆ เริ่มเรียนรู้สิ่งรอบตัวผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ และมักจะถามว่า “อะไร” “หรือ” “ทำไม” เพื่อเรียนรู้ความหมายของคำศัพท์ใหม่ ๆ และเพิ่มคลังคำศัพท์ในสมอง การเรียนรู้ี้มีความสำคัญมากต่อพัฒนาการทางภาษาและการสื่อสารของเด็กแต่ละคน ซึ่งวิวัฒน์ มีสุวรรณ ก่อว่า การตั้งคำถามเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ การตั้งคำถาม มี 2 ระดับ คือ คำถามระดับพื้นฐานหรือความคิดระดับต่ำ เป็นการถามความรู้ความจำ เป็นคำถามที่มีคำตอบแน่นอน เช่น ใช่ ไม่ใช่ ใคร อะไร ที่ไหน และคำถามระดับสูงเป็นการถามเพื่อความเข้าใจ การวิเคราะห์ หรือ การสังเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น (วิวัฒน์ มีสุวรรณ, 2557) อย่างไรก็ตามการถามคำถามในบุคคลพิการอาจมีอุปสรรคเนื่องจากข้อจำกัดในการรับและส่งสาร อันเนื่องมาจากอวัยวะในการรับ-ส่งสารมีความบกพร่อง เช่น บางคนมีบกพร่องทางการได้ยิน บางคนมีความบกพร่องทางการเห็น และที่สำคัญในกลุ่มเด็กพิการซ้อน เช่น เด็กหูหนวกตาบอด จะมีปัญหาด้านภาษาและการสื่อสารมากกว่าเด็กพิการกลุ่มอื่นเป็นอย่างมาก

ประเทศไทยจัดบุคคลหูหนวกตาบอดไว้ในประเภทบุคคลพิการซ้อนตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคณพิการทางการศึกษา หมายถึงบุคคลที่มีสภาพความบกพร่องหรือ ความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ส่วน Helen Keller Institute for Deaf and Deafblind, Sense International, Aitken, S. et al. และ Milies, B. & Riggio, M. ได้กล่าวโดยสรุปว่าภาวะหูหนวกตาบอดส่งผลอย่างมากต่อพัฒนาการของเด็ก เนื่องจากได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ หรือเรียนรู้ได้ ในวงที่แคบผ่านการสัมผัสเป็นหลัก และเรียนรู้ได้ไม่เกินนิ้วสัมผัสของตนเอง เด็กเหล่านี้จึงขาดโอกาสในการได้รับข้อมูลข่าวสารจำนวนมากขาดประสบการณ์ทางสังคม ไม่สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ในช่องทางปกติ และอาจกล่าวได้ว่าบุคคลหูหนวกตาบอดเป็นบุคคลที่เข้าใจยากที่สุดในกลุ่มคนพิการ เพราะการสูญเสียประสาทสัมผัสทั้งการเห็นและการได้ยินทำให้เกิดสภาวะการขาดความสามารถในการสื่อสารอย่างมีความหมายกับบุคคลอื่น ไม่สามารถรับรู้ความเป็นไปที่เกิดขึ้นรอบตัว ไม่สามารถพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง ไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ มีข้อจำกัดในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมสูงมาก และอาจส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ด้วย (Helen Keller Institute for Deaf and Deafblind, 2020); (Sense International, 2019); (Aitken, S. et al., 2000); (Milies, B. & Riggio, M., 1995)

The World Federation of the Deafblind พบว่าร้อยละ 0.2 ของประชากรโลกเป็นบุคคลหูหนวกตาบอดแบบรุนแรง และ ร้อยละ 2 เป็นบุคคลหูหนวกตาบอดแบบไม่รุนแรง (The World Federation of the Deafblind, 2018) และจากการสำรวจของ National Center on Deaf-Blindness พบว่าปี 2019 มีบุคคลหูหนวกตาบอดในประเทศสหรัฐอเมริกา

ที่เข้ารับบริการทางการศึกษาภายใต้กฎหมาย IDEA มีจำนวน 11,335 คน (National Center on Deaf-Blindness, 2019) ส่วนในประเทศไทยมีข้อมูลจากโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีการจัดตั้งงานพัฒนาการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นและพิการซ้อนมาตั้งแต่ปี 2545 และดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้บุคคลหูหนวกตาบอดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2550 ปัจจุบันมีบุคคลหูหนวก ตาบอดกำลังศึกษาอยู่จำนวน 6 คน (The Northern School for The Blind under patronage of the Queen, 2020) ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนในโรงเรียนดังกล่าวมีโอกาสดำเนินการสอนนักเรียนหูหนวกตาบอดและสนใจ ที่จะพัฒนาการสื่อสารของกรณีศึกษาหูหนวกตาบอดตั้งแต่กำเนิด ที่เข้าศึกษาเมื่ออายุ 12 ปี กรณีศึกษาได้รับการฝึกทักษะการดำรงชีวิต ทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม ทักษะทางสังคม และทักษะการสื่อสาร ปัจจุบันอายุ 22 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สามารถใช้ประสาทสัมผัสที่เหลืออยู่ในการเรียนรู้จากการสัมผัส ดมกลิ่น และชิมรส สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง เช่น ทำงานบ้าน หุงข้าว การประกอบอาหาร และช่วยดูแลน้อง ในโรงเรียนตามที่ได้รับมอบหมาย ใช้ไม้เท้าเดินทางในที่ที่คุ้นเคยได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ภาษามือ ภาษามือสัมผัส และอ่านอักษรเบรลล์ได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตการสื่อสารด้วยภาษามือแบบสัมผัสของกรณีศึกษาในชั้นเรียน และที่บ้านพัก กิจวัตรหรือบ้านฝึกทักษะชีวิตเพื่อเตรียมการเปลี่ยนผ่านกลับบ้านและชุมชน และพบว่ากรณีศึกษาใช้การสื่อสารทางเดียว เพื่อรับข้อมูลจากคนอื่นและปฏิบัติตามคำสั่งได้ดี สามารถบอกความต้องการและความรู้สึกได้ ส่วนการขอข้อมูลจากบุคคลอื่นยังปฏิบัติได้น้อยมาก ยิ่งไปกว่านั้นผู้วิจัยยังพบว่ากรณีศึกษายังไม่สามารถตั้งคำถามได้ด้วยตนเอง ทำให้ขาดโอกาสในการเรียนรู้ การร่วมสนทนากับผู้อื่นที่ต้องการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับผลการประเมินทักษะการสื่อสารด้วยแบบประเมิน Communication Matrix ของ Rowland, C. พบว่า กรณีศึกษาสามารถสื่อสารได้ในระดับ C กล่าวคือ สามารถสื่อสารความต้องการของตนเองโดยการแสดงออก ด้วยท่าทาง ส่งเสียงร้อง ภาษามือ แต่กรณีศึกษาไม่สามารถตั้งคำถามได้ (Rowland, C., 1994)

จากข้อจำกัดของกรณีศึกษาข้างต้นผู้วิจัยเห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญยิ่งในการช่วยกรณีศึกษา ให้สามารถถามคำถามในการสนทนากับบุคคลอื่น โดยผู้วิจัยได้เลือกคำถาม “คุณชื่ออะไร” เนื่องจากเป็นคำถามแรกที่ทำให้คนเราได้รู้จักกัน และเริ่มสนทนากันในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป สอดคล้องกับ อธิพงษ์ เพ็ชรเกิด และเร็นฤทัย สัจจพันธุ์ กล่าวว่า คนเราเมื่อพบหน้ากัน ก็จะมีการทักทายรวมถึงการถามชื่อเพื่อสะดวกในการสนทนากัน (อธิพงษ์ เพ็ชรเกิด, 2555); (เร็นฤทัย สัจจพันธุ์, 2553) ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาแนวทางในการช่วยเหลือจากทักษะต่าง ๆ ที่กรณีศึกษาสามารถทำได้แล้ว ได้แก่ ภาษามือ ภาษามือสัมผัส อักษรเบรลล์ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้ตัวอักษรปกติเพื่อใช้ เป็นสื่อกลางระหว่างกรณีศึกษากับคนทั่วไปที่ไม่เข้าใจภาษามือและอักษรเบรลล์ รวมถึงของจริง/บุคคลต่าง ๆ ที่เรียกว่าการสื่อสารระบบรวมมาใช้ในการฝึกการตั้ง

คำถาม สอดคล้องกับ Sense International, Aitken, S. et al., กล่าวว่า รูปแบบการสื่อสารระบบรวมได้แก่ การพูด การเขียนลงบนฝ่ามือ ภาษามือ ภาษามือแบบสัมผัส (Tactual Sign) การสะกดนิ้วมือ การแสดงออกด้วยท่าทาง ใช้รูปภาพพูน ใช้วัตถุจริงเพื่อเชื่อมโยงความหมาย (Object Reference) สัญลักษณ์ อักษรเบรลล์ และระบบมูน (Moon) การสื่อสารระบบรวมช่วยให้บุคคลที่มีปัญหาในการสื่อสารโดยเฉพาะคนหูหนวกตาบอดให้สามารถสื่อสารด้วยวิธีที่เข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Sense International, 2019); (Aitken, S. et al., 2000) นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยของ นิทัศน์ วีระโพธิ์ประสิทธิ์ ได้วิจัยเรื่องทัศนศึกษาชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 - 6 โดยใช้วิธีทัศนภาษามือ และวิธีทัศนฝึกอ่านริมฝีปาก ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบรวม ผลการวิจัยพบว่า การใช้วิธีทัศนภาษามือ และวิธีทัศนฝึกอ่านริมฝีปากมีประสิทธิภาพและเหมาะสมในระดับ 3.60 (นิทัศน์ วีระโพธิ์ประสิทธิ์, 2545) สอดคล้องกับ Bruce, S. M. ที่ได้ศึกษาการให้การช่วยเหลือด้านการสื่อสารสำหรับเด็กหูหนวกตาบอดแต่กำเนิด โดยศึกษาองค์ประกอบทักษะการสื่อสาร 4 ด้าน คือ รูปแบบการสื่อสาร (Form) ประกอบด้วย การแสดงออกด้วยท่าทาง ภาษามือ การพูด และใช้สิ่งของ ร่วมกับการทำงาน/หน้าที่ของการสื่อสาร (Function) เนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสาร (Contents) บริบทการเรียนรู้ (Context) และใช้เทคนิค “การให้การช่วยเหลือในการสื่อสารโดยใช้ Communication Intervention Model” ผลการวิจัย พบว่า การใช้การสื่อสารระบบรวม (รูปแบบของการสื่อสาร Form) ร่วมกับเทคนิควิธีการต่าง ๆ สามารถพัฒนาการสื่อสารสำหรับเด็กหูหนวกตาบอดแต่กำเนิดได้ (Bruce, S. M., 1999) Deasy, K. & Lyddy, F. ได้ศึกษาการใช้ภาษาและการสื่อสารของกรณีศึกษา หูหนวกตาบอดแต่กำเนิด จากการศึกษา พบว่า การสื่อสารของกรณีศึกษาแต่ละคนมีความจำเป็นเฉพาะบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น การใช้ระบบป้าย วัตถุอ้างอิง สัญลักษณ์ ภาษามือ และการแสดงออกด้วยท่าทาง รวมถึงการใช้ตารางกิจกรรมประจำวัน โดยการนำเอารูปแบบการสื่อสารเหล่านี้มารวมกันสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการสื่อสารของบุคคลหูหนวกตาบอดแต่กำเนิดได้ (Deasy, K. & Lyddy, F. , 2009) ส่วน Duquette, J. ได้ศึกษา เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกในการช่วยเหลือด้านการสื่อสารของบุคคลหูหนวกตาบอด ได้แก่ การใช้ภาษามือ ภาษามือสัมผัส อักษรเบรลล์ การเขียนอักษรเบรลล์บนฝ่ามือ การสะกดนิ้วมือ การอ่านริมฝีปากด้วยการใช้มือสัมผัสริมปาก การแสดงออกด้วยท่าทาง สิ่งของ สัญลักษณ์ และการใช้ตารางกิจวัตรประจำวัน ผลการศึกษา พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกในการช่วยเหลือด้านการสื่อสารของบุคคลหูหนวกตาบอดในแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อจำกัด ที่แตกต่างกัน การนำเอาวิธีการสื่อสารหลายรูปแบบมารวมกันสามารถช่วยส่งเสริมการสื่อสารของบุคคลหูหนวกตาบอด ให้สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ (Duquette, J., 2012) และ Hersh, M. ได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับการสื่อสาร ความเป็นอิสระและความโดดเดี่ยว กับกลุ่มคนหูหนวกตาบอด จำนวน 28 คน ใน 6 ประเทศ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้ภาษามือสัมผัส ภาพ และอักษรเบรลล์ พบว่ากลุ่มคนหูหนวกตาบอดมี

ความต้องการในการสื่อสารที่หลากหลายเนื่องจากความแตกต่างของความบกพร่องทางประสาทสัมผัส ลักษณะส่วนบุคคลและทักษะที่ได้รับมามีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมบริบททางสังคม และความสนใจของแต่ละบุคคล เช่น การใช้ภาษามือ ภาษามือสัมผัส การใช้อักษรเบรลล์ การเขียนอักษรเบรลล์บนฝ่ามือ การสะกดนิ้วมือ การอ่านริมฝีปาก ด้วยการใช้อักษรสัมผัสริมฝีปาก การใช้ท่าทาง การใช้สิ่งของ และการใช้สัญลักษณ์ (Hersh, M., 2013)

จากข้อมูลความสามารถของกรณีศึกษา หลักการและงานวิจัยที่สนับสนุนการสื่อสารระบบรวมข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจใช้การสื่อสารระบบรวมประกอบด้วย ภาษามือ ภาษามือสัมผัส อักษรเบรลล์ อักษรปกติ ร่วมกับตัวอักษรปกติเพื่อใช้เป็นสื่อกลางระหว่างกรณีศึกษากับคนทั่วไปที่ไม่เข้าใจภาษามือ และสื่อของจริง คือ บุคคลทั้ง 18 คนที่เข้ามาสนทนากับกรณีศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” โดยใช้การสื่อสารระบบรวมรวมกับการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของ John Dewey “Learning by Doing” เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงจากประสบการณ์ตรง ทฤษฎีความพร้อมของ Thorndike คือ กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) และกฎแห่งผลตอบสนอง (Law of Effect) ทฤษฎีการเสริมแรงเชิงบวกแบบ Variable Ratio ของ B.F. Skinner ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bandura ที่มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมาก เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้เทคนิคการกระตุ้นเตือนการสอนจับมือทำ (Hand over Hand) การกระตุ้นเตือนด้วยการสาธิตนำแบบมือได้มือ (Hand Under Hand) การกระตุ้นเตือนทางกาย และการเสริมแรง มีความสอดคล้องกับ Webster, J. ได้กล่าวถึงการกระตุ้นเตือนในเด็กหูหนวกตาบอดต้องใช้หลายวิธีทั้งด้วยกัน เช่น การแนะนำ การชี้แนะ หรือในบางครั้งต้องจับมือเด็กในการทำกิจกรรม สถานการณ์หรือความทุกข์ทรมานในเด็กหูหนวกตาบอดแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุดก็ย่อมแตกต่างกันออกไปด้วย วิธีการกระตุ้นทางกายที่พบมากที่สุดของการกระตุ้นเตือนในเด็กหูหนวกตาบอด คือ เทคนิคการกระตุ้นเตือนด้วยการสอนจับมือทำ และกระตุ้นเตือนด้วยการสาธิตนำแบบมือได้มือ (Webster, J., 2019) การพัฒนาทักษะการตั้งคำถามช่วยให้กรณีศึกษาเกิดกระบวนการการตั้งคำถาม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สื่อสารกับผู้อื่นได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข ปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้อย่างมีอิสระเช่นเดียวกับบุคคลอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะการตั้งคำถามเกี่ยวกับชื่อบุคคล “คุณชื่ออะไร” ของกรณีศึกษาหูหนวกตาบอด โดยใช้การสื่อสารระบบรวม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) กล่าวคือ มีกระบวนการเก็บข้อมูลทั้ง เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกรณีศึกษามีภาวะหูหนวกตาบอดแต่กำเนิดที่ไม่มีภาวะพิการซ้อนอื่นร่วมด้วย เพศหญิง อายุ 22 ปี จำนวน 1 คน กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสอนคนตาบอด ปัจจุบันใช้ประสาทสัมผัสที่เหลืออยู่ในการเรียนรู้ จากการตกเรียน การซึมรส และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการสัมผัส สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง สามารถใช้ ภาษามือ ภาษามือสัมผัสในการสื่อสาร และสามารถอ่านอักษรเบรลล์เป็นคำได้ แต่ไม่สามารถตั้งคำถามในการสนทนาได้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) แผนการสอนเฉพาะบุคคลที่เน้น การสื่อสารระบบรวมในการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” จำนวน 1 แผน แผนละ 60 นาที ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัย เพื่อหาแนวทางการช่วยเหลือด้านการสื่อสาร และกำหนดปัญหาความจำเป็นในการสื่อสารการตั้งคำถามของกรณีศึกษาและดำเนินการสร้างแผนการสอนเฉพาะบุคคลพร้อมบัตรสื่อสารที่ใช้การสื่อสาร ระบบรวม ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้ภาษามือ ภาษามือสัมผัส อักษรเบรลล์ อักษรปกติ และสื่อของจริง/บุคคลที่กรณีศึกษาต้องฝึก การตั้งคำถาม แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 บุคคลที่รู้จักชื่อสัญลักษณ์ภาษามือจำนวน 6 คน กลุ่มที่ 2 บุคคลที่คุ้นเคยแต่ไม่รู้จักชื่อสัญลักษณ์ภาษามือจำนวน 6 คน และกลุ่มที่ 3 บุคคลใหม่ที่กรณีศึกษาไม่รู้จักจำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 18 คน 2) แบบสังเกตพัฒนาการทักษะการตั้งคำถามเกี่ยวกับบุคคล “คุณชื่ออะไร” โดยผู้วิจัยได้กำหนดสิ่งที่ต้องการวัด คือ พัฒนาการทักษะการตั้งคำถามของกรณีศึกษา โดยการกำหนดระดับของการกระตุ้นเตือนดังนี้ ระดับที่ 1 สามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ได้ 3 คะแนน ระดับที่ 2 กระตุ้นเตือนด้วยการแตะที่หลังมือหรือแตะร่างกาย ได้ 2 คะแนน และระดับที่ 3 กระตุ้นเตือนทางกายอย่างเต็มรูปแบบด้วยการสาธิตให้กรณีศึกษาสัมผัสมือผู้วิจัยโดยใช้เทคนิคสาธิตนำแบบมือได้มือ และเทคนิคการสอนจับมือนำเครื่องมือฉบับร่างทั้ง 2 ชุดเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักพิจารณาความถูกต้องด้านเนื้อหาและความครอบคลุมแล้วนำมาปรับปรุงจากนั้นนำไปตรวจสอบหาความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence หรือ IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน มีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6 - 1.00

3. การเตรียมผู้ช่วยวิจัย คุณสมบัติของผู้ช่วยวิจัย ต้องเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับกรณีศึกษา สามารถใช้ภาษามือ และภาษามือสัมผัสได้ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ให้คำแนะนำกับ ผู้ช่วยวิจัยในการบันทึกวิธีทัศนในขณะที่ยังกำลังสอนตามแผนการสอนเฉพาะบุคคล และสังเกตการสอนพร้อมทำแบบสังเกตทักษะการตั้งคำถาม

4. การเตรียมบุคคล ก่อนสอนผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ให้กับบุคคลทั้ง 18 คน ซึ่งเป็นครู และบุคลากรในโรงเรียนที่กรณีศึกษาศึกษาอยู่ ที่จะเข้ามาสนทนากับกรณีศึกษาเพื่อ ทักทาย ให้ทราบขั้นตอนใน การปฏิบัติตน และสอนการทำข้อสัญลักษณ์ภาษามือ ในการสอนทั้ง 3 ครั้ง จะมีบุคคลที่เข้ามาพบสนทนากับกรณีศึกษาครั้งละ 6 คน เท่ากัน รวมที่เข้าพบสนทนากับ กรณีศึกษา 18 คน โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 บุคคล ที่รู้จักข้อสัญลักษณ์ภาษามือ กลุ่มที่ 2 บุคคลที่คุ้นเคยแต่ไม่รู้จักข้อสัญลักษณ์ภาษามือ และกลุ่มที่ 3 บุคคลใหม่ ที่กรณีศึกษาไม่รู้จัก

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์เสนอต่อผู้อำนวยการ โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอความ อนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูล ขออนุญาตใช้สถานที่ และขออนุญาตบันทึกภาพนิ่งพร้อม บันทึกวีดิทัศน์ เพื่อใช้ในการศึกษาและดำเนินการแจ้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือ ในการสอนตามแผนการสอนเฉพาะบุคคล

5.2 ในวัน เวลากับกรณีศึกษา ผู้ช่วยวิจัย บุคคลทั้ง 18 คน และ บุคลากรของแผนกพิธีการสอนในการสอนการใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม

5.3 ดำเนินการสอนตามนัดหมาย โดยในการสอนทั้ง 3 ครั้ง ประกอบด้วย ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ชี้นำสอนซึ่งประกอบด้วย 6 ชั้น ดังนี้ ชั้นสอนที่ 1 ครูแนะนำ บัตรสื่อสาร ชั้นสอนที่ 2 ครูสาธิตขั้นตอนการใช้การสื่อสารระบบรวม ชั้นสอนที่ 3 ฝึก กรณีศึกษาการใช้การสื่อสารระบบรวมตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” กับผู้วิจัย ส่วนชั้นสอนที่ 4 - 6 กรณีศึกษาปฏิบัติจริงกับบุคคลต่าง ๆ ครั้งละ 6 คน โดยมีครูชี้แนะการใช้การสื่อสารระบบรวม ตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ดังต่อไปนี้ ชั้นสอนที่ 4 ฝึกกับบุคคลที่กรณีศึกษาค้นเคยและรู้จักข้อ สัญลักษณ์ภาษามือจำนวน 2 คน ชั้นสอนที่ 5 ฝึกกับบุคคลที่กรณีศึกษาค้นเคยแต่ไม่รู้จักข้อ สัญลักษณ์ภาษามือจำนวน 2 คน และชั้นสอนที่ 6 ฝึกกับบุคคลที่กรณีศึกษา ไม่คุ้นเคยและ ไม่รู้จักข้อสัญลักษณ์ภาษามือจำนวน 2 คน และ ชั้นสรุปการสอน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสอนการตั้ง คำถามโดยการใช้การสื่อสารระบบรวม ซึ่งมีการใช้ภาษามือ ภาษามือสัมผัส อักษรเบรลล์ อักษรปกติ และสื่อของจริงกับบุคคลต่าง ๆ จำนวน 18 คน พร้อมบันทึกวีดิทัศน์ ผู้วิจัยได้นำ ข้อมูลจากการสังเกตและวีดิทัศน์มาวิเคราะห์หาค่าความถี่ ค่ามัธยฐาน และจัดหมวดหมู่ ตาราง เรียบเรียงคำอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า การใช้การสื่อสารระบบรวมเพื่อพัฒนาทักษะการตั้งคำถามเกี่ยวกับ ชื่อบุคคล “คุณชื่ออะไร” ของกรณีศึกษาหูหนวกตาบอดดังตารางที่ 1 - 3 ซึ่งการสอนในชั้น

นำเข้าสู่บทเรียนมีขั้นตอนการสอนที่ 1 - 3 เหมือนกันทั้ง 3 ครั้ง ในขั้นตอนการสอนที่ 4 - 6 จะมีการเปลี่ยนบุคคล โดยตารางที่ 1 จะเสนอขั้นตอนการสอนที่ 1 - 6 ส่วนตารางที่ 2 และ 3 จะนำเสนอผลการสอนขั้นที่ 4 - 6 ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการสอนครั้งที่ 1 ขั้นตอนการสอนที่ 1 - 6 บุคคลที่ 1 - 6

ขั้นการสอน	วิธีสอน	การจัดสภาพแวดล้อม				
ขั้นนำ	ทักทายด้วยภาษามือสัมผัส	การจัดที่นั่ง				
เข้าสู่บทเรียน		บัตรสื่อสาร				
ขั้นสอนที่ 1 แนะนำบัตรสื่อสาร	สัมผัสอักษรเบรลล์บนบัตรสื่อสาร แนะนำภาษามือ “คุณชื่ออะไร”	บุคคลทั้ง 6 คน				
ขั้นสอนที่ 2 สาธิตการใช้บัตร	ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยสัมผัสหลังมือกรณีศึกษา เพื่อเริ่มต้นตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยสัมผัสอักษรเบรลล์บนบัตรสื่อสาร โดยกรณีศึกษาจับมือผู้วิจัย ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยส่งบัตรสื่อสาร “คุณชื่ออะไร” ให้กรณีศึกษา และตั้งคำถามด้วยภาษามือสัมผัส “คุณชื่ออะไร” ขั้นที่ 4 ให้กรณีศึกษาตอบคำถามด้วยภาษามือ “ฉันชื่อมานี”					
ขั้นสอนที่ 3 ฝึกใช้บัตร	ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยจับมือกรณีศึกษาสัมผัสอักษรเบรลล์บนบัตรสื่อสาร ขั้นที่ 2 จับมือกรณีศึกษาส่งบัตรสื่อสาร “คุณชื่ออะไร” ให้กับผู้วิจัย ขั้นที่ 3 จับมือกรณีศึกษาทำภาษามือตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” เพื่อตั้งคำถามกับผู้วิจัย 3.1 จับนิ้วชี้ของกรณีศึกษาชี้ไปด้านหน้า หมายถึง “คุณ” 3.2 จับมือกรณีศึกษาทำภาษามือคำว่า “ชื่อ” 3.3 จับมือขวาของกรณีศึกษาทำภาษามือคำว่า “อะไร” ผู้วิจัยตอบคำถาม “ฉันชื่อต่อม” ขั้นที่ 4 ให้กรณีศึกษาตอบคำถามชื่อสัญลักษณ์ ของผู้วิจัย					
ขั้นการสอน	สรุป					
ขั้นสอนที่ 4 - 6 ฝึกตั้งคำถามกับบุคคลที่ 1 - 6	ขั้นสอนที่ 4		ขั้นสอนที่ 5		ขั้นสอนที่ 6	
	ใช้บัตรกับบุคคลที่ 1 - 2		ใช้บัตรกับบุคคลที่ 3 - 4		ใช้บัตรกับบุคคลที่ 5 - 6	
	สาธิตนำ	สอน	สาธิตนำ	สอน	สาธิตนำ	สอน
	แบบมือใต้มือ	จับมือทำการกระตุ้น	แบบมือใต้มือ	จับมือทำการกระตุ้น	แบบมือใต้มือ	จับมือทำการกระตุ้น
	การกระตุ้น	เตือนทาง	การกระตุ้น	เตือนทาง	การกระตุ้น	เตือนทาง
	เตือนทาง	กาย	เตือนทาง	กาย	เตือนทาง	กาย
	กาย	และ	กาย	และ	กาย	และ

จากตารางที่ 1 กรณีศึกษาสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” กับบุคคลที่ 1 - 6 โดยผู้วิจัยสาธิตนำแบบมือได้มือ 9 ครั้ง และสอนจับมือทำ 10 ครั้ง มีคำมัธยฐานดังนี้ คือ การสัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ = 2 การส่งบัตร = 2 การตั้งคำถามด้วยภาษามือ = 1 และตอบคำถาม = 3 ตามลำดับ ในการสอนครั้งที่ 1 กรณีศึกษาสามารถตั้งคำถามได้โดยผู้วิจัยยังต้องช่วยกระตุ้นเตือนด้วยการสอนจับมือทำ การสาธิตนำแบบมือได้มือ การกระตุ้นเตือนทางกาย และการเสริมแรง

ขั้นการสอน		สรุป			
ขั้นสอนที่ 4 - 6	ขั้นสอนที่ 4	ขั้นสอนที่ 5	ขั้นสอนที่ 6	ขั้นสอนที่ 7 - 8	ขั้นสอนที่ 9 - 10
ฝึกตั้งคำถามกับบุคคลที่ 7 - 12	ใช้บัตรกับบุคคลที่ 7 - 8	ใช้บัตรกับบุคคลที่ 9 - 10	ใช้บัตรกับบุคคลที่ 11 - 12		
สาธิตนำแบบมือได้มือ การกระตุ้นเตือนทางกาย และ การเสริมแรง	สอนจับมือทำ การกระตุ้นเตือนทางกาย และ การเสริมแรง	สาธิตนำแบบมือได้มือ การกระตุ้นเตือนทางกาย และ การเสริมแรง	สอนจับมือทำและกระตุ้นเตือน การกระตุ้นเตือนทางกาย และ การเสริมแรง	สาธิตนำแบบมือได้มือ การกระตุ้นเตือนทางกาย และ การเสริมแรง	สอนจับมือทำและกระตุ้นเตือน การกระตุ้นเตือนทางกาย และ การเสริมแรง

ขั้นการสอน	สรุป					
	2	4	-	2	-	2
	สรุปการสอนแบบขึ้นนำ					
	สาธิตนำแบบมือได้มือ 2 ครั้ง ร่วมกับการกระตุ้นเตือนทางกาย และการเสริมแรงเมื่อกรณีศึกษาทำได้ ถูกต้อง			การสอนจับมือทำ กระตุ้นเตือน และชี้แนะ 8 ครั้ง ร่วมกับการกระตุ้นเตือนทางกาย และการเสริมแรงเมื่อกรณีศึกษาทำได้ ถูกต้อง		
ขั้นการสอน	ครูทบทวนข้อสัญลักษณ์ภาษามือทั้ง 6 คน การใช้บัตรสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ร่วมกับผู้วิจัยทุกขั้นตอนและให้การเสริมแรงด้วยภาษามือสัมผัส					
สรุปผลคำมัยฐาน	การสัมผัส/อ่าน อักษรเบรลล์ = 3		การส่งบัตร = 3		การตั้งคำถาม ด้วยภาษามือ = 2 ตอบคำถาม = 3	

จากตารางที่ 2 กรณีศึกษาสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” กับบุคคลที่ 7 - 12 โดยผู้วิจัยสาธิตนำแบบมือได้มือ 2 ครั้ง และสอน/จับมือทำ 8 ครั้ง คำมัยฐานดังนี้ คือ การสัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ = 3 การส่งบัตร = 3 การตั้งคำถามด้วยภาษามือ = 2 และตอบคำถาม = 3 ตามลำดับ การสอนครั้งที่ 2 กรณีศึกษาสามารถตั้งคำถามได้โดยผู้วิจัยยังต้องช่วยกระตุ้นเตือนด้วยการจับมือทำร่วมกับการสาธิตนำแบบมือได้มือและการกระตุ้นเตือนทางกายบางขั้นตอนพร้อมการเสริมแรง

ตารางที่ 3 สรุปผลการสอนครั้งที่ 3 ขั้นการสอนที่ 4 - 6 บุคคลที่ 13 - 18

ขั้นการสอน	สรุป		
ขั้นสอนที่ 4 - 6	ขั้นสอนที่ 4	ขั้นสอนที่ 5	ขั้นสอนที่ 6
ฝึกตั้งคำถาม	ใช้บัตรกับบุคคลที่ 13 - 14	ใช้บัตรกับบุคคลที่ 15 - 16	ใช้บัตรกับบุคคลที่ 17 - 18
บุคคลที่ 13 - 18	กรณีศึกษาสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง		
สรุปผลคำมัยฐาน	การสัมผัส/อ่าน อักษรเบรลล์ = 3	การส่งบัตร = 3	การตั้งคำถาม ด้วยภาษามือ = 3
	ตอบคำถาม = 3		

จากตารางที่ 3 กรณีศึกษาสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” กับบุคคลที่ 13 - 18 ฝึกการตั้งคำถามกับบุคคลต่าง ๆ รวม 6 คน โดยกรณีศึกษาสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนใช้ การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ได้ด้วยตนเอง มีคำมัยฐานดังนี้ คือ การสัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ = 3 การส่งบัตร = 3 การตั้งคำถามด้วยภาษามือ = 3 และตอบคำถาม = 3 ตามลำดับ การสอนครั้งที่ 3 ผู้วิจัยไม่ต้องใช้กระตุ้นเตือนด้วยการจับมือทำ การสาธิตนำแบบมือได้มือ และการกระตุ้นเตือนทางกาย

เนื่องจากกรณีศึกษาสามารถ ปฏิบัติตามขั้นตอนการใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ได้ด้วยตนเอง โดยให้การเสริมแรง เช่น การปรบมือ การทำภาษามือชมเชย เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการพัฒนาทักษะการตั้งคำถามเกี่ยวกับชื่อบุคคล “คุณชื่ออะไร” ของกรณีศึกษา หุหนวกตาบอด โดยใช้การสื่อสารระบบรวม ค้นพบประเด็นที่สำคัญและขออภิปรายเป็นราย ประเด็น อภิปรายได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. การสื่อสารระบบรวมที่เหมาะสมนำไปสู่ความสำเร็จในการสอนการตั้งคำถามของ กรณีศึกษาหุหนวกตาบอด จากผลการวิจัยพบว่าเมื่อใช้การสื่อสารระบบรวมได้แก่ ภาษามือ ภาษามือสัมผัส บัตรสื่อสารที่มีอักษรเบรลล์และอักษรปกติ และบุคคลจริง กรณีศึกษาสามารถใช้บัตรสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถามได้ด้วยตนเองดังผลการวิจัยดังนี้ การสอนครั้งที่ 1 ผู้วิจัยใช้การสาธิตนำแบบมือได้มือเพื่อให้สัมผัสการเคลื่อนที่ของมือและนิ้วมือไปในทิศทาง ต่าง ๆ จำนวน 9 ครั้ง และสอนจับมือทำจำนวน 10 ครั้ง การสอน ครั้งที่ 2 ใช้การสาธิตนำแบบ มือได้มือเพื่อให้สัมผัสการเคลื่อนที่ของมือและนิ้วมือไปในทิศทางต่าง ๆ จำนวน 2 ครั้ง สอนจับ มือทำ จำนวน 8 ครั้ง และการสอนครั้งที่ 3 กรณีศึกษาสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนการใช้การสื่อสาร ระบบรวมในการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ได้ด้วยตนเอง แต่กรณีศึกษาต้องสัมผัสมือผู้วิจัย เมื่อผู้วิจัยแสดงการชี้แนะโดยการชี้นิ้วไปด้านหน้า กรณีศึกษาก็สามารถทำตามขั้นตอนการใช้ การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถามได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่าการที่กรณีศึกษาหุหนวกตา บอดสามารถตั้งคำถามได้ครั้งแรกในชีวิตเกิดจากการใช้บัตรสื่อสารที่มีตัวอักษรปกติและอักษร เบรลล์ โดยผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกการสื่อสารระบบรวมจากความสามารถพื้นฐานเดิม ที่กรณีศึกษาใช้ในชีวิตประจำวันคือการใช้ ภาษามือ ภาษามือสัมผัส และสื่อของจริง สอดคล้อง กับงานวิจัยของ Brum, C. ได้ศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร โดยใช้การสื่อสารแบบรวมในระดับที่แตกต่างกัน เช่น รูปแทนการสื่อสาร และแบบจำลองวัสดุ แทนการสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารและการรู้หนังสือสำหรับเด็กที่หุหนวกตาบอดมี ความเชื่อมโยงกัน รวมถึงสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ด้วยการสอนที่ใช้สถานการณ์จริง ช่วยให้ กรณีศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น (Brum, C., 2016) ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ ของ Dewey (ทศนา เขมมณี, 2551) คือ “Learning by Doing” กล่าวว่าการเรียนรู้ โดย การปฏิบัติจริง นอกจากนี้ในการสอนนักเรียนหุหนวกตาบอดผู้สอนต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดในการสอนมี 4 ขั้น คือ ขั้น 1 สัมผัสอักษรเบรลล์ ขั้น 2 ส่งบัตรสื่อสาร ขั้น 3 ทำภาษามือตั้งคำถาม และขั้น 4 ตอบคำถาม พบว่า กรณีศึกษามีพัฒนาการในการตั้งคำถามที่ ดีขึ้น จนสามารถตั้งคำถามในการสนทนากับผู้อื่นได้ด้วยตนเอง

2. ทักษะการกระตุ้นเตือนในรูปแบบต่าง ๆ และการฝึกซ้ำ ๆ จำเป็นในการใช้กับเด็ก เด็กหุหนวกตาบอด กุลยา ก่อสุวรรณ และยุวดี วิริยางกูร, Octave Speech, Hearing,

Bangalore และ Webster, J. กล่าวว่า เทคนิคการกระตุ้นเตือนเป็นเทคนิคสำคัญประการหนึ่งที่ใช้ในการช่วยเหลือบุคคลที่มีความบกพร่อง และสำคัญมากสำหรับการสอน เด็กหูหนวกตาบอด โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะใหม่ ๆ การกระตุ้นเตือนที่นิยมใช้ได้แก่การกระตุ้นเตือนทางกาย ได้แก่ จับมือของเด็กให้ทำงานส่วนที่ครูต้องการให้ทำ เมื่อเด็กทำได้ครูจะลดการช่วยเหลือลงเป็นสัมผัสเบา ๆ และเลื่อนจากการจับมือเป็นแตะข้อศอกและลดความช่วยเหลือจนเด็กสามารถทำได้เอง และการกระตุ้นเตือนด้วยท่าทาง ได้แก่ การสาธิตวิธีปฏิบัติงานให้ดู ให้เด็กเลียนแบบถ้าเด็กทำไม่ได้ให้ชี้แนะด้วยการชี้หรือใช้สายตานำทาง เป็นต้น (กุลยา ก่อสุวรรณ และยวดี วิริยางกูร, 2560); (Octave Speech and Hearing, Bangalore, 2020); (Webster, J., 2019) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การกระตุ้นเตือนโดยการสอนจับมือทำ และการสาธิตนำแบบมือได้มือเพื่อให้สัมผัสการเคลื่อนที่ของมือและ นิ้วมือไปในทิศทางต่าง ๆ จากการสอนทั้ง 3 ครั้ง พบว่า การสอนครั้งที่ 1 กับบุคคลที่ 1 - 6 ผู้วิจัยต้องใช้ทั้งการกระตุ้นเตือนและการสาธิตด้วยการจับมือทำเป็นส่วนใหญ่ การสอนครั้งที่ 2 กับบุคคลที่ 7 - 12 กรณีศึกษาสามารถตั้งคำถามได้โดยผู้วิจัยยังต้องช่วยกระตุ้นเตือนด้วยการจับมือทำบางขั้นตอน ร่วมกับการกระตุ้นเตือนแตะหลังมือ และการสอนครั้งที่ 3 กรณีศึกษาสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถาม“คุณชื่ออะไร” กับบุคคลที่ 13 - 18 ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในการสอนทั้ง 3 ครั้ง ผู้วิจัยใช้ขั้นตอน ในการสอนซ้ำ ๆ ทำให้กรณีศึกษาเกิดการเรียนรู้และใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถามได้อย่างคงทน โดย Thorndike, E. L. กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดจากการลองผิดลองถูก และเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนต้องอาศัยการฝึกหัดทำซ้ำ ๆ จำนวนหลาย ๆ ครั้ง และอาศัยใช้เวลาในการฝึกฝน การฝึกจำจะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้สำเร็จ (Thorndike, E. L., 1923) จากกฎแห่งการฝึกหัดมีหลักการสำคัญของการฝึกหัดนี้ได้แก่ การฝึกให้กระทำซ้ำสิ่งเดียวกันในสถานการณ์ที่ต่างกัน ระยะเวลาของการฝึกขึ้นอยู่กับความยากง่ายของงาน และสำหรับการฝึกงานทักษะการฝึกติดต่อกันไปโดยไม่หยุดจะมีผลดีกว่าเพราะจะทำให้ความคิดต่อเนื่องกันไป นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเสริมแรงเชิงบวกแบบ Variable Ratio ของ B. F. Skinner กล่าวว่า การเสริมแรงที่ไม่มีการกำหนดของระยะเวลาแต่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างถูกต้องจึงจะเสริมแรง และการใช้กำลังใจ ชมเชยด้วยการปรบมือให้กำลังใจ และการยกนิ้วชมเชยเมื่อกรณีศึกษาทำขั้นตอนการใช้การสื่อสารระบบรวมในการตั้งคำถามได้ถูกต้อง ทำให้กรณีศึกษาเกิดความพึงพอใจในสิ่งที่ได้รับและการตอบสนอง ยิ่งทำให้การเรียนรู้ครั้งนี้มีความหมายยิ่งขึ้นด้วย (อชรา เอ็บสุลสิริ, 2557)

3. ทักษะเฉพาะและ “Mindset” ของครูที่เชื่อว่า “ผู้เรียนหูหนวกตาบอดสามารถพัฒนาได้” จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาทักษะการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ของกรณีศึกษาหูหนวกตาบอดโดยใช้แผนการสอนที่มีขั้นตอนการสอน 3 ขั้นตอนเช่นเดียวกับแผนการสอนนักเรียนทั่วไป คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุปแต่สำหรับกรณีศึกษาต้องมี

แผนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพความพิการและข้อจำกัด และความสามารถ ผู้วิจัยจึงต้องจัดสภาพแวดล้อม ออกแบบแผนการสอนใช้เทคนิคการสอน และสื่อสาร ให้เหมาะสมสำหรับกรณีศึกษาที่มีภาวะหูหนวกตาบอด ซึ่งมี 3 ขั้นตอนเช่นเดียวกัน แต่ในขั้นสอนมีการแบ่งย่อยออกเป็น 6 ขั้น และในขั้นสอนการใช้การสื่อสารระบบรวมแบ่งย่อยเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นสัมผัสอักษรเบรลล์ ขั้นส่งบัตรสื่อสาร ขั้นตั้งคำถาม และขั้นตอบคำถาม เพื่อช่วยต่อการเรียนการสอนทั้งตัวผู้สอน และตัวนักเรียนเอง ทำให้ผลการสอนการใช้การสื่อสารระบบรวมประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นวิธีการสื่อสารกับกรณีศึกษาซึ่งเป็นผู้เรียนหูหนวกตาบอดไม่สามารถใช้การพูดสื่อสารได้เหมือนผู้เรียนทั่วไป หรือใช้ภาษามือเหมือนการสอนผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินได้ แต่ใช้ภาษามือสัมผัส (Tactile Sign Language) ซึ่งมือของผู้เรียนหูหนวกตาบอดนั้น เปรียบเสมือนตาและปากของผู้เรียนหูหนวกตาบอด ดังนั้นผู้วิจัยหรือครูผู้สอนต้องสามารถใช้ภาษามือสัมผัสในการสอนและสื่อสาร สอดคล้องกับ Milies, B. & Riggio, M. ได้กล่าวถึง บุคคลหูหนวกตาบอดไม่สามารถได้ยินหรืออ่านภาษามือของผู้ที่พูดหรือส่งภาษามือในระยะไกลได้ รวมถึงไม่สามารถรับรู้ถึงสถานการณ์ของผู้อื่นที่กำลังทำอะไรอยู่ ไม่สามารถแอบฟัง การสนทนา หรือบังเอิญได้ยิน หรือสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างชัดเจน ความหูหนวกตาบอดได้จำกัดโอกาสต่าง ๆ อย่างรุนแรง ในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ทำให้บุคคลหูหนวกตาบอด ทุกคนไม่ว่าจะมีความสามารถทางการคิดหรือความสามารถทางกายภาพระดับใดก็ตามต้องพึ่งพาผู้อื่นที่จะช่วยในการเข้าถึงตีความ และจัดระเบียบข้อมูลจากโลกรอบตัว (Milies, B. & Riggio, M., 1995) ดังนั้น การปฏิสัมพันธ์กับคนหูหนวกตาบอด ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องระลึกอยู่เสมอว่า “คนอื่นเท่านั้นที่จะช่วยให้คนหูหนวกตาบอดออกมาสู่โลกภายนอกและไม่ถูกแยกให้อยู่ตามลำพังอีกต่อไป” และครูจำเป็นที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับบุคคลหูหนวกตาบอดและโปรแกรม/หลักสูตรที่ใช้สอนให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ถ้าปราศจากสิ่งเหล่านี้การช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพคงเกิดขึ้นได้ยาก

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม “คุณชื่ออะไร” ของกรณีศึกษาหูหนวกตาบอด โดยใช้การสื่อสารระบบรวม กรณีศึกษาสามารถถามคำถาม “คุณชื่ออะไร” ได้ด้วยตนเอง โดยใช้การสื่อสารระบบรวม ผ่านกระบวนการเรียนการสอน เรียนรู้จากตัวแบบ ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด 4 ขั้นตอน ได้แก่ สัมผัส/อ่านอักษรเบรลล์ ส่งบัตร ตั้งคำถามด้วยภาษามือ และตอบคำถาม โดยใช้เทคนิคการสอน 4 เทคนิค ได้แก่ จับมือทำ สาธิตนำแบบมีได้มือ การกระตุ้นเตือน ทางกาย และการเสริมแรง โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการสื่อสารของบุคคลหูหนวกตาบอดในประเทศไทย และต่างประเทศมีไม่มากนัก จึงควรมีการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา ด้านการสื่อสาร รวมถึง การพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ สำหรับบุคคลหูหนวกตาบอดเพิ่มขึ้น 2) ในการสอนวิจัยกับบุคคลหูหนวกตาบอด

ผู้วิจัย ควรเป็นผู้ที่มีความสนใจ มีความอดทน ใจเย็น และใช้เวลาเพื่อการเรียนรู้ของบุคคล หนึ่งคนต่อบุคคล 3) บุคคลหนึ่งคนต่อบุคคลแต่ละคนมีความสามารถและศักยภาพในการสื่อสาร ที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากพื้นฐานการคงเหลือของอวัยวะการรับรู้หรือสัมผัสทั้ง 5 ความรุนแรง ของการสูญเสีย และช่วงเวลาที่เกิดความสูญเสีย ผู้วิจัยต้องศึกษาก่อนที่จะทำการวิจัย 4) ควรให้ความรู้ผู้ปกครองและผู้ใกล้ชิดกับกรณีศึกษา ให้รับทราบผลการวิจัย และได้้นำการฝึก การใช้ การสื่อสารระบบรวมนำไปใช้ต่อในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างผู้ปกครองกับกรณีศึกษาและเป็นการพัฒนาด้านการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และ 5) ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรมีวิจัยการใช้การสื่อสารระบบรวมในการสื่อสารของบุคคล หนึ่งคนต่อบุคคลเรื่องอื่น ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่บ้าน ที่โรงเรียน และหลากหลาย สถานการณ์

เอกสารอ้างอิง

- กุลยา ก่อสุวรรณ และยุติ วิริยางกูร. (2560). การสอนและการช่วยเหลือบุคคลที่มีความบกพร่อง ทางสติปัญญาและเรียนรู้ช้า (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิตนา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิทัศน์ วีระโพธิ์ประสิทธิ์. (2545). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสำหรับนักเรียนที่มี ความบกพร่องทางการได้ยินด้วยวิธีการสื่อสารรวม. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ. (2552). กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคณาธิการทางการศึกษา 2552. ราชกิจจานุเบกษา. 126 (ตอนพิเศษ 80 ง) 47 (8 มิถุนายน 2552).
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2553). ความหมายของ_คำทักทาย_. เรียกใช้เมื่อ 2 สิงหาคม 2565 จาก https://hahahailoveyou.wordpress.com/%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87_%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%97%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%A2_/
- วิวัฒน์ มีสุวรรณ. (2557). การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้. พิษณุโลก: ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสาร การศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อติพงษ์ เพ็ชรเกิด. (2555). วัจนกรรมทักทายของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่. พะเยา: คณะ ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- อชรา เอิบสุลลรี. (2557). จิตวิทยาสำหรับครู (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Aitken, S. et al. (2000). Teaching children who are deafblind. London: David Fulton Publishers.
- Bruce, S. M. (1999). Communication intervention for children who are congenitally deafblind: the influence of an in-service with follow-up approach on teacher thinking and practice. In Doctor of Philosophy. Michigan State University.
- Brum, C. (2016). Literacy supporting communication development for children with congenital deafblindness. In Doctoral dissertation. Boston College University.
- Deasy, K. & Lyddy, F. . (2009). Exploring language and communication in an individual with congenital deafblindness: a case study. In Report to the National Council for Special Education Special Education Research Initiative . The National Council for Special Education Special Education Research Initiative.
- Duquette, J. (2012). Communication between people with deafblindness: how could it be facilitated? Information monitoring summary. Longueuil : Institut Nazareth et Louis-Braille.
- Helen Keller Institute for Deaf and Deafblind. (2020). What is multiple disability with visual Impairment (MDVI). Retrieved May 19, 2020, from http://www.hkidb-mumbai.org/what_is_mdvi.php
- Hersh, M. (2013). Deafblind People, Communication, Independence, and Isolation. National Library of Medicine, 18(4), 446-63.
- Milies, B. & Riggio, M. (1995). Remarkable conversation: a guide to developing meaningful communication with children and young adults who are deafblind. Watertown: MA: Perkins School for the Blind.
- National Center on Deaf-Blindness. (2019). 2019 National Deaf-Blind Child Count Report. Retrieved August 12, 2021, from <https://www.nationaldb.org/products/national-child-count/report-2019/demographics/>
- Octave Speech and Hearing, Bangalore. (2020). Understanding prompting hierarchy. Retrieved May 27, 2020, from <https://avazapp.com/blog/understanding-prompting-hierarchy/>
- Rowland, C. (1994). Communication matrix questions and answer options. Retrieved November 2, 2017, from <http://www.gadoe.org/Curriculum-Instruction-and-Assessment/ Special- Education- Services/ Documents/ Vision/ VI% 20 Consortia%205-8-15/Communication%20Matrix%20Questions.pdf>

- Sense International. (2019). Total communication. Retrieved December 18, 2020, from <https://www.sense.org.uk/get-support/information-and-advice/communication/total-communication/>
- The Northern School for The Blind under patronage of the Queen. (2020). Information system. Retrieved January 24, 2020, from <https://www.cmblind.ac.th/th/information-system>
- The World Federation of the Deafblind. (2018). First global report on deafblindness. Retrieved August 12, 2021, from <https://senseinternational.org.uk/about-deafblindness/first-global-report-deafblindness>
- Thorndike, E. L. (1923). Education a first book. New York: The Macmillan Company.
- Webster, J. (2019). Hand over hand prompting for children with disabilities. Retrieved February 16, 2021, from <https://www.thoughtco.com/hand-over-hand-prompting-3110838>

การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน
นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้โรงเรียนจัดการเรียนรวม*
DEVELOPMENT OF COMPETENCY BASED CURRICULUM IN LEARNING
MANAGEMENT FOR LEARNING DISABILITY STUDENT TEACHERS
OF INCLUSIVE SCHOOL

ยุพิน บุญประเสริฐ

Yupin Boonprasert

วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์

Wilaiporn Rittikoo

มหาวิทยาลัยพะเยา

University of Phayao, Thailand

E-mail: yupin306@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม 2) ศึกษาประสิทธิผลหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้เชี่ยวชาญ และศึกษานิเทศก์ จำนวน 268 คน ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรกลุ่มตัวอย่างคือครูที่ผ่านการพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ ผู้ปกครองและศึกษานิเทศก์ จำนวน 43 คน เครื่องมือคือแบบสอบถามและแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1.) การพัฒนาหลักสูตร 1.1) สภาพปัจจุบัน ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ จิตวิทยาการดูแลนักเรียน การใช้สื่อ เทคนิคการจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผลยังไม่เพียงพอ ความต้องการคือสมรรถนะด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ 1.2) หลักสูตร ประกอบด้วย 1.2.1) เหตุผลและความจำเป็น 1.2.2) วิสัยทัศน์ 1.2.3) จุดมุ่งหมาย 1.2.4) หลักการ 1.2.5) สมรรถนะที่มุ่งเน้น 1.2.6) โครงสร้าง 1.2.7) เนื้อหา 1.2.8) แนวการจัดกิจกรรม 1.2.9) สื่อ และแหล่งเรียนรู้ 1.2.10) การวัดและประเมินผล มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด 2) ประสิทธิผลของหลักสูตร 2.1) ผลการ

* Received 17 October 2022; Revised 26 October 2022; Accepted 28 October 2022

ทดลองใช้ คือคะแนนสอบของครูหลังพัฒนาสูงกว่าก่อนพัฒนา ความเหมาะสมแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และแผนการสอนเฉพาะบุคคล ระดับมากที่สุด ครูมีทักษะการจัดการเรียนรู้และคุณลักษณะระดับมากที่สุด 2.2) ผลการประเมินผลการใช้หลักสูตร ผู้บริหาร ครู วิชาการ ครูที่ผ่านการพัฒนา ผู้ปกครองและศึกษานิเทศก์มีความคิดเห็นระดับมากที่สุดและมีความประทับใจ 4 ประเด็น คือ 1) การดูแลเอาใจใส่ 2) การสื่อสาร 3) การเรียนการสอน และ 4) อื่น ๆ

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร,หลักสูตรฐานสมรรถนะ, สมรรถนะการจัดการเรียนรู้, นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

Abstract

The objectives of this research article were 1) To develop competency based curriculum on learning management of learning disabilities students teachers in inclusive schools 2) To study the effectiveness of competency based curriculum on learning management of learning disabilities students teachers in inclusive schools. Phase 1 to develop curriculum. The sample group by specific selection consisted of school administrators, learning disabilities students teachers, supervisors, and specialists in curriculum quality inspection 268 people. Step 2 : The study of the effectiveness of curriculum. The sample group 43 people consisted of teachers who teach learning disabilities students who were trained ,the school administrators.the school academic teacher, supervisors and parents The tools were questionnaires and assessment forms. Statistics were mean and standard deviation. The results of the study was found that 1) to develop curriculum 1.1) The teachers had inadequate knowledge to manage learning for students with learning disabilities, Psychology of student care, media, learning management techniques and learning assessment methods. The needs of teachers to develop competency in learning management covers 3 areas: knowledge, skills, and characteristics. 1.2) The results of constructing curriculum and verifying curriculum quality.The curriculum comprises 10 elements as follows: 1.2.1) rationale and necessity 1.2.2) vision 1.2.3) objectives 1.2.4) principles 1.2.5) focused competencies 1.2.6) structure 1.2.7) content 1.2.8) activities 1.2.9) media and learning resources and 1.2.10) measure and evaluate. The examination of curriculum quality and course documentation were appropriate at highest level. 2) The effectiveness of

curriculum : 2.1) The results of experiment in using the training curriculum were as follows: teachers' knowledge competency after training was higher than before training. The teachers' performance skill competency after training was at the highest 2.2) The result opinions of school administrators, teachers, parents and supervisors was at the highest level and the parents satisfied in 4 issues : caring, communicate, teaching and other.

Keywords: The Competency-Based Curriculum, Learning Management, Learning Disabilities Students.

บทนำ

การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ รวมทั้งคนพิการให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 โดยมีการจัดการที่เหมาะสมในโรงเรียนและห้องเรียน ยึดหลักปรัชญาของการอยู่ร่วมกัน (Inclusion) จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในโรงเรียนจัดการเรียนรวม คือ สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษซึ่งมีความเฉพาะที่แตกต่างจากครูผู้สอนนักเรียนปกติ สิ่งบ่งชี้ที่สำคัญของการพัฒนาวิชาชีพครูยุคใหม่ คือ ความสามารถในการเชิงสมรรถนะ ซึ่งใช้เป็นฐานในการทำงานทางวิชาชีพ กล่าวได้ว่า สมรรถนะเป็นบุคลิกลักษณะที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างการปฏิบัติงานที่ดีตามเกณฑ์ที่กำหนดและสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานในองค์กร (สุรศักดิ์ ปาเฮ, 2556) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม

การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้โรงเรียนจัดการเรียนรวมที่มีประสิทธิภาพนั้น ได้นำทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ แอนดราโกจี (Andragogy) มาประยุกต์ใช้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้นเนื่องจากวิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก โดยเน้นไปที่การเรียนรู้กระบวนการมากกว่าเนื้อหา ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนเมื่อรู้สึกว่าเนื้อหาเหล่านั้นจำเป็นต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน และแนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) ผู้ใหญ่จะมุ่งเน้นว่าการเรียนรู้นั้นสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ทันที (อาชัญญา รัตนอุบล, 2551); (นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์, 2559) จากงานวิจัยพัฒนาสมรรถนะของครู สะท้อนให้เห็นว่า

หลักสูตรฐานสมรรถนะ ช่วยยกระดับสมรรถนะในด้านต่าง ๆ ของครูให้สูงขึ้นได้ อาทิ เพ็ญศิริ โฉมกายที่พบว่า หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะ ช่วยให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะการคิดแก้ปัญหาหลังเสริมสร้างสมรรถนะครูสูงกว่าก่อนเสริมสร้างสมรรถนะครู (เพ็ญศิริ โฉมกาย, 2562) เช่นเดียวกับ วิไลวรรณ สิทธิ ที่ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์สำหรับครู พบว่า สมรรถนะ ด้านความรู้ ด้านทักษะการปฏิบัติ และด้านเจตคติของครูหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนอบรม และความพึงพอใจของครูต่อการใช้หลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด (วิไลวรรณ สิทธิ, 2560) จากข้อมูลสารสนเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 (ข้อมูลสารสนเทศ 10 พฤศจิกายน 2562) มีนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทั้งสิ้น 2,794 คน พบว่า เป็นนักเรียนที่บกพร่องทางการเรียนรู้จำนวน 2,498 คน คิดเป็นร้อยละ 89.41 ของนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ จะเห็นได้ว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ มีจำนวนมากกว่าร้อยละ 80 ของนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทุกประเภท หากสถานศึกษาไม่ได้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบย่อมส่งผลให้นักเรียนเหล่านี้ไม่สามารถเรียนให้จบตามหลักสูตรได้ เนื่องจากมีปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรค ที่กระทบต่อความสามารถในการเรียนของนักเรียนและทักษะทางสังคม

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นประโยชน์และความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม เพื่อให้ครูสามารถนำความรู้ ทักษะ และมีเจตคติ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวมระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

1.2 เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ก่อนและหลังการพัฒนา

2.2 เพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ระดับประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

ขั้นที่ 2 สร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวมประกอบด้วย

ขั้นที่ 3 ศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

ขั้นที่ 4 ประเมินผลการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร ฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม โดยดำเนินการศึกษา 2 ขั้นตอน ได้แก่

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยขั้นที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 จำนวน 129 คนครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ จำนวน 387 คน ศิษยานิเทศก์ จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 531 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษาจากกลุ่มประชากรจำนวน 129 คน ครูผู้สอน

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โดยมาจากโรงเรียนจัดการเรียนรวมจำนวน 129 คน และศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 261 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ จำนวน 1 ฉบับ จำนวน 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบ Checklist ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การพัฒนาสมรรถนะครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ มีลักษณะปลายเปิดโดยมีขั้นตอน 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นโยบาย จุดเน้น เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถาม 2) ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม 3) กำหนดนิยามศัพท์ 4) ร่างแบบสอบถามครบทุกด้านจำนวน 25 ข้อ ใช้เกณฑ์ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ด้านปัญหาและด้านความต้องการของบุคลากรเป็นแบบสอบถามปลายเปิด 5) นำร่างแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความเหมาะสมครอบคลุม 6) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ประเมินค่า IOC ได้ค่าการตรวจสอบ 0.91 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. สทนากลุ่มกับครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญและมีผลงานด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ จำนวน 7 คน โดยมีเครื่องมือคือประเด็น การสนทนาดังนี้

2.1 สภาพและปัญหาของการจัดการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

2.1.1 สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

2.1.2 สภาพและปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

2.1.3 สภาพและปัญหาด้านอื่น ๆ ของผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอน

2.2 ความต้องการเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ประกอบด้วย

2.2.1 ความต้องการเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรฐานสมรรถนะด้านความรู้

2.2.2 ความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตรฐานสมรรถนะ
ด้านทักษะ

2.2.3 ความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตรฐานสมรรถนะ
ด้านคุณลักษณะ

2.2.4 ความต้องการอื่น ๆ

วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ดำเนินการดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสอบถามสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในพัฒนาหลักสูตร การสนทนากลุ่ม

2. ยกร่างหลักสูตรฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ และจัดทำคู่มือประกอบหลักสูตรฐาน โดยกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร 2) วิสัยทัศน์ 3) จุดมุ่งหมาย 4) หลักการ 5) สมรรถนะที่มุ่งเน้น 6) โครงสร้างหลักสูตร 7) เนื้อหา 8) แนวการจัดกิจกรรม 9) สื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ 10) การวัดและประเมินผล

3. ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร

ขั้นที่ 1 ศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนนักเรียนที่บกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 จำนวน 5 โรงเรียน ๆ ละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน ปีการศึกษา 2563 โดยการเลือกแบบเจาะจง ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ในกลุ่มสาระภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 ขั้นที่ 1 ประกอบด้วย 1.แบบประเมินด้านความรู้ (Knowledge) ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือกจำนวน 30 ข้อ ที่มาจากวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้จากการจัดทำร่างข้อสอบ 50 ข้อ กำหนดเกณฑ์ การประเมินผลการตอบแบบทดสอบ โดยตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดหรือไม่ตอบให้ 0 คะแนน ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 2.แบบประเมินด้านทักษะ (Skills) ประกอบด้วยแบบประเมินคุณภาพแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) และแผนการสอนเฉพาะบุคคล (IIP) โดยมีวิธีการพัฒนา

คือ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนรู้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และแผนการสอนเฉพาะบุคคล 2) กำหนดความสามารถของครูในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และแผนการสอนเฉพาะบุคคล 3) กำหนดองค์ประกอบแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และแผนการสอนเฉพาะบุคคล 3) สร้างแบบประเมินคุณภาพแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และแผนการสอนเฉพาะบุคคล ที่ครอบคลุมองค์ประกอบของแผนโดยกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubric score) 5 ระดับได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตรวจสอบความเหมาะสม โดยผู้เชี่ยวชาญ 3) แบบประเมินการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน โดยศึกษาหลักการแนวคิด กำหนดจุดประสงค์ กำหนดประเด็นการประเมิน กำหนดพฤติกรรม โดยกำหนดเกณฑ์ การประเมิน 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด 4) สร้างแบบประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมตามประเด็นการประเมินและตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ แบบประเมินคุณลักษณะส่วนบุคคลของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้คือศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบโครงสร้างของคำถามที่ได้จากการสังเคราะห์สมรรถนะของครู ได้แก่การพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ มีความรัก เมตตาและเข้าใจคนพิการ และประสานงานความร่วมมือกับผู้ปกครอง บุคคล องค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาพิเศษ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุดมาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และ ตรวจสอบ ความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การประเมินความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละของคะแนน

2. การประเมินแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) และแผนการสอนเฉพาะบุคคล (IIP) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เกณฑ์คุณภาพ (Rubrics) โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

3. การประเมินการจัดการเรียนรู้ ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ วิธีการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ (Rubrics) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนประกอบการประเมิน โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด รวมทั้งใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาสนับสนุนผลการวิเคราะห์ ในเชิงปริมาณ ซึ่งมาจากการนิเทศการปฏิบัติการสอนตามบริบทจริงของครูแต่ละคน โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร

4. การประเมินคุณลักษณะส่วนบุคคลของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ (Rubrics) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนประกอบการประเมิน โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ขั้นที่ 2 ประเมินผลการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาความคิดเห็น ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนจัดการเรียนรวม ที่ครูผ่านการพัฒนา จำนวน 5 คน ครูผู้สอนนักเรียนที่บกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนเรียนรวมที่ผ่านการพัฒนา จำนวน 3 คน จำนวน 5 โรงเรียน รวม 15 คน ศึกษาในเทศก์จำนวน 3 คน ครูวิชาการโรงเรียน จำนวน 5 คน ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ในชั้นเรียนที่ครูผู้สอนผ่านการพัฒนา จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 43 คน ผู้วิจัยได้ติดตามและประเมินผลการทดลองใช้ และเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน ครูวิชาการ ผู้ปกครอง และศึกษานิเทศก์ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเป็นการนำเสนอตารางประกอบคำบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม พบว่า

1.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้พบว่า ครูมีความรู้ความเข้าใจไม่เพียงพอเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ การใช้จิตวิทยาในการดูแลนักเรียน การใช้สื่อ เทคนิคการจัดการเรียนรู้ และวิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้อย่าง ส่วนความต้องการของครูในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ

1.2 สมรรถนะด้านความรู้ ประกอบด้วยหลักจิตวิทยาในการสอน สื่อกับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ การคัดกรองนักเรียน การจัดทำแผน IEP, IIP การส่งต่อนักเรียน การวัดผลประเมินผล/การจบในแต่ละระดับชั้น ประเภทของความพิการ และความสำคัญของเด็กพิเศษ

1.3 สมรรถนะด้านทักษะ ประกอบด้วย ทักษะการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีการเรียนรู้ การผลิตสื่อ กระบวนการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การคัดกรองนักเรียน การจัดทำแผน IEP, IIP การส่งต่อนักเรียน และการวัดผลประเมินผล

1.4 ด้านคุณลักษณะของครู ประกอบด้วย ประสิทธิภาพในการปฏิบัติตนปฏิบัติงาน และการเป็นครูที่ดี และเสริมสร้างเจตคติที่ดีในการจัดการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ปรากฏดังนี้

2.1 หลักสูตรพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม มีองค์ประกอบของหลักสูตร 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร 2) วิสัยทัศน์ 3) จุดมุ่งหมาย 4) หลักการ 5) สมรรถนะที่มุ่งเน้น 6) โครงสร้างของหลักสูตร 7) เนื้อหา 8) แนวการจัดกิจกรรม 9) สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ 10) การวัดและประเมินผล ได้หน่วยการเรียนรู้ 10 หน่วย ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 สมรรถนะด้านความรู้ จำนวน 13 ชั่วโมง ประกอบด้วยเนื้อหา 7 เรื่อง และส่วนที่ 2 สมรรถนะด้านทักษะและคุณลักษณะ จำนวน 306 ชั่วโมง รวม 319 ชั่วโมง

2.2 ผลการตรวจคุณภาพหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม พบว่าผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน มีความเห็นด้านเนื้อหา คือองค์ประกอบของหลักสูตร ด้านสมรรถนะที่มุ่งเน้น ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ และคู่มือการใช้หลักสูตรมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับมากที่สุด ปรากฏผลตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และผลการประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้ของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ (n = 7)

รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ความหมาย	$\bar{X}$	S.D.	แปล ความหมาย
องค์ประกอบของหลักสูตร						
1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร	4.71	0.49	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด
2. วิสัยทัศน์	4.86	0.38	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด
3. จุดมุ่งหมาย	4.57	0.53	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด
4. หลักการ	4.71	0.49	มากที่สุด	4.71	0.49	มากที่สุด
5. สมรรถนะที่มุ่งเน้น	4.86	0.38	มากที่สุด	4.86	0.38	มากที่สุด
6. โครงสร้างของหลักสูตร	4.71	0.49	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด
7. เนื้อหา	4.57	0.53	มากที่สุด	4.71	0.49	มากที่สุด
8. แนวการจัดกิจกรรม	4.86	0.38	มากที่สุด	4.86	0.38	มากที่สุด
9. สื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้	4.57	0.53	มากที่สุด	4.29	0.49	มาก
10. การประเมินผล	4.43	0.53	มาก	4.43	0.53	มาก
เฉลี่ยรวม	4.69	0.47	มากที่สุด	4.61	0.49	มากที่สุด
คู่มือประกอบหลักสูตร						
1. ชื่อหน่วย	4.88	0.35	มากที่สุด	4.71	0.49	มากที่สุด
2. เวลา	4.75	0.46	มากที่สุด	4.75	0.46	มากที่สุด

รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{x}$	S.D.	แปล ความหมาย	$\bar{x}$	S.D.	แปล ความหมาย
3. สาระสำคัญ/ลักษณะ เนื้อหาวิชา	4.57	0.53	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด
4. วัตถุประสงค์	4.63	0.52	มากที่สุด	4.71	0.49	มากที่สุด
5. เนื้อหา	4.75	0.46	มากที่สุด	4.86	0.38	มากที่สุด
6. กิจกรรมการอบรม	4.63	0.52	มากที่สุด	4.57	0.53	มากที่สุด
7. สื่อ	4.75	0.46	มากที่สุด	4.71	0.49	มากที่สุด
8. การประเมินผลและเกณฑ์ การประเมิน	4.50	0.53	มาก	4.50	0.53	มาก
9. ใ้ความรู้	4.63	0.52	มากที่สุด	4.63	0.52	มากที่สุด
10. ใ้งาน	4.43	0.53	มาก	4.43	0.53	มาก
เฉลี่ยรวม	4.65	0.49	มากที่สุด	4.60	0.50	มากที่สุด

จากผลการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวมการประเมินความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โดยใช้แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ปรากฏผลตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการทดสอบเปรียบเทียบคะแนนสอบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ก่อนและหลังการอบรม (n = 15)

ผลการทดสอบ	$\bar{x}$	S.D.
ก่อนอบรม	14.60	3.56
หลังอบรม	28.87	1.85

จากตารางที่ 2 พบว่า การทดสอบก่อน และหลังการอบรมหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม มีคะแนนสอบหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) และแผนการสอนเฉพาะบุคคล (IIP) (n = 15)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ผลการประเมิน
1. องค์กรประกอบแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ครบถ้วนสมบูรณ์	4.50	0.46	มาก
2. กระบวนการจัดทำ IEP ดำเนินงานตามที่กำหนดในประกาศกระทรวงศึกษาธิการ	4.56	0.41	มากที่สุด
3. มีการประเมิน ทบทวน และปรับแผน IEP อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง	4.44	0.49	มาก
4. จัดทำรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนตามแผน (IEP) อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง	4.56	0.41	มากที่สุด
5. มีแผนการสอนเฉพาะบุคคล (IIP)	4.69	0.26	มากที่สุด
6. IIP มีองค์ประกอบตามที่กำหนด	4.38	0.63	มาก
7. มีการกำหนดจุดประสงค์ย่อยที่ต้องการพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ เชิงพฤติกรรมและเป้าหมายระยะยาวที่ระบุไว้ใน IEP	4.44	0.62	มาก
8. มีการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ สิ่งเสริมแรง และวิธีการ/เครื่องมือในการวัดและประเมินผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย	4.31	0.74	มาก
9. มีการบันทึกหลังการสอนทุกครั้ง	4.38	0.74	มาก
เฉลี่ยรวม	4.47	0.48	มากที่สุด

จากตาราง 3 พบว่า ผลการประเมินแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) และแผนการสอนเฉพาะบุคคล (IIP) ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.48)

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 (n = 15)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ผลการประเมิน
1. ทักษะการจัดการเรียนรู้			
1.1 การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.61	0.53	มากที่สุด
1.2 การใช้เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับความถนัดของผู้เรียน	4.60	0.52	มากที่สุด
1.3 การวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง	4.67	0.57	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.63	0.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการประเมินทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.54) และเมื่อพิจารณารายการประเมินรายด้าน พบว่าทุกรายการมีระดับคุณภาพมากที่สุด

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินคุณลักษณะส่วนบุคคลของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม (n = 15)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ผลการประเมิน
2. ด้านคุณลักษณะ			
1. พัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ให้เพียงพอ และมีคุณภาพ	4.73	0.46	มากที่สุด
2. รักความเมตตาและเข้าใจนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้	4.53	0.52	มากที่สุด
3. ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง บุคคล องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพิเศษ	4.60	0.51	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.62	0.50	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการประเมินคุณลักษณะส่วนบุคคลของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 ภาพรวมมี

ผลการประเมินในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณารายการประเมินรายข้อ พบว่าทุกรายการประเมินมีคุณภาพมากที่สุด

4. ผลการประเมินผลการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โดยผู้บริหาร ครูวิชาการ ครูที่ผ่านการอบรม ศึกษานิเทศก์ และผู้ปกครอง

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ที่มีต่อครูที่ผ่านการอบรมหลักสูตร (n = 43)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านความพร้อมและสมรรถนะของครูผู้สอน	4.65	0.48	มากที่สุด
2. ด้านสื่อการเรียนรู้	4.61	0.49	มากที่สุด
3. แหล่งการเรียนรู้	4.67	0.47	มากที่สุด
4. สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน	4.62	0.48	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.63	0.48	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 พบว่า ผลการประเมินผลความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ และผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อครูที่ผ่านการอบรมหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวมโดยทุกรายการประเมินมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ (n = 15)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ผลการประเมิน
1. ครูมีเอกสารแสดงร่องรอยหลักฐานข้อมูลนักเรียนที่ต้องดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ	4.73	0.46	มากที่สุด
2. ครูมีการสังเกตพฤติกรรมและแสดงหลักฐานการคัดกรองนักเรียน	4.53	0.52	มากที่สุด
3. ครูมีการช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเป็นกรณีพิเศษอย่างเร่งด่วน	4.67	0.62	มากที่สุด
4. ครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อ นักเรียน พ่อ แม่ ผู้ปกครองชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง	4.73	0.46	มากที่สุด
5. นักเรียนได้เรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้	4.60	0.63	มากที่สุด
6. ครูแจ้งความความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียน เป็นรายบุคคล และเฉพาะบุคคล	4.53	0.52	มากที่สุด
7. นักเรียนได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพ	4.60	0.63	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.63	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน ที่มีต่อผลการใช้หลักสูตร ภาพรวมมีผลความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.55)

อภิปรายผล

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม พบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหา ขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ ครูผู้สอนต้องการพัฒนาตนเองมากที่สุดในเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการจัดการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุไรรัตน์ แก้วมณี พบว่าปัญหาการจัดการเรียนรวม 4 ด้านคือ 1) ด้านกิจกรรม การเรียนการสอน 2) ด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรวม 3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านงบประมาณ (จุไรรัตน์ แก้วมณี, 2556) และรดา ธรรมพูนพิสัย พบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนรวมในโรงเรียนจัดการเรียนรวม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านนักเรียนด้านเครื่องมือและด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรพัฒนาครูผู้สอนที่สอดคล้องกับสภาพการณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ทั้งนี้การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรมีความสำคัญจำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเป็นการให้ได้ข้อมูลอย่างเพียงพอและสมจริงที่สุดในการสนับสนุน อ้างอิงในการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่ดี อีกทั้งช่วยให้มองเห็นภาพรวมว่า ในการจัดทำหลักสูตรนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง ช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม กำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม (รดา ธรรมพูนพิสัย, 2556) ซึ่ง เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor, J. G. & Alexander, W. M.) กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมซึ่งสนับสนุนโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติ และลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ ความรู้ที่ได้สะสมไว้และความรู้ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องให้นักเรียน (Saylor, J. G. & Alexander, W. M., 1974) ส่วน ทาบ (Taba) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์จะต้องคำนึงถึงสังคมและวัฒนธรรม ผู้เรียนและกระบวนการเรียน ธรรมชาติของความรู้ (Taba, H. , 1962) และ ไทเลอร์ (Tyler) กล่าวถึงสิ่งที่ควรพิจารณาในการสร้างจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนซึ่งได้แก่ ความต้องการของผู้เรียน และความสนใจของผู้เรียน ข้อมูลที่ได้จากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ข้อมูลทางด้านปัญญา และข้อมูลทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ (Tyler, R. W., 1971)

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม ผู้วิจัยนำหัวข้อด้านความต้องการมาจัดทำร่างหลักสูตรพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม 10 หน่วย ประกอบด้วย

- 1) กฎหมายและนโยบายทางการศึกษาพิเศษ
- 2) ความรู้เกี่ยวกับเด็กพิเศษ
- 3) ประเภท 9
- 4) การออกแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดทำแผน IEP/IIP
- 5) จิตวิทยาการศึกษาพิเศษ
- 6) การออกแบบสื่อ เทคโนโลยี
- 7) การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้
- 8) การประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง
- 9) ศึกษาค้นคว้า
- 10) ปฏิบัติการออกแบบออกแบบการจัดการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน และ

และ 10) การประเมินผลและให้ข้อมูลย้อนกลับ และการประเมินคุณภาพของหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวมด้านเนื้อหา โดยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพบว่าองค์ประกอบของหลักสูตร สมรรถนะที่มุ่งเน้น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ และคู่มือการใช้หลักสูตร มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ ซึ่งมีความเที่ยงตรง (IOC) เท่ากับ 1.00 และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรที่ได้มาจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ในโรงเรียน และมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองจากสภาพจริงให้มีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้สูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระยุทธ ก้อนกั้น ที่ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนระดับประถมศึกษา พบว่า สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ของครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย สมรรถนะสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ หลักสูตรฝึกอบรมที่สร้างขึ้น มี 10 องค์ประกอบ (วีระยุทธ ก้อนกั้น, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของสลิลา ภูมิพาณิชย์ การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการออกแบบ การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง สำหรับครูในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมาก (สลิลา ภูมิพาณิชย์, 2560) นอกจากนี้ มานิตย์ นาคเมือง ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะประจำสายงานของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีองค์ประกอบของสมรรถนะประจำสายงานของครูผู้สอน 5 สมรรถนะ คือ 1) สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ 2) สมรรถนะการพัฒนาผู้เรียน 3) สมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน 4) สมรรถนะการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัย 5) สมรรถนะการทำงานร่วมกับชุมชน หลักการพัฒนาสมรรถนะของครูผู้สอน ประกอบด้วย 5 หลักการ คือ 1) หลักการมีส่วนร่วมของผู้รับการพัฒนา 2) หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ 3) หลักการสนองความต้องการของผู้รับการพัฒนา 4) หลักความยืดหยุ่นของกระบวนการและวิธีการพัฒนา 5) หลักการความแตกต่างระหว่างบุคคล (มานิตย์ นาคเมือง, 2552) ดังนั้น สมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนจึงมีความสำคัญ ทำให้ครูปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การสอนของตนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะพบว่า คะแนนสอบหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม ผลการประเมินแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) และแผนการสอนเฉพาะบุคคล (IIP) ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ผลการประเมินทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินคุณลักษณะส่วนบุคคลของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ภาพรวมมีผลการประเมินในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันทนีย์ บางเสน ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูผู้สอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในโรงเรียนจัดการเรียนรวม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า 1) ประสิทธิภาพหลักสูตรอบรม เท่ากับ 82.07/81.17 ซึ่งแสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 2) การประเมินผลสัมฤทธิ์ผู้เข้าอบรม ผลจากการทดสอบปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนทดสอบหลังการอบรมสูงกว่าค่าคะแนนก่อนการอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (วันทนีย์ บางเสน, 2554)

4. ผลการประเมินผลการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวมทุกรายการประเมินมีความเห็นในระดับมากที่สุด และเมื่อสรุปภาพรวมมีผลความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ความคิดเห็นผู้บริหาร ครูวิชาการ ศึกษานิเทศก์ และผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อครูที่ผ่านการอบรมหลักสูตรฐานสมรรถนะทุกรายการประเมินมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลวรรณ สิทธิ ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจของครูต่อการใช้หลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ค่าเฉลี่ย 3.51 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 (วิไลวรรณ สิทธิ, 2560) เช่นเดียวกับ วีระยุทธ ก้อนกัน ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงของครูผู้สอน ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (วีระยุทธ ก้อนกัน, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

หลักสูตรฐานสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โรงเรียนจัดการเรียนรวม จากสภาพปัจจุบัน ปัญหา คือครูขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ ครูผู้สอนต้องการพัฒนาตนเองมากที่สุดในเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการจัดการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล ผลการสร้างและพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพและเหมาะสมเนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวมีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีการอบรม

ให้องค์ความรู้ ฝึกปฏิบัติและเน้นการนำความรู้ ทักษะการจัดการเรียนรู้สู่ชั้นเรียนจึงมีผลการทดลองใช้หลักสูตรกล่าวคือครูที่ผ่านการอบรมมีพัฒนาทั้งองค์ความรู้ ทักษะการจัดการเรียนรู้ และคุณลักษณะเนื่องจากการนิเทศติดตาม และรายงานความก้าวหน้าจากที่นิเทศภายใน และบุคคลภายนอก และนอกจากนั้นยังส่งผลให้ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียน การสอนของครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชนและโรงเรียนอย่างชัดเจน โดยมี ข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ เนื่องจากการใช้หลักสูตรอยู่ในสถานการณ์ แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid 19) การนำหลักสูตรไปใช้ต้องศึกษาขั้นตอนการใช้ หลักสูตรและเนื้อหาในการพัฒนาให้เข้าใจ ควรมีการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จะทำให้การพัฒนาครูผู้สอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ 2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะเพื่อการจัดการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอนใน ประเภทความพิการทางการศึกษาอื่น และมีการวิจัยพัฒนารูปแบบการนิเทศเพื่อการพัฒนา สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน

เอกสารอ้างอิง

- จุไรรัตน์ แก้วมณี. (2556). การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นันทวัฒน์ ภัทรกรนนท์. (2559). ศาสตร์และศิลป์การสอนผู้ใหญ่. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 14(2), 40-53.
- เพ็ญศิริ โฉมกาย. (2562). การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะด้านคุณลักษณะของบัณฑิตนัก ปฏิบัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก. Journal of Education Naresuan University, 21(2), 189-200.
- มานิตย์ นาคเมือง. (2552). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะประจำสายงานของครูผู้สอนใน สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รดา ธรรมพูนพิสัย. (2556). สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำ จัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาพิเศษ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- วันทนี บงเสน. (2554). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูผู้สอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน โรงเรียนจัดการเรียนรวม ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัย ราชภัฏสงขลา.
- วิไลวรรณ สิทธิ. (2560). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการ เรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ สำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

- ประถมศึกษาานครพนม เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วีระยุทธ ก้อนกั้น. (2560). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สลิลนา ภูมิพาณิชย์. (2560). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง สำหรับครูในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21(1), 261-276.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุศักดิ์ ปาเฮ. (2556). ห้องเรียนกลับทาง: ห้องเรียนมิติใหม่ในศตวรรษที่ 21. เรียกใช้เมื่อ 25 ตุลาคม 2562 จาก <http://www.mbuisc.ac.th/phd/academic/flipped%20classroom2.pdf>
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2551). พัฒนาการการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่. ใน สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน ใน รายงานวิจัย. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Saylor, J. G. & Alexander, W. M. (1974). Planning curriculum for school. New York: HoltRinehart and Winston.
- Taba, H. . (1962). Curriculum development: Theory and practice. New York: HarcourtBrace and World, Inc.
- Tyler, R.W. (1971). Basic principles of curriculum and instruction. Chicago: The University of Chicago Press.

ความหลากหลายของศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืช
ในนาข้าวแบบดั้งเดิมและแบบอินทรีย์*
DIVERSITY OF PESTS, NATURAL ENEMIES AND WEEDS
IN TRADITIONAL AND ORGANIC PADDY FIELDS

สมาพร เรืองสังข์

Samaporn Ruangsanka

ชนบพร บุญตะโก

Kanobporn Boontago

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

Walaya Alongkorn Rajabhat University Under the Royal Patronage, Thailand

E-mail: samaporn@vru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบและสำรวจความหลากหลายของชนิดศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืชในนาข้าวแบบดั้งเดิมและแบบอินทรีย์ ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน คือ การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 คน คือ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบผลิตข้าวในแปลงนาตัวอย่าง เกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าว และการสำรวจความหลากหลายของ ศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืชในนาข้าวตัวอย่าง โดยใช้สวิงโฉบจับแมลงจากแปลงนาและการนับแมลงในแปลงนา สถานที่ทดลอง คือ แปลงนาข้าวแบบดั้งเดิมที่มีการใช้สารเคมี ณ ศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดปทุมธานี และแปลงนาข้าวอินทรีย์ ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนการทำนาค้ำยกัน คือ การเพาะกล้าในถาดเพาะด้วยเครื่องจักร การปักดำกล้า การเกี่ยวข้าว การนวดข้าว ด้านการสำรวจพบปริมาณแมลงที่พบและความหลากหลายของชนิดแมลงศัตรูธรรมชาติในนาข้าวอินทรีย์มีมากกว่านาข้าวแบบดั้งเดิม ด้านความหลากหลายของศัตรูพืชที่พบในนาข้าวอินทรีย์ พบเฉพาะหนอนกอ ส่วนนาข้าวดั้งเดิมพบเพลี้ยกระโดดหลังขาว เพลี้ยจักจั่น ปีกลายหยัก เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล หนอนกระทู้คอรวง หนอนห่อใบข้าว และหอยเชอรี่ ด้านความหลากหลายของศัตรูธรรมชาติ พบว่า ศัตรูธรรมชาติที่พบในนาข้าวอินทรีย์ ได้แก่ แมลงปอ แมงมุม ตัวเต่า ตั๊กแตน มวนคุดไข่ ส่วนนาข้าวแบบดั้งเดิมพบ แมลงห้ำ แมลงสิง แมลงปอ ตั๊กแตน และแมงมุม ด้านความหลากหลายของวัชพืช พบว่า นาข้าวอินทรีย์ไม่พบ

* Received 12 October 2022; Revised 24 October 2022; Accepted 27 October 2022

วัชพืช แต่นาข้าวดั้งเดิม พบ กกชนาก กกสามเหลี่ยม หนอนปลาดุก หนอนข้าวนก หนอนไม้กวาด
หนอนแพรก หนอนตีนกา กะเม็ง เทียนนา ผักบอดนา และขาเขียว

คำสำคัญ: ศัตรูพืช, ศัตรูธรรมชาติ, วัชพืช, นาข้าวแบบดั้งเดิม, นาข้าวแบบอินทรีย์

Abstract

The objective of this research article were to compare and survey the diversity of the types of pests, natural enemies and weeds found in traditional and organic paddy fields. It was an exploratory research using mix methods of document study and interview about the process of rice production with two key informants, namely the staff responsible for producing rice in the sample fields and survey of pests and natural enemies and weeds diversities in the paddy field samples by using swing to catch insects from the fields and count insects in the rice fields. They were surveyed in traditional paddy fields, using chemical, at the Rice Research Center, Pathum Thani province and organic paddy fields at Chulachomklao Royal Military Academy (CRMA) Nakhon Nayok province. The results showed that the processes of rice production were similar, in that planting seedlings in planting trays by machine, transplanting, harvesting, and threshing. Regarding insects and natural pest diversities in organic paddy fields, their amounts were higher than in traditional paddy fields. In terms of crop pests diversity, stem borers were found in organic paddy fields while white-backed planthoppers, zigzag leafhoppers, brown planthoppers, rice ear - cutting caterpillars, rice leaffolders and golden apple snails were found in traditional paddy fields. In case of natural enemies diversity, dragonflies, spiders, beetles, grasshoppers, egg-sucking moths were found in organic paddy fields while rice black bugs, stink bugs, dragonflies, grasshoppers and spiders were found in traditional paddy fields. Regarding weeds diversity, weeds were not found in organic paddy fields but small flower umbrella sedge, giant bur rush, barnyard grass, bamboo grasses, bermuda grasses, goose grasses, snake's breads, false daisy, water primroses, goose weeds and pickerel weeds were found in traditional paddy fields

Keywords: Pests, Natural Enemies, Weeds, Traditional Paddy Field, Organic Paddy Field

บทนำ

อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรไทยมานาน แหล่งปลูกข้าวสำคัญในภาคกลางของประเทศไทยได้แก่ จังหวัดปทุมธานี ชัยนาท สิงห์บุรี สำหรับจังหวัดปทุมธานี ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานีระบุว่า จังหวัดปทุมธานีมีพื้นที่ทั้งหมด 953,660 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 334,851.68 ไร่ (35.11% ของพื้นที่ทั้งหมด) เป็นพื้นที่ปลูกข้าว 265,062 ไร่ ผลผลิตข้าวนาปี 246,704.61 ตัน (ผลผลิตเฉลี่ย 788.29 กก./ไร่) สินค้าเด่น ได้แก่ ข้าวหอมปทุมธานีซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 26,480 ไร่ ผลผลิต 19,040 ตัน จังหวัดปทุมธานีมีพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ รวม 308.38 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกข้าว T2 (ปรับเปลี่ยน) 126 ไร่ ได้รับการรับรองมาตรฐานแล้ว 1 ราย เป็นเนื้อที่ 4 ไร่ นอกจากนี้มีการผลิตข้าว GAP Seed จำนวน 643 ราย คิดเป็น 16,065.75 ไร่ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี, 2563) ในขณะที่จังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดนครนายก มีพื้นที่ที่มีลักษณะดินปนทรายและดินเหนียว เหมาะแก่การทำนา สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครนายก ระบุว่า จังหวัดนครนายกมีพื้นที่ทั้งหมด 1,326,250 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 738,772 ไร่ (55.70% ของพื้นที่ทั้งหมด) เป็นพื้นที่นาข้าว จำนวน 515,440 ไร่ (69.76% ของพื้นที่เกษตรกรรม) แบ่งเป็นพื้นที่ผลิตข้าวนาปรัง 104,670 ไร่ (33% ของพื้นที่นาข้าวทั้งหมด) และข้าวนาปี 207,797 ไร่ (67% ของพื้นที่นาข้าวทั้งหมด) ข้อมูลปริมาณสินค้าเกษตรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ข้าว T1 (เตรียมความพร้อม) จำนวน 651.25 ไร่ ข้าว T2 (ปรับเปลี่ยน) จำนวน 108.00 ไร่ ซึ่งโครงการยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตร เป็นภารกิจสำคัญด้านหนึ่งของงบประมาณเพื่อการพัฒนาการเกษตรปี 2563 ของจังหวัดนครนายก (งบ Function) (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครนายก, 2563)

การผลิตข้าวด้วยวิธีการดั้งเดิม คือ การใช้สารเคมีในการผลิตข้าว เช่น ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ สารเคมีปราบศัตรูพืช มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อต้องการให้ได้ผลผลิตข้าวมากที่สุด นำมาสู่การมีรายได้ที่สูง สอดคล้องกับการศึกษาของ ปาริชาติ วิสุทธิสมาจารย์ และภัทรพงษ์ เกริกสกุล ที่มีการศึกษาการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรของเกษตรกรมีรูปแบบการใช้ 2 ประเภทหลัก คือ 1) การใช้สารเคมีเพื่อควบคุมและกำจัดวัชพืชก่อนหว่านข้าว และ 2) การใช้สารเคมีกำจัดแมลงศัตรูพืช เกษตรกรจะฉีดพ่นเมื่อตรวจพบแมลงศัตรูพืชในแปลง (ปาริชาติ วิสุทธิสมาจารย์ และ ภัทรพงษ์ เกริกสกุล, 2553) แต่การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายทางผิวหนัง การหายใจ และการกลืนกิน การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะไปถึงศัตรูเป้าหมายเพียงร้อยละ 0.1 ที่เหลืออีกร้อยละ 99.9 จะปนเปื้อนสู่สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะทางดินและน้ำ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหาร เกิดมลพิษทางดินเพราะสารเคมีตกค้าง และเกิดการชะล้างไหลลงสู่แหล่งน้ำได้ (สุธาสินี อึ้งสูงเนิน, 2558) ส่งผลต่อความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ อาจก่อให้เกิดการดื้อยาของแมลงศัตรูพืช หรือเกิดการระบาดอยู่ในระดับที่ไม่สามารถควบคุมได้

ทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล จากรายงานของ จินตนา ไชยวงศ์ และคณะ พบว่าการใช้สารฆ่าแมลงศัตรูพืชในนาข้าวส่งผลต่อระบบนิเวศที่สำคัญคือ ทำให้ความหลากหลายของศัตรูธรรมชาติในแปลงนานั้นลดลง (จินตนา ไชยวงศ์ และคณะ, 2554)

รัฐบาลกำหนดให้เกษตรกรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ โดยระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 และให้ความสำคัญการทำเกษตรอินทรีย์มาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 ในปัจจุบัน เกษตรกรหันมาปลูกข้าวอินทรีย์ โดยมีการแนะนำให้กับเกษตรกรประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดจากการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอก หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ผู้บริโภคในประเทศไทยเริ่มคำนึงถึงการรักษาสุขภาพ และนิยมซื้ออาหารที่สะอาดปลอดภัยมากขึ้น ดังนั้นผลผลิตทางการเกษตรที่มีการผลิตแบบปลอดภัยไร้สารเคมีตกค้างและการผลิตแบบอินทรีย์ที่ไม่มีการใช้สารเคมีจึงมีราคาสูงกว่าผลผลิตที่มาจากการผลิตด้วยวิธีการดั้งเดิมที่มีการใช้สารเคมีมาส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชปลูก และใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช รวมถึงผลผลิตข้าวอินทรีย์ที่มีราคาสูงกว่าข้าวที่ผลิตแบบดั้งเดิม (ปราโมทย์ ยอดแก้ว, 2560) จึงเป็นเหตุจูงใจให้เกษตรกรในหลายพื้นที่เริ่มทำการผลิตข้าวแบบอินทรีย์มากขึ้น ทั้งนี้ การทำการเกษตรแบบอินทรีย์มีความมุ่งเน้นการสร้างสมดุลของธรรมชาติ การอนุรักษ์แมลงที่เป็นประโยชน์ในนาข้าว เพื่อแก้ไขปัญหาแมลงศัตรูข้าวและศัตรูธรรมชาติในนาข้าว อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีและนครนายกเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ แต่ยังขาดข้อมูลความหลากหลายของแมลงและวัชพืชนาข้าว ด้วยปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะศึกษา เรื่อง ความหลากหลายของศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติในนาข้าวแบบดั้งเดิมและแบบอินทรีย์ เพื่อเปรียบเทียบและสำรวจชนิดของแมลงและวัชพืชนาข้าวที่มีการปลูกแบบดั้งเดิมและแบบอินทรีย์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับการจัดการแมลงและวัชพืชนาข้าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบและสำรวจความหลากหลายของชนิดศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืชนาข้าวแบบดั้งเดิมและแบบอินทรีย์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาเอกสารทฤษฎีภูมิที่เกี่ยวข้องกับศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืชนาข้าว การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบผลิตข้าวในแปลงนาตัวอย่าง จำนวน 2 คน และการสำรวจความหลากหลายของศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติและวัชพืชนาข้าวเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสำรวจศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืชในแปลงนา กำหนดพื้นที่ศึกษา

นาข้าวแบบดั้งเดิม ณ ศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดปทุมธานี และนาข้าวแบบอินทรีย์ ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) จังหวัดนครนายก โดยทำการสำรวจพื้นที่แปลงนาข้าวอินทรีย์จำนวน 8 แปลง ขนาดแปลงนา 0.50 - 1.44 ไร่ และนาข้าวแบบดั้งเดิม จำนวน 7 แปลง ขนาดแปลงนาเฉลี่ยแปลงละ 50 ไร่ ด้วยวิธีการสุ่มธรรมดา (Simple Random Sampling) คือ การใช้สวิงโฉบตามเส้นทแยงมุมของพื้นที่นา ซึ่งข้าวอยู่ในระยะข้าวแตกกอ เก็บตัวอย่างแมลงในภาชนะพลาสติก ทำการวิเคราะห์และจำแนกชนิดแมลงศัตรูข้าว และศัตรูธรรมชาติในห้องปฏิบัติการ โดยเปรียบเทียบลักษณะสัณฐานของศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติและวัชพืชในนาข้าวจากเอกสารและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลแปลงนา นับจำนวนและจำแนกชนิดของแมลงและสัตว์ที่พบในนาข้าว บันทึกผลชนิดแมลงและสัตว์ ความถี่หรือจำนวนแปลงที่ตรวจพบวิเคราะห์สถานภาพการเป็นศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (ความถี่)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ผลการเปรียบเทียบและสำรวจชนิดของศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืช ในนาข้าวแสดงในภาพที่ 1 พบว่า แปลงนาที่ทำการปลูกข้าวด้วยวิธีการดั้งเดิม มีการใช้สารเคมี ทั้งปุ๋ยวิทยาศาสตร์และสารเคมีปราบศัตรูพืช มีลักษณะเป็นพื้นที่โล่ง แบ่งแปลงด้วยคันนาขนาดเล็ก แต่สภาพแวดล้อมแปลงนาอินทรีย์ พบว่า มีการแบ่งพื้นที่คันนาขนาดใหญ่ สำหรับปลูกพืชผักหลายชนิด จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบวัตถุประสงค์ของการปลูกพืชผักบนคันนานั้นเพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น ทั้งด้านการเป็นแหล่งพืชอาหารที่หลากหลาย มีพืชผักสดสะอาดสำหรับบริโภคและจำหน่าย อีกทั้งเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ด้วยการดึงดูดแมลงที่เป็นประโยชน์มาผสมเกสรพืชผัก ซึ่งแมลงเหล่านี้บางชนิดเป็นศัตรูกับแมลงศัตรูข้าว จึงช่วยกำจัดแมลงศัตรูข้าวได้ และกักกันแมลงที่ก่อโทษกับข้าวในแปลงนาได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นวิธีการควบคุมศัตรูข้าวด้วยวิธีทางชีวภาพ ลดการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชได้ ซึ่งจะลดปัญหาสารพิษตกค้างในผลผลิตข้าวและสิ่งแวดล้อม เกิดความปลอดภัยต่อเกษตรกร ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ภาพที่ 1 สภาพแวดล้อม แปลงนาดั้งเดิม (ซ้าย) และแปลงนาอินทรีย์ (ขวา)

เมื่อทำการสำรวจศัตรูข้าวและศัตรูธรรมชาติในแปลงนาทั้ง 2 แห่ง พบว่า นาข้าวทั้ง 2 แห่งมีความหลากหลายและปริมาณของศัตรูข้าวและศัตรูธรรมชาติแตกต่างกัน ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ศัตรูข้าวและศัตรูธรรมชาติที่พบในแปลงนาแบบดั้งเดิม

สถานภาพ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนที่พบ (ตัว)	จำนวนแปลงที่พบ
ศัตรูข้าว					
	เพลี้ยกระโดดหลังขาว	<i>Sogatella furcifera</i>	Delphacidae	10	1
	เพลี้ยจักจั่นปีกลายหยัก	<i>Recilia dorsalis</i>	Cicadellidae	7	1
	เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล	<i>Nilaparvata lugens</i>	Delphacidae	20	3
	หนอนกระทู้คอรวง	<i>Mythimna separate</i>	Noctuidae	9	2
	หนอนทอใบข้าว	<i>Cnaphalocrocis medinalis</i>	Pyalidae	5	1
	หอยเชอรี่	<i>Pomacea canaliculate</i>	Ampullariidae	21	3
ศัตรูธรรมชาติ					
	แมลงหาลำ	<i>Scotinophara coarctata</i>	Pentatomidae	7	2
	แมลงสิง	<i>Leptocoris acuta</i>	Alydidae	17	3
	แมลงปอ	<i>Neurothemis tullia</i> (Drury)	Labelloid	7	2
	ตั๊กแตน	<i>Conocephalus longipennis</i> (de Haan)	Orthoptera	29	3
	แมงมุม	<i>Tetragnatha</i> sp	Tetragnathidae	26	3

ตารางที่ 2 ศัตรูข้าวและศัตรูธรรมชาติที่พบในแปลงนาแบบอินทรีย์

สถานภาพ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	จำนวนที่พบ (ตัว)	จำนวนแปลงที่พบ
ศัตรูข้าว					
	หนอนกอ	Scirpophaga incertulas (Walker)	Pyalidae	2	1
ศัตรูธรรมชาติ					
	แมลงปอ	Neurothemis tullia tullia (Drury)	Libellulidae	59	7
	แมงมุม	Tetragnatha sp	Tetragnathidae	135	8
	ด้วงเต่า	Micraspis discolor (Fabricius)	Coccinellidae	32	7
		Coccinella transversalis Fabricius			
	ตั๊กแตน	Conocephalus longipennis (de Haan)	Orthoptera	23	6
	มวนดุดไข่	Cyrtorhinus lividipennis Reuter	Miridae	20	2

ตัวอย่างศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติที่สำรวจพบในแปลงนา

ภาพที่ 2 ไข่หอยเชอรี่ (ซ้าย) และตั๊กแตนในนาข้าว (ขวา)

สำหรับวัชพืชนาข้าว พบเฉพาะในนาข้าวแบบดั้งเดิม แต่ไม่พบในนาข้าวอินทรีย์ วัชพืชที่พบมี 11 ชนิด จัดอยู่ใน 7 วงศ์ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 วัชพืชในแปลงนาที่เพาะปลูกแบบดั้งเดิม

ชื่อวัชพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์
กกขนาก	<i>Cyperus difformis</i>	Cyperaceae
กกสามเหลี่ยม	<i>Actinoscirpus grossus</i>	Cyperaceae
หนวดปลาดุก	<i>Fimbristylis miliacea</i> (L.) Vahl.	Cyperaceae
หญ้าข้าวนก	<i>Echinochloa crus-galli</i> (L.) T. Beauv.	Poaceae
หญ้าไม้กวาด	<i>Leptochloa chinensis</i> Nees	Poaceae
หญ้าแพรก	<i>Cynodon dactylon</i>	Pinaceae
หญ้าตีนกา	<i>Eleusine indica</i> (L.) Gaertn.	Pinaceae
กะเม็ง	<i>Eclipta prostrata</i> (L.) L.	Asteraceae (Compositae)
เทียนนา	<i>Jussiaea linifolia</i> Vahl	Onagraceae
ผักปอดนา	<i>Sphenoclea zeylanica</i> Gaertn.	Spheboceleaceae
ขาเขียด	<i>Monochoria vaginalis</i> (Burm.f.) Presl.	Alimentaction

ตัวอย่างวัชพืชในนาข้าว

ภาพที่ 3 หญ้าข้าวนก (ซ้าย) เทียนนา (ขวา)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากผลการเปรียบเทียบและสำรวจชนิดของศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติในนาข้าวแบบดั้งเดิมที่มีการใช้สารเคมี ที่พบปริมาณแมลงในนาข้าวอินทรีย์มีมากกว่านาข้าวแบบดั้งเดิม และแมลงที่พบส่วนใหญ่ในนาข้าวอินทรีย์เป็นแมลงศัตรูธรรมชาติของแมลงศัตรูพืช ที่พบมากที่สุดคือแมงมุม เป็นตัวห้ำจับแมลงศัตรูข้าวบางชนิดเป็นอาหาร จะจับกินโดยตรงหรือใช้ใยดักจับ ในนาข้าวมีแมงมุมที่มีประโยชน์คอยช่วยลดปริมาณแมลงศัตรูข้าว เช่นเดียวกับ วีระ นาคผู้ และคณะ ที่พบแมลงมุมในนาข้าวมากที่สุดอยู่ในวงศ์ Oonopidae รองลงมา คือ แมงมุมเขี้ยวยาว (วงศ์ Tetragnathidae) โดยพบมากในช่วงข้าวอายุ 60 วัน แมลงที่พบในปริมาณรองลงมาคือแมลงปอ แมลงปอทุกชนิดเป็นแมลงห้ำ โดยจะมีพฤติกรรมกินแมลง

ศัตรูพืชได้หลายชนิด เช่น เพลี้ยอ่อน เพลี้ยจักจั่น ผีเสื้อหนอนกอข้าว หนอนกระทุ้งและสัตว์เล็กอื่น ๆ สำหรับแมลงที่พบมากเป็นอันดับสาม คือ ตัวเต่า เป็นศัตรูธรรมชาติ โดยเป็นตัวห้ำของตัวอ่อนและตัวเต็มวัยของเพลี้ยกระโดด เพลี้ยจักจั่น ไข่ของหนอนใบข้าวและหนอนกอ หนอนและดักแด้หนอนผีเสื้อกินใบ ควบคุมแมลงศัตรูพืชในนาข้าว กินเหยื่อแบบไม่เจาะจง แต่ถ้ามีเหยื่อหลากหลายชนิดปะปนกัน ตัวเต่าแต่ละชนิดมักแสดงพฤติกรรมความชอบในเหยื่อแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน (วีระ นาคผู้ และคณะ, 2560) โดยตัวเต่ามักมีพฤติกรรมการค้นหาเหยื่อและเลือกกินเฉพาะชนิดเท่านั้น (Harmon, P. J. et al., 2000) นอกจากนี้แปลงนาข้าวอินทรีย์ยังพบแมลงศัตรูธรรมชาติอีกสองชนิดคือ ตั๊กแตนและมวนคุดไข่ พฤติกรรมเป็นตัวห้ำเช่นเดียวกัน แต่พบในปริมาณน้อย การที่นาข้าวอินทรีย์มีความหลากหลายของแมลงศัตรูธรรมชาติ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่โดยรอบแปลงนา คือ มีการปลูกพืชผักและไม้ดอกหลายชนิด ซึ่งเป็นวิธีการล่อแมลงได้เป็นอย่างดี เพราะแมลงจะมาผสมเกสรดอกไม้และพืชผักเหล่านี้ สำหรับแมลงศัตรูข้าวในนาข้าวอินทรีย์พบเพียง 1 ชนิด ได้แก่ หนอนกอ ซึ่งพบเพียง 2 ตัว มีพฤติกรรมทำลายข้าวตั้งแต่ระยะต้นข้าวเล็กจนถึงระยะข้าวออกรวง ปริมาณที่พบน้อยมากจึงไม่ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตข้าวในระดับสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จินตนา ไชยวงศ์ และคณะ ที่ใช้วิธีทางนิเวศวิศวกรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศนาข้าว โดยการปลูกพืชหรือไม้ดอกบริเวณนาข้าว เพื่อเป็นแหล่งอาศัยและแหล่งอาหารให้กับศัตรูธรรมชาติในช่วงก่อนหรือหลังฤดูปลูกข้าว ผลการวิจัยพบว่า แปลงนาข้าวที่มีการจัดนิเวศวิศวกรรมจะมีค่าดัชนีความหลากหลายชนิด (diversity index) ของอาร์โทรพอดมีอัตราเพิ่มขึ้นตามระยะการเจริญเติบโตของข้าว และมีอัตราเพิ่มขึ้นสูงกว่าแปลงเกษตรที่ไม่มีการจัดนิเวศวิศวกรรมบริเวณแปลงนา และพบว่า ลดการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดแมลงซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิต และเกษตรกรยังมีรายได้เพิ่มจากการจำหน่ายผลผลิตที่ได้จากการปลูกพืชร่วมระบบอีกด้วย (จินตนา ไชยวงศ์ และคณะ, 2561)

การสำรวจแมลงและสัตว์ในนาข้าวแบบดั้งเดิม (ใช้สารเคมี) พบแมลงและสัตว์หลากหลายชนิดมากกว่านาข้าวอินทรีย์ และส่วนใหญ่เป็นแมลงศัตรูพืช สำหรับแมลงศัตรูธรรมชาติพบน้อยชนิดกว่านาข้าวอินทรีย์ คือพบ 3 ชนิด ได้แก่ แมงมุม แมลงปอ และตั๊กแตน ปัจจัยที่ทำให้พบศัตรูธรรมชาติน้อยชนิดกว่านาข้าวอินทรีย์อาจเป็นผลมาจากการใช้สารเคมีฆ่าแมลงในนาข้าวแบบดั้งเดิม ส่งผลเสียหายหรือผลกระทบที่มีต่อแมลงศัตรูธรรมชาติเหล่านี้ได้ โดยแมลงศัตรูธรรมชาติที่พบในนาข้าวแบบดั้งเดิมมากที่สุดคือตั๊กแตน สำหรับศัตรูข้าวที่พบมากที่สุด คือ หอยเชอรี่ กัดกินต้นข้าวอ่อนในระยะกล้าจนถึงแตกกอ ซึ่งพบมากช่วงข้าวแตกกอ เพราะมีน้ำขังในแปลงนา สอดคล้องกับการวิจัยของ อานนท์ คงนุ่น และคณะ ที่พบการระบาดของหอยเชอรี่ในระยะกล้าและระยะแตกกอ รูปแบบการจัดการหอยเชอรี่ในนาข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารป้องกันกำจัดหอยเชอรี่ และการเก็บแล้วนำไปทิ้ง (อานนท์ คงนุ่น และคณะ, 2556) ส่วน อานุช ศิริรัฐนิคม และสุตสาคร สิงห์ทอง พบหอยเชอรี่ตลอดช่วงเวลาการทำนา

ตั้งแต่เริ่มหว่านข้าวจนถึงช่วงเวลาที่ยาวนานที่ข้าวตั้งท้อง ซึ่งเป็นช่วงที่มีน้ำขังในพื้นที่ โดยพบทั้งลักษณะที่เป็นไขและเป็นตัวเต็มวัย อย่างไรก็ตามปริมาณการพบยังมีไม่มากนัก จึงจำกัดการนำไปพบทั้งนอกพื้นที่ สำหรับแมลงศัตรูข้าวที่พบในการวิจัยครั้งนี้ในปริมาณรองลงมา คือ เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล (อานูช ศิริรัฐนิคม และสุตสาคร สิงห์ทอง, 2551) ซึ่งสามารถทำให้ต้นข้าวใบเหลืองซีดและต้นข้าวแห้งตาย (ฮอฟเฟอร์เบิร์ก) โดยสามารถถ่ายทอดไวรัสโรคข้าวได้ในทุกระยะการเจริญเติบโตของต้นข้าว เนื่องจากเป็นแมลงชนิดปากเจาะดูด ซึ่งจะดูดกินน้ำเลี้ยงจากท่อน้ำและท่ออาหารของต้นข้าว ทำให้ได้รับธาตุอาหารพืชและไวรัสจะเพิ่มจำนวนภายในอวัยวะภายในของแมลง (ฐานันท์ วัฒนกุล และวิภา ตังคนานนท์, 2560)

สำหรับวัชพืชพบเฉพาะในนาข้าวแบบดั้งเดิมจำนวน 11 ชนิด โดยพบแต่ละชนิดในปริมาณที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจ วัชพืชที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรกได้แก่ ขาเขียด หญ้าข้าวรก และหนวดปลาชุก ตามลำดับ เช่นเดียวกับ ขนสีริน กลิ่นมณี ที่พบการระบาดของศัตรูข้าวในนาชลประทาน 3 จังหวัด คือ พัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช ได้แก่ หญ้าดอกขาว หนวดปลาชุก หญ้าข้าวรก และกกทราย (ขนสีริน กลิ่นมณี, 2557) ส่วน กัญจน์ ศิลป์ประสิทธิ์ และคณะ พบหญ้าดอกขาว ผักปอด และกกขนากในนาข้าว 7 พื้นที่ในตำบลอรัญญิ์เช่นกัน (กัญจน์ ศิลป์ประสิทธิ์ และคณะ, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การเปรียบเทียบและสำรวจชนิดของศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติในนาข้าวแบบดั้งเดิมที่มีการใช้สารเคมี มีปริมาณแมลงที่พบในนาข้าวอินทรีย์มีมากกว่านาข้าวแบบดั้งเดิม และนาข้าวอินทรีย์มีความหลากหลายของแมลงศัตรูธรรมชาติมากกว่าแปลงนาแบบดั้งเดิม โดยนาข้าวที่ปลูกแบบอินทรีย์ พบแมลง 10 ชนิด จัดอยู่ใน 6 วงศ์ ได้แก่ แมลงปอ แมงมุม ตัวเต่า ตั๊กแตน มวนดูดไข่ และหนอนกอ นาข้าวที่ปลูกแบบดั้งเดิมพบแมลง 10 ชนิด และพบหอย 1 ชนิด จัดอยู่ใน 11 วงศ์ มี ได้แก่ เพลี้ยกระโดดหลังขาว เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยจักจั่นปีกลายหยัก แมลงห้ำ แมลงสิง หนอนกระดูกงู หนอนห่อใบข้าว แมงมุม แมลงปอ ตั๊กแตน และหอยเชอรี่ นาข้าวที่ปลูกแบบดั้งเดิมมีวัชพืช 12 ชนิด จัดอยู่ใน 6 วงศ์ ได้แก่ กกขนาก กกสามเหลี่ยม หญ้าข้าวรก หญ้าไม้กวาด หญ้าแพรก หญ้าตีนกา หนวดปลาชุก กะเม็ง เทียนนา ผักปอดนา และขาเขียด โดยพบ ขาเขียดมากที่สุด และพบกะเม็งน้อยที่สุด แต่ไม่พบวัชพืชในนาข้าวที่ปลูกแบบอินทรีย์ ข้อเสนอแนะในการวิจัยคือ ควรสำรวจศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และวัชพืชในแต่ละระยะการเจริญเติบโตของข้าว เพื่อศึกษาความสัมพันธ์สำหรับเป็นแนวทางหาวิธีจัดการอย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- กัญจน์ ศิลป์ประสิทธิ์ และคณะ. (2559). ความสัมพันธ์ของลักษณะทางสัณฐานวิทยาของหญ้าดอกขาว (*Leptochloa chinensis* (L.) Nees และความหลากหลายชนิดของวัชพืชในนาข้าว: กรณีตำบลองครักษ์ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก. แก่นเกษตร, 44(1), 137-146.
- จินตนา ไชยวงศ์ และคณะ. (2554). ผลกระทบของสารป้องกันกำจัดแมลงศัตรูข้าวและน้ำที่มีต่อศัตรูธรรมชาติในระบบนิเวศข้าวชลประทาน. วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร, 42(2) (พิเศษ), 73-76.
- _____. (2561). การใช้วิธีทางนิเวศวิศวกรรมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศนาข้าว. วารสารวิชาการข้าว, 9(2), 114-126.
- ชนสิริน กลิ่นมณี. (2557). การจัดการศัตรูข้าวแบบผสมผสานในนาชลประทานภาคใต้. ใน รายงานวิจัย. กองวิจัยและพัฒนาข้าว. กรมการข้าว.
- ฐานัญญ์ ณ พัทลุง และวิภา ตังคนานนท์. (2560). พฤติกรรมการทำลายข้าวของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลในพื้นที่นาชลประทานภาคกลางของประเทศไทย. Thai Journal of Science and Technology, 6(4), 369-391.
- ปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2560). การพัฒนาการตลาดข้าวอินทรีย์ในสังคมไทย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(พิเศษ), 406-420.
- ปาริชาติ วิสุทธิสมาจารย์ และภัทรพงษ์ เกริกสกุล. (2553). การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชของชาวนา อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก. แก่นเกษตร, 42(3), 375-384.
- วีระ นาคผู้ และคณะ. (2560). วงศ์ของแมลงและแมงมุมในนาข้าว ตำบลทับยายเชียง อำเภอพหลามพริมา จังหวัดพิษณุโลก. ใน รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการ การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 17. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครนายก. (2563). ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดนครนายก. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤษภาคม 2564 จาก <https://www.opsmoac.go.th/nakhonnayok-dwl-files-421291791884>
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี. (2563). ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดปทุมธานี. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤษภาคม 2564 จาก <https://www.opsmoac.go.th/pathumthani-dwl-files-421691791843>
- สุธาสิณี อั้งสูงเนิน. (2558). ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 9(1), 50-63.

อานนท์ คงนุ่น และคณะ. (2556). ศึกษารูปแบบการจัดการหอยเชอร์รี่ในนาข้าวของเกษตรกร จังหวัดพัทลุง. เรียกใช้เมื่อ 27 สิงหาคม 2562 จาก <http://61.19.248.246/~doae/files/files/news/pomacea.pdf>

อานุช ศิริรัฐนิคม และสุดสาคร สิงห์ทอง. (2551). การศึกษารูปแบบการจัดการหอยเชอร์รี่ในนาข้าวบริเวณอำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

Harmon, P. J. et al. (2000). *Coleomegilla maculate* (Coleoptera: Coccinellidae) predation on pea aphids promoted by proximity to dandelions. *Oecologia*, 125(4), 543-548.

การปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3)*
THE SETTING PRESENTED IN TRAI BHUM BELIEFS IN THE EARLY
RATTANAKOSIN POETIC TALES LITERATURE (KING RAMA I – III)

ศริญญา ขวัญทอง
Sarinya Khwanthong
มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University, Thailand
E-mail: sarinya@buu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1- 3) จำนวน 20 เรื่อง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยผู้วิจัยได้รวบรวมฉากในคติไตรภูมิจากวรรณคดีเรื่องไตรภูมิโลกวินิฉยยกถาเพื่อกำหนดขอบเขตของฉากในคติไตรภูมิ จากนั้นจึงวิเคราะห์การปรากฏของฉากในคติไตรภูมิที่พบในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) แล้วนำเสนอผลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า นิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) มีการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิ จำนวน 10 ฉาก ได้แก่ 1) ฉากแดนนรก พบ 7 เรื่อง 2) ฉากแดนอสุรกาย พบ 4 เรื่อง 3) ฉากแดนมนุษย์ พบ 7 เรื่อง 4) ฉากแดนสวรรค์ พบ 18 เรื่อง 5) ฉากแดนพรหม พบ 4 เรื่อง 6) ฉากแดนนิพพาน พบ 5 เรื่อง 7) ฉากแดนหิมพานต์ พบ 14 เรื่อง 8) ฉากแดนเขาพระสุเมรุและเขาสัตบริภัณฑ์ พบ 16 เรื่อง 9) ฉากแดนแม่น้ำสีทันดรและมหาสมุทร พบ 6 เรื่อง และ 10) ฉากแดนฉิมพลี พบ 2 เรื่อง ฉากในคติไตรภูมิที่ปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จะปรากฏอยู่ในตอนต่าง ๆ หลายตอน ในแต่ละตอนมักมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่มีเนื้อหากล่าวถึงเฉพาะชื่อของสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ในฉากโดยไม่พรรณนารายละเอียดหรือเนื้อหาพรรณนารายละเอียดเพียงเล็กน้อย การปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นขนบนิยมทางวรรณศิลป์ และการสืบสานความคิดความเชื่อเรื่องคติไตรภูมิให้ดำรงอยู่อย่างแน่นแฟ้นในสังคมไทย

คำสำคัญ: ฉาก, คติไตรภูมิ, นิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วรรณคดี

Abstract

The objective of this research article were to examine the setting presented in Trai Bhum Beliefs in the Early Rattanakosin Poetic Tales Literature (King Rama I - III) for 20 poetic tales. This research is document research that collect the setting presented in Traibhumi Katha and Traibhumi Lokavinicchayakatha to define as the scope of setting in Trai Bhum Beliefs for this study. Consequently, the setting presented in Trai Bhum Beliefs in the Early Rattanakosin Poetic Tales Literature (King Rama I - III) were analyzed which is presented through descriptive analysis paradigm. The results found that there were 10 settings derived from the concept of Trai Bhum Beliefs were found in the Early Rattanakosin Poetic Tales Literature. Those settings were 1) setting of hell realm (found in 7 tales), 2) setting of demon realm (found in 4 tales), 3) setting of human realm (found in 7 tales), 4) setting of heaven realm (found in 18 tales), 5) setting of Brahma realm (found in 4 tales), 6) setting of Nirvana (found in 5 tales), 7) setting of Himavanta (found in 14 tales), 8) setting of Mount Meru and Mount Sattaboribhan (found in 16 tales), 9) setting of River Sritandorn and the ocean (found in 6 tales), and 10) setting of Chimpali (found in 2 tales). These settings were scattered in different parts of the tales and the content of these parts was rather similar. Mostly, only names of the places and things were mentioned in the settings without describing details or describes in little detail. The presented of settings from the concept of Trai Bhum Beliefs revealed the literary convention and the continuation of the belief in Trai Bhum Beliefs to remain firmly in Thai society.

Keywords: Setting, Trai Bhum Belief, Poetic tales of the early of Rattanakosin Era, Literature

บทนำ

คติไตรภูมิเป็นเรื่องการอุบัติและการสิ้นสุดของสรรพชีวิต โลก และจักรวาลที่อยู่ในสามภพภูมิ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ และการหาทางหลุดพ้นจากภพภูมิทั้งสาม คตินี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความคิดความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ การเวียนว่ายตายเกิดในแดนสาม และการแสวงหาหนทางหลุดพ้น ซึ่งคือการเข้าถึงนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คติไตรภูมิมีมาตั้งแต่โบราณกาล ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามากมาย และส่งอิทธิพลต่อศาสตร์และศิลป์หลากหลายแขนง ซึ่งรวมทั้งวรรณคดีไทยด้วย

ตามประวัติวรรณคดี กล่าวไว้ว่า ในสมัยอาณาจักรสุโขทัย ปี พ.ศ.1888 พระมหาธรรมราชาที่ 1 ได้ทรงศึกษาค้นคว้าเรื่องไตรภูมิจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์ต่าง ๆ จำนวนมากกว่า 30 คัมภีร์ แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องไตรภูมิภพหรือที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันในชื่อ ไตรภูมิพระร่วง (พระมหาธรรมราชาที่ 1 ลิไทย, 2555) อย่างไรก็ตาม ต้นฉบับของไตรภูมิภพ คงไม่แพร่หลายและต้นฉบับคงสูญหายไปชั่วเวลาหนึ่ง (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2543) จึงอาจเป็นเหตุให้ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียบเรียงไตรภูมิขึ้นใหม่ มี 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นส่วนที่ พระราชาคณะและราชบัณฑิตได้ศึกษาค้นคว้าคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้วเรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2326 แต่ต่อมาพระองค์ได้ทรงตรวจสอบไตรภูมิฉบับนี้แล้วเห็นว่าถ้อยคำสำนวนยังไม่ แนบเนียนเสมอกัน ตลอดจนเนื้อหายังมีที่คลาดเคลื่อนอยู่ จึงมีพระราชโองการให้พระยาธรรม ปริชา (แก้ว) เรียบเรียงขึ้นใหม่เป็นส่วนที่ 2 สำเร็จในปี พ.ศ. 2345 เรียกชื่อว่าไตรภูมิโลก วิณฉัย หรือไตรภูมิโลกวิณฉัยกถา ฉบับที่ 2 หรือไตรภูมิฉบับหลวง (พระยาธรรมปริชา (แก้ว), 2520) จากประวัติวรรณคดีข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า วรรณคดีพระพุทธศาสนาเรื่องไตรภูมิภพหรือ ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหาธรรมราชาที่ 1 พญาลิไทย และไตรภูมิโลกวิณฉัยกถา นิพนธ์โดยพระธรรมปริชา (แก้ว) เป็นวรรณคดีที่เป็นแหล่งรวมคติไตรภูมิซึ่งแต่ง เป็นภาษาไทย และเป็นฉบับหลวง

อนึ่ง เป็นที่สังเกตว่า ในวรรณคดีไทยแต่โบราณกาล กวีได้นำมาจากคติไตรภูมิ อาทิ ฉากนรก สวรรค์ เขาพระสุเมรุ เขาสิบบริภันท์ ทวีปทั้งสี่ ป่าหิมพานต์ เป็นต้น มาสร้างสรรค์ หรืออ้างอิงในวรรณคดีอยู่อย่างต่อเนื่อง ในวรรณคดีไทยหลากหลายประเภท ผู้วิจัยเห็นว่า นิทานร้อยกรองเป็นวรรณคดีประเภทหนึ่งที่เอื้อให้ผู้แต่งสามารถนำฉากในคติไตรภูมิมา สร้างสรรค์ตามจินตนาการของตน และพบการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิอยู่พอควร ทั้งนี้ เพราะนิทานเป็นเรื่องแต่งซึ่งประกอบด้วยเนื้อเรื่อง แก่นเรื่อง การดำเนินเรื่อง ตัวละคร ฉาก และกลวิธีการใช้ภาษา ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้กวีจะสร้างสรรค์ขึ้นโดยมุ่งเน้นอารมณ์ สะเทือนใจและจินตนาการเป็นสำคัญ และกวีไทยแต่โบราณนิยมแต่งวรรณคดีเป็นร้อยกรอง มากกว่าร้อยแก้ว (สุกัญญา สุจนายา, 2557) โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งมีการ สร้างสรรค์นิทานร้อยกรองอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาฉากในคติไตรภูมิที่ปรากฏใน นิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) ว่าฉากใดในคติไตรภูมิที่มัก ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยดังกล่าว และปรากฏเนื้อหาอยู่ในตอนใด โดยกำหนดขอบเขตของ ฉากเฉพาะฉากที่เป็นสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานที่นั้น กำหนดเนื้อหาของฉากในคติไตร ภูมิจากวรรณคดีเรื่องไตรภูมิภพและไตรภูมิโลกวิณฉัยกถา และกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ของนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากนิทานสมัยดังกล่าวที่มีการตีพิมพ์และ รู้จักแพร่หลายจำนวน 20 เรื่อง ทั้งนี้ ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน ผู้วิจัยจึง

สนใจศึกษาประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เห็นคุณค่าและความสัมพันธ์ของฉากในคติไตรภูมิที่มีต่อวรรณคดีไทย ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณคดีไทยให้เป็นที่รู้จักต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. สืบค้นและรวบรวมเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับฉาก วรรณคดีเรื่องไตรภูมิและไตรภูมิโลกวิจรณกถา คติไตรภูมิ และนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

2. กำหนดขอบเขตในการวิจัย โดยกำหนดขอบเขตของฉากเฉพาะฉากที่เป็นสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานที่นั้น กำหนดขอบเขตของฉากในคติไตรภูมิจากฉากที่พบในวรรณคดีเรื่องไตรภูมิและไตรภูมิโลกวิจรณกถา และกำหนดขอบเขตของวรรณคดีประเภทนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จากวรรณคดีสมัยดังกล่าวที่มีการตีพิมพ์และรู้จักแพร่หลายจำนวน 20 เรื่อง ได้แก่ 1) กากีคำกลอน 2) สมบัติอมรินทร์คำกลอน 3) ลิลิตศรีวิชัยชาดก 4) อิเหนา (พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2) 5) สังข์ทอง 6) คาวี 7) ไชยเชษฐ 8) ไกรทอง 9) มณีพิชัย 10) สังข์ศิลป์ชัย 11) ขุนช้างขุนแผน 12) โคบุตร 13) พระอภัยมณี 14) กาพย์พระไชยสุริยา 15) สิงห์ไกรภพ 16) ลักษณะวงศ์ 17) จันทโครบ 18) มหาเวสสันดรชาดก 19) สรรพสิทธิ์คำฉันท์ และ 20) สมุทรโฆษคำฉันท์ (ตอนปลาย)

3. วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องไตรภูมิและไตรภูมิโลกวิจรณกถาว่าปรากฏฉากใดบ้าง เพื่อกำหนดฉากในคติไตรภูมิ จากนั้นจึงวิเคราะห์การปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) ว่าในนิทานร้อยกรองสมัยดังกล่าวปรากฏฉากในคติไตรภูมิฉากใดบ้าง และฉากดังกล่าวปรากฏอยู่ในตอนใด

4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) พบว่า นิทานร้อยกรองสมัยดังกล่าวปรากฏฉากในคติไตรภูมิจำนวน 10 ฉาก ได้แก่ 1) ฉากแดนนรก 2) ฉากแดนอสุรกาย 3) ฉากแดนมนุษย์ 4) ฉากแดนสวรรค์ 5) ฉากแดนพรหม 6) ฉากแดนนิพพาน 7) ฉากแดนหิมพานต์ 8) ฉากแดนภูเขาพระสุเมรุและ

สัตบริกัณฑ์ 9) ฉากแดนแม่น้ำสีทันดรและมหาสมุทร และ 10) ฉากแดนนิมพลี โดยมีรายละเอียดการปรากฏในตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ฉากแดนนรก คติไตรภูมิกล่าวถึงนรกว่าตั้งอยู่ใต้แผ่นดินมนุษย์ซึ่งอยู่ในชมพูทวีป และมีนรกชุมพีเศษซึ่งอยู่ระหว่างกำแพงจักรวาล นรกเป็นดินแดนที่มีแต่ความทุกข์เวทนา เป็นที่อยู่ของสัตว์นรกที่เคยกระทำความบาป มีทั้งนรกชุมใหญ่และชุมเล็กชumn้อยมากมายหลายร้อยชุม เช่น อเวจีนรก โลกัณตนรก โลหกุมภันรก โลหสิมพลันรก เป็นต้น แต่ละชุมมีสภาพที่ทุกข์ทรมานแตกต่างกันไป ฉากแดนนรกปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จำนวน 7 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 4 ตอน ดังนี้

1.1 ตอนกล่าวถึงผลของการทำชั่วว่าถ้าทำชั่วจะตกนรก เช่น เรื่องพระอภัยมณี เมื่อนางผีเสื้อสมุทรติดตามพระอภัยมณีที่หนีมายังเกาะแก้วพิสดาร นางผีเสื้อสมุทรด่าทอนางเงือกแล้วลามไปด่าพระฤๅษีว่าพูดปดคดโกงไม่อยู่ในศีล พระฤๅษีจึงสั่งสอนนางผีเสื้อสมุทรว่า การกระทำของนางจะทำให้นางตกนรก ดังคำประพันธ์ที่ว่า “เพราะหวงผิวมัวเมาเฝ้าตะไกรงวากูโกงมึงก็ตกนรกเอง” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ข)

1.2 ตอนให้คำสัตย์สาบานว่า หากไม่รักษาคำสัตย์ขอให้ตกนรก เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อพลายงามแอบเข้าห้องศรีมาลาได้ให้คำสัตย์สาบานกับนางว่าถ้าทิ้งขว้างไม่เลี้ยงดูในภายหลังขอให้ตายตกนรกโลกันต์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ถ้าพินี้ทิ้งขว้างร้างหย่า ไม่เลี้ยงเจ้าศรีมาลาไปวันหลัง ขอให้มือันเป็นเห็นจริงจั่ง ลงนรกตกกระทิงถึงโลกันต์” (กรมศิลปากร, 2546ค)

1.3 ตอนกล่าวยั่วล้อว่านรกไม่น่ากลัวหรือไม่มีจริง เช่น เรื่องลักษณวงศ์ เมื่อวิชาธรลักตัวนางเกษรชยาของพระลักษณวงศ์ นางเกษรอ้อนวอนโดยกล่าวถึงผลการกระทำของวิชาธรว่จะทำให้ตกนรก แต่วิชาธตอบยั่วล้อนางว่าถ้าผู้อื่นลักเมียใครมาเช่นนี้ต้องถูกยมพระบาลลงทัณฑ์ในนรกแน่นอนยกเว้นตนที่มีแต่ความสุขสำราญเพราะเป็นสหายกับยมพระบาล ดังคำประพันธ์ที่ว่า “แม่นเมียเขาใครคบมาแนบอก ลงนรกเหมือนอย่างน้องสนองสาร เว้นแต่พี่ถึงจะทำก็สำราญ ด้วยยมพระบาลกับพี่เป็นเกลอกัน” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

1.4 ตอนพรรณนาความทุกข์ว่าชีวิตทุกข์ยากเหมือนอยู่ในนรก เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อพลายงามมาเยี่ยมขุนแผนผู้เป็นบิดาที่ติดคุกแล้วขอยุ่ปรนนิบัติ แต่ขุนแผนห้ามไว้ด้วยเหตุผลว่าคูมีแต่ความทุกข์ยากเหมือนตกนรกทั้งเป็น ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ขุนแผนว่าจะอยู่ดูไม่ได้ ในคุกใหญ่ยากแค้นมันแสนเข็ญ เหมือนกับนรกตกทั้งเป็น มิได้เว้นโทษทัณฑ์สักวันเลย” (กรมศิลปากร, 2546ข)

2. ฉากแดนอสุรกาย คติไตรภูมิกล่าวว่าอสุรกายมี 2 จำพวก คือ กาลกัญชาอสุรกาย กับทิพยอสุรกาย เมืองของทิพยอสุรกาย เรียกว่า อสุรพิภพ ตั้งอยู่ที่เขาตริภุญชัยซึ่งอยู่ใต้เขาพระสุเมรุ เป็นดินแดนที่งดงามมากคล้ายคลึงกับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ของพระอินทร์และ

มีต้นไม้ประจำดินแดนคือต้นแคฝอย ฉากแดนอสุรกายปรากฏในนิทานร้อยกรองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จำนวน 4 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 2 ตอน ดังนี้

2.1 ตอนชมเมืองของพระยาทิพยอสุรหรือเมืองพระยาัยักษ์ เช่น เรื่องลักษณะวงศ์ เมื่อโหรทำนายชะตาพระยาัยักษ์วิรุณมาว่าถึงชาติ พระยาัยักษ์คร่ำครวญอาลัยเมืองทำให้เห็นได้ว่าเมืองอสุรมีปราสาทราชวังประดับด้วยทองและอัญมณีชนิดต่าง ๆ งดงามมาก มีบัลลังก์ที่นั่งสบาย มีห้องพระโรงซึ่งครึกครื้นด้วยเหล่าสาวงามและเหล่าอำมาตย์มารมากมาย และมีเสียงดนตรีบรรเลงไพเราะราวเมืองสวรรค์ เป็นต้น (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

2.2 ตอนกล่าวถึงสถานที่ในแดนอสุรกายว่าเป็นสถานที่ในเรื่อง เช่น เรื่องสมบัติอมรินทร์คำกลอน กล่าวถึงนางสุชาดาซึ่งเป็นชายาองค์หนึ่งของพระอินทร์ว่าอยู่ในเมืองอสุรกายของท้าวเนวาสีกาสูร (เวปจิตราสูร) พระอินทร์จึงจะไปรับนางกลับสวรรค์ดาวดึงส์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “จึงส่งดวงเนตรทิพลงหยิบเหตุนั้น เห็นประเวศอยู่ในภพอสุร จะสำราญยังพิมานไฟพวยพุ่งจะพูนสวัสดิ์ในวิไลยอันต์” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

3. ฉากแดนมนุษย์ คติไตรภูมิกล่าวว่าแดนมนุษย์อยู่ในจักรวาล จักรวาลมีมากมายหาที่สุดไม่ได้ แต่พระพุทธเจ้าจะบังเกิดในจักรวาลที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้ซึ่งเรียกว่ามณฑลจักรวาล ในจักรวาลประกอบด้วยโลก โลกของเรามีสี่ทวีป แต่ละทวีปเป็นเกาะตั้งอยู่สี่ทิศของเขาพระสุเมรุ ทิศใต้ชื่อว่าชมพูทวีปเป็นที่อยู่ของมนุษย์เรานี้ ที่อยู่ของมนุษย์ในชมพูทวีปแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ มัชฌิมประเทศซึ่งเป็นใจกลางทวีป และปัจฉิมประเทศซึ่งเป็นปริมณฑลโดยรอบ มัชฌิมประเทศนั้นเป็นดินแดนพิเศษเพราะผู้มีบุญอาทิพระพุทธเจ้าและพระยาจักรพรรดิราชจะเกิดในดินแดนนี้เท่านั้น เขตมัชฌิมประเทศจะประกอบด้วยเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งเรียกว่าโสฬสนครและโสฬสมหาชนบทอีกหลายเมือง ฉากแดนมนุษย์ที่ปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) ได้แก่ ทวีปทั้งสี่ โดยเฉพาะชมพูทวีป มัชฌิมประเทศและชื่อเมืองบางเมืองในโสฬสนครและโสฬสมหาชนบท พบจำนวน 7 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 2 ตอน ดังนี้

3.1 ตอนชมทวีป เช่น เรื่องโคบุตร เมื่อพระโคบุตรพาพระอรุณเหาะชมจักรวาล เมื่อผ่านชมพูทวีปก็กล่าวชมว่าเหมือนดอกจอกน้อยลอยอยู่กลางน้ำ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “เป็นเกาะน้อยนครคางคกรอบ เกิดประกอบในทวีปชมพูศรี เหมือนจอกน้อยลอยอยู่กลางวาริ พระหัตถ์ชี้ชวนน้องให้ชมชล” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

3.2 ตอนกล่าวถึงสถานที่ในแดนมนุษย์ว่าเป็นสถานที่ในเรื่อง เช่น เรื่องลิลิตศรีวิชัยชาดก พระศรีวิชัยส่งคนไปตามหาหญิงงามทั่วมัชฌิมประเทศและทุกคนโสฬสก็ไม่พบ แต่เมื่อพระองค์ทราบข่าวความงามของนางศรีไวยกาจึงชมโฉมนางว่าทว่ามณฑลทวีปไม่พบหญิงใดงามเท่านางได้เลย ดังคำประพันธ์ที่ว่า “สุระเสนารับแล้วลา บินถาปถาอำพร เทียวทุกคนโสฬส ...สักนางหนึ่งพบได้ เปรศพร้อมลักษณะ” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

4. ฉากแดนสวรรค์ คติไตรภูมิกล่าวถึงสวรรค์ว่าเป็นดินแดนแห่งความสุขสนุกสนานและนันทรมย์ เป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดานางฟ้าผู้ได้สั่งสมบุญบารมีมาแต่อดีตและยังเกี่ยวข้องกับกิเลสความรักความใคร่ สวรรค์อยู่สูงขึ้นไปจากดินแดนมนุษย์มีทั้งหมด 6 ชั้น ได้แก่ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี แต่ละชั้นมีสถานที่และสิ่งทิพย์ยิ่งชั้นสูงก็ยิ่งมีความสุขความรื่นรมย์ยิ่งขึ้นไป ฉากแดนสวรรค์ปรากฏในนิทานร้อยกรองไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) มากกว่าฉากดินแดนอื่น สวรรค์ชั้นที่พบมากที่สุดคือดาวดึงส์ โดยมักกล่าวถึงเมืองและสิ่งทิพย์ต่าง ๆ ที่อยู่บนสวรรค์ชั้นนี้ อาทิ นครสุทัศน์ ปราสาทไพชยนต์ โรงเทวสภา ท้องพระลาน ราชอาสน์บัณขุกัมพล ราชรถเวษยันต์ พระเจดีย์จุฬามณี ดอกมณฑา ปาริชาติ สวนนันทวัน สวนผารุสกัน สวนจิตลดา และสวนมิสสกัน พบจำนวน 18 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 7 ตอน ดังนี้

4.1 ตอนชมเมืองสวรรค์หรือเมืองมนุษย์ว่างดงามราวเมืองสวรรค์ เช่น เรื่องสมบัติอมรินทร์คำกลอน มีการพรรณนาชมเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และสิ่งทิพย์ต่าง ๆ ไว้อย่างละเอียดละออและสร้างจินตภาพยิ่ง อาทิ เมืองสุทัศน์ตั้งอยู่บนเขาพระสุเมรุมีขนาดใหญ่โตกว้างและยาวราวหมื่นโยชน์ มีปราสาทเจ็ดชั้นชื่อว่าไพชยนต์ มีกำแพงแก้วเจ็ดชั้นและต้นตาลทองเรียงรายยามลมพัดเสียงดังดนตรี มีโรงเทวสภาซึ่งประดับด้วยแก้วเจดีย์เจียรไนเป็นลวดลายงดงาม มีพระลานที่ลาดด้วยศิลาเรียบใสราวสายน้ำ มีพระจุฬามณีซึ่งประดิษฐานพระเขี้ยวแก้วของพระพุทธองค์ มีต้นไม้ประจำเมืองชื่อว่าต้นปาริชาติสูงราวร้อยโยชน์ออกดอกงามส่งกลิ่นหอมฟุ้ง มีบัลลังก์บัณขุกัมพล และมีอุทยานอยู่สี่ทิศ ได้แก่ สวนนันทวันซึ่งมีไม้หอมนานาพรรณ โดยเฉพาะดอกมณฑา สวนจิตลดา และสวนปารุสกัน มีไม้งามดอกหอมผลอ้อย ลมพัดเย็นสบาย มีเสียงดนตรีไพเราะเป็นที่รื่นรมย์ยิ่ง เป็นต้น (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

4.2 ตอนกล่าวถึงสถานที่ในแดนสวรรค์ว่าเป็นสถานที่ในเรื่อง เช่น เรื่องอิเหนา ได้กล่าวถึงสวรรค์ว่าเป็นที่อยู่ขององค์อสูรแดหว่าผู้เป็นพระอัยกาของอิเหนา ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง ดังคำประพันธ์ที่ว่า “มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อสูรแดหว่า ซึ่งเป็นบรมอัยกา สถิตยั้งชั้นฟ้าสุราลัย” (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546)

4.3 ตอนกล่าวถึงผลของการทำดีว่าถ้าทำดีจะได้ขึ้นสวรรค์ เช่น เรื่องพระอภัยมณี พระอภัยมณีสอนนางผีเสื้อสมุทรว่าอย่าฆ่าสัตว์ตัดชีวิตและจงตั้งจิตอธิษฐานเพื่อผลบุญจะส่งให้ได้ไปสวรรค์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “อย่าฆ่าสัตว์ตัดชีวิตพิษฐาน หมายวิมานเมืองแมนแดนสวรรค์” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ข)

4.4 ตอนกล่าวถึงที่จุติและที่ไปเมื่อสิ้นชีวิตว่ามาจากสวรรค์และตายไปสวรรค์ เช่น เรื่องสังข์ทองพระสังข์เป็นเทวบุตรบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จุติจากสวรรค์ไปเกิดยังโลกมนุษย์ (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2529ค) หรือเรื่องไชยเชษฐ พระไชยเชษฐ์ให้พระโอรสไปบอกนางสุริยาผู้เป็นชายาว่าหากนางไม่ยอมคืนดีด้วยจะลาตายไปอยู่เมืองสวรรค์

ดังคำประพันธ์ที่ว่า “จงบอกแม่ว่าพ่อนี้ขอลา ตายไปคอยทำอยู่เมืองสวรรค (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2529ก)”

4.5 ตอนพรรณนารูปร่างและลักษณะของตัวละครว่าเหมือนสิ่งทิพย์บนสวรรค เช่น เรื่องกาเกี ผู้แต่งพรรณนากลิ่นเนื่อนางกาเกีว่าหอมฟุ้งเหมือนกลิ่นดอกมณฑาทิพย์บนสวรรค ดังคำประพันธ์ที่ว่า “เนื่อนั้นหอมฟุ้งจริงใจ เสมอเหมือนกลิ่นทิพมณฑาทอง” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

4.6 ตอนพรรณนาความสุขสบายว่าเหมือนได้สวรรคหรือสิ่งทิพย์บนสวรรค เช่น เรื่องพระอภัยมณี เมื่อสินสมุทรร่วมรักกับนางยุพาผกาผู้แต่งพรรณนาอารมณ์สุขสมของทั้งสองว่าเหมือนเห็นดาวดั่งส้อยอยู่ลิบ ๆ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “เมื่อแรกรักปลุกปลื้มลิ้มตะลึง เห็นดาวดั่งส้อยลิบเหมือนทิพรส” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ข)

4.7 ตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ไม่ปกติที่เกิดขึ้นกับตัวละครว่าเมื่อตัวละครฝ่ายดีทุกข์ยากแทนันพันทุกข์พลซึ่งเป็นสิ่งวิเศษบนสวรรคขึ้นดาวดั่งสัจจะร้อนหรือแข่งกระด้างเพื่อให้พระอินทร์ทราบเหตุแล้วลงมาช่วย เช่น เรื่องสังข์ทอง แทนันพันทุกข์พลของพระอินทร์แข่งกระด้างเมื่อพระองค์สอดส่องยังโลกมนุษย์จึงพบว่านางรจนาเป็นทุกข์เพราะพระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาะ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา กระด้างดั่งศิลาประหลาดใจ” (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย , 2529ง)

5. ฉากแดนพรหม คติไตรภูมิกล่าวถึงแดนพรหมว่าเป็นดินแดนแห่งความสุขสงบ เป็นที่อยู่ของพรหมผู้ได้สั่งสมบุญและบำเพ็ญภาวนาจนได้ฌาน แดนพรหมตั้งอยู่เหนือสวรรคขึ้นไปมีทั้งหมด 20 ชั้น ได้แก่ ชั้นของพรหมมีรูปร่างหรือที่เรียกว่าโสฬส มี 16 ชั้น และดินแดนของพรหมไม่มีรูปร่างมี 4 ชั้น ฉากแดนพรหมปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) จำนวน 4 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 3 ตอน ดังนี้

5.1 ตอนชมเมืองว่างดงามเหมือนเมืองพรหม เช่น เรื่องอิเหนา ผู้แต่งพรรณนาเมืองของท้าวดาหที่จัดตกแต่งเพื่อเตรียมงานอภิเษกอิเหนากับบุษบาไว้อย่างงดงามครึกครื้นว่าสนุกดั่งเมืองฟ้าโสฬส ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ก็ซ่อมแปลงแต่งราชพารา สนุกดั่งเมืองฟ้าโสฬส” (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546)

5.2 ตอนกล่าวถึงที่ไปเมื่อสิ้นชีวิตว่าไปแดนพรหม เช่น เรื่องลักษณะวงศ์พระฤๅษีผู้เลี้ยงดูนางเกสรดับขันธไปสู่อสวรรคชั้นพรหม ดังคำประพันธ์ที่ว่า “จิตจำเริญเพลิน ฌานภาวนา ดับชีวาไปสวรรคอยู่ชั้นพรหม” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

5.3 ตอนพรรณนาความสุขสบายว่าเหมือนได้แดนพรหม เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อพระพันวษาว่ากันว่าขุนแผนจับเจ้าเมืองเชียงใหม่ได้พระองค์ดีใจเหมือนได้สวรรคชั้นโสฬส ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ฟังทูลเรื่องขุนแผนแสนสำราญ ดั่งได้ผ่านเมืองสวรรคชั้นโสฬส” (กรมศิลปากร, 2546ค)

6. ฉากแดนนิพพาน ในคติไตรภูมิกล่าวถึงดินแดนแห่งนี้ว่าเป็นดินแดนแห่งความสุขที่สุดและอยู่สูงสุดของทุกแดน เป็นดินแดนอมตะอยู่พ้นวิสัยแห่งกิเลสรวมทั้งปวง จึงเป็นที่อยู่ของผู้บรรลุนิพพานสูงสุด ฉากแดนนิพพานปรากฏในนิทานร้อยกรองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จำนวน 5 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 3 ตอน ดังนี้

6.1 ตอนกล่าวถึงผลของการทำดีว่าจะได้นิพพาน เช่นเรื่องพระอภัยมณี เมื่อกองทัพเมืองพลีกับเมืองลังกาประจัญบานกันพระฤๅษีมาห้ามทัพจนสงบแล้วสั่งสอนทัพรูปรสกลิ่นเสียงไม่เที่ยงแท้ขอให้ตั้งใจทำดีมุ่งหวังนิพพานเพื่อจะได้พ้นทุกข์และพบความสุขสบายอย่างแท้จริง ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ความตายหนึ่งพึงให้เห็นเป็นประธาน หวังนิพพานพ้นทุกข์สุขสบาย” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ข)

6.2 ตอนกล่าวถึงที่ไปหรือเป้าหมายสูงสุดที่ไปเมื่อสิ้นชีวิตว่าคือนิพพาน เช่นเรื่องมหาเวสสันดรชาดก พระเวสสันดรขอให้พระชาติและพระกนิหาช่วยพระองค์สร้างโพธิญาณเพื่อจะพาสรรพชีวิตข้ามวัฏสงสาร (การเวียนว่ายตายเกิด) ไปยังเมืองแก้วซึ่งคือเมืองอมตมหานครนิพพาน (กรมศิลปากร, 2527)

6.3 ตอนกล่าวยั่วล้อ เช่น เรื่องโคบุตร เกรกระอำเกี้ยวสาวใช้ของนางอำพันมาลา สาวใช้จึงต่อว่าว่าเกรชราภาพแล้วน่าจะปฏิบัติธรรมมุ่งสู่นิพพาน แต่เกรตอบยั่วล้อนางว่านิพพานค่อยไปถ้าได้นางก็เหมือนได้ไปถึงนิพพานอย่างรวดเร็ว ดังคำประพันธ์ที่ว่า “แม่นได้เจ้าเนื้อเย็นเป็นประธาน ถึงจะไปนิพพานก็คงขัด แม่นได้เจ้าเนื้อเย็นเป็นบรรทัด เห็นเร็วรัดตรงที่พระนิพพาน” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

7. ฉากแดนป่าหิมพานต์ ในคติไตรภูมิกล่าวถึงดินแดนแห่งนี้ว่าตั้งอยู่ในชมพูทวีป มีลักษณะเป็นเขาขนาดใหญ่ยอดเขาถึง 84,000 ยอด มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และงดงามอย่างวิเศษ มีไม้ประจำดินแดนคือต้นหว่าใหญ่ซึ่งมีผลเท่ากลองขนาดใหญ่รสหวานยางเป็นทองชื่อว่าชมพูท ในป่าหิมพานต์มีป่าไม้อื่น ๆ มากมายทั้งไม้ต้น ไม้ผล ไม้เนื้อแข็งมีผลเป็นหญิงสาว พืชพันธุ์ธัญญาหารขึ้นงามรสอร่อยอย่างวิเศษ มีแม่น้ำใหญ่ 7 สระ ได้แก่ อนโณดาต กัณณมุนทะ รกการะ ฉัททันตะ กุณณละ มันทากินี และสีหปาทะ แม่น้ำอนโณดาตมีภูเขาใหญ่ล้อมรอบ 5 เขา ได้แก่ สุทิสสนะ จิตรกูฏ กาลกูฏ คันทมาทน์ และไกรลาส สระอนโณดาตมีท่า 4 ท่า มีช่องให้น้ำไหลเข้าออกเป็นรูปหน้าสัตว์ต่าง ๆ อยู่ 4 ช่อง น้ำไหลเวียนแล้วแยกเป็นแม่น้ำ 5 สาย ได้แก่ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู และมहि ป่าแห่งนี้เป็นที่อาศัยของผู้บำเพ็ญธรรม อมนุษย์ และสัตว์นานาชนิด บางชนิดพบได้เฉพาะในป่าหิมพานต์ อาทิ สัตว์ราช ช้างแก้ว หงส์ กิณรี เป็นต้น ฉากแดนป่าหิมพานต์เป็นอีกฉากหนึ่งที่ปรากฏอยู่มากในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) โดยเฉพาะการกล่าวถึงป่าที่อุดมสมบูรณ์และสถานที่พิเศษที่มีอยู่เฉพาะในป่าแห่งนี้ เช่น ไม้เนาริผล แม่น้ำใหญ่ 7 สระ ภูเขาใหญ่ 5 เขาที่ล้อมแม่น้ำอนโณดาต ท่าน้ำ 4 ท่า และแม่น้ำ 5 สาย เป็นต้น โดยพบจำนวน 14 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 6 ตอน ดังนี้

7.1 ตอนชมป่าหิมพานต์ เช่น เรื่องสรรพสิทธิ์คำฉันท์ พระสรรพสิทธิ์พานางสุพรรณโสภาคกลับเมือง ระหว่างทางผ่านป่าหิมพานต์จึงพานางชมป่า อาทิ สระโอนดาตซึ่งมีน้ำใสไร้มลทิน เขาทั้งห้าที่ล้อมสระโอนดาต ได้แก่ คันทมาทน์ จิตรภูฏ ไกรลาส กาฬภูฏ สุธศัน ล้วนแต่เป็นเขาที่งามระยับด้วยแก้วมณีสีต่าง ๆ สระฉัททันต์ ภูณาละ กัณหมุละ (กัณณมุนทะ) สิริปะปาตะ (สิหปะปาตะ) มันทากินี (มันทากินี) และสระรฤกาละ (รฤการะ) ชมแม่น้ำห้าสาย ได้แก่ ยมนา คงคา สรภู มหิ และอจิรวดี เป็นต้น (กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, 2558)

7.2 ตอนพรรณนาลักษณะของป่าหิมพานต์ว่ากว้างใหญ่มนุษย์ธรรมดาเดินทางยากลำบาก เช่น เรื่องจันทโครบ พระจันทโครบพานางโมราเดินข้ามป่าหิมพานต์เพื่อกลับบ้านเมือง เส้นทางบางช่วงเป็นทางกันดารเต็มไปด้วยโขดหิน ด้วยความรักและสงสารนางโมราพระองค์จึงอุ้มนางเดินทางตลอดคืนจนอีกวัน แสงแดดจ้าเผาแผ่นหินร้อนระอุและไม่มีแหล่งน้ำ ทั้งสองพระองค์หิวน้ำปางตาย พระจันทโครบจึงใช้พระขรรค์ฟันหน้าเขาเพื่อรองเลือดของตนให้นางโมราดื่มแทนน้ำ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “แสนกันดารทางเดินบนเนินผา แต่พฤษภาภิรมย์พระสุริย์แสง ร้อนตลอดแผ่นผาศิลาลง จนสายแสงสุริยขึ้นส่องฟ้า” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

7.3 ตอนกล่าวถึงสถานที่ในป่าหิมพานต์ว่าเป็นสถานที่ในเรื่อง เช่น เรื่องสังข์ศิลป์ชัย ศรีสันต์เล่าความให้พระบิดาฟังว่านางสุพรรณเป็นธิดาของพระเจ้าอาภกับพระยายักษ์อยู่ที่ป่าหิมพานต์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “อันองค์พระอาภกับขุนมาร อยู่ถึงหิมพานต์เป็นถิ่นที่” (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2529ข)

7.4 ตอนพรรณนารูปร่างและลักษณะของตัวละคร เช่น เรื่องสิงห์ไกรภพ เพชรพระยารเที่ยวตามหานารีผลอยู่ในป่าเมื่อได้เจอนางสร้อยสุดาภิรมย์กันว่านางงามกว่ามคฺสิผล (นารีผล) ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ละเล้งเล้งเพ่งพิศให้คิดรัก งามกว่ามคฺสิผลต้นพฤษภาภิรมย์” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

7.5 ตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ไม่ปกติที่เกิดขึ้นกับตัวละครเมื่อตัวละครกระทำการพิเศษ เช่น เรื่องเวสสันดรชาดก เมื่อพระเวสสันดรจะกระทำอัมมัตติกทานเขาหิมพานต์ก็หวั่นไหวเป็นโกลาหล เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2527)

7.6 ตอนกล่าวถึงความแตกต่างหรือห่างไกลกัน เช่น เรื่องสังข์ทอง พระสังข์กล่าวกับนางรจนาวาตนอยู่นอกฟ้าป่าหิมพานต์แต่เทวดาบันดาลให้ได้มาเจอนาง ดังคำประพันธ์ที่ว่า “พื่ออยู่ถึงนอกฟ้าหิมพานต์ เทวัญบันดาลให้เทียมมา” (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2529ง)

8. ฉากแดนเขาพระสุเมรุและเขาสัตบริภัณฑ์ คติไตรภูมิกล่าวถึงแดนเขาพระสุเมรุและเขาสัตบริภัณฑ์ไว้ว่า เขาพระสุเมรุเป็นเขาที่ตั้งอยู่กลางจักรวาลมีขนาดใหญ่โตมาก มีทวีป 4 ทวีปซึ่งเป็นที่อยู่ของมนุษย์ บนยอดเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนใต้เขาพระ

สุเมรุจะมีเขา 3 ลูกเหมือนกันเล่าชื่อว่าเขาตรีภูฏซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองทิพยอสูร ต่อจากเขาพระสุเมรุจะมีแม่น้ำสี่พันตรีก้นเป็นชั้น ๆ ระหว่างภูเขาสดบริภณท์ ทั้ง 7 เขา ได้แก่ ยุคันธร อีสันธร กรวิก สุทิสสนะ เนมินธร วินันตกะ และอัสกัณณะ ซึ่งมีขนาดความสูงลดหลั่นกันไปตามลำดับ พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดวงดาวจะโคจรอยู่ระหว่างกำแพงเขาจักรวาลถึงเขายุคันธร เพื่อส่องแสงสว่างแก่ทวีปต่าง ๆ ฉากแดนเขาพระสุเมรุและเขาสดบริภณท์ปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) อยู่มาก โดยพบจำนวน 16 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 7 ตอน ดังนี้

8.1 ตอนชมเขาพระสุเมรุและเขาสดบริภณท์ เช่น เรื่องสมบัติอมรินทร์คำกลอน พระอินทร์พานางสุชาดากลับสวรรค์ดาวดึงส์ระหว่างทางผ่านเขาสดบริภณท์จึงชวนนางชมเขาเหล่านี้ว่าเขาสักรรณเป็นแก้ววิเชียรตั้งฉัตรมีสายน้ำพุ่งให้เหล่าทวยเทพได้เชยชม เขาวินันตกะเป็นแก้วลายมีเว้งเป็นแท่นทองให้นอนอย่างเกษมสุข เขาเนมินธรเป็นแก้วมณีรูปทรงเหมือนกงรถ เขาสุทิสน์เป็นแก้วประพาฬสีแดงมีชะง่อนหินเป็นคูหาทำนั้งดงามยิ่ง เขากรวิกเป็นแก้วสุรกานต์มีหุบเหวเขาที่อยู่ของนกการวิก เขาอีสันธรเป็นแก้วมุกดา และเขายุคันธรเป็นแก้วมณีส่องแสงรุ่งเรือง เป็นต้น (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

8.2 ตอนกล่าวถึงเขาพระสุเมรุและเขาสดบริภณท์ว่าเป็นสถานที่ในเรื่อง เช่น เรื่องสิงห์ไกรภพ พระรามวงศ์เดินทางรอนแรมมากลางป่าจนพบฤๅษีชื่อพระอนโรจึงซักถามว่าที่นี่คือดินแดนใด พระฤๅษีแจ้งว่าบริเวณนี้คือเขาสดภณท์อยู่พื้นเขตแดนมนุษย์เป็นบริเวณที่ต่อจากเขาพระสุเมรุ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “อันคีรีที่อาศรมพรหมจรรย์ ชื่อสดภณท์ประเทศพื้นเขตมนุษย์ นี้อยู่ต่อบริเวณสุเมรุมาศ โอนดาตแดนคงคามหาสมุทร” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

8.3 ตอนพรรณนารูปร่างและลักษณะของตัวละคร เช่น เรื่องพระอภัยมณีผู้แต่งพรรณนาความใหญ่โตของนางผีเสื้อสมุทรว่าตั้งเขายุคันธรซึ่งเป็นหนึ่งในเขาสดบริภณท์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “นางผีเสื้อเหลือโอกรธโลดทะลิ่ง โตตั้งหนึ่งยุคันธรขุนไศล” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ข)

8.4 ตอนพรรณนาความทุกข์ว่านักหนาสาหัสเหมือนกับขนาดหรือความหนักของเขา เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน นางลาวทองคร่ำครวญเมื่อต้องพลัดพรากจากขุนแผนว่าเหมือนตกเขาพระสุเมรุ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “จะจากอกเหมือนตกเมรุมาศ” (กรมศิลปากร, 2546ก)

8.5 ตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ไม่ปกติที่เกิดขึ้นกับตัวละคร เช่น เรื่องกาภิเมื่อพระยาครุฑสังวาสกับนางกาฬิผู้แต่งพรรณนาเป็นความเปรียบว่าเกิดปรากฏการณ์ปั่นป่วนไม่เป็นปกติ อาทิ เขาพระสุเมรุและเขาสดบริภณท์หวั่นไหวเป็นโกลาหล ดังคำประพันธ์ที่ว่า “โพยมพยับอับอิงอนธการ สะท้านถึงเมรุราชสีขรินทร์ สัตภณท์บรรพตก็ไหวหวั่น คงคาลั่นเป็นระลอกกระฉอกสินธุ์” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

8.6 ตอนกล่าวถึงเวลาว่าพระอาทิตย์ขึ้น – ลงยอดเขาพระสุเมรุหรือเขาสัตตบริภัณฑ์แทนการบอกช่วงเวลา เช่น เรื่องกาพย์พระไชยสุริยา พระไชยสุริยากับพระมเหสีเที่ยวหาผลไม้ประทังชีวิตรอนแรมอยู่ในป่าจนพระอาทิตย์ลดแสงลงมีสีแดงนํ้าครั้งแดงแผ่เมฆอยู่ข้างเขาพระสุเมรุ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “รอนรอนอ่อนอัสตง พระสุริยงเย็นยอแสง ช่วงดั่งนํ้าครั้งแดง แผ่เมฆเขาเงาเมรุธร” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2529)

9. ฉากแดนแม่น้ำสีทันดร (ทะเลสีทันดร) และมหาสมุทร คติไตรภูมิกล่าวถึงแม่น้ำสีทันดรไว้ว่า ต่อจากเขาพระสุเมรุออกไปจะเป็นแม่น้ำชื่อสีทันดรกั้นระหว่างเขาสัตตบริภัณฑ์ทั้ง 7 เขาเป็นชั้นๆ อยู่ 7 ชั้น แม่น้ำนี้มีขนาดกว้างและลึกมากจึงยากที่คนธรรมดาจะเดินทางข้ามได้ น้ำใสเย็นรสจืดกินอร่อยและละเอียดยิ่งจนเรือแพแม้แต่แวนกยุงซึ่งมีน้ำหนักเบามากก็ไม่อาจลอยอยู่ได้ ทุกอย่างย่อมจมสู่เบื้องล่าง นอกออกไปจากเขาสัตตบริภัณฑ์จะเป็นมหาสมุทรซึ่งมีน้ำเค็ม แหล่งน้ำนี้เป็นที่อยู่ของปลาใหญ่ 7 ตัวได้แก่ ทิมิ ดิงมิงคล ติมิรปิงคล อานนท์ ตมิณฑะ อัมมนาโรหะ และมหาตมิระ ตลอดจนสัตว์น้ำนานาชนิด ฉากแดนแม่น้ำสีทันดรและมหาสมุทรปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จำนวน 6 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 3 ตอน ดังนี้

9.1 ตอนชมแม่น้ำและมหาสมุทร เช่น เรื่องโคบุตร พระโคบุตรพาอรุณหะชมจักรวาลระหว่างทางได้ชี้ให้อรุณชมทะเลซึ่งมีคลื่นดังครืนโครมมีปลาอยู่กลาดเกลื่อน และชี้ให้อรุณชมปลาหมึกดำดำ (น่าจะหมายถึงชื่อปลาใหญ่หนึ่งในเจ็ดตัว) ที่กำลังว่ายน้ำเล่นคลื่นอยู่ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “มัตติมิงค์กลิ้งกลอกระลอกซัด ทางกระหวัดว่ายเวียนเคียรสลอน” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ก)

9.2 ตอนพรรณาลักษณะของแม่น้ำสีทันดรว่ามนุษย์ธรรมดาเดินทางยากลำบาก พบในเรื่องกาพย์คำกลอน พระยาครุฑพรรณาลักษณะของแม่น้ำสีทันดรว่ากันอยู่ระหว่างเขาสัตตบริภัณฑ์ทั้ง 7 ชั้น แม้ทางนกยูงก็ยังจมลงน้ำสู่พื้นล่างเพราะน้ำใสละเอียดอ่อนมาก จึงได้ชื่อว่าสีทันดร แม่น้ำนี้มีสัตว์น้ำดุร้ายอาทิปลา จระเข้ คชสาร เงือกน้ำ และพญานาค ผู้ใดข้ามแม่น้ำสีทันดรก็ย่อมเป็นเหยื่อแก่สัตว์ทั้งสิ้น ขนาดพระยาครุฑยังต้องใช้กำลังเต็มที่กว่าจะข้ามแม่น้ำนี้ไปถึงวิมานของตนได้ (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

9.3 ตอนกล่าวถึงดินแดนแม่น้ำสีทันดรว่าเป็นสถานที่ในเรื่อง เช่น เรื่องพระอภัยมณี สินสมุทรจับเงือกมาเฝ้าพระอภัยมณี พระอภัยมณีถามเงือกว่าที่พระองค์อยู่คือที่ใด เงือกจึงบอกว่าคือแม่น้ำอโนมานซึ่งอยู่เคียงกันกับแม่น้ำสีทันดร ดังคำประพันธ์ที่ว่า “อันน้ำนี้มีนามตามบุราณ อโนมานเคียงกันสีทันดร” (พระสุนทรโวหาร (ภู่), 2558ข)

9.4 ตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ไม่ปกติที่เกิดขึ้นกับตัวละคร เช่น เรื่องกาพย์คำกลอน ขณะพระยาครุฑตัวรักกับนางกาฬิผู้แต่งพรรณนาเป็นความเปรียบว่าได้เกิดเหตุการณ์หวั่นไหวแปรปรวนไม่เป็นปกติไปทั่วรวมทั้งแม่น้ำและมหาสมุทรก็เกิดคลื่นลมเสียงดังลั่นมหา มัจฉาต่างกระโดดเล่นน้ำ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “สัตว์พันธุ์บรรพตก็ไหวหวั่น คงคาล้นเป็นระลอก

กระฉอกสินธุ์ ผูกม้ามัจฉาในวาริน ก็โดดดินเล่นน้ำลำพองกาย” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

10. ฉากดินแดนฉิมพลี คติไตรภูมิกล่าวถึงดินแดนฉิมพลีไว้ว่าอยู่บริเวณตีนเขาพระสุเมรุ มีสระน้ำขนาดใหญ่มีต้นจ้าวขึ้นอยู่มากมาย เป็นที่อยู่ของฝูงครุฑ จ้าวต้นหนึ่งมีขนาดใหญ่เท่าต้นหว่านในชมพูทวีปเป็นที่ตั้งของวิมานพระยาครุฑ ฉิมพลีเป็นดินแดนที่ไกลจากแดนมนุษย์และเดินทางมาได้ยากลำบาก ฉากแดนฉิมพลีปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) จำนวน 2 เรื่อง ในตอนต่าง ๆ จำนวน 3 ตอน ดังนี้

10.1 ตอนพรรณนาลักษณะของแดนฉิมพลี พบในเรื่องกาภิก้ากลอน เมื่อพระยาครุฑได้ฟังเพลงของคนธรรพ์ที่กล่าวถึงนางกาภิก้าก็เกิดความกลางแคลงใจว่าเหตุใดชายเดินดินจึงรู้เรื่องในวิมานฉิมพลีของตนซึ่งเดินทางไปได้ยากยิ่ง พระยาครุฑได้พรรณนาเส้นทางมายังแดนฉิมพลีซึ่งต้องข้ามแม่น้ำสีทันดร ดังกล่าวไว้แล้วในข้อ 9.2 (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

10.2 ตอนกล่าวถึงแดนฉิมพลีว่าเป็นสถานที่ในเรื่อง เช่น เรื่องสมบัติอมรินทร์คำกลอน เมื่อราชรถของพระอินทรกำลังจะกลับยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้ผ่านแดนฉิมพลีซึ่งเป็นที่อยู่ของฝูงครุฑลูกครุฑก็ส่งเสียงร้องระงมด้วยความตกใจกลัวเสียงราชรถของพระอินทร์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ส่วนสุบรรณโปกกปักษิน ไฉนกรรณแห่งโกสิย ก้องสะเทือนเลื่อนลั่นถึงฉิมพลีดังอสุณีผ่าพื้นพิมานทอง” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

10.3 ตอนพรรณนารูปร่างและลักษณะของตัวละคร พบในเรื่องกาภิก้ากลอน เมื่อพระยาครุฑมาร่วมรักกับนางกาภิก้าดอกฉิมพลีที่ตูมก็ขยายบานแทนการกล่าวถึงของสงวนของนางกาภิก้า ดังคำประพันธ์ที่ว่า “อันดอกดวงฉิมพลีที่ตูมกลัด ครันฝนซัดเขยแฉ่มแย้มขยาย” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2515)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จำนวน 20 เรื่อง มีการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิจำนวน 10 ฉาก โดยฉากที่ปรากฏมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ฉากแดนสวรรค์ พบ 18 เรื่อง ฉากแดนเขาพระสุเมรุและเขาสัตตบริภัณฑ์พบ 16 เรื่อง และฉากแดนป่าหิมพานต์ พบ 14 เรื่อง สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องลักษณะต้นแบบของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาของพยุหพร นนทวิศรุต ซึ่งผลการศึกษาด้านฉากที่ผู้แต่งวรรณคดีไทยสมัยอยุธยานำมากล่าวอ้างมากที่สุดได้แก่ ฉากเขาพระสุเมรุราชหรือเขาพระสุเมรุ ฉากสวรรค์ และฉากป่าหิมพานต์ (พยุหพร นนทวิศรุต, 2540) ทั้งยังสอดคล้องกับคำกล่าวของมณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ ที่กล่าวถึงอิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงต่อวรรณคดีไทยว่า “เนื้อหาของไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลมากในวรรณคดีไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับโลกสัญญาณ เขาพระสุเมรุ เขาสัตตบริภัณฑ์ และมหาสมุทรที่

ล้อมรอบ รองลงมาคือสวรรค์ดาวดึงส์ของพระอินทร์ และสวนสัตว์ในป่าหิมพานต์ กวีสมัยต่อมาอ้างความเหล่านี้ หรือนำความเหล่านี้มาใส่ไว้ในงานของตน” (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์, 2527) ผลการศึกษาที่สอดคล้องกันนี้ย่อมยืนยันให้เห็นอิทธิพลของฉากในคติไตรภูมิโดยเฉพาะฉากทั้งสามแดนข้างต้นว่ายังคงมีผลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยมาอย่างต่อเนื่อง

ฉากในคติไตรภูมิที่ปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) ตอนต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีเนื้อหากล่าวถึงเฉพาะชื่อของสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ในฉากโดยไม่พรรณารายละเอียด หรือเนื้อหาพรรณารายละเอียดเพียงเล็กน้อย การพบเนื้อหาเช่นนี้คงเพราะผู้แต่งและผู้อ่านมีมโนทัศน์เกี่ยวกับฉากเหล่านี้ร่วมกันจึงไม่จำเป็นต้องพรรณาอย่างละเอียด ตลอดจนผู้แต่งอาจนำฉากจากคติไตรภูมิมาสร้างสรรค์เพื่อเป็นองค์ประกอบอื่นนอกเหนือจากการเป็นฉากของเรื่องเหมือนดังที่ปรากฏในคติไตรภูมิ จึงแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาตลอดจนความรู้ของผู้แต่งนิทานร้อยกรองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) ที่สามารถนำฉากในคติไตรภูมิมาสร้างสรรค์งาน และเป็นความสามารถของผู้อ่านเช่นกันในการเชื่อมโยงความรู้เพื่อเข้าถึงเรื่องราวของนิทานได้อย่างมีรรถรส

ฉากในคติไตรภูมิที่ปรากฏในนิทานร้อยกรองสมัยดังกล่าวทั้ง 10 ฉาก พบในตอน ต่าง ๆ หลากหลายตอน โดยเนื้อหาในแต่ละตอนมักคล้ายคลึงกันโดยเฉพาะการกล่าวถึงฉากในคติไตรภูมิในเชิงเปรียบเทียบ เช่น ทุกข์เหมือนตกรอก สุขเหมือนขึ้นสวรรค์ บ้านเมืองดงามเหมือนเมืองสวรรค์ หนักหนาสาหัสเหมือนยกเขาพระสุเมรุ เป็นต้น การปรากฏเช่นนี้จึงแสดงให้เห็นการสร้างและสืบสานขนบนิยามทางวรรณศิลป์ไทย ดังคำกล่าวของธเนศ เวศร์ภาดา ที่ว่า “ผลงานชิ้นหนึ่ง ๆ ย่อมมิได้ถือกำเนิดมาจากความว่างเปล่าแต่ประการใด หากเป็นการสะสมสร้างสมของวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณศิลป์ของสังคมนั้น ๆ เกิดเป็นขนบที่ก่ออาจนำมาใช้โดยอาจจะดำเนินรอยตามหรือปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางประการให้สอดคล้องกับบริบทของงานประพันธ์ชิ้นใหม่ ... เป็นการรับอิทธิพลสืบของเก่ามาสร้างของใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างและเสพในโลกแห่งวรรณคดี อันเป็นส่วนหนึ่งของกระแสวัฒนธรรมอันไหลเวียนในสังคม” (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549)

จากผลการศึกษาการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1 - 3) นี้ย่อมเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงการสืบสานความคิดความเชื่อเรื่องคติไตรภูมิให้ดำรงอยู่อย่างแน่นแฟ้นในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรินฤทัย สัจจพันธุ์ที่ว่า “วรรณคดีเรื่องไตรภูมิกลามีอิทธิพลต่อวรรณคดีรุ่นหลังต่อเนื่องมาจนถึงวรรณกรรมสมัยใหม่ ... ทำให้คติไตรภูมิฝังรากลึกในความคิดความเชื่อ และในจินตนาการของคนในสังคมไทยตลอดมา” (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2556)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จำนวน 20 เรื่อง พบการปรากฏของฉากในคติไตรภูมิ จำนวน 10 ฉาก ได้แก่ 1) ฉากแดนนรก 2) ฉากแดนอสุรกาย 3) ฉากแดนมนุษย์ 4) ฉากแดนสวรรค์ 5) ฉากแดนพรหม 6) ฉากแดนนิพพาน 7) ฉากแดนหิมพานต์ 8) ฉากแดนเขาพระสุเมรุและเขาสัตตบริภัณฑ์ 9) ฉากแดนแม่น้ำสีทันดรและมหาสมุทร และ 10) ฉากแดนฉิมพลี โดยฉากในคติไตรภูมิที่ปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) จะปรากฏอยู่ในตอนต่าง ๆ หลากหลายตอน และในแต่ละตอนมักมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน คือส่วนใหญ่มีเนื้อหากล่าวถึงเฉพาะชื่อของสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ในฉากโดยไม่พรรณารายละเอียดหรือเนื้อหาพรรณารายละเอียดเพียงเล็กน้อย การปรากฏของฉากในคติไตรภูมิในนิทานร้อยกรองไทยสมัยดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นขนบนิยมทางวรรณศิลป์ และการสืบสานความคิดความเชื่อเรื่องคติไตรภูมิที่ไม่เคยเลือนหายไปจากสังคมไทย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะคือ ควรศึกษาฉากในคติไตรภูมิในวรรณกรรมปัจจุบันหรือในสื่อใหม่ เพื่อให้เห็นถึงการสืบสานขนบนิยมทางวรรณศิลป์และการสืบสานความคิดความเชื่อเรื่องคติไตรภูมิว่ายังคงมีอยู่หรือไม่ มากน้อย หรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ฉากในคติไตรภูมิที่ปรากฏในนิทานร้อยกรองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3)” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้ส่วนงาน จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ 2563

เอกสารอ้างอิง

- พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (2529ค). ละครนอกเรื่องสังข์ทอง เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- กรมศิลปากร. (2527). มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: องค์การการค้าของคุรุสภา.
- _____. (2546ข). เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 2. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: องค์การการค้าของคุรุสภา.
- _____. (2546ก). เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: องค์การการค้าของคุรุสภา.

- _____. (2546ค). เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 3. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- เจ้าพระยาพระคลัง (หน). (2515). วรรณคดีเจ้าพระยาพระคลัง (หน). (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.
- ธเนศ เวศร์ภาดา. (2549). หอมโลกวรรณศิลป์. กรุงเทพมหานคร: ปาเจรา.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2543). ไตรภูมิพระร่วง การศึกษาที่มา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. (2558). สรรพสิทธิ์คำฉันท์. กรุงเทพมหานคร: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน.
- พยุงพร นนทวิศรุต. (2540). ลักษณะต้นแบบของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (2529ง). ละครนอกเรื่องสังข์ทอง เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2529ก). ละครนอกเรื่องไชยเชษฐาและไกรทอง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2529ข). ละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัยและมณีพิชัย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2546). บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาการ.
- พระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไทย. (2555). ไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- พระยาธรรมปรีชา (แก้ว). (2520). ไตรภูมิโลกวิจิตรจินดากา ฉบับที่ 2 (ไตรภูมิฉบับหลวง) เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- พระสุนทรโวหาร (ภู่). (2529). รวมนิทาน บทเห่กล่อม และสุภาพจิต ของสุนทรภู่. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- _____. (2558ก). นิทานคำกลอนสุนทรภู่. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- _____. (2558ข). พระอภัยมณี. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2527). อิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงต่อลักษณะศิลปกรรมและวรรณกรรมไทย. ใน ประจักษ์ วัลลิโกดมและคณะ. สรุปผลการสัมมนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง (หน้า 117-121). กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2556). อิทธิพลของคติไตรภูมิต่อการสร้างสรรค์วรรณคดี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 5(1), 1-34.
- สุกัญญา สุธงษา. (2557). วรรณคดีนิทานไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์
สำหรับเด็กประถมศึกษา*
THE EFFECTIVENESS OF AI LEARNING INNOVATION
FOR ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN

วรรณิ์ สุจิตร์จุล

Wannee Sudjitjooon

นลินทิพย์ คชพงษ์

Nalinthip khodchapong

อุบลรัตน์ ตรึงพงษ์พันธ์

Ubonrat Treephongphan

กฤติยา คงแท่น

Kittiya Khongtan

สุพจน์ เฮงพระพรหม

Supoj Hengpraproh

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

NakhonPathom Rajabhat University, Thailand

E-mail: ajwannee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็ก ประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่างวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนในจังหวัดนครปฐม จากโรงเรียนที่ได้รับการตอบรับการเข้าร่วมโครงการวิจัย จำนวน 9 โรงเรียน โดยเลือกแบบเจาะจง ตัวอย่างวิจัยจำนวน 1,065 คน ได้ดำเนินการ โดยครูทดลองใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ โดยดำเนินการทดลองโดยแยกการเรียนรู้ตามระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นเวลาสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง จำนวน 5 สัปดาห์ โดยเรียงการเรียนรู้โมดูลการเรียนรู้ที่ 1 - 5 จนครบทุกโมดูลการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย โมดูลที่ 1 การรับรู้สถานะแวดล้อม โมดูลที่ 2 การแทนความรู้และการให้เหตุผล โมดูลที่ 3 การเรียนรู้ของเครื่อง โมดูลที่ 4 การโต้ตอบอย่างเป็นธรรมชาติ โมดูลที่ 5 ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ต่อสังคม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ ที่มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ หากคุณภาพด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องพบว่า รายการวัดทุกข้อมีค่า

* Received 16 September 2022; Revised 23 October 2022; Accepted 26 October 2022

มากกว่า 0.6 และค่าสหสัมพันธ์ภายในชั้น (ICC) เท่ากับ 0.802 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน one sample t-test ผลการวิจัย พบว่า ผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ ปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็ก ประถมศึกษา มีคะแนนความสามารถปัญญาประดิษฐ์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก และผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 นักเรียนมีความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกระดับชั้น

คำสำคัญ: นวัตกรรมการเรียนรู้, ปัญญาประดิษฐ์, เด็กประถมศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were to study the effectiveness of AI learning innovation for elementary school children. This research is a quantitative research. The samples included 1,065 elementary students of Prathomsuksa 1 - 5 in 2022 from 9 schools in Nakhon Pathom Province, obtained by purposive sampling from schools with their consent to research participation. Data collection was try-out of AI learning innovation for 2 times a week, 1 hour per each time, totally for 5 weeks. They were required to teach all 5 levels of students by using all learning modules completely; learning module consists of Module 1: Perception, Module 2: Representation & Reasoning, Module 3: Machine learning, Module 4: Interaction, and Module 5: Societal impacts. The research instrument was AI competency assessment form a 5-level rating scale. The quality was determined by the consistency index. All measurement items were greater than 0.6 and the internal correlation (ICC) was 0.802 at the 95% confidence level. Basic statistics were used for data analysis, i.e., mean, SD, and one sample t-test. The results revealed that most AI competency of Prathomsuksa 1 - 5 students was excellent. The results of comparison with the 70% criteria by one sample t-test, it was found that their AI competency was significantly higher than the criteria ($p < .05$) in all levels.

Keywords: Learning Innovation, AI (Artificial Intelligence), Elementary School Children

บทนำ

ปัญญาประดิษฐ์ไว้ว่า “เป็นศาสตร์ทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ในการสร้างความฉลาดให้กับเครื่องจักร” จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญญาประดิษฐ์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการ

สร้างความฉลาดให้กับเครื่องจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อให้สามารถคำนวณ คิดหาเหตุผล มีการเรียนรู้ได้เสมือนกับสมองของมนุษย์ ตั้งแต่ปี 1956 ศาสตราจารย์ McCarthy, J. ที่ให้คำนิยามไว้ (McCarthy, J. , 2007) ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ระบบคอมพิวเตอร์สามารถทำงานแทนมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแต่เดิมนั้นการศึกษาปัญญาประดิษฐ์มุ่งสนใจในการผลิตเครื่องจักรที่สามารถทำงานได้อย่างอัตโนมัติ อย่างไรก็ตามหลังจากที่เทคโนโลยีค่อย ๆ พัฒนาอย่างช้า ๆ ในท้ายที่สุดเทคโนโลยีก็ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน (Ner, R. H., 2020); (Holmes, W. et al., 2019)

เรื่องเหล่านี้ทำให้เกิดตระหนักในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ ถึงแม้ว่าจะมีหัวข้อเรื่องปัญญาประดิษฐ์เพิ่มมากขึ้นในสื่อต่าง ๆ แต่ก็ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดความเข้าใจเรื่องของปัญญาประดิษฐ์ (West, D. & Allen, J., 2018) แต่ได้มีหลักสูตรต่าง ๆ ที่ค้นหาวิธีการที่สนุกสนานและสร้างแรงบันดาลใจเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เช่น หุ่นยนต์ต้นแบบตัวอย่าง และการจำลองสถานการณ์ การเล่นเกม และ machine learning (Dodds, Z. et al., 2008) นอกจากนี้การเรียนการสอนระดับปริญญาตรีแล้วควรมีการเตรียมกำลังคนควรต้องเตรียมตั้งแต่เด็กด้วยโดยเฉพาะในช่วงประถมศึกษา เป็นวัยสำคัญที่มีความพร้อมที่จะได้รับการพัฒนาพื้นฐานการเรียนรู้ (ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง, 2558) ได้หลักสูตรที่เกี่ยวกับด้านวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ขยายตัวอย่างรวดเร็วระดับชั้นประถมศึกษาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ในสหรัฐอเมริกา (Association for the Advancement of Artificial Intelligence (AAAI), 2018) และมีเครื่องมือซอฟต์แวร์ แหล่งข้อมูล สื่อการสอนกระบวนการเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนได้เป็นผู้ผลิตเทคโนโลยี ไม่ใช่เพียงแค่ผู้บริโภค (Resnick, M. et al., 1996) และหลักสูตรนี้ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์ขั้นพื้นฐาน (Touretzky, D. et al., 2019)

ดังนั้นเพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กไทยในด้านปัญญาประดิษฐ์ ให้มีความเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ให้เด็กมีความรู้พื้นฐานด้านปัญญาประดิษฐ์โดยพัฒนาโมดูลการเรียนรู้ (Sudjitjoon, W. et al., 2022) ผ่านการจัดการเรียนรู้ของครู มีการใช้สื่อการเรียนการสอนและเครื่องมือวัดผลที่เหมาะสม ระบบให้คำปรึกษาอัจฉริยะสำหรับครูเพื่อพัฒนาสมรรถนะการสอนด้านปัญญาประดิษฐ์ และระบบช่วยตัดสินใจอัจฉริยะสำหรับการประเมินสมรรถนะการเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กนักเรียนประถมศึกษา ซึ่งกระบวนการสร้างต้นแบบนวัตกรรมการคิดการออกแบบ โดยการออกแบบไว้นั้นเป็นการสร้างนวัตกรรมที่มีความหมายที่เน้นเข้าใจและรู้จักผู้ใช้ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการออกแบบ (The Stanford d. school Bootcamp Bootleg (HPI), 2010)

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษาที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เพื่อนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางให้ครูนำไปปรับใช้ในการพัฒนาความรู้พื้นฐานด้านปัญญาประดิษฐ์ให้เด็ก

ประถมศึกษาสามารถนำความรู้ความสามารถพื้นฐานไปปรับใช้ในชีวิต และพร้อมที่จะเป็นบุคลากรที่สำคัญด้านเทคโนโลยีในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research)
2. ประชากรและตัวอย่างวิจัย ประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนจังหวัดนครปฐม โดยเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 ในปีการศึกษา 2565 จำนวน 18,288 คน จากจำนวน 122 โรง ตัวอย่างวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 ในปีการศึกษา 2565 ในโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากโรงเรียนที่ได้รับการตอบรับการเข้าร่วมโครงการวิจัย รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 1,065 คน จากจำนวน 9 โรงเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดองค์ประกอบของปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษาที่ต้องการวัด และรูปแบบของการวัด โดยได้สังเคราะห์จาก (Societal impact) (Langley, P., 2019); (Touretzky, D. et al., 2019); (Kandhofer, M. et al., 2016) ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้สถานะแวดล้อม (Perception) 2) การแทนความรู้และการให้เหตุผล (Representation & Reasoning) 3) การเรียนรู้ของเครื่อง (Machine learning) 4) การโต้ตอบอย่างเป็นธรรมชาติ (Natural interaction) Module 5) ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ต่อสังคม (Societal impact)

3.2 นำองค์ประกอบของปัญญาประดิษฐ์ที่ได้มานิยามเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการวัด และง่ายต่อการประเมิน ซึ่งแบบประเมินที่ใช้ประเมินความสามารถในเนื้อหาปัญญาประดิษฐ์ ในการวัดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์จะประเมินจากความสามารถในการปฏิบัติของนักเรียนโดยครูเป็นผู้ประเมินทันทีหลังจากที่สอนจบ

3.3 กำหนดตัวชี้วัดของปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษาของแต่ละด้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้ ด้านที่ 1 การรับรู้สถานะแวดล้อม นักเรียนสามารถอธิบายแนวทางการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัญญาประดิษฐ์ และมนุษย์ โดยนักเรียนสามารถออกแบบระบบการรับสัญญาณเพื่อให้เกิดการรับรู้ การตอบสนอง และข้อจำกัดของปัญญาประดิษฐ์ และเขียนเป็นแผนภาพการตอบสนองได้ ด้านที่ 2 การแทนความรู้และการให้เหตุผล นักเรียนสามารถอธิบายอัลกอริทึมการให้เหตุผลของปัญญาประดิษฐ์ และสามารถเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อสร้าง

เงื่อนไขและการตอบสนองตามเงื่อนไขดังกล่าวได้ ด้านที่ 3 การเรียนรู้ของเครื่อง นักเรียนสามารถอธิบายวิธีการเรียนรู้ของเครื่อง และสามารถวิพากษ์ข้อบกพร่องของข้อมูลนำเข้าเพื่อเทรนด์ข้อมูลแก่เครื่อง รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการเทรนด์เครื่องให้แสดงผลที่อ้างอิงไปยังโลกแห่งความเป็นจริงได้ตรงมากยิ่งขึ้น ด้านที่ 4 การโต้ตอบอย่างเป็นธรรมชาติ นักเรียนสามารถอธิบายจุดมุ่งหมายวิธีการเทรนด์ข้อมูล และการปรับปรุงให้ปัญญาประดิษฐ์มีความเป็นธรรมชาติมากยิ่งขึ้น โดยนักเรียนสามารถสร้างระบบตอบโต้กับมนุษย์ที่มีความเป็นธรรมชาติและครอบคลุมการป้อนข้อมูลจากผู้ใช้ทุกรูปแบบ และด้านที่ 5 ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ต่อสังคม นักเรียนสามารถบอกแนวทางการแก้ปัญหาระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีอยู่เดิมให้มีความถูกต้อง เหมาะสม และส่งผลกระทบในทางลบต่อมนุษย์น้อยที่สุด อีกทั้งยังสนับสนุนการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสังคมให้มีประสิทธิภาพ

3.4 กำหนดลักษณะของแบบประเมินที่ใช้ประเมินความสามารถในเนื้อหาปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งจะใช้เป็น Rubric score โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน 0 - 3 คะแนน แต่ละชั้นปีจะมีคะแนนไม่เท่ากัน และมีเกณฑ์คะแนนโดยมีการแปลผล ดังนี้ เกณฑ์แบ่งเป็น 3 ช่วงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คะแนนและการแปลความหมายคะแนนประเมินความสามารถในเนื้อหาปัญญาประดิษฐ์

ระดับชั้น	คะแนนเต็ม	แปลความหมาย		
		ระดับดีมาก	ระดับพอใช้	ต้องปรับปรุง
ประถมศึกษาปีที่ 1	27	19 - 27	13 - 18	ต่ำกว่า 13
ประถมศึกษาปีที่ 2	33	23 - 33	16 - 22	ต่ำกว่า 16
ประถมศึกษาปีที่ 3	33	23 - 33	16 - 22	ต่ำกว่า 16
ประถมศึกษาปีที่ 4	42	29 - 42	21 - 28	ต่ำกว่า 21
ประถมศึกษาปีที่ 5	51	35 - 51	25 - 34	ต่ำกว่า 25

3.5 นำข้อคำถามและนิยามของตัวแปรไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงของข้อคำถาม โดยกำหนดการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ 1 แทน รายการประเมินมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการและตัวชี้วัดของปัญญาประดิษฐ์ 0 แทน ไม่แน่ใจว่ารายการประเมินมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวชี้วัดของปัญญาประดิษฐ์ -1 แทน รายการประเมินไม่มีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวชี้วัดของปัญญาประดิษฐ์ โดยกำหนดผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบ 5 คน คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านปัญญาประดิษฐ์/คอมพิวเตอร์ศึกษา/เทคโนโลยีการศึกษา 3 คน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านประถมศึกษา 1 คน และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมิน 1 คน

3.6 นำข้อคำถามทั้งหมด มาหาคุณภาพของข้อคำถามโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการประเมินมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการและตัวชี้วัดของ

ปัญญาประดิษฐ์ ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง พบว่า รายการวัดทุกข้อมีค่ามากกว่า 0.6 แสดงว่ารายการวัดทุกข้อสามารถนำไปใช้ได้

3.7 นำแบบประเมินเพื่อวัดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาทดลองร่วมประเมินกับผู้ประเมินอีก 2 ท่าน ซึ่งคุณสมบัติผู้ประเมินเป็นคุณครูที่สอนคอมพิวเตอร์ระดับชั้นประถมศึกษา รวมจำนวนผู้ประเมินทั้งหมดเป็น 3 ท่าน ซึ่งรวมทั้งตัวผู้วิจัยเองด้วย โดยการหา Inter-rater ระหว่างผู้ประเมิน ใช้สถิติสหสัมพันธ์ภายในชั้น (Intra-class correlation: ICC) ด้วยโปรแกรม SPSS for windows มีค่า ICC เท่ากับ 0.802 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% แสดงว่าผู้ประเมินมีความสอดคล้องในการประเมินระดับดี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

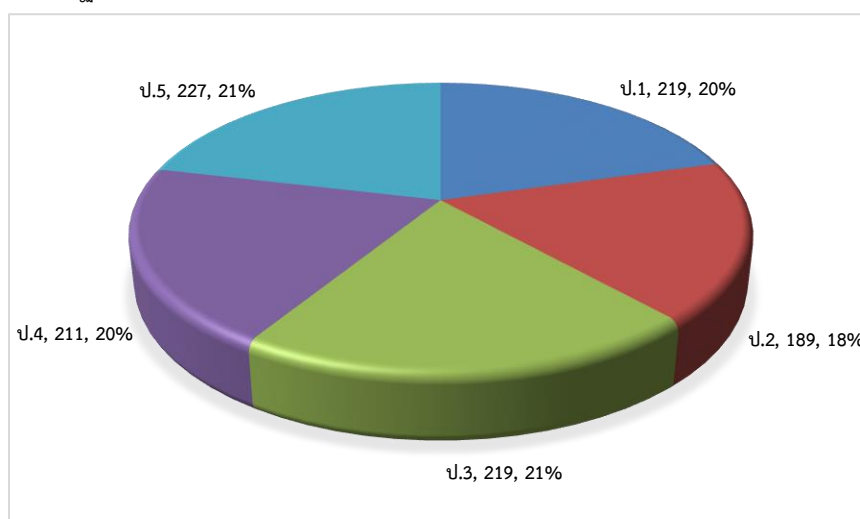
ครูดำเนินการทดลองโดยแยกการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงประถมศึกษาปีที่ 5 รายวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นเวลาสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง จำนวน 5 สัปดาห์ โดยเรียงการเรียนรู้ที่ 1 - 5 จนครบ 5 โมดูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน one sample t-test

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลจำนวนข้อมูลนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตามระดับที่ใช้วัตรกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 จำนวนข้อมูลนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตามระดับที่ใช้วัตรกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์

จากภาพที่ 1 พบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตามระดับที่ใช้วัตรกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ มีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีระดับชั้นประถมศึกษาที่มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 21 น้อยที่สุดคือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 189 คนคิดเป็นร้อยละ 18

2. ผลการใช้นวัตรกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษา ได้ผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความสามารถปัญญาประดิษฐ์เด็กประถมศึกษาปีที่ 1 - 5

ระดับชั้นประถมศึกษา	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
ปีที่ 1	27	19.82	3.93	ดีมาก
ปีที่ 2	33	24.17	4.96	ดีมาก
ปีที่ 3	33	23.80	4.62	ดีมาก
ปีที่ 4	42	30.10	5.96	ดีมาก
ปีที่ 5	51	38.00	6.63	ดีมาก

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความสามารถปัญญาประดิษฐ์เด็กประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 พบว่ามีระดับดีมากในทุกระดับชั้น

และนำมาทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตรกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษา โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ได้ผลดังตารางที่ 3 - 7 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตรกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

	n	M	SD	SE	t	p
คะแนนหลังใช้ นวัตรกรรมฯ ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1	219	19.82	3.93	0.27	3.46*	<0.001

$H_1 \mu > 18.9, *p < .05$

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตรกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 18.9 คะแนน (มากกว่าร้อยละ 70) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t(218) = 3.46, p < .001, M = 19.82, SD = 3.93$)

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

	n	M	SD	SE	t	p
คะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	189	24.17	4.96	0.360	2.98*	0.002

$H_1 \mu > 23.1$ * $p < .05$

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 23.1 คะแนน (มากกว่าร้อยละ 70) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t(188) = 2.98$, $p = .002$, $M = 24.17$, $SD = 4.96$)

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

	n	M	SD	SE	t	p
คะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	219	23.8	4.62	0.31	2.12*	0.017

$H_1 \mu > 23.1$ * $p < .05$

จากตารางที่ 5 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 23.1 คะแนน (มากกว่าร้อยละ 70) ($M = 30.10$, $SD = 5.96$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t(218) = 2.12$, $p = .017$, $M = 23.8$, $SD = 4.62$)

ตารางที่ 6 ผลการทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

	n	M	SD	SE	t	p
คะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	211	30.10	5.96	0.41	1.66*	0.049

$H_1 \mu > 29.4$ * $p < .05$

จากตารางที่ 6 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 29.4 คะแนน (มากกว่าร้อยละ 70) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t(210) = 1.66$, $p = .049$, $M = 30.10$, $SD = 5.96$)

ตารางที่ 7 ผลการทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

	n	M	SD	SE	t	p
คะแนนหลังใช้ นวัตกรรมฯ ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5	227	38.0	6.63	0.44	5.26*	<0.001

$H_1 \mu > 35.7, *p < .05$

จากตารางที่ 7 พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังใช้นวัตกรรมฯ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 35.7 คะแนน (มากกว่าร้อยละ 70) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t(226) = 5.26, p < .001, M = 38.0, SD = 6.63$)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ว่า

คะแนนความสามารถปัญญาประดิษฐ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความสามารถปัญญาประดิษฐ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 อยู่ในระดับดีมาก และผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 นักเรียนมีความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นนั้น ประกอบด้วยหลายส่วนตั้งแต่โมดูลการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสาระโดยครูสามารถจัดการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานแล้วนำไปสู่การสรุปในภายหลังเพื่อให้นักเรียนสามารถต่อยอดการสร้างสรรค์ปัญญาประดิษฐ์ มีสื่อการสอนที่น่าสนใจ เช่น หุ่นยนต์ สื่อที่ไม่ใช่คอมพิวเตอร์ โปรแกรมต่าง ๆ เกมมิฟิเคชัน ดังที่ Ali, S. et al. ได้สร้าง Doodle Creativity Game หุ่นยนต์ที่นักเรียนประมาณ 5 - 10 คนสามารถเล่นเกมร่วมกับหุ่นยนต์ได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน และหุ่นยนต์จะสนับสนุนให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการเล่นด้วย (Ali, S. et al., 2019) และ Lenat, D. B. & Durlach, P. J. ได้พัฒนาโมเดลผู้สอนเสมือนในวิชาคณิตศาสตร์ที่สามารถตอบโต้กับนักเรียนในทุกเวลา รวมทั้งมีลักษณะเป็น gamification ที่สนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้และแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ในบทเรียนได้ด้วย (Lenat, D. B. & Durlach, P. J., 2014)

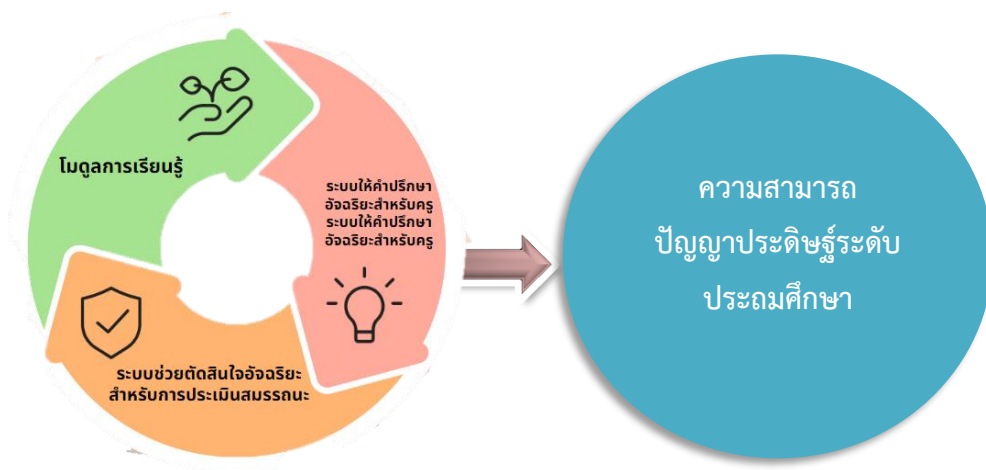
นอกจากนี้ยังมีระบบช่วยตัดสินใจอัจฉริยะสำหรับการประเมินการสอนด้านปัญญาประดิษฐ์ของครูที่ครูสามารถนำผลการวิเคราะห์มาช่วยพัฒนาปรับปรุงผู้เรียนได้ เพราะจะช่วยทำนายผลสัมฤทธิ์ที่เกิดว่ามีปัจจัยได้บ้าง พร้อมบอกผลการเรียนรู้ได้อย่างละเอียดสำหรับระบบจัดการข้อมูลค่าปริกาอัจฉริยะสำหรับครู ปัญญาประดิษฐ์สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่จะช่วยให้เสริมในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ปัญญาประดิษฐ์ในด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้าน

ทำให้นักเรียนมีผลความสามารถปัญญาประดิษฐ์อยู่ในระดับดีมาก และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ดังนั้น ในกระบวนการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ของนักเรียนควรจะต้องมีนวัตกรรมสื่อการเรียนการสอนและหลักสูตรที่มีความน่าสนใจ มีการให้ความรู้แนวความคิดหลัก เรื่องปัญญาประดิษฐ์ที่ประกอบด้วย เนื้อหา โครงสร้าง เทคนิคการเรียนรู้ อุปกรณ์ ขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้อุปกรณ์ และมีประเมินผลลัพท์ที่เป็นไปได้ (Kandhofer, M. et al., 2016) ได้พัฒนาหลักสูตรพัฒนาเรื่องปัญญาประดิษฐ์ และได้ผลการประเมินของนักเรียนในเรื่อง การจัดการระบบการพัฒนาเรื่องปัญญาประดิษฐ์แบบนาร่องประสบผลสำเร็จ ที่ส่งผลทำให้นักเรียนเข้าใจในขอบเขตหัวข้อเรื่องปัญญาประดิษฐ์พื้นฐาน ซึ่งผลลัพธ์ชี้ให้เห็นว่านักเรียนมีความเข้าใจหัวข้อความรู้เกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ และนักเรียนมีความรู้สึกเชิงบวกต่อความรู้ที่พวกเขาได้รับ ซึ่งหลักสูตรนี้ยังแนะนำแนวคิดอัจฉริยะ และสามารถเข้าใจชุดคำสั่งและเชื่อมโยงระหว่างเทคนิคของปัญญาประดิษฐ์กับแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้องได้เช่น Google Maps

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง ผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษา ทำให้พบองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถสรุปเป็นโมเดล ดังภาพที่ 1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่าผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษาคะแนนความสามารถปัญญาประดิษฐ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก และผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 นักเรียนมีความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่านวัตกรรม

การเรียนรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ และทำให้ได้ระดับประถมศึกษา มีความสามารถปัญญาประดิษฐ์ทั้ง 5 ด้าน ดังนั้น ครูผู้สอนสามารถนำนวัตกรรมการเรียนรู้ ปัญญาประดิษฐ์ไปใช้พัฒนากับเด็กประถมศึกษาได้สามารถสอดแทรกในรายละเอียด วิชาคอมพิวเตอร์ หรือวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ และเพื่อให้เป็นการเตรียมความพร้อมของเด็กประถมศึกษาให้มีความรู้พื้นฐานที่จะสามารถต่อยอดในการเรียนรู้เรื่องปัญญาประดิษฐ์ ในระดับขั้นที่สูงขึ้นหรือเป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพปัญญาประดิษฐ์อนาคตได้ นอกจากนี้การใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ คุณครูสามารถปรับกิจกรรมได้ทุกส่วน เช่น โปรแกรม chatbot ไม่เหมาะสม ครูอาจเปลี่ยนไปใช้โปรแกรมอื่นแทนได้ที่มีความคล้ายคลึงกัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณแหล่งทุนวิจัยจากงบประมาณกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) งบประมาณ 2564 และข้อมูลจากโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ ด้านปัญญาประดิษฐ์สำหรับเด็กประถมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง. (2558). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้าง ศักยภาพอาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยง เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการเป็นพี่เลี้ยง วิชาการสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัย แห่งชาติ.
- Ali, S. et al. (2019). Constructionism, ethics, and creativity: Developing primary and middle school artificial intelligence education. In International workshop on education in artificial intelligence K-12 (EDUAI'19) (pp. pp. 1-4). MIT Media Lab.
- Association for the Advancement of Artificial Intelligence (AAAI). (2018). AAAI Launches “AI for K-12” Initiative in Collaboration with the Computer Science Teachers Association (CSTA) and AI4All [Press release]. Retrieved July 17, 2010, from <https://aaai.org/Pressroom/Releases/release-18-0515.php>
- Dodds, Z. et al. (2008). AI Education Colloquium. Technical Report & AI Education Workshop Papers WS- 08- 02. California: AAAI Conference on Artificial Intelligence.
- Holmes, W. et al. (2019). Artificial intelligence in education. Boston: Center for Curriculum Redesign.

- McCarthy, J. (2007). What is Artificial Intelligence. Retrieved July 17, 2010, from <http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/node1.htm>
- Kandlhofer, M. et al. (2016). Artificial Intelligence and Computer Science in Education: From Kindergarten to University. Retrieved December 11, 2020, from <https://ieeexplore.ieee.org/document/7757570>
- Langley, P. (2019). An integrative framework for artificial intelligence education. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence*, 33(01), 9670-9677.
- Lenat, D. B. & Durlach, P. J. (2014). Reinforcing math knowledge by immersing students in a simulated learning-by-teaching experience. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 24(3), 216-250.
- Ner, R. H. (2020). Evolution and Revolution in Artificial Intelligence. *Evolution*, 11(2), 125-129.
- Resnick, M. et al. (1996). Planos not stereos: Creating computational construction kits. *Interactions*, 3(5), 40-50.
- Sudjitjoon, W. et al. (2022). AI learning modules for elementary students. *International Journal of Health Sciences*, 6(S4), 12239-12249.
- The Stanford d. school Bootcamp Bootleg (HPI). (2010). An Introduction to Design Thinking PROCESS GUIDE. Retrieved April 24, 2018, from <https://dschool-old.stanford.edu/sandbox/groups/designresources/wiki/36873/attachments/74b3d/ModeGuideBOOTCAM P2010L.pdf>
- Touretzky, D. et al. (2019). Envisioning AI for K-12: What should every child know about AI? *Proceedings of the AAAI conference on artificial intelligence*, 33(1), 9795-9799.
- West, D. & Allen, J. (2018). How Artificial Intelligence is transforming the world. Retrieved April 24, 2018, from <https://www.brookings.edu/research/how-artificial-intelligence-is-transforming-the-world>

การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก*
COMPUTER PROGRAM DEVELOPMENT FOR THE ADMINISTRATION
OF THE FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY TAWAN-OK

เสกสรร สวัสดิ์รักษา

Seksan Sawasdiraksa

วีรวรรณ ธาณี

Weerawan Thanee

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

Rajamangala University of Technology Tawan-Ok, Thailand

E-mail: sekbig@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการดำเนินงานสำหรับงานธุรการ คณะมนุษยศาสตร์ฯ 2) ออกแบบและพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการ 3) เสนอแนวทางการดำเนินงานธุรการด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) การออกแบบระบบงานธุรการเพื่อพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทดสอบโปรแกรมด้วยการสร้างสถานการณ์ (Scenarios) เปรียบเทียบระยะเวลาการดำเนินงานระหว่างระบบงานเดิมกับระบบงานใหม่ด้วยรูปแบบของโปรแกรมที่ทำงานผ่านระบบออนไลน์ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ จำนวน 1 คน นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ฯ จำนวน 10 คน เพื่อร่วมทดสอบโปรแกรม ผลการวิจัย พบว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นสามารถลดขั้นตอนการประมวลผล ลดความผิดพลาดในการทำงาน ลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล ลดเวลาการดำเนินงานและลดปริมาณเอกสารที่เป็นกระดาษ เมื่อเปรียบเทียบระยะเวลาดำเนินงานระหว่างระบบงานเดิมและระบบงานใหม่ การทดสอบด้วยการสร้างสถานการณ์ (Scenarios) โดยการส่งคำร้องผ่านระบบออนไลน์จาก นักศึกษาจำนวน 10 คน พบว่าระบบงานเดิมผู้ขอใช้กรอกเอกสารใช้เวลา 20 นาที ระบบงานใหม่ใช้เวลา 8 นาที เวลาลดลง 12 นาที ระยะเวลาลดลงร้อยละ 60 และทดสอบการดำเนินงาน

* Received 20 September 2022; Revised 30 October 2022; Accepted 31 October 2022

ฝ่ายธุรการในการจัดการคำร้องของนักศึกษาจำนวน 10 คน พบว่า ระบบงานเดิมใช้เวลา 150 นาที ระบบงานใหม่ใช้เวลา 20 นาที เวลาลดลง 130 นาที ระยะเวลาลดลงร้อยละ 86.67 และจากเดิมที่เคยใช้กระดาษในการส่งและรับคำร้อง ระบบงานใหม่ไม่ต้องใช้กระดาษเนื่องจากดำเนินงานผ่านระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และนำไปสู่การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานธุรการเพื่อส่งคำร้องของนักศึกษา และดำเนินการรับคำร้องของฝ่ายธุรการผ่านระบบออนไลน์ นำเสนอรูปแบบการดำเนินงานสำหรับงานธุรการ เกิดระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในงานธุรการที่มีความรวดเร็ว ถูกต้องแม่นยำ

คำสำคัญ: พัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์, งานธุรการ, ออนไลน์, โปรแกรมคอมพิวเตอร์

Abstract

The objectives of this research article were to 1) Study the operational model for clerical work the Faculty of Humanities 2) Design and develop computer programs for administrative tasks 3) Propose guidelines for administrative operations using computer programs. It is mixed methods research, the design of administrative systems to develop computer programs. Test the program by creating scenarios, comparing the operating time between the old system and the new system with the format of the program running online. Select a specific sample, consisting of administrative staff 1 person 10 student from the Faculty of Humanities was asked to participate in the testing of the program. Reduce work errors Reduce data redundancy Reduce operating time and reduce the amount of paper documents. When comparing the operating time between the old work system and the new one. A scenario test by submitting an online petition from 10 students found that the original system used to fill out the paperwork took 20 minutes, and the new system took 8 minutes. Reduced time by 12 minutes The duration was reduced by 60 percent and the administrative operations of handling 10 student petitions were tested. It found that the old work system took 150 minutes, the new system took 20 minutes, the time was reduced by 130 minutes, the duration was reduced by 86.67 percent. The new system is paper - free as it operates through a computer program system and leads to the use of computer programs to conduct administrative tasks to submit student petitions and to receive administrative requests online. Present an operational model for clerical work. A computer program system in the administration is established that is fast and accurate.

Keywords: Develop Computer Programs, Administrative Work, Online, Computer Program

บทนำ

ปัจจุบันการดำเนินงานธุรการในหลาย ๆ องค์กรในประเทศไทย ได้มีการพัฒนาการปฏิบัติงานโดยการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาประยุกต์ใช้งานกันอย่างแพร่หลาย เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว (คลังความรู้ SciMath, 2564) มีความถูกต้องแม่นยำ สามารถจัดทำเป็นฐานข้อมูลสำหรับจัดเก็บข้อมูลที่มีจำนวนมากไว้ในระบบคอมพิวเตอร์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล (กนกวรรณ บุญเจริญ, 2561); (Jutamas, 2020) และยังเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถใช้งานได้สะดวก รวดเร็ว ลดเวลาในการปฏิบัติงานได้ เนื่องจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์สามารถประมวลผลได้อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานด้านเอกสารเกี่ยวกับผู้มาขอใช้บริการจากหน่วยงาน สามารถดำเนินการได้รวดเร็วกว่าระบบงานเดิมที่ไม่ได้นำโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้งาน (วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการดอนตาล, 2563) การบริหารงานธุรการนับได้ว่าเป็นบันไดขั้นแรกในการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในทุกระดับที่ต้องการใช้การสื่อสารเป็นสื่อในการปฏิบัติงาน (ทิพพงษ์ ปิ่นแก้ว, 2563); (ทิพวัลย์ นนทเกท, 2557) การติดต่อสื่อสารประกอบด้วย สาร ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร เจ้าหน้าที่ธุรการต้องเป็นสื่อในการนำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เพื่อเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนไปสู่การทำงานตามภารกิจ (De Toni, A. F. & Zamolo, E., 2005) เจ้าหน้าที่ธุรการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างดี โดยการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องอาศัยการทำงานของเจ้าหน้าที่ธุรการ (งานธุรการ กองคลังมหาวิทยาลัยนเรศวร, 2563) ทั้งนี้ ประเทศไทยยังมีหน่วยงานด้านการศึกษาที่มีเจ้าหน้าที่ธุรการในการปฏิบัติงานเพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานประสบความสำเร็จและลุล่วงไปได้ด้วยดี อำนวยความสะดวกให้กับผู้มาติดต่อขอใช้บริการ โดยหน่วยงานด้านการศึกษาที่กล่าวถึงนี้เรียกว่า มหาวิทยาลัย ดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลากหลายสาขาวิชา เพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญา แก่ผู้สำเร็จการศึกษาในหลายระดับรวมถึงปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก รวมทั้งการทำการวิจัยและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เป็นสถาบันอุดมศึกษาสายวิชาชีพที่ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยพระราชบัญญัติเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2518 ในนามวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนาม “สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (Rajamangala Institute of Technology)” เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2531 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเป็นนิติบุคคลมีฐานะเป็นกรมในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีอธิการบดีเป็น

ผู้รับผิดชอบในฐานะหัวหน้าส่วนราชการเช่นเดียวกับอธิบดีกรมต่าง ๆ และได้เปลี่ยนแปลงสถานะเป็น “มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก (Rajamangala University of Technology Tawan - ok)” ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 โดยในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้รวมกลุ่มวิทยาเขตในสังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 4 วิทยาเขตและ 1 คณะ ตามมาตรา 65(3) ได้แก่ วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ วิทยาเขตอุเทนถวาย วิทยาเขตบางพระ วิทยาเขตจันทบุรี และ คณะเกษตรศาสตร์บางพระ พร้อมทั้งให้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก พ.ศ. 2561 - 2565 ตามยุทธศาสตร์ที่ 1 ว่าด้วยการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อบ่มบ่มผู้การเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศแบบบูรณาการศูนย์กลาง สอดรับกับประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อบ่มบ่มผู้การเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศแบบบูรณาการ โดยผลการดำเนินการตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก พ.ศ. 2561 - 2565 ปีงบประมาณ 2564 ณ สิ้นไตรมาส 4 ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อบ่มบ่มผู้การเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศแบบบูรณาการ มีตัวชี้วัดทั้งสิ้น 31 ตัวชี้วัด ประกอบด้วยตัวชี้วัดเป้าประสงค์ 1 ตัวชี้วัด บรรลุแล้ว 1 ตัวชี้วัด กลยุทธ์รวม 30 ตัวชี้วัด บรรลุ 27 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 90.32 โดยในการดำเนินงานของหน่วยงานที่อยู่ภายใต้สำนักงานอธิการบดีด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานถือว่าการดำเนินงานที่ตอบรับกับแผนพัฒนามหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี (กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, 2564) ตามมาตรา 5(3) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาเขตบางพระ สังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออกเดิมเป็นภาควิชาเศรษฐศาสตร์และธุรกิจเกษตร สังกัดคณะเกษตรศาสตร์บางพระและได้ยกฐานะเป็นคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ตามกฎกระทรวง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 โดยมีสำนักงานคณบดีเป็นหน่วยงานที่บริหารจัดการงานด้านต่าง ๆ ให้คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งนี้คณะมนุษยศาสตร์ฯ มีจำนวนนักศึกษามากที่สุดในแต่ละปีเมื่อเปรียบเทียบกับคณะอื่น ๆ จึงเลือกที่ใช้คณะมนุษยศาสตร์ฯ ในการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานธุรการ โดยมีเจ้าหน้าที่ธุรการปฏิบัติงานด้านเอกสารเข้าและออก งานคำร้องต่าง ๆ จากผู้ขอใช้บริการเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน ทั้งนี้งานธุรการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ยังขาดการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้งาน จึงส่งผลให้การดำเนินงานเกิดความล่าช้าพบข้อผิดพลาดในการดำเนินงานจากจำนวนงานที่มากในแต่ละวัน สิ้นเปลืองทรัพยากรกระดาษในการปฏิบัติงานในปริมาณที่มาก ใช้เวลาในการปฏิบัติงานมากในแต่ละครั้ง (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, 2564)

ในการปรับปรุงการดำเนินงานสำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์ เพื่อให้เกิดเป็นหน่วยงานที่พัฒนารูปแบบการดำเนินงานด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้สอดคล้องกับแผนพัฒนามหาวิทยาลัยฯ ซึ่งปัจจุบัน พบว่า งานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ ขาดการนำระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาประยุกต์ใช้งานธุรการด้านการรับและส่งคำร้องของนักศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานคณะมนุษยศาสตร์ฯ ถึงการดำเนินงานธุรการส่งผลให้ทราบการดำเนินงานในปัจจุบัน โดยการส่งคำร้องของนักศึกษาจะใช้วิธีการเขียนคำร้องลงในกระดาษตามแบบฟอร์มที่งานธุรการจัดเตรียมไว้ให้เพื่อให้นักศึกษานำเอกสารไปกรอกรายละเอียดลงในเอกสารและนำกลับมาส่งให้กับงานธุรการเพื่อดำเนินการตามคำร้องต่อไป ส่วนใหญ่แล้วงานธุรการจะดำเนินงานตามคำร้องของนักศึกษาในปริมาณที่มากในแต่ละวัน เนื่องจากมีนักศึกษาจำนวนมากส่งคำร้องในเรื่องต่าง ๆ เป็นจำนวนมากในแต่ละวัน ส่งผลให้การดำเนินงานธุรการเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงานโดยใช้วิธีตรวจเอกสารและดำเนินงานตามคำร้องจนแล้วเสร็จผ่านระบบเอกสารที่เป็นกระดาษส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน ด้วยเหตุนี้ถ้างานธุรการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์จะส่งผลถึงความรวดเร็วในการดำเนินงาน ความถูกต้องของข้อมูล ลดเวลาการดำเนินงานลง สามารถดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์ ส่งผลถึงการลดเวลาในการดำเนินงาน เกิดความรวดเร็วและการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทำงานผ่านระบบออนไลน์ โดยใช้ภาษา PHP ในการพัฒนาระบบงานธุรการที่สามารถดำเนินงานร่วมกันได้ทั้งผู้ขอใช้บริการและผู้ให้บริการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานสำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ
2. เพื่อออกแบบและพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ
3. เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินงานธุรการด้วยการใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) รูปแบบผสมผสานระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณด้วยการเปรียบเทียบระยะเวลาในการดำเนินงานก่อนและหลังจากการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้งานธุรการ และงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสอบถามความพึงพอใจจากผู้เข้าร่วมทดสอบใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นกรณีศึกษารูปแบบการดำเนินงานธุรการของงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ธุรการ จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่งานธุรการของ

คณะมนุษยศาสตร์ฯ และนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ฯ จำนวน 10 คน เพื่อร่วมกันทดสอบโปรแกรม ใช้แบบฟอร์มคำร้องในเรื่องต่าง ๆ ระบบครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่การกรอกข้อมูลในแบบคำร้อง การส่งคำร้องเข้าระบบ การรับคำร้องจากระบบ การดำเนินงานตามคำร้องของงานธุรการและส่งเรื่องคืนให้กับผู้ขอใช้บริการ

ออกแบบระบบงานธุรการ

1. ออกแบบระบบงานโดยเลือกใช้ภาษา PHP ในการพัฒนาโปรแกรม
2. ออกแบบหน้าจอการทำงานทั้งส่วนของผู้ขอใช้บริการ และส่วนของงาน

ธุรการ

3. ออกแบบฟอร์มคำร้องเรื่องต่าง ๆ ของงานธุรการ

ขอบเขตการพัฒนาเว็บไซต์

โปรแกรมทำงานผ่านระบบออนไลน์ในรูปแบบเว็บไซต์ ประกอบด้วย

1. ส่วนของผู้ขอใช้บริการ
 - 1.1 เลือกฟอร์มเพื่อใช้ส่งคำร้องในการขอใช้บริการ
 - 1.2 กรอกข้อมูลลงแบบฟอร์มในระบบ
 - 1.3 ส่งแบบฟอร์มที่ขอใช้บริการเข้าระบบงานธุรการ
2. ส่วนของงานธุรการ
 - 2.1 สามารถเรียกดูสถิติการยื่นคำร้องขอใช้บริการ
 - 2.2 สามารถเรียกดูคำร้องจากในระบบย้อนหลัง
 - 2.3 สามารถดำเนินงานธุรการผ่านระบบออนไลน์

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประยุกต์ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์ ในการดำเนินงานธุรการด้วยระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทำงานผ่านระบบออนไลน์ เพื่อลดขั้นตอนและเวลาในการดำเนินงาน ลดปริมาณทรัพยากรกระดาษ เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ดังนี้

1. โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ การรับคำร้องจากผู้ขอใช้บริการด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ผ่านระบบออนไลน์ โดยการใช้ภาษา PHP ในการพัฒนาเว็บไซต์ มาใช้ในการรับคำร้องเรื่องต่าง ๆ ผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และการประยุกต์ใช้โปรแกรมที่ทำงานผ่านระบบออนไลน์ในรูปแบบเว็บไซต์ในการดำเนินงานธุรการในการศึกษาครั้งนี้เป็นลักษณะความต้องการของผู้ขอใช้บริการในการส่งคำร้องในเรื่องต่าง ๆ โดยมีระยะเวลานำมีความไม่แน่นอน (Edvard, T. et al., 2019) ดังนั้น การใช้การทดสอบขั้นตอนวิธีด้วยการสร้างสถานการณ์ (Scenarios) จึงถูกนำมาใช้เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานสำหรับงานธุรการ จากการสร้างการทดสอบด้วยการสร้างสถานการณ์ (Scenarios) และการประยุกต์ใช้โปรแกรมที่ทำงานผ่านระบบออนไลน์ในรูปแบบเว็บไซต์ในการดำเนินงานธุรการส่งผลให้การดำเนินงานธุรการมีรูปแบบการดำเนินงานที่สะดวก มีการประมวผล

การดำเนินงานที่รวดเร็ว ลดระยะเวลาในการดำเนินงาน และทำให้ผู้รับบริการได้รับการบริการที่รวดเร็วมากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาระบบบริหารจัดการเอกสารสำนักงานอัตโนมัติ ด้านข่าว ประกาศ ข้อมูลบุคลากร และแบบฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ในภาพรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11) (วรรณอนงค์ พิพัฒน์อารยกุล และคณะ, 2562); (วิภาวรรณ เกษมสุขบท, 2563); (Howard, M. et al., 2007)

2. การดำเนินงานสำหรับงานธุรการโดยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์ (สรสกล พิกุลเคหา, 2563); (อรุณวรรณ ศรีศาสตร์, 2563) เพื่อให้ผู้ขอใช้บริการกรอกข้อมูลในแบบฟอร์มที่อยู่ในระบบพร้อมกับส่งแบบฟอร์มเข้าในระบบเพื่อจัดส่งให้กับงานธุรการดำเนินการต่อไป ส่งผลให้การดำเนินงานธุรการมีระบบงานที่ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาประยุกต์ใช้งานสามารถทำงานผ่านระบบออนไลน์ (George B., 2018); (Goldberg, D. E. et al., 2018) เกิดการดำเนินงานที่รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถเก็บข้อมูลผู้ขอใช้บริการจำนวนมากเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลเพื่อนำข้อมูลจากฐานข้อมูลกลับมาใช้ประโยชน์ได้ในภายหลัง เช่น การเรียกดูสถิติการขอใช้บริการในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังช่วยลดความซ้ำซ้อนในการบันทึกข้อมูล เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการเข้าถึงข้อมูลได้ตลอดเวลา และสามารถใช้อ้างอิงเป็นแนวทางในการบริหารจัดการต่อไปได้ (เพียรจิตต์ ภูมิสิริกุล และคณะ, 2556)

นอกจากนี้ ยังเป็นการดำเนินงานธุรการ และยกระดับงานธุรการของคณะมนุษยศาสตร์ฯ ให้เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเพื่อตอบสนองตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก พ.ศ. 2561 - 2565 ได้อีกด้วย โดยค้นพบปัญหาและสภาพการทำงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และปรับแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของงานธุรการ โดยการสร้างเครื่องมือหรือนวัตกรรมที่ช่วยเพิ่มความสะดวก รวดเร็วในกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งผลการศึกษายังเป็นแนวทางในการนำไปวางแผนการดำเนินงานธุรการอย่างยั่งยืน และมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานของงานธุรการ ดังนั้น การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานธุรการ จากอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีขั้นตอนวิธีการอย่างไรบ้าง กระบวนการวิจัยครอบคลุมถึงสาเหตุของปัญหา แบบแผนการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ขอใช้บริการหรือนักศึกษาในการส่งคำร้องเรื่องต่าง ๆ ของกระบวนการดำเนินงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ วิเคราะห์หาข้อสรุปเชิงทฤษฎี โดยมีขั้นตอนการท้าววิจัยและพัฒนา แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษารูปแบบการดำเนินงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินงานด้านคำร้องเรื่องต่าง ๆ จากผู้ขอใช้บริการในส่วนของการส่งคำร้องเรื่องต่าง ๆ และศึกษาวิธีการจัดการคำร้องเรื่องต่าง ๆ เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานธุรการ

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบและพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการ โดยออกแบบหน้าจอการทำงาน ออกแบบฟอร์มการรับข้อมูลของงานธุรการ เขียนโปรแกรมด้วยภาษา PHP ทดลองใช้งานเพื่อหาข้อบกพร่องของโปรแกรม และดำเนินการแก้ไขให้พร้อมใช้งาน

ขั้นตอนที่ 3 ทดสอบการใช้งานระบบงานธุรการเพื่อทดสอบระบบฯ และนำเสนอการใช้งาน

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอแนวทางการดำเนินงานธุรการด้วยการใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการ

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ โดยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานด้านคำร้องเรื่องต่าง ๆ ที่ได้รับจากผู้ขอใช้บริการ ตามลำดับในหัวข้อต่อไปนี้

1. ผลการศึกษารูปแบบการดำเนินงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ

1.1 จากการศึกษาขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงานธุรการด้านการรับคำร้องในเรื่องต่าง ๆ จากผู้ขอใช้บริการ พบว่า ในการจัดทำคำร้องของผู้ขอใช้บริการนั้นจะต้องนำแบบฟอร์มจากงานธุรการเพื่อดำเนินการกรอกข้อมูลให้ครบถ้วนและส่งให้งานธุรการเพื่อดำเนินการต่อไป เมื่องานธุรการได้รับคำร้องเรื่องต่าง ๆ จากผู้ขอใช้บริการแล้วจึงจะดำเนินการตามกระบวนการในการจัดการตามคำร้องเรื่องต่าง ๆ ต่อไปให้แล้วเสร็จเพื่อเป็นการบริการให้กับผู้ขอใช้บริการ เช่น คำร้องขอสหกิจศึกษา คำร้องขอสำเร็จการศึกษา เป็นต้น ในการดำเนินการตามคำร้องเรื่องต่าง ๆ ใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน 15 นาทีต่อหนึ่งคำร้อง และเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำใส่ตะกร้าเอกสารเพื่อให้ผู้ขอใช้บริการรับเอกสารกลับคืนไป ด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้การดำเนินงานธุรการเกิดความล่าช้าในการดำเนินงานเนื่องจากการดำเนินงานยังต้องใช้แบบฟอร์มที่เป็นเอกสาร ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการตรวจเอกสาร และจัดการเอกสารให้แล้วเสร็จ

1.2 จากปัญหาที่พบในการดำเนินงานธุรการ พบว่า เกิดความล่าช้าจากการดำเนินงานด้านการตรวจเอกสารและจัดการเอกสารให้แล้วเสร็จ ส่งผลให้เอกสารคำร้องไม่สามารถส่งคืนให้กับผู้ขอใช้บริการตรงตามกำหนดระยะเวลาได้ในอนาคต หากมีการวางแผนที่จะใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาประยุกต์ใช้งานธุรการ ซึ่งจะทำให้เกิดระบบงานธุรการที่มีการดำเนินงานผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทำงานผ่านระบบออนไลน์ ส่งผลให้ผู้ขอใช้บริการกรอกเอกสารคำร้องในแบบฟอร์มผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้อย่างรวดเร็ว พร้อมกับส่งเอกสารคำร้องผ่านระบบงานธุรการได้ในทันที หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ธุรการดำเนินการตรวจเช็คเอกสารคำร้องที่เข้ามาในระบบเพื่อดึงคำร้องมาดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์ให้เรียบร้อย

และส่งเอกสารกลับคืนเข้าระบบเพื่อส่งคืนให้กับผู้ขอใช้บริการ ส่งผลให้เกิดระบบงานธุรการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลในเรื่องของการลดขั้นตอนและเวลาในการดำเนินงาน และผู้ขอใช้บริการได้รับคำร้องคืนผ่านระบบงานธุรการได้อย่างรวดเร็ว และถ้าได้นำโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาปรับใช้ในการดำเนินงานจะทำให้เกิดระบบงานธุรการที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและเกิดการดำเนินงานที่รวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ ลดระยะเวลาในการดำเนินงาน สามารถลดจำนวนเอกสารลงได้ ด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมที่ทำงานผ่านระบบออนไลน์ในรูปแบบเว็บไซต์ เป็นระบบการดำเนินงานธุรการด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สามารถทำงานผ่านระบบออนไลน์

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ ด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานด้านคำร้องเรื่องต่าง ๆ ผ่านระบบออนไลน์ โดยการออกแบบฟอร์มการใช้งานและระบบการทำงานของโปรแกรม โดยมีหน้าจอการทำงาน ซึ่งจะแบ่งผู้ใช้งานออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนของงานธุรการ 2) ส่วนของผู้ขอใช้บริการ

3. ผลการทดสอบการใช้งานระบบงานธุรการด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานและดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์มีเจ้าหน้าที่ธุรการและนักศึกษา ร่วมกันทดสอบระบบฯ ด้วยวิธีการสร้างสถานการณ์ (Scenarios) ในการกำหนดค่าต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ระบบงานเดิมผู้ขอใช้บริการกรอกเอกสารที่เป็นแบบฟอร์มกระดาษใช้เวลา 20 นาที ระบบงานใหม่ผู้ขอใช้บริการกรอกเอกสารผ่านระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ใช้เวลา 8 นาที พบว่า ใช้เวลาในการดำเนินการกรอกเอกสารลดลง 12 นาที คิดเป็นระยะเวลาลดลงร้อยละ 60 และทำการทดสอบการดำเนินงานฝ่ายธุรการในการจัดการคำร้องเรื่องต่าง ๆ ของนักศึกษาจำนวน 10 คน พบว่า ระบบงานเดิมที่เป็นแบบฟอร์มกระดาษใช้เวลา 150 นาที ระบบงานใหม่ดำเนินงานผ่านระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ใช้เวลา 20 นาที ใช้เวลาในการดำเนินงานลดลง 130 นาที คิดเป็นระยะเวลาลดลงร้อยละ 86.67 สามารถเปรียบเทียบเวลาในการดำเนินงานระหว่างระบบงานเดิมและระบบงานใหม่ได้ตามตารางที่ 1

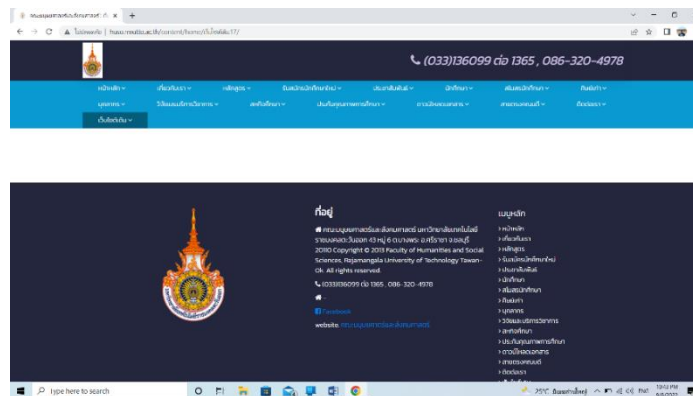
ตารางที่ 1 เปรียบเทียบเวลาในการดำเนินงาน

	แบบเดิม	แบบใช้โปรแกรม	เวลาลดลง
ผู้ขอใช้บริการกรอกเอกสาร	20 นาที	8 นาที	12 นาที (60%)
งานธุรการดำเนินงานเอกสาร	150 นาที	20 นาที	130 นาที (86.67%)
รวมระยะเวลา	170 นาที	28 นาที	142 นาที (83.53%)
ประสิทธิภาพการให้บริการเพิ่มขึ้น			83.53%

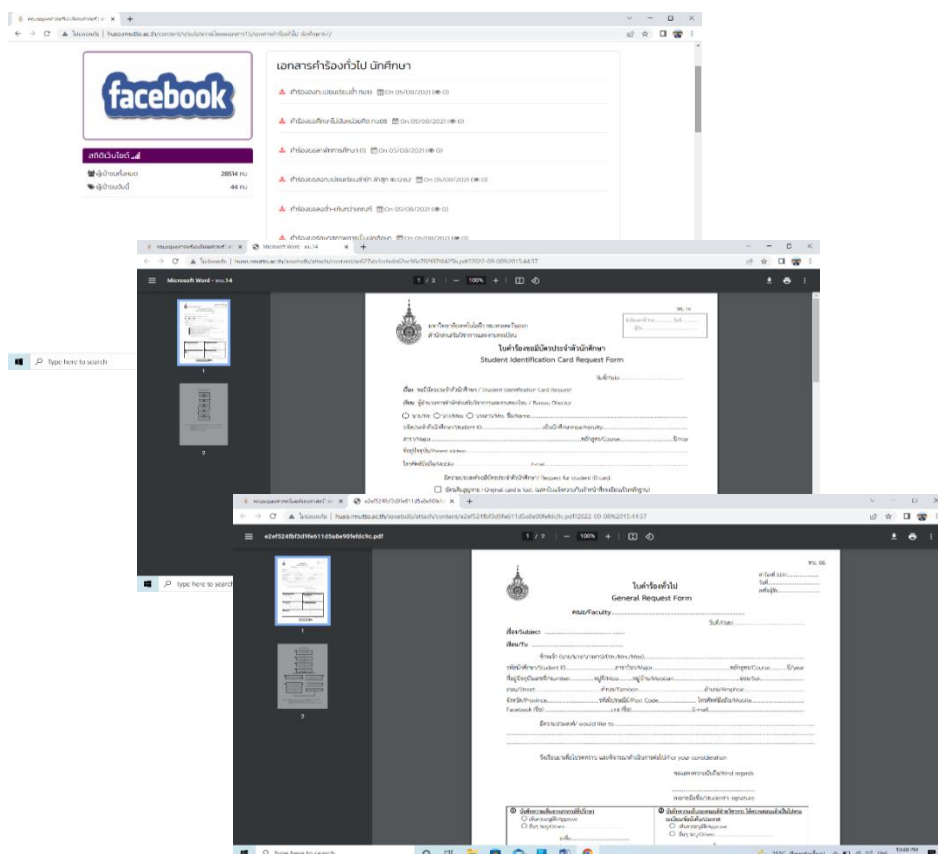
จากตารางที่ 1 เป็นการเปรียบเทียบระยะเวลาในการดำเนินงานของงานธุรการ โดยแบ่งเป็นผู้ขอใช้บริการกรอกเอกสาร และงานธุรการดำเนินงานเอกสารแบบเดิมและแบบใหม่ที่ได้นำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้งาน และดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์

พบว่า การดำเนินงานแบบเดิมจะใช้เวลาในการดำเนินงานรวม 170 นาที หลังจากใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้งานใช้เวลา รวม 28 นาที ส่งผลให้เวลาลดลงรวม 142 นาที ซึ่งส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพการให้บริการเพิ่มขึ้น 83.53%

ภาพที่ 1 แบบฟอร์มการทำงานในส่วนของงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ

ภาพที่ 2 แบบฟอร์มการทำงานในส่วนของผู้ขอใช้บริการ

4. นำเสนอแนวทางการดำเนินงานธุรการด้วยการประยุกต์ใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการจากการทดสอบระบบฯ ผู้ขอใช้บริการกรอกข้อมูลเข้าระบบเพื่อดำเนินการตามคำร้องที่ต้องการ และจัดส่งข้อมูลเข้าระบบงานธุรการ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ธุรการตรวจสอบเอกสารคำร้องในระบบงานธุรการเพื่อดำเนินการตามคำร้องจากผู้ขอใช้บริการให้เสร็จสิ้นกระบวนการ พบว่าส่งผลต่อปัจจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานสำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้เป็นการดำเนินงานด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานด้านเอกสารคำร้องเรื่องต่าง ๆ ที่ได้รับจากผู้ขอใช้บริการ โดยการดำเนินงานผ่านระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำงานผ่านระบบออนไลน์ เกิดความรวดเร็วในการดำเนินงานทั้งผู้ขอใช้บริการ และผู้ให้บริการ ระบบงานอำนวยความสะดวกในการใช้งาน มีการประมวลผลที่รวดเร็ว ทำงานผ่านระบบออนไลน์ มีความถูกต้องของข้อมูล ลดความซ้ำซ้อนของข้อมูลลงได้ สามารถบันทึกข้อมูลไว้ในฐานข้อมูลเพื่อนำข้อมูลกลับมาใช้ประโยชน์ต่อไปได้ เช่น การเรียกดูสถิติการยื่นคำร้องในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

อภิปรายผล

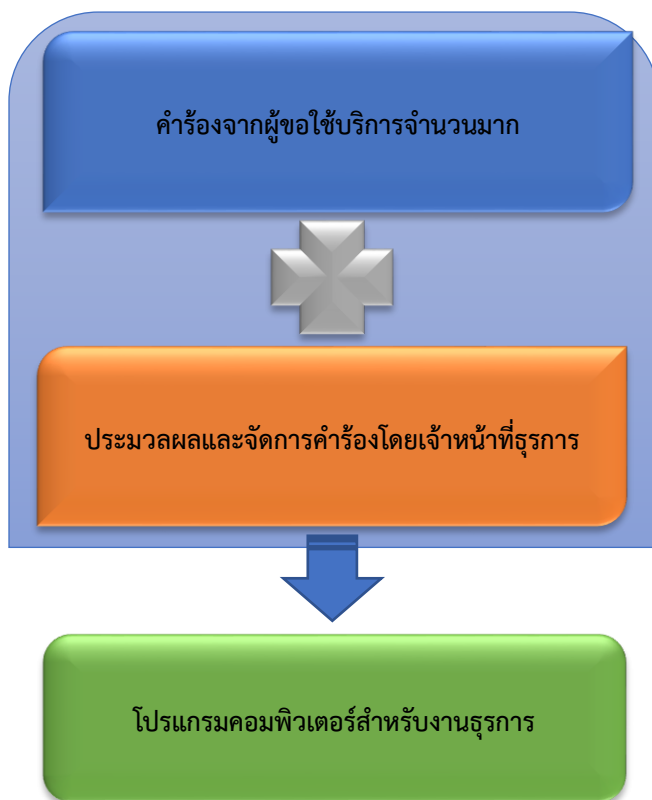
จากการดำเนินงานสำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ด้วยวิธีการดำเนินงานแนวใหม่ที่ผสมผสานระหว่างวิธีการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในลักษณะเว็บไซต์ซึ่งเป็นการออกแบบระบบการดำเนินงานธุรการโดยพบว่า 1) เมื่อนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้ในระบบงานธุรการ ส่งผลให้ผู้ขอใช้บริการสามารถกรอกคำร้องเรื่องต่าง ๆ ผ่านระบบออนไลน์ ไม่จำเป็นต้องมาเขียนคำร้องที่งานธุรการ สามารถส่งคำร้องผ่านระบบออนไลน์ได้ในทันที 2) เจ้าหน้าที่ธุรการตรวจสอบคำร้องเรื่องต่าง ๆ ที่ได้รับจากผู้ขอใช้บริการจากในระบบ และดำเนินการตามคำร้องเรื่องต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดความสะดวก รวดเร็วในกระบวนการดำเนินงานธุรการ 3) เสนอแนวทางให้ผู้ขอใช้บริการและเจ้าหน้าที่ธุรการนำระบบงานธุรการนี้เข้ามาประยุกต์ใช้งานโดยได้รับความสะดวก รวดเร็วในการดำเนินงานด้านการส่งและรับคำร้องเรื่องต่าง ๆ นอกจากนี้ข้อมูลผู้ขอใช้บริการสามารถจัดเก็บไว้ในระบบฐานข้อมูลงานธุรการเพื่อนำข้อมูลกลับมาใช้ประโยชน์ต่อไปในระบบงานธุรการได้ด้วยเหตุนี้เองทำให้ประหยัดเวลาในการดำเนินงาน ลดขั้นตอนการดำเนินงานทั้งผู้ขอใช้บริการและเจ้าหน้าที่ธุรการ ลดปริมาณการใช้กระดาษของสำนักงานลงได้ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องผลของการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับบันทึกทางการแพทย์พยาบาลผ่าตัดต่อคุณภาพบันทึกทางการแพทย์พยาบาล ห้องผ่าตัดศัลยศาสตร์ ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพบันทึกทางการแพทย์พยาบาลหลังจากใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับบันทึกทางการแพทย์พยาบาลผ่าตัดสูงกว่าก่อนการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ช่วยให้การส่งต่อข้อมูลผู้ป่วยเป็นไปอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ลดความซ้ำซ้อนในการจดบันทึก เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการเข้าถึงข้อมูลได้ตลอดเวลา และสามารถใช้อ้างอิงเป็นแนวทางในการบริหารจัดการต่อไปได้ (เพียรจิตต์ ภูมิสิริกุล และคณะ,

2556) สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการคัดกรองผู้ป่วยแผนกฉุกเฉินด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบที่สร้างขึ้นสามารถใช้คัดแยกผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ER คุณภาพสามารถลงข้อมูลได้สะดวก เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ประหยัดเวลา ทรัพยากรและแรงงาน ตรวจสอบผลการคัดกรองแยกประเภทได้อย่างถูกต้อง ผลคุณภาพการคัดแยกผู้ป่วยอุบัติเหตุฉุกเฉินด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มีการคัดแยกระดับความรุนแรงฉุกเฉินผู้ป่วยถูกต้องจากร้อยละ 69.47 เป็นร้อยละ 98.50 ไม่พบอุบัติเหตุการผู้ป่วยคัดกรองผิดพลาด (พรพิไล นิยมถิ่น, 2564) สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรกองกลางสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขเพื่อพัฒนาสู่องค์การดิจิทัล ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ทั้งการส่งงาน การสื่อสาร มีการรับ - ส่ง หนังสือราชการผ่านระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ การใช้ QR Code ในการดาวน์โหลดเอกสาร จัดเก็บข้อมูลบุคลากรเข้าสู่ระบบ HR จัดทำนิตยสารออนไลน์ มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการยืม - คืนหนังสือ รวมทั้งประชุมผ่านระบบ VDO Conference เป็นต้น ส่งผลให้เข้าสู่องค์การดิจิทัล (วิภาวรรณ เกษมสุขบท, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำหรับใช้เป็นสื่อการสอนวิชาปฏิบัติการปฐพีกลศาสตร์ ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาสามารถทำความเข้าใจทั้งในส่วนของทฤษฎีและการทดสอบได้ดีกว่าการสอนโดยใช้เพาเวอร์พอยต์เพียงอย่างเดียว สำหรับผลการสำรวจความพึงพอใจของนักศึกษา พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 จากคะแนนเต็ม 5.00 คะแนน ซึ่งสรุปได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ดีมาก (ชูศักดิ์ ศิริรัตน์ และสุธน รุ่งเรือง, 2556)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้การพัฒนาแบบการดำเนินงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์ฯ ด้วยการพัฒนาเว็บไซต์เข้ามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดความรวดเร็ว ความสะดวกรวมถึงการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย 1) การพัฒนาเว็บไซต์สำหรับงานธุรการ 2) ระบบงานธุรการสามารถดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์ 3) ลดจำนวนทรัพยากรกระดาษจากการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์

ภาพที่ 3 รูปแบบวิธีการดำเนินงานธุรการด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับงานธุรการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยการออกแบบระบบงานธุรการเพื่อพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ร่วมกับการทดสอบระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในงานธุรการด้วยการสร้างสถานการณ์ (Scenarios) เพื่อเปรียบเทียบระยะเวลาการดำเนินงานระหว่างระบบงานเดิมที่ใช้การดำเนินงานด้วยเอกสาร กระดาษกับการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในงานธุรการด้วยรูปแบบของโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ที่ทำงานผ่านระบบออนไลน์ 1) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นสามารถลดขั้นตอนการดำเนินงาน มีการประมวลผลที่รวดเร็ว ลดความผิดพลาดในการทำงาน 2) ผู้ใช้สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว 3) ลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล 4) เอกสารมีความถูกต้อง 5) ลดเวลาในการดำเนินงานและลดปริมาณเอกสารที่เป็นกระดาษ 6) นำไปสู่การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ทำงานผ่านระบบออนไลน์ 7) มีความถูกต้องและแม่นยำในการดำเนินงาน 8) เกิดความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินงานทั้งผู้ขอใช้บริการและผู้ให้บริการ 9) ส่งผลให้ได้

ข้อมูลและกระบวนการดำเนินงานธุรการโดยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถดำเนินงานผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งเป็นประโยชน์เชิงวิชาการ และประโยชน์เชิงปฏิบัติ 1) ผู้ขอใช้บริการและเจ้าหน้าที่ธุรการสามารถใช้ระบบงานธุรการด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงาน 2) เกิดเครื่องมือช่วยในการดำเนินงานธุรการผ่านระบบออนไลน์ ดังนั้น ระบบงานธุรการด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงานนี้ หน่วยงานที่ต้องการนำไปประยุกต์ใช้งานควรติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่พร้อมใช้งานและรองรับกับระบบออนไลน์ มีความเหมาะสมที่จะประยุกต์ใช้กับหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการงานเอกสารที่มีปริมาณมากในแต่ละวัน และ ผู้ใช้งานควรได้รับการเรียนรู้ถึงการใช้งานของระบบงานฯ ก่อนที่จะใช้งานจริง เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจก่อนการใช้งาน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ บุญเจริญ. (2561). ผลการใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับพัฒนากิจการมหรณรร้านค้าและร้านค้าสวัสดิการในโรงเรียน. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2563 จาก <https://riss.rmutsv.ac.th/upload/doc/201910/T8aDDSV0eAsRzAFDfpq9/T8aDDSV0eAsRzAFDfpq9.pdf>
- กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก. (2564). แผนพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก พ.ศ. 2561 - 2565 ฉบับทบทวนและปรับปรุง พ.ศ. 2564 - 2565. เรียกใช้เมื่อ 30 พฤษภาคม 2564 จาก <https://drive.google.com/file/d/1r-KSAr0iSZarjw6uyCc5Sp9DnOhAs1Y/view>
- คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก. (2564). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 30 พฤษภาคม 2564 จาก <http://huso.rmutto.ac.th/welcome>
- คลังความรู้ SciMath. (2564). E-Office สำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ช่วยทำงานในยุค 4.0. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2563 จาก <https://www.scimath.org/article-technology/item/12413-e-office-4-0>
- งานธุรการกองคลังมหาวิทยาลัยนเรศวร. (2563). คู่มือธุรการ. เรียกใช้เมื่อ 30 พฤษภาคม 2564 จาก https://www.finance.nu.ac.th/web2014/Published_book/Fund_A3.pdf
- ชูศักดิ์ ศิริรัตน์ และสุน รุ่งเรือง. (2556). การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับใช้เป็นสื่อการสอนวิชาปฏิบัติการปฐพีกลศาสตร์. วารสารการบริหารธุรกิจและภาษา, 1(2), 40-44.

- ทัชพงษ์ ปิ่นแก้ว. (2563). การพัฒนาต้นแบบระบบบริหารงานบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. วารสาร Mahidol R2R e-Journal, 7(1), 73-83.
- ทิพวัลย์ นนทเกท. (2557). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช.
- พรพิไล นิยมถื่น. (2564). การพัฒนารูปแบบการคัดกรองผู้ป่วยแผนกฉุกเฉินด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชด่านซ้าย จังหวัดเลย. วารสารการพยาบาล สุขภาพ และการศึกษา, 4(1), 12-18.
- เพียรจิตต์ ภูมิสิริกุล และคณะ. (2556). ผลของการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับบันทึกทางกายพยาบาลผ่าตัดต่อคุณภาพบันทึกทางการพยาบาล ห้องผ่าตัดศัลยกรรม. วารสารรามายาพยาบาล, 19(2), 249-263.
- วรรณอนงค์ พิพัฒน์อารยกุล และคณะ. (2562). การพัฒนาระบบบริหารจัดการเอกสารสำนักงานอัตโนมัติด้านข่าวประกาศ ข้อมูลบุคลากร และแบบฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว. วารสารการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย, 6(สิงหาคม), 9-18.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). มหาวิทยาลัย. เรียกใช้เมื่อ 23 เมษายน 2564 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/มหาวิทยาลัย>
- วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการดอนตาล. (2563). คอมพิวเตอร์กับงานด้านต่าง ๆ. เรียกใช้เมื่อ 27 มีนาคม 2564 จาก <https://sites.google.com/a/dontantm.ac.th/2204-2110/page-2>
- วิภาวรรณ เกษมสุขบท. (2563). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรกองกลางสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขเพื่อพัฒนาสู่องค์กรดิจิทัล. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2563 จาก http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/files/2563_1629861971_6214832024.pdf
- สรรสกล พิกุลเคหา. (2563). การออกแบบและพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยในการสอบบัญชี สำหรับกิจการซื้อขายไปที่ใช้โปรแกรมบัญชีสำเร็จรูปในการทำบัญชี. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรุณวรรณ ศรีศาสตร์. (2563). ประสิทธิภาพของการพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยต่อเนื่องที่บ้านโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2563 จาก http://nrh.nopparat.go.th/research/public/view/pdf/63_1.pdf

- De Toni, A. F. & Zamolo, E. (2005). From a traditional replenishment system to vendor-managed inventory: A case study from the household electrical appliances sector. *International Journal of Production Economics*, 96(1), 63-79.
- Edvard, T. et al. (2019). Blockchain Technology Implementation in Logistics. *Sustainability*, 11(4), 1-13.
- George B. (2018). Ten Ways AI-Powered Algorithms Will Transform Your Supply Chain. Retrieved August 19, 2019, from https://www.scmr.com/article/ten_ways_ai_algorithms
- Goldberg, D. E. et al. (2018). Messy genetic algorithms: Motivation, analysis, and first results. *International Journal of Operations and Production Management*, 3(5), 493-530.
- Howard, M. et al. (2007). Modularization and the impact on supply relationships. *International Journal of Operations and Production Management*, 27(11), 1192-1212.
- Jutamas. (2020). Information Technology. Retrieved May 19, 2020, from <https://sites.google.com/site/meejoei8>

การประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่)
พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีราช*
CURRICULUM EVALUATION OF CERTIFICATE PROGRAM FOR
PRACTICAL NURSING, BOROMARAJONANI COLLEGE OF
NURSING, CHAKRIRAJ

ปรียาสลิล ไชยวุฒิ

Preyasalit Chaiyawut

สไบทิพย์ เชื้อเอี่ยม

Sabaitip Cheuaiam

ดวงฤทัย เสมอคุ้มหอม

Duangruetai Seamkhumhom

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีราช สถาบันพระบรมราชชนก

Boromarajonani College of Nursing Chakriraj Praboromrajchanok Institute, Thailand

E-mail: duangruetai@ckr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีราช ใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้สำเร็จหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลรุ่น 1 รุ่น 2 อาจารย์ ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาของผู้สำเร็จการศึกษา รวม 176 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบทของหลักสูตร ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน และด้านผลผลิต แบบสอบถามที่ใช้ได้รับการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 หาความเที่ยงโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.99 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.94) ด้านบริบทของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.96) ด้านปัจจัยนำเข้ามีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.57) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.59) ด้านผลผลิตมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$,

* Received 6 October 2022; Revised 28 October 2022; Accepted 30 October 2022

S.D = 0.53) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลสามารถพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลควรพัฒนานักศึกษา อาจารย์ผู้สอนและปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งเนื้อหาสาระ บางรายวิชาอาจต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ภายใต้หลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยต่อไป

คำสำคัญ: CIPP Model, การประเมินหลักสูตร, ผู้ช่วยพยาบาล

Abstract

The objective of this descriptive research was to conduct curriculum evaluation of the Certificate Program for Practical Nursing (New Curriculum), B.E. 2559 (2016), Boromarajonani College of Nursing, Chakriraj using the CIPP Model. The sample consisted of graduates of Certificate Program for Practical Nursing in Class 1 and Class 2, instructors and junior supervisors, totaling 176 individuals. A research instrument for data collection was a questionnaire on the assessment of Certificate Program for Practical Nursing whose content comprise four key sections: context, input, process, and output. The research instruments were examined for validity by 3 experts, the IOC values ranged from 0.67 to 1.00, and the reliability was determined through Cronbach's alpha coefficient to be 0.99. Data were analyzed using statistics including frequency, percentage, mean and standard deviation. The results of this research indicated that the suitability of the context was at a high level ($\bar{X} = 3.81$, S.D = 0.96). Overall input had the highest level of mean score ($\bar{X} = 4.66$, S.D = 0.57). Overall process had the highest level of mean score ($\bar{X} = 4.59$, S.D = 0.59). Overall output had the highest level of mean score ($\bar{X} = 4.73$, S.D = 0.53). Overall suitability of Certificate Program for Practical Nursing was at a high level ($\bar{X} = 4.12$, S.D = 0.94). The findings of this research indicated that the Certificate Program for Practical Nursing could enhance students' knowledge and capability in practices. However, to achieve greater efficient implementation of the Certificate Program for Practical Nursing, it is imperative to develop students, instructors, factors that support better learning. Furthermore, the content of some courses might need to be modified to keep up with the changes and in accordance with the current situation under

empirical evidence so that learners can apply them in the care of patients in the future.

Keyword: CIPP Model, Curriculum Evaluation, Practical Nursing

บทนำ

ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้การดำรงชีวิตมีความสะดวกสบาย แต่ขณะเดียวกันก็สร้างปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพตามมา ทั้งปัญหาจากการจราจร ปัญหามลภาวะ รวมไปถึงปัญหาที่เกิดจากการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้การเจ็บป่วยและเสียชีวิตเปลี่ยนจากกลุ่มโรคติดต่อมาเป็นกลุ่มโรคไม่ติดต่อมากขึ้น (สุปราณี สิทธิกันต์ และดารุณี จงอุดมการณ์, 2563) สถานการณ์โรคไม่ติดต่อเรื้อรังกลายเป็นปัญหาทั่วโลก สำหรับในประเทศไทยพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (วัลลภา อันดารา, 2561) นอกจากการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังพบว่าประชาชนมีอายุยืนยาวขึ้นจากความก้าวหน้าทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข ส่งผลให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ในปี 2563 ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 66.19 ล้านคน เป็นวัยสูงอายุ 12 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด เมื่อเทียบอัตราส่วนจะพบว่าสัดส่วนผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 20 และอีก 20 ปีข้างหน้า สัดส่วนประชากรสูงอายุจะสูงขึ้นถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ (รติมา คชนันท์, 2561); (วัชรภรณ์ ชิวโคภิชฐ, 2562); (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2562) การก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางระบาดวิทยาที่ประชาชนมีแนวโน้มเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ และความเจ็บป่วยเรื้อรัง รวมทั้งปัญหาความเสื่อมของร่างกายทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2556) ส่งผลให้จำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงมีสัดส่วนสูงขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความต้องการกำลังคนด้านสุขภาพของประเทศเพิ่มมากขึ้น แม้จะเพิ่มอัตราการผลิตอย่างต่อเนื่อง แต่พบว่ายังไม่เพียงพอ (กฤษฎา แสงวดี และคณะ, 2562); (วิจิตร ศรีสุพรรณ และกฤษฎา แสงวดี, 2555); (สภากาชาดไทย, 2561); (อรุณรัตน์ คันทา, 2557) จากรายงานการขึ้นทะเบียน ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ ปี 2560 ประเทศไทยมีพยาบาลวิชาชีพ 191,575 คน เมื่อคิดเป็นอัตราส่วนต่อประชากรเท่ากับ 1:407 ในแต่ละปีกระทรวงสาธารณสุขมีแผนรับผู้จบการศึกษาเข้าทำงานเฉลี่ย 10,316 คน แต่มีตำแหน่งข้าราชการที่จะรองรับเพียง 5,932 อัตรา ทำให้ปัญหาความขาดแคลนกำลังคนยังคงอยู่ อย่างไรก็ตาม เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลน และแบ่งเบาภาระงานที่ไม่จำเป็นต้องทำโดยพยาบาลวิชาชีพ กระทรวงสาธารณสุข จึงรับผู้ช่วยพยาบาลเข้ามาร่วมทีมทำงานด้วย (กฤษฎา แสงวดี และคณะ, 2562)

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีรัช ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตพยาบาลและพัฒนาบุคลากรทางด้านสุขภาพ เล็งเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร

ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนการเจ็บป่วยในระยะสุดท้ายเพิ่มมากขึ้น การผลิตพยาบาลวิชาชีพเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการด้านสุขภาพนั้น พบว่า ยังไม่เพียงพอ วิทยาลัยฯ จึงนำเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการพยาบาลของ วิจิตร ศรีสุพรรณ และกฤษฎา แสงวดี มาดำเนินการโดยสนับสนุนการผลิตหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลซึ่งใช้ระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี (วิจิตร ศรีสุพรรณ และกฤษฎา แสงวดี, 2555) นับว่าเป็นช่องทางหนึ่งที่จะตอบสนองความต้องการการให้บริการด้านสุขภาพที่เพียงพอ ผู้ช่วยพยาบาลเป็นบุคลากรในทีมการพยาบาลที่ช่วยทำการพยาบาลผู้ป่วยที่มีอาการในระยะที่ไม่รุนแรง หรือระยะที่ไม่เป็นอันตราย ปฏิบัติการการพยาบาลที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ตามที่พยาบาลมอบหมาย ประกอบด้วยการดูแลผู้ที่ต้องพึ่งพิงเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม ช่วยเหลือบุคคลตามความต้องการขั้นพื้นฐานในกิจวัตรประจำวัน ป้องกันภาวะแทรกซ้อน และอันตรายต่าง ๆ สังเกตอาการ วัดสัญญาณชีพ และบันทึกติดตามความเปลี่ยนแปลงของอาการ และอาการแสดงของโรค ช่วยเหลือในการตรวจและการรักษาพยาบาลต่าง ๆ จัดเตรียมอุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้การฟื้นฟูสภาพตามแผนการรักษาพยาบาล สามารถช่วยผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล หรือการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ในการดูแลบุคคลทั้งในสถานพยาบาล ขณะอยู่บ้าน และในชุมชน เพื่อให้บุคคลทั้งที่มีภาวะสุขภาพดี หรือเจ็บป่วยด้วยโรคที่ไม่รุนแรง ไม่ซับซ้อน สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขตามบริบทความต่างระหว่างบุคคลของชีวิต โดยประชาชนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและเสมอภาคการปฏิบัติงานของผู้ช่วยพยาบาลเป็นการช่วยงานด้านพยาบาลได้ในระดับหนึ่ง ทำให้พยาบาลวิชาชีพสามารถจัดการบริหารเวลาในการให้การดูแลผู้ป่วยที่มีความซับซ้อนได้มากขึ้น

หลักสูตรถือว่ามีความสำคัญมากในการจัดการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างไรก็ตามหลักสูตรที่สร้างขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจมีความเหมาะสมกับสภาพของสังคมในเวลานั้น ต่อมาเวลาผ่านไปสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อหลักสูตรในช่วงเวลาใหม่ได้ (สมทรง สุภาพ, 2565) วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครสุพรรณบุรี ตระหนักถึงพันธกิจในการผลิตบุคลากรทางด้านสุขภาพที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถตรงตามวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด และทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงได้ทำการประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท (Context) เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผลความจำเป็นที่ต้องดำเนินการหลักสูตร ประเด็นปัญหาและความเหมาะสมของเป้าหมายหลักสูตร ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับนำมาใช้ในการดำเนินการหลักสูตร อัตรากำลังบุคลากร งบประมาณและแหล่งทุนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อาคารสถานที่ เวลา รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน ด้านกระบวนการ (Process) ประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของหลักสูตร ตลอดจนการนำปัจจัยนำเข้ามาใช้อย่างเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ และด้านผลผลิต

(Product) เป็นการประเมินผลที่ได้รับว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพตอบสนองต่อความต้องการของสังคม และผู้สำเร็จหลักสูตรมีความรู้ความสามารถในทักษะปฏิบัติการพยาบาลตามที่สภาการพยาบาลกำหนดไปประยุกต์ใช้ในการดูแลประชาชนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สำเร็จหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลรุ่น 1 และรุ่น 2 จำนวน 120 คน อาจารย์พยาบาล จำนวน 28 คน ผู้บังคับบัญชาาระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา จำนวน 28 คน รวมจำนวน 176 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากประชากรทั้งหมด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย:

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 1 ฉบับ ได้แก่ แบบประเมินหลักสูตรสำหรับอาจารย์ ผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล และผู้บริหารระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา ส่วนประกอบของแบบประเมินประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านบริบท ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร จำนวน 8 ข้อ ตอนที่ 3 โครงสร้างของหลักสูตร จำนวน 4 ข้อ ตอนที่ 4 เนื้อหาสาระของรายวิชาในหลักสูตร จำนวน 72 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ตอนที่ 1 อาจารย์ จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 นักศึกษา จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 3 วัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน จำนวน 6 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านกระบวนการ ประกอบด้วย ตอนที่ 1 การบริหารหลักสูตร จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 การจัดการเรียนการสอน จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 3 การวัดประเมินผล จำนวน 6 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ส่วนที่ 4 ด้านผลผลิต ประกอบด้วย ตอนที่ 1 คุณลักษณะทั่วไปและคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 19 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ

การแปลผล ใช้คะแนนเฉลี่ยตามจุดกึ่งกลาง (Midpoint) ของช่วงคะแนน ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและภาษาที่ใช้ (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พบว่าค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.99

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

วิจัยนี้ได้รับการพิจารณาจริยธรรมจากคณะกรรมการประเมินงานวิจัยด้านจริยธรรมของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีรัช หมายเลขข้อเสนอการวิจัย 100/2563 ผู้วิจัยอธิบายวัตถุประสงค์และประโยชน์การวิจัยการรักษาข้อมูลไว้เป็นความลับการนำเสนอผลการวิจัยจะเสนอในภาพรวมพร้อมทั้งตอบข้อสงสัยของผู้เข้าร่วมวิจัยและสิทธิการตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัยก่อนที่จะลงนามใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากคณะผู้วิจัยได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีรัช แล้ว คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีรัช รุ่นที่ 1 และ 2 อาจารย์ผู้สอน ผู้บังคับบัญชาของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล ระหว่างเดือนตุลาคม 2563 - กุมภาพันธ์ 2564 โดยชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการวิจัยการนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมพร้อมทั้งตอบข้อสงสัยของผู้เข้าร่วมวิจัย รวมทั้งขอความยินยอมจากอาจารย์ ศิษย์เก่า และผู้บังคับบัญชาระดับต้นก่อนทำการเก็บข้อมูลโดยให้ลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัยหลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทั้งหมดมาให้คะแนนตามที่กำหนดแล้วนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใน 4 องค์ประกอบตามรูปแบบ CIPP model คือ บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตของหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีรัช

ผลการวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคล ผู้สำเร็จการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 93.33 และเพศชาย ร้อยละ 6.67 มีอายุในช่วง 18 - 27 ปี ร้อยละ 42.50 รองลงมาคือ 28 - 37 ปี ร้อยละ 36.67 ส่วนอาจารย์พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 85.71 และเพศชาย ร้อยละ 14.29 มีอายุมากกว่า 41 ปี ร้อยละ 71.43 รองลงมาคือ 32 - 41 ปี ร้อยละ 21.43 ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมากที่สุด ร้อยละ 96.43 ประสบการณ์การสอนมากที่สุดคือ 1 - 10 ปี และ มากกว่า 20 ปี ร้อยละ 42.86 และในส่วนของผู้บังคับบัญชาาระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 96.43 และเพศชาย ร้อยละ 3.57 มีอายุมากกว่า 47 ปี ร้อยละ 82.14 ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 75 ประสบการณ์การทำงานมากกว่า 25 ปี ร้อยละ 82.14 รองลงมาคือ 10 - 15 ปี ร้อยละ 10.71

บริบทโดยรวมของหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.81, S.D = 0.96) โดยด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.34, S.D = 0.65) ส่วนเนื้อหาสาระของรายวิชาในหลักสูตร มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.63, S.D = 1.00) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสมของคะแนนความคิดเห็นด้านบริบทของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาระดับต้น ของผู้สำเร็จการศึกษา (n = 176 คน)

บริบท	ผู้สำเร็จการศึกษา		อาจารย์		ผู้บังคับบัญชาระดับต้น		รวม		ระดับความเหมาะสม
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.37	0.63	4.54	0.57	4.00	0.72	4.34	0.65	มาก
โครงสร้างของหลักสูตร	4.20	0.72	4.51	0.61	3.84	0.79	4.19	0.74	มาก
เนื้อหาสาระของรายวิชาในหลักสูตร	3.53	0.97	4.29	0.79	3.37	1.03	3.63	1.00	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	3.75	0.95	4.36	0.75	3.53	0.99	3.81	0.96	มาก

ปัจจัยนำเข้าของหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D = 0.57) โดยด้านอาจารย์มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D = 0.56) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสมของคะแนนความคิดเห็นด้านปัจจัยนำเข้า ของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา (n = 176 คน)

ปัจจัยนำเข้า	ผู้สำเร็จการศึกษา		อาจารย์		ผู้บังคับบัญชา ระดับต้น		รวม		ระดับความเหมาะสม
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านอาจารย์	4.64	0.59	4.77	0.50	4.75	0.46	4.68	0.56	มากที่สุด
ด้านนักศึกษา	4.63	0.59	4.77	0.46	4.69	0.50	4.66	0.56	มากที่สุด
ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้	4.63	0.59	4.77	0.46	4.70	0.57	4.65	0.57	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.61	0.60	4.77	0.46	4.71	0.51	4.66	0.57	มากที่สุด

กระบวนการของหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$, S.D = 0.59) โดยด้านการบริหารหลักสูตร มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.98$, S.D = 0.14) ส่วนด้านวัดประเมินผลมีค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.35$, S.D = 0.64) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสมของคะแนนความคิดเห็นด้านกระบวนการของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา (n = 176 คน)

กระบวนการ	ผู้สำเร็จการศึกษา		อาจารย์		ผู้บังคับบัญชา ระดับต้น		รวม		ระดับความเหมาะสม
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
การบริหารหลักสูตร	4.98	0.13	5.00	0.00	4.95	0.23	4.98	0.14	มากที่สุด
การจัดการเรียนการสอน	4.32	0.65	4.54	0.57	4.43	0.59	4.37	0.63	มาก
การวัดประเมินผล	4.29	0.66	4.54	0.57	4.42	0.56	4.35	0.64	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.56	0.62	4.71	0.50	4.62	0.54	4.59	0.59	มากที่สุด

ผลผลิตของหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$, S.D = 0.53) โดยด้านคุณลักษณะเชิงวิชาชีพตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุขมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D = 0.40) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสมของคะแนนความคิดเห็นด้านผลผลิตของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา (n = 176 คน)

ผลผลิต	ผู้สำเร็จการศึกษา		อาจารย์		ผู้บังคับบัญชา ระดับต้น		รวม		ระดับความเหมาะสม
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านคุณลักษณะทั่วไป	4.37	0.66	4.45	0.60	4.46	0.57	4.40	0.64	มาก
คุณลักษณะเชิงวิชาชีพ ตามระเบียบกระทรวง สาธารณสุข	4.89	0.36	4.81	0.47	4.83	0.47	4.87	0.40	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.74	0.43	4.71	0.54	4.72	0.43	4.73	0.53	มากที่สุด

ความเหมาะสมของหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลตามรูปแบบ CIPP Model โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D = 0.94) โดยด้านผลผลิตมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$, S.D = 0.53) ส่วนด้านบริบทมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.81$, S.D = 0.96) (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสมหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล โดยรวมและรายด้านตามรูปแบบ CIPP Model ของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา (n = 176 คน)

หัวข้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
บริบท	3.81	0.96	มาก
ปัจจัยนำเข้า	4.66	0.57	มากที่สุด
กระบวนการ	4.59	0.59	มากที่สุด
ผลผลิต	4.73	0.53	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.12	0.94	มาก

อภิปรายผล

ผลการประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล โดยแยกเป็นรายด้านตามรูปแบบการประเมินแบบซิปป (CIPP Model) ดังนี้

1. ผลการประเมินด้านบริบท พบว่า ความคิดเห็นด้านบริบทโดยรวมของหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

1.1 บริบทเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษา อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นๆ เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรสามารถพัฒนาให้นักศึกษามีคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่อการดูแลช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดทั้งนี้วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในทุกรายวิชา ส่งผลให้นักศึกษามีความตระหนักในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับการศึกษาของวราภรณ์ สร้อยเงิน และคณะ ที่ศึกษาติดตามคุณภาพการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2539) ด้านความสามารถในการช่วยงานพยาบาลในขอบเขตผู้ช่วยพยาบาล และด้านบุคลิกภาพในการปฏิบัติงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีเจตคติที่ดี ยึดมั่นในจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ อยู่ในระดับดี ซึ่งเกิดจากกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่ได้มีการสอดแทรกเนื้อหาประเด็นทางจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้ต้องการการพยาบาล และบริการสุขภาพ ประกอบวิชาชีพด้วยความเมตตากรุณา เคารพในคุณค่าของชีวิต ความมีสุขภาพดีและความผาสุกของเพื่อนมนุษย์ (วราภรณ์ สร้อยเงิน และคณะ, 2556)และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุชัยญญา มูลจันทิ และปาริชาติ จันทนพ ที่ศึกษาความพึงพอใจของผู้ช่วยพยาบาลต่อหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรปรับปรุง) พ.ศ. 2556 ของวิทยาลัยพยาบาลตำรวจ พบว่า ผู้ช่วยพยาบาลที่สำเร็จการศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในเกียรติ ศักดิ์ศรี คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เคารพในสิทธิผู้ป่วยและผู้ร่วมงานมากที่สุด (สุชัยญญา มูลจันทิ และปาริชาติ จันทนพ, 2563) อย่างไรก็ตามผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าการติดตามและบันทึกการเปลี่ยนแปลงอาการและอาการแสดงของโรคได้ตามที่พยาบาลวิชาชีพมอบหมาย มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลเป็นหลักสูตรระยะสั้นเน้นการผลิตเพื่อช่วยงานพยาบาล อาจไม่ได้เน้นในเรื่องของความสามารถในการติดตามและบันทึกการเปลี่ยนแปลงอาการและอาการแสดงของโรคซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับพยาธิสรีรวิทยา ความสามารถในการนำความรู้พื้นฐานมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานย่อมทำได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะงานบริการทางการแพทย์มีความซับซ้อนและพัฒนารูปแบบการปฏิบัติงานอยู่เสมอ (สมฤทัย เพชรประยูร และคณะ, 2557)

1.2 บริบทเกี่ยวกับโครงสร้างของหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช ได้จัดการเรียนการสอนในหลักสูตรนี้โดยมีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต รวมทั้งหมด 18 วิชา แบ่งเป็น 3 หมวด ประกอบด้วย

1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 6 หน่วยกิต 2) หมวดวิชาเฉพาะ จำนวน 28 หน่วยกิต รายวิชาภาคทฤษฎี 18 หน่วยกิต รายวิชาภาคปฏิบัติ 10 หน่วยกิต 3) หมวดวิชาเลือก จำนวน 2 หน่วยกิต ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสภาการพยาบาล และได้รับการรับรองหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540 มาตรา 8(4) (พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์, 2528); (พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์, 2540) เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2559 (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช, 2559)

1.3 บริบทเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของรายวิชาในหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช ทั้งนี้เนื้อหาสาระของรายวิชาในหลักสูตรทุกรายวิชาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้ผ่านการพิจารณาและรับรองจากสภาการพยาบาล ประกอบด้วย 1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ได้แก่ วิชาภาษาอังกฤษและศัพท์ทางการแพทย์, วิชาพัฒนาการตามวัยกับความต้องการของมนุษย์, วิชาการสื่อสารและการทำงานเป็นทีมในการให้บริการสุขภาพ ซึ่งเนื้อหาสาระในหมวดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการเข้าใจมนุษย์ สังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการดูแล 2) หมวดวิชาเฉพาะ ได้แก่ วิชาหลักกฎหมายขอบเขตและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน, วิชาสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อม, วิชาการระบบการจัดการอาหารสำหรับผู้ป่วย, วิชาเทคนิคการช่วยเหลือดูแลบุคคลขั้นพื้นฐาน, วิชาการระบบการทำงานหน่วยบริการสุขภาพและการบำรุงรักษาอุปกรณ์ทางการแพทย์และการพยาบาล, วิชากายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยาเบื้องต้น, วิชาการช่วยเหลือดูแลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ, วิชาการอภิบาลทารกและช่วยเหลือดูแลเด็ก, วิชาการช่วยเหลือดูแลสุขภาพบุคคลที่บ้านและในชุมชน, วิชาการช่วยเหลือดูแลบุคคลด้านสุขภาพจิต, วิชาปฏิบัติการช่วยเหลือดูแลบุคคลขั้นพื้นฐาน, วิชาปฏิบัติการช่วยเหลือดูแลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ, วิชาปฏิบัติการอภิบาลทารกและช่วยเหลือดูแลเด็ก, วิชาปฏิบัติการช่วยเหลือดูแลสุขภาพบุคคลที่บ้านและในชุมชน 3) หมวดวิชาเลือก เลือกวิชาใดวิชาหนึ่ง ได้แก่ วิชาปฏิบัติการช่วยเหลือดูแลสุขภาพบุคคลในสถานพยาบาล, วิชาปฏิบัติการช่วยเหลือดูแลสุขภาพบุคคลในชุมชน (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช, 2559)

2. ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ความคิดเห็นด้านปัจจัยนำเข้าของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.1 ปัจจัยนำเข้าด้านอาจารย์ มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากอาจารย์ส่วนใหญ่มีคุณวุฒิและประสบการณ์เหมาะสมกับรายวิชาที่สอน มีทักษะและความรู้ความสามารถในการสอนและถ่ายทอดความรู้ให้นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอนเนื้อหา ตรงตามวัตถุประสงค์รายวิชาสอนครบถ้วนตามระยะเวลาที่หน่วยกิต

กำหนด สนับสนุนส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีรัช มีการควบคุมคุณภาพ การจัดการเรียนการสอนตั้งแต่การคัดเลือกอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ทางการพยาบาล อาจารย์ทุกคนผ่านการอบรมหลักสูตรการสอนทางการพยาบาลจากสถาบันที่สภาการพยาบาลให้การเห็นชอบ ดังนั้น อาจารย์จึงมีความเชี่ยวชาญทั้งการสอนและการปฏิบัติการพยาบาล สามารถนำความรู้มาจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนให้นำความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติการพยาบาลที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ อนัญญา คูอาริยะกุล และคณะ ศึกษาการประเมินหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี อุตรดิตถ์ พบว่า อาจารย์มีความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนมากและมีวิธีการสอนที่หลากหลายทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น (อนัญญา คูอาริยะกุล และคณะ, 2560)

2.2. ปัจจัยนำเข้าด้านนักศึกษา พบว่า การกำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิ์เข้าศึกษาหลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกเข้าศึกษามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จักรีรัช มีระบบการคัดเลือกนักศึกษาตามเกณฑ์ที่สภาการพยาบาลให้การรับรองไว้ในหลักสูตร โดยมีการสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์ แต่ไม่ได้กำหนดผู้ที่จบการศึกษาที่จบเฉพาะสายวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ และจำนวนปีที่สำเร็จการศึกษา จึงพบว่ายังมีความแตกต่างของผู้เรียน เช่น ผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและเทียบเท่าตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง และผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานในโรงพยาบาลมาก่อน ทำให้ประสบการณ์แตกต่างกันแต่อย่างไรก็ตามพบว่า เมื่อเข้ามาศึกษาแล้วนักศึกษาสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ กล่าวคือกล้าแสดงออก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เสียสละ อดทน และมีระเบียบวินัย รักและภูมิใจในอาชีพ อธิบายได้ว่าคุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมของผู้ช่วยพยาบาล สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญาภัค ศรีสุขโกศลสิน ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะของผู้ช่วยพยาบาล โรงเรียนผู้ช่วยพยาบาล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ผู้ช่วยพยาบาลควรมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติงาน ตรงต่อเวลา สามารถทำงานเป็นทีมได้ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นทักษะพื้นฐานในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (กัญญาภัค ศรีสุขโกศลสิน, 2557)

2.3. ปัจจัยนำเข้าด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ โดยเฉพาะการมีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ และระบบสารสนเทศที่เพียงพอและเอื้อต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากวิทยาลัยพยาบาล บรมราชชนนีนี จักรีรัช มีคณะกรรมการสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทีมดำเนินงานในการวิเคราะห์ และวางแผนการใช้งบประมาณ/ทรัพยากรร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนให้วิทยาลัยมีสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ที่เพียงพอ พร้อมใช้ และจัดให้มีเจ้าหน้าที่สายสนับสนุนดูแลห้องปฏิบัติการโดยเฉพาะ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ นักศึกษาและอาจารย์สามารถใช้บริการ ห้องปฏิบัติการ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้

ทั้งในและนอกเวลา มีระเบียบการใช้ห้องที่ชัดเจน ส่วนห้องสมุดมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนอกเวลา ราชการวันจันทร์ถึงวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 16.30 - 20.00 น. และในวันเสาร์หากต้องการใช้ห้องสมุดก็สามารถแจ้งหน่วยงานวิทยบริการทราบเพื่อดำเนินการตามระบบและเปิดให้บริการเวลา 09.00 - 12.00 น. เป็นการอำนวยความสะดวกให้นักศึกษาสามารถยืม-คืนหนังสือ และใช้บริการห้องสมุดในการศึกษาค้นคว้าได้ (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช, 2564)

3. ผลการประเมินด้านกระบวนการ พบว่า ความคิดเห็นด้านกระบวนการของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3.1. การบริหารหลักสูตร มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด อาจเนื่องจากการมีการจัดแผนการศึกษาตลอดหลักสูตร รวมทั้งปฏิทินการศึกษาและโปรแกรมการศึกษาแต่ละภาคการศึกษาอย่างชัดเจน รายวิชาที่เรียนมีความสอดคล้องกับการนำไปใช้ในการทำงาน หลักสูตรมีความทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์แต่ยังคงไว้ซึ่งมาตรฐานของหลักสูตร ตามเกณฑ์การรับรองของสภาการพยาบาล

3.2. การจัดการเรียนการสอน มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะอาจารย์ผู้สอนส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และผ่านการอบรมด้านการเรียนการสอนทางการพยาบาล รวมทั้งวิทยาลัยจัดให้นักศึกษาประเมินการสอนของอาจารย์ทุกคนในแต่ละปี ทำให้อาจารย์ได้นำผลการประเมินมาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนยังได้มีการจัดสอนซ่อมเสริมสำหรับนักศึกษาที่มีปัญหาทางการเรียน เพื่อให้นักศึกษาสามารถเรียนผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด

3.3. การวัดประเมินผล มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ในแต่ละรายวิชามีการกำหนดสัดส่วนคะแนนอย่างชัดเจน และกำหนดเกณฑ์การวัดประเมินผลโดยใช้ระเบียบเดียวกันทุกวิชา มีหน่วยหลักสูตรคุณภาพการศึกษาและบริการการศึกษาเป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของการวัดและประเมินผลร่วมกับอาจารย์ที่เกี่ยวข้องซึ่งดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน ไม่พบข้อร้องเรียนจากการวัดและประเมินผล

4. ผลการประเมินด้านผลผลิต พบว่า ความคิดเห็นด้านผลผลิต ของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล อาจารย์ผู้สอน และผู้บังคับบัญชาในระดับต้นของผู้สำเร็จการศึกษา มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

4.1. คุณลักษณะทั่วไป มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด การรับผิดชอบตนเองและหน้าที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รวมทั้งมีน้ำใจ เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นแม้ไม่ได้ร้องขอ ทำให้สะท้อนถึงวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่มุ่งเน้นผลิตผู้ช่วยพยาบาลที่มีเจตคติอันดีในการดูแลผู้ป่วย

4.2 คุณลักษณะเชิงวิชาชีพตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะการดูแลช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน และความสบายของผู้ป่วย มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยพยาบาลเป็นการดูแลช่วยเหลือด้านกิจวัตรประจำวันของผู้ป่วยที่ต้องดูแลทุกวัน ในด้านการป้องกันและควบคุมการแพร่กระจายของเชื้อโรค การทำความสะอาดและจัดสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วย และอุปกรณ์ทางการแพทย์และการพยาบาล การวัดสัญญาณชีพ การชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูงการเก็บและตรวจหาน้ำตาลในปัสสาวะ มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุดเช่นกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ วราภรณ์ สร้อยเงิน และคณะ ส่วนการช่วยรับผู้ป่วยที่ผ่านการกลั่นกรองและวินิจฉัยแยกประเภทแล้ว มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเกิดจากอาการของโรคและภาวะของผู้ป่วยแต่ละรายต้องอาศัยความรู้อย่างลึกซึ้ง มีความสามารถและมีประสบการณ์โดยตรง ซึ่งเกินความสามารถและขอบเขตในการปฏิบัติงานของผู้ช่วยพยาบาล อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คะแนนประเมินต่ำ (วราภรณ์ สร้อยเงิน และคณะ, 2556)

5. ผลการประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช โดยภาพรวม พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผลผลิตมีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุด แสดงว่าหลักสูตรสามารถพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถปฏิบัติงานได้ มีคุณธรรม จริยธรรมตรงกับความต้องการของสังคม สอดคล้องกับการศึกษาของ สุขัญญญา มุลจันที และปาริชาติ จันทนพ ที่พบว่า วิทยาลัยพยาบาลตำรวจมีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมในทุกรายวิชา ส่งผลให้ผู้เรียนมีความตระหนักในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมในการประกอบอาชีพผู้ช่วยพยาบาล เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าวิทยาลัยพยาบาลตำรวจผลิตผู้ช่วยพยาบาลที่มีความรู้ สามารถปฏิบัติงานได้ (สุขัญญญา มุลจันที และปาริชาติ จันทนพ, 2563) อย่างไรก็ตามเพื่อให้การดำเนินงานหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลของวิทยาลัยพยาบาล บรมราชชนนี จักรีรัช มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นควรพัฒนานักศึกษา อาจารย์ผู้สอนและปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งเนื้อหาสาระบางรายวิชา อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล พ.ศ. 2564 ดังนี้ 1) การศึกษาในหลักสูตรควรให้ความรู้เพิ่มในเรื่องติดตามและบันทึกการเปลี่ยนแปลงอาการและอาการแสดงของโรคได้ตามที่พยาบาลวิชาชีพมอบหมาย รวมทั้งการช่วยรับผู้ป่วยที่ผ่านการกลั่นกรองและวินิจฉัยแยกประเภทแล้ว เพื่อให้ นักศึกษามีประสบการณ์และสามารถประเมินอาการเปลี่ยนแปลงของ

ผู้ป่วยได้ 2) การศึกษาในหลักสูตรควรมีวิธีการสอนที่กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา สนับสนุนส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้นักศึกษาสามารถ นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง รู้จักการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ในการทำงาน สำหรับ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรวิจัย ติดตามคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาทุกรุ่น หลังสำเร็จการศึกษาไปแล้ว 1 ปี เพื่อติดตาม ความก้าวหน้าของผู้สำเร็จการศึกษารวมทั้งศึกษาผลกระทบของหลักสูตรต่อสังคม และ 2) ควรศึกษาสมรรถนะของผู้ช่วยพยาบาล เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตร รายวิชารวมทั้งกิจกรรม เสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับสมรรถนะซึ่งมีผลต่อคุณลักษณะของผู้ช่วยพยาบาลที่ สังคมต้องการ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษดา แสงวดี และคณะ. (2562). แผนปฏิรูปกำลังคนและภารกิจบริการด้านสุขภาพของ กระทรวง . นนทบุรี: สำนักพิมพ์สื่อดิจิทัล จำกัด.
- กัญญาภักดิ์ ศรีสุขโกศลสิน. (2557). การพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะของผู้ช่วยพยาบาล โรงเรียน ผู้ช่วยพยาบาลคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลมหาวิทยาลัยมหิดล. ใน วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์. (2528). พระราชบัญญัติวิชาชีพการ พยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2528 จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/>
- _____. (2540). พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540. เรียกใช้เมื่อ 13 มิถุนายน 2540 จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C730/%C730-20-9999-update.htm>
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2562). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561. นครปฐม: บริษัทพรินเตอร์ จำกัด.
- รติมา คชนันท์. (2561). สังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 2563 จาก https://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2561/jul2561-1.pdf
- วรารณ สร้อยเงิน และคณะ. (2556). การติดตามคุณภาพการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จ การศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลโดยการประเมินตนเองและ ผู้บังคับบัญชา. วารสารพยาบาลศิริราช, 6(1), 1-13.
- วัชรารณ ชิวโคภิชฐ. (2562). สังคมผู้สูงอายุ: ปัจจัยการตลาดที่เปลี่ยนไป. วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, 6(1), 38-54.

- วัลลภา อันดารา. (2561). การศึกษาภาวะสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนในชุมชนบ้านเอื้ออาทรบางเขน (คลองถนน). วารสารแพทยนาวิ, 45(1), 121-138.
- วิจิตร ศรีสุพรรณ และกฤษฎา แสงวงศ์. (2555). ข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาการขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพในประเทศไทย. วารสารสภาการพยาบาล, 27(1), 5-12.
- วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช. (2559). หลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2559. ราชบุรี. ราชบุรี: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช.
- _____. (2564). รายงานผลการดำเนินงาน (มคอ.7) หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2561) ประจำปีการศึกษา 2563. ราชบุรี: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ. (2556). รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555. นนทบุรี: บริษัทเอสเอส พลัส มีเดีย จำกัด.
- สภาการพยาบาล. (2561). ประกาศสภาการพยาบาล เรื่อง นโยบายสภาการพยาบาลเกี่ยวกับกำลังคนในทีมการพยาบาล. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 2563 จาก [https://www.tnmc.or.th/images/userfiles/files/003\(1\).pdf](https://www.tnmc.or.th/images/userfiles/files/003(1).pdf)
- สมทรง สุภาพ. (2565). รูปแบบเพื่อประเมินหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ซึ่งพัฒนาจากรูปแบบการประเมิน CIPP Model. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 33(1), 1-14.
- สมฤทัย เพชรประยูร และคณะ. (2557). การประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2553 โรงเรียนผู้ช่วยพยาบาลคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลมหาวิทยาลัยมหิดล. วารสารพยาบาลศิริราช, 7(2), 1-14.
- สุชัยญญา มูลจันทิ และปาริชาติ จันทนพ. (2563). ความพึงพอใจของผู้สำเร็จการศึกษาต่อหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล (หลักสูตรปรับปรุง) พ.ศ. 2556 วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ. วารสารพยาบาลตำรวจ, 12(1), 138-147.
- สุปราณี สิทธิกันต์ และดารุณี จงอุดมการณ์. (2563). อุปสรรคในการเข้าถึงบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ ของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมือง: การศึกษาเชิงคุณภาพ. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 43(1), 19-29.
- อนัญญา คูอาริยะกุล และคณะ. (2560). การประเมินหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2555 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตถ์. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีอุดรดิตถ์, 9(1), 44-58.
- อรุณรัตน์ คันทา. (2557). ผลกระทบและทางออกของการขาดแคลนกำลังคนทางการพยาบาลในประเทศไทย. วารสารพยาบาลศาสตร์, 32(1), 81-90.

ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดในบริบทของกีฬาอี-สปอร์ต*

COMM. TECH DETERMINISM IN THE CONTEXT OF E-SPORTS

ปวิตร มงคลประสิทธิ์

Pawit Mongkolprasit

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

E-mail: pawit.mo@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

กีฬาอี-สปอร์ตเกิดขึ้นจากสภาวะธุรกิจแบบเก่าถูกทำให้หยุดชะงักในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนาอย่างรวดเร็ว (Digital disruption) และการเกิดขึ้นของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อี-สปอร์ตเป็นกีฬาใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยมทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย แต่มีข้อสงสัยจากหลายภาคส่วนถึงความเป็นกีฬา ลักษณะเฉพาะ ความพิเศษ และความแตกต่างจากกีฬาแบบดั้งเดิม ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology determinism Theory) เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์นี้ และใช้แนวคิดระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business ecosystem) เพื่อใช้เปรียบเทียบองค์ประกอบโดยรวมของธุรกิจกีฬาแบบดั้งเดิม และกีฬาอี-สปอร์ต สามารถพิจารณาได้ใน 2 มุมมอง ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดในแบบแรก (A) ตั้งคำถามว่าเมื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปจะสร้างผลกระทบอะไรให้เกิดขึ้นกับระดับสังคม (Society Level) ในบริบทของกีฬาอี-สปอร์ตเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกีฬาที่แตกต่างจากกีฬาแบบดั้งเดิม มีการปรับตัวในทุก ๆ องค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบนิเวศกีฬาทั้งทางด้านนักกีฬา วิทยาศาสตร์ทางการกีฬา รูปแบบการแข่งขันกีฬา การบริหารจัดการสมาคมกีฬา กลุ่มผู้ชมและแฟนคลับ ด้านผู้สนับสนุนกีฬา ช่องทางในการรับชมการแข่งขัน และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในแบบจำลองในทางกลับกันตามแบบ (B) แนวคิดในแบบจำลองแบบ (B) นั้นจะตั้งคำถามในทางกลับกันว่าภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อะไรบ้างที่จะเป็นตัวกำหนดแก่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบต่าง เนื่องจากความรวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและการแสดงผลทางภาพทำให้พฤติกรรมของผู้เล่นวิดีโอเกมเปลี่ยนแปลง ผู้เล่นวิดีโอเกมต้องการการแสดงผลทางภาพ เสียง การปฏิสัมพันธ์ และประสบการณ์การเล่นเกมที่มีความสมจริงมากขึ้น

คำสำคัญ: อี-สปอร์ต, ระบบนิเวศทางธุรกิจ, ระบบนิเวศธุรกิจกีฬา

Abstract

E-sports emerges from digital disruption and the emergence of the Internet network system. It is a new sport that is becoming popular all over the world including Thailand. But there are doubts from many sectors about the sport. How are their unique, characteristics, exclusivity, and how it differs from traditional sports? The researcher uses Technology determinism Theory to analyze this phenomenon and use the business ecosystem concept to compare the overall composition of the traditional sports business and e-sports. It can be considered in two perspectives as defined in the first conceptual framework of technology theory. (A) The question is, when communication technology changes, what impact will it have on the social level In the context of e-sports is one clear example of the shift in sports that are different from traditional sports. There is adaptation in every element in the sports ecosystem, both in terms of Athletes, Sports Science, Sport Formats, Sports Association Management, Audience and Fans Groups, Sports Sponsorships, Channels to Watch Matches and dissemination of information. In model (B), the concept in model (B) The question, in turn, is that under conditions of social change? Would be the precursor to technological advancement? Due to the speed of Internet technology and visualization, the behavior of video game players has changed. Videogame players require visual, audio, interaction and a more realistic gaming experience. As a result, new technologies such as AR (Augmented Reality), VR (Virtual Reality) and AI (Artificial Intelligence) have been developed to enhance the experience for both players and future audiences. The video game is constantly evolving. The future of video games requires creativity and update with new technologies.

Keywords: E-sports, Business Ecosystem, Sports Business Ecosystem

บทนำ

ในปัจจุบันความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมขึ้นมากมาย ปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยคือเรื่องของกีฬาอี-สปอร์ต (E-sports) เป็นกีฬาสport ใหม่ที่พัฒนามาจากการเล่นวิดีโอเกม ซึ่งในสมัยก่อนใช้เล่นเพื่อความสนุกและผ่อนคลาย ความเครียด แต่ในปัจจุบันถูกพัฒนามาเป็นเกมกีฬาที่มีการแข่งขันจัดลีกส์ มีสนามแข่ง มีการหารายได้ การฝึกทักษะทางการกีฬานี้อย่างจริงจัง และเป็นอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโตสูงขึ้น

เป็นอย่างมากในระดับนานาชาติ จิรายศ เทพพิพิธ กล่าวว่า กีฬาอีสปอร์ตถือได้ว่าเป็น ธุรกิจที่ทำให้สภาวะธุรกิจแบบเก่าถูกทำให้หยุดชะงักในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนาอย่างรวดเร็ว (Digital disruption) ของวงการกีฬา เพราะเริ่มเข้ามาในประเทศไทยปีพ.ศ. 2543 แต่กลับสร้างเม็ดเงินได้อย่างมหาศาลในเวลาไม่ถึง 20 ปี ข้อมูลจาก TDRI (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) และ SIPA (สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ) และศูนย์วิจัยกสิกรไทยออนไลน์ ได้สรุปข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับวงการเกมว่า ธุรกิจเกมในประเทศไทยมีมูลค่าสูงถึง 7,835 ล้านบาท และมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นและแปดพันล้านบาทในอีกไม่กี่ปีหลังจากนี้ (จิรายศ เทพพิพิธ, 2561) สอดคล้องกับ ข้อมูลจาก Newzoo.com วิเคราะห์ว่าจากปีพ.ศ. 2560 อีกไม่เกิน 5 ปีข้างหน้า วงการเกมอีสปอร์ตจะมีมูลค่าสูงมากกว่า 5 หมื่นล้านบาท ในประเทศไทยข้อมูลบริษัทเอเซอร์คอมพิวเตอร์ จำกัด ระบุว่าในไทยมีคนเล่นและคนดูวอร์เรนในวงการเกมอีสปอร์ตมากกว่า 25 ล้านคน ตลาดเกมและอีสปอร์ตโดยรวมปี 2560 มีมูลค่า ไม่ต่ำกว่า 1.3 หมื่นล้านบาท สอดคล้องกับข้อมูลผลสำรวจมูลค่าดิจิทัลคอนเทนต์ปี 2559 ของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เปิดเผยว่าอุตสาหกรรมเกมมีมูลค่ารวม 16,328 ล้านบาท และกำลังเติบโตขึ้นปีละมากกว่าสิบเปอร์เซ็นต์ โดยทั่วโลกมีผู้รับชมกีฬาอีสปอร์ต 190 ล้านคนและเพิ่มขึ้น 20 % ในทุก ๆ ปี โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีผู้รับชมประมาณ 10 ล้านคน ที่รับชมกีฬาอีสปอร์ตอยู่เป็นประจำ (Newzoo.com, 2016)

อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของกีฬาอีสปอร์ตทำให้เกิดข้อสงสัยของความเป็นกีฬา แตกต่างจากกีฬาแบบดั้งเดิม Harper กล่าวว่า กีฬา (Sport) คำว่า Sports มีที่มาจากรากศัพท์คำว่า desport ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งหมายถึง “เวลาว่าง” หรืออาจหมายถึงเหตุการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อความบันเทิง การพนัน การละเล่น รวมไปถึงการล่าสัตว์ (Harper, D., 2015) “กีฬา” ในภาษาไทยเป็นคำที่รับมาจากภาษาบาลี ซึ่งตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง กิจกรรมหรือการเล่นเพื่อความสนุกเพลิดเพลินเพื่อเป็นการบำรุงแรง หรือเพื่อผ่อนคลายความเคร่งเครียดทางจิต นอกจากนี้ กีฬา ยังหมายถึง กิจกรรมหรือทักษะที่อยู่ภายใต้กติกา โดยจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อน การแข่งขัน การพัฒนาทักษะ และการสร้างความเพลิดเพลิน เป็นต้น ดังนั้น ในยุคที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและการเกิดขึ้นของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้การแข่งขันวิดีโอเกมเกิดความแพร่หลายและได้รับความนิยมมากขึ้น ถูกพัฒนาเป็นกีฬาประเภทใหม่ที่ถูกรับเรียกว่ากีฬาอีสปอร์ต (E-sports)

กฤษณ์ กำจาย อ้างถึง สันติ โหลทอง นายกสมาคมอีสปอร์ต กล่าวว่า ในประเทศไทยมีเกมเมอร์ หรือคนเล่นเกม คนพากย์เกม และคนดูประมาณ 20 ล้านคน มีตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่ โมเดลของนักกีฬาอีสปอร์ตคล้าย ๆ กับกีฬาฟุตบอล ในต่างประเทศจะมีสโมสรทีม โค้ช สปอนเซอร์ แพทย์ ที่ปรึกษาทางกฎหมาย ทำให้มีการฝึกซ้อมเป็นระบบอยากให้มองว่าอีสปอร์ตสามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เพราะปัจจุบันภาพรวมในอุตสาหกรรมเกมและธุรกิจที่เกี่ยวข้องมีมูลค่าสูงถึง 10,000 ล้านบาท และยังสร้างมูลค่าได้อีกมหาศาล ทุกวันนี้

เด็กไทยเล่นเกมติดอันดับต้น ๆ ของโลกหลายคน และน่าจะเป็นโอกาสให้เด็กไทยไปคว้าเหรียญทองสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศได้ หรือเลือกทำเป็นอาชีพต่าง ๆ ได้เช่น นักพากย์เกม นักทำแอนิเมชันในเกม โปรแกรมเมอร์ นักออกแบบเกม เป็นต้น วันที่ 17 ตุลาคม 2560 มติของคณะกรรมการการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) นำโดย นางกอบกาญจน์ วัฒนวรางกูร มว.การท่องเที่ยวและกีฬา พิจารณาเห็นชอบให้ กีฬาอีสปอร์ต เป็นกีฬาชนิดที่ 80 ที่ได้รับการรับรองอย่างถูกต้องตาม พ.ร.บ.การกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2558 สอดคล้องกับนโยบายของสภาโอลิมปิกแห่งเอเชีย (Olympic Council of Asia - OCA) ได้พิจารณาเห็นชอบว่า การแข่งขันเกม หรือกีฬาอีสปอร์ตนั้น จะได้รับการบรรจุลงในมหกรรมกีฬาเอเชียนเกมส์โดยจะเริ่มอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 2022 ที่ประเทศจีนเป็นเจ้าภาพ ซึ่งการพิจารณาในครั้งนี้ส่งผลให้ผู้หวังดีจากหลายภาคส่วน เป็นห่วงว่าการที่รัฐบาลให้การรับรองกีฬาอีสปอร์ตจะเป็นการสนับสนุนให้เกิดภาวะเด็กติดเกมเพิ่มมากขึ้นแต่ท้ายที่สุดแล้ว กกท.มองในมุมของกีฬาซึ่งเป็นคนละส่วนกับปัญหาภาวะเด็กติดเกม เหมือนการรับรองสนุกเกอร์เป็นกีฬา ซึ่งก่อนจะมีมติเห็นชอบ ภาครัฐกังวลว่า การรับรองจะทำให้เยาวชนมีแนวโน้มเล่นสนุกเกอร์มากขึ้น แต่เมื่อรับรองแล้วทำให้เกิดการจัดระเบียบโต๊ะสนุกเกอร์ทั่วประเทศ ให้เป็นระเบียบและชี้ชัดว่า นักกีฬาสนุกเกอร์ไม่ได้เป็นเยาวชนที่มั่วสุมตามที่เข้าใจกัน (กฤษณ์ กำฉาย, 2563)

กีฬาอีสปอร์ตเป็นกีฬาใหม่ที่แตกต่างจากกีฬาแบบดั้งเดิม Mitten กล่าวว่า กีฬาอีสปอร์ต เหมือนกับกีฬาแบบดั้งเดิมตรงที่มันเป็นเกมเหมือนกัน มีกฎกติกาเหมือนกัน ตัวกีฬาเดิมยังมีอยู่ แต่กีฬาอีสปอร์ตจะทำลายข้อจำกัดของการเข้าถึง และการเล่น ทำให้คนที่อายุน้อยสามารถเล่นได้ ผู้ชมการแข่งขันไม่ต้องไปชมที่สนามกีฬา แต่สามารถดูถ่ายทอดสด ทางสมาร์ตดีไวซ์ (Smart Device) หรือโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน (Smart Phone) กับแท็บเล็ต (Tablet) ได้ ผู้คนทั่วไปอาจจะมองกีฬาอีสปอร์ตว่ามันเป็นแค่เกม แต่สิ่งนี้ทำลายข้อจำกัดของกีฬาแบบดั้งเดิมจนถูกยอมรับว่าเป็นกีฬาอีสปอร์ต และกำลังเป็นที่นิยม มีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่าง AR (Augmented Reality), VR (Virtual Reality) และ AI (Artificial Intelligence) ที่จะมาเสริมประสบการณ์ให้ทั้งผู้เล่น และผู้ชมในอนาคตอีกด้วย สารคดีออนไลน์ ออลเพลย์ ได้ให้คำอธิบายกีฬาชนิดนี้จัดอยู่ในประเภทเดียวกับหมากรุก หมากรอส เป็นกีฬาที่ใช้สมองและยังต้องใช้ความว่องไวของร่างกาย ซึ่งการเป็นนักกีฬาอีสปอร์ตมาจากระบบเรตติ้ง (Ranking) หรือจัดลำดับคะแนนเล่นเกม บริษัทต่าง ๆ หรือผู้จัดเกมจะเป็นคนเลือกผู้แข่งเกมมาเข้าแคมป์นักกีฬา นักกีฬามีอาชีพหลายคนได้รับเงินรางวัลกว่า 10 ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ หรือได้รับเงินเดือน 1 ล้านเหรียญต่อเดือน บางคนได้รับทุนการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

สรุปได้ว่ากีฬาอีสปอร์ตเกิดขึ้นจากสภาวะธุรกิจแบบเก่าถูกทำให้หยุดชะงักในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนาอย่างรวดเร็ว (Digital disruption) และการเกิดขึ้นของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้การแข่งขันวิดีโอเกมเกิดความแพร่หลายและได้รับความนิยมมากขึ้น

ถูกพัฒนาเป็นกีฬาประเภทใหม่ที่ถูกเรียกว่ากีฬาอี-สปอร์ต (E-sports) แต่มีข้อสงสัยจากหลายภาคส่วนถึงความเป็นกีฬา มีลักษณะเฉพาะ มีความพิเศษ และแตกต่างจากกีฬาแบบดั้งเดิมอย่างไร

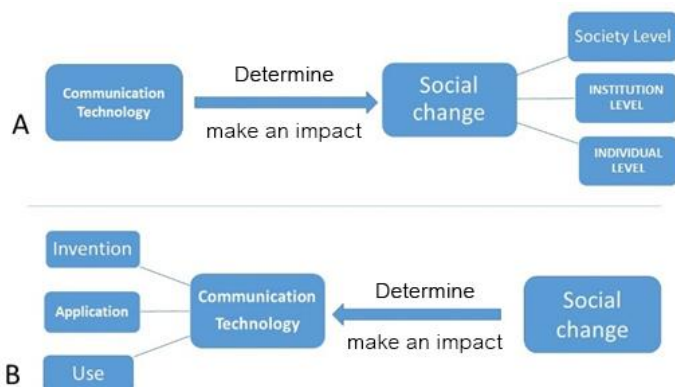
เนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการใช้ข้อมูลเอกสาร (Document) โดยใช้ทฤษฎีที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากเอกสารสถิติ ตัวเลข และหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคม ในงานวิจัย ข่าวสารต่าง ๆ จากหนังสือและทางออนไลน์ ทั้งในและต่างประเทศ

ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดกับกีฬาอี-สปอร์ต

เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วซึ่งส่งผลอย่างมากและสำคัญต่อการพัฒนาการสื่อสารของทุกคนในสังคมทฤษฎีการสื่อสารในยุคนี้จำเป็นต้องสร้างขึ้นจากเงื่อนไขและปัจจัยที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดทิศทาง

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ กล่าววว่า แนวคิดทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology determinism Theory) กล่าวได้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารที่ใช้เป็นหลักในสังคมจะเป็นตัวควบคุมขัดเกลาหล่อหลอมและกำหนดให้บุคคลคิด (Think) รู้สึก (Feel) และการทำ (Act) อย่างไร ในทุกมิติของชีวิตและกำหนดว่าสังคมจะดำเนินการอย่างไรเมื่อเราเปลี่ยนผ่านจากยุคเทคโนโลยีสมัยหนึ่งไปอีกยุคสมัยหนึ่ง (วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์, 2559) สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่า กลุ่มแนวคิดทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology determinism Theory) จัดได้ว่าเป็นปีกหนึ่งของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองที่สนใจวิเคราะห์พลังการผลิตในส่วนเสียที่เป็นการก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในแวดวงสื่อมวลชนก็จะหมายถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งหลาย (Communication technology) (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)

ภาพที่ 1 แบบจำลองแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาเทคโนโลยีการสื่อสารกับสังคม

ตามแบบจำลองแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาเทคโนโลยีการสื่อสารกับสังคมตามภาพที่ 1 แนวทางการศึกษาเทคโนโลยีการสื่อสารกับสังคมนั้นสามารถพิจารณาได้ใน 2 มุมมอง แนวคิดในแบบแรก (A) นั้นจะตั้งคำถามว่าเมื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปจะสร้างผลกระทบอะไรให้เกิดขึ้นกับระดับสังคม (Society Level) สถาบัน (Institution Level) และปัจเจกบุคคล (Individual Level) บ้าง แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานของกลุ่มแนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดโดยแท้ เพราะมีความเชื่อว่าเทคโนโลยีเป็นตัวสาเหตุหลัก (Prime mover) ในการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงให้เกิดส่วนอื่น ๆ

แนวคิดในแบบจำลองแบบ (B) นั้นจะตั้งคำถามในทางกลับกันว่าภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอะไรบ้างที่จะเป็นตัวกำหนดแก่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบต่าง ๆ แนวคิดที่สองนี้จะมองว่าเงื่อนไขสังคมนั้นจะเป็นตัวสาเหตุหลัก ส่วนการพัฒนาเทคโนโลยีนั้นจะกลายมาเป็นผลลัพธ์ ทั้งนี้หากแยกขั้นตอนของการพัฒนาเทคโนโลยีออกเป็น 2 จังหวะ คือ ขั้นตอนของการประดิษฐ์ (Invention) ค้นคว้าทดลอง (Application) ซึ่งมักเป็นงานของนักวิทยาศาสตร์หรือกลุ่มผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญกับขั้นตอนในการนำเอาผลงานทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในสังคมวงกว้าง (Use) ทั้งสองขั้นตอนนั้นต่างถูกกำหนดมาจากความจำเป็น ความต้องการ และกฎระเบียบของสังคม

ดี. แม็คควิล (D. McQuail) ได้ประมวลคุณลักษณะเด่น ๆ ของแนวคิดทฤษฎีของกลุ่มนี้ดังนี้

1. เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม
2. เทคโนโลยีแต่ละชนิดเหมาะสมกับรูปแบบโครงสร้างสังคมแต่ละอย่าง
3. ขั้นตอนของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเป็นตัวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม
4. การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้งจะทำให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมตามมาเสมอ

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่า นักทฤษฎีคนสำคัญของกลุ่มทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดแห่งสำนักโตรอนโต (Toronto school) มีอยู่ 2 ท่านคือ ฮาโรลด์ อินนิส (Harold A Innis) และ มาร์แชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) ซึ่งถึงแม้ว่าจะสนใจอิทธิพลของเทคโนโลยีเหมือนกัน แต่ทั้งสองท่านก็มีทัศนะพื้นฐานต่อเทคโนโลยีแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ฮาโรลด์ อินนิส มองว่าพัฒนาการที่ก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารนั้นเป็นไปเพื่อช่วยรักษาลักษณะโครงสร้างอำนาจที่ล้าหลัง เพราะเป็นอำนาจที่รวมศูนย์อยู่ในคนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มเดียว ในขณะที่ มาร์แชล แมคลูฮัน สนใจว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารได้ช่วยขยายประสบการณ์อันจำกัดของปัจเจกบุคคลให้กว้างขวางออกไปมากขึ้นทุกที ทั้งในแง่มิติของกาละ (รวดเร็วขึ้น) และเทศะ (ไร้พรมแดนและเอาชนะระยะทางมากขึ้น) สำหรับความสนใจเรื่องสื่อกับประสบการณ์ของมนุษย์นั้นจุดเด่นของ มาร์แชล แมคลูฮัน อยู่ที่เขาไม่สนใจว่า

“คนเรามีประสบการณ์กับอะไร” (what we experience) แต่กลับสนใจว่า “คนเรามีประสบการณ์อย่างไร” (How we experience) หากพูดในภาษาการสื่อสารก็คือ มาร์แชล แมคลูฮัน ไม่ได้สนใจ “เนื้อหาข่าวสาร” (Content) หากแต่สนใจ “รูปแบบของสื่อ” (Form/media) ดังที่อยู่ในข้อสรุปสั้น ๆ ของเขาที่ว่า “เพียงแค่ตัวสื่อก็เป็นสารแล้ว” (medium is the message) เนื่องจาก มาร์แชล แมคลูฮัน คิดว่า เพียงแค่การเปลี่ยนตัวสื่อเท่านั้น ก็จะสร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับประสบการณ์ของมนุษย์แล้ว (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)

ภัสรา พงษ์สุขเวชกุล กล่าวว่า จากแนวคิดของเอฟเวอร์เรท โรเจอร์ (Everett Rogers) ในฐานะที่เป็นนักนิเทศศาสตร์และเป็นผู้คิดกลุ่มเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดอย่างแบบอ่อน (Soft Technology Determinism) เขามีความคิดพื้นฐานว่า “ปัจจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสารบวกผสมกับปัจจัยอื่น ๆ จะรวมตัวกันเป็นสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคม” กล่าวคือ เอฟเวอร์เรท โรเจอร์ เห็นว่าเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญอย่างยิ่งของการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่ทว่าปัจจัยตัวนี้ต้องทำงานรวมไปกับปัจจัยตัวอื่น ๆ เขาได้ค้นคว้าคุณลักษณะสำคัญของสื่อใหม่ (New Media) เช่น คอมพิวเตอร์ โดยเปรียบเทียบกับคุณลักษณะของรูปแบบการสื่อสารอย่างเดิมที่มีอยู่ คือการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารมวลชนไว้ดังนี้

1. การเกิดปฏิกริยาตอบโต้ (Interactivity) เทคโนโลยีสื่อใหม่ช่วยให้การรับ-ส่งข้อมูลเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน หรือเกิดการสื่อสาร 2 ทาง
2. การแยกข้อมูลข่าวสารออกเป็นส่วน (DE massification) เทคโนโลยีสื่อใหม่ทำให้เกิดการแยกข้อมูลออกเป็นส่วน และนำเฉพาะบางส่วนที่ต้องการมาใช้
3. การนำข้อมูลออกมาใช้ได้ทันทั่วทั้งที่ (Synchronicity) หรือนำมาใช้ภายหลังได้ (A synchronicity) (ภัสรา พงษ์สุขเวชกุล, 2554)

Lee, D. & Schoenstedt, L. J. กล่าวว่า อี-สปอร์ตเป็นกีฬาที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัล ที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 คือ การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบในทุกแง่มุมของชีวิตประจำวันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยโลกนี้ผ่านการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่มาแล้วถึง 3 ครั้งด้วยกันการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงโลกครั้งใหญ่อย่างที่กล่าวได้ว่าโลกจะพลิกจากหลังมือไปหน้ามือ ทั้งในแง่ของขนาด ความเร็ว และขอบเขตการปฏิวัติครั้งนี้โลกจะก้าวเร็วขึ้นแบบทวีคูณ ตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือการมีเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ทำให้แทบทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในโลกออนไลน์ (Lee, D. & Schoenstedt, L. J., 2017)

เมื่อเทคโนโลยีในการสื่อสารเปลี่ยนไป การแข่งขันกีฬาจึงจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนา กีฬาอี-สปอร์ตเป็นปรากฏการณ์หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงนี้ เป็นการปรับตัวในทุก ๆ องค์ประกอบต่าง ๆ ของกีฬาทั้งทางด้านนักกีฬา วิทยาศาสตร์ทางการกีฬา รูปแบบการแข่งขัน

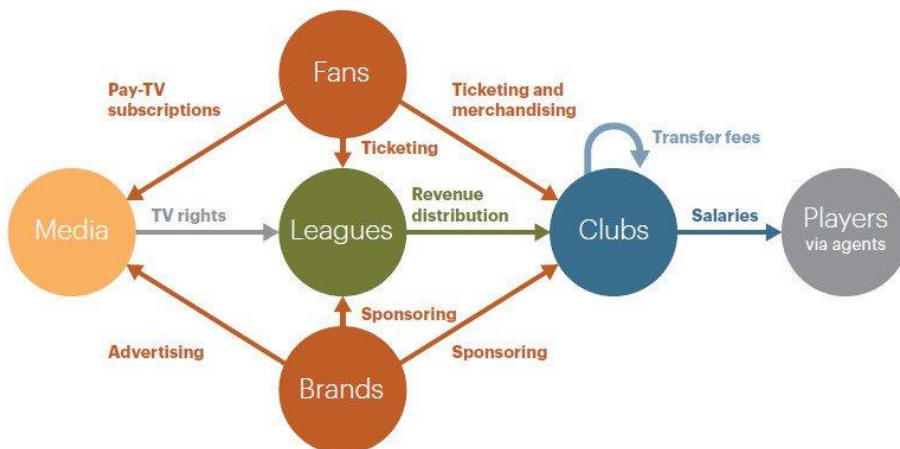
กีฬา การบริหารจัดการสมาคมกีฬา กลุ่มผู้ชมและแฟนคลับ ช่องทางของสื่อทั้งการรับชม การแข่งขันและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมถึงทางด้านธุรกิจที่เข้ามาสนับสนุนกีฬาในแต่ละประเภท องค์ประกอบเหล่านี้เรียกว่าระบบนิเวศทางธุรกิจกีฬา ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกัน และขับเคลื่อนทำให้กีฬาเติบโต ผู้เขียนได้ใช้แนวคิดระบบนิเวศทางธุรกิจเพื่ออธิบายองค์ประกอบเหล่านี้ และใช้ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดเปรียบเทียบระหว่างกีฬาแบบดั้งเดิมกับกีฬาอี-สปอร์ต เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น ในส่วนท้ายบทสรุปของบทความ

ระบบนิเวศทางธุรกิจของกีฬาแบบดั้งเดิมและอี-สปอร์ต

เนื่องด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันที่ถูกพัฒนาให้ดีขึ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้กีฬาอี-สปอร์ตเป็นกีฬาชนิดใหม่ที่เกิดขึ้น ตามแนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดที่ทำให้รูปแบบของกีฬาอี-สปอร์ตเปลี่ยนแปลง แตกต่าง และพัฒนาไปจากกีฬาแบบดั้งเดิม ผู้วิจัยใช้แนวคิดระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business ecosystem) เพื่อใช้เปรียบเทียบองค์ประกอบโดยรวมของธุรกิจกีฬาที่เปลี่ยนไป

พิชิต ขจรเดชะ กล่าวว่า ระบบนิเวศ (Ecosystem) มีความหมายว่าระบบนิเวศที่สิ่งต่าง ๆ ในระบบมีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ในทางธุรกิจ คำว่าระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business Ecosystem) มาจากการรวมกันของ Business คือ ธุรกิจ กับ Ecosystem คือระบบนิเวศ ระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business Ecosystem) เป็นการรวมองค์ประกอบของธุรกิจ หน่วยงาน องค์กร บุคคล และสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มารวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรม การพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มธุรกิจเดียวกันอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีการเชื่อมโยงกันของห่วงโซ่อุปทานของแต่ละกลุ่มธุรกิจ (Supply Chain) เพื่อร่วมมือ ช่วยเหลือ เกื้อหนุน การเสนอ และออกกฎหมาย ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกันมากขึ้น การสร้างเครือข่ายของ ผู้ซื้อ ผู้จัดส่งวัตถุดิบ ผู้ผลิต และผู้ให้บริการต่าง ๆ การสร้างสิ่งแวดล้อมเชิงสังคมเศรษฐกิจ รวมทั้งกรอบการทำงานในด้านสถาบัน องค์กรและกฎระเบียบต่าง ๆ ให้เกื้อหนุนและสอดคล้องกับบริบทในการดำเนินธุรกิจ (พิชิต ขจรเดชะ, 2561) สอดคล้องกับศาสตราจารย์ เจม มัวร์ (Professor James Moore) จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business Ecosystem) ว่าเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงกันของห่วงโซ่ทางคุณค่า (Value Chain) แต่ละหน่วยในระบบธุรกิจนั้น ๆ ที่มีรูปแบบจำลองที่คล้ายคลึงระบบนิเวศทางธรรมชาติ องค์ประกอบของระบบนิเวศทางธุรกิจที่ดี มักประกอบด้วย 1) ความหลากหลายที่เกื้อหนุนกัน 2) ความซับซ้อนที่ช่วยให้การขาดองค์ประกอบหนึ่ง ไม่ทำให้ส่วนที่เหลือมีปัญหา 3) ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรที่เกื้อหนุนระบบนิเวศนั้น ๆ 4) การแข่งขันที่ช่วยพัฒนาวิวัฒนาการของธุรกิจ (Moore, J., 2006)

The sports ecosystem: the flow of money

Source: A.T. Kearney analysis

ภาพที่ 2 ระบบนิเวศธุรกิจกีฬา

Silva, E. & Casas, A. กล่าวว่า ระบบนิเวศธุรกิจกีฬาประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 6 ประเภท ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้ก่อให้เกิดจุดแข็งของระบบ มีส่วนร่วมในธุรกิจกีฬาเพื่อการพัฒนาของกีฬาแต่ละประเภท การฝึกอบรมความสามารถ การสนับสนุนเงินทุน การจัดกิจกรรมกีฬา เช่นทัวร์นาเมนต์ ผู้ผลิตและผู้ค้าปลีกอุปกรณ์กีฬา และบริษัทการตลาดด้านการกีฬาที่ทำให้ระบบนิเวศสมบูรณ์ได้เกิดจากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

1. นักกีฬา (Player) คือบุคคลที่เล่นกีฬาต่าง ๆ มีทั้งแบบสมัครเล่น และแบบอาชีพ ซึ่งในการเล่นกีฬาต่าง ๆ นั้น ก็ต้องมีทักษะที่แตกต่างกันออกไป แล้วแต่ละชนิดกีฬา เช่น นักบาสเกตบอล ก็จะต้องมีทักษะในการชู้ตบาส หรือป้องกัน นักฟุตบอล ต้องมีทักษะในการใช้เท้าที่ดี เป็นต้น

2. การแข่งขันกีฬา (League) รวมไปถึงกิจกรรมทางกีฬาต่าง ๆ เป็นกิจกรรมหรือทักษะที่อยู่ภายใต้กติกาซึ่งถูกกำหนดโดยความเห็นที่ตรงกันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อน การแข่งขัน ความเพลิดเพลิน ความสำเร็จ การพัฒนาของทักษะ หรือหลายสิ่งรวมกัน กีฬาเป็นกิจกรรมที่ควบคู่กับการแข่งขัน และระบบคะแนน

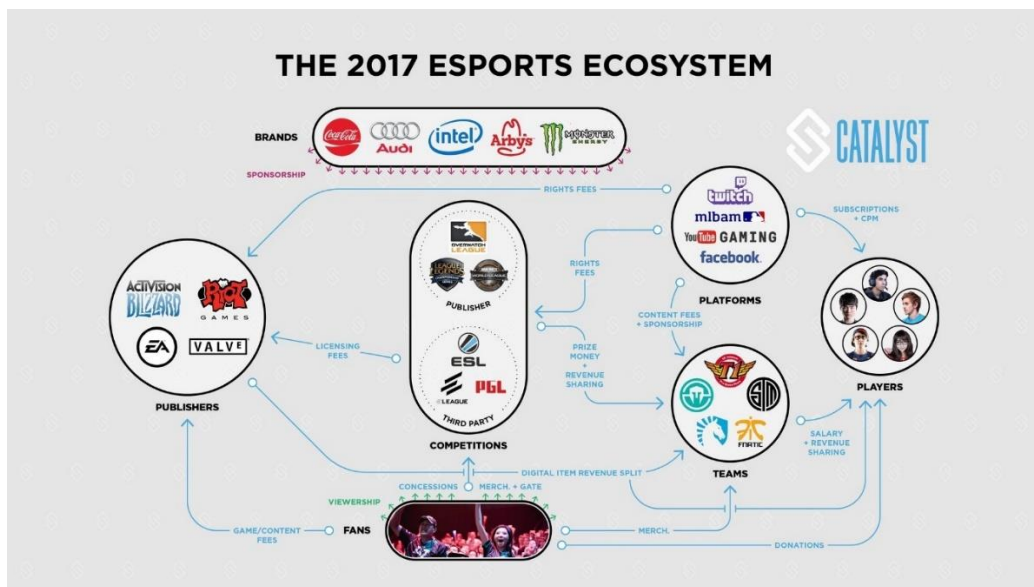
3. สื่อ (Media) มีหน้าที่เผยแพร่การแข่งขันกีฬาทั้งแบบสื่อร้อน และสื่อเย็น เผยแพร่การแข่งขันกีฬาแก่ผู้รับชม รวมทั้งข้อมูลข่าวสารของกีฬานั้น ๆ

4. ผู้ชมกีฬาที่พัฒนามาเป็นแฟนคลับ (Fans) เป็นองค์ประกอบหลักที่ทำให้กีฬาแต่ละประเภทเติบโตและแข็งแกร่ง เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของกีฬาประเภทนั้น ๆ ส่งผลถึงรายได้ของทุก ๆ ฝ่ายในระบบนิเวศ

5. ผู้สนับสนุนทางกีฬา (Sponsor, Brands) คือผู้ที่เห็นศักยภาพทางการตลาดของทีมกีฬานั้น ๆ ใช้เงินเพื่อสนับสนุนนักกีฬาหรือสโมสร หรือสื่อ ผู้สนับสนุนจึงเป็นผู้สร้างรายได้หลักให้กับสโมสร และนักกีฬา

6. สโมสรกีฬา (Sport Club) หรือบริษัทที่เป็นเจ้าของกลุ่มนักกีฬาเป็นผู้สนับสนุนและพัฒนานักกีฬาในกีฬาที่เล่นเป็นทีม เป็นองค์กรหรือกลุ่มคนที่มี ประธาน คณะกรรมการ และมีกฎการรับผิดชอบเพื่อให้มั่นใจถึงความมีตัวตนของทีมที่จะมีการเลือกหรือการชิงตำแหน่ง (Silva, E. & Casas, A., 2018)

ภาพที่ 3 ระบบนิเวศธุรกิจของอี-สปอร์ต

ภควัต เจริญลาภ กล่าวว่า ระบบนิเวศธุรกิจของอี-สปอร์ตนั้นประกอบไปด้วย

1. กลุ่มผู้แข่งขันหรือทีม (Teams) คือกลุ่มของผู้เล่นเกมที่รวมตัวกันเพื่อลงแข่งขันในรายการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นนักกีฬาของกีฬาอี-สปอร์ตเรียกว่าโปรเพลเยอร์ (Proplayer) สิ่งพิเศษที่ทำให้นักกีฬาอี-สปอร์ตแตกต่างจากนักกีฬาอื่น ๆ คือ นักกีฬาอี-สปอร์ตมีการสื่อสารกับผู้ชมโดยตรงผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น สตรีม (Stream), ทวิส (Twitch) ด้วยปัจจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสารออนไลน์ที่ทันสมัย รวดเร็วขึ้นทำให้การเผยแพร่การแข่งขันเกมแบบถ่ายทอดสดถูกถ่ายทอดให้ผู้ชมรับชมทางอินเทอร์เน็ต และทำให้เป็นช่องทางที่นักกีฬา

อี-สปอร์ตสามารถเล่นเกมถ่ายทอดสดทางออนไลน์ให้ผู้รับชม และกลุ่มแฟนได้รับชมได้โดยตรง มีการสื่อสาร 2 ทางจากนักกีฬา และกลุ่มแฟนคลับ การถ่ายทอดสดการเล่นเกมทางออนไลน์ เรียกว่า สตรีมมิง (Streaming) นักกีฬาที่ถ่ายทอดสดการเล่นเกมทางออนไลน์เรียกว่าสตรีมเมอร์ (Streamer)

ทั้งนี้ยังมีรูปแบบของผู้เล่นเกมทางออนไลน์อีกแบบหนึ่งเรียกว่า แคสเตอร์ (Caster) คือ นักพากย์เกม หรือผู้บรรยายเกม อาจจะไม่ต้องเล่นเกมเอง แต่จำเป็นต้องมีความรู้เรื่องเกมนั้นเป็นอย่างดี เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับผู้ชม มีความสามารถในการวิเคราะห์เกม รวมถึงคาดเดาเหตุการณ์ต่าง ๆ ของผู้แข่งขันได้ และสามารถทำให้ผู้ชมที่เข้ามาดูสนุกกับเนื้อหาเกมได้ทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องเล่นเกม สรุปได้ว่านักกีฬาอี-สปอร์ตเปรียบเสมือนเน็ตไอดอลอีกทางหนึ่ง

2. ค่ายเกม (Publishers) เป็นองค์กรประกอบพิเศษที่มีเฉพาะในกีฬาอี-สปอร์ต เรียกได้อีกอย่างว่าผู้สร้าง หรือผู้ผลิตเกมซึ่งเป็นส่วนที่สร้างเกมขึ้นมา เหมือนเป็นผู้สร้างกฎกติกา และปรับปรุงดูแลให้เกิดความสมดุลอยู่เสมอ

3. รายการแข่งขันใหญ่ (Leagues) เป็นรายการแข่งขันเกมประเภทหนึ่งซึ่งจะเป็นการแข่งขันที่ใช้ระยะเวลายาวนาน และไม่สิ้นสุดในหนึ่งวันเป็นผู้สร้างระบบ랭กิ้ง (Ranking) หรือระบบนับคะแนนเพื่อจัดลำดับฝีมือของนักกีฬาในแต่ละเกม เพื่อค้นหาผู้เล่นเกม ๆ นั้นที่เก่งที่สุดทำให้เกิดเป้าหมายในการเล่นกีฬา

4. รายการอีเวนต์ (Events) เป็นรายการแข่งขันเกมประเภทหนึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นรายการขนาดใหญ่ที่มีการแข่งขันที่จับคู่ผลในวันเดียว

5. ช่องทางการเผยแพร่คลิปการแข่งขัน (Platform Channels) สามารถเห็นได้ว่าปัจจัยทั้งสี่อย่างข้างต้นอยู่ในวงล้อเดียวกันคือช่องทางการเผยแพร่ หรือชาแนล (Channels) คือช่องทางการเผยแพร่ภาพ เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามการบริการออนไลน์สตรีมมิง (Online streaming) นั้นได้กลายเป็นช่องทาง ที่ทำให้การรับชมการแข่งขันอี-สปอร์ตเติบโตขึ้นอย่างมาก และทำให้การที่จะดูการแข่งขันอี-สปอร์ตผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ทวิส (Twitch) กลายเป็นกิจกรรมที่ทุกคนให้การยอมรับเป็นเรื่องปกติ

6. ผู้สนับสนุนการกีฬา (Sponsor, Brands) คือกลุ่มของสินค้า และบริการที่ผู้สนับสนุนการกีฬาโดยอาศัยกลุ่มทั้งห้ากลุ่มข้างต้นในการเผยแพร่ตราสินค้า ผลิตภัณฑ์ และบริการของตนเองออกไป ผ่านทางช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ซึ่งรายได้หลักของกีฬาอี-สปอร์ตจะมาจากส่วนนี้ สอดคล้องกับ จิรยศ เทพพิพิธ กล่าวว่า ในประวัติศาสตร์ช่วงแรกเริ่มของกีฬาอี-สปอร์ต ธุรกิจที่สนับสนุนกีฬาอี-สปอร์ต ถูกจำกัดให้อยู่ในแวดวงของธุรกิจที่ได้ประโยชน์จากกีฬาอี-สปอร์ตโดยตรง อาทิบริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เช่น บริษัทอินเทล (Intel), บริษัทเอเซอร์ (Acer), บริษัทโลจitech (Logitech) เป็นต้น แต่ตอนนี้ขอบข่ายผู้สนับสนุนเริ่มขยายตัวไปสู่ช่องทางที่จะปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย 15 - 30 ปี เช่น เครื่องดื่ม โคคา-โคลา (Coca-cola) ทำการสนับสนุนการแข่งขัน เกมลีกออฟเลเจนท์ (League of

legend) ในปีค.ศ. 2016 ภายใต้แคมเปญโค้ก อี-สปอร์ต (COKE E-SPORT) หรือเครื่องดื่มเรดบูล (Redbull) ที่สนับสนุนเงินรางวัลในการแข่งขันเกมสตาร์คราฟ 2 (Starcraft 2) แม้กระทั่งบริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างบริษัทซัมซุง (Samsung) ซึ่งสนับสนุนการแข่งขัน อี-สปอร์ต และจัดตั้งสโมสรกีฬา สร้างทีมซัมซุงอี-สปอร์ต (SAMSUNG ESPORT) เพื่อเตรียมพร้อมส่งนักกีฬาไปแข่งขันรางวัลในการแข่งขันรายการใหญ่ เพราะเมื่อผู้เล่นเพิ่มขึ้น ผู้ชมเพิ่มขึ้น ธุรกิจต่าง ๆ ก็อยากเข้ามาเป็นผู้สนับสนุนเป็นธรรมดา (จิรายุส เทพพิพิธ, 2561)

7. สโมสรกีฬา (Club) หรือบริษัทที่เป็นเจ้าของกลุ่มนักกีฬาเป็นผู้สนับสนุน และพัฒนานักกีฬาในกีฬาที่เล่นเป็นทีม เป็นองค์กรหรือกลุ่มคนที่มี ประธาน คณะกรรมการ และมีกฎการรับผิดชอบ เพื่อให้มั่นใจถึงความมีตัวตนของทีม ที่จะมีการเลือกหรือการชิงตำแหน่ง ในการแข่งขันกีฬาอี-สปอร์ตสโมสรกีฬามีส่วนสำคัญคล้ายกับกีฬาฟุตบอล แต่บางทีมเกิดจากนักกีฬารวมทีมกันเองเพื่อแข่งขันไม่ผ่านสโมสรกีฬา (ภควัต เจริญลาภ, 2561)

อย่างไรก็ตามยังมีกรณีที่เป็นที่ถกเถียงกันในปัจจุบันว่า อี-สปอร์ตนั้นเป็นกีฬาหรือไม่ แต่ยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนผู้วิจัยมีเพียงข้อมูลที่เปรียบเทียบระหว่างกีฬา และอี-สปอร์ตเท่านั้น

ผู้วิจัยเปรียบเทียบความแตกต่างของระบบนิเวศทางกีฬาของกีฬาแบบดั้งเดิม และกีฬาอี-สปอร์ต จากการใช้แนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด โดยใช้ตารางที่ 2 เปรียบเทียบข้อแตกต่างของกีฬาแบบดั้งเดิมและอี-สปอร์ต แสดงให้เห็นได้ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบข้อแตกต่างของกีฬาแบบดั้งเดิม และอี-สปอร์ต

องค์ประกอบระบบนิเวศการกีฬา	กีฬาแบบดั้งเดิม	กีฬาอี-สปอร์ต
นักกีฬา	มีวินัย มีการฝึกซ้อมฝึกหัดความรู้ มีความรับผิดชอบเชื่อฟังคำแนะนำโค้ช ทำสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ ใจสู้ และหนักแน่น เป็นตัวของตัวเองมีทัศนคติหรือเจตคติที่ดี มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีน้ำใจนักกีฬา การสื่อสารกับผู้ชมผ่านการสื่อสารทางเดียวเป็นหลัก	มีวินัย มีการฝึกซ้อมฝึกหัดความรู้ มีความรับผิดชอบเชื่อฟังคำแนะนำโค้ช ทำสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ ใจสู้ และหนักแน่น เป็นตัวของตัวเองมีทัศนคติหรือเจตคติที่ดี มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีน้ำใจนักกีฬา มีการสื่อสารกับผู้ชมโดยตรงผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Stream Twitch เรียกว่า streamer
การแข่งขัน	แข่งขันที่สนามแข่ง เป็นพื้นที่กว้างหรือเล็กตามแต่ละประเภทแต่จับต้องได้ในชีวิตจริง(Real life) ผู้ชมสามารถดูได้ที่สนามแข่ง	การแข่งขันทางออนไลน์เป็นหลัก ผู้ชมดูทางออนไลน์ และวันแข่งขันสามารถดูได้ที่สนามแข่งแบบจบบภายใน 1 วัน
สื่อ	ผู้ชมสามารถรับชม รับฟังการแข่งขันผ่านสื่อหลัก และแลกเปลี่ยนข่าวสารได้ทางสื่อหลักและออนไลน์	ผู้ชมรับชม และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ มีข้อสังเกตว่ามีพื้นที่ในสื่อหลักมากขึ้น

องค์ประกอบระบบ นิเวศการศึกษา	กีฬาแบบดั้งเดิม	กีฬาอี-สปอร์ต
กลุ่มผู้ชม	กลุ่มผู้ชมให้ความสนใจตามกีฬาแต่ละประเภทมีลักษณะ mass มากกว่าอี-สปอร์ต	กลุ่มผู้ชมส่วนใหญ่อยู่ในวัย Gen Z
ผู้สนับสนุนการศึกษา	ผู้สนับสนุนกีฬาเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมหลากหลาย ทั้งภาครัฐ และเอกชน	ผู้สนับสนุนกีฬาเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมคอมพิวเตอร์ และเครื่องดื่มต่าง ๆ ยังไม่หลากหลายนัก
สโมสรกีฬา	มีในกีฬาที่มีการแข่งขันเป็นทีมมีอาชีพ	มีในกีฬาที่มีการแข่งขันเป็นทีมมีอาชีพ มีบางที่เป็นทีมมีอาชีพแต่ไม่ได้อยู่ภายใต้สโมสรกีฬา

สรุป

สรุปได้ว่าระบบนิเวศทางกีฬาแบบดั้งเดิม และระบบนิเวศของกีฬาอี-สปอร์ตมีความแตกต่างกันเนื่องจากความเจริญของเทคโนโลยีการสื่อสารอินเทอร์เน็ต ทำให้เทคโนโลยีแบบเก่าหยุดชะงัก (Digital disruption) เมื่อเทคโนโลยีในการสื่อสารเปลี่ยนไป แทบทุกสิ่งทุกอย่างจะอยู่ในโลกเสมือนทางออนไลน์ แนวทางการศึกษาตามทฤษฎีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดสามารถพิจารณาได้ใน 2 มุมมองตามกรอบแนวคิดในแบบแรก (A) ที่ตั้งคำถามว่าเมื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปจะสร้างผลกระทบอะไรให้เกิดขึ้นกับระดับสังคม (Society Level) สถาบัน (Institution Level) และปัจเจกบุคคล (Individual Level) ในบริบทของกีฬาอี-สปอร์ตเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกีฬาให้พัฒนามากขึ้นแตกต่างจากกีฬาแบบดั้งเดิม เมื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีผลต่อกีฬาในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะกีฬาอี-สปอร์ต ผู้วิจัยอธิบายผลของการเปลี่ยนแปลงเป็นข้อตามหลักทฤษฎีระบบนิเวศทางธุรกิจได้ดังนี้ 1) นักกีฬา (Player) รูปแบบของการฝึกทักษะ และวิทยาศาสตร์ทางการกีฬาที่เปลี่ยนไป สิ่งที่น่าสนใจคือเรื่องของการลงทุน ทั้งด้านสถานที่ หรือสนามแข่ง และสถานที่ฝึกซ้อมที่ไม่ต้องใช้พื้นที่มาก ใช้เงินน้อยเป็นโอกาสของนักกีฬาสมัครเล่นที่มีฝีมือได้แสดงความสามารถได้ง่าย ไม่ใช่เงินมาก เพราะปฏิสัมพันธ์ของนักกีฬากับการแข่งขัน และฝึกซ้อมส่วนใหญ่อยู่ในเกมออนไลน์ ปัจจัยในการได้ชัยชนะที่เปลี่ยนไป ปัจจัยที่มีผล คือ ความแรงของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ความเร็วของเซิร์ฟเวอร์เกม อุปกรณ์ในการเล่นกีฬาที่มีปัจจัยของความเร็วในการประมวลผลทั้งเสียงและภาพของคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือ การตอบสนองของปุ่มคีย์บอร์ด และหูฟัง รวมถึงกลยุทธ์ในการวางแผนของแต่ละเกม ขั้นตอนการฝึกซ้อม การสื่อสารในทีม และโค้ช ตามวิธีเล่น อุปกรณ์ที่ใช้ และกฎกติกาของเกมที่แตกต่างกัน อีกสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดถึงความแตกต่างที่

พิเศษของกีฬาอีสปอร์ตก็คือ ผู้แข่งขัน และผู้รับชม หรือกลุ่มแฟนคลับมีความใกล้ชิด สนับสนุนกันมากขึ้นผ่านการรับชมทางสตรีมมิง เพราะเป็นการสื่อสาร 2 ทาง นักกีฬาที่แข่งขันสามารถสื่อสารกับผู้รับชมได้ในทันที ทำให้นักกีฬาสามารถพัฒนาเป็นเน็ตไอดอล มีช่องทางหารายได้เพิ่มมากขึ้น 2) การแข่งขันกีฬา (League) รูปแบบการแข่งขันกีฬาอีสปอร์ตที่เปลี่ยนไปจากการแข่งขันกีฬาแบบดั้งเดิม ปัจจุบันหลักเป็นเรื่องของสถานที่ทั้งสนามที่ฝึกซ้อม และสถานที่แข่งขันจริง เพราะกีฬาอีสปอร์ตไม่ต้องใช้สนามแข่งขันที่เป็นสถานที่จริง สนามแข่งขันอยู่ในเกมออนไลน์ สถานที่ฝึกซ้อมอาจเป็นที่บ้านของนักกีฬาเอง หรือแม้กระทั่งนักกีฬาที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยกัน เห็นหน้ากันหรือพบเจอตัวจริง เป็นการสื่อสารผ่านออนไลน์อย่างเดียว ส่วนสนามแข่งขันที่ผู้ชมซื้อตั๋วเข้าไปรับชม ถูกใช้เฉพาะในวันสำคัญ เช่นแข่งขันชิงชนะเลิศ หรืองานกิจกรรมที่จบในวันเดียว 3) สื่อ (Media) ในกีฬาอีสปอร์ตมีวิธีรับชมการแข่งขันกีฬาที่แตกต่างจากเดิม สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางหลักในการเผยแพร่การแข่งขัน รวมถึงแจ้งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ การรับชมกีฬาอีสปอร์ตแบบถ่ายทอดสดผ่านทางสตรีมมิง แตกต่างจากการรับชมกีฬาผ่านทางโทรทัศน์หรือรับฟังทางวิทยุในกีฬาแบบดั้งเดิม พฤติกรรมการรับชมที่เปลี่ยนไป ทำให้ผู้รับชมการแข่งขันจากสถานที่ใดก็ได้ผ่านการรับชมทางโทรศัพท์มือถือ การรับชมการแข่งขันแบบย้อนหลังสามารถรับชมที่เวลาใดก็ได้ ผ่านการรับชมคลิปวิดีโอการแข่งขันย้อนหลังทางช่องทางออนไลน์ 4) กลุ่มผู้ชม และแฟนคลับ (Fans) ช่องทางของการรับชมการแข่งขันส่วนใหญ่อยู่ทางออนไลน์ทำให้พฤติกรรมของผู้รับชมกีฬาอีสปอร์ตเปลี่ยนไปสามารถรับชมทางผู้ให้บริการสตรีมมิง หรือช่องทางออนไลน์อื่น ๆ จากที่ไหนเวลาใดก็ได้ และการสื่อสาร 2 ทางทำให้ผู้แข่งขันและกลุ่มแฟนคลับได้โดยตรง มีความใกล้ชิดสนทนากันมากขึ้นกว่านักกีฬาแบบดั้งเดิม กีฬาอีสปอร์ตเป็นกีฬาที่พึ่งเทคโนโลยีใหม่ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ทำให้กลุ่มผู้ชมส่วนใหญ่จำกัดอยู่ในกลุ่มของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มเจนวาย (Gen Y) หรือกลุ่มมิลเลนเนียล (Millennials) และกลุ่มเจนซี (Gen Z) ที่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยี ข้อมูลดิจิทัล และอินเทอร์เน็ต เป็นหลัก คนรุ่นใหม่กลุ่มนี้จะกลายเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสังคมในอนาคต และด้วยความนิยมของกีฬาอีสปอร์ตทำให้กลุ่มผู้ชมขยายไปสู่กลุ่มคนเจนอื่น ๆ มากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้รับชมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในช่วงวัยเด็ก และเยาวชน ความนิยมของกีฬาอีสปอร์ตจึงเป็นการส่งเสริมให้เพิ่มความเสียวต่อปัญหาภาวะเด็กติดเกมในหมู่เยาวชน จึงควรมีแนวทางในการจัดระเบียบเกมอีสปอร์ตเพื่อลดภาวะเด็กติดเกมในอนาคต 5) ผู้สนับสนุนการกีฬา (Sponsor) เนื่องจากในปัจจุบันจำนวนผู้รับชมกีฬาอีสปอร์ต หรือกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการพิจารณาเงินสนับสนุน ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ทำให้ผู้สนับสนุนยังจำกัดในกลุ่มธุรกิจที่ไม่หลากหลาย เช่น กลุ่มธุรกิจเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ หรือกลุ่มธุรกิจที่สร้างภาพลักษณ์เกี่ยวกับวัยรุ่น และนักกีฬาเช่น เครื่องดื่มอัดลม เครื่องดื่มชูกำลังสำหรับนักกีฬา แต่มีแนวโน้มที่ดีในอนาคตเมื่อกลุ่มผู้ชมขยายมากขึ้นจะมีบริษัทจากกลุ่มธุรกิจที่มีความหลากหลายมากขึ้น

6) สโมสรกีฬา (Clubs) ในสโมสรกีฬามีความมุ่งหมายเพื่อให้มั่นใจถึงความมีตัวตนของทีม ในกีฬาอีสปอร์ตมีสโมสรกีฬาไม่แตกต่างจากสโมสรกีฬาอื่น ๆ มีการซื้อขายนักกีฬา มีการบริหาร ประธาน คณะกรรมการ กฎการรับผิดชอบ การวางแผนฝึกซ้อม รวมไปถึงการขายของที่ระลึกไม่แตกต่างกัน แต่มีความแตกต่างที่น่าสนใจ คือ นักกีฬาอีสปอร์ตบางทีม สามารถรับเงินจากผู้สนับสนุน มีการบริหารจัดการ การสร้างรายได้ และเงินเดือนของนักกีฬาด้วยตนเอง เปรียบเสมือนสร้างสโมสรด้วยตนเอง เนื่องจากมีการลงทุนน้อยกว่าสโมสรใหญ่ ตามแนวคิดทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดในแบบจำลองในทางกลับกันตามแบบ (B) แนวคิดในแบบจำลองแบบ (B) นั้นจะตั้งคำถามในทางกลับกันว่าภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอะไรบ้างที่จะเป็นตัวกำหนดแก่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบต่าง ๆ ในบริบทของกีฬาอีสปอร์ตเนื่องจากความเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต และการแสดงผลทางภาพ ทำให้พฤติกรรมของผู้เล่นวิดีโอเกมเปลี่ยนแปลง ผู้เล่นวิดีโอเกมต้องการการแสดงผลทางภาพ เสียง การปฏิสัมพันธ์ และประสบการณ์การเล่นเกมที่มีความสมจริงมากขึ้น ทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่าง AR (Augmented Reality) VR (Virtual Reality) และ AI (Artificial Intelligence) ที่จะมาเสริมประสบการณ์ให้ทั้งผู้เล่น และผู้ชมทำในอนาคต ทำให้วิดีโอเกมมีการพัฒนาไม่หยุดยั้ง แนวทางในอนาคตของวิดีโอเกมจึงจำเป็นต้องมีความคิดสร้างสรรค์ และรู้เท่าทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมออีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณ์ กำจาย. (2563). eSports เกมที่เป็นมากกว่าเกม. เรียกใช้เมื่อ 2 มิถุนายน 2563 จาก <https://bit.ly/3W3yPFT>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). การวิเคราะห์สื่อ:แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพมหานคร: อินฟินิตี้เพรส.
- จิรายศ เทพพิพิธ. (2561). E-sport ที่กำลังเริ่มต้นและอีกไม่นานจะโจนทะยานด้วยความรวดเร็ว. เรียกใช้เมื่อ 25 มิถุนายน 2562 จาก <https://bit.ly/2RZOoxy>
- พิชิต ขจรเดชะ. (2561). ระบบนิเวศธุรกิจ (Business Ecosystems) การวิเคราะห์และปรับตัวของอุตสาหกรรมกาแฟ. วารสารการพิมพ์ไทย, 2018(115), 10-13.
- ภควัต เจริญลาภ. (2561). ศึกษาคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของกีฬาอีสปอร์ต. ใน วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจบัณฑิตและการผลิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ภัสรา พงษ์สุขเวชกุล. (2554). เทคโนโลยีสื่อใหม่กับการสื่อสารในครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน ดุษฎีนิพนธ์นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในวิถีชีวิตกับการบริโภค
สื่อมวลชนของกลุ่มเจนเนอเรชันเอ็กซ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. เรียกใช้เมื่อ 2
มิถุนายน 2562 จาก <https://shorturl.asia/htTbl>
- Harper, D. (2015). Online Etymology Dictionary. Retrieved June 2, 2019, from
<https://bit.ly/2Xs6Q82>
- Lee, D. & Schoenstedt, L. J. (2017). Comparison of E-sport and Traditional Sports
Consumption Motives. ICHPER-SD Journal of Research, 6(2), 39-44.
- Moore, J. (2006). Business ecosystems and the view from the firm. The Antitrust
Bulletin, 51(1), 31-42.
- Newzoo.com. (2016). eSports Enthusiasts to Total 145 Million by 2017. Retrieved
June 2, 2019, from <https://bit.ly/3TOFHdx>
- Silva, E. & Casas, A. (2018). Sports Ecosystem of the “Triad of São Paulo”: Sports
Marketing Management According to Fans. International Journal of
Marketing Studies, 10(3), 41-56.

การพัฒนาตัวแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจ
ขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย*

THE DEVELOPMENT OF EXPORT MARKETING STRATEGY MODELS
FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE IN THAILAND

พัชรารัตน์ ทองพริ้ม

Pacharavadee Thongprim

วิชิต อุอ้าน

Vichit U-on

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Sripatum University, Thailand

E-mail: pthogprim@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออก 2) ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการส่งออก และ 3) พัฒนาแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจส่งออกของไทย จำนวน 360 คน โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือในการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และการสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ การวัดค่ากลางของข้อมูล ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงสร้าง (SEM) ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นการตลาด ด้านคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ปัจจัยด้านการมุ่งเน้นการตลาด ด้านนวัตกรรมองค์กร ด้านคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการและกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกมีอิทธิพลทางตรงต่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย และ 3) ตัวแบบจำลองการพัฒนาตัวแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูล

* Received 4 December 2021; Revised 31 October 2022; Accepted 31 October 2022

เชิงประจักษ์ (ค่าสถิติ Chi-square = 86.87, df = 71, p = 0.095695, GFI = 0.97, AGFI = 0.94, RMR = 0.012, RMSEA = 0.025)

คำสำคัญ: กลยุทธ์การตลาดส่งออก, การมุ่งเน้นการตลาด, นวัตกรรมองค์กร, คุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ, ผลการดำเนินงานการส่งออก

Abstract

The objectives of this research article were to 1) study the causal factors of marketing strategies affecting export performance 2) study the influence of causal factors of marketing strategies affecting export performance. and 3) develop a model of the causal factors of marketing strategies affecting export performance. This research was mixed method research design. The sample group was 360 small and medium-sized enterprises which were Thai export business entrepreneurs. The research tools were 1. questionnaire 2. in-depth interview form as frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, and analysis of the structural equation model: (SEM) The results of the research were as follows: 1) The variables affecting the export operation were 4 components. Which were 1.1 market orientation, 1.2 organizational innovation, 1.3 entrepreneurial orientation, and 1.4 export marketing strategies influence on export performance 2) Marketing focus, organizational innovation and entrepreneurial attributes directly and indirectly influence export performance. Export Marketing Strategy directly influence on export performance 3) The model was consistent with the empirical data, considering the statistical values used to verify the coherence between the model and the empirical data (Chi-square statistical values = 86.87, df = 71, p = 0.095695, GFI = 0.97, AGFI = 0.94, RMR = 0.012, RMSEA = 0.025)

Keywords: Export Marketing Strategy, Market Orientation, Organizational Innovation, Entrepreneurial Orientation, Export Performance

บทนำ

การดำเนินงานของภาคธุรกิจในปัจจุบันทั่วโลกได้มีการพัฒนาการที่ต่อเนื่องทั้งกลยุทธ์การแข่งขันการผลิตและการดำเนินงานกิจกรรมทางธุรกิจรวมถึงการเคลื่อนย้ายการลงทุนเป็นแนวทางอีกทางหนึ่งที่ภาคธุรกิจได้มีการปฏิบัติหรือนำมาใช้เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันโดยเฉพาะประสิทธิภาพด้านการผลิตตลอดจนการเข้าสู่ตลาดใหม่ ๆ ส่งผลให้การ

ผลิตเกิดขึ้นจำนวนมากทั้งเพื่อจำหน่ายในตลาดภายในประเทศและส่งออกจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศที่มีความต้องการซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าหรือราคาและโอกาสในการขายสินค้าให้เพิ่มมากขึ้นสร้างผลกำไรให้กับธุรกิจหรือกิจการที่มีการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกจึงมีแนวโน้มที่จะปรับตัวให้เหมาะสมตามลักษณะของตลาดการส่งออกความต้องการ (Magnus, H. et al., 2009) ความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม กฎหมาย และกฎระเบียบ รวมถึงความสามารถในการใช้สื่อโฆษณา โครงสร้างการกระจายสินค้า และขนาดของตลาด (Muthoni, H., 2015)

การส่งออกไม่ใช่มีเพียงด้านดีในเรื่องของการเพิ่มมูลค่าสินค้าการส่งออกยังเต็มไปด้วยอุปสรรคที่สำคัญจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสภาพแวดล้อมการแข่งขันที่เปลี่ยนแปลงไป คู่แข่งขันในตลาดต่างประเทศรวมทั้งคู่แข่งขันในประเทศที่มีเป้าหมายส่งออกเหมือนกัน การแข่งขันในตลาดส่งออกจึงรุนแรงและต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจและกลยุทธ์จำนวนมากเพิ่มมุ่งเอาชนะทั้งด้านราคา ความแตกต่าง หรือองค์ประกอบอื่นที่สามารถสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันเชิงได้เปรียบอย่างแตกต่างได้เหมาะสม เพราะการส่งออกสร้างมูลค่าเพิ่ม ยอดขาย ตลอดจนโอกาสเติบโตทางรายได้จากอัตราแลกเปลี่ยน การใช้ข้อมูลการตลาด (Harrison-Walker, L. J., 2001) โดยอาศัยความสามารถของบริษัทในการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม (Baker, W. E. et al., 2002) ในการกำหนดทิศทางตลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์และการเติบโตของการค้าระหว่างประเทศที่รวดเร็วทำให้บริษัทต้องการหาโอกาสในการขยายการส่งออก เพื่อความอยู่รอดและประสบความสำเร็จในระดับนานาชาติ (Murray E. A. et al., 2007) นอกจากนี้ปัญหาที่พบคือรูปแบบธุรกิจในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งมีวิธีการบริหารจัดการแบบดั้งเดิมการเปลี่ยนแปลงหรือประยุกต์เทคนิคแนวทางใหม่ทำได้ยากธุรกิจส่งออกไทยยังมีข้อเสียเปรียบจำนวนมากของผู้ประกอบการยังไม่ปรับตัวและไม่เปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การส่งออกที่เหมาะสมต่อการเอาชนะสภาพแวดล้อมโลกในปัจจุบันยังคงยึดติดความสำเร็จดั้งเดิม หรือรูปแบบการบริหารจัดการแบบเก่าที่เคยประสบความสำเร็จธุรกิจส่งออกไทยยังมีข้อเสียเปรียบ จำนวนมากของผู้ประกอบการยังไม่ปรับตัวและไม่เปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การส่งออกที่เหมาะสมต่อการเอาชนะสภาพแวดล้อมโลกในปัจจุบัน ยังคงยึดติดความสำเร็จดั้งเดิมหรือรูปแบบการบริหารจัดการแบบเก่าที่เคยประสบความสำเร็จทำให้ผู้ส่งออกไทยเปลี่ยนแปลงหรือซบตัวก้าวข้ามสภาพแวดล้อมโลกที่มีพลวัตได้อย่างเชื่องช้า ส่งผลให้สัดส่วนการส่งออกของประเทศไทยจากปี 2557 มีสัดส่วนที่ลดลงในปี 2558 และ 2559 ก่อนที่จะปรับตัวเพิ่มขึ้นในปี 2560 และ 2561 จากการเติบโตของภูมิภาคอาเซียน แต่สิ่งที่ควรระวัง คือ ไทยมีปริมาณการนำเข้าที่เพิ่มขึ้นมากจากความต้องการในประเทศ และปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้ดุลการค้าของประเทศไทยมีแนวโน้มที่เกินดุลการค้าในระดับที่ลดลงหรือถดถอยมีความเสี่ยงที่จะเกิดการขาดดุลการค้าได้หากปราศจากแนวทางหรือกลยุทธ์ในการปรับปรุงและเร่งแก้ไข (กรมส่งเสริมการค้าระหว่าง

ประเทศ, 2562) การส่งออกเป็นทางเลือกเชิงกลยุทธ์สำหรับบริษัทซึ่งอาจมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันระหว่างบริษัทอุตสาหกรรมและบริษัทของประเทศรวมถึงขอบเขตเวลาดังนั้นจึงมีตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพการส่งออกจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับมาตรการด้านการส่งออกที่น่าเชื่อถือดังเกณฑ์ต่อไปนี้ 1) ต้องประกอบด้วยหลายมิติ เช่น ผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม 2) ต้องมีการอธิบายเชิง เช่น การเปรียบเทียบกับประสิทธิภาพของตลาดในประเทศคู่แข่ง และ 3) ต้องมีการประเมินได้ในช่วงเวลา เช่น ระยะเวลาที่เหมาะสม (ระยะสั้นหรือระยะยาว) (Diamantopoulos, A. & Kakkos, N., 2007) ซึ่งสามารถวัดผลการดำเนินงานการส่งออกโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ผลการดำเนินงานด้านการเงิน (Financial Performance) ที่บ่งชี้ผลการดำเนินงานทางเศรษฐกิจและประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ได้แก่ กำไรจากการขาย ส่วนแบ่งทางการตลาด และผลการดำเนินงานที่ไม่ใช่ด้านการเงิน (Non-financial Performance) ที่บ่งชี้ความพึงพอใจกับประสิทธิภาพโดยรวมผ่านระดับทัศนคติและการรับรู้

ดังนั้นเพื่อเป็นการหาแนวทางในการป้องกันปัญหาและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมที่ไม่สามารถควบคุมได้การศึกษาตัวแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยจะช่วยให้องค์กรผู้ดำเนินธุรกิจส่งออกมีกลยุทธ์ในการบริหารจัดการองค์กร ผลิตภัณฑ์ รวมถึงการบริการเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันซึ่งการศึกษาตัวแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยช่วยให้ทราบถึงปัจจัยแนวทางหรือรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกนำไปสู่การยกระดับความสามารถทางการแข่งขันในสภาพแวดล้อมโลกปัจจุบันและเอาชนะอุปสรรคทางการตลาดที่นำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางธุรกิจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย
3. เพื่อพัฒนาแบบจำลองของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาแบบจำลองของกลยุทธ์การตลาดเพื่อส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาด ได้ออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบ Explanatory Research โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร บทความวิจัย หนังสือ วารสาร และข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งที่จัดพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือต่างประเทศ เพื่อทบทวนและสรุปความรู้พื้นฐานของการวิจัย ตัวแปรต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาเพื่อสร้างและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยของการศึกษาด้านแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของผู้ประกอบการด้านการผลิตวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ทั้งนี้ค้นพบตัวแปร และองค์ประกอบ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (กลุ่มเป้าหมาย)เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออก ผู้บริหารหรือผู้ประกอบการธุรกิจส่งออก อาจารย์ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์การตลาดหรือธุรกิจส่งออกจำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาข้อคำถามหรือเครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสอบถาม เพื่อนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลการศึกษาตัวแบบ กลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของผู้ประกอบการด้านการผลิตวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย โดยมีผู้เชี่ยวชาญดำเนินการส่งมอบร่างแบบสอบถามให้กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมประเภทธุรกิจการผลิตธุรกิจเพื่อการส่งออก ประกอบด้วย ผู้ประกอบการธุรกิจส่งออก ผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์การตลาด และที่ปรึกษาหรือผู้มีประสบการณ์ด้านการส่งออก จำนวน 5 คนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาร่างแบบสอบถามเพื่อสร้างเครื่องมือในการวิจัยการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) โดยการสุ่มแบบเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมาย 5 ราย ทำการสนทนากลุ่มและนำบทสนทนาที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้วิธี Content Analysis จัดระบบเพื่อยืนยันผลที่ได้จากเชิงปริมาณวิเคราะห์

2. การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ข้อมูลจากการศึกษาในข้อ 1 เพื่อพัฒนาแบบจำลองของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย การศึกษาค้นคว้าได้ออกแบบการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) โดยพบขนาดที่เหมาะสม คือ 10 - 20 เท่าขององค์ประกอบในการศึกษา ทั้งนี้มีองค์ประกอบทั้งสิ้น 17 องค์ประกอบ เท่ากับขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ 340 ตัวอย่าง ซึ่งทั้งนี้ในการสำรวจผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามสมบูรณ์ จำนวน 360 ตัวอย่าง จึงใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด การศึกษาค้นคว้าได้ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยคัดเลือกบริษัท หรือผู้ประกอบการธุรกิจส่งออกของไทยไปยังตลาดต่างประเทศ เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 7 ตอน ประกอบด้วยตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เกี่ยวข้องกับข้อมูลลักษณะทั่วไปขององค์กร ตอนที่ 3 เกี่ยวข้องกับข้อมูลการมุ่งเน้นตลาด ตอนที่ 4 เกี่ยวข้องกับข้อมูลนวัตกรรมองค์กร ตอนที่ 5 เกี่ยวข้องกับข้อมูลคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ ตอนที่ 6 เกี่ยวข้องกับข้อมูลกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออก ตอนที่ 7 เกี่ยวข้องกับข้อมูลผลการดำเนินงานการส่งออก การพัฒนาเครื่องมือโดยการทดสอบความเที่ยงตรงของข้อคำถาม เครื่องมือแบบสอบถามหรือการวิจัยโดยการ

มุ่งเน้นการวิเคราะห์ พบว่า ค่าความเที่ยงตรง (Content Validity) ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.60 - 1.00 ผู้วิจัยจึงทำการเลือกข้อคำถามที่เป็นไปตามเกณฑ์ คือ $IOC \geq .556$ (วิชิต อุ๋อัน, 2550) เพื่อแสดงว่าข้อคำถามในแบบสอบถามมีความสอดคล้องของข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการนำแบบสอบถามทำการทดสอบเบื้องต้นโดยการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา จำนวน 30 ตัวอย่าง และนำกลับมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการใช้สถิติ Cronbach's Alpha ซึ่งจะพิจารณาค่า α ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป หมายความว่า ข้อคำถามดังกล่าวมีความเชื่อมั่น (วิชิต อุ๋อัน, 2550)

การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบเครื่องมือวิจัย 1) วิเคราะห์ความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค 2) วิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้าง โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ด้วยโปรแกรมประยุกต์ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น 1) วิเคราะห์ค่าสถิติเบื้องต้นของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลัง ของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ความถี่และร้อยละ 2) วิเคราะห์ตัวแปรสังเกตได้โดยใช้โปรแกรมประยุกต์สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง (Kurtosis) เพื่อดูลักษณะการแจกแจงของตัวแปร 3) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) และการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความตรงของโมเดลแบบมีตัวแปรส่งผ่านและ การวิเคราะห์ขนาดอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมด้วยโปรแกรมประยุกต์ เพื่อพัฒนาแบบจำลองของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

ผลการวิจัย

1. การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความคิดเห็นสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออก ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

การมุ่งเน้นตลาด สำหรับธุรกิจส่งออกเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมุ่งเน้นลูกค้า เพื่อสร้างความพึงพอใจสูงสุดหรือกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองด้วยการซื้อสินค้าและบริการของธุรกิจ ดังนั้นต้องใส่ใจเรื่องคุณภาพที่ส่งมอบให้ลูกค้า ตรงเป็นไปตามความคาดหวังของลูกค้าและการมีมาตรฐานของสินค้าและบริการของธุรกิจ ขณะเดียวกันต้องมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้ทันต่อการแข่งขันกับคู่แข่ง มีแนวทางการรับมือกลยุทธ์ของคู่แข่งขึ้นวิธีการในการเอาชนะ

ทั้งนี้การจะเอาชนะคู่แข่งให้ได้ตลอดจนการทำให้ลูกค้าได้รับคุณค่าสูงสุด องค์กรหรือธุรกิจจำเป็นต้องมุ่งเน้นการประสานงานภายในเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะส่งเสริมให้สามารถพัฒนาแนวทางการสร้างคุณค่าให้กับลูกค้าได้สูงสุดและเพิ่มโอกาสในการเอาชนะคู่แข่ง

ด้านนวัตกรรมองค์กร เป็นขีดความสามารถการแข่งขันในโลกยุคปัจจุบัน ที่ธุรกิจจำเป็นต้องมีและสร้างให้เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มโอกาสการแข่งขันทางธุรกิจสำหรับธุรกิจส่งออกที่ต้องเผชิญสภาพตลาดที่หลากหลายในแต่ละประเทศ องค์กรต้องส่งเสริมให้สินค้าและบริการของตัวเองให้มีนวัตกรรม มีจุดเด่นหรือข้อแตกต่างที่ชัดเจน จับต้องได้ เพื่อให้เป็นตัวเลือกที่ดีที่สุดสำหรับลูกค้า นอกจากนี้ต้องมีแนวทางในการสร้างนวัตกรรมการตลาด เพื่อนำเสนอสินค้าและบริการแบบใหม่ กลยุทธ์หรือแคมเปญการตลาดใหม่ ที่จะเอาชนะใจของลูกค้า สร้างความสนใจและยกระดับโอกาสในการซื้อสินค้าและบริการ รวมไปถึงนวัตกรรมกระบวนการ ที่ต้องปรับการให้บริการหรือกระบวนการทำงานใหม่ ให้มีประสิทธิภาพทั้งด้านต้นทุนในการตลาด การส่งออก การขายสินค้าและบริการหลังการขาย ผ่านการสร้างสรรค์นวัตกรรมด้านพฤติกรรม เพื่อส่งเสริมให้พนักงานเกิดความคิดริเริ่ม เกิดความคิดสร้างสรรค์ ในการหาสิ่งใหม่มาสร้างกลยุทธ์การแข่งขันของธุรกิจส่งออก เพื่อทำให้เกิดนวัตกรรมด้านกลยุทธ์ แบบองค์รวมที่จะสร้างความสามารถทางการแข่งขัน

คุณลักษณะของผู้ประกอบการ เป็นประเด็นที่สำคัญที่นักธุรกิจส่งออก หรือผู้ประกอบการธุรกิจส่งออกจะต้องรู้และเข้าใจเรื่องของการรับความเสี่ยง เข้าใจวิธีการรับมือกับความเสี่ยงและใช้ประโยชน์เพื่อการแข่งขันทางธุรกิจ กล้าเสี่ยงแบบมีแผนเพื่อเอาชนะโอกาสของตลาด ตลอดจนมุ่งเน้นการทำงานเชิงรุก การสร้างตลาดใหม่ การช่วงชิงตลาดก่อนคู่แข่ง และการเพิ่มความสามารถทางนวัตกรรม ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความคิดริเริ่ม ใหม่ ๆ ในการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมความคิด การคิดสร้างสรรค์

กลยุทธ์การตลาดต้องครอบคลุมส่วนประสมทางการตลาดอย่างรัดกุม เช่น ด้านผลิตภัณฑ์ สินค้าส่งออกต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับพฤติกรรม ความเชื่อและค่านิยมในแต่ละประเทศของตลาดเป้าหมาย เพราะเป็นช่วงเวลาของตลาดที่ต้องเน้นให้ความสำคัญกับลูกค้าแต่ละรายหรือกลุ่มโดยเฉพาะ สภาพแวดล้อม พฤติกรรมของแต่ละตลาดจึงมีผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์หรือแม้กระทั่งด้านขนาดของผลิตภัณฑ์ ชื่อแบรนด์ ราคา การส่งออกมีการทำราคาอยู่ 2 ประเภทสำคัญ ได้แก่ การตั้งราคาเท่ากันในทุกประเทศ ทำให้เกิดมาตรฐานของราคา สินค้า แบรนด์ หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกำลังซื้อในต่างประเทศ เพื่อเพิ่มโอกาสในการขายหรือการเข้าตลาด ด้านการกระจายสินค้า แต่ละประเทศมีรูปแบบไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับภูมิศาสตร์ กฎหมายหรือพฤติกรรมลูกค้า และการส่งเสริมการตลาด ต้องพิจารณาความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมและกฎหมายของแต่ละประเทศ

ผลการดำเนินงานการส่งออก เพราะธุรกิจส่งออกไม่ได้แตกต่างจากธุรกิจอื่น ๆ ในด้าน

ผลลัพธ์ของการดำเนินงาน เป้าหมายทางการเงิน เช่น ยอดขาย กำไร ต้นทุนที่เหมาะสม เป็นเป้าหมายที่สำคัญและเป็นตัววัดของธุรกิจ รวมไปถึงการเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาด ที่มีผลโดยตรงต่อโอกาสในการทำยอดขายและกำไร แต่ในมุมมองของธุรกิจส่งออกที่ต้องแข่งขันในตลาดต่างประเทศ มิติความพึงพอใจของลูกค้า ความภักดีของลูกค้า การยอมรับในสินค้าและบริการ การกลับมาซื้อซ้ำ หรือความตั้งใจที่จะซื้อ เป็นมุมมองประสิทธิภาพหรือผลการดำเนินงานที่สำคัญ ที่ธุรกิจส่งออกต้องให้ความสนใจและนำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพในผลการดำเนินงานของธุรกิจส่งออก สรุปร่วมเชื่อมโยงองค์ประกอบและตัวแปรมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร

องค์ประกอบ/ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 1 การมุ่งเน้นตลาด	4.38	0.47	มากที่สุด
การมุ่งเน้นการประสานงานภายใน	4.25	0.53	มากที่สุด
การมุ่งเน้นคู่แข่ง	4.52	0.52	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 2 นวัตกรรมองค์กร	4.03	0.49	มาก
ด้านพฤติกรรม	4.14	0.57	มาก
ด้านกระบวนการ	4.08	0.61	มาก
ด้านการตลาด	3.86	0.52	มาก
องค์ประกอบที่ 3 คุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ	4.20	0.54	มาก
ความสามารถทางนวัตกรรม	4.14	0.72	มาก
การดำเนินงานเชิงรุก	4.27	0.50	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 4 กลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออก	4.34	0.50	มากที่สุด
การกระจายสินค้า	4.49	0.56	มากที่สุด
ราคา	4.21	0.66	มากที่สุด
ด้านผลิตภัณฑ์และกิจกรรมส่งเสริมการตลาด	4.31	0.54	มากที่สุด
องค์ประกอบผลการดำเนินงานการส่งออก	4.19	0.49	มาก
ประสิทธิภาพส่งออกเชิงกลยุทธ์และการเงิน	4.26	0.52	มากที่สุด
ความพึงพอใจของผลการดำเนินงานการส่งออก	4.12	0.55	มาก

2. การศึกษาอิทธิพลความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงทั้ง 5 ตัวแปร พบว่าทุกตัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ตัวแปรทุกคู่เป็นความสัมพันธ์แบบมีทิศทางเดียวกัน คือ มีค่าความสัมพันธ์เป็นบวก โดยตัวแปรแฝงที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($0.6 < r < 0.8$) จำนวน 8 คู่ ตัวแปรแฝงที่มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) จำนวน 13 คู่ และตัวแปรแฝงที่มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ ($r < 0.4$) จำนวน 39 คู่ โดยตัว

แปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันสูงมากที่สุด คือ การมุ่งเน้นลูกค้าและการประสานงานภายใน (COIFC) กับ ด้านผลิตภัณฑ์และกิจกรรมส่งเสริมการตลาด (PPS) ($r = 0.769$) ส่วนตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันต่ำที่สุด คือ ด้านราคา (PCS) กับ ความพึงพอใจของผลการดำเนินงานการส่งออก (SFP) ($r = 0.124$) แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทุกคู่ ในภาพรวม พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทุกคู่มีค่าไม่เกิน 0.80 ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าตัวแปรสังเกตได้มีระดับความสัมพันธ์ไม่สูงมากนักไม่เกิดปัญหา Multicollinearity และตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดอยู่บนองค์ประกอบร่วมกัน ดังนั้น มีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปร	COIFC	CPO	BHI	PPSI	MKI	INV	PTPV	DBS	PCS	PPS	SEFP	SFP
COIFC	1											
CPO	0.564**	1										
BHI	0.602**	0.239**	1									
PPSI	0.397**	0.177**	0.764**	1								
MKI	0.350**	0.270**	0.451**	0.597**	1							
INV	0.192**	0.293**	0.014	0.023	0.183**	1						
PTPV	0.200**	0.243**	0.103	0.096	0.157**	0.542**	1					
DBS	0.557**	0.543**	0.323**	0.299**	0.331**	0.190**	0.234**	1				
PCS	0.598**	0.449**	0.409**	0.288**	0.287**	0.166**	0.290**	0.622**	1			
PPS	0.769**	0.623**	0.473**	0.324**	0.355**	0.268**	0.215**	0.594**	0.610**	1		
SEFP	0.228**	0.207**	0.182**	0.171**	0.190**	0.471**	0.642**	0.081	0.146**	0.323**	1	
SFP	0.286**	0.184**	0.266**	0.299**	0.260**	0.383**	0.486**	0.091	0.124*	0.309**	0.692**	1

Bartlett's test of sphericity = 2351.037, df = 66, p = 0.000, KMO = 0.809

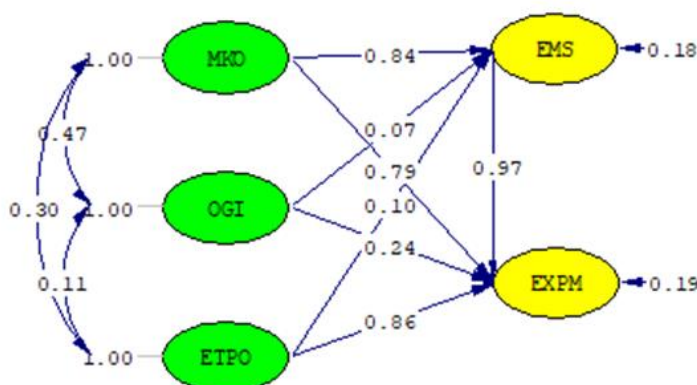
3. การพัฒนาแบบจำลองของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ได้จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์ตัวแบบจำลองของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการส่งออก พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนที่ผ่านเกณฑ์การยอมรับ คือค่า CFI = 86.87, df = 71, p = 0.09695, GFI = 0.97, AGFI = 0.94, SRMR = 0.036 RMSEA = 0.025

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล

ดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ค่าดัชนีที่วัดได้	ผลการพิจารณา
χ^2 / df (86.87/71)	< 2.00	1.224	ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ 0.95	1.00	ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ 0.95	0.97	ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ 0.90	0.94	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	< 0.05	0.025	ผ่านเกณฑ์
SRMR	< 0.05	0.036	ผ่านเกณฑ์

ผลจากการทดสอบความสอดคล้องของแบบจำลองการพัฒนาตัวแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ค่าไคว์ - สแควร์ มีค่าเท่ากับ 86.87 องศาอิสระเท่ากับ 71 ค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.095695 นั่นคือ ค่าไคว์-สแควร์แตกต่างจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญ แสดงว่า แบบจำลองการพัฒนาแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.97 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.94 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือ (RMR) มีค่าเท่ากับ 0.012 ซึ่งเข้าใกล้ศูนย์ พบว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความเที่ยงอยู่ระหว่าง 0.46 - 1.00 โดยตัวแปรที่มีความเที่ยงสูงสุด คือ นวัตกรรมองค์กร ด้านพฤติกรรม (Behavioral Innovativeness: BHI) และด้านกระบวนการ (Process Innovativeness: PCI) มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 1.00 เท่ากัน

Chi-Square=86.87, df=71, P-value=0.09695, RMSEA=0.025

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์โมเดลตัวแบบจำลองการพัฒนาตัวแบบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย

อภิปรายผล

1. การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบ 1 องค์ประกอบการมุ่งเน้นการตลาด มีจำนวน 3 ตัวแปร คือ 1) การมุ่งเน้นการประสานงานภายใน 2) การมุ่งเน้นลูกค้า 3) การมุ่งเน้นคู่แข่ง องค์ประกอบ 2 องค์ประกอบนวัตกรรมองค์กร มีจำนวนตัวบ่งชี้ 5 ตัวแปร คือ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ 2) ด้านกลยุทธ์ 3) ด้านกระบวนการ 4) ด้านพฤติกรรม 5) ด้านการตลาด องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ มีจำนวนตัวบ่งชี้ 3 ตัวแปร คือ 1) การดำเนินงานเชิงรุก 2) การรับความเสี่ยง 3) ความสามารถทางนวัตกรรม องค์ประกอบ 4 องค์ประกอบกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออก มีจำนวนตัวบ่งชี้ 4 ตัวแปร คือ 1) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการตลาด 2) ด้านผลิตภัณฑ์ 3) ด้านราคา 4) ด้านการกระจายสินค้า และองค์ประกอบที่ 5 องค์ประกอบผลการดำเนินงานการส่งออก มีจำนวนตัวบ่งชี้ 2 ตัวแปร คือ 1) ผลการดำเนินงานด้านการเงิน และ 2) ผลการดำเนินงานที่ไม่ใช่ด้านการเงิน สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องแนวคิดการมุ่งเน้นตลาดการมุ่งเน้นการตลาด นวัตกรรมองค์กร และคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อผลการดำเนินงานการส่งออก ขณะที่กลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออก มีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานการส่งออก จะเข้ามาช่วยในการออกแบบกลยุทธ์ที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด องค์กรสามารถใช้ข้อมูลและพฤติกรรมของผู้บริโภคที่ได้ทำการศึกษา

ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม ขณะที่กลยุทธ์ด้านราคาและกลยุทธ์ด้านกิจกรรมส่งเสริมการตลาด องค์กรสามารถใช้ข้อมูลการวิเคราะห์คู่แข่งขึ้นเป็นพื้นฐานในการตั้งราคา การออกแบบโปรโมชั่น หรือการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นผู้บริโภคให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจและซื้อสินค้า และในส่วนของกลยุทธ์ด้านการกระจายสินค้า องค์กรสามารถใช้ทั้งข้อมูลของลูกค้าและคู่แข่งมาใช้ในการพิจารณาช่องทางการกระจายสินค้าที่สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์และความต้องการของผู้บริโภคโดย (Kotler, P., 2003)

2. การศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ทั้ง 5 องค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันคือ การมุ่งเน้นการตลาด นวัตกรรมองค์กร และคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการ มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อผลการดำเนินงานการส่งออก ขณะที่กลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออก มีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานการส่งออก สอดคล้องกับกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการทุกธุรกิจ เนื่องจากกระบวนการดำเนินงานโดยส่วนใหญ่ต้องอาศัยข้อมูลในการขับเคลื่อนธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการที่ต้องใช้ข้อมูลในการกำหนดวิสัยทัศน์ ฝ่ายการตลาดต้องใช้ข้อมูลในการออกแบบกลยุทธ์ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้า ฝ่ายนำเข้าส่งออกต้องใช้ข้อมูลในการประสานงานระหว่างกิจกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ หรือแม้กระทั่งฝ่ายทรัพยากรบุคคลที่ต้องใช้ข้อมูลในการประเมินผลการดำเนินงาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานภายในองค์กรจำเป็นที่จะต้องมีการประสานงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปข้างหน้า ซึ่งการมุ่งเน้นตลาดจะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้องค์กรสามารถที่จะมุ่งเน้นรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ รวมถึงยังมีส่วนช่วยให้องค์กรสามารถที่จะออกแบบกลยุทธ์ที่สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Narver, J. C. & Slater, S. F., 1990)

3. ตัวแบบจำลองของปัจจัยเชิงสาเหตุของกลยุทธ์การตลาดที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออกของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มอุตสาหกรรมเดิมหรือกลุ่มอุตสาหกรรมที่ใกล้เคียงกัน โดยมีเป้าหมายผลที่จะพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อผลการดำเนินงานทั้งด้านการเงิน ส่วนแบ่งทางการตลาด อัตราผลกำไร และรูปแบบของทัศนคติหรือความพึงพอใจ ที่ส่งผลต่อผลิตภัณฑ์ บริการ แปรนด์ หรือภาพลักษณ์ขององค์กร เนื่องจากมีความสมบูรณ์ครบสภาพแวดล้อมการแข่งขันที่รุนแรง เป็นสิ่งที่วิสาหกิจขนาดกลางหรือขนาดย่อมต้องเผชิญและมีความท้าทายอย่างยิ่งโดยเฉพาะความต้องการของลูกค้ามีความต้องการในสิ่งแปลกใหม่อยู่เสมอความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวัฏจักรชีวิต ผลิตภัณฑ์ที่สั้นลงทุกขณะธุรกิจจำเป็นต้องปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางการแข่งขันเหล่านั้นเพื่อให้ธุรกิจสามารถอยู่รอดได้อย่างมั่นคงและมีศักยภาพทางการแข่งขันในตลาดต่างประเทศสอดคล้องกับการศึกษาในอดีตที่แสดงให้เห็นว่า กลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกส่งผลต่อผลการดำเนินงานการส่งออก เมื่อพิจารณา

เป็นรายปัจจัยจะพบว่า กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานการส่งออก ซึ่งจากการศึกษาว่ากลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของผลการดำเนินงานการส่งออก และคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญอันดับต้น ๆ ของผลการดำเนินงานการส่งออก และสอดคล้องกับ Albaum, G. et al., ที่พบว่า การส่งออกที่ประสบความสำเร็จเนื่องมาจากความสามารถในการสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งและสร้างความแตกต่างในทัศนคติของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์ ขณะที่ด้านราคา การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดราคา ได้แก่ วิธีการกำหนดราคา กลยุทธ์การกำหนดราคาเงื่อนไขการขาย นโยบายเครดิต กลยุทธ์สกุลเงิน และการปรับราคา วิธีการกำหนดราคาถูกจำกัดให้ใช้วิธีการกำหนดราคาตามตลาดโดย องค์กรกำหนดราคาส่งออกตามความต้องการของลูกค้าและแนวทางการแข่งขัน การใช้แนวทางดังกล่าวช่วยให้มั่นใจได้ว่าจะตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในต่างประเทศ (Albaum, G. et al., 2001) นอกจากนี้การใช้สกุลเงินเพื่อดึงดูดความสนใจโดยเฉพาะสกุลเงินที่ผู้นำเข้าต้องการ จะช่วยให้เปรียบเทียบข้อเสนอจากซัพพลายเออร์ต่างประเทศได้ง่ายขึ้น ขณะที่ด้านการกระจายสินค้า ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนขาย หรือส่งออกทางตรง พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับด้านการส่งออก ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ว่าความเหมาะสมของช่องทางการจัดจำหน่ายมีความสำคัญและอาจจะสัมพันธ์ถึงสภาพตลาด สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ โครงสร้างการกระจายสินค้า รวมถึงแนวปฏิบัติในการแข่งขัน ซึ่งจะส่งผลไปสู่การส่งออกที่ดีขึ้น (Leonidou, L. C. et al., 2002)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงปัจจัยเชิงสาเหตุและอิทธิพลของกลยุทธ์การตลาดเพื่อการส่งออกต่างประเทศที่ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยให้บริษัทบรรลุผลการดำเนินงานการส่งออกทั้งในด้านของผลการดำเนินงานด้านการเงิน และที่ไม่ใช่การเงิน โดยการปรับปรุงกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการกระจายสินค้า และด้านกิจกรรมส่งเสริมการตลาดให้สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้บริโภคในตลาดต่างประเทศ และสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ออกจากคู่แข่ง เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการที่สูงขึ้น และทำให้บริษัทมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน องค์กรต้องมุ่งเน้นการให้คุณค่ากับลูกค้าเป็นสำคัญ ควรที่จะเพิ่มในเรื่องของการสำรวจความต้องการของลูกค้าความต้องการของตลาดออกแบบกลยุทธ์ในการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย อาศัยเทคโนโลยีและสารสนเทศเข้ามาช่วยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการมากขึ้นผู้ประกอบการให้ความสำคัญในด้านของการรับความเสี่ยงและการดำเนินงานเชิงรุกเพื่อสร้างความแตกต่างเพิ่มประสิทธิภาพ และลดต้นทุนการตั้งเป้าหมายขององค์กรบุคลากรภายในองค์กรรับทราบเป้าหมายและสื่อสารเป้าหมายดังกล่าวให้ทั่วถึงทั้งองค์กร เพื่อให้บุคลากรรับทราบและมีแนวทางในการดำเนินงานให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรตั้งไว้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2562). สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กวางโจว, ผู้บริโภคชาวจีนระดับกลาง-ระดับสูงนิยมบริโภคผลไม้นำเข้าชาวด่านประจำ สัปดาห์จากสาธารณรัฐประชาชนจีน. เรียกใช้เมื่อ 22 สิงหาคม 2563 จาก https://www.ditp.go.th/ditp_web61article_sub_view.php?filename=contents_attach/562427/562427.pdf&title=562427&cate=592&d=0
- วิจิต อุ๋อัน. (2550). การวิจัยและการสืบค้นข้อมูลทางธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอนกซ์เพรส.
- Albaum, G. et al. (2001). Adaptation of international marketing strategy components, competitive advantage, and firm performance: a study of Hong Kong exporters. *Journal of International Marketing*, 9(4), 59-81.
- Baker, W. E. et al. (2002). Market orientation, learning orientation and product innovation: delving into the organization's black box. *Journal of Market-focused Management*, 5(1), 5-23.
- Diamantopoulos, A. & Kakkos, N. (2007). Managerial Assessments of Export Performance: Conceptual Framework. *Journal of International Marketing*, 15(3), 1-31.
- Harrison-Walker, L. J. (2001). The measurement of a market orientation and its impact on business performance. *Journal of Quality management*, 6(2), 139-172.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Management*. (11th ed.), New Jersey: Prentice-Hall.
- Leonidou, L. C. et al. (2002). Marketing strategy determinants of export performance: a Meta - analysis. *Journal of Business Research*, 55(1), 51-67.
- Magnus, H. et al. (2009). Export Product Strategy Fit and Performance: An Empirical Investigation. *Journal of International Marketing*, 17(4), 1-23.
- Murray E. A. et al. (2007). *Orbitofrontal and amygdala contributions to affect and action in primates*. New Jersey: Blackwell Publishing.
- Muthoni, H. (2015). *The Effect of Organizational Innovation and Information Technology on Firm Performance: A Case Study of Safaricom Limited*. Kenya: United states international university-africa.

Narver, J. C. & Slater, S. F. (1990). The Effect of a Market Orientation on Business Profitability. *Journal of Marketing*, 54(4), 20-35.

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์
ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และทักษะชีวิต
ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(Covid-19) ของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพื้เลี้ยง*

DEVELOPMENT OF INTEGRATED LEARNING ACTIVITY PACKAGE WITH
HOME-BASED LEARNING EXPERIENCE TO IMPROVE READING,
ANALYTICAL THINKING, WRITING, AND LIFE SKILLS DURING THE
SPREAD OF CORONAVIRUS DISEASE (COVID -19) FOR STUDENTS
FROM U-SCHOOL MENTORING

จุติพร อัสวาวรรณ

Jutiporn Assawasowan

สุจินต์ หนูแก้ว

Sujin Nukaew

จุฑามาศ ศุภพันธ์

Juthamas Suppapan

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: assawasowan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานและเพื่อประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพื้เลี้ยง จำนวน 261 คน ได้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 6 ชุด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตรวจสอบคุณภาพชุดกิจกรรมด้วยการประชุมเชิงประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ สร้างเครื่องมือในการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน แบบประเมินทักษะชีวิต และแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง ซึ่งมีค่า IOC ระหว่าง 0.67 - 1.00 ระยะที่ 2 ประเมินผล

* Received 7 October 2022; Revised 29 October 2022; Accepted 31 October 2022

การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง จำนวน 2,165 คน และสอบถามความพึงพอใจของผู้ปกครอง จำนวน 2,165 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 6 ชุด มีความเหมาะสมคิดเป็นสัดส่วนโดยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 100 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาการอ่านอยู่ในระดับดีมากคิดเป็นร้อยละ 54.09 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 48.27 ความสามารถในการเขียนอยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 51.50 นักเรียนมีทักษะชีวิตด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีค่าสูงสุดอยู่ในระดับดีมากคิดเป็นร้อยละ 65.31 และผู้ปกครองร้อยละ 71.11 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ, การเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐาน, ความสามารถในการอ่าน, คิดวิเคราะห์, เขียนทักษะชีวิต

Abstract

The purposes of this participatory action research were 1) to develop the integrated learning activity package with home-based learning experience, 2) to assess the results of the developed learning activity package implementation. The research methods were divided into 2 phases. Phrase 1 was to develop learning activity package. 261 teachers from U-School Mentoring was attended the training workshop for developing the activity package with home-based learning; consequently, 6 integrated learning activity packages for grade 1 - 6 students were developed. The quality of the activity package was checked by connoisseurship. The tools for assessing the students' ability in reading, analytical thinking, writing, life skills of students and parental satisfaction were also developed. The IOC of the tools was between 0.67 - 1.00. Phrase 2 was to assess the results of developed learning activity package implementation. 2,165 students in grade 1 - 6 from U-School Mentoring were done the trail on the developed activity package. The results found that all 6 learning activity packages were appropriated. The appropriateness was accounted for 100% of all experts. The reading ability was developed at the highest level 54.09 %, the analytical thinking of the students was developed at the highest level 48.27%, and the writing ability was also developed at the highest level 51.50%. Furthermore, the life skill of the students in awareness, appreciating one's self and others was

highest rating at the highest level 65.31%. The satisfaction of parents was also ranked at the highest level 71.11%.

Keywords: Integrated Learning Activity Package, Home-Based Learning experience, Ability in Reading, Analytical Thinking, Writing and Life Skills

บทนำ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) เป็นวิกฤติที่ทั่วโลกต่างเผชิญอยู่ในขณะนี้ รัฐบาลทุกประเทศต้องรับมือและความคิดเห็นของบุคลากรทางการแพทย์และผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขในการรับมือ และเตรียมมาตรการลดการแพร่ระบาดในกลุ่มประชาชนให้รัดกุมและเหมาะสม ซึ่งบางครั้งบางมาตรการสร้างผลกระทบต่อสังคมโดยเฉพาะผลกระทบต่อระบบการศึกษานักเรียนไม่สามารถกลับมาใช้ชีวิตและเรียนในชั้นเรียนเฉกเช่นปกติได้และครูไม่สามารถดำเนินการสอนด้วยตนเองในห้องเรียนได้อย่างที่ควรจะเป็น ผู้กำหนดนโยบายด้านการศึกษาก็พิจารณาช่องทางการเรียนรู้อื่น ๆ ทดแทน เช่น ระบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์หรืออีเลิร์นนิง (E-Learning) แต่ประสิทธิภาพของระบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ หรืออีเลิร์นนิง (E-Learning) ยังไม่เพียงพอ มีครูเพียงไม่กี่ท่านที่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน อีกทั้งนักเรียนจำนวนมากยังขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนผ่านระบบเทคโนโลยีที่จำเป็นโดยเฉพาะนักเรียนในพื้นที่ชนบทที่ผู้ปกครองของเด็กยากจน ไม่มีเงินที่จะซื้อคอมพิวเตอร์หรือโน้ตบุ๊กเพื่อเรียนหนังสือผ่านช่องทางออนไลน์ได้ (Kenan Foundation asia, 2020) สอดคล้องกับผลการประชุมผู้บริหารโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพและปัญหาการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) สรุปได้ว่าโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยงทุกโรงเรียนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน (On Site) ได้การจัดการเรียนใช้ลักษณะการจัดส่งใบงานให้กับผู้เรียน (On Hand) คือการรับส่งใบงานให้กับนักเรียนในวันจันทร์ของทุกสัปดาห์รับใบงานเก่าและให้ใบงานใหม่ และครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ได้เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีอุปกรณ์ไม่ว่าจะเป็นโน้ตบุ๊ก หรือคอมพิวเตอร์ ทำให้นักเรียนขาดโอกาสฝึกฝนปฏิบัติ หรือลงมือค้นหาคำตอบจากการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้แบบนี้ไม่เพียงแต่จะทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่ายเท่านั้น หากแต่ยังไม่ส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ทั้งด้านการอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนอีกด้วย

การยกระดับคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของแต่ละท้องถิ่นทั่วประเทศทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างเป็นระบบ และเดินหน้าในการพัฒนากระทรวงศึกษาธิการจึงเน้น ความสำคัญของการส่งเสริมบทบาทให้สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ทั่วประเทศทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้แก่สถานศึกษาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชมีพันธกิจในการทำหน้าที่เป็นมหาวิทยาลัยที่เลี้ยงโดยการนำองค์ความรู้ทางวิชาการ ความเชี่ยวชาญของบุคลากร ไปช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตลอดจนการร่วมสังเคราะห์ และเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น แนวทางหนึ่งในการพัฒนาโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาที่เลี้ยงให้สามารถยกระดับการเรียนรู้ด้านการอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์ได้ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) (Covid-19) ที่นักเรียนต้องเรียนรู้ที่บ้าน คือการจัดการเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐาน (Home based Learning) การเรียนรู้โดยใช้บ้านเป็นฐาน ไม่ใช่แค่การส่งเนื้อหาหรือส่งวัตถุดิบให้เด็กเรียนรู้แล้วก็จบแต่คือกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้จริงๆ ที่บ้าน (ยศวีร์ สายฟ้า, 2564) เพราะการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่บ้านจะเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลอง ค้นคว้า ทบทวน เชื่อมโยงกับจิตใจข้างใน จนเกิดเป็นทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญ และทักษะที่เกิดขึ้นผ่านการมีประสบการณ์ร่วมกันของเด็กและผู้ปกครองโดยเฉพาะทักษะชีวิตจะทำให้ทักษะนั้นคงทนยาวนานและกิจกรรมการเรียนรู้ที่บ้านจะสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น หากยึดหยุ่นทั้งเนื้อหาและตัวชี้วัดต่าง ๆ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2564) เพราะการเรียนรู้แบบ HBL ต้องมีความยืดหยุ่นสูง การจัดประสบการณ์โดยใช้บ้านเป็นฐานควรนำมาบูรณาการกับกลุ่มสาระต่าง ๆ เพราะการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมและเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ที่มีคุณค่า นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทักษะทางสังคม สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานและทำให้เกิดการเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง (Clarke, J. H. & Agne, R. M., 1997) การเชื่อมโยงสาระต่าง ๆ ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐานจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายทั้งครูและผู้เรียน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชในฐานะสถาบันที่เลี้ยงจึงควรทำหน้าที่ให้การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในท้องถิ่นเกิดคุณภาพได้จริง ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) โดยการค้นหากิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในบ้าน พัฒนาเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาที่เลี้ยง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาที่เลี้ยง

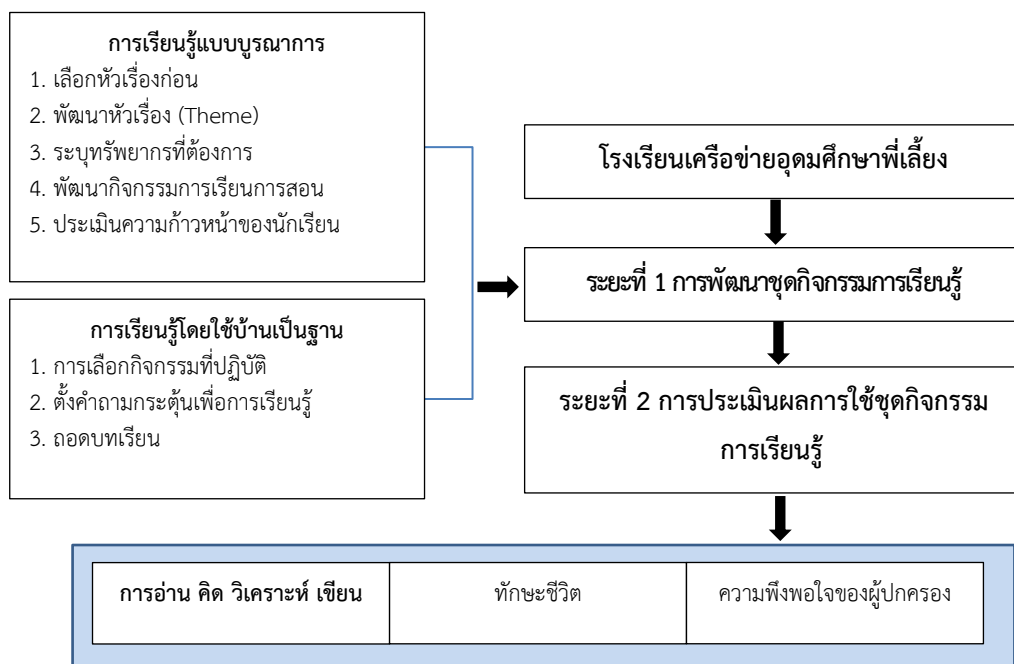
2. เพื่อประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียนและทักษะชีวิตภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน และ ระยะที่ 2 การประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียนและทักษะชีวิตภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน มีกรอบแนวคิดในการวิจัยปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประชากร

ประชากร/กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. ประชากรที่ใช้ในระยะที่ 1 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เป็นครูผู้สอนทุกระดับชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยงมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 18 โรงเรียน เป็นครูโรงเรียนในจังหวัดตรัง 10 โรงเรียน และเป็นครูโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช 8 โรงเรียน รวมจำนวนครู 261 คน

2. ประชากรที่ใช้ในระยะที่ 2 การดำเนินการเพื่อประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

2.1 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยงมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 18 โรงเรียน เป็นโรงเรียนในจังหวัดตรัง 10 โรงเรียน และโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช 8 โรงเรียน รวมนักเรียน 2,165 คน

2.2 ผู้ปกครองของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยงมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 18 โรงเรียน เป็นโรงเรียนในจังหวัดตรัง 10 โรงเรียน และโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช 8 โรงเรียน รวมผู้ปกครองนักเรียน 2,165 คน

เนื้อหาและระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เนื้อหาโดยครูแต่ละระดับชั้นเลือกกิจกรรมที่ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมที่บ้านร่วมกับผู้ปกครองบูรณาการวิชาจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาตัวชี้วัดชั้นปีและสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ต้องรู้และควรรู้ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา เป็นตัวตั้ง จากนั้นจึงเชื่อมโยงไปสู่จุดประสงค์และเนื้อหาย่อยโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงที่เชื่อมโยงระหว่างวิชาความรู้และความสนใจของนักเรียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2564)

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินงานเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การดำเนินการเพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน มีการดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเนื้อหา หลักสูตร สภาพการเรียนการสอนลักษณะการจัดส่งใบงานให้กับผู้เรียน

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการและการเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เพื่อกำหนดขั้นตอนและวิธีการของการพัฒนาชุดกิจกรรม

2. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน โดยจัดอบรมครูทั้ง 18 โรงเรียน ซึ่งเป็นประชากร / กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 261 คน แบ่งกลุ่มครูผู้สอนตามระดับชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนี้

2.1 อบรมครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างวันที่ 3 - 4 สิงหาคม 2564

2.2 อบรมครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างวันที่ 5 - 6 สิงหาคม 2564

2.3 อบรมครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างวันที่ 9 - 10 สิงหาคม 2564

3. ครูแต่ละระดับชั้นดำเนินการพัฒนาชุดกิจกรรมตามขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ

- 1.1) เลือกกิจกรรมตั้งต้นจากเรื่องใกล้ตัวซึ่งเป็นกิจกรรมที่นักเรียนและผู้ปกครองได้ทำกิจกรรมร่วมกันที่บ้านเน้นการสอดคล้องกับชีวิตจริง ตามความสนใจของเด็ก อาชีพของพ่อแม่ หรือ กิจกรรมประจำวัน
- 1.2) ตั้งคำถามกระตุ้นที่เชื่อมโยงจากกิจกรรมที่เลือกเพื่อการเรียนรู้ การตั้งคำถามจะเป็นแนวทางในการจัดทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน ที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนทบทวนความคิดและความรู้สึก
- 1.3) พัฒนาหัวเรื่อง เขียนวัตถุประสงค์โดยกำหนดความรู้และความสามารถที่ต้องการจะให้เกิดแก่ผู้เรียน เขียนวัตถุประสงค์ในลักษณะที่จะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวิชา กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่กิจกรรม
- 1.4) พิจารณาความสอดคล้องของตัวชี้วัดชั้นปีและสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ต้องรู้และควรรู้ของสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2564)
- 1.5) สร้างเอกสารแนะนำการปฏิบัติกิจกรรม
- 1.6) วิเคราะห์แนวทางการวัดและประเมินผล

2) ตรวจสอบคุณภาพของชุดกิจกรรมโดยครูแต่ละระดับชั้นนำเสนอชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นในการประชุมเชิงประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ (connoisseurship) โดยครูแต่ละระดับชั้นประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญรับรองชุดกิจกรรมการเรียนรู้ใน 4 ด้าน คือ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความมีประโยชน์ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจนกระทั่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน ให้การรับรองทั้ง 4 ด้าน โดยผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นในทุกชุดกิจกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกันคิดเป็นสัดส่วนโดยความเห็นร้อยละ 100

ระยะที่ 2 การดำเนินการเพื่อประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

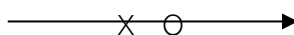
1. การเตรียมการเพื่อนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปใช้

1.1 ประชุมครูและผู้บริหารของโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาที่เลี้ยงสร้างความเข้าใจและกำหนดการนำชุดกิจกรรมไปใช้โดยครูแต่ละระดับชั้นประสานการใช้ชุดกิจกรรมกับนักเรียนและผู้ปกครอง

1.2 การกำหนดแบบแผนการทดลอง

ในการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม กำหนดให้ครูแต่ละระดับชั้นใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มทดลองเพียงกลุ่มเดียว (One-group posttest only design) (Gay, L. R., 1992)

1.3 การดำเนินการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

1.3.1 นักเรียนร่วมกับผู้ปกครองทำกิจกรรมตามใบกิจกรรมที่ได้รับซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่บ้าน เป็นการสร้างประสบการณ์ร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ปกครองภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ที่นักเรียนต้องอยู่บ้าน ชุดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นแต่ละชุดมีลักษณะยืดหยุ่น โดยนักเรียนร่วมกับผู้ปกครองดำเนินกิจกรรมประมาณ 2 สัปดาห์ ในเดือนกันยายน 2564

1.3.2 นักเรียนนำชุดกิจกรรมที่ทำเสร็จแล้วส่งครู จากนั้นครูแต่ละระดับชั้นตรวจประเมิน การอ่านคิดวิเคราะห์เขียน ซึ่งเป็นแบบประเมินด้วยการวัดชนิด 3 ตัวเลือกที่มีการให้คะแนน 1, 2, และ 3 ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบประเมินด้วยการวัดชนิด 3 ตัวเลือกที่มีการให้คะแนน 1, 2, และ 3

ระดับ คะแนน	การอ่าน	การคิดวิเคราะห์	การเขียน
3	แสดงความรู้ของเรื่องที่อ่าน	อธิบายแยกแยะ	เขียนได้ถูกต้องลำดับ
	เรียงลำดับเหตุการณ์ได้	องค์ประกอบบอก	เหตุการณ์ตามที่นึกคิด
	ชัดเจนสมบูรณ์	ความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ ชัดเจนสมบูรณ์	แสดงความคิดเห็นได้ชัดเจน สมบูรณ์
2	แสดงความรู้ของเรื่องที่อ่าน	อธิบายแยกแยะ	เขียนได้ถูกต้องลำดับ
	เรียงลำดับเหตุการณ์ได้	องค์ประกอบบอก	เหตุการณ์ตามที่นึกคิด
	ชัดเจนสมบูรณ์ ปานกลาง	ความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ ชัดเจนสมบูรณ์ ปานกลาง	แสดงความคิดเห็นได้ชัดเจน สมบูรณ์ ปานกลาง
1	แสดงความรู้ของเรื่องที่อ่าน	อธิบายแยกแยะ	เขียนได้ถูกต้องลำดับ
	เรียงลำดับเหตุการณ์ได้	องค์ประกอบบอก	เหตุการณ์ตามที่นึกคิด
	ชัดเจนไม่ชัดเจนและไม่ สมบูรณ์	ความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ ไม่ชัดเจนไม่สมบูรณ์	แสดงความคิดเห็นได้ไม่ ชัดเจน และไม่สมบูรณ์

1.3.3 ผู้ปกครองประเมินทักษะชีวิตของนักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยแบบประเมินทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 12 ข้อ ซึ่งสอดคล้องตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดองค์ประกอบทักษะชีวิตที่สำคัญที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตไว้ 4 ด้าน ๆ ละ 3 ข้อ คือ 1) ด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น 2) ด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 3) ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด 4) ด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านได้ตรวจสอบความเหมาะสม โดยมีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งเป็นแบบประเมินด้วยการวัดชนิด 3 ตัวเลือกที่มีการให้คะแนน 1, 2, และ 3

3 หมายถึง ประเมินว่านักเรียนมีทักษะชีวิตด้านนั้น ๆ ในระดับดีมาก

2 หมายถึง ประเมินว่านักเรียนมีทักษะชีวิตด้านนั้น ๆ ในระดับดี

1 หมายถึง ประเมินว่านักเรียนมีทักษะชีวิตด้านนั้น ๆ ในระดับพอใช้

1.3.4 ผู้ปกครองประเมินความพึงพอใจจากการทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียนในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยแบบประเมินความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 10 ข้อ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านได้ตรวจสอบความเหมาะสม โดยมีค่า IOC ระหว่าง 0.67 - 1.00

2. การวิเคราะห์ผลการประเมินการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในภาพรวมของโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาที่เลี้ยง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การจำแนกชนิดของข้อมูล และการคัดเลือกข้อมูลสำคัญเพื่อแสดงหลักฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานที่พัฒนาขึ้นมีลำดับขั้นตอนในการสร้าง 6 ขั้นตอน คือ 1) เลือกกิจกรรมตั้งต้นจากเรื่องใกล้ตัวซึ่งเป็นกิจกรรมที่บ้านเน้นการสอดคล้องกับชีวิตจริง ตามความสนใจของเด็ก อาชีพของพ่อแม่ หรือกิจกรรมประจำวัน 2) ตั้งคำถามกระตุ้นที่เชื่อมโยงจากกิจกรรมที่เลือกเพื่อการเรียนรู้ การตั้งคำถามจะเป็นแนวทางในการจัดทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน ที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนทบทวนความคิดและความรู้สึก 3) พัฒนาหัวเรื่องโดยกำหนดหน่วย เขียนวัตถุประสงค์โดยกำหนดความรู้และความสามารถที่ต้องการจะให้เกิดแก่ผู้เรียน เขียนวัตถุประสงค์ในลักษณะที่จะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวิชา กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่กิจกรรม 4) พิจารณาความ

สอดคล้องของตัวชี้วัดชั้นปีและสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ต้องรู้และควรรู้ 5) สร้างเอกสารแนะนำการปฏิบัติกิจกรรม 6) วิเคราะห์แนวทางการวัดและประเมินผล ได้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ 6 ชุด กิจกรรมชุด ข. ไขให้ประโยชน์ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กิจกรรมชุดงานบ้านของเราสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กิจกรรมชุดอาหารดีชีวิที่มีสุขสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กิจกรรมชุดบ้านเราน่าอยู่สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กิจกรรมชุดพืชสวนครัวพระราชสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และกิจกรรมชุดจากภูมิรู้สู่โลกกว้างทาง IT สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลักการสำคัญของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ 1) การเลือกกิจกรรมที่นักเรียนและผู้ปกครองได้ทำกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ ทดลอง ค้นคว้า ทบทวน 2) กิจกรรมต้องเหมาะสมกับช่วงวัยและพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละระดับชั้น 3) เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวม โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาสอดคล้องของตัวชี้วัดชั้นปีและสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ต้องรู้และควรรู้ ผลการประเมินเชิงประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) พบว่า ผู้เชี่ยวชาญรับรองชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นไปได้ และด้านความมีประโยชน์ โดยผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นในทุกชุดกิจกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกันคิดเป็นสัดส่วนโดยความเห็นร้อยละ 100

2. ผลการประเมินการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

2.1 ความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์เขียนของนักเรียน ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงระดับความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์เขียนของนักเรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรม การเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน

โรงเรียนเครือข่าย อุดมศึกษาที่เลี้ยง	ระดับความสามารถ ในการอ่าน (คน)			ระดับความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ (คน)			ระดับความสามารถ ในการเขียน (คน)		
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ดีมาก	ดี	พอใช้	ดีมาก	ดี	พอใช้
โรงเรียนกมลศรี	98	14	6	100	14	4	95	16	7
โรงเรียนบ้านบางกระบือ	29	40	20	27	38	24	34	38	17
โรงเรียนบ้านโคกยาง	74	69	33	58	77	41	87	55	34
โรงเรียนบ้านทุ่งหินหมาก	20	17	7	20	17	7	19	18	7
โรงเรียนบ้านเหนือคลอง	33	29	19	24	31	26	31	24	26
โรงเรียนวัดกาญจนบุรีรักษ์	35	27	16	36	27	15	38	23	17
โรงเรียนวัดสระไคร	172	71	33	123	100	53	140	72	64
โรงเรียนบ้านชา	74	37	18	74	42	13	71	36	22
โรงเรียนวัดบางดี	136	69	14	131	67	21	140	66	13

โรงเรียนเครือข่าย อุดมศึกษาที่เลี้ยง	ระดับความสามารถ ในการอ่าน (คน)			ระดับความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ (คน)			ระดับความสามารถ ในการเขียน (คน)		
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ดีมาก	ดี	พอใช้	ดีมาก	ดี	พอใช้
โรงเรียนบ้านควน อารี	73	21	16	72	23	15	68	33	9
โรงเรียนวัดวังหีบ	65	30	7	62	32	8	63	29	10
โรงเรียนบ้านไร่ใหญ่	45	5	11	49	6	6	41	10	10
โรงเรียนบ้านทุ่งครั่ง	86	22	14	69	29	24	78	28	16
โรงเรียนบ้านคลอง ขุด	47	54	41	43	59	40	55	59	28
โรงเรียนบ้านหนอง ปรือ	47	35	14	38	34	24	37	44	15
โรงเรียนวัดกัลยา นฤมิต	24	22	4	17	29	4	17	25	3
โรงเรียนบ้านคลองลู	65	35	27	60	42	25	58	48	21
โรงเรียนวัดกลาง	48	56	41	42	64	39	42	56	47
รวม (2,165 คน)	1171	653	341	1045	731	389	1115	684	366
คิดเป็นร้อยละ	54.09	30.16	15.75	48.27	33.76	17.97	51.50	31.59	16.91

จากตารางที่ 2 พบว่า ความสามารถในการอ่าน การคิดวิเคราะห์และการเขียนของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาที่เลี้ยงมีค่ามากที่สุดอยู่ในระดับดีมากทั้ง 3 ด้าน โดยความสามารถในการอ่านอยู่ในระดับดีมาก 1,171 คน คิดเป็นร้อยละ 54.09 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับดีมาก 1,045 คน คิดเป็นร้อยละ 48.27 ความสามารถในการเขียนอยู่ในระดับดีมาก 1,115 คน คิดเป็นร้อยละ 51.50 ส่วนความสามารถในการอ่านระดับดี 653 คน คิดเป็นร้อยละ 30.16 ระดับพอใช้ 341 คน คิดเป็นร้อยละ 15.75 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ระดับดี 731 คน คิดเป็นร้อยละ 33.76 ระดับพอใช้ 389 คน คิดเป็นร้อยละ 17.97 ความสามารถในการเขียนระดับดี 684 คน คิดเป็นร้อยละ 31.59 ระดับพอใช้ 366 คน คิดเป็นร้อยละ 16.91

2.2 ทักษะชีวิตของนักเรียน ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงระดับทักษะชีวิตของนักเรียนที่ประเมินโดยผู้ปกครองหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน

โรงเรียน เครือข่าย อุดมศึกษาพี่เลี้ยง	ระดับทักษะชีวิต											
	การตระหนักรู้และ เห็นคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น(คน)			การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และ แก้ปัญหาอย่าง สร้างสรรค์(คน)			การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด(คน)			การสร้างสัมพันธภาพ ที่ดีกับผู้อื่น(คน)		
	ดี มาก	ดี	พอใช้	ดี มาก	ดี	พอใช้	ดี มาก	ดี	พอใช้	ดี มาก	ดี	พอใช้
โรงเรียนกมลศรี	108	7	3	94	19	5	112	5	1	104	9	5
โรงเรียนบ้านบาง กระบือ	53	25	11	38	33	18	39	35	15	40	32	17
โรงเรียนบ้านโคก ยาง	88	72	16	88	72	16	69	86	21	89	73	14
โรงเรียนบ้านทุ่ง ชันหมาก	25	15	4	16	25	3	19	21	4	27	16	1
โรงเรียนบ้านเหนือ คลอง	51	23	7	44	32	5	49	24	8	58	19	4
โรงเรียนวัดกาญจน บริรักษ์	48	28	2	33	41	4	37	40	1	43	31	4
โรงเรียนวัดสระไคร	189	80	7	144	110	22	168	95	13	181	86	9
โรงเรียนบ้านชา	71	57	1	55	63	11	66	55	8	77	48	4
โรงเรียนวัดบางดี	114	100	5	105	106	8	106	105	8	132	84	3
โรงเรียนบ้านควน อารี	69	26	15	58	33	19	69	31	10	72	31	7
โรงเรียนวัดวังหีบ	82	18	2	50	46	6	74	25	3	57	42	3
โรงเรียนบ้านไร่ ใหญ่	53	7	1	44	9	8	50	9	2	47	9	5
โรงเรียนบ้านทุ่ง ครึ่ง	87	24	11	76	30	16	84	25	13	87	24	11
โรงเรียนบ้านคลอง ขุด	85	42	15	59	55	28	80	44	18	76	49	17
โรงเรียนบ้านหนอง ปรือ	51	38	7	29	56	11	39	49	8	52	36	8
โรงเรียนวัดกัลยา นฤมิต	27	22	1	19	26	5	24	24	2	31	18	1
โรงเรียนบ้านคลอง ลู	69	53	5	43	73	11	64	56	7	75	46	6
โรงเรียนวัดกลาง	144	1	-	139	6	-	140	5	-	145	-	-
รวม (2,165 คน)	1414	638	113	1134	835	196	1289	734	142	1393	653	119
คิดเป็นร้อยละ	65.31	29.47	5.22	52.38	38.57	9.05	59.54	33.90	6.56	64.34	30.16	5.50

จากตารางที่ 3 พบว่าระดับทักษะชีวิตของนักเรียนที่ประเมินโดยผู้ปกครองหลังการใช้ชุดกิจกรรม การเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน นักเรียนมีทักษะชีวิตด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นมีค่าสูงสุดอยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 65.31 ส่วนระดับดี 638 คน คิดเป็นร้อยละ 29.47 และระดับพอใช้ 113 คน คิดเป็นร้อยละ 5.22 ด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ อยู่ในระดับดีมาก 1,134 คน คิดเป็นร้อยละ 52.38 ระดับดี 835 คน คิดเป็นร้อยละ 38.57 และระดับพอใช้ 196 คน คิดเป็นร้อยละ 9.05 ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียดอยู่ในระดับดีมาก 1,289 คน คิดเป็นร้อยละ 59.54 ระดับดี 734 คน คิดเป็นร้อยละ 33.90 และระดับพอใช้ 142 คน คิดเป็นร้อยละ 6.56 ด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นอยู่ในระดับดีมาก 1,393 คน คิดเป็นร้อยละ 64.34 ระดับดี 653 คน คิดเป็นร้อยละ 30.16 และระดับพอใช้ 119 คน คิดเป็นร้อยละ 5.50

2.3 ความพึงพอใจของผู้ปกครอง ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 4 แสดงร้อยละความพึงพอใจของผู้ปกครองหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน

รายการ	ร้อยละความพึงพอใจของผู้ปกครอง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. นักเรียนมีความสุขเมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครอง	27.78	72.22	-	-	-
2. ผู้ปกครองสามารถสอนงานบ้านให้กับนักเรียน	16.67	83.33	-	-	-
3. การจัดการเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เปลี่ยนผู้ปกครองให้เป็นครู	27.78	72.22	-	-	-
4. กิจกรรมงานบ้านทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้	16.67	83.33	-	-	-
5. ผู้ปกครองสามารถดูแลช่วยเหลือกิจวัตรประจำวันของนักเรียน	22.22	77.78	-	-	-
6. การทำงานบ้านทำให้นักเรียนได้ช่วยเหลือผู้ปกครอง	16.67	83.33	-	-	-
7. การเรียนที่บ้านเป็นภาระสำหรับผู้ปกครอง	11.11	38.89	50.00	-	-
8. การทำงานบ้านทำให้นักเรียนเกิดทักษะใหม่ ๆ	11.11	88.89	-	-	-
9. ผู้ปกครองรู้สึกเบื่อหน่ายที่จะต้องทำหน้าที่แทนครู	5.56	27.78	55.55	11.11	-
10. ผู้ปกครองมีความสุขเมื่อได้มีส่วนร่วมเรียนรู้กับนักเรียน	16.67	83.33	-	-	-
คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ	17.22	71.11	10.56	1.11	-

จากตารางที่ 4 พบว่า โดยเฉลี่ยผู้ปกครองร้อยละ 71.11 มีความพึงพอใจในระดับมาก และร้อยละ 17.22 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ผู้ปกครองร้อยละ 10.56 มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง และร้อยละ 1.11 มีความพึงพอใจในระดับน้อย

อภิปรายผล

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานเพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และทักษะชีวิตภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง มีประเด็นที่นำมาอภิปราย 2 ประเด็น ดังนี้

1. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนามาจากแนวคิดการเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐาน โดยในชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีกิจกรรมที่ผู้ปกครองสามารถเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็กที่บ้านได้อย่างสนุกสนานทั้งเด็ก ๆ ยังได้ฝึกทักษะชีวิต และได้เสริมสร้างประสบการณ์ผ่านการได้ลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งประเทศสิงคโปร์เริ่มนำ การเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐาน (HBL) มาใช้หลังจากโควิด-19 ระบาด (ยศวีร์ สายฟ้า, 2564) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ผู้ปกครองได้เข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากในสภาวะโรคระบาดในปัจจุบันทำให้เด็ก ๆ ไม่สามารถกลับเข้าไปเรียนในโรงเรียนได้อย่างปลอดภัยจึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองยุคใหม่ที่จะต้องทำหน้าที่พ่อแม่และคุณครูไปพร้อม ๆ กัน ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น เช่น ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วย ข.ไข่ให้ประโยชน์ ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เด็กและผู้ปกครองได้สำรวจจำนวนไข่และลักษณะของไข่ ทำอาหารจากเมนูไข่ หรือชุดกิจกรรมการเรียนรู้อาหารดีชีวิที่มีสุขของชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เด็ก ๆ สำรวจวัตถุดิบและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหารที่มีอยู่ในบ้านของตนและคิดเมนูอาหารและทำอาหารร่วมกับผู้ปกครอง เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนนี้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ด้วยตนเองในสถานการณ์ที่เป็นจริง (Authentic Learning Activity) เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเกี่ยวข้องของสิ่งแวดล้อมรอบตัวกับชีวิตของตนเองจึงต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้า สอบสวน สำรวจ ในบริบทที่เป็นจริง

นอกจากนี้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนามาจากแนวคิดการบูรณาการซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นภารกิจที่ครูในยุคปฏิรูปการศึกษาทุกคนต้องปฏิบัติ การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรโดยนำความรู้มาสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกันทำให้เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นไปของโลก สามารถพัฒนากระบวนการคิด โดยการคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงสัมพันธ์และพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ลุ่มลึกสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียน เรียนรู้อย่างมีความหมาย เช่น ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วย ข.ไข่ให้ประโยชน์ ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กิจกรรมสำรวจจำนวนไข่

และลักษณะของไข่ ทำอาหารจากเมนูไข่ จะสัมพันธ์กับรหัสตัวชีวิต ค.1.1 ป.1/1, ค.1.1 ป.1/2 ค.1.1 ป.1/3, ศ 1.1 ป.1/1, ง 1.1 ป.1/1, ง 1.1 ป.1/2, ง 1.1 ป.1/3 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2564) ซึ่งครูสามารถประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ตามตัวชีวิต

จุดเด่นของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น เป็นการค้นพบวิธีการปรับปรุงการเรียนรู้ โดยเฉพาะในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) เพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน และทักษะชีวิต โดยการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่บ้านที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียนและบูรณาการเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันตามขั้นตอนการพัฒนาขอบเขตเนื้อหาและสร้างหน่วยบูรณาการ การเชื่อมโยงเนื้อหาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม และเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้ปกครองสามารถสอนงานบ้านให้กับนักเรียนได้ การทำงานบ้านทำให้นักเรียนได้ช่วยเหลือผู้ปกครอง ทำให้นักเรียนเกิดทักษะใหม่ ๆ นักเรียนมีความสุขเมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครอง และผู้ปกครองมีความสุขเมื่อได้มีส่วนร่วมเรียนรู้กับนักเรียน ซึ่งผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับมากและระดับมากที่สุด

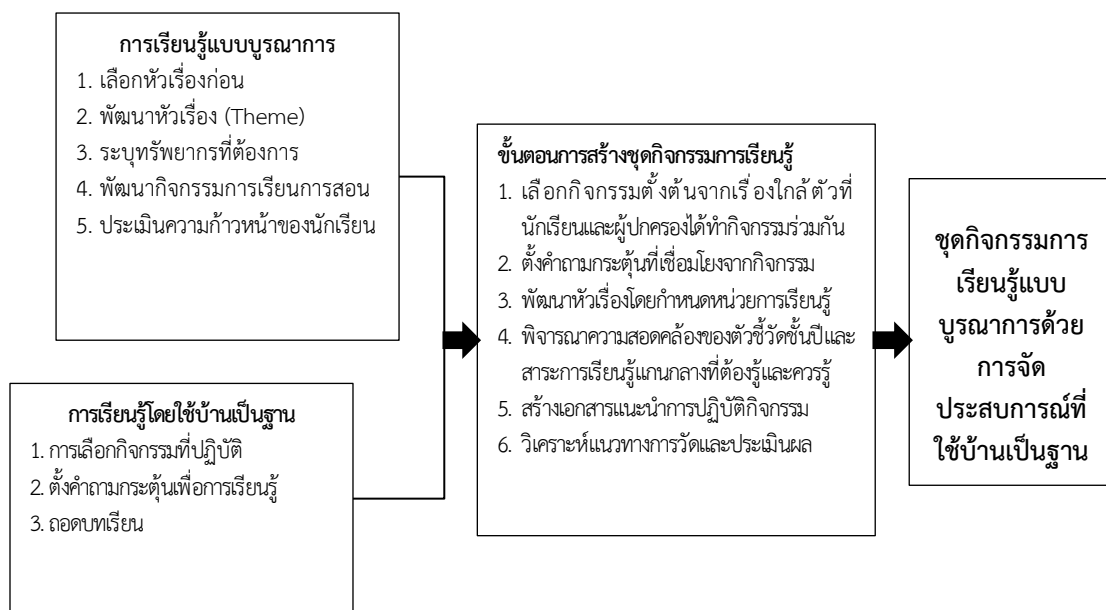
2. การประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ผลของชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานมีผลต่อการอ่านคิดวิเคราะห์เขียนของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาที่เลี้ยงในระดับมากและมากที่สุดรวมมากกว่าร้อยละ 80 แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาการอ่านคิดวิเคราะห์เขียนได้ ทั้งนี้เนื่องมาจาก ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีกิจกรรมที่สำคัญคือการที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมกับผู้ปกครองการได้ลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์สามารถอธิบายแยกแยะองค์ประกอบบอกความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ชัดเจนสมบูรณ์มีความเข้าใจที่กลุ่มลึก ประกอบกับการใช้ประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานผู้ปกครองสามารถสอนงานบ้านให้กับนักเรียนและกิจกรรมงานบ้านทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จึงเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนอ่านเขียนเพิ่มขึ้นโดยการจัดการเรียนรู้ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เปลี่ยนผู้ปกครองให้เป็นครู (ปริยานุช ปรีชา มาตย์, 2564) สอดคล้องกับความคิดเห็นของ น้ำฝน ญนงษ์ ได้เสนอความคิดเห็นจากการเข้าร่วมเวทีสนทนาในการประชุมวิชาการ เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้บ้านเป็นฐานว่า “ผู้ปกครองจะรับบทเป็นคุณครูต่อจากคุณครูที่เตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้อีกครั้งหนึ่ง ถือว่าเป็นการใช้เวลาในการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมที่ลงตัว ไม่ต้องแยกส่วนเหมือนเมื่อก่อน การใช้กิจกรรม Home-Based Learning ถือว่าประสบความสำเร็จเพราะเสียงตอบรับจากผู้ปกครองก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นเลยคือทักษะของนักเรียน จากที่ไม่เคยจะลุกขึ้นมาวาดเขียนเลยเมื่อมีใบงานต้องทำว่าวาดเขียนมีขั้นตอนอย่างไร นักเรียนก็ได้ลงมือปฏิบัติจริง จะได้มากได้น้อยแต่นักเรียนก็ได้รู้ว่าใช้วัสดุอุปกรณ์อะไร มีขั้นตอนอย่างไร จากที่ไม่เคยเข้าครัวไม่เคยทำอาหารรอกินอย่างเดียว ก็ได้เรียนรู้ได้สำรวจวัสดุอุปกรณ์ในครัว อันนี้คือหม้อ ภาษาอังกฤษว่าอย่างไร ในครัวมีช้อนก็มี มีจานก็มี การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของกิจกรรมในบ้าน แต่ละกิจกรรม

ไม่ใช่ลงมือทำอย่างเดียว พอลงมือทำเสร็จ สิ่งที่เราจะรู้ได้นักเรียนเรียนรู้แล้ว สิ่งที่เป็นตะกอนของความรู้อีกการทำใบงาน ซึ่งหากนักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองแล้ว นักเรียนจะทำใบงานเองได้” (นำฝน อนุวงศ์, 2564) จึงส่งผลต่อระดับของการอ่านคิดวิเคราะห์เขียนและส่งผลต่อทักษะชีวิตทั้งในด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ด้านการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และด้านการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น เพราะการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองค้นคว้า ทบทวน เชื่อมโยงกับจิตใจข้างใน จนเกิดเป็นทักษะต่างๆ ที่สำคัญ ทักษะที่เกิดขึ้นผ่านการมีประสบการณ์ร่วมจะทำให้ทักษะนั้นคงทนยาวนานและติดตัวไปตลอดกาล (รชนีกร ศรีฟ้าวัฒนา และบัว คำดี, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากงานวิจัยนี้คือการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน ตอบสนองต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถแก้ปัญหาการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีกิจกรรมที่ผู้ปกครองสามารถเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็กที่บ้านได้อย่างง่าย ๆ และสนุก มีขั้นตอนในการสร้าง 6 ขั้นตอน ปรากฏดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน และ ระยะที่ 2 การประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการอ่านคิดวิเคราะห์ เขียนและทักษะชีวิตภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ของนักเรียนโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง กลุ่มตัวอย่างเป็นครูโรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง จำนวน 261 คน นักเรียนจำนวน 2,165 คน และผู้ปกครองของนักเรียน จำนวน 2,165 คน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมี 6 ชุด สำหรับใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตรวจสอบคุณภาพของชุดกิจกรรมโดยการประชุมเชิงประเมินของผู้เชี่ยวชาญ (connoisseurship) ซึ่งมีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันคิดเป็นสัดส่วนโดยความเห็นด้วยร้อยละ 100 ประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองใช้กับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเครือข่ายอุดมศึกษาพี่เลี้ยง ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาการอ่านอยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 54.09 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 48.27 ความสามารถในการเขียนอยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 51.50 นักเรียนมีทักษะชีวิตด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นมีค่าสูงสุดอยู่ในระดับดีมากคิดเป็นร้อยละ 65.31 และผู้ปกครองร้อยละ 71.11 มีความพึงพอใจในระดับมาก ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญในการสนับสนุนให้มีการจัดทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการเรียนรู้และทักษะของผู้เรียนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างครอบคลุมสมบูรณ์และมีคุณภาพมากขึ้น ประกอบกับการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานให้เป็นไปตามหลักการของการบูรณาการซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์สามารถเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของบุคลากรโดยเฉพาะการให้ครูแต่ละกลุ่มสาระร่วมกันจัดทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เรียกว่า HBL Package ไปให้ผู้ปกครองและนักเรียนที่อยู่ที่บ้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานเป็นการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมที่เกิดขึ้นที่บ้าน แต่ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการออกแบบชุดกิจกรรมสู่กิจกรรมการเรียนรู้ที่บ้าน ดังนั้น ครูผู้สอนต้องทำการศึกษา วิธีการขั้นตอน ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เข้าใจ จนกระทั่งได้แนวคิด วิธีการที่สำคัญของขั้นตอนการจัดทำกิจกรรมการเรียนรู้และปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและตัวชี้วัดต่อไป และผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกเล่า ผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวก

และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หาคำตอบและสร้างความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครอง โดยผู้ปกครองจะต้องทำหน้าที่พ่อแม่และคุณครูไปพร้อม ๆ กัน ผู้สอนจึงต้องส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ผู้เรียนและผู้ปกครองให้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมตามชุดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019(Covid-19) และพัฒนาชุดกิจกรรมเพิ่มเติมและหากโรงเรียนสามารถเปิดเรียนได้ในสถานการณ์ปกติผู้สอนก็ยังคงสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานได้ ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จัดทำเพื่อให้สามารถได้ผลที่ขยายไปสู่บริบทที่กว้างขึ้น ควรศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐานในระดับการศึกษาปฐมวัยและระดับมัธยมศึกษาด้วย และควรมีการวิจัยติดตามความสามารถในการอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการจัดประสบการณ์ที่ใช้บ้านเป็นฐาน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณงบประมาณสนับสนุนจากโครงการยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ในโครงการยกระดับการเรียนรู้ด้านการอ่านคิดวิเคราะห์เขียน ของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- น้ำฝน อนุวงศ์. (2564). ความคิดเห็นของครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้บ้านเป็นฐาน. (นายไกรเดช ไกรสกุล, สัมภาษณ์เมื่อ 18 กันยายน 2564)
- ปรียานุช ปรีชาผาทย. (2564). HOME-BASED LEARNING : บทบาทผู้ปกครองในวันที่ลูกต้องเรียนแบบ homemade ที่บ้าน. เรียกใช้เมื่อ 3 กันยายน 2564 จาก <https://thepotential.org/knowledge/home-based-learning/>.
- ยศวีร์ สายฟ้า. (2564). Home-Based Learning (HBL) คืออะไร?. เรียกใช้เมื่อ 3 กันยายน 2564 จาก <https://www.educathai.com/videos/373>
- รชนีกร ศรีฟ้าวัฒนา และบัว คำดี. (2563). Home Based Learning “วิชาบ้านๆ” สร้างการเรียนรู้ครูคือพ่อแม่. เรียกใช้เมื่อ 6 สิงหาคม 2564 จาก <https://mappalearning.co/home-based-learning-info/>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2554). แนวคิดเรื่องทักษะชีวิตและการพัฒนาทักษะชีวิตในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). รายงานการวิจัยสภาพปัญหาและแนวทาง
แก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: วี.ที.ซี.คอมพิวนิเคชั่น.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2564) ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางต้องรู้และควร
รู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับการจัดการเรียนรู้
ปีการศึกษา 2564 ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(Covid-19). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ.

Clarke, J. H. & Agne, R. M. (1997). Interdisciplinary High school Teaching. Boston:
Allyn and Bocon.

Gay, L. R. (1992). Educational Research: Competencies for Analysis and Application. New
York: Merrill.

Kenan. (2020). การแพร่ระบาดของโควิด-19 สร้างผลกระทบต่อการศึกษาไทย. เรียกใช้เมื่อ 3
กันยายน 2564 จาก [https://www.kenan-asia.org/th/covid-19-education-
impact/#respond](https://www.kenan-asia.org/th/covid-19-education-impact/#respond).

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของวัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกวัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตารางต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำ 300 คำต่อบทคัดย่อ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) / ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่างเช่น “คูกรภิกขุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่นมนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบุลย์ในภคะ

ทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างอิงผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2560)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างอิงของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และเชมณัฐ อินทรสุวรรณ, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างอิงของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำและคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอมป์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey, P. & Blanchard, K. 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kiarash, A. et al., 2007)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวิตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า 112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร, / ปีที่/ (ฉบับที่), / เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลข หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิดาภูมิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2537). หม้อคอคควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมือง ฝายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมบูรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาม 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาณุภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไหมสน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทาง โหราศาสตร์. (นางณฐณัช แก้วผลึก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล. (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร? เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป
ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้
เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก [http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-
ประกาศ/](http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/)

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่
57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและ
ขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงาน
การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า
1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. (พิมพ์ครั้งที่ 6).
กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

สมบุรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาม 4 ของพระอริยบุคคล.
ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2555). การจัดการศาสนาและ วัฒนธรรมในอุษาค
เนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก [http://www.mcu.
ac.th/site/artidecontent_desc.php?artide_id=1304&articlegroup_id=274](http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?artide_id=1304&articlegroup_id=274)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. The Iranian Journal of Allergy, 6 (5), 25-28.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JSBA> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลังค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt).....วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....
.....ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่ มีความน่าสนใจมากที่สุด)
.....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

(16 pt).....ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

...(16.pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....

4.สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16.pt).....

2. (16.pt).....

3. (16.pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16.pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล.....

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

[illegible]

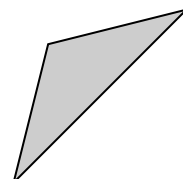
.....

.....

.....

.....

(16.pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

...(16.pt).....ระบอบองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์
ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจ
ง่าย.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

...(16.pt)สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดได้ใจความ.....พร้อมข้อเสนอแนะที่
ได้จากการวิจัย.....และการนำผลการวิจัยไปใช้.....รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ กรณีที่ขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและ
ความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

...(16 pt)

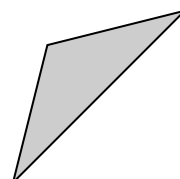
.....

.....

.....

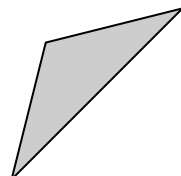
.....

Keywords: 3-5 words

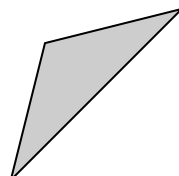
(16 pt).

118. p17.

.....(16 pt).....

สรุป (18 pt)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....